

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

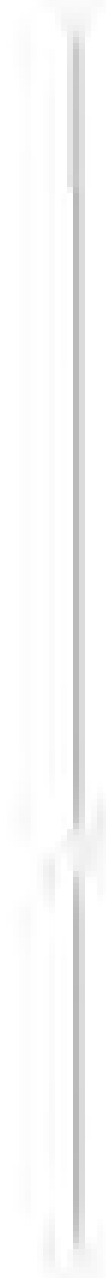

ích
ních
cích
kde
du d
elky
iklic
nům
rudn
k ře
l vrc
eka
na v
pocl
srbs
šla
espr
aňsk
á kr
ním ě
dus
očát
ušer
sazov
ž u
a v
chen
zká
avér
V
kdy
oc I
Ale
e vš
letí
ové
dobn

rovněž jako „desky pravdodotné“, připomínají Soudy, kteréž jistě bez písma nebyly. Z dávné doby nic psaného se nezachovalo, tomu viti, povážímeli, že ani Němci kromě bible Ulvíku žádných památek nemají, ano že ani z pletí po rozšíření u nás křesťanství (r. 863 až 1kněži při kapitulách a v klášteřích písma hojpísemného nás nedošlo, leč nepatrné Zlom a zlomek Evangelium sv. Jana, ačkoli některé Evangelia a Pašije sv. Václava, dle svědectví alespoň již v XI. století v hojných op

4. Památky písemné.

Nejstarší památky jazyka českého jsou různá a Rukopis Zelenohorský.

1. Slova různá, totiž jména vod, hor, n osob, zaznamenána jsou jednak ve spisech děj latinských a řeckých i na kamenech a mincích (58 př. Kr. až dor. 476 po Kr.), jednak v kronikách zdějších, zvláště v bavorských a rakouských (od

Taková slova jsou: a) Jména vod: a) z d. Danubius (u Julia Caesara r. 58 př. Kr. *Da bona* r. 10. po Kr., Dunaj) a jeho přítoky: *A* Kr., Lika, n. Lech); *Reganum* (ok. r. 470, Ř (r. 98, Jin, Infi); *Stiriate* (r. 230, Styr); *A Orlava, Erlaf*); *Cusus* a *Marus* (r. 98, Kuzi něm. Gusen a Marbach); *Te* (r. 160, Dyje); *Raba*); *Γρανδας* (ok. r. 179, Hron); *Μοβρος* Mura); *Δράβος* (r. 10 po Kr., Drava); *Σο Kr., Sava*); též *Pelso* (r. 79, Pleso, Blatensl *Moenus* (r. 48, Mohan) a jeho přítok 470, Důbrava, Tauber).

Albis (ok. r. 10 po Kr., Labe) a jeho (r. 10, Zala); *Ὀνταδρος* (r. 160, Odra); *Vistula*

¹⁾ Kromě jmen českých z doby římské klademe tu i kraňskoslovenská a jiná slovanská, jichž se nám nevidělo

n, Popel,
j. Kritick
su, podán
e ältesten
); co do čá
na r. 1854
sas. Mus.
abina v D
Zelenoh.,
ek v Čas.]

---

a druh

*do uvede
aneb od r.*

ijiny vůl

ské rozší
s nynější
něv na řec
, při něm
ratislav,
a po jeho
horlivost v
ho bratr a
emské, dl
ími knížat
osobě své
manivému
leslava I
jest biskup
iskupství
omě Čech
posledních
rodem Sla
m Slavník

hos
22
Spi
ose
do
š a
pol
žon
Li
vša
re Š
v
do
ime
od
i po
ran
il, r
ého
lů
lnu
stav
CII

lal
do
šinu
dl,
3ru
né
mě
ectv
mec
cho

l Ta
lung

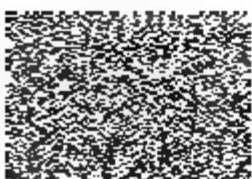

u
t

t
t
t
t
t

t
,

z
a

.

o

j

1

2

1

7

4

6

7

7

]

.

B

C

h

2

o

i

1

j

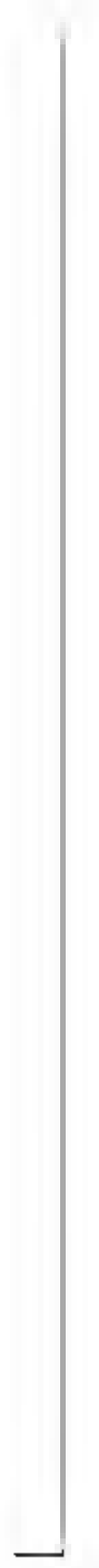
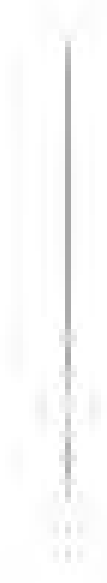

1000

100

1000

1000

jsou podnes památkou tehdejšího usídlení uhlažené češtiny v oněch krajinách. V polovici XVI. věku libovali sobě někteří šlechticové polští nemálo v češtině, ztrhující do ní v mluvení tou měrou, že přátelé polštiny hněvivě na to toužili, zejména Lukáš Gornicki v „Dvořaninu polském“, vydaném r. 1565, v němž praví, „že Polák, třeba nebyl v Čechách, jen když za hranice slezské přijede, jinak mluvit nechce, nežli po česku, ale jak prý!“

V řízení městském, v knihách městských a vůbec v zápisech obecních měl jazyk český v Čechách a na Moravě po všechnu tuto dobu průchod obecný. Zejména na pečetech městských z toho času nalezají se mnohé nápisy české, a takéž na pečetech šlechtických, na zvonech, na hradech a na jiných staveních. Nejstarší pečeti s nápisem českým jsou: pečeť obce sirotčí z r. 1433, pečeť Jiřího z Kunštátu, Jindřicha z Michalovic a některých jiných pánů z roku 1440; nejstarší zvony s českými nápisy z XV. století jsou ve Vepřku z r. 1456 a ve Vysokém Mýtě z r. 1466; nejstarší nápis na kameně vytesaný chová se v Praze v Museum z roku 1437 na památku vyhlášení kompaktátů Čechům a Moravanům udělených¹⁾. Na náhrobcích jsou nápisy asi od r. 1530 téměř veskrz české.

Ve školách nižších všelikým věcem vesměs prostředkem jazyka českého vyučováno. V znamenitějších školách městských, jakož byly v XVI. století Litoměřická, Žatecká, Lounská, Kralohradecká, Chrudímská, Pardubická a j., učilo se ovšem latině od učitelů na vysokém učení Pražském vzdělaných; však čeština též v nich vzdělávána. Nejpilněji pečováno o jazyk český ve školách bratrských, z nichž vynikaly v Čechách zvláště Boleslavská a na Moravě Prostějovská, Přerovská, Ivančická a Velkomeziříčská, kterouž zřídila paní Alena Berkovna z Lomnice

¹⁾ Tento nápis, jenž byl ondy v kostele Božího těla, zní: „Léta MCCCCXXXVII zrozkazanie cziesarze Zigmunda a legatuow Basileyskich w tomto kostele ohlasseno czesky, latinsky, vhersky a niemecky, že Czechowe a Morawane Tielo Bozie a krew pod dwogi zpusobu przigimagic gsu wierni Krzestiane a prawi synowe cierkwe“.

1000

1000

1000

1000

1000

1000

šiny a nemírně v češtinu vměšovali, ač ové čisté řeči nejednou dosti ostře proti ova taková jsou na př.: v Právích Štáto (asi z r. 1425): šadkauf, ubrman, oth, šenkovati, drajlink, rotšmid (kolář) živních spisech: brautšac (věno), forota: ročnf), erckauf (koupě rudy) a p. I ve z Veleslavína sbledávají se tato cizí a retovati, fedruňk a fedrovati, šacuňk vati (děkovati), troštovati, puntovati, orejs (cenu) pustiti, vpády a štráfy (nájeti, na špiči (v čele) bojovati, na šlachtu vésti, do achtu (do kletby) dáti, v ničem folku nedávati (nepopouštěti), pracht (skvělost), šlak (mrtvice), gleit (průvod), kontrfekt, fortel a j.²⁾ Také někteří spisovatelé ne dosti

¹⁾ Proslulý gramatik a jazykozpytec Matouš Benešovský v předmluvě ke své „Knížce slov českých vyložených“ (v Praze r. 1587) takto o tehdejším prznění češtiny skrze slova německá píše: „Vydali jsem tuto knížku, — abyeh jiných Čechův pobudil, by raději svých libezných slov užívali, nežli cizích. Že užíváme slov přimíšených, toho nečiní nedostatečnost řeči české, než nedbanlivost Čechů a zpozditost těch, kteříž ani česky ani německy dobře neumějí. — Proč medle nemám raději říci vojvoda nežli polní hejtman, úředník nežli hejtman? Opět proč mám říkatí pátnuch, poněvadž čechlík pěkněji zní. Sluha v ustavičném užívání v lázních bylo, a však nevím, jaká to ústa, že raději chtějí jmenovati pátknecht. Necheť všech slov německých vtroušených zbytečně a darmo sem přiváděti, zvláště toho bídného fedrovati, ježto jest nepřijemné naskrze uším a jiného rozumu nežli v německé řeči. Nebo fedr jest péro, tedy fedrovati bude perovati. K čemu to slovo Erbauuňky (Erbeinigung, smlouva dědičná), k čemu Halspant, Armpont a jiná nemotorná slova, kterým nesčíslný počet lidu nerozumí? Proč nemáme česky říci převědění, nežli porušené slovo pronostika, ježto zatmívá rozum a mysl? Cicero v čím jazyku má velikou poctivost a chválu? jistě v svém přirozeném. Demosthenes také v tom, v kterém se zrodil, má dobrou o sobě pověst, že jest byl výmluvný atd.

²⁾ Ovšem i Němci vzájemně mnohé české slovo do své řeči vzali, zvláště v XV. století názvy vojenské: Bilschaele (píšťala, nyní Pistole), Haufniz (haubice), Pafesen (pavéza), Pafesner (pavézník), Posatken (posádka) a j.

správě obecní, církevní a státní trvale se zmohl; však literatura u výkvětu svém, k němuž dospěla ve XIV. století, na dlouhý čas zaražena jest. Neustálé spory o náboženství, války a nepokoje, ježto s nevelikým přetržením až do poslední čtvrti XV. věku trvaly, nedaly literatuře se povznést, a teprv po navrácení míru za krále Vladislava II. (ok. r. 1480) znenáhla se křísila. Spisy z té hlučné doby dotýkaly se větším dílem věcí církevních a kacířství, a nemajíce kromě několika ani původnosti ani důkladnosti do sebe, zůstaly patrně za spisy předešlého století. Však od sklonku XV. věku zpustlé pole písemnictví českého zase pilněji se vzdělávalo; jednak jsou některé klasické spisy římské a řecké přeloženy, jednak některá původní díla, zvláště právnícká, sepsána; v druhé pak polovici XVI. století spisovatelství tou měrou se zvelebilo, že té době, v níž psali Pavel z Koldína, Jan z Kocínětu a Daniel Adam z Veleslavína, dáno od některých spisovatelů pozdějších jméno „zlatého věku,“ a spisům mužů těchto pro vzornou správnost jazyka jméno „spisů klasických.“

Mámeli zřetel k hlavním částem literatury, jeví se nám vůbec asi v tomto způsobu:

V mluvnictví na prvním místě stojí dobropísemnost Husova, ok. r. 1406 sepsaná, která jest základem posavadního pravopisu českého a zároveň stálou památkou důmyslu a nevšední učenosti původce svého. Léta 1533 sepsali kněži Beneš Optát a Petr Gzel dobropísemnost od Husovy v některých věcech rozdílnou, a spojivše s ní Etymologii Václava Filomáta, pod jménem „Gramatiky české“ v Náměšti ji vydali. Titěž spisovatelé složili i jinou menší dobropísemnost, nazvanou „Isagogicon“ (r. 1535). Po nich slovutným se učinil v literatuře mluvnické Jan Blahoslav, jenž sepsal obšírné kritické vysvětlení ke gramatice Optátově a Filomátově, a pod jménem „Přidání ke gramatice české“ výtečnou syntaxi s hojnými příklady, zření máje i k jiným řečem slovanským, jakož je měl před ním Zikmund z Jelení a po něm Matouš Benešovský. Mimo to ve spise „Musika“ nejprvé vyložil pravidla časoměrné prosodie české

lostné, zachované v archivu Třebonském, na př. Píseň Závíšova o milosti, aneb „Račtež poslouchati, panny a paníe“ a j., z kterýchžto písní některé skládány jsou nepochybně u věku předešlém. Mnohé z nich jsou pouhé přepisy písní národních, jichž že hojnost v lidu tehda kolovalo, potvrzují začátky písní takových v knihách XVI. století znamenáné, na př.: „Já v noci nespím,“ „Mé rozmilé srdce,“ „Proč kalina v struze stojí“ ¹⁾, a na konci Zrcadla moudrosti Crhy Quidenonského z r. 1516: „Budemeli hubičko svoji?“ Některé z těch písní jsou ještě nerymované jako písně Rukopisu Kralodvorského, zejména v rukopise Třebonském: „Utkal panic pannu — Šla dva tovaříše — Viémť jednu důbrávkou“ a j. Nejvíce po všechnu tu dobu skládáno písní duchovních. I Hus složil některé, jmenovitě píseň: „Živý chlebe, kterýž's z sebe“; zvláště mnoho jich sepsali bratři čeští od početí až do skonání jednoty jejich. Jako zpěvci duchovní prosluli: Matěj Kunvaldský (r. 1500), bratr Lukáš (r. 1528), Martin Michalec (+ 1547), bratr Wolf (+ 1548), Jan Augusta, jenž sepsal svazek písní nábožných (r. 1548—1562), Jan Blahoslav, Adam Šturm Hranický, Jiřík Štyrsa, Jan Červenka (dle Blahoslava skladatel výtečný), Martin Zámorský, Jiří Strýc (r. 1590), Daniel Levínský (r. 1630), J. Kaška Vysokomýtský a j. ²⁾. Tyto písně sbírány jsou v kancionály, které od počátku XVI. století množstvíkráté tištěny, ku potřebě literátů v kostelích opisovány a skvostnými malbami ozdobovány jsou.

Básnictví epické, ač mohli v této době o něm řeč býti, zachováno toliko v nepatrných zlomcích kronik rymovaných a v některých popisech příběhů domácích, jakož jsou: Počátkové husitství, Příběhy r. 1419 a 1420, saty-

---

¹⁾ Jungmannova Hist. lit. č. 1849, str. 139. ²⁾ Některé písně od českých bratrů složené zpívaly se jako písně světské; na př. Augustova píseň: „Ej jak jsou milí tvoji příbytkové,“ zpívala se jako píseň: „Jižť pan Zdeněk z Konopiště jede;“ též Blahoslavova píseň: „Patř každý, jak na světě“ a Michalcova: „Kdož pod ochranou Nejvyššího,“ měly melodie světské. J. Jireček v Časop. Mus. na r. 1862, str. 59.

vníci," v nichž lze štrofu třídlnou
višově písní o milosti, v Klevetníku,
bých písních duchovních.

toletí, kdežto básnictví latinské od
ých, jmenovitě od Bohuslava z Lob-
váno, přenešeny jsou také antické
oesii českou, totiž štrofa safická

(*lymoria*) a elegický a jambický. První štrofu safickou
složil, pokud vědomo, Mik. Konáček, sepsav v tom rozměru
úvod ku své Kronice české (r. 1510), několik štrof při Životě
filosofů, při Sněmu (r. 1515) a při Hořekování; též přeložil
první dvě štrofy básně Horáciovy: *Integer vitae scelerisque
purus* (Nevinný člověk svědomí celého atd.). Od r. 1558, kdež
sepsal Jan Blahoslav pravidla časoměrné prosodie
české v Naučení o skládání písní, některé básně dle
těchto pravidel složené poněkud uhlazenější formy nabyly¹⁾.
V skládání básní safických liboval sobě zvláště Jan Táborský,
jež vložil za úvod do kancionálů od něho psaných, jmenovitě
do Žlutického (z r. 1558), Klatovského, Vídenského (z r. 1568),
a do popsání orloje Pražské (r. 1570). Jiný skladač podal
v kancionálu Šamotulském sedm takových písní, jež Blaho-
slav ozdobnými (*sapphicum carmen elegans*) nazývá. V roz-
měru elegickém vyložil devatero žalmů Matouš Bene-
šovský, a veškeré žalmy převedl výtečně na česko
Vavřinec Benedikt z Nudožer (ok. r. 1606) v rozměru
elegickém, heroickém, safickém a jambickém, právě té doby,
když básnictví latinské v Čechách skladbami ušlechtilé
Alžběty Vestonice († r. 1612) vrchu svého bylo dosáhlo. Však
po roce 1620 tento zdárný účinek básnictví staroklasického
na veršovství české v Čechách a na Moravě téměř zcela
pominul.

Velké oblíbenosti v lidu docházely a za tou příčinou,
od XVI. století počínajíc, velmi často tištěny jsou romány

¹⁾ Však úplně uhlazené a ladné ty básně nebyly, neboť Bene-
dikt z Nudožer ještě r. 1604 píše o básních českých: *Carmina bohemica
nullam adhuc gratiam habent.*

a pověsti cizozemské, jmenovitě o Brunsvíkově, o hraběnce Genovefě, o Walterovi a Griseldě (r. 1459), o Melusině (r. 1555), o kněžně Mageloně a rytíři Petrovi, o Tyl Eulenspieglovi (r. 1566) a j., větším dílem z němčiny přeložené. Pověstí a pohádek národních z té doby, českých, moravských neb slovenských, pohříchu nikdo nenapsal.

Z klasiků římských a řeckých přeloženy jsou toliko některé práce menší. Ku konci XV. století převedl na česko Matiaš Písař spis Platonův *De republica*, kterýž přišel na zmar, Václav Písecký přeložil spis Isokratův k Demoni-kovi, Řehoř Hrubý z Jelení rozmluvu Ciceronovu o přátelství a některá Paradoxa; jiní přeložili rozmluvu Senekovu o hněvu, Pytagorovu o strachu smrti, rozpravu Sokratovu o moudrosti a některé rozmluvy Luciánovy. V století XVI. přibýlo k těmto pracem přeložení Aristotelova spisu o přirozenosti zvířat (r. 1538), Martina Kuthena přeložení Appiána Alexandrinského o Illyřích, ježto nás však nedošlo, přeložení spisu Flavia Josefa o válce židovské a Xenofonovy Cyropédie, kterouž r. 1603 z řeckého vyložil Abraham z Günterodu. Však ku překládání básní Homérových (ač prý mnohý měšťan Homéra v originále v kapse nosil), Horáciových a Virgiliových, řečí Ciceronových (až na zlomky výše položené), historických spisů Caesarových, Liviových neb Tacitových a jiných klasických spisů řeckých a římských, nikdo ani pilnosti ani odhodlanosti neměl.

Dějepis v století XV. pro nepokoje domácí nevelmi vzděláván. Hledíc k dějinám domácím, rozeznati sluší spisovatele, kteří líčili příběhy souvěké, a takové, kteří psali kroniky. Vavřinec z Březové a Bartošek z Drahonice sepsali děje husitské jazykem latinským, onen od r. 1414—1422, tento od r. 1419—1443, k nimž Bartošek přičinil některé nepatrné přídavky české. Později vypsál Pavel Židek dějiny, zběhlé za Karla IV., Václava IV. a Zikmunda v knize, řečené „Zpravovna,“ a oddal ji králi Jiřímu. Osm jiných nejmenovaných spisovatelů zaznamenávalo v století XV. a na začátku století XVI. příběhy doma i v cizině toho času zběhlé, kteréž s titulem Staří Letopi-

světlo jsou vydány. Matiaš Lauda z niku od Balbína připomínanou, ježto Větší příčinnost, jmenovitě v kronice v století XVI. Bartoš, měšťan a evrubně a s úvahou příběhy Pražské ně něho vylíčil jeden (7.) z výše uvedených spisovatelů, též měšťan Pražský, ny české. Mikuláš Konáček z Honiku českou Eneáše Sylvia (r. 1510), rtin Kuthen ze Šprinsberka sepsal země České“ až do Ferdinanda I. (r. lejevský složil „Českou historii církve po kališnicku příběhy až do r. 1532. is historický z té doby jest Kronika va Hájk a z Libočan (vyd. r. 1541), lkům nemilá, ale pro jednoduchý spůsob prostonárodní velmi oblíbená. Po ku českou psáti učené mužové Zikokop Lupáč, díla však nedokonali ¹⁾. jinám toho času podali Sixt z Ottersběhy nepokojných let 1546 a 1547, a kterýž vypsál děje z r. 1611—1617. v dějinách českých osvědčil Daniel a v obšírné předmluvě ke kronikám a Kuthena r. 1585 od něho vydaným ři historickém.

ch o jiných národech sepsáno v XVI. ů, latinských a německých, nemalé bek z Kornic přeložil (z lat.) Jana nik“ (dějepis obecný), Václav Plástorii židovskou“ (r. 1592), Sixt z tureckého císařství,“ a Jan Kocín z

Kocínetu s D. Adamem z Veleslavína „Kroniku novou o národu Tureckém“ (r. 1594), prvé pak již (r. 1565) neznámý překladatel Kroniku tureckou Michala Konstantinoviče.

¹⁾ Tak svědčí Petr Kodicek z Tulechova r. 1588. Viz Časopis Mus. na r. 1862, str. 306.

Šebest. Münstera přeložil Zik-
 1); též k tomu přispělo vypsání
 e Hosia Vysokomýtského
 lo Ameriky (Brasilie), převedené
 Slovák a Matěje Cyra.

i původních nevynesla tato doba
 z některé na česko přeloženy,
 mudrcův, Senekova rozmluva
 h, Petrarkovo rozmlouvání mezi
 o knihy o lékařství proti štěstí a
 ův o spravování a soudech lid-
 nihy o statečnosti válečné a v. j.
 přírodovědecké po všechnu
 bylinářství i léčitelství vynikal
 echatický, vzdělaný ku konci
 ení Pražském, jenž sepsal první
 lůkladné knihy lékařské (tišt. r.
 ovalo se přeložení Rhazesova
 3) a přeložení V. Placentinského
 io (tišt. r. 1867), též Lékařství
 mka), snešené z rozličných teh-
 eských nyní neznámých, na př.
 vých, Vítových, Matúšových, z
 ratura lékařská druhdy bývala
 iak rozšířenosti došel a potřebám
 ený posud herbář či bylinář
 ponejprv (r. 1562) z latinského
 i Hájek z Hájku, a potom
 kého Adam Huber z Riesen-
 Veleslavína. Slovnítný Adam
 ho spisu latinského „*Methodus*
 česká jména bylin. Co se týče
 vydal J. Černý Naučení o
 moru a Klaudián první spis o babictví (r. 1519). Za
 krále Ferdinanda I. přeložil Hynek Krabice z Weitmile

¹⁾ Časopis lékařův českých na r. 1868, č. 19.

spěchem po všechnu
ký ve správě zemské
šude náležitěho místa
vá správy zemské se
překládaly. Již ok. r.
sta Pražského dle
i Jana a Karla; brzo
lajdburské, právo
ěnské, vzdělané dle
í, a taktéž Právo
(r. 1471–1516) stal
ož zákonové překlá-
sal Ctibor z Cim-
avské zřízení zemské,
ydáno jest pod tímto
Výpisy z tohoto zří-
kniha Ctibora Dr-
3. R. 1500 vzděláno
n. Petra a Zdenka ze
é zřízení zemské
mnohými přídavky
sou o sněmu r. 1536
ká skrze Bričího
b poradách r. 1579
založená dílem na
a správností jazyka
toho snešeno jest o
) a Řád horní Ru-
y krále Ferdinanda

iká dílo Viktorina

... zřízení zemské a ovately o právech a
soudech země České z r. 1500, kteréž dílo, nehledíc k
obsahu předůležitěmu, jest pravým vzorem jazyka právní-

¹⁾ Rukopisové těchto práv jsou vesměs teprve z XV. století; však
ardě podobno, že to neb ono právo přeloženo jest již ve století XIV.

ckého. V druhé polovici XVI. století přeložil nejmenovaný právník Instituce Justiniánovy, v nejnovější době objevené a vydané.

Mnohé války, vedené v XV. století, byly podnětem ku vzdělání práv a nařízení vojenských. L. 1413 sepsal k rozkazu krále Václava IV. Jan Hájek z Hodětína Právo vojenské a ok. r. 1422 Jan Žižka známý Řád vojenský; ku konci století XV. složil prosulý vůdce Václav Vlček z Čenova Naučení o šikování vojska pěšího i jízdného.

Velkou platností ke studium starého práva a starých obyčejů, zřízení politického a jazyka jednacího mají knihy pŕihonů a nálezů soudů zemských (od r. 1409—1620 a výše), zápisy sněmovní (nejstarší z r. 1415), desky zemské, knihy městské, naučení, dávaná od vyššího práva (na př. rady Olomoucké a Brněnské) soudům nižším, řádové policejní, mandátové a instrukce mnohých vrchností ke svým úředníkům a poddaným a p. Příkladem správného jazyka kancelářského a dílem i výmluvnosti státnické jsou psaní mnohých osob znamenitých v úřadech státních postavených, z nichž zvláště vynikají v století XV. psaní Alše Holičského ze Šternberka († r. 1455), kancléřův královských Kašpara Šlika a Prokopa z Rabšteina, Lva z Rožmitálu, Jošta z Rožmberka, biskupa Vratislavského († r. 1467), jenž sepsal králi Jiřímu spis o potřebě, aby s národem Českým k církvi římské se přidal, a spis o spravedlnosti a nespravedlnosti, též psaní Ctibora z Cimburka († r. 1494), a ve století XVI. psaní Viléma z Pernšteina († r. 1521), biskupů Olomouckých, Viléma Prusinovského z Víckova († r. 1572) a Stanislava Pavlovského († r. 1598), Karla z Žerotína († 1636) a j.

Ku potřebě úředníků v kancelářích sepsali titulaře a formuláře Brikcí z Zlicka (r. 1534), Šud z Semanína (r. 1547), Sixt z Ottersdorfu a Šebestián Fouknár z Fonkenšteina (r. 1589).

Ze spisů politických té doby jmenovati sluší: Ctibora z Cimburka Hádání pravdy a lži (r. 1467), (výše

mezi básněmi připomenuté), Pavla Židka Zpravovnu, oddanou králi Jiřímu (r. 1471), Adama z Veleslavína Knihy o vrchnostech a správách zemských (r. 1584) a Karla z Žerotína výtečnou Apologii aneb obranu ku panu Jiřímu z Hodic (r. 1606).

Nejpilněji oddávali se Čechové i Moravané spisování knih náboženských. „Hus (dí Palacký) tou měrou v mysl jejich působil, že potom ani za století nemohli se zapamatovati a z toho vybaviti; povzneslali pak se kdy mysl jejich do říše duchův a myšlének, hledali a nacházeli tam vždy jen nekonečné otázky o církvi a kacířství, o slovu Božím a Antikristu, o svátosti oltářní a o kalichu, o právech a povinnostech hierarchie a t. d., a jednak tím, že ustavičně provozovali řemeslo vojenské, opomíjeli vzdělávati nauky myslné, přírodní a historické.“

Ježto učení Husovo hlavně vedlo ku čtení písma svatého, stalo se, že jak celá bible tak i některé části její, jmenovitě nový zákon a žaltář, mnohokrát s textem původním jsou porovnávány, opisovány a potomně tištěny. Nejprve předsevzal takovou revisi Hus, porovnal text tehdejší s latinskou vulgátou z konce XI. století podle korektora opravenou, změnil v něm, co v této jinaké byl shledal, a pominul výklady některé, jichž ve vulgátě nebylo ¹⁾; ve formách jazyka však změn nečinil ²⁾. Po Husovi přehlédli

¹⁾ Jos. Jireček upírá (v Časop. Mus. na r. 1864, str. 386), že by Hus byl bibli opravil, maje za to, že ji opravili přívrženci jeho po jeho smrti, a že předmluva, zachovaná při bibli Šafhauské (asi z r. 1460) a bibli Musejní (z r. 1462), v níž Hus o práci své revisorské zprávu dává, psána jest od některého z těchto opravovatelů. A však tato předmluva, vytištěna při Ortografii Husově, vyd. ve Vídni r. 1857, str. 44, srovnává se, co do způsobu psaní, na vlas s předmluvami neb s pravidly Husovými při jiných jeho spisech, jmenovitě při Výkladu, Svatokupectví a Postille (viz Spisy Husovy, vyd. od K. J. Erbena I, 359 a 478 a II, 440); pročť kdo tyto předmluvy spolu porovná, nemůže o společném jich původu, a tudíž o revisi písma svatého Husem vykonané té nejmenší pochybnosti míti. ²⁾ Mylně nazývají někteří Husa obnovitelem či reformátorem jazyka. Hus v bibli i v evangelích v Postille přiváděných bedlivě šetřil forem starožitných, ač jich za jeho doby již neužívalo. V jeho Výkladu na páteř i v Postille

bibli i někteří jiní, pročež Dobrovský rozeznává čtvero recensí biblí, jichž od r. 1409 do r. 1488 zachovalo se výše 20 exemplářů, větším dílem pěkně psaných a miniaturami ozdobených. Nový zákon upraven jest znovu ok. r. 1435 mistrem Lupáčem, a došlo ho na nás z doby od r. 1409 do r. 1475, kdež ponejprv tištěn, výše 25 exemplářův.

Od početí knihtiskařství v Čechách, kdežto sobě každý bibli snáze opatřiti mohl, učenci v opravování a nakladatelé u vydávání písem svatých tím větší píli osvědčovali. Od r. 1488 až do r. 1620 bible patnáctkrát nákladně vydána jest, z kterýchžto vydání Pražské z r. 1488, Kutnohorské z r. 1489 a Benátské z r. 1506 náleží v prvotisky. Nový zákon v témž čase (od r. 1475—1620) vydán 26 krát, o to šestkrát (do r. 1526) jako prvotisk.

Znameníější změny učiněny jsou, co jazyka se týče, v bibli Benátské od opravců Jana z Žatce a Tomáše Molka z Hradce Králové pomínutím starých časů minulých a v bibli Melantrichově, vydané r. 1556, skrze Sixta z Ottersdorfu, pročež nakladateli uštipačně vytykáno, že bibli „zmelantrichoval.“ R. 1577 uvázalo se osm bratří českých pod ochranou Jana z Žerotína, pána na Náměšti v Moravě, v nové překládání písem svatých z původních jazykův, hebrejského a řeckého, a vykonavše toto dílo od bratra Blahoslava († r. 1571) navržené a započaté, v 15 létech, trvanlivý pomník theologické učenosti své i důkladné znalosti jazyků sobě zůstavili. Nový zákon v XVI. století třikrát znovu přeložen jest, od bratra Lukáše z Prahy pomocí Jana Roha Domažlického r. 1524, od kněží Bencše Optáta a Petra Gzela r. 1533 a od bratra Jana Blahoslava r. 1564.

Ze Svatých otců převedl na jazyk český Řehoř Hrubý z Jelení některé drobnější spisy sv. Jana Zlatoustého, sv. Řehoře a Basilia, též Životy svatých Otců, kteří přebý-

čteme na př.: mluvíše, modléše, bíše umřel, ostřiehachu, veczechu, pravi vám, vizu, jenž velíta (duál), aby lučeli (házeli), nerod' plakati, prvý, všelikaký a p. Toliko na místě některých slov zastaralých kladl novější, srozumitelnější, zvláště v citátech z bible.

vali na poušti. Kornel ze Všehrd přeložil Knihu sv. Jana Zlatoustého o napravení padlého (r. 1495) a jiní nejmenovaní v XV. století některé traktáty sv. Isidora, Augustina, Jeronyma a Cypriána. V století XVI. však, zvláště od časů Luterových, patristika téměř naprosto zanedbána jest.

Postil čili sbírek kázání na neděle a svátky sepsáno několik jazykem i výmluvností kazatelskou výtečných. Památná jest zvláště postilla Husova z r. 1413, čtyřikráte tiskem vydaná, Rokycanova z r. 1470 (rukopis) a Mart. Fil. Zámrského, vyd. r. 1592. Katolíkům sepsali postilly Tomáš Bavorovský (r. 1557) a jesuita Š. V. Scipio (Berlička, r. 1618). J. Straněnský přeložil z němčiny Postillu mládeže (r. 1546). Mimo postillu sepsal J. Hus Výklad na Věřím, na Desatero přikázání a na Páteř, a jiní duchovní sepsali kázání o sobě, nedělní i sváteční, též k pohřbům a jiným příležitostem.

Ze spisů vzdělavacích na předním místě jest Husova Dcerka aneb poznání pravé cesty k spasení (z r. 1414) a Provázek třípramenný (z r. 1411), kniha Tomáše Kempenského o následování Krista Pána (přelož. r. 1498), Erasma Roterodámského o křesťanském hotovení se k smrti, Jiřího Melantricha Studnice života (r. 1554), J. Straněnského Almanach duchovní, V. Rvačovského Knížka zlatá (r. 1577), též spisy Havla Žalanského (z r. 1605—1620) a jiné.

Nejhojnější všech spisů náboženských byli v století XV. a v první polovici století XVI. spisové dogmatictí a polemičtí, týkající se večere Páně, ostatků svatých, víry bratrské, vyznání Augšburského a t. d., jakož jsou na př. Husův traktát o devateru zlatých kusech, o šesti bludích, o odúmrtí a o svatokupectví, M. Šimona z Tišnova o nepříhodnosti přijímání pod obojí (r. 1428), Jana Rokycany traktát o přijímání pod obojí (r. 1465) a Hilária Litoměřického odpovědi na něj (z r. 1468), listové bratří Boloslavských k Habrovanským (mezi r. 1526—1540), spor Jana Augusty s kališníky a množství jiných spisů podobných, z nichž některé potomně na zmar přišly, na př. traktátové mistra Protivy, k nimž se táhne P. Chelčický.

příslovích obecných a frásech pěkných a špatných, o synonymech, epitetech a o dialektě českém a jiných dialektech slovanských, též o derivaci a pronunciaci. Blahoslav zvláště bedlivě rozebírá zvukosloví (ortografii), a v příčině tvarosloví vykládá a opravuje Beneše Optáta, Petra Gzela a Václava Filomáta. Vzorů skloňování a časování nemá. Rukopis jediný, psaný nedlouho po smrti spisovatelově (r. 1571), chová se v bibl. akademie Teresiánské ve Vídni, a vydán jest od vynálezce Ignáce Hradila a J. Jirečka ve Vídni r. 1857.

6. Matouše Benešovského Gramatika česká milovníkům téhož jazyka velmi užitečná. V Praze 1577. Obsahuje deklinace a konjugace a ku konci metrické přeložení některých žalmův. Deklinace sestaveny jsou dle koncovek takto: 1. starosta, panna. 2. hospodyně, pachole, 3. slovo. 4. dobrý, dobré. 5. množství, stání. 6. dobrá paní. 7. dráb, písař. 8. hůl. 9. sedlák. 10. hřích. Konjugace jsou tři dle vokálů 2 a 3. osoby: mám, chřadnu, vidím.

7. Vavřince Benedikta z Nudožer *Grammaticae bohemicae libri duo*. V Praze 1603. Zavírá v sobě ve dvou dílech skloňování a časování i skladbu jazyka českého. Deklinace substantiv jdou po sobě v tomto pořádku: 1. pravda. 2. míle, ulice, lázeň, obec. 3. stvoření, paní. 4. kost, moc, 5. kapoun, dům, právo, družba, 6. tovaryš, dešť, kůře. Za vzory časování položena jsou časoslova: volám, činím, šiji, nesu. Etymologie (zvuko- a tvarosloví) rozebrána jest ve 24 a syntaxe ve 20 kapitolách.

8. Jana Blahoslava Naučení těm, kteří písňě skládati chtějí. Zavírá v sobě naučení o prosodii časoměrné a pěknou rozpravu o písni, o rytmu a klausulích v ní a kromě toho naučení o „Musice.“ Vyšlo v Prostějově r. 1558, v Ivančicích r. 1569 a při Gramatice Blahoslavově ve Vídni 1857 (neúplně).

9. Pavla Černovického Vokabulář rytmický (psaný latinsky). V Praze 1614.

10. Ondřeje Klatovského Knížka, kterak by Čech německy a Němec česky čísti, psáti a mluvit učiti se měl. V Praze 1540 a potom několikrát.

ožených, odkud svůj počátek má
v sobě srovnání některých slov ruských
a vysvětlení jich ze staroslovanským
cizím, na př. pátuch (čechlík)
p.

česká, sebrána od Matěje Červenatří českých, r. 1569. Tiskem vydána
oslavovou v Časop. Mus. na r. 1829
ě gramatice, ve Vídni 1857.

Srnc z Varvažova Přísluví čerbia Bohemica), jež sběratel ku po
vysvětluje. V Praze 1582 a potom
ána jsou od Jos. Dobrovského a A.
Jest jich 350.

B) Básně.

a) Básně lyrické.

a) Písně světské.

čechné. Tábořská: „Kdož jste Boží
“, složena od Bohuslava z Čechtice a
tím: „Slušít Čechuom vzpomínatí.“
boru II., 282 a 303.

tyrické. Na Husity: „Všichni p
lus. na r. 1851, III. 116; na mnich
oznáš po srsti,“ a „Když lev umřel p
20, v Časop. Mus. na r. 1852, II, 7
vé víery pravé,“ Časop. Mus. na r.

písně národní z XV. století, z
šlýchalli kto práv při vícře také di
atilať jsem milého,“ — Šla dva tovať
— „Viémť jednu dúbravku, na níť
nečku stáše jakožto anjelík“ — „
Též některé zlomky: „Milovati a ne
(srovn. Sil jsem proso na souvrati) —
šji miluj nedvěda.“ Tištěny jsou v Č
r. 294 a v rozpravě J. Fejfalika o Pí

eských, Sitzungsberichte
J. Jireček v Časop. Mus.
4. Hynka z Waldšteina
bravici r. 1610.

β) Písňe di

1. Písňe M. Jana Husi:
ivý chlebe, kterýž's z se
si" — Tištěny jsou v ka
zdejších kancionálech br
2. Písňe Jana Augus
48—1564). Rukopis v c. l

Cantilenae Bohemicae l
si 20,000 veršů a jsou ro
počíná písňemi o původu v
ruhá počíná písní o J
ročního. Vůbec jsou více
lyrická. Při mnohých jso
3. Kancionál bratrsky
ku potřebám církevním.
Božských" ponejprv v M
yšli r. 1519 a po třetí v
ožený přičiněním J. Čern
ie z Górký r. 1561 v Šan
kterémž vydání obsažen
(ok. r. 1500), Lukáše Pr
Augusty (140 písní), J.
i vydán jest po páté r.
ě duchovní evangelitské"
y a erby pánů moravský
ého a jiných jednotě br
44 písní. Načež vydán v
4. Kancionály (graduá
ozdobené miniaturami ku

¹⁾ Tohoto vydání Šamotulské
bl. Olomoucké.

²⁾ Viz J. Jirečka rozpravu
a r. 1862, str. 24.

stranám rok do města Antiochie k
 ducha svatého. Dostavila se tar
 jinými nepravostmi, ježto jsou: H
 Záviš z Alexandrie, Nenáviš z
 Lakomství, paní Benátská, Chytr
 Římská a j. Duch svatý rozhoc
 tají spor mezi utrakvisty a círl
 Pravdy. Tato skladba, oddána kr
 jednotvárná a dlouhochvilná, vyn
 řečí, a líčí se v ní spolu ukrytě s
 ským soudem zemským. Sepsán
 tiskem v Praze 1539 s obrazen
 hými dřevořezbami, v nichž vět
 ženský tehdejší doby. Zevrubně
 rovu K. Sabina ve svém Dějepis
 V. Brandl v knize Tovačovské, s

2. Hynka z Poděbrad
 milovníku“ a „Sen milence“, slož
 V první básni, kteráž se počíná
 čase svět se rodí z novu zase“, v
 obrazech krásu jara, v básni d
 V obojí skladbě příliš bujnosti h
 méně slušných. Tiskem vydal
 „Májový sen“ v Starobylych skl
 šíře je rozebral v Čas. Mus. na r.

d) Bájky a jiné ba

1. Bájky Esopovy, přelo
 vatele a tištěny ok. r. 1480, r. 1

2. Bájky, zvané Zrcadlo
 nonského. Vydány od M. Koná
 V. Hanky o nich v Rozboru star

3. Pravidlo lidského živ
 přeloženy z latiny od M. Konáče
 Výpis v Jirečkově Antologii střc

4. R y m o v a n é p r ů p o v
 mravní a nábožná, průpovědi ze

dreů řeckýel
mského přel
kolikrát.
icha, přelož

yropaedia
řeložil Abi
56.
entii *Plauti*
Pragae 15
ní.

1) Dějepis.

ky a moravsk
é čeští od r
Přibíka Pull
r. Palacký.
né, zapsané
rozvláčností
osti, zápisy pe
žského z r. 14
věrně třenice
ských.
ia *Kronik*
o z r. 1475
né Hory, jeho
Mik. Konáče
áš Sylvius, p
íka Pacovské
ní příběhy ze
klade za ob
rti krále Luc
ivale, jednak
oby císa. Zik
em i svědkem
lavína r. 15

kritickým, kdež v mnohých věcech zprávy Sylviovy opravuje. Mimo to vyšla tiskem r. 1817 a 1856. Viz o prvotním vydání Časop. Mus. na r. 1852, IV. 72.

3. Bartošova Kronika Pražská od l. P. 1524 až do konce léta 1530. Vydána od K. J. Erbena v Praze 1851 a 1865. Vypravují se v ní prostě a jasně sedmileté různice v obci Pražské za příčinou rozšiřování učení Luterova, v nichž proti sobě stáli purkmistr Jan Pašek z Vrat, kališník a přívrženec nového učení, a Jan Hlavsa z Liboslavi. Podává se tu věrný obraz obecního řízení té doby a vzdělanosti vůbec. Již v století XVI. přeložena jest do latiny, kterýž překlad vydal K. Höfler v Praze 1859.

4. Bohuslava Bilejovského Kronika Česká, způsob víry křesťanské v sobě obsahující. Zavírá ve 3 knihách kališnickou historii církevní, totiž o posluhování pod obojí, o Pikhartech a Taboritech a o novém jich se rozmáhání. Psána jest (r. 1532) ne dosti kritický ani dosti správně. Tiskem vyšla v Normberce 1539 a v Praze 1817.

5. Martina Kuthena Kronika o založení země České a prvních obyvatelích země. V Praze 1539, 1585 a 1817. Kuthen líčí tu ve dvojím oddělení krátce dějiny české až do r. 1527. V oddělení prvním odpírá Kosmovi a Dalimilovi, že by první obyvatelé země byli Čechové, a dokládaje se Ptoleméa, Strabona, Pomponia Mely a Kornelia, dovozuje, že prý byli Němci, ježto Čechy byly částí Germanie. Čechové přibyli prý do země teprv v VII. století. V oddělení druhém vypravuje dle Pulkavy a pozdějších kronikářů o českých knížatech a králích.

6. Václava Hájka z Libočan Kronika Česká. V Praze 1541 a 1819. Jedna z nejoblíbenějších knih lidu českého a moravského po dnešní dobu. Zavírá v sobě zevrubné prostonárodní vyličení dějů českých od nejstarších časův, a vyniká nade všechny starší kroniky české hojností a rozmanitostí zpráv, jež spisovatel vážil dílem z národních pověstí, dílem z desk zemských a mnohých (asi 35) spisů. Pro báječnost v staré době, nespolehlivost v určování času vůbec a strannost, zde onde i hořkost ke kališníkům jevenou, ne-

obstojí, kniha tato před stolicí kritickou, ale zůstane vždy památnou tím, že byla lidu českému v nejtrudnějších časech od r. 1620, jediným téměř zdrojem, z něhož známosti dějin vlasteneckých bez závady nabýval. Pročež již Adam z Vele-slavína proti odpůrcům jejím v ochranu ji bral, pravě „že v počtu knih neužitečných a zlých položena býti nemůže, po-něvadž nad ní lepší, hojnější a správnější knihy (pro lid) není.“ J. Sandel přeložil ji r. 1595 do němčiny a piarista Viktorin od Sv. Kříže ok. r. 1760 do latiny, kterýž překlad latinský, jdoucí až do r. 1198, i s kritickým výkladem vydal Gelasius Dobner r. 1764—1786.

7. Příběhové království Českého, zběhlí za pano-vání Ferdinanda I, a Maximiliána II., jež vydal J. Zimmer-mann. 3 díly. V Praze 1820—22.

8. Jednání a dopisy konsistoře katolické i utra-kvistské, počínajíc od r. 1525. Vydal Kl. Borový. V Praze r. 1867.

9. Akta všech těch věcí, které jsou se mezi králem Ferdinandem a některými osobami z stavův království Če-ského I. P. 1547 zběhly. V Praze 1547.

10. Příběhové Jana Augusty u vězení r. 1548—1564, jež vypsál Jan Blahoslav a jiný bratr český v Male-novicích r. 1579. V Praze 1837.

11. J. Blahoslava Historie bratří českých od r. 1457—1570. Rukopis v bibl. o. k. univ. Pražské. S doplňky od jiného skladatele, jdoucími od r. 1570—1603. Obsah po-dán v Časop. Mus. na r. 1862, str. 99.

12. Vavř. Orlíka Kniha úmrtí duchovenstva bra-trského, vydána od Jos. Fiedlera ve *Fontes rerum Austria-carum*. V. Ve Vídni 1863. Úvaha v Časopise Musejním na r. 1864, str. 308

13. Dekrety či sněmovní usouzení Jednoty bratr-ské. Vydal Ant. Gindely. V Praze 1865. Obsahují zprávy o původu a řízení jednoty od počátku jejího až do r. 1636.

14. Jiřího Závěty ze Závětic Akta všech těch věcí, které se zběhly mezi Rudolfem a Matiašem r. 1611 a potomně až do r. 1617. V Praze 1617.

b) Genealogie rodů šlechtických a životy mužů znamenitých.

1. Bartol. Paprockého z Glogol Zrcadlo slavného markrabství Moravského. V Olomouci r. 1593. Spisovatel podává v něm kromě sumy dějin zemských posloupnost biskupů Olomouckých, a popisuje moravské rody panské a rytířské, též znamenitější města, ku kterémuž popsání přidána jsou vyobrazení erbů, osob a měst. Kniha tato sepsána jest původně polsky a přeložena J. Vodičkou na česko.

2. Téhož Diadochos, t. j. posloupnost knížat a králův Českých, biskupův a arcibiskupův Pražských a všech tří stavův království Českého. V Praze 1602. Téhož obsahu co spis předešlý. Z polštiny přeložen R. Soběhrdem.

3. Téhož Štambuch slézský čili strom z erbův starodávných rodův učiněný. V Brně 1609. Zavírá kromě genealogických zpráv slézských rozmlouvání nábožná.

4. Petra z Mladenovic spis o utrpení M. Jana Husi v Konstanci. Rukop. z r. 1472. Tištěn v Praze 1533 a 1600.

5. Život M. J. Husi a M. Jeronyma. V Praze 1564.

6. Martina Kuthena Kronika o rytíři Janu Žižkovi. V Praze 1564.

7. Život pana Bohuslava a paní Magdaleny z Švamberka, od nejmenovaného františkána, z polovice XVI. století. V Čas. Mus. na r. 1830, str. 267.

8. Prokopa Lupáče z Hlaváčova Historie o císaři Karlovi IV. V Praze 1585 a 1848.

9. Marka Moravce z Florentina Život císaře Maximiliána II. a příběhové za cis. Rudolfa II. zběhlí. Rukop. v bibl. c. k. univ. Pražské. Výpis v Jirečkově Antologii, 234.

10. V. Březana Život Viléma z Rožmberka (r. 1535—1592). V Praze 1847.

11. Téhož Krátký výpis z historie Rožmberské. V Časopise Mus. na r. 1828, IV, 39.

3. Dějepis obecný a jiný.

1. Pavla Židka Historie obecná králi Jiřímu sepsaná, ježto jde až do času cis. Fridricha. Rukopis v bibl.

kapit. Pražské. Šíře rozebrána jest v Sabinově Dějepisú lit. české, str. 653—659.

2. Jana Kariona Kniha kronik čili historie obecná. Z latiny přeložil Burián Sobek z Kornic. V Litomyšli 1541. Vypravuje věci, zběhlé od počátku světa až do r. 1532. Po druhé v jazyku opraveném vydána D. Adamem z Veleslavína r. 1585, v kterémž vydání prodloužena jest až do r. 1577.

3. Dan. Adama z Veleslavína Kalendář historický aneb krátké a sumovní poznamenání všechněch dnův jednoho každého měsíce, k nimž přidány jsou víry a paměti hodné historie o rozličných příhodách, zvláště v slavném národu a království Českém zběhlých. V Praze 1578 a 1590. Nejlepší původní spis Adama z Veleslavína, jenž vydává svědectví o jeho učenosti a znalosti historie.

4. Benjamína Petřka z Polkovic Registrík historický, t. j. krátké sumovní sečtení let od stvoření světa až do r. 1596. Z lat. Adama Buchholcera přeložen a vyd. t. r.

5. Evsebia Pamfila Historie církevní. Přeložil Jan Kocín z Kocínětu. V Praze 1594 a 1855.

6. Historie židovská, přeložena z něm. od Václava Plácela z Elbinku. V Praze 1592 a 1610.

7. Flavia Josefa o válce židovské knihy sedmery. Přeložil Pavel Vorličný. V Prostějově 1553. V Levoči 1805 (z části). Znovu přel. ji Fr. Sušil a vydal v Brně 1857.

8. Historie turecká, od Michala Konstantinoviče z Ostravice, od Turkův zajatého, okolo r. 1500 polsky sepsána, a od nejmenovaného spisovatele ok. r. 1550 na česko vyložena. V Litomyšli 1565 a 1581. Nejstarší, velmi důkladný spis o dějinách tureckých a zároveň srbských i bosenských. Širší zpráva o ní podána v Jirečkových Rozpravách, I, 1.

9. Jana Löwenklava Kronika turecká, v jazyk český přeložena od Jana Kocína z Kocínětu a D. Adama z Veleslavína. V Praze 1593.

E) Vypsání cest a semí.

1. Denník Jaroslavův čili vypsání cesty poslu krále Jiřího, ku králi Franckému Ludvíkovi XI. r. 1464 vykonané. Vytisknuto v Čas. Mus. na r. 1827, I, 40.

2. Lva z Rožmitálu a Blatné Putování do západní Evropy, vykonané v letech 1465—1467, kteréž vypsál Šašek z Mezihoří, průvodčí Lva z Rožmitálu. Stanislav Pavlovský, potom biskup Olomoucký, toto vypsání v latinu přeložil a r. 1577 v Olomouci vydal, dle kteréhož vyložení nejprvé Tetzels z Grafenberku překlad německý udělal, jež vydal J. Schmelzer ve Stuttgartě r. 1845, druhé pak přeložení učinil Jos. Horký, ježto tištěno jest v Brně r. 1824. Originál český přišel na zmar tiskem nevyšel.

3. Martina Kabátníka Cesta z Čech k Jerusalemu a v Egyptě. Vykonal ji Kabátník r. 1491 a 1492 společně s bratrem Lukášem z Prahy a s Maršem z Kokovic, z nichž onen odebral se z Cařihradu do Řecka a tento do Moskvy. Ježto Kabátník psát neuměl, popsal tu cestu Adam Bakalář, měšťan Litomyšlský. Tiskem vyšla v Praze r. 1542, 1591, a potom několikráte.

4. Jana z Lobkovic Putování k Božímu hrobu do Jerusalema, vyk. l. 1493. Sepsáno l. 1505 a vytištěno v České Včele na r. 1834.

5. Oldřicha Prefáta z Vlkánova Cesta do Palestiny, vykonána l. 1546 a 1547. V Praze 1563 a 1786.

6. Krištofa Haranta z Polžic Cesta do země svaté a do Egypta, vykonána s Heřmanem Černínem z Chudenic l. 1598. V Praze r. 1608 a 1668. Nejnověji vydal ji K. J. Erben r. 1855.

7. Příhody Václava Vratislava z Mitrovic, jež viděl v Konstantinopoli a zkusil v zajetí tureckém r. 1591. V Praze 1777, 1805 a 1855. M. F. Pelcl přeložil tento spis do němčiny a vydal v Lipsku l. 1786. A. H. Vratislav vydal jej anglicky v Londýně r. 1854.

8. Cesta Fridricha z Donína do Uher, do Němec a do Vlach, kterouž mezi r. 1588—1607 po čtyřikráte podnikl a r. 1608 zevrubně vypsál a obrazy opatřil. Rukop. v bibl. kláštera Strahovského. Vytištěna v Lumíru na r. 1859.

9. Kosmografia Česká, to jest, vypsání o položení krajin neb zemí i obyčejích národuv všeho světa a historií podlé počtu let na něm zběhlých. Dle lat. kosmografie Sebest. Münstera a dle knih kostela Pražského a jiných spisů

vzdělal Zikmund z Püchova a vydal v Praze r. 1554. Jest to největší kniha česká, z velké části původní, ježto obsahuje 884 listů in folio, a jest podnes v Čechách čtením velmi oblíbeným. Pohříchu, že Čechy a Morava popsány jsou v ní velmi krátce.

10. Mat. Hosia Vypsání zemí a krajin velikému knížeti Moskevskému poddaných; též o mravích a obyčejích národu Moskevského a o tyranství Ivana Vasiloviče, knížete Moskevského. Ku konci přidána Cesta Zikmunda z Herberšteina do Moskvy, vyk. r. 1516 a přel. z latiny. Vydáno jest toto vypsání zemí a cesty od D. Ad. z Veleslavína s titulem „Kronika Moskevská“ r. 1590. Po druhé vyšlo r. 1602 a výpis z něho vydán r. 1786.

11. Jana Leria Historie o plavení se do Ameriky, která i Brasilie slove. Z latinského přeložili ji r. 1590 M. Cyrus a P. Slovák. Rukopis v kníž. Fürstenberské bibl. v Praze. Širší zprávu viz v Čas. Mus. na r. 1862, str. 195.

12. Václava Lebedy z Bedršdorfu Poznamenání měst, zámků, hradů a jiných sídel v království Českém. V Praze 1610 a později několikráte.

F) Spisy naučné.

1. Třinácte průpovědí loveckých (šprochů vajovských), které Jošt z Rožmberka z něm. přeložil a králi Jiřímu poslal. Vydány jsou od J. Dobrovského v Prvotinách pěkných umění na r. 1815.

2. Fr. Petrarky Knihy dvoje o lékařství proti štěstí a neštěstí, totiž proti libým a nelibým věcem. Přeložil z latiny Řehoř Hrubý z Jelení. V Praze 1501. Zprávu o nich podal I. J. Hanuš v Čas. Mus. na r. 1862, str. 161.

3. Téhož Rozmlouvání mezi mudrcem a nedoukem o pravé moudrosti. V Prostějově 1551.

4. Jana Joviána Pontána Knihy o statečnosti válečné. Přel. Řehoř Hrubý z Jelení. Rukop. z r. 1511. V Praze 1820.

5. Kniha Erazima Roterodámského o rytíři křesťanském. Přeložil Oldřich Velenický z Mnichova. V Bělé 1510.

6. Jana z Lobkovic Zpráva a naučení synu Jaroslavovi, co činiti a čeho nechati a kterak se a pokud v čem zachovati má. Rukop. v archivu Roudnickém z r. 1504. Tišt.

s titulem „Pravdivý mentor“ v Praze 1796 a opět 1851. Týž opis v obnoveném jazyku vepsán jest r. 1578 co práce Baltazara Tetaura z Tetova, v Novém zákoně Tetovském, chovaném u Minoritů v Brně, odkudž vytištěn v Moravanu na r. 1859, str. 89.

7. Mikuláše Konáče z Hodištkova Kniha o hořekování a naříkání spravedlnosti, královny a paňi všech cností. V Praze 1547.

8 Šimona Lomnického z Budče Život filosofský, aneb historický spis o mravích a šlechetném životu mudrců starých pohanských. Psán prosou a veršem. V Praze 1591 a 1595.

G) Lékařství a přírodnictví.

1. Mistra Křišťana lékařské knihy. Rukopis z XV. stol. v bibl. kapit. Pražské. Obsahují pravidla diétická, učení o pulsu, o znameních nemocí a herbář. Tiskem vyšly v Praze r. 1544 a v Olomouci r. 1553.

2. Jana Černého Kniha lékařská, kteráž slove Herbář nebo zelinář. V Normberce r. 1517. Výpis v Jirečkově Antologii, 58.

3. Rhazesovo Lékařství ranné. Rukopis z XV. stol. v c. k. univ. bibl. Pražské. Tiskem vydáno od K. J. Erbena a V. Staňka. V Praze 1863.

4. Viléma Placentinského ze Salicetti Lékařství ranné. Rukopis z XV. století tamtéž. Vydáno s titulem: Salicetovo Ranné lékařství, od K. J. Erbena a V. Staňka v Praze 1867.

5. Jana Koppa z Raumentálu Gruntovní a dokonalý regiment neb správa, jak jeden každý člověk zdraví své opatrovati má. Přel. z něm. Hynek Krabice z Waitmile. V Praze 1536. Jest to zdravotvěda, sepsána v dialogu mezi mistrem a učedníkem. Viz širší zprávu I. J. Hanuše o té knize v Čas. Mus. na r. 1863, str. 302.

6. Ondř. Mathiola Herbář jinak bylinář. Z lat. přel. Tadeáš Hájek z Hájku. S pěknými rytinami ve dřevě. V Praze 1562 a 1596. Kniha svého času znamenitá a posud v lidu velmi oblíbená i vzácná.

7. Tom. Jordána z Klausenburku Kronika o vodách hojitelných neb teplicech moravských. Z lat. přeložil Ondřej Zborský. V Olomouci r. 1580. Obsahuje rozmluvu o příbězích země Moravské a pak zevrubné pojednání o přirození teplicných vod, jich moci a užitku, též popsání města Brna a kraje Brněnského. Ku konci připomíná překladatel, jak nedostatečný jest jazyk český, když se v něm má psáti o věcech „k filosofii neb k přirození náležejících.“

8. Henr. Rantzovia Regiment zdraví. Naučení, jak by člověk tělo své při dobrém zdraví zachovati měl. Přel. Adam Huber z Risenbachu. V Praze 1587.

9. Tajnosti Aristotelovy neb *Secreta Aristotelis*. Přel. Bavor Rodovský z Hustiřan r. 1574. (Rukopis).

10. Jiříka Augusty Knížky, jenž slovou Světlo apatekářův. Přel. Matěj z Mýta. Rukopis z r. 1496 v bibl. Roudnické.

11. Adama Zalužanského Řád apatékářský. V Praze 1592, a téhož Cena neb vyměření všech lékařství V Praze 1592.

II) Hvězdářství a astrologie.

1. Pranostika k l. 1524. Od neznámého spisovatele.

2. Mik. Šuda z Semanína Minucí. V Praze 1540—57. Téhož Pranostika nová s proroctvími. V Praze 1544 a Almanach k l. 1552 a 1558.

3. Sim. Proxena ze Sudetu Minucí a pranostika. V Praze 1559—63.

4. Th. Hájka z Hájku Minucí a pranostika k l. 1549 a pranostika k l. 1549 a 1561—70.

5. Petra Kodicilla z Tulechova Minucí a pranostika z učení Pražského vydaná. V Praze 1563—1590.

6. V. Zelotína z Krásné Hory Kalendář hvězdářský k psání k l. 1575—76.

7. Zpráva o starém kalendáři římském. Přel. Šťastný Vopatovský. V Praze 1584.

8. Adama Hubra z Risenbachu Kalendář hvězdářský k l. 1590 a 1591, též Minucí k l. 1589.

9. O. Mityska Kalendář hospodářský a kancelářský k l. 1593²—1601.

10. Adama Zaluzanského Kalendář nový s pranostikou k l. 1596.

11. Kašp. L. Stehlíka z Čenkova Minucí k l. 1599—1611.

J) Právníctví, státnictví a kancelářství.

a) Zřízení zemská a práva zemská, městská a jiná.

1. Zřízení zemské království Českého. V Praze 1500. Sepsáno od Petra a Zdenka ze Šternberka i od Albrechta z Úšavy a přeloženo do latiny od Rodericha Doubravského z Doubravy. Obsahuje články: O soudu; o púhoních; o komorním řádu; o kladení ve dsky; o promlčení práva; o úřadech zemských; o soudu menším zemským; o soudu dvorském a komorním; o soudu purkrabí Pražského; o eti a hrdla ztracení; o pokutě peněz; o páních a služebnících; o sirotcích a vdovách a j. Znovu vydáno, rozmnožené nálezy pozdějšími, v Praze r. 1530, 1550, 1564 a 1594, a nejnověji česky a latinsky r. 1862 v Palaockého Archivu českém, díle V.

2. Ctibora z Cimburka Kniha Tovačovská, aneb Zřízení markrabství Moravského, sepsána r. 1480. Obsahuje paměť obyčejův a zvyklostí starodávních země Moravské, též zprávy o sněmu a úřadech zemských, o soudu zemským, o vkládání do desk, o vedení práva, o právu dědičném, o řádu sedlském a řemeslnickém a p., krom mnoha formulářů listů a jiných spisů. Nejstarší rukopisy chovají se v bibl. Olomoucké a u desk zemských v Brně, dle kteréhož rukopisu Brněnského tuto knihu tiskem vydal K. Demuth v Brně r. 1858. Šíře rozebral ji H. Jireček v Čas. Mus. na r. 1863, str. 227.

3. Zřízení zemské markrabství Moravského. V Litomyšli 1516. Z tohoto prvního vydání mor. zřízení zemského zachovaly se toliko výpisy, tištěné v Časop. Mus. na r. 1865, str. 416. Rozmnožené novými nálezy a řádem soudním, smluveným v Jihlavě r. 1531, vydáno jest znovu v Lilči r. 1536 a potom v Olomouci r. 1545, 1562 a 1604 Zdržuje v sobě řád soudu zemského, od púhonu počínajíc až do zvodu,

nařízení o dědictví, o právu věnném, o vojně, o cestách a silnicích, o čeledi, o myslivosti atd. Dotčený řád soudní z roku 1531 vytištěn o sobě péčí A. Rybičky v Právniku na rok 1862, str. 14.

4. Zřízení zemské knížetství Opolského a Ratiborského a jiných krajův k nim příslušejících. V Olomouci 1562 a v Nise 1671.

5. Práva a zřízení zemské knížetství Těšínského. V Olomouci 1592.

6. Viktorina Kornelia ze Všehrd Knihy devaterý o právech a soudech i o deskách země České. Jeden z nejvýtečnějších spisů právnických, vzdělaný ok. r. 1500 dle desk zemských, nálezů soudních, práv obecných (římských), starých spisů atd. Podává se v něm krom důkladné předmluvy naučení o soudech, o půhonech, o deskách zemských, o zástavách, o rozdílech, o vedení práva, o zmatcích a j. Tiskem tyto knihy vydal V. Hanka v Praze 1841 a zevrubněji je rozebral H. Jireček v Čas. Mus. na r. 1861, str. 241.

7. Kniha pana Ctibora z Drnovic. Sebrání starých zvyklostí při sněmích a při soudu zemském, učiněné r. 1523—1536. V arch. zemském v Brně. Obsahuje výpisy z knihy Tovačovské, ze zřízení zemského (z r. 1516) a obšírné řízení soudní. Přepis též knihy z r. 1594, známý pod jménem knihy Jiřího Sedlnického z Choltic, chová se v Museum Moravském. Viz Čas. Mus. na r. 1865, str. 410.

8. Práva Starého města Pražského. Rukopis z r. 1425—27 v archivu města Pražského, a rukopisy pozdější v Českém Mus., v univ. bibl. Pražské a j. Tato kniha obsahuje domácí právo české s některými příměsky z práva římského, též nařízení o purkmistru a o konšelích, o richtáři, o měšténínech a jich soukromých právech a živnostech, o koruhvích cechovních, o pokutách atd. Výpis z ní podán ve Výboru II, 315.

9. Brikoího z Zlicka Práva městská Starého města Pražského. V Litomyšli r. 1536. Těmito právy, jež Brikoí vzdělal dle práv předešlých, přibрав k tomu některé instituce římské, spravovala se většina měst českých,

ačkoli jimi tím, že se v mnohých věcech nesrovnávala se zřízením zemským, mnohé nesnáze na sněmích způsobeny jsou.

10. Pavla Krist. Koldína Práva městská království Českého. V Praze 1579. Dokonána jsou po více než 50letém rokování sněmovním, zvláště přičiněním Koldínovým, a nabyla ihned platnosti v Čechách, a potom za cis. Leopolda I. také na Moravě. Pro důkladné sestavení a výtečný jazyk pokládají se vedlé Všehrdových knih devaterých za nejvzácnější památku právnické literatury české. Zavírají v sobě 58 titulů: O spravedlnosti a právu; práva konšelská; o výsadném a pořádném právu; o původu a obeslaném; o žalobách a odpovídání na žaloby; o zdvižení při a žalob. o prokurátorech aneb řečnících; o průvodích atd. Znovu jsou vydána v Brně r. 1701 a v Praze r. 1745.

11. Téhož Práva městská v krátkou sumu uvedena. V Praze 1579, 1583 a 1691.

12. Práva městská Brněnská z 2. pol. XV. století v archivu města Brna a na Děčíně v Čechách. Počínají takto: Purkmistr a přísežní měšťané města Brna. Ortel první z Hradiště města. Jest to právo domácí moravské, jímž se spravovala mnohá města v jižní Moravě.

13. Práva Magdeburská čili o vikbildě sasického řádu, přeložena z německého: Der vermehrte Sachsenspiegel. Rukopis z r. 1485 v městském archivu v Litoměřicích, a jiné dva s titulem: „Práva sasického řádu,“ z r. 1499 a s titulem: „Kniha Magdeburských práv městských“ z r. 1543 v Českém Museum. Těchto práv cizích užíváno v severních Čechách a v severní Moravě, zvláště pak od kmetské stolice v Litoměřicích, od XIII. století až do r. 1536 a z části až do r. 1609. Viz o tom rozpravu K. Tieftrunka: „O právech městských v Čechách“ v Právniku na r. 1866, str. 181.

14. Právo královské horničí (*Jus regale montanorum*). Vydáno od krále Václava II. r. 1300 a přeloženo ok. r. 1450 od Petra Přespole z Prahy. Nejstarší rukopis z r. 1460 chová se v bibl. kláštera Strahovského, jiný z r. 1478 v Českém Museum, mladší z r. 1528 v bibl. univ. Pražské, a obnovené přeložení, učiněné od Hynka z Velenova v Jihlavě r. 1589, v mor. arch. zemském. Tiskem vydal je dle rukopisu

z r. 1528 Herm. Jireček v 1. díle svého *Codexu Juris bohemicum*, v Praze 1867. Obsahuje čtyři knihy: O osobách potřebných při horním dílu, o právu horských dolů, o propůjčkách a o řádu soudním horníkův.

15. Justiniana císaře ustanovení a naučení neb prvníých počátkův práv městských knihy čtvery. Z rukopisu bibl. Strahovské z r. 1562 s vedlejším textem latinským k tisku upravil Herm. Jireček. V Praze 1867. Kapitoly knihy první znějí takto: O spravedlnosti a právu; o trojí právu, přirozeném, všem národuom obecném a městském; o právu osob; o osobách v svobodě rozených; o osvobozených; o osobách, kteréž samy svoji, neb v jiného moci jsou; o moci otcovské; o sňatcích řádných muže a ženy; o zalibování neb za vlastní brání atd.

b) Knihy půhonů, nálezů a jiné zápisy soudní.

1. Desky zemské království Českého od r. 1495—1620 u soudu zemského v Praze; desky zemské markrabství Moravského, Olomoucké i Brněnské, od r. 1480—1620, u soudu zemského v Brně; desky zemské knížetství Opavského od r. 1431—1620 a desky zemské knížetství Krnovského od r. 1426—1625 u soudu zemského v Opavě. Obsahují koupě a prodeje statkův zemských a jiné smlouvy a listy, též poslední vůle k těmto statkům se vztahující, jakož i některá usnešení sněmovní, a jsou tudíž velmi hojnou studnicí ke studium starého práva, zřízení, rodopisu a místopisu i starých obyčejů. O moravských a Opavských deskách šíře psáno v Časop. Mus. na r. 1846, str. 541 a o českých v témž časop. na r. 1862, str. 51.

2. Knihy půhonů a nálezů od r. 1420—1620, ondy u soudu zemského, nyní v Českém Museum v Praze; knihy půhonů a nálezů od roku 1419—1620 u soudu zemského v Opavě a tytéž knihy u soudu manského v Kroměříži. Obsahují důležité zprávy historické, genealogické a místopisné. O knihách Olomouckých a Brněnských viz str. 134.

3. Nálezové práv zemských slavného království Českého. V Praze 1536. Důležitá pomůcka k historii práva

českého, obsahující asi 800 zápisů z desk zemských r. 1541 shořelých. Znovu je vydal A. Musil v Právniku na r. 1861, str. 155.

4. Výpovědi práva Magdeburského a některé ortele Olomoucké, vydané městem českým na půlnoci. Rukopis z r. 1518 v Českém Museum.

5. Karla z Žerotína Zápisové o soudě panském. Vydal V. Brandl. 2. díly. V Brně 1866. Obsahují jednání o Olomouckém soudě Tříkrálovém a Svatojanském a Brněnském soudě postním a Svatokunhutským l. 1596—1601 a l. 1608—1614, kromě mnohých suplikací, pamětí hejtman-
ských a psaní královských.

c) Spisové politické a správní.

1. Pavla Židka Jiří Spravovna, kniha sepsána králi Jiřímu, ježto obsahuje tři části: naučení, co se týče obecného dobrého, zprávu k osobě králově a znamenitější skutky před-
kův královských, zlé i dobré. Rukopis z r. 1471 chová se v bibl. kapit. Pražské, jehož rozbor podal J. Dobrovský v Čas. Mus. na r. 1827, II, 44.

2. Řehoře Hrubého z Jelení Napomenutí k Pražanům, čeho potřebí k válce. Užito v něm řeči Ciceronovy *De lege Manilia*. V Jirečkově Antologii, 21.

3. Briekého z Zlicka *Sententiae philosophicae*, t. j. naučení mudrcův o spravování a soudech lidských, knížatům a všem správcům užitečná. V Praze r. 1540 a v Olomouci r. 1558 a 1563.

4. Michala Pěčky Smržického Akeí a rozepře mezi filosofem, lékařem, doktorem a orátorem neb prokurátorem, který by z nich obci a vlasti své nejplatnější a nejúčinnější býti měl. V Praze 1609. Výpis v Jirečkově Antologii, 288.

5. Daniele Adama z Veleslavína *Politia historica*. O vrchnostech a správcích světských knihy paterý. V Praze 1584, 1592 a 1606. Zavírají v sobě naučení o úřadech města Římského, o cnostech správců zemských, o jejich povinnostech a o pokutách tyranů, o boji a správě válečné; pravidla o spravování zemí, dle Plutarcha, přeložena od Adama z Veleslavína a Jana Kocína s mnohými doplňky překla-

datelův; o soudech duchovních, o nádhernosti v šatech a konečně o soudcích; též průpovědi ze spisovatelů latinských.

6. Hynka z Waldšteina Krátká zpráva o úřadu politickém z rozličných autorů sebrána. V Dobrovici r. 1610.

7. Martina Karchesia Knížka, obsahující stav městský, kterak by v trvanlivé podstatě zachován býti mohl, co k němu přináleží, i jakým způsobem zase k zkáze a zahynutí přichází. V Praze 1602.

8. Jiřího Závěty *Schola aulica*, t. j. dvorská škola, v níž se obsahuje naučení a výstraha dvořanům. V Praze 1607. Výjimek v Jirečkově Antologii, 281.

9. Apologie dvě stavů království Českého, tělo a krev Páně pod obojí přijímajících. V Praze 1618 a 1862. Druhou Apologii sepsal z větší části Václav Budovec z Budova. V obou spisech vysvětlují se příčiny příběhů smutných r. 1618 zběhlých.

10. Karla z Žerotína Apologie aneb obrana ku panu Jiříkovi z Hodic, sepsána r. 1606, a tištěna v Časop. Mus. na r. 1834, str. 239. Karel z Žerotína hájí se v ní proti výčitce od pana Jiřího z Hodic jemu učiněné. „že dary Boží v sobě udušuje,“ proto že v oné nepokojné době nechtěl účastenství míti ve správě zemské neb vojenské. Jest to spis výtečný, co do věci i řeči.

11. Jana Brtvína z Ploškovic Knížka o spravování panství a povinnostech úředníků. V Praze 1535, 1540 a 1587.

12. Mikuláše Černobýla Zpráva pánům, kterak statek svůj a úředníky řídit, též také kterak se jeden každý úředník při svém úřadě zachovati má. V Praze 1587.

13. Pana Floriána Griespeka z Griespachu Naučení, r. 1588 úředníkům hospodářským na panství Nelahozeveském dané. Obsahuje v 86 člancích instrukci, jak se tito úředníci u správě hospodářské zachovati mají, a objasňuje tehdejší postavení vrchností k poddaným a naopak. Tištěno v Čas. Mus. na r. 1835, str. 43—78.

14. Téhož Řád sedlský, čili artikulové soudní, r. 1588 poddaným panství Nelahozeveského daní. Zavírá v 36 člancích naučení, jak tito lidé a v čem se zachovati a vyrovnati mají. V Čas. Mus. na r. 1835, str. 153—162.

15. Jakuba Menšíka z Menšteina O mezech, hranicích, soudu a rozepři mezní. V Praze 1600.

d) Spisové policejní a artikulové.

1. Řád policejní městu Chrudími daný r. 1510. V Čas. Mus. na r. 1848, I, 2, 199.

2. Řád policejní, vydaný městům Pražským r. 1605. Znovu vytištěn v Lumíru na r. 1855.

3. Artikulové kůrů literáckých, Budějovického v Čechách z r. 1610 (tišt. v Čas. Mus. na r. 1845, str. 114—122), Třebíčského na Moravě z r. 1516, Křižanovského a Stařečského z r. 1611 a Jimramovského z r. 1612 (tištění ve spisech histor. stat. sekce mor. roln. společn. v Brně, sv. 2).

4. Artikulové rozličných pořádků, totiž zlatníků, malířů, lazebníků a j. Tištění jsou v Čas. Mus. a v Lumíru.

e) Spisové vojenské.

1. Jana Žižky Zřízení vojenské, sepsané ok. r. 1422. V Praze 1817 a ve Výboru z lit. české, II, 271.

2. Václava Vlčka z Čenova Naučení ku králi Vladislavovi, kterak se mají šikovati jízdní, pěší a vozy. V Čas. Mus. na r. 1828, II, 12.

3. Práva a nařízení lidu vojenskému vydaná od pana Petra Voka z Rožmberka, nejvyššího hejtmana polního lidu českého r. 1594. V Čas. Mus. na r. 1847, I, 202—210.

f) Listové poselací a titulářové.

1. Listy Jana Žižky, Alše ze Šternberka, Prokopa z Rabšteina, Kašpara Šlika, králů Jiřího a Matiaše Uherského, Ctibora z Cimburka, Viléma z Pernšteina a j. Vydány v Čas. Mus. na r. 1830 od Fr. Palackého a na r. 1832—1834 od Jos. Schöna; též od Fr. Palackého v Archivu českém. Toho způsobu jsou i listy M. J. Husi, psané u vězení.

2. Karla z Žerotína listové k osobám rozličným daní r. 1610—1636. Rukopisy v archivě Duchcovském v Čechách a v Bludovském na Moravě. Některé tištěny jsou v Čas. Mus. na r. 1831 a 1836

3. Brikošho z Zlicka Titulové stavu duchovního a svět-
ského. V Praze 1534.

4. Šuda z Semanína Formy obecné listův. V Praze 1547.

5. Šebestiána Fouknára z Fonkenšteina Titulář, obsa-
hující v sobě formy listův všelijakých. V Praze 1589.

K) Bohosloví.

1. Spisové bibličtí.

a) Bible.

Bible psané recense první. 1. Bible Litoměřic-
ká, psána r. 1411—1414 skrze Matěje z Prahy a ozdobena
krásnými miniaturami. Skládá se ze tří dílů, z nichž dva se
chovají v biskupské bibl. Litoměřické, třetí v hraběcí bibl.
Vratislavské v Praze a jiný v archivu Třeboňském. Výpis z
ní podán v Tomsově Chrestomatii, vyd. r. 1805, str. 104.

2. Bible Emauzská, psána r. 1416 písmem hlahol-
ským v klášteře Emauzském v Praze. Měla původně tři díly,
z nichž se zachoval toliko jeden, zavírající v sobě knihy Pa-
ralipomenon, Žaltář a Proroky. Nalézá se v c. k. bibl. univ.
Pražské. Výpis z ní vytištěn ve Výboru II, 117.

3. Bible Olomoucká dvoudílná v c. k. bibl. Olo-
moucké. Psána jest r. 1417 a okrášlena pěknými drobno-
malbami. Srovnává se, co do dobropísemnosti i co do textu,
na mnoze s biblí Litoměřickou.

4. Bible Kristinská v bibl. Vatikánské v Římě, ježto
obsahuje knihy starého zákona, Proroky a knihy Machabej-
ské. Dostala se r. 1648 z Čech do Švéd, odkudž ji královna
Kristina darovala do Říma. Tyto čtyři bible srovnávají se ve
svém znění s prvotní biblí Leskoveckou.

Bible psané recense druhé (Husovy). 5. Bible
Boskovická o dvou dílech v c. k. bibl. Olomoucké, asi z r.
1410—1420, ozdobena skvostnými drobnomalbami. Roku
1565 náležela panu Václavovi z Boskovic a na Třebové, od
něhož jméno má. Zevrubněji popsal ji Jos. Jireček v Čas.
Mus. na r. 1864, str. 140.

6. Bible Mikulovská (první), rukopis na pargameně
v někdejší kníž. Dietrichšteinské bibl. v Mikulově. Výpis

z ní, učiněný Dom. Kynským, viz v Příkladech (čís. 51). A. Boček kladl ji dle písma na konec XIV. století; J. Jireček, porovnav ji s textem jiných biblí, má ji za mladší. Viz Čas. Mus. na r. 1864, str. 140.

7. Bible jisté mlynářky táborské z r. 1420—1430 v bibl. c. k. univ. P. a žské.

8. Malá bible Litoměřická z r. 1429 v bisk. bibl. Litoměřické.

9. Bible Padeřovská, prvé též Strakovská zvána, v o. k. dvorské bibl. Vídenské. Psána jest r. 1435 skrze Jana z Prahy Filipovi Padeřovskému, obhájci táborského hradu Ostromeče v Čechách. Má pěkné miniatury. Viz Dobrovského Liter. Magazin, II, 33.

10. Bible Pražská asi z r. 1435—1450, v c. k. bibl. univ. Pražské.

11. Bible Mikulovská (druhá) v někdejší kníž. Dietrichšteinské bibl. v Mikulově. Jde až do druhých knih Šalomounových.

12. Bible Mikulovská (třetí), asi z r. 1440—1450, tamtéž. Obsahuje Starý zákon bez prorokův a knih Machabejských.

13. Bible Strahovská, též z polovice XV. století, v bibl. kláštera Strahovského v Praze.

14. Bible Kladrubská, rovněž z polovice XV. století, v c. k. bibl. univ. Pražské. Ondy byla v bibl. kláštera Kladrubského.

15. Bible Novoměstská, psána r. 1456, v bibl. kláštera cisterciáckého v Novém Městě za Vídní.

16. Bible Talemberská, pěkně na pergameně psaná v c. k. bibl. univ. Pražské.

17. Bible Poděbradská čili Bočkovská, v kr. bibl. Štokholmské. Byla ordy p. Bočka z Kunstátu, syna krále Jiřího, od něhož Poděbradskou sluje.

18. Bible Šafhauská, psána asi r. 1450—1470, v knihovně městské v Šafhausích ve Švýcarsku. Napřed v ní položena předmluva mistra Jana Husi, z níž patrno, s jakou pilností Hus písmo svaté zrevidoval, porovnav je s biblí latinskou, již bylo tehda výše 300 let, a odvarovav dle ní

uchýlky všílké. v starém překladu českém. Text této bible není však již prvotní, od Husa opravený, alebrž korektory pozdějšími zde onde změněný.

19. Bible Mněejní v Museum Českém, dopsána r. 1462 na Ostrově u Nymburka. Obsahuje předmluvu Husovu od Šafhauské nepatrně rozdílnou.

20. Bible Pernšteinská, psána na pergameně r. 1471, v c. k. univ. bibl. Pražské. Náležela ondy pánům z Pernšteina, jak ukazuje erb jejich na deskách.

21. Bible Hodějovská, tamtéž chovaná, z téhož času. Jest jedna z nejskvostnějších biblí českých, co do ozdoby písma, malby liter začátečních a čistoty pergamentu. R. 1563 náležela Bernartovi staršímu z Hodějova.

22. Bible Dlouhoveská, psána r. 1475 skrze Václava z Medlánu v Praze, v bibl. c. k. univ. Pražské. Též velmi ozdobná, v jazyku a pravopisu předešlé podobná. Chovala se ondy v bibliotéce pánů Dlouhoveských.

23. Bible Lobkovická, v král. bibl. Štokholmské, z r. 1480. Jest nepochybně poslední psaná bible. V druhé polovici XVI. století náležela pánům z Lobkovic, jejich erb na ní vytištěn.

Bible tištěné. 1. Bible Pražská, tištěna r. 1488 (dle výkladu Hankova r. 1480) podle bible Lobkovické. Končí se takto: Praczy tego a diela. knih tiehto zakona božieho konec včiniem geft stiafanie. w sławnem Miestie Starém Pražskem. kterážto praczy. słownutni mužie a miestiane, Pan Jan pytlík. a pan Seweryn kramar toho leta konšalee: a pan Jan od čapow a pan Matieg od bielyho lwa — k koncy přivedli. A to leta božieho tisyczieho čtyrzsteho osmdesateho osmeho Miesyecze. Srpna. Zevrubněji o ni píše R. Ungar v Dobrovského spise: Liter. Mag., II, 15.

2. Bible Kutnohorská, tištěna r. 1489 a ozdobena obrazem stvoření světa a 112 jinými menšími obrázky. Končí se takto: Skonawa se biblee. genz geft zakon boží nowy y stary. litterami vytistienymi. na horach Cutnach słwnych. skrze mne Martina z tíšňowa: Leta božieho tisyczieho čtyrzsteho osmdesateho dewateho. tu sobotu po swatem martinie a t. d. Viz Dobrovského Liter. Mag., II, 13.

3. Bible Benátská, tištěna r. 1506 u Petra Lichtensteina v Benátkách vlašských, nákladem Jana Hlavsy, Václava Sovy a Buriána Lazara, měšťanů Pražských. Korektorové byli Jan Jindřišský z Žatce a Tomáš Molek z Hradce nad Labem. Obsahuje 109 obrázků. Viz Dobrovského Liter. Mag., II, 20.

4. Bible Severinská, vytištěna v Praze u Pavla Severina z Kapihory r. 1529 a r. 1537.

5. Bible Normberská. Tištěna v Normberce u Linharta Milichthalera r. 1540. S pěknými obrazy. Viz Dobrovského Liter. Mag., II, 23 a 26.

6. Bible Melantrichova, vydána v Praze r. 1549 u Bartoloměje Netolického s předmluvou J. Melantricha; po druhé s opravami, učiněnými od Sixta z Ottersdorfu, u Jiřího Melantricha r. 1556, a potom r. 1561, 1570, 1577 a 1613. Má nápis: „Bibli Česká, to jest, všecka svatá písmena obou, starého i nového zákona,“ a jest ozdobena pěknými řezbami ve dřevě, zvláště bible vydaná r. 1570 a později. Viz Dobrovského Lit. Mag., II, 29—30 a Čas. Mus. na r. 1865, str. 132—136, kdež zprávu o ní podává A. Rybička.

7. Bible Kralická, vydána v šesti dílech r. 1579—1593, s obšírným výkladem po kraji. Přeložena jest znovu z řečtiny a hebrejštiny od českých bratří: J. Blahoslava (Nový zákon), Jana Eneáše, Isaiáše Cibulky (Čepoly), Jiřího Strýce, Pavla Jesena, Jana Kápity (Hlaváče), Jana Effreima, Lukáše Helice a Ondřeje Štefana. Místo kde tištěna jest (Kralice), není jmenováno, poznává se však dle erbu Jana a Karla z Žerotína (lva), kteří na ni náklad vedli, a dle beránka v některých dílech vyobrazeného. Po druhé vyšla v jednom díle r. 1596 písmem velmi ozdobným, a po třetí r. 1613. Šíře popsána jest v Dobrovského Liter. Magazin, II, 39 a v Jirečkových Rozpravách, I, 9.

b) *Nový zákon.*

Psané N. zákony. 1. Čtení z epistol a evangelíí, rukopis na pergameně v bibl. Olomoucké z r. 1421, jenž náležel ondy panenskému (Klarisskému) klášteru v Olomouci. Výpis z to-

hoto evangeliáře podal Jos. Jireček v rozpravě: O českém prvotním překladu Evangelii, v Praze 1859, str. 6 a j.

2. Nový zákon Musejní, psaný r. 1422, z něhož výjimek podán v Šafaříkově a Palackého spise: Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache, 119.

3. Nový zákon Korečkův, psaný r. 1425 od Martina Korečka, v bibl. c. k. univ. Pražské.

4. Nový zákon Tetovský, v bibl. minoritského kláštera v Brně, psán v polovici XV. století dobropísemností Husovou. Srovnává se s Novým zákonem v bibli Padeřovské, a nazván jest Tetovským, že r. 1578 náležel Janovi Tetu- rovi z Tetova. Viz Výpis v Příkladech č. 54.

5. Nový zákon Švehlův, psaný v polovici XV. století skrze Petra Švehlu z Hoříněvsi též pravopisem Husovým. V c. k. bibl. Olomoucké.

6. Nový zákon Lupáčův, v c. k. dvorské bibl. Ví- denské, skrze Martina Lupáče opravený.

7. Nový zákon Žerotínský, psán r. 1481 panu Janovi z Žerotína a na Strážnici († r. 1499). V bibl. hrabat z Nostic v Praze.

Mimo to jest více jiných exemplářů Nového zákona v bibl. univ. Pražské a Olomoucké, v bibl. Mikulovské, Rej- hradské a jinde, o nichž zprávu dává Dobrovský ve svých spisech: Liter. Magazin, I, 50 a Geschichte der böhm. Lite- ratur, str. 219, a Jungmann ve své Hist. lit. české, III, 92.

Tištěné N. zákony: 1. Nový zákon Plzenský, vyd. r. 1475. Zachovali se z něho toliko dva výtisky, jeden v bibl. univ. Pražské a jeden v dvorské bibl. Víd. Po druhé vydán s obrázky též v Plzni r. 1481, z kteréhož vydání chová se exemplář v bibl. kláštera Strahovského.

2. Nový zákon Pražský, tištěný r. 1498. Jediný známý exemplář jest v bibl. univ. Pražské. Tištěn znovu v Praze 1513 a potom několikráte. Viz Čas. Mus. na r. 1852, IV, 68 a 74.

3. Nový zákon Boleslavský z r. 1518. Končí se takto: „Skonanie Zakona Božieho Noweho, w Středu před Swatu Alžbietu. Leta od vykupenie swieta po Patnacti Stech Osmnatzteho v Boleslawi mladem nad Gizerau. Mi-

klášť Klaudyán. Nalézá se v bibl. univ. a kapit. Pražské a v Českém Museum.

4. Jiný Nový zákon Boleslavský, z r. 1525, jež přeložil bratr Lukáš Pražský. Jest ho po exempláři v bibl. c. k. univ. Pražské a v bibl. Strahovské i v Česk. Mus. Viz Čas. Mus. na r. 1852, IV, 93.

5. Nový zákon Náměšťský, jež dle vydání Erasma Rotterodámského přeložili a Johance z Boskovie oddali knězi Beneš Optát a Petr Gzel. Vydán v Náměšti r. 1533.

6. Nový zákon Ivančický, jež nově z řeckého vyložil Jan Blahoslav. Tisťen v Ivančicích r. 1564 a 1568 a v Kralicích r. 1596 o sobě, též v bibli bratrské, v Kralicích a později jinde od evangelíků několikráte vydané.

Kromě toho vyšel Nový zákon tiskem v Praze r. 1527, 1538, 1545, 1551, 1558, 1563, 1596 a 1597, v Normberce r. 1594 a 1538, v Prostějově r. 1549 a v Olomouci r. 1555. Památný jest zvláště Nový zákon, vydaný v Normberce r. 1599 skrze Eliáše Huttra zároveň s textem polským a 10 jinými texty s titulem: *Novum testamentum D. N. Jesu Christi, Syriace, Ebraice, Graece, etc.*

b) Svatí Otcové

1. Sv. Augustina a) Rukověť, rukop. v bibl. univ. Pražské, tišt. v Praze r. 1562, 1583, 1600, 1736 a 1828. b) Pravidla řehol klášterních, rukp. v bibl. univ. Pražské. c) Traktát o marnostech tohoto světa. V Praze 1596, a podle překladu, učiněného B. Hostounským, v Praze 1573. d) O městě Božím, kniha XXII., přeložil Adam z Víně. V Praze 1589, 1786 a 1833.

2. Sv. Jana Zlatoustého a) Kniha o napravení padlého. Přeložil Viktorin ze Všehrd. V Praze r. 1495, v Plzni r. 1504 a v Praze r. 1820. b) Knihy druhé, že žádný nemůže uvržen býti od jiného, než sám od sebe. Přel. tentýž. V Plzni r. 1500.

3. Sv. Cypriána a) List, psaný k Donátovi o potupení světa, a b) Výklad na modlitbu Páně. Oboje přel. Viktorin ze Všehrd. V Plzni r. 1500 a v Praze r. 1820. c) Epistola o závisti a nenávisti. V Litomyšli 1507.

4. Řeč sv. Řehoře, kterak v štěstí a neštěstí máti se máme. Přeložil Ř. Hrubý z Jelení. Rukopis z r. 1513.

5. Sv. Isidora a) Naučení každému hříšnému užitečné. Rukp. v bibl. univ. Pražské. b) Synonyma aneb Rozmlouvání rozumu s člověkem. Přel. Sixt z Ottersdorfu. V Praze 1549, 1551, 1607 a 1820.

6. Sv. Bernharda Traktát o boji duchovního Jerusalema. V Benátkách 1506 a v Praze 1507.

7. Životy sv. Otcův, kteří obývali na poušti. Přeložil Ř. Hrubý z Jelení. Skvostný rukopis v bibl. univ. Pražské.

c) *Postilly, výklady a kázání.*

1. Mistra Jana Husi Postilla aneb vyloženie svatých čtení nedělních. Rukopis v bibl. c. k. univ. Pražské. Počíná se: „Milosrdný spasitel, pán všemohúcí“ a končí: „Léta tisícíého čtyřstého a třináctého v den postní svatých apoštolův Šimona a Judy na hradě, jenž slove Kozi, toto vyloženie svatých čtení jest skonáno. Jan Hus, mistr.“ Obsahuje 60 výkladů. Jiný prepis z r. 1413 chová se v bibl. Gersdorfské v Budišíně a opět jiný z r. 1414 v Českém Museum. Tištěna jest a vyobrazením a životem Husovým v Norimberce r. 1563 a 1592 a v Praze 1564. Nově vydána dle rukopisu musejního redakcí K. J. Erbena v Praze 1866.

2. Téhož Výklad víery, desatera božího přikázanie a modlitby Páně. Rukopis z 1. polovice XV. věku v bibl. Gersdorfské v Budišíně, dle něhož vydán péčí K. J. Erbena co díl 1. spisů Husových v Praze 1865. Obsahuje 96 kapitol.

3. Téhož Výklad písní Šalomounových. Rukopis z r. 1448. Tištěn ve spisech Husových, díle III.

4. Petra Chelčického Postilla aneb Kniha výkladův na čtení nedělní. V Praze 1522 a 1532.

5. Mistra Jana Rokycany Výkladové a kázání na čtení nedělní. Rukopisy z r. 1500, 1581 a j.

6. Jana Špangenbergského Postilla k užitku mládeži křesťanské, kterouž na česko vyložil Jan Straněnský. V Prostějově r. 1546 a 1553.

7. Tomáše Bavorovského Postilla česká (katolická). V Olomouci 1557. Výjimky z ní vydány jsou Jos. Dietrichem v Praze r. 1821 a v Jirečkově Antologii, 121.

8. Jana Kápity (Hlaváče) Postilla, t. j. kázání přes celý rok. V Kralovicích 1575 a v Praze 1615. 2 díly. (Bratrská).

9. Martina Filad. Zámorského Postilla česká (bratrská). V Jezdkovicích (u Opavy) r. 1502, v Lipště r. 1602 a v Drážďanech r. 1602.

10. Jiřího Dikasta z Miřkova Postilla (utrakvistická). V Praze 1612 a 1614.

11. Šebestiána V. Scipiona (Berličky) Postilla katolická, jak kostelní, tak domácí. V Praze 1618.

12. Mistra Jakoubka Kázání. V Praze 1545. 13. Petra Chelčického Řeči. Rukopis v bibliotéce c. k. univ. Pražské.

14. Tom. Bavorovského Desátero kázání. V Praze 1522 a 1822. 15. Jana Achilesa Výklady na nedělní a sváteční evangelia. V Praze 1588.

d) Spisové dogmatictí a polemictí.

1. M. Jana Husi a) O svatokupectví. Rukopis z konce XV. století v bibl. Gersdorfské v Budišíně, dle něhož tento spis vydal K. J. Erben v I. díle spisů Husových. V Praze 1865. b) Devátero zlatých věcí neb kusův. Rukopis v bibl. Mikulovské a v kr. bibl. Pařížské. c) O šesti bludích. Rukop. v dv. bibl. Vídenské, v bibl. Gersdorfské v Budišíně a v Křížovnické v Praze (tento z r. 1472), d) O manželství. Rukop. v dv. bibl. Vídenské. e) Řeč o těle Božím a f) O brání odmrtní. Traktáty b—f tištěny jsou při postille Husově, vyd. v Normberce 1563 a 1592 a ve spisech Husových, vydaných od K. J. Erbena, díle III. g) Knížka proti knězi kuchmistrovi, sepsána r. 1406 a vydána v týchž spisech.

2. Petra Chelčického a) Sít pravé víry, psána ok. r. 1440 a tištěna ve Vilémově r. 1520. b) Řeč o šelmě a obraze jejím. Rukopis v kr. bibl. Pařížské. Z obou spisů výjimky podal Fr. Palacký v Dějinách nár. Českého. IV., str. 415. c) Řeč o základě zákonův lidských a d) Řeč a zpráva o těle Božím. Rukopis v bibl. Pařížské.

3. Hádání mezi Petrem (Paynem) Angličanem a M. Janem Příbramem o mnohé artikule. Rukop. z r. 1420. 4. Hilária Litoměřického Traktát o přijímání pod jednou, proti M. J. Rokycaně. Rukopis z r. 1468. 5. Obrana víry proti Pikhartům. Platná pomůcka k historii bratří českých. Rukp. z r. 1491. Viz Výbor z liter. české, II, 43.

6. Bratra Lukáše Pražského. O požívání těla a krve p. Ježíše Krista, o obnově církve a j. Rukopis z r. 1510—1518. 7. Jana Duběanského ze Zdětína Lístové bratřím Boleslavským poslaní. V Lilči ok. r. 1527. Též odpovědi bratří Boleslavských, vyd. v M. Boleslavi 1533. 8. Jana Augusty a kněžstva kališného pře od něho, samého sepsaná. Tištěna r. 1543 a odpověď na ni r. 1544. 9. Václava Šturma Srovnání víry a učení bratří starších. Sepsáno ve způsobu rozmlůvy mezi knězem katolickým a bratrem. V Litomyšli r. 1582.

10. Bartoloměje Paprockého Církev svatá obecná. V Praze 1601. Katolík rozmlouvá s kacířem. 11. Synod Třebíčský r. 1596 držený. V archivu zemském v Brně. Obsahuje jádro učení bratrského a způsob bratrských služeb Božích. 12. Statuta synodální bratří českých od počátku jednoty až do konce XVI. století. Dva svazky s poznámenáním Komenského v Českém Museum.

e) *Spisové vzdělavací.*

1. M. Jana Husi a) Dcerka čili traktát o poznání cesty pravé k spasení. Rukopis z r. 1414, jejž psal Zikm. z Domažlic a jiný z polovice XV. stol. v Českém Mus. a třetí v bibl. Mikulovské. Tiskem vydal ji V. Hanka roku 1825. b) Provázek třípramenný, z víry, naděje a lásky složený. Spis mravoučný, sepsaný r. 1411 a tištěný v Praze r. 1545. c) Zrcadlo člověka hříšného, a d) Jádro učení křesťanského. Všechny tyto rozpravy tištěny jsou ve spisoch Husových, vyd. od K. J. Erbena, v díle III.

2. Lament otcův svatých, t. j. žalostivá kvílení jich v temnostech. Přeložil Mikuláš Kompátor z Kunštátu r. 1451. V Praze 1573 a potomně několikrát.

3. Tomáše Kempenského Kniha o následování Krista Pána. Rukopis z r. 1498.

4. Erasmus Roterodámského a) Kniha o dobrém a křesťanském hotovení se k smrti. Přel. Jan Popel z Lobkovic. Přidáno jest Napomenutí pobožné a křesťanské. V Praze 1563, 1564 a 1786. b) Téhož Kniha o rytíři křesťanském. Přeložil Oldřich Velenský z Mniehova. V Bělé 1519 a v Praze 1787.

5. Jana Straněnského Almanach duchovní, ze starého i nového zákona k zdraví duše a k navedení života křesťanského sebraný. V Praze 1542 a 1560.

6. Jiřího Melantricha Studnice života, obsahující propovědění z písma svatého. V Praze 1554.

7. Jána Kocína z Kocínetu a) *Providentia Dei* aneb o řízení a opatrování Božském, spis pobožný z lat. přeložený. V Praze 1592 a 1603. b) Téhož Abeceda pobožné manželky. V Praze 1585 a 1623.

8. Navř. Rvačovského a) Knížka zlatá, v nížto předkládá se člověku křesťanskému, jakou by zbraní měl se hotoviti proti nepříteli ďáblu. V Olomouci r. 1577. b) Téhož Masopust aneb kniha o uvedení v pravou a bohumilou pobožnost. Spis mravokárný o začátku a moci masopusta a o 12 synech jeho. V Praze 1580. Výpis v Jirečkové Antologii, str. 322.

9. Tomáše Rešela Kniha Jesusa Syracha, jinak *Ecclesiasticus*. Přeložena dle německého spisu K. Huberina. V Praze 1561 a potom několikráte.

10. Daniele Adama z Velešlavína a) *Itinerarium sacrae scripturae*, t. j., Putování svatých. Dle německého H. Bantinga. S pěknou předmluvou a dedikací p. Karlovi z Žerotína. V Praze 1592. b) Téhož Vypsání města Jerusáléma i předměstí jeho. Přel. z lat. V Praze 1593. c) Téhož Pravidlo křesťanského života. Přel. V Praze 1587 a 1600. d) Téhož Moudrost Jesusa, syna Syrachova. Z latiny přeložena V Praze 1586. e) Téhož Štít víry pravé katolické a křesťanské. V Praze 1591. f) Téhož Historie o křesťanském odjiti z tohoto světa dle sv. Jeronyma. Z lat. přel. V Praze 1593. g) Téhož Škola křesťanská aneb evičení křesťanské a věrné duše. V Praze 1592.

Doba druhá.

Od úpadku jazyka českého po bitvě Belohorské až do panování císaře Josefa II., čili od r. 1620—1780.

1. Dějiny vůbec.

Císař Ferdinand II., zvítěziv na Bílé Hoře nad stranou evangelickou, ustanovil se na tom, že v Čechách a na Moravě zavede řád nový, založený na jednotě vlády a víry. Pro vykonání toho zřídil v obojí zemi za mistodržitele horlivé katolíky, v Čechách Karla z Liechtenšteina a v Moravě Františka kardinála z Dietrichšteina. R. 1621 kázal ty, jenž měli účastenství v zbouření a ze země se neutekli, do Prahy před soud postaviti, kdež někteří (na počet 27) dne 21. června t. r. na hrdle ztrestáni, jiní pak na statech a vězením pokutováni jsou. Výše polovice statků v Čechách a na Moravě osobám stavu panského a rytířského odňato a jednak věrným domácím a cizozemským darováno, jednak rozprodáno jest. L. 1627 vydal císař Ferdinand II. na místě předešlého zřízení starodávního „Obnovené zřízení zemské“ v Čechách a l. 1628 na Moravě, kteréž pak platnost mělo až do r. 1848. Zároveň nařídil, aby jen náboženství katolické v zemi průchod mělo, a vypověděl veškeré evangelíky ze země, načež 36,000 rodin nekatolických do ciziny se vystěhovalo, kdež sebě v Drážďanech, v Perně, v Novém Šalci, v Míšni, v Žitavě, v Leštně polském a jinde obce české zřídili, z nichž Drážďanská trvala až do r. 1844 a Žitavská až do r. 1846. Takové nakládání s evangelíky přimělo nejprve německá knížata protestantská a Kristiána krále Dánského (r. 1626), potom pak Gustáva Adolfa, krále Švédského, že zdvihli proti císaři dlouhotrvající válku, kterouž země Česká i Moravská téměř v pustinu uvedena jest. Roku 1630 vtrhli do Čech Sasové, a pod jejich záštitou konali někteří vystěhovalci čeští v Praze zase služby Boží evangelické. Když však potom císař Ferdinand s knížetem Saským, Janem Jiřím, se smířiv, Lužice od koruny České jemu postoupil (r. 1634), přivedeno vše opět

v předešlý způsob. Po smrti Ferdinanda II. (r. 1637) vedl nástupce jeho Ferdinand III. ještě 11 roků válku se Švédy, v níž Olomouc (r. 1645) a Praha (r. 1648) od nich dobyta jest, až pokojem Osnabruckým svízelům 30letým konec učiněn. V posledních létech panování svého spojil Ferdinand III. obě university Pražské v jednu a založil biskupství Litoměřické (r. 1656). Jeho nástupce, Leopold I., zřídil r. 1664 biskupství Kralohradecké a vládl s počátku vůbec pokojně; potom ale strhlo se zbouření sedlské v Čechách, a Turci vtrhli do Uher a k Vídni, kterouž Jan Soběský, hrdinský král Polský, jich zprostil (r. 1682). Konečně vedl císař Leopold trojí válku s Francouzi. Císař Josef I., za něhož nový řád trestní zaveden, panoval šťastně a v míru (od r. 1705—1711), však bratru jeho císaři Karlu VI. bylo vésti dvojí vojnu s Turky (r. 1716 a 1736) a vojnu o posloupnost španělskou. Za jeho časů zřídily se evangelické církve v Berlíně a v Nové vsi u Berlína, onano z exulantů lužických, tato z exulantů českých od Landškrouna (r. 1736), a několik let potom vzešla česká církev ve Střelíně ve Slézsku. Zemřel r. 1740, a s ním vyhynul po meči rod Habsburský. Jeho jediné dcery, Marii Theresii, nastal po jeho smrti tuhý boj o trůn s Karlem, kurfiřtem Bavorským a jinými knížaty německými, i také s Francouzi, kteří přirazili až ku Praze. Této nesnázce použiv král Pruský, Bedřich II., Slézsko až na malou část od koruny České odtrhl (r. 1741). Později (od r. 1755) vedena s Bedřichem II. válka sedmiletá, která též mnoho zlého uvalila na země koruny České.

Po skončení této války vyvolen Josef, prvorozený syn M. Theresie, za císaře Římského, a r. 1765 po smrti otce svého, Františka Lotarinského, učiněn jest spoluvládce. Poslední léta cis. M. Theresie památná jsou zřízením české společnosti nauk, první toho způsobu v mocnářství (r. 1769), zbouřením sedlským v Čechách (r. 1770), velkou drahotou, i hladem (r. 1771 a 1772) a zrušením řádu jesuitského (r. 1773), skrze papeže Klimenta XIV. Též povýšeno biskupství Olomoucké na arcibiskupství (r. 1777) a založeno biskupství Brněnské; konečně přeneseny jsou vysoké školy Olomoucké

na čas do Brna (r. 1778). Dvě léta potom (dne 20. listopadu r. 1780) slavná M. Theresie zemřela.

2. Dějiny umění.

Od konce třicetileté války umění v některých odvětvích dosti sice prospívalo, však vzděláváno jest nejvíce od cizozemců. Stavitelství, malířství a sochařství zakládáním bohatých klášterů a kostelů jesuitských a jiných, též paláců šlechtických znamenitě se povznášelo. Roku 1630 dostaven v Praze od Vlacha Mariniho palác Waldšteinský na Malé Straně, r. 1688 vystaven kostel křížovnický s krásnou kopulí, od Vlachů Luragha a Ferma, a r. 1712 dokonán skrze Fischera z Erlachu stavba paláce Klam-Galášského. Mimo to byli stavitelé znamenití: Krištof Diezenhofer († r. 1711), původce nádherného chrámu sv. Mikuláše na Malé straně a syn jeho Kylián (r. 1690—1752), kterýž tento kostel dostavěl a krom toho památným se učinil co stavitel španělského sálu na hradě Pražském; kostela sv. Mikuláše na St. Městě a Nicovského u Planic, klášterů a kostelů Broumovského a Kladrubského, paláců Kynského a Nostického (nynějšího domu Muzejního) a jiných. Mimo to jsou kostelové Plasský, Kladrubský a Sedlečský v Čechách a kostelové i bývalí klášterové Hradištský u Olomouce, Velehradský a Loucký blíž Znojma, jakož i kostel a klášter Rejhradský stálou památkou stavitelství toho věku.

Malířové slovutní byli: K. Skreta († r. 1674), jehož některá díla mistrovská chovají se v kostele Týnském, Sv. Štěpánském a jinde v Praze a na venku; P. Brandl († r. 1735), o jehož výborném štětcí svědčí křest Páně u sv. Víta, Nanebevzetí p. Marie u sv. Jakuba v Praze a ve Vysokém Mýtě a j.; Václav Reiner (r. 1686—1743), od něhož pochází výtečné vyobrazení pádu obrů v paláci Černínském a malba kopule v kostele křížovnickém v Praze, a Jan Kupecký († r. 1677) ¹⁾. Co ryteři vynikli Balzarové, otec a syn; ze sochařů

¹⁾ Obšírnější zprávu o stavitelství, sochařství a malířství českém této doby podává J. Müller v Národném atlasu k Naučnému Slovníku. V Praze 1885, str. 84, 95 a 134.

J. F. Prokov. Také hudba, byvši po r. 1620 do chrámů uvedena, dosti se povznesla. Zvláštní zásluhy o ni dobyl si hrabě Špork, kterýž povolal z Paříže první trubáče na lesní roh do Čech, a spolek šlechticů, jenž r. 1730 vlašskou operu v Praze uvedl. Kromě jiných skladatelů prosluli ku konci této doby František Tůma († r. 1774), Jos. Mysliveček a bratři Bendové.

3. Dějiny řeči.

Poražením strany evangelické na Bílé Hoře vzešla řeč české zkáza a úpadek veliký. Mnozí z předních obhájců a vzdělavatelů jejich život propadli, na př. Václav z Budova a Harant z Polžic, jiní ze země jsou vypovězeni, zejména Pavel Skála ze Zhoře, J. A. Komenský, Karel z Žerotína a v. j. Šlechticové zámožnější, kteří zůstali v zemi, poddali se v nedlouhém čase novému zřízení, národnost českou hubícimu, a potomkové jejich tou dobou na mnoze se odrodili^{*)}. Do sněmu a do soudu zemského přibýlo na místě vypovězených evangelíků množství cizozemců, kteří česky neuměli, na př. páni Colloredové, Gallášové, Maradasové, Picolomini, Wallisové, Millesimové, Eggenberkové, Althanové a j.; na Moravě Ugartové, Colaltové, Magnisové a t. d., a taktéž obdrželi správu duchovní pro nedostatek domácího duchovenstva katolického zde onde knězi z Bavor a odjinud, kteří, nejsouce češtiny znali, německy kázali. Zejména dalo se tak v klášteře Strahovském až do r. 1660, kdež opat V. M. Frank opět české kázání zavedl. A tak všude vytlačována jest čeština.

---

*) Z toho času pocházejí porušená jména některých rodů panských v Čechách a na Moravě, v nichž genitiv český s neznačností jazyka položen za nominativ, na př. Graf Chorinsky-Ledske místo Chorinský von Ledská, (z Ledské) Chotek von Chotkova m. von Chotkov, Graf von Bukuvky m. von Bukůvka a j. Jiní rodové šlechticů zcela své jméno poněmčili, na př. páni z Vrbna psali se von Würben, Žďárští ze Žďáru Sahrer von Sahr, Michnové z Vacinova Michna von Weizenau a von Weizenhofen, Pachtové z Rajova Pachta von Raihofen, Obytečti pak z Rabenhauptu a ze Suché, psali se docela po francouzsku „de Souche.“

Čelé krajiny v severních Čechách, totiž velká část Zatecka a Litoměřicka, vystěhováním nekatolíků a neřestmi válečnými zbaveny jsou obyvatelů, a poněměily se znenáhla, jmenovitě města Žatec, Žlutice, Rabštejn, Chýše, Stříbro (z části), též Kladruby s okolím (vše mezi r. 1650—80), a později (r. 1720—1740) Litoměřice. Taktéž dále se v Landškrouně, a na Moravě v Šildberku a ve Šternberku, kde němčina na místo češtiny nastoupila mezi r. 1620—1630, a v Unčově, kdežto vřeh dostala nad češtinou r. 1705—1712.

V takových tísnech jazyk český, ač dle obnoveného zřízení zemského v Čechách i na Moravě, počítaje k ní též Opavsko a Krnovsko, byl předním jazykem zemským a němčina toliko vedle něho do úřadů připuštěna jest, znenáhla z úřadu a z obecného života byl vytiskován. Na Moravě r. 1639 nařízeno, aby při soudu zemském o všelikých věcech jedině jazykem německým porada se činila a německy se hlasovalo, a toliko nálezy aby po česku se vynášeli. Ku konci XVII. století (r. 1690) již vše u soudu zemského německy se řídilo, leč že hejtman zemský ještě soudce česky svolával slovy: „raďte se sstoupiti,“ což potomně též pominulo. Sněmové zemští po celou dobu sice po česku jsou rozepisováni, postulátové stavům po česku předkládáni a patentové u zřizování vyšších úředníkův zemských a hejtmanův krajských česky vydáváni a vyhlašováni; a však v jednání o sněmích čeština znenáhla pomíjela; ku konci XVII. století za hejtmana moravského, Frant. hraběte z Kolovrat, jen ještě komisaři císařští po česku vítáni jsou, ku sklonku pak té doby starobylý jazyk domácí, jenž do r. 1620 samojediný o sněmích byl v občeji, téměř úplně od němčiny vytištěn jest. — Od české dvorské kanceláře a dvorské komory ve Vídni vydávaly se odpovědi k místodržitelství a ke královské komoře v Praze až do r. 1749 po česku, a taktéž podávaly se k týmž nejvyšším úřadům, všeliké zprávy v příčině českých žádostí česky. Vsaak řečeného roku, kdež s dvorskou kanceláří českou spojena jest kancelář rakouská, nastoupila u všech těchto věcech na místě češtiny němčina. Již dříve pominul také jazyk český v deskách zemských, a to v Krnově r. , 1662 v Brně ok.

r. 1730, v Opavě r. 1747 a v deskách manských v Kroměříži r. 1762 ¹⁾).

Co škol se dotýče, bylť na vysokém učení obecný jazyk latinský, na gymnásiích pak v místech českých vyučovalo se latinsky a česky, pročež úředníci, lékaři a duchovní z té doby mluvili vůbec jen latinsky a česky. Školy obecné byly vesměs české. L. 1774 uveden však do hlavních škol tehda zřizovaných i v místech pouze českých jazyk německý, a totéž nařízeno také v příčině gymnásií; zejména uloženo t. r. nejvyššímu purkrabímu, Rudolfovi hraběti Chotkovi, by pilněji než posud k tomu se přihlíželo, aby němčina v Čechách náležitě se šířila, a aby se po třech létech na gymnásiích vyučovalo latíně prostředkem němčiny místo posavadní češtiny, též aby žádný školmistr od té chvíle nebyl přijímán, který by neuměl německy a nemohl by děti zároveň německy učití ²⁾).

Vně Čech zřízení jsou pro potřebu češtiny u vojště a v úřadech na některých ústavech zvláštní učitelové jazyka

---

¹⁾ Biskup Olomoucký, hrabě Hamilton, když mu r. 1762 tehdejší lenní sudí, hrabě Vetter navrhl, aby na místě jazyka českého, „jemuž prý soudcové již nerozumějí,“ v řízení soudní a v desky manské němčinu uvedl, návrhu tomu sice povolil, však z šetrnosti k jazyku českému, „že od starodávna v deskách býval obecným,“ ustanovil, aby se na památku toho, kdykoli se do desk vkládati bude, s vrchu tento český nápis učinil: „Dne (toho a toho) stali se tito vkladové,“ což až do r. 1848 zachovávalo. ²⁾ O toto šíření němčiny v Čechách a o poněmčování Čechů vůbec usiloval té doby nejvíce státní rada, baron Gebler. V poradě, r. 1774 o uvedení němčiny do škol latinských držené, pronesl se, „aby se latíně učilo prostředkem němčiny zvláště proto, že ti, kteří budou chtěti jíti na studie, budou se museti učití němčině jakožto řeči, kterouž mluví panovník, dikasterie a armáda. Z toho, kdo umí jen česky a latinsky, bude prý špatný učenec, aniž bude státu k jaké potřebě; i byloť by prý lépe, aby zůstal při pluhu a sprostém řemesle.“ Jinde zase s strany toho praví: „Vláda má k tomu hleděti, aby v státě byl jediný národ. K tomu ovšem potřebí několik století, aniž hodno násilí v tom užívati. A však stát žije věčně, t. j., přes všechny věky lidské, protož panovník i státník, toto na myslí maje, nemá na zřeteli míti krátkého času svého života, ale celá století, a dle toho má jednati“ J. Al. Freiherr v. Helfert, Die österr. Volksschule, I, 475 u. 483.

českého, nejprve r. 1752 na vojenské akademii v Norém Městě za Vídní, přidělením vlasteneckého generála a správce školy, té, Františka hraběte Kynského, a r. 1754 na škole inženýrské ve Vídni, r. pak 1775 na vysokých školách Vídenských. Konečně povoleno r. 1778 k návrhu slavného preláta Rautenstraucha, aby se na vysokých školách Pražských a Olomouckých pastorální theologie česky vyučovalo, což ale netrvalo dlouho, ježto se to s novým německým způsobem studií nesrovnávalo.

Veliká škoda dala se jazyku českému po celou nynější dobu odjímáním a pálením knih českých skrze misionáře, a první léta po Bělohorské bitvě také skrze vojáky. Všechny knihy z doby utrakvistské za kacířské jsou pokládány a co zboží jedovaté vyhledávány a mařeny ¹⁾. Největší ze všech škůdců literatury staročeské v tom způsobu byl jezuita Ant. Koniáš či Koňas († r. 1760), kterýž o sobě vyznal, že za 37 let, co byl misionářem, na 16.000 knih českých popálil a mnoho jiných zpraznil, slova neb průpovědi, jež měl za kacířské, černídkem zamazáváje. Tím mnohé knihy jazykem výtečné velmi vzácnými se staly, na př. Bible Kralická ²⁾; jiné pak naprosto zahlazeny jsou, na př. polemické spisy bratří Habrovanských a Boleslavských z r. 1530 a některé spisy podobné. Nových knih, jimiž by se tato ztráta byla nahradila, vycházelo málo, a to nejvíce jen knihy z latiny a němčiny špatně přeložené. Jediné knihy náboženské dosti hojně jsou vydávány, zvláště od r. 1669, kdež Maria Steyerová

---

¹⁾ O tomto vyhledávání a maření knih staročeských, jak se konalo ještě na samém konci panování císař. Marie Theresie, píše K. I. Tham v Obraně jazyka českého r. 1783, str. 23, hněvivě takto: „Skryto nebude, že ještě před 3 léty (r. 1780) jistý spolek lidí tak nazvaných vyslanců zřízen byl, ježto po všech krajích země České jako vlní bitaví tékali, a každý koutek vyslídívše, kdekolivěk nějakou knihu českou uzřeli, byť dobrá, byla nebo zlá, ji uchytávali a jedva uvnitř nahlédše, násilím od-cizili, a zhořle ji nerozumějíce, zpraznili, zdrali a spálili.“ ²⁾ Z Kralické bible šesti dílné, r. 1579—1593 vydané, kterouž misionáři zvláště pro výklad přísně stíhali, zachovalo se po dnešní den sotva 20 úplných exemplářů, ježto rozptýleny jsou kromě zemí československých v Něm-cích, Angličanech, ano i v Americe.

(Štyrová), měštiníka Pražská k vybídnutí syna svého Matěje Šteyera, jesuity, 800 zl. na vydávání pobožných knih českých darovala, z kteréž sumy a z 500 zlatých, od Matěje Šteyera přidanych, vzešla fundace, nazvana „Dědiství sv. Václava,“ a potom hojně rozmnožené, jejímž nákladem pod správou řádu jezuitského písmo svaté Svatováclavské a více jiných spisů nábožných tištěno a rozdáváno jest.

Že v časech tak nesnadných jazyk český nevyhnutelně také vnitřní zkázu bral, netřeba připomínati. S počátku té doby přihlíželi ovšem někteří spisovatelé, naučivše se jazyku v někdejších dobrých školách českých, ku správnosti mluvnické, ano někteří jí znamenitě vynikali, zejména evangelíci Pavel Skála ze Zhoře († r. 1642) a Jan A. Komenský, kterýmžto oběma, co do jadrnosti jazyka, sotva se posud kdo vyrovná; též Samuel Martin z Dražova, Jan Tránovský a jiní vystěhovalci nekatolíctí. Jich přičiněním tiskly se mnohé knihy české v cizích zemích, v Drážďanech (r. 1629), v Lešně polském (r. 1631 Labyrint světa) a v Amsterdamě (od r. 1658 spisy Komenského), odkudž posílány jsou tajně do Čech, do Moravy a na Slovensko. Také někteří spisovatelé katolíctí toho času ku správnosti jazyka zřemí měli, na př. jesuité Plachý († r. 1659), Konstanc († r. 1673) a M. Šteyer († r. 1692), biskup Jan Tomáš Pešina z Čechobrodu († r. 1680) a někteří jiní. M. Šteyer, vydav dobropísemnosti českou, nazvanou „Žáček,“ schvaloval i způsob psaní, jehož šetřili bratři čeští v bibli Kralické.

Od konce XVII. století však jevila se ve spisech vždy větší neznalost gramatiky a skladby, a ku konci té doby germanismy a latinismy v mnohých spisech jen se hemžily. Nemilou památku v tom způsobu po sobě zůstavil Václav Rosa (r. 1680) ve své „Čechořečnosti,“ vyd. r. 1672, Jan Václav Pohl v „Pracopisnosti řeči české,“ vyd. r. 1756 a Jan Zerberer v překladu hrdelního řádu právního, vyd. r. 1771.

Na Slovensku zachoval se jazyk český po všecken čas v způsobu dosti dobrém, zvláště přičiněním vypovězenců českých a moravských, kteří, zřídivše nedlouho po bitvě Bělohorské (r. 1639) tiskárnu v Žilíně, mnohé knihy náboženské

v ní vydávali, rovněž jako v tiskárně Trenčinské. Později činili totéž jich potomci a domácí vzdělavatelé jazyka v tiskárnách Senické (od r. 1670), Trnavské (asi od r. 1690), Košické (okolo r. 1750), Prešpurské, Banské-Bystřické a Skalické.

Kterak v druhé čtvrti XVIII. století za slovutných mužů Daniele Krmana († r. 1740) a Samuele Hruškovice († r. 1748) jazyk národní na Slovensku prospíval, ač i tu hájitelé jeho co evangelíci stíhání neušli, a s kterákou šetrností k němu tu tehda hleděno, dosvědčuje Matěj Běl, vrchní otitel jazyka českého, v latinské předmluvě k Doležalově grammatice československé (r. 1746) takto: „Čechové, usadivše se po skončené válce husitské v Uhřích, řeč slovenskou velice vzdělali a ozdobili, čímž se stalo, že nyní nejen učenci slovenští, na př. Michalidesové, Krmanové a jiní, pilně ji zvelebují, nébrž i magnátové a zemané, zejména Thurzové, Ostrožiti, Zájové, Sulovští, Revajové, Beničti a jiní, jenž přebývají v těch stolicech, v nichž jazyk slovenský jest obecný. Jazyk československý netoliko ozdob všech jazyků evropských dostihuje, ale i před nimi předčí, neodevzdává se sobě ničeho ani v jazyka španělského vážnosti a vznešenosti, ani francouzského zdvořilosti a lehkosti, ani v anglického vážnosti a mocnosti, ani v německého smyslu a důrazu hojnosti, ani vlašského měkkosti. Takovými vlastnostmi vyniká, kdykoliv jím mluví neb píše mužové učení, výmluvní, do společnosti zrození a působní“¹⁾).

Změny v jazyku staly se některé, ovšem na zhoršení jeho. Co do pravopisu, psána jsou statná jména téměř po celou dobu velkou literou a po s kladeno y, na př. milegilly. Některé novoty uváděl Václav Pohl v mluvnicki r. 1756 vydané, klada ou místo au, na př. oučel, poslouchám, *de*, *ne*, *te* místo *dě*, *ně*, *tě* a *c*, *r*, *z* před i místo *ě*, *ř*, *ž*: meojř (mečír), horj (hoří), prorázjm (prorážím); a však: prorazým (prořazím).

¹⁾ Tato pochvalná slova Bělova měli by dobře uvážiti mnozí krajané jeho na Slovensku, kteří nepřestávají spisovnému jazyku českému vytýkati nezručnost, a berou tuto domnělou vadu za zástěru svého nerozvážného odpadnutí od jednoty jazyka.

Mnozí spisovatelé, neznajíce náležitě forem jazyka spisovného, přibírali některé formy řeči oboené do spisů svých: w vrčítým čase (r. 1729), zagistě (m. zajisté), jiný kowy, mnozý raděgj (m. radí), honosyti se s něčjm (r. 1761); jiní psali: wzuessenýma enostmi (r. 1703), knihy se wynacházý (r. 1729) a p. Jak velice spisovatelé toho času neznali byli jazyka vůbec a pravidel o tvoření slov zvláště, patrně ze slov nových od nich udělaných, na příklad: Čechořečnost (utv. od Rosy), měšťanosta (od téhož), Moravopis (od Pešiny), cestovůdce (*manuductio*, r. 1683), řeč příběho-památná (od Fabricia r. 1761) a p. Nejvíce netvor takových nadělal M. Šimek a V. Pohl; jim sluje president předsednost, Buchhalter počovník, studující myslivín, pocestný chozevník, policie zřazva, kapitola hlavli, etymologie vznikoslovnost, pád ohybatelka atd. A však slova tato jak náhle vznikla, tak i zanikla.

4. Dějiny literatury.

Literatura v tomto půldruhém století, co počtu spisů i co jazyka se dotýče, známky sešlosti a úpadku na sobě má. Spisovalo se vůbec málo, a co sepsáno, nemělo mnoho jádra, vyjímajíc spisy Komenského a některé jiné, jichž původcové nabyli učení ještě ve školách před r. 1620.

Gramatik českých složeno několik, však žádná v jazyku českém, aniž v které obsaženo co původního. Latinsky sepsali mluvnice: jesuita J. Drachovský (vyd. roku 1660), Václav Rosa (vyd. r. 1672), V. Jandyt a Pavel Doležal (vyd. r. 1746); německy vyložil svá špatná pravidla V. Pohl (r. 1756). Toliko pravopisy některé sepsány jsou jazykem českým, z nichž nejlepší jest Šteyerův Záček (vyd. r. 1668). Pochvalného připomenutí hoden jest Jiřího Konstance Brus jazyka českého (vyd. r. 1667), v němž spisovatel, chtěje zastaviti další vnitřní zkázu jazyka, v příkladech rozebírá dobré a špatné spůsoby mluvení. V. Rosa rozložil ve své gramatice latinsky psané jazykem českým pravidla prosodie časoměrné. Výborný spis, naučiti se latině a jiným jazykům, sepsal r. 1631 J. A. Komenský, nazvav jej Branou jazykův otevřenou, a jiný, dílem za touž příčinou, složil r.

1654 s názvem Svět viditedlný malovaný (*Orbis pictus*), který v cizině podnes dle potřeb nynějšího věku změněn mládeži studující dobrou službu koná.

V lexikografii chvalného jména sobě dobyli: V. Rosa čtyřdílným slovníkem etymologickým (r. 1680) a K. Vusín slovníkem česko-německo-latinským (r. 1700). Obsírný slovník český, jejž J. A. Komenský po mnohá léta s velkou pilností spisoval, při vypálení Leštna polského l. 1656 ohněm zkažen jest.

Básnictví bylo vůbec bez ceny. Jesuita Št. Kadlinaký přeložil z němčiny nábožné písně, Zdoroslaviček řečené (r. 1665), a knězi Adam Michna z Otradovic (r. 1661), M. Šteyer (r. 1683), J. Božan. (r. 1719), Ant. Koniáš (r. 1760) a j., složili a jednak z němčiny převedli některé písně nábožné, však na větším díle veršem nesprávným a rýmem jalovým. Zdařilejší jsou některé nábožné písně evangelické, složené skrze Jiřího Tránovského († r. 1637), jichž na počet 73 původních, a později skrze Sam. Hruškovic (8 původních a 80 přeložených), Dan. Krmana a j.; však i o těch praví Tablic, že „onen duch, který člověka od země vzhůru pozdvihuje, málo v které z nich věje, pročez jimi ani v srdci člověka, když je zpívá, nebývá zažžen onen oheň nábožnosti, který vzdělání duše převelmi napomáhá.“

Správností metrickou vynikají některé básně, skládané od mužů, kteří umění veršoveckého nabyli ještě ve školách bratrských do r. 1620. Toho způsobu jsou Komenského verše elegické v Hlubině bezpečnosti (r. 1625): „Svět se točí vůkol“ atd., jeho výtečný překlad Žalmů, z něhož se však jen část zachovala, Virgiliovy IV. eklogy: „Ostatní světa věk jest již tu sybilly Kumánské“ (r. 1655) a Katonových distichů (r. 1662). Neméně zdařilá jest píseň exulantská, od Dan. Levinského, r. 1630 v metrum sappickém sepsaná, báseň od Jiř. Kolšína Janu Felíasevi v metrum elegickém složená (r. 1636)¹⁾ a utěšené básně, v kvaternech českých desk zemských r. 1672 poznamenané: o manželství, o zachování slova daného,

¹⁾ Viz Čas. Mus. na r. 1865, str. 427.

o dělání poručenství a o správném placení¹⁾. V století XVIII. pokusili se o některé podobné básně Dan. Krman a S. Hruškovie. Veršem obyčejným složil ok. r. 1645 Štěpán Pilařik. Slovák, písně duchovní, nazvané Harfa Davidova, a vyličil příhody své v zajetí tureckém (r. 1663). Konečně Jiří Volný, ovčák Kratonožský (ok. r. 1745), sepsal písně nábožné a některé kratochvilné, z kterýchž několik vtipných (na př. o zchytralé panně) tiskem vyšlo r. 1822.

Ve vychovatelství na předním místě stojí A. Komenského Didaktika, sepsaná r. 1630, ježto potom byla základem všelikých oprav školství v Němcích a v jiných zemích evropských. Výtečný jest i jeho návrh o obnovení škol v Čechách (r. 1631) a Poučení o vychovávání mládeže do roku šestého (*Schola materni gremii*); ale zvláště proslul výtečným filosofským spisem, nazvaným „Labyrint světa a ráj srdce“ (r. 1631), jenž obsahuje alegoricko-satyrickou cestu po světě, důmyslně a plyným jazykem vyličenou.

Dějepis, zvláště vlastenský, pilně se vzdělával, ale ne dosti kriticky a nestranně. Z počátku té doby zachovala se dvě obšírná díla dějepisná: Pavla Skály ze Zhoře Historie církevní, jdoucí až do r. 1623, a Viléma Slavaty z Košumberka Vypsání příběhů uherských za Ferdinanda I. a českých z r. 1608—19. Václav Nosidlo sepsal události pamětihodné, nejvíce Litoměřické, z r. 1626—1658; Václav Kozmanecký vypsál krátce příběhy války třicetileté (až do r. 1645); A. Komenský vydal Historii o těžkých protivenstvích církve české (r. 1655) a Tomáš Pešina z Čechorodu vzdělal krátkou kroniku Moravskou, nazvanou Předchůdce Moravopisu (r. 1663). Pilně pracoval o historii křížovník Jan Beckovský, jenž sepsal „Poselkyni starých příběhů českých,“ t. zevrubnou kroniku českou o dvou dílech, z nichž první, dle kroniky Hájkovy vzdělaný, obsahuje děje do r. 1527, druhý pak ovšem důležitější, děje další až do císaře Leopolda I. Nejmenovaný spisovatel vzdělal krátké dějiny české s titulem „Země dobrá“ (1754). Někteří

¹⁾ Viz Časop. Mus. na r. 1842, str. 611.

spisovatelé přispěli také kronikami měst k dějepisu českému, zejména Jan Kořínek Pamětmi Kutnohorskými (r. 1699) a J. F. Hammerschmid Historii Klatovskou. Více historiků psalo však díla své jazykem latinským, jmenovitě Pavel Stránský († r. 1657), skladatel spisu *Respublica bohemica*, Jiří Kruger († r. 1671) a Bohuslav Balbín († r. 1682), historik nad jiné pilnější a statečný obhájce jazyka českého. Latinsky psali o historii české ku konci té doby také Gelas Dobner a Fr. Pubička.

V lékařství a přírodnictví skrovně pracováno. Se-psány jsou některé spisky proti ráně morové a pádu dobytka, několikero poučení o babictví, přeložených větším dílem z němčiny, a několikero popsání vod hojitelých; Hlubockou popsal Lev z Erlsfeldu (r. 1721), Podolskou J. A. Veit (r. 1728), Svatomikulášskou blíž Vysokého Mýta F. Částka ze Šteršteinu (r. 1698) a jiní Kukuskou, Svatoňovickou a j.

Literatura právnická téměř ničeho původního nevy-nesla, pominemeli krátký výtah z práv městských, jež vzdě-lal J. F. Vrba (r. 1691). Obnovené zřízení zemské císa. Fer-dinada II., české i moravské, v jazyku českém ani tiskem nevydáno. L. 1701 tištěna jsou v Brně znovu Práva měst-ská, L. 1708 přeloženo „Právo útrpní císa. Josefa“ L. a l. 1771 „Hrdelní řád právní (t. j. řád soudu hrdelního) císa. M. There-sie,“ tento velmi nesprávně. Artikulové sněmovní vydávání jsou, od l. 1626 počínajíc, po celou dobu česky i německy.

Největší péče obracena jest, rovněž jako v době předešlé, na spisování kněh theologických, zvláště dogmatických a polemických. Příčiněním jesuitů M. Šteyera, J. Konstace a J. Barnera vydána jest r. 1677—1715 bible, řečená Sva-továoslavská, dle tisku Benátského s použitím bible Me-lantrichovy a Kralické a s proměnami některými dle vulgáty. Evangelioi vydali písmo svaté příčiněním M. Béla a D. Krmana l. 1722 v Hali Magdeburské, l. 1745 v Břehu ve Slézsku a l. 1766 opět v Hali. Nový zákon katolický tištěn po dvakráte (r. 1677 a 1733), evangelický osmkrát. Obzvláště hledělo se s obojí strany k vydávání postil, kázání a jiných kněh vzdělavacích a liturgických. Postilly katolické vydali jesuité M. Šteyer (r. 1691) a A. Koniáš (r. 1756) a kněz Štěpán

Náchodský (r. 1707); evangelické: K. Motešický (r. 1682) a Kr. Peška (r. 1712). Kázání, vesměs málo poučná, sepsali jesuité Fabián Veselý (r. 1723) a L. Fabricius (r. 1760); dominikáni K. Račín a Ř. Tuček (r. 1768) a kněz Bohumír Bilovský (r. 1713); evangelická: A. Komenský, S. Martin z Dražova a K. Motešický. Co spisovatelé polemičtí pověstní jsou s počátku doby této: Fr. z Rozdražova, katolík, Sam. Martin z Dražova, luterán a Jan Felín, bratr český, kromě některých jiných.

Spisováním kněh a knížek ascetických, životů svatých, pravidel pobožných bratrství, popisů ostatků svatých, obrazů zázračných, poučení o očištění a o zpovědi atd., jména sobě dobyli: Fr. z Rozdražova, jenž sepsal život a zázraky sv. Antonína Paduánského; jesuité Jiří Plachý († r. 1659), kterýž složil „Život sv. Ignácia“, „Pomoc dušičkám v očistci“ a „Pout k sv. Krvi“; Fr. Brydel, spisovatel „Zástupce duší v očistci“ a „Jiskry slávy Svatoprokopské“; M. Šteyer, překladatel „Věčného pekelného žaláře“ a j.

Ze spisů evangelických téhož druhu jmenujeme spisy A. Komenského: Nedobytný hrad jméno Hospodínovo, Přemýšlování o dokonalosti křesťanské, Ovičení se v pobožnosti, Hlubina bezpečnosti a Výhost světu. I také druhá část jeho Labyrintu světa jest ascetická

5. Spisové znamenitější.

A) Mluvnice.

a) Mluvnice a pravopisy.

1. J. Drachovského *Grammatica bohémica in 5 libros divisa*; vydána od M. Šteyera v Olomouci r. 1660. Deklinace jsou v ní spořádány dle vokálů v genitivu a konjugace dle vokálů 2 a 3. osoby, jako v gramatice Benešovského.

2. Matěje Šteyera *Žáček* čili výborně dobrý způsob, jak se má dobře po česku psáti. Sepsán dle pravidel bratrských a dle mluvnice Drachovského. V Praze 1668, potom 1730 a 1781.

3. Jiřího Konstance *Lima linguae bohemicae*, t. j. Brus jazyka českého neb spis o opravení a zostření řeči české.

V Praze 1667. Knížka tato užitečná, složená dle mluvnice Drachovského, varuje od špatného způsobu psaní, jmenovitě od germanismů.

4. Václava Rosy *Čechořečnost seu Grammatica linguae bohemicae*. V Praze 1672. Zavírá v sobě čtyři části: ortografii (Dobropísemnost), etymologii (Wlastnoslovnost), syntax (Dobromluvnost) a prosodii (Dobrowegslownost), z nichž ony tři psány jsou latinsky, čtvrtá latinsky a česky. Ku konci přidány jsou některé básně, složené, v prosodii časoměrné.

5. Pavla Doležala *Grammatica Slavico-Bohemica* (lat.). S předmluvou M. Béla. V Prešpurku 1746. Jest v ní vystaveno desatero deklinací dle pohlaví, 4 deklinace jmen mužských, 3 ženských a 3 středních; konjugací pak šestero. Ku konci přidána jest sbírka přísloví českých.

6. Jana Václava Pohla *Böhmische Sprachkunst*. Ve Vídni 1756 a 1776. Z větší části přeložena dle V. Rosy. Ku konci připojen „Slovník řeči české,“ jenž obsahuje výbor slov, větším dílem od spisovatele nazdařbůh udělaných, a „Přílepek všelikých rozprávek,“ plný germanismů. Oddána jest tato mluvnice císaři Josefovi II.

b) Slovníky a jiné spisy jazykoučné.

1. V. Rosy *Lexicon bohémico-latinum*. 4 díly. Rukopis z r. 1675—1689.

2. Kašpara Vusína *Dictionarium tripartitum* (lat. něm. a česky). V Praze 1700—1706.

3. K. Rohna *Nomenclator* čili jmenovatel česko-lat.-německý. 4. díly. V Praze 1764—1768.

4. J. A. Komenského *Janua linguarum*. Zlatá brána jazyků otevřená. V Leštně 1633, v Amsterodámě 1661 a potom několikrát v Praze a jinde. Tato kniha, ježto výtečně vede k tomu, naučiti se snadně jazyku latinskému a jiným jazykům, přeložena jest nedlouho po vyjití téměř do všech jazyků evropských a některých asiatských.

5. Téhož *Orbis sensualium pictus*. Svět viditelný namalovaný. Lat. v Norimberce 1658, česky v Levoči 1685, nejnověji v Praze 1846. Obsahuje v několika jazycích po-

psání světa, vysvětlené množstvím obrazů do textu vtištěných, aby mládež prostředkem jich o věcech v též knize popsaných vzorného naučení nabyla.

6. Téhož Moudrost starých předků, za zřetel vystavená potomkům. Sebrání průpovědí důvtipných, tištěné při Didaktice Komenského, vyd. v Praze 1849.

B) Básně.

1. J. A. Komenského Žalmy metricky přeložené. Zlomky tištěny, 64 žalmů obsahující, v univ. bibl. Pražské. Znovu vydal je J. Jireček. Ve Vídni 1861.

2. Téhož Kancionál, t. j., kniha žalmů a písní duchovních. V Amsterodámě 1659.

3. Téhož Moudrého Katona mravné poučování. V Amsterodámě 1662 a v Praze 1853.

4. Jiřího Třanovského *Cithara Sanctorum* neb žalmy a písně duchovní. V Liptově 1635 a potom několikrát, posléz v Pešti 1856. Toto vydání Pešťanské obsahuje 1041 písní.

5. M. Šteyera Kancionál český. V Praze 1683 a později několikrát.

6. Jos. Božana Slavíček rajský, t. j., kancionál aneb kniha písní. V Hradci Králové 1719.

7. J. B. Elsnera Kancionál český bratrský, nejedněmi písněmi rozmnožený. V Berlíně 1754.

8. Št. Kadlinského Zdoroslaviček v kratochvilném háječku postavený. V Praze 1665. Obsahuje 52 písní nábožných, přel. z něm. „Die Trutznachtigall“ od jesuity F. Spee.

9. J. Flor. Hammerschmida *Allegoria! Proteus felicitatis et miseriae cechicae*. V Praze 1715 a 1817. Jest to latinskočeské satyrické vypsání obyčejů českých, počínajíc: „O staročeská země! *fueraus Pergama quondam*.“

10. Štěpána Pilaříka a J. Chrastiny verše. Tištěny jsou ve Slovenských veršovicích B. Tablice r. 1805.

11. J. Volného Veselé písně. V Hradci Král. 1822.

C) Vychovatelství a filosofie.

1. J. A. Komenského Didaktika. Tištěna v Praze 1849. Obsahuje v 30 kapitolách pravidla vychování mládeže

a zřízení dobrých škol, též napomenutí obyvatelům českým, by sobě rady spisovatele vyohlíbili. Knihou touto, přeloženou na latinsko a vydanou l. 1657, došel A. Komenský jména prvního pedagoga 17. století. Německy vyšla s titulem „Des J. A. Comenius Lehrkunst,“ v Lipsku 1855, přeložena J. Lentlechem.

2. Téhož *Informatorium* školy mateřské, to jest, pořádná a zřetelná zpráva, kterak pobožní rodičové nejdražší svůj klenot, dítky své milé, v prvním věku vésti a ovičiti mají. V Praze 1858.

3. Téhož *Labyrint světa a Lusthaus srdce*, t. j., světlé vymalování, kterak v tom světě nic není než matení a motání, bída a tesknost a naposledy omrzení všeho: ale kdož doma v srdci svém sedě, s jediným Pánem Bohem se uzavírá, ten sám k pravému myslí upokojení že přichází. V Leštně 1631. Z vydání tohoto zachovaly se toliko dva exempláře, v Brně a v Rejhradě. Po druhé vyšel tiskem s titulem: *Labyrint světa a Ráj srdce*, v Amsterdamě 1663, pak v Berlíně 1757 a v Praze několikrát, posléz 1862. Přeložený do německého vydán jest v Berlíně r. 1787 a do uherského v Prešpurku r. 1805.

D) Počítání.

Jos. V. Veselého *Gruntovní počátek matematického umění*. V Praze 1734. (Geometrie a trigonometrie).

E) Dějepis.

1. Pavla Skály ze Zhoře *Historie česká*, v níž se vypravují děje církevní od časů apoštolských až do konce r. 1623. Rukopis, 10 svazků obsahující, v hraběcí bibl. Waldsteinské v Daheově. Tiskem vydal příběhy od r. 1602—1623, ve 4 dílech K. Tieftrunk. V Praze 1865—68. Dílo výtečné způsobem vypravování i jazykem.

2. Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka:
a) *Děje království Uherského za panování Ferdinanda I.* Vydal J. Jireček. Ve Vídni 1857. b) *Téhož Paměti od r. 1608 do r. 1619.* Vydal tentýž. 2 díly. V Praze 1866 a 1868.

Větší část podobných zápisů chová se v rukopise v bibl. hrabat z Černína v Jindř. Hradci, knížat z Fürstenberka a z Lobkovic v Praze, kláštera Teplského a Českého Museum.

3. Jana Rozácia Korúna nezvadlá, t. j., pravdivá zpráva o pobožném se k smrti připravování věrných Čechův r. 1621. V Hirschberku 1844.

4. Boh. Křineckého z Ronova Historie království Kristova, t. j., vypsání protivenství církve Kristovy. V Drážďanech 1632.

5. Václava Nosidla z Keblic Kronika, která pamětihodnosti od r. 1626 až do r. 1658 vycítá. Rukopis v bibl. univ. Pražské.

6. Jana Norb. Zatočila Letoaděnopis o obležení Pražském l. 1648. V Praze 1684, 1703, 1819 a 1855 (v Lumíru).

7. Jana Lasitského Historie o původu a činech bratří českých (kniha osmá). Přel. z lat. J. A. Komenský. Vyd. r. 1649 a potom několikrát.

8. Historie o těžkých protivenstvích církve české. Z latiny přel. Ad. Hartmann a vydal Komenský v Leštně 1655 a v Amsterodámě 1663. Kromě toho vyšla v Žitavě 1756 a v Hirschberku 1844.

9. Václava Kozmaneckého Krátké vypsání třicetileté války. Z r. 1660. Tištěno z části v Časop. Mus. na r. 1833 a v Jirečkově Antologii, 369.

10. Tomáše Pešiny z Čechorodu I'ředchůdce Moravopisu. V Litomyšli 1663. Obsahuje chronologické vypsání příběhů země Moravské až do smrti Ferdinanda III. a krátký popis Moravy.

11. Jana Beckovského Poselkyně starších příběhů českých aneb Kronika česká. Díl I. V Praze 1700. Zavírá v sobě starší příběhy až do r. 1527. Díl II., obsahující další děje až po r. 1657, chová se v rukopise v bibl. Křížovnické v Praze.

12. Jana Korínka Staré Paměti Kutnohorské. V Praze 1675 a 1831. Ku konci seznámenány jsou názvy hornické, vzaté nejvíce z němčiny. Čeština nechutná, slovy německými až k omrzení protkaná.

13. Jana Fl. Hammerschmida Historie Klatovská, V Praze 1699.

14. J. Plachého (Fera) Mapa katolická neb obrácení národův všeho světa na víru katolickou. V Praze 1630.

15. Země dobrá, to jest, země Česká. Od neznámého spisovatele. V Hradci Králové 1754. Obsahuje správy o počátku národu Českého a víry katolické v Čechách, o vojnách, o bohatství a kacířství v zemi České a t. d.

F) Popsání cest a semí.

1. Heřmana Černína z Chudenic Poselství do Konstantinopole, vykonané r. 1644. Výjimek v Jirečkové Antologii, 343.

2. Ignáce z Šternberka Výjezd z Bechyně do cizích zemí r. 1664 a 1665. Rukopis v bibl. o. k. univ. Pražské.

3. Jos. Táberského Vypsání země České. V Praze r. 1778.

G) Lékařství.

1. J. Tonsoris jinak Barvíře Zdravá rada lékařská. V Skalici r. 1771 a 1806.

2. J. J. Krance Výborné naučení pro báby. Přel. F. H. Kirchner. V Praze 1756 a 1770. Jiné přeložení, učiněné J. Zlobickým, tišt. ve Vídni 1772.

H) Právníctví.

1. Obnovené právo a zřízení zemské dědičného království Českého (r. 1627). Přeloženo z něm. Část jest tištěna a ostatek dopsán. V bibl. univ. Pražské.

2. Obnovené zřízení zemské markrabství Moravského (r. 1628). Přeložil z něm. J. Komínek z Engelhausu l. 1633. Rukp. v archivu zemském v Brně.

3. J. Fr. Vrby Krátký výtah práv městských království Českého. V Praze 1700.

4. Právo na manstvích Karlšteinských. Vytiskáno v Čas. Mus. na r. 1835 dle rukopisu z r. 1732.

5. Cis. Josefa I. Nové právo útrpné a hrdelní pro království České, markrabství Moravské a knížetství Sléžské. Přeložil Kašpar J. Kupec z Bilenberka. V Praze 1708.

6. Cís. Marie Theresie hrdelní právní řád. Přel. Jan J. Zeberer. Ve Vídni 1771. Čestina velmi vadná, památka nejhlubšího úpadku jazyka.

7. Mandát Františky H. E. hraběnky Berkové, vydaný poddaným panství Richmburského, Rosického a Slatinanského ok. r. 1625. Obsahuje povinnosti dotčených obyvatelů k vrchnosti. Tiskn v Časop. Mus. na r 1843.

J) Bohoslovi.

a) Spisové biblioté.

1. Bible Česká, vydána nákladem dědictví sv. Václava. Díl I. V Praze r. 1677, díl II. r. 1712, díl III. r. 1715. Po druhé v Praze r. 1769—1771 a po třetí přehlednuta od Fort. Daricha a F. Procházky v Praze r. 1778—1780. Viz Fr. Novotného Biblioteku českých biblí, 38—43.

2. *Biblia sacra*, t. j., Biblí svatá aneb všecka svatá písmena starého i nového zákona. V Hali Magdeburské 1722, v Břehu 1745 a opět v Hali M. 1766. Jest to bible Kralická s předmluvou M. Béla, však bez výkladu.

3. Nový zákon, vydaný nákladem dědictví sv. Václava. V Praze 1675 a 1733.

4. Nový zákon (evang.), vydaný od M. Béla v Hali r. 1709, jiný od V. Gleicha v Zitavě 1720, pak v Lubně 1730, v Břehu 1744 a v Berlíně 1752.

5. J. A. Komenského Manuálník nebo jádro celé Biblí svaté. V Amsterdamě 1658.

6. Výklad sumovní a gruntovní celého písmena svatého. Z německého přeložen a tiskn r. 1730 v místě nejmenovaném.

b) Postilly, vykladové a kázání.

1. M. Šteyera Postilla katolická, nedělní a sváteční. V Praze 1691 a potom několikrát.

2. Štěpána F. Náchodského *Sancta curiositas*, t. j., svatá všetečnost. Postilla katolická. V Praze 1707.

3. A. Koniáše Postilla aneb celoroční výkladové na tři díly rozdělené. V Praze 1756.

4. K. Motešického Křesťanská domovní postilla, z německého přeložená (evang.). V Drážďanech 1682.

5. Dan. Sartoria Postilla sumovní na všechny dni nedělní a sváteční. Vydána r. 1746, pak v Prošpurku 1779 a 1807 a od J. Růžicky v Praze 1856.

6. Kr. Pešky Bučení a domovní postilla dětem křesťanským sepsaná. Z něm. přeložena. V Žitavě 1712.

7. Al. Mačayo Kázně. V Trnavě 1718.

8. Fab. Veselého Kázání (kat.) na každý pátek v postě. Tři díly. V Praze 1723—1730. Téhož kázání sváteční a nedělní. Čtyři díly. V Praze 1724—1738.

9. Leop. Fabricia Naučení na svátky a neděle celého roku. Dva díly. V Praze 1761 a 1763.

10. J. A. Komenského Jeden a dvádeset kázání o tajemství smrti. V Amsterdamě 1664.

c) Spisové dogmatické a polemické.

1. Jindřicha Lancelota *Haereticum quare per catholicum quia*, t. j., otázky kacířské a na ně odpovědi katolické. Přel. Jan C z Kornfeldu. V Hradci Králové 1625.

2. Fr. z Rozdražova Rozbroj o kalich. V Roudnici 1626.

3. S. Martinia z Dražova Třicet pět důvodův, pro které všickni evangeličtí Čechové za jedno býti mají. V Drážďanech 1635. 4. Jana Felína Ohlášení starších kněží jednoty bratrské proti spisu předešlému. V Leštně 1635. 5. S. Martinia z Dražova Obrana křesťanská proti ohlášení bratří. V Drážďanech 1636. 6. Jana Felína Rozebrání obrany Martiniový. V Drážďanech 1637.

7. Dan. Sartoria a) Květná zahrádka biblická (*Florilegium biblicum*). Psána ve verších a tištěna r. 1742. b) Téhož Historie biblická starého i nového zákona. Psána r. 1744.

d) Spisové vzdělávací a ascetičtí.

1. Šimona Lomnického Cesta do nebe aneb knížka katolická o čtveřetné upřímosti. V Praze 1621.

2. Jiř. Konstanee Knížka zlatá. V Litomyšli 1657. Obsahuje Fikce sv. Fr. Salzkého, 4 listy přeložena.

3. M. Šteyera Věčný pekelný žalář aneb hrozne pekelné muky, obrazy a příklady vypodobněné. Z vláského spisu J. Manni přeložen. V Praze 1676 a potom několikrát.

4. J. A. Komenského a) Nedobytedlný hrad jméno Hospodinovo. Seps. l. 1622. V Hali Magdeburské 1765. Za heslo spisu tomuto položeny jsou známé verše: Svět se točí vůkol, vůkol v světě všechno se válí, vzhůru dohů a t. d. b) Téhož Přemýšlování o dokonalosti křesťanské. V Hali Magdeburské 1765 a v Pešti 1843. c) Téhož *Praxis pietatis*, t. j., o cvičení se v pobožnosti pravé knížka milostná (dle anglického vzdělaná). V Leštně 1630 a potom mnohokrát. d) Téhož *Centrum securitatis* aneb Hlubina bezpečnosti. V Leštně 1633 a v Amsterdamě 1663. e) Téhož Výhody světa. V Amsterdamě 1664. f) Téhož Poslední vůle aneb křesť. V Hali Magd. 1765 a v Praze 1823. Zavírá v sobě část spisu Komenského *Unum necessarium*, vydaného v Amsterdamě 1668, a jest jako jeho zpěv labutí.

Doba třetí.

Od panování císaře Josefa II. až na nynějšek, aneb od r. 1780—1867.

1. Dějiny vůbec.

Císař Josef II., nastoupiv po smrti Marie Theresie co samovládcce na trůn, jal se úsilně uváděti rozličné změny a opravy ve správě říše své. L. 1781 zrušil nevolnictví a prohlásil toleranci náboženskou, načež v Čechách i na Moravě mnoho církví evangelických vyznání augšburského a helvetského povstalo. Téhož léta vydal nový řád soudu civilního, jenž posud platnost má, a potom právo občanské (r. 1786) i právo trestní (r. 1787), zavedl nový katastr, dle něhož Josefský zvaný, a založil k dobrému nuzných a nešťastných ústavy chudých, sirotků a nalezenců, nemocnice, invalidovny a p.; pořádal lépe správu církevní, zřídil biskupství Bude-

jovické, rozmnožil fary a zrušil některé kláštery. Vůbec pečoval o to, aby osvěta se šířila, přičiniv se k tomu zvláště povolením volnějšího tisku. Ovšem mnohé novoty, kteréž, neprohlédna k potřebám národů a k historii jejich, kvapně byl zavedl, na nemalý odpor udeřily, jmenovitě němčina, v Čechách, v Uhřích a v jiných zemích neopatrně do škol a do úřadů vtíraná, generální semináře duchovní od vlády spravované, zrušení sněmů zemských a stenčování starodávných práv stavovských a j. Ku konci činného panování svého vedl válku s Turky (r. 1789), jejíhož ukončení však se nedočkal, zemřel dne 20. února r. 1790. Jeho nástupce, Leopold II., uvedl za dvouletého císařování svého nový řád studií a obnovil zřízení stavovské, cis. Josefem II. zrušené. Syn císaře Leopolda II., František II., ujav vládu, vedl s počátku těžké války s Francouzskem, a když jimi říše německá přišla k zrušení, vzdal se císařství německého a spojil země své, které posud neměly svazku orgánického, v císařství Rakouské (r. 1806). L. 1803 vydal nový zákon trestní a potom obecný zákon občanský (r. 1811). Za něho založena jest v Praze přičiněním šlechty umění milovné akademie výtvarných umění (r. 1796) a konservatorium hudby (r. 1808), stavovský ústav technický, první toho způsobu v císařství Rakouském (r. 1803) a později působením hraběte Františka z Kolovrat a hrabat Františka a Kašpara ze Šternberka České Museum a přičiněním hraběte Fridricha Mitrovského Moravské Museum v Brně (r. 1818). Mimo to zřízeny jsou za císaře Františka od spolků soukromých první asekurace a spořitelny v říši Rakouské a r. 1826 vystavena Fr. Gerstnerem první železnice na pevnině evropejské z Č. Budějovic do Lince. Sešel smrtí cis. František dne 2. března r. 1835. Jeho syn prvorozený, císař Ferdinand I. (co král Český V.), příjmím Dobrotivý, učinil vládu svou památnou zvelebením bláha obecného, zorganisováním správy finanční a vydáním zákona důchodkového (r. 1835), vystavením železnice z Vídně na Brno a Olomouc do Prahy (r. 1839—1845), založením akademie vědecké ve Vídni (r. 1847), propůjčením ústavy říšské (r. 1848), zrušením censury a poddanosti sedlské (t. r.) a jinými opra-

vami prospěšnými. Vřadav se trůnu dne 2. prosince r. 1848 usadil se v Praze.

Za panování nynějšího císaře Pána, J. V. Františka Josefa I., veškerá správa politická, soudní a vojenská jest obnovena, pozemky sedlské skutkem vyvazeny, studia vyšší a nižší nově zřízena, konkordát s papežem učiněn (r. 1855), železnice na všechny strany staveny, a uvedena nová valuta a svoboda živností (r. 1859). Dne 20. října 1860 vydán jest základní zákon státní a dne 26. února 1861 ústava říšská, dle níž po mnoha letech opět svoláni jsou sněmové zemští a rada říšská. R. 1867 však na místě této ústavy ústřední zavedena jest ústava dualistická. V té době zastihla Rakousko dvoje válka, první r. 1859, vedena se Sardinskem a Francouzskem, ježto se skončila postoupením Lombardska k novému království Vlašskému, a druhá r. 1866 vedena s Vlašskem a Pruskem, ježto zvláště Čech a Moravy krutě se dotkla a měla za účinek postoupení Benátska k Vlašsku a vyloučení Rakouska z Německa dle míru, uzavřeného v Praze dne 23. srpna 1866.

2. Dějiny umění.

Umění od časů císaře Josefa II., nemajíc pomoci vyšší, nevelmi prospívalo, a teprva v posledních letech utěšeně se zase zdvíhá. To platí zvláště o umění stavitelském. Až do panování císaře Ferdinanda I. stavěly se ovšem nemocnice, trestnice a jiná velká stavení civilní a vojenská, však bez všeliké stavitelské ozdoby. Z veškeré té doby až do roku 1840 jmenovati lze jediný gotický kostel Turnovský (založený r. 1824) a několik panských zámků, na př. Husu u Nových Dvorů v Čechách a zámek Boskovický na Moravě (z r. 1819), jakožto stavení poněkud ozdobnější; vůbec však kostelové a přístavkové ke kostelům z toho času, na př. věž na hlavním chrámě sv. Václava v Olomouci (z r. 1827), zjevně svědčí o úpadku stavitelství, neznalosti jeho historie a o nedostatku zálibení v kráse. Anobrž tehda jako úmyslně o to usilováno, aby staré památky stavitelské, kostely, hradby, brány a věže městské za své vzaly. Tak zbořen jest bez příčiny kostel Božího těla (r. 1786) a kaple Betlemská v Praze

(r. 1793), starožitný kostel sv. Petra v Olomouci (r. 1792) a kostely Matky Boží (r. 1839) a sv. Blažeje (r. 1840) tamtéž, ozdobné brány městské s věžmi, Pražská ve Slaném, Bílá v Pardubicích, Hlubčická v Krnově, Židovská v Brně (r. 1836) a j., čímž, jakož i ohněmi, mnohá ondy věžatá města, na př. Chrudím, Mohelnice a j. ozdob svých zbavena jsou. Teprv v novější době stavitelství k lepšímu se obrátilo, jakž ukazuje zámek a kostel Hlubocký od Ad. knížete z Schwarzenberka vystavený, gotický zámek a kostel Lednický v Moravě, vystavený od Aloisa knížete z Liechtenšteina (r. 1853), Harrachovský Hrádek u Nechanic, Rohanský hrad Sichrov, Auersberský zámek Žlebský, kostel sv. Cyrilla a Methuda v Karlíně, kostel sv. Jakuba v Poličce, obnovený chrám sv. Víta na hradě Pražském (r. 1861—1867) a j.

Jakožto stavitelé chvalného jména došli: Frant. Herget, obnovitel porušeného mostu Pražského (r. 1786), a J. Prachner, stavitel některých pěkných domů v Praze; z novějších pak: J. Kranner, stavitel gotického památníka císa. Františka I. v Praze (r. 1846) a dostavovatel chrámu sv. Víta; H. Bergmann, výtečný znatel gotičiny, dle jehož návrhu radnice Pražská r. 1841 přestavena a kostel sv. Alžběty ve Vídni vystaven (r. 1867); K. Řivnác († r. 1866) stavitel ozdobné brány císa. Františka Josefa I. ve Vídni (r. 1853), J. Hlávka, stavitel operního divadla tamtéž; F. Zitek, původce plánu k českému národnímu divadlu v Praze, Fr. Šmoranc, Jos. Niklas a j. Zvláště prosluli v těchto létech mnozí stavitelé čeští v stavbách průmyslových, jmenovitě: F. Šnirch, jenž vystavěl řetězové mosty v Praze (r. 1835), v Poděbradech a ve Vídni (r. 1860); Josef Šnirch, stavitel umělého cestovodu Lublanského na železnici do Trstu, vlastenecký J. Perner, stavitel viaduktu přes Vltavu k Bubnům v Praze a j.

K povznesení malířství zřídili stavové čeští r. 1796 společnost vlastenských přátel umění a r. 1800 akademii malířskou v Praze, jejímž prvním ředitelem byl J. Bergler. V umění malířském v době té se vyznačili, a to v malbě historické: J. Bergler († r. 1829); F. Tkadlík, nástupce Berglerův v ředitelství akademie († r. 1840); A. Machek († r. 1844) a Fr. Herčíčka († r. 1855), oba výteční malíři podobizen;

slovutný J. Führich (ve Vídni); Jos. Hellich, důkladný znatel malby staročeské; V. Kandler, A. Lhota, Jos. Manes, památný malbou orloje na radnici Pražské, Quido Manes, Karel Svoboda (ve Vídni), F. Trenkwald, K. Javůrek, P. Meixner, Jaroslav Čermák (žák Gallaitův), J. Zelený v Brně a j.; v malbě krajin prosluli: K. Marko, Slovák, ve Florencii († r. 1860), Jos. Navrátil, J. Nověpacký, J. Mařák, Havránek, Kroupa a j. V malbě na skle vyniká J. Quast. Alois Sennfelder, rozený Pražan, vynalezl kamenotisk (r. 1819).

Z rytoův ve mědi chvalně jsou známí: J. Berka, již z počátku této doby, A. Drda, Jiří Döbler († r. 1845), jenž všechny jiné převyšuje jak množstvím rytin, tak i uměleckým jich provedením; Leop. Schmitt ve Vídni, nyní nejvýtečnější rytec český; kromě těchto prosluli: J. Rybička, J. Wiesner a J. Skála a Moravané K. Frombek († r. 1851) a J. Axmann. Jakožto rytec medailů vyniká V. Seidan ve Vídni, čestně známý pěknými mincemi, rytými na památku slavných mužů slovanských, na př. bána Jelačice, patriarchy Rajačice, Fr. Palackého (r. 1861), J. Purkyně (r. 1867) a na památku znamenitých příběhů, na př. propůjčení ústavy (r. 1848) a j.

Sochařství a řezbářství s malířstvím stejnou měrou se vzdělávalo. V první polovici doby nynější některými zdařilými pracemi památku si zůstavili sochařové Malínský a Pachner; v novějším čase oslavili se sochami výtečnými Josef Max († r. 1855), jenž zhotovil sochy na pomníku císaře Františka I. v Praze, sochu hr. Radeckého a j.; Emanuel Max, bratr jeho, původce mramorových soch sv. Cyrilla a Methuda v chrámě Týnském, některých soch na mostě Pražském a j.; V. Levý, čestně známý výbornými sochami Adama a Evy, sv. Ludmily v kostele sv. Víta, sv. Jakuba v kostele Poličském a j.; Kamil Böhm a Fr. Melnický ve Vídni.

Co se dotýče hudby, mnozí a znamenití umělci starodávné chvalné jméno národu českého, jakožto národu hudebního, jednak zdařilými skladbami, jednak mistrovským jich provozováním zvelebili. Skladbami pěknými přičinili k tomu: F. Dušek († r. 1799) a L. Koželuh († r. 1814), důvěrní přátelé Mozartovi; J. Vitásek, J. V. Tomášek a J. N. Škroup, skladatelé mší výtečných; V. Jirovec a K. Černý,

plodní komponisté na fortepiáno; Emil Titl (Moravan), skladatel některých zpěvoher. Zvláště vyniklo mnoho umělců hudebních skládáním nápěvů k písním, zejména J. V. Tomášek, kterýž uvedl v hudbu písně Hankovy a písně Kralodvorského Rukopisu; J. Em. Doležálek; Fr. Škroup, původce krásného nápěvu k písni „Kde domov můj“ a skladatel prvních původních zpěvoher: Dráteníka, Oldřicha a Boženy a Libušina sňatku; J. N. Škroup, M. Kníže, Al. Jelen, J. F. Kittel, J. Vorel, E. Vašák, F. Vogel, Lud. rytíř Dietrich, Fr. Pivoda, I. Vojáček, J. L. Zvonař, I. P. Krov, L. Procházka, B. Smetana, skladatel oper Braniboři v Čechách a Prodaná nevěsta, J. Šebor, skladatel opery Drahomíra a K. Bendl, skladatel opery Lejla. Co výteční umělci hudební oslavili jméno české: houslisté Josef Slavík († r. 1833), L. Jansa a Ferd. Laub; pianisté Al. Dreischok a J. Schulhoff; zpěvci K. Strakatý, J. Píšek, Al. Andr(le), J. L. Lukesle, zpěvkyně Podhorská a Rettigová; dramatictí umělci J. J. Kolár starší a mladší, Šimanovský a dramatické umělkyně Kolárová, Pešková, Malá a j. Ku zvýšení umění hudebního v Čechách přispělo zvláště konservatorium Pražské, r. 1808 od hrabat ze Šternberka, z Vrtby a z Nostic založené, jehož prvním ředitelem byl slovutný Diviš Weber († r. 1842) a po něm proslulý J. F. Kittel.

3. Dějiny řeči.

Císař Josef II., maje za to, že by jediná národnost byla nejpevnějším základem říše, po všechnu dobu panování svého k tomu se přičiňoval, aby z rozličných národů mocnářství svého udělal národ jediný, totiž německý. K tomu konci nařídil dne 31. prosince r. 1781, aby budoucně na gymnásia nebylo přijímáno žáků, kteří by dokonale německy neuměli, zároveň pak poručil, aby rodičové děti své k němčině vedli a do míst německých na cvičenou dávali. Na vysokých školách uvedena jest za příkladem universit německých na místě latiny němčina, jmenovitě na fakultě filosofské a na právnické, na kteréž od té doby jenom právu římskému a církevnímu jazykem latinským vyučováno, až i tu potom němčině místa postoupeno. L. 1785 zrušeny jsou v Praze, v

Olomouci a v Brně české stolice bohomluvectví pastýřského, ježto tam několik let dříve byly zřízeny.

U gubernium českého i moravského stal se jazyk německý jediným jednacím a taktéž u soudů zemských; zejména dne 9. ledna r. 1786 zapovězeno u soudu Opavského a Těšínského jazyka českého užívati. Sněmové však až do r. 1848 česky a německy se rozepisovali, postuláty na nich nejprve česky, pak německy četly a dekrety krajským nově jmenovaným česky a německy vydávaly.

Takovým náhlým uváděním němčiny do škol i do úřadů probuzena jest ve šlechtnějších Čechách a Moravanech mimo-
děk láska k jazyku mateřskému, i nastalť mu mimo vši na-
ději doba znovuzrození. Již po uvedení hlavních škol ně-
meckých v místech českých ozval se vlastenecký hrabě
František Kynský zvláštním spisem (*Erinnerungen eines
Böhmen über einen wichtigen Gegenstand*, v Praze 1774), v
němž velkou toho potřebu ukazoval, aby jazyk český netoliko
byl zachován, ale aby se i náležitě vzdělával. Též František
Pelcl, vydav Balbínův spis pohrobní o výtečnosti jazyka
českého (*Dissertatio apologetica pro lingua bohemica. Pragae
1775*), na tuto důležitou věc tehda již s prospěchem zřetel
obrátil. Nyní pak jali se horlivě řeči české hájiti Karel I.
Tham v památném spisku „Obrana jazyka českého“
(v Praze 1783), v němž výborné vlastnosti češtiny vyliciv
a vlastence o zachování její pečlivé velebiv, odpadlíky a od-
rodilce důtklivě pokáral, a Alois Hanke z Hanken-
šteina, bibliotekář Olomoucký, ve spise *Empfehlung
der böhmischen Sprache* (ve Vídni 1783). A tak mnozí,
probravše se z netečnosti své, odhodlaně jazyka národního
slovem i skutkem obhajovali, když právě protivníci jeho již za
to měli, že ku zkáze a vyhynutí se blíží. Někteří propůjčo-
vali k jeho oslavě průchodu citům svým vlasteneckým v bá-
sních, jiní pilně překládali spisy z cizích jazyků na
česko, a opět jiní, chtějíce spisovatelům poskytnouti pří-
kladů správného jazyka a vůbec budit lásku k němu, vy-
dávali tiskem některé starší spisy české, z nichž
mnohé prvé byly zapovězeny; F. Procházka na př. vydal Kro-
niku Boleslavskou a Pulkavovu, Václav Stach Komenského

Labyrint světa a j. Jiní konečně dobyli sobě zásluhy nemalé o jazyk, sbírajíce pilně knihy staročeské a dávajíce je opisovati, jakož činili Emanuel hrabě z Waldšteina, biskup Litoměřický, Leopold z Háje, biskup Kralohradecký, Evžen hrabě z Vrbna, Frant. hrabě Kynský, výše jmenovaný, jenž vzácnou svou knihovnu zůstavil bibliotece university Pražské, Jan rytíř z Neuberka a j.

R. 1785 zřídili někteří ochotníci vlastenečtí české divadlo v Praze; r. 1793 slavil spolek šlechtický na znamení setrnosti k jazyku českému svadbu sedlskou v oděvích sedlských, kdež všickni česky mluvili, a potomně dávali jiní vlastenci české akademie hudební, jmenovitě r. 1805 kníže z Lobkovic v Roudnici.

Po smrti císaře Josefa II. (r. 1790) žádali stavové čeští, prohlízejíce ke škodě, kteráž novým zřízením škol jazyku českému vzházela, aby se mu dostalo zase toho místa ve školách, kteréž míval až do r. 1780. Tomu však vyhověno jen nepatrně založením stolice řeči české na vysokých školách Pražských (r. 1792)¹⁾; ale na gymnásiích a v hlavních školách zůstala i dále němčina. Tu však mužové jazyka mateřského milovní jali se češtině vyučovati z dobré vůle, jmenovitě Karel I. Tham na gymnásium Pražském, Jos. Jungmann na gymnásium Litoměřickém (r. 1800) a později též na Pražském, Fr. Rautenkranc v semináři Kralohradeckém (r. 1802) a V. Sedláček na filosofickém ústavu Plzenském.

Na Moravě z národovců probuzených první pronášel city své Herman Galáš, lékař v Hranicích, v básnách rozličných, ježto pod jménem „Muzy moravské“ nemalé obliby došly; k němu připojili se Tomáš Fričaj, farář Obranský, a Václav Hříb, úředník v Brně; zalíbení pak ve čtení českém šířili spisy svými: Filip Neděle, Augustinián a profesor v Brně, Matěj Sichra, farář a Dominik Kynský, do r. 1820 profesor historie v Brně. — Frant. Be-

¹⁾ Na této stolici učil od r. 1793—1801 Fr. Pelcl, od r. 1801—1834 Jan Nejedlý a od r. 1839—1854 Jan Koubek, načež nebyla již obsazena, na nemalou škodu studujících, kteří mají zapotřebí důkladnější známosti skladby a literatury české.

niš, kněz církevní, rozený Němec, osvojiv sobě důkladnou známost řeči i literatury české, s dobrým prospěchem po mnohá léta v alumnátě Olomouckém češtině vyučoval. R. 1815 ujali se řeči vlastenské ze škol vytištěné stavové zemští, nadavše k vyzvání hejtmana zemského, Ant. Fr. hraběte Mitrovského, na své akademii v Olomouci stolici řeči a literatury české, která však pro nastalé potom překážky teprv po 16 letech (r. 1831) obsazena, roku pak 1847 do Brna přenesena jest.

Taktéž na Slovensku mnozí mužové vlastenečtí úsilně k tomu hleděli, aby jazyku národnímu napomohli, kmenovce své z netečnosti k němu probuzující. Čestné památky v tom dobyli sobě Štěpán Leška, jenž r. 1783 noviny československé vydával, prof. K. Rojko, kterýž ve Štávnici jazyku českému učil, Bohuslav Tablic, jenž na Zvolensku učenou společnost slovenskou zřídil, a Jiří Palkovič, kterýž k založení stolice československé v Prešpurku (r. 1803) znamenitě přispěv, výše 40 let na ní vyučoval. Z katolíků nejčinnějšími byli Antonín Bernolák, děkan Novozámecký, jenž spisy svými v Trnavsku vědomí slovenské budil, Jiří Fandli, farář Naháčský a j.

Více pak než osoby různé přičinily prodlením času k povýšení jazyka českého a k rozšíření literatury jednoty soukromé. Léta 1830 zřídilo České Museum k návrhu Fr. Palackého ze sebe sbor pro vědecké vzdělávání řeči a literatury české a spolu fond na vydávání dobrých knih českých, nazvaný Matica Česká, k němuž ušlechtilý kníže Rudolf Kynský sumou 1000 zl. základ učinil. Nákladem tohoto fondu, kterýž se nyní již bez mála na 100.000 zl. zmohl a má téměř 5000 zakladatelů, totiž údů takových, kteří složili po 50 zl., vydáno kromě Časopisu Musejního (od r. 1832) a časopisů Živy (od r. 1853) a Archéologických památek (od r. 1854) asi 60 spisů větších i menších, od spisovatelů novějších i starších, ve dvojí bibliotece, staro- i novočeské, v malé encyklopedii nauk a o sobě; jiní pak spisové důležití, jmenovitě Slovník Jungmannův (r. 1835 -- 1839), Starožitnosti Šafaříkovy (r. 1837) a Palackého Dějiny národu Českého (od r. 1848 -- 1866) a j. vydání jsou jeho pomocí. Za

příkladem Matice České zřízení jsou podobní fondové na vydávání knih náboženských, jeden, zvaný Dědictví Svatojanské r. 1833 v Praze, zvláště z odkazu kněze A. Hanykýře, a jiný, jmenovaný Dědictví sv. Cyrilla a Methuda, r. 1851 v Brně, nejvíce přispěním Bedřicha hraběte Sylva-Tarouccy. Obě tyto jednoty, majíce hojnost úduv, kromě hlavního úkolu svého, vzdělávání mysli nábožné, také o zvelebení jazyka národního zdárně pečují. Mimo tyto jednoty založena jest r. 1850 Matice moravská v Brně, jejíž pomocí vydán kalendář Koleda a několik jiných užitečných spisů, r. 1862 Dědictví sv. Vojtěcha v Praze, přičiněním J. Šrůtky Dědictví maličkých v Hradci Králové a nejnověji Matice lidu v Praze.

Jiným způsobem napomáhala ku vzdělávání jazyka českého jednota průmyslová v Praze, ježto r. 1839 zavedla česká čtení technologická k dobrému řemeslníků a r. 1857 zřídila českou průmyslovou školu.

Jakož pak působením těchto jednot a přičiněním literátů jazyk český vcházel do jízeb učenců a lidu čtení milovného, kleštěna mu znenáhla také cesta v život obecný a společenský, totiž v divadlo, besedy a akademie. Hry divadelní provozovány jsou v Praze, jak výše dotčeno, od ochotníků již za císaře Jošefa II., a potom v Praze i jinde v Čechách téměř bez přerušení. Léta pak 1824 zavedeny jsou péčí Jana N. Štěpánka na stavovském německém divadle Pražském stále hry české v neděli a ve svátek odpoledne, ježto trvaly v tom způsobu až do r. 1863, kteréhož roku zvláštní české divadlo vystaveno. Také na Moravě, zejména v Brně (r. 1822 a 1838—1840) a v Olomouci (r. 1843—1844), ve Vídni a na Slovensku, provozovali ochotníci čas od času divadelní hry české. R. 1850 zřízena jest první česká obcházející společnost herecká, jejímž režisérem byl do r. 1856 činný J. Kaj. Tyl, od kteréž doby povstalo takových společností několik.

Besedy, akademie, bály a jiné zábavy společenské, v nichž se jediné česky mluvilo, zpívalo a deklamovalo, počaly se asi r. 1840, a přispěly nemálo k uspůsobení jazyka pro vyšší konversaci i k zapuzení někdejší nechvalitebné ostý-

chavosti, pro kterou mnozí zpěchovali se ve společnostech vzdělaných mluvit česky. — Jakož ale ve společnosti světské jazyku českému již náležité místo zjednáno, nestalo se posud tohotéž náležitou měrou ve společnosti duchovní, totiž v chrámu Páně v městech větších, kde Čechoslované společně s Němci bydlí, jmenovitě v Brně, v Olomouci, v Jihlavě, v Prešpurku a jinde, zvláště pak ve Vídni, kdež vzdělanější části obyvatelstva českého vždy ještě k německým kostelům se ukazuje.

Vláda, vidouc trvalé usilování národovců, aby jazyk český z bývalé poníženosti se povznesl a zvelebil, a poznavši, kteraká škoda z neznámosti řeči národní úřednictvu v životě obecném vzhází, vydala po skončených válkách francouzských, kdež zřetel k potřebám národů více než prvé se obracel, některá nařízení jazyku českému prospěšná, zjednávajíc mu znenáhla, ač měrou skrovnou, průchod do škol, do úřadů a později i do zákonodárství. Ještě roku 1813 v srovnalosti se zákony císaře Josefa II. německému hovícím na nemalé rozmnožení práce nařízeno jest, aby k protokolům, u politických úřadů se stranami po česku zavedeným, když se posílají k úřadům vyšším, přiložil se německý překlad, by jim také rozuměli úředníci, kteří neumějí česky; a však nedlouho potom, dne 23. srpna 1816, poručeno, že všichni úředníci političtí, kteří v krajinách českých místo nějaké obdržeti chtějí, jazyka českého mají dokonale znali a povinni býti, znalost tuto vysvědčením veřejného učitele prokázati. Totéž nařízeno jest dne 20. prosince r. 1818 lékařům a ranhojičům v místech českých, a dne 7. října 1843 úředníkům soudním, a to s tím doložením, že úředníci soudní mají nejen uměti dobře česky mluvit, ale i písemnosti po česku vzdělávati. Podobně i kandidátům služby poštovské dne 10. dubna 1850 za povinnost uloženo, že mají uměti hbitě česky mluvit a správně psáti. Aby pak úředníci, lékaři a duchovní náležité známosti jazyka dojíti mohli, poručeno jest nejvyšším rozhodnutím dne 23. srpna 1816, aby žáci na gymnásiích v místech českých v překládání z latiny do češtiny se cvičili a na týchž gymnásiích jenom takoví představení a učitelové se zřizovali, kteří v

jazyku českém náležitě jsou zblhlí. Z kteréhožto vyučování češtině však dle dekrety dvorského, vydaného r. 1821, opět sešlo. Ale od r. 1848 kdež jazykové národní v Rakousku nenašly větší váhy nabyli, vydáno opět několikero nařízení, týkajících se vyučování jazyku českému ve školách, a to nejen v Čechách, ale i na Moravě a na Slovensku. Dne 18. září 1848 poručeno, aby se dle rovného práva jazyků zemských, v dubnu t. r. za pravidlo vyřknutého, na gymnásiích v krajinách českých v Čechách a na Moravě náboženství, zeměpisu, historii a přírodopisu jazykem českým vyučovalo, a kromě toho na všech gymnásiích (německá gymnasia v Čechách vyjímajíc) řeč česká přednášela, kteréž nařízení na gymnásium Staroměstském v Praze a na několika jiných v Čechách ve skutek uvedeno jest. Roku 1852 však, po zrušení ústavy r. 1849 dané, toto nařízení tím způsobem obmezeno, že na řečených gymnásiích v Čechách má se toliko náboženství česky učit a u vyučování latině a řečtině k řeči české zřetel míti; nejvyšším pak rozhodnutím dne 9. prosince 1854 dokonce zase za pravidlo vyřknuto, že vyučování na gymnásiích tím jazykem dít se má, kterým by se žáci nejlépe vzdělávali (totiž německým), od kteréž doby se kromě náboženství na několika gymnásiích v Čechách a kromě řečtiny zde onde ničemu již česky nevyučovalo. Konečně zákonem zemským, daným dne 18. ledna 1866, nařízeno, že se má na gymnásiích v krajinách českých všem předmětům vyučovati česky, a němčině toliko co předmětu obligátnímu, což z části již ve skutek uvedeno.

V Moravě od r. 1849 vyučováno na gymnásiích řeči české (2 neb 3 hod. v týdnu) toliko co předmětu neobligátnímu, od roku pak 1857 co obligátnímu, a vedlé toho učeno na některých gymnásiích náboženství po česku. Však od r. 1867 přednášejí se na nově zřízených nižších gymnásiích českých v Brně a Olomouci také některé jiné předměty česky. Na gymnásiích slézkých v Opavě a v Těšíně (tuto i na gymnásium evangelickém) mají se věci, co se týče jazyka českého, posud tak, jako bylo do r. 1848, jen že se češtině. ondy zcela vyloučené, vyučuje nyní co neobligátnímu předmětu.

Na Slovensku do r. 1848 jazyk národní na gymnásiích naprosto neměl místa. Roku 1850 stal se i tu, jako v Moravě a ve Slézsku, předmětem neobligátním, a od r. 1855 obligátním. Na některých gymnásiích nižších, kde mládež jest vesměs slovenská, totiž na Banskobystrickém, Skalickém a Trenčanském, vyučovalo se až do r. 1860 také náboženství a některým jiným předmětům spisovným jazykem českým.

Co škol' reálních se týče, jichž od r. 1849 v Čechách, na Moravě i ve Slézsku mnoho zřízeno, vyučovalo se na vyšší české reálce v Praze od r. 1850 polovici předmětů jazykem českým, na jiných reálkách v krajinách českých jenom náboženství a zde onde přírodopisu; ale na Moravě a ve Slézsku neučilo se ani těmto věcem česky, nébrž jen mluvnicí co předmětu neobligátnímu. Zákonem ze dne 18. ledna 1866 však nařízeno, aby v Čechách na reálkách v krajinách českých vyučovalo se všem předmětům česky, němčině pak na reálkách samostatných co předmětu obligátnímu, a na jiných co předmětu neobligátnímu. Na školách hlavních v místech českých, na nichž prvé vesměs vyučováno německy, učilo se od roku 1848 náboženství a zde onde v Čechách i některým jiným předmětům česky, od r. 1866 však zavedena čeština za jazyk vyučovací, a němčina stala se toliko předmětem neobligátním.

Vysoké školy Pražské byly do r. 1848 veskrz německé; i řeč česká na fakultě filosofické přednášela se německy. Od r. 1849 zřízeno na fakultě filosofické a právnické několik stolic českých, a to nejprvé stolice řeči a literatury slovanské, stolice dějepisu rakouského, archéologie české a nejnověji filosofie a filologie latinské a řecké; na fakultě právnické zřízeny jsou r. 1861 stolice občanského zákoníka, zákona trestního a řádu soudu civilního. Již dříve pak (od r. 1849) přednášeli dva docenti zákoník občanský a řád soudní. Na fakultě theologické učí se vychovatelství, katechetice a theologii pastýřské po česku, a na fakultě lékařské porodnictví a fyziologii. Na ústavu technickém však, co ústavu zemském, provedeno r. 1864 rovné právo jazyků vlastenských veskrz, a vyučuje se všem předmětům česky a

německy. Naproti tomu jest ústav technický v Brně, r. 1867 znovu zřízený, posud německý.

Ježto dle nařízení r. 1848 a 1849 vydaných měla se na gymnásiích a na reálkách řeč a literatura česká přednášeti a některým předmětům v češtině vyučovati, nastala potřeba, aby kandidáti učitelství z češtiny byli zkoušeni, v kteréžto příčině dne 30. srpna 1849 ustanoveno, že čekanci učitelství gymnasiálního jsou povinni, před komisí zkoušecí, zřízené v Praze a ve Vídni, prokázati, že jsou v jazyku českém vůbec zběhlí, a kromě toho znají mluvnice staročeské i znamenitějších památek literárních. Nařízením pak, daným dne 24. července r. 1856, uloženo jim, že mají uměti také staroslovensky. Kandidáti učitelství na školách reálních zavázáni byli až do r. 1863, podniknouti zkoušku z jazyka českého před komisí gymnasiální v Praze, nyní mohou ji konati před zkoušecí komisí škol reálních v Praze i ve Vídni.

Některá důležitá opatření učinila vláda v novější době v příčině vyhlašování zákonů. Až do r. 1848 vyhlašovali se zákonové v Čechách, na Moravě a ve Slézsku prostředkem cirkulářů německých a českých, jenž byli překládáni od translátorů guberniálních v Praze a v Brně. Na Slovensku kromě několika článků sněmovních, od Tablice a Palkoviče přeložených, nic se jazykem národním nevyhlašovalo. Nejvyšším patentem však, vydaným dne 4. března r. 1849, zaveden zákonník říšský v jazyku českém s mocí autentickou pro všechny čtyři země téhož jazyka, jímžto se od 1. listopadu t. r. oznamovali zákonové a nařízení, vydaná od císaře a od ministerií celému císařství, k jichž překládání dva právníci (translátor a revisor) u ministerium ve Vídni ustanoveni byli. Mimo to zaveden v každé zemi (v Čechách, Moravě, Slézsku a Uhřích) zvláštní zákonník zemský v řeči české, jímžto se v známost uváděla nařízení, vydávaná od úřadů zemských. Dne 27. prosince 1852 však zákonník říšský v jazycích zemských (až na německý) zrušen, a ustanoveno, aby se zákonové říšští vyhlašovali po česku skrze věstníky vlády zemské v každé zemi zároveň s nařízeními úřadů zemských. Konečně 1. ledna 1860 k návrhu tehdejšího ministra hr. Gołuchovského věstníkové vlád zemských i s translaturou

Vídeňskou jsou zrušeni, a nařízeno, aby se jen ti zákonové od obyčejných úředníkův na jazyky zemské překládali; o kterýchž se jednomu každému ministerium bude viděti potřeba, od kteréž doby takoví zákonové co jednoduché překlady ze zákonníka říšského v Praze, v Brně a v Opavě po česku se vyhlašují. Na Slovensku vyhlašování zákonův v jazyku národním od r. 1860 zcela přestalo.

Co se týče zákonův zemských, vyhlašují se v Čechách dle zákona, vyd. 15. února 1867, „Zákonníkem zemským“ česky a německy se stejnou mocí autentickou, v Moravě však a ve Slézsku s titulem „Zákony a nařízení zemská,“ česky o sobě bez moci autentické.

Proměny v jazyku, co do věci i co do formy, v běhu 90 let nynější doby daly se znamenité. Za příčinou okolností výše připomenutých jazyk ovšem jednak se tříbil a zdokonaľoval, jednak v neduzích předešlých trváje další zkázu bral. Až do r. 1848 nemaje ve školách a v úřadech místa, a jsa v životě obecném vůbec zanedbán, měl na sobě i ve spisech zjevné známky ponížení svého. Spisovatelé toho času, nemohouce se ani mluvnici ani skladbě české naučiti, a vedeni jsouce k myšlení a mluvení německému, jevíli z velké části nevyvíčenost ve správné češtině hojnými frásami a konstrukcemi německými, jakož viděti u větší části spisů od r. 1780 až asi do r. 1820 vyšlých. Takové chyby mluvnické a způsobové německého mluvení tehda obyčejní jsou na př.: kdybych vaším otcem byl, tak bych dal (m. dal bych); žádné domlouvání, žádné prošení nebylo v stavu, z hlavy mu to vypuditi (m. ani domlouváním, ani prošením nebylo lze atd.); Tatar přemožený tak málo vítěze o milost prosil, jako ji přemoženým udělil (m. ani vítěze za milost neprosil, aniž přemoženým milost dal); jak jsem zaplesal, vybloudiv ze stavení (m. zaplesal jsem, vyjda ze stavení. v kterém jsem byl bloudil), a množství podobných.

A však někteří mužové i v této době zobecnělých germanismů ku správnosti a srozumitelnosti jazyka zřetel měli, řídíce se dílem příklady dobré češtiny z doby starší, zejména spisy Veleslavínovými a Komenského, dílem přiblížejíce k jiným nářečím slovanským, cizotou neporušeným, dílem pak

prohlédající k jazyku obecného lidu. Činili to jmenovitě Frant. Pelcl ve své Historii české (r. 1796) a Václav Kramerius († r. 1809), pro jednoduchý způsob psání podnes na slovo vzatý; Fr. Faustin Procházka, pilným čtením písem svatých k dobrému jazyku přivedený; Jan Rulík († r. 1812) a Frant. Tomsa († r. 1814), bedliví badatelé řeči obecné; Ant. Jar. Puchmayer, v jazyku ruském dobře zběhlý; V. Stach, Fr. Rautenkranc, Fr. Novotný z Luže, bratři Jan a Vojtěch Nejedlý, vesměs ctitelé staré češtiny; na Moravě: Matěj Sichra, spisovatel fraseologie nejvíce z řeči obecného lidu vážené (r. 1821), Dom. Kynský a j.

Ve druhé polovici doby nynější, když povědomí národní vydáním některých nařízení jazyku českému příznivých, založením Českého Museum a rozšířením básní Rukopisu Kralodvorského bylo se utužilo, hleděli spisovatelé již pilněji k čistotě jazyka, a zprošťující se čtením spisů starších a přibíráním slov a způsobů mluvení z živého jazyka znenáhla germanismů, navykali lepšímu jazyku staročeskému.

Toto třibení řeči dalo se posloupně téměř desítiletí od desítiletí, až v posledních létech někteří spisovatelé vydali spisy, ježto sobě, co do čistoty jazyka, od spisů XVI. století málo odevzdávají. Ku správnosti mluvnické v tomto čase zvláště bedlivě přihlíželi: Josef Jungmann ¹⁾, B. Tablic, Jiří Palkovič, J. L. Ziegler, N. Vaněk, J. Hýbl, P. J. Šafařík, V. Zahradník, Fr. Sláma, Fr. Palacký, F. L. Čelakovský, J. Franta, Fr. Sušil, J. S. Tomíček, Jar. Langer, J. Malý, K. J. Erben, A. Rybička, Jos. a Herm. Jireček a j.

A však třeba že jazyk český, co se týče čistoty, v době nejnovější značně nad předešlou se povznesl, ještě mnoho činiti bude, aby došel té dokonalosti, kterou míval za věku Veleoslavína; mnoha spisovatelům nedostává se posud náležité známosti syntaxe a nevyhnutelně potřebného studium spisovatelů starších a řeči národní; a tím to jest, že spisy od nich vydávané, zvláště překládané z němčiny, tytéž vady do

---

¹⁾ Avšak ne všichni spisové jmenovaných spisovatelů mohou býti za příklad správné češtiny, nébrž obyčejně spisové z pozdějšího jich věku, v němž delším cvičením důkladněji v jazyku se vzdělali.

sebe mají, ježto připomenuty jsou výše. Jmenovitě noviny oplývaly v posledních létech germanismy a poklesky gramatickými i stylistickými, a to takovými, jichž prvé nebývalo. V některých spisech a novinách čteme na př.: mně nic, tobě nic; držeti za hodného (m. míti); vyslanec krále dostal své propuštění (m. vyslanec králův byl propuštěn); básně Puškina vyšly (m. básně Puškinovy); ve vojsku tureckém mají býti také Maďaři (m. jsou prý); ani jeden pád cholery se neudál (m. nikdo se na cholera nerozstolal); okolnost ta dala podnět k vyjednávání o otázce (m. to bylo příčinou, že se vzalo na potaz); někoho střežiti (m. stríci); já jsem ztracen (m. po mně jest veta); „tisk a náklad Josefa N.“ na titulu kněh (místo: tištěno nákladem Josefa N.) a p.

Nejvíce byl posud zanedbán český jazyk kancelářský, jemuž téměř nikde se nevyučovalo, a jehož až do nejnovější doby v úřadech méně se užívalo, nežli toho potřeba lidu vyhledávala. Nyní (od r. 1861) poněkud se to napravilo; výborové zemští v Čechách a na Moravě, soudové i úřadové političtí vydávají stranám odpovědi a nálezy z větší části české a u obcí a okresních zastupitelstev (v Čechách) zavedena za správní jazyk čeština. Také konsistoř Olomoucká, jediný posud úřad duchovní, zavedla dne 25. června 1867 jazyk český v krajinách českých za úřední a dopisovací. Však jazykem jednacím a dopisovacím u soudův a úřadův nižších a vyšších čeština pohříchu podnes se nestala, v čemž předstížení jsou úřadové od Jednoty právnické v Praze, r. 1863 zřízené, v níž o věcech právnických rokuje a jedná se česky, a taktéž od Jednoty lékařův českých a od Besedy umělecké, jichž jednacím řečí rovněž jest čeština.

V druhé polovici této doby pokročil jazyk český také tím, že se stal orgánem věd a umění. Téměř do r. 1820 spisovaly se jen knihy ku potřebě lidu obecného, k nimž stačila zásoba slov, dochovaná ze XVI. věku. Byli potřebí, pojmenovati věc nějakou prvé neznámou neb nepojmenovanou, utekli se spisovatelé k opisování, nazývajíce na příklad fysiku „uměním přirozených věcí,“ teleskop „sklenou prohlédací trubou,“ sopku „vrchem oheň vyvrhujícím“ a p. A však měli přičinění literátů ovoce žádaného přinést a národ český

dle potřeb nynějšího věku vzdělán býti, bylo nevyhnutelné, aby se řeč i literatura povznesla na ten stupeň, na kterém se spatřuje u jiných národů, kteří od dvou století, kdežto Čechoslované omráčení drželi, u vzdělanosti vysoce pokročili; pročež nastoupili někteří mužové vlastenečtí odhodlaně na novou dráhu v literatuře, a stali se původci vědeckého jazyka i spisovateli kněh vědeckých. Podnikli to stejnou dobou (r. 1820) Josef Jungmann ve spise o slohu (v Slovesnosti); Ant. Marek v Logice a J. S. Presl v Rostlináři i v časopise Kroku. Množství slov prvé neslýchaných objevilo se nejprvé ve spisech řečených a v některých jiných vědeckých, z nichž znenáhla mnohá přešla ve spisy prostonárodní a nyní již zobecněla, na př.: podmět, přísudek, ponětí neb pojem, názor, obraznost, důslednost, krasověda, obzor, pitva, lučba, plyn a j. Později utvořena jsou: železnice, nádraží, směnka, průmysl, hodnota a v. j. V té práci napomáhala podnikavým slovotvorcům jednak sama ohebnost i tvořivost jazyka českého, jednak důkladná nauka o tvoření slov, již několik let před tím (r. 1809) Dobrovský v gramatice své byl sepsal.

Mimo toto rozhojňování jazyka slovy vědeckými jali se někteří spisovatelé vyvrhovati z něho přísady cizí, ucho novočeské urážející. Na místě slov: fedrovati, handlovati, kvalt, kštalt, kunšt, kšaft a podobných, jichž se za časů Veleoslavínových vůbec užívalo a u Poláků podnes užívá, kteráž ale nyní Čechům byla na závažu, položena jsou slova z vlastního kořene: napomáhati neb zvelebovati, obchod provozovati, násilí, podoba, umění, závět a j., kterýmžto čištěním řeč česká, jsouc mnohých nešvar zproštěna, zajisté ráznosti a vybroušenosti nabyla. A však jak v tomto čištění, tak i v onom vědeckém vzdělávání řeči pochybili pohříchu mnozí tím, že vyvrhovali slova cizí, jichž všichni vzdělaní národové užívají, že přenášeli do kněh lidu obecnému nebo mládeži sepsaných názvy, náležející do spisů vědeckých a do básní, a dělali slova zbytečná, drsnatá anebo proti analogii. Staročeský broň nazýván běloušem, zběh utečencem, slovo výrazem, pozdravení pozdravem, resultát výsledkem, vytržení vztrhem, působení neb účinek vplyvem a vlivem, zkouška pokusem, předmět zástojem, mlno pro libozvuk mlunem,

obecné zapálení očí všeokopalostí atd. Tím staly se mnohé knihy nesrozumitelnými, i vznikl tuhý spor mezi těmito slovo tvorci a mezi hájiteli prosté Veleslavínovy češtiny (r. 1821—1829). Po roce však 1830 vraceli se spisovatelé znenáhla v pravidelnou kolej, a nyní již zřídka u kterého znamenati známky přílišného purismu a slovotepectví.

Opravy v jazyku, týkaly se také pravopisu. Již r. 1798 dovozoval Fr. Pelcl v mluvnici své, že by se po *c*, jakožto úzké spoluhlásce, mělo psáti *i* místo *y*, a Fr. Tomsa v Chrestomatii své, vydané r. 1805, a v některých knihách školních, užíval písmen *j* a *i* místo *y* a písmene *i* místo *j*, proměnil *v* na začátku slova v *u* a dvojité *ss* v jednoduché *s*, kterýžto způsob psání však tehda nevešel v obecnost. Rovněž bez prospěchu jal se Tomsa uváděti do kněh místo hranatého švabachu úhlednější latinu. K návrhu však Dobrovského, jež učinil v gramatice r. 1809 vydané, přijat jest nejprvé od V. Hanky v Pravopise (r. 1817), pak od Jos. Jungmanna v Slovesnosti (r. 1820) a po sporu s J. Nejedlým r. 1829, provedeném téměř ode všech spisovatelů pravopis analogický, dle něhož starodávné zavřené *v* v násloví vyvrženo, spojka *y* úzkým *i* znamenána a po sykavkách *c*, *s*, *z* dle analogie *i* neb *y* kladeno. Zaroveň uvedeno do kněh vědeckých a později i do jiných písmo latinské, nyní zobecnělé. Od r. 1842 psána za příkladem Časopisu Musejního, kterýž byl vůbec pravidkem v jazyku, souhláska *j* za *g*, samohláska *i* za *j*, a *j* v superlativu adjektiv a v imperativu časoslov za *y* (nejmilejší, podej); roku pak 1849 uvedeno dle zákonníka říšského jednoduché *v* za dvojité *w* a dvojhláska *ou* dle obecné řeči v Čechách místo obvyklého v písmě *uu*. Těmito opravami dobropísemnost česká, již prvé pro jednoduchost za vzor kladená, mnohem větší dokonalosti došla.

Jako v Čechách a na Moravě, činily se proměny v řeči a dobropísemnosti i na Slovensku. Tu však odvážili se někteří mužové k operaci jazykové, v dějinách řeči jiných národů neslýchané. Když na Slovensku láska k jazyku národnímu za císaře Josefa II. procítla nejen v evangelících, kteří již prvé literaturu pilně byli vzdělávali, nébrž i v katolících, kteří k ní po onu dobu téměř žádným spisem nebyli přispěli,

jali se někteří spisovatelé katoličtí za příkladem Alex. Mačaye (r. 1718) v knihách svých užívati řeči místní, od matky jim vštípené, a jsouce větším dílem z Trnavska rodem, udělali z různorečí Trnavského jazyk spisovný. Mimo některé spisovatele starší psal tímto různorečím Josef Bajza, farář Dolnodubovský, ač poněkud hleděl ke spisovné češtině; učený však Oravan, Antonín Bernolák, farář Novozámecký, sepsal rozpravu o písmenech trnavskoslovenských (lat. r. 1787) a mluvnici různorečí Trnavského, nazvanou *Mluvnice slovenská (Grammatica slavica)*, kterýmžto návodem se potom vrstevníci jeho spravovali, zejména: Jiří Fandli, farář Naháčský, Jiří Palkovič, kanovník Ostřihomský, Jan Hollý, farář Mladunický, básník slovutný, jenž se však v řeči poněkud od Bernoláka uchyloval, J. Mésároš, M. Řešetka a j., vůbec duchovní ze semináře Trnavské. Jiří Palkovič písmo svaté z obecného jazyka spisovného na trnavčinu převedl a kromě Slováře Bernolákova, některých básní Hollého a jiných spisů svým nákladem na světlo vydal. Že však toto různění od obecného jazyka, ač v čele jeho byli mužové ctihodní a láskou k národu zanícení, u větší části Slováků pochvaly nedošlo, v Čechách pak a na Moravě vůbec na odpor uhodilo, tedy již po smrti Palkovičově (r. 1835), jehož obětivostí nejvíce se udržovalo, znenáhla pomíjelo, po smrti pak J. Hollého (r. 1849) zcela zaniklo.

Tou dobou, když trnavčina, co jazyk spisovný od katolíkův vzdělávaná, k úpadku se klonila, odhodlali se mimo nadání dva evangeličtí spisovatelé, Jos. Hurban a Ludvík Štur, k podobné zkoušce, chtějíce to, co Bernolákovi se nepodařilo s trnavčinou, provésti s třenčansko-nitráncinou, co řeči té krajiny, v kteréž se oba zrodili. Jos. Hurban, jenž byl r. 1842 vydal almanach Nitru v společné řeči spisovné, proměnil v témž almanachu na r. 1843 řeč obecnou na různorečí Třenčanské a spisoval v něm potom s přetržením až do r. 1851 časopis „Pohlady“; L. Štur pak, sestaviv osnovu třenčansko-nitránciny, nazvanou, „Nárečja slovanškuo“, psal v ní Noviny politické a Orla Tatranského (roku 1845—1847). K této nové řeči přidali se ihned zase někteří spisovatelé, nejvíce evangeličtí, zejména J. Král, O. Braxatoris a j., i také M. Hodža, kterýž vydal spisek v tom různore-

řeči (r. 1847), však s některými odchýlkami, jež vyložil v latinském pojednání *Epigenes Slovenicus*. A však i toto druhé odstoupení od jazyka obecného znenáhla přívrženců pozbývalo a v osmi létech vzalo za své, trvalého ovoce ze sebe nevydávši.

Však símě rozkolnictví, byvši zaseto, ani po zaniknutí šturovčiny nevyhynulo, alebrž podivným řízením vypučelo opět u katolíků na půdě Zvolenské. Martin Hattala, nedbaje marných zkoušek předchůdců svých sepsal r. 1850 třetí gramatiku slovenskou „*Grammatica linguae slovenicae*,“ a r. 1852 slovensky s názvem „*Krátká mluvnica slovenská*,“ v níž vytknuv vady bernoláčiny a šturovčiny, sestavil pravidla řeči nové, založená na zvolencině. K Hattalovi připojili se kněží Ondřej Radlinský, J. Palarík, J. Viktorin a jiní, a davše se v tuhou polemiku s obhájci obecného jazyka spisovného, jakož činili prvé přívrženci Hurbanovi, nepřirozené záští k společnému jazyku mezi krajany svými rozněcovali, kterýmžto ustavičným tupením biblické češtiny láska někdejší ke společné řeči a literatuře, kterouž nadšení byli Tablic, Palkovič, Kollár a jiní mužové o národ vysoce zasloužili, na Slovensku velice utuchla, i způsobeno jest, že Slováci, přetrhše staletý svazek literární s nejbližšími pokrevenci svými, Čechy a Moravany, na nenabytnou škodu svou i celého kmene československého od jednoty jazyka národního úplně odpadli.

4. Dějiny literatury.

V této nové době literatura vůbec zdárně prospívala, zmáhajíc se jednak, co do počtu spisů, jednak vynikajíc jich důkladností a rozmanitostí. Nejvíce vzdělávala se po všecher čas-jazykověda, básnictví a beletristika, dějezpýt a přírodověda a v době nejnovější publicistika a hospodářství. Vesměs šla ku předu literatura nestejným krokem, rychleji a blahodárněji v posledních třech desetiletích před r. 1848, zdlouhavěji po tomto roce. Až do r. 1848 spisovatelé čeští, chtějíce křísiti vědomí národní a povznést jazyk ku větší cti a platnosti, ukazovali ve spisech svých k jeho kráse, libozvuku, a bohatosti a vyličovali slavnou minulost národu Českého, čímž vla-

stenecké smýšlení zvyšující obecný průchod mu zjednali. Ale po roce 1848 toto smýšlení značně se změnilo. Cit národní, bouřemi roku 1848 a 1849 příliš napjatý, ochabl, a u mnohých spisovatelů a přátel literatury, jenž byli v nadějích svých, kladených veslíbené rovně právo jazyka českého, zrušením ústavy, dané r. 1849, sklamání, nastoupila na místě nadšenosti netečnost, ježto trvala až do r. 1860. Však nové hnutí politické toho roku nastalé oživilo opět literaturu, zejména publicistiku, již se mnoho mladších spisovatelů s nemalým prospěchem oddalo, a v posledních létech procitlo také básnictví lyrické a dramatické i novelistika.

K jazykovědě české upravil novou dráhu Josef Dobrovský, jenž nepřestal na zpytování jediné řeči české, ale vztáhl zkoumání své k veškerým řečem slovanským, zvláště pak k řeči starocírkevní. Sepsav rozpravu o tvořivosti jazyka slovanského (r. 1799) a některá jiná pojednání jazykozpytná vynaložil po mnohá léta všechnu pílnost na sepsání vědecké mluvnice české, přečetl k tomu konci veškeré gramatiky starší, nasbíral příkladů z nejlepších starých spisovatelů, a přiblížeje k příbuzným řečem slovanským, dokončil ono výtečné dílo gramatické (r. 1809), na němž všichni potomní spisovatelé své mluvnice české zakládali. Po Dobrovském († r. 1829) zanášeli se jazykozpytem českým a vesměs slovanským s velkým prospěchem a nemálo jej povznesli: J. Jungmann, jenž ovoce bádání svého uložil ve svém Slovníku pětidílném a v některých pojednáních v časopise Kroku, a Pavel Jos. Šafařík, jehož důmyslná studia jazykozpytná složena jsou v Rozboru nejstarších památek řeči české (r. 1840), v Mluvnici staročeské (r. 1845), v Památkách dřevního písemnictví jihoslovanského (r. 1851) a písemnictví hlaholského (r. 1853) a v mnohých rozpravách jazykozpytných. Martin Hattala sepsal výtečné zvukosloví (r. 1854) a některé jazykozpytecké rozpravy v Časopise Musejním a ve spisech kr. české společnosti vědecké (r. 1865). V. Zikmund složil důkladnou Skladbu s hojnými příklady ze starších spisovatelů (r. 1863) a krátkou mluvnici vědeckou (r. 1864).

Kromě těchto badatelů ku zvelebení jazykovědy české více méně přičinili, zření majíce též k novějšímu pokroku obecné jazykovědy: Ant. Jungmann, jenž ponejprv poro-

vnával sanskrt se řečí slovanskou (v Kroku r. 1821); Jan Kollár, kterýž sepsal poučnou rozpravu o libozvučnosti řeči československé (též v Kroku); M. F. Klácel, jenž ve svých Počátcích mluvnictví českého (r. 1843) zvukosloví novým způsobem objasnil; Fr. L. Čelakovský, kterýž ve Čteních svých o srovnací mluvnici slovanské (r. 1853) zvláště o časoslově českém některá nová zdání pronesl; též V. Hanka, Jos. Chmela, Jos. Franta a Fr. Šír, kteří v Časopise Musejním a jinde mnohé články mluvnické v obecnost podali; z mladších pak spisovatelů Josei Jireček, skladatel několika rozprav jazykozpyteckých v Časop. Mus. (r. 1859 — 1867), Fr. B. Květ, spisovatel mluvnice staročeské (r. 1860) a j.

Nejvíce po všechnu tuto dobu spisováno praktických mluvnic, dobropísemností a jiných pomůcek jazykoučných, jednak jazykem českým, jednak německým. V jazyku českém vydali mluvnice: Jan Šmitt (r. 1816), Fr. Novotný z Luže (r. 1818), K. Kyselo (r. 1830), Fr. Kampelík (jmenovanou Čechoslovan, r. 1842), J. L. Ziegler (r. 1842), J. Malý (r. 1846), V. V. Tomek (r. 1850), F. O. Mikeš (r. 1867), nejdůkladněji pak a nejpilněji Jan Tomíček (r. 1850). Více mluvnic jazyka českého za příčinou německého vyučování ve školách vydáno jest jazykem německým, z nichž svého času dobrou službu konaly: gramatika Fr. Tomsy (r. 1782), K. I. Thama (r. 1785), Fr. Pelcla (r. 1795), Jana Nejedlého (r. 1804), Ant. Lišky (r. 1821), na onen čas jedna z nejlepších, Norb. Vaněk (společně s Jos. Frantou, r. 1836), z části původně vzdělaná, Tomáše Buriána (r. 1839), Vinc. Žáka (r. 1842), Jana Tomíčka (r. 1850) a H. Karlíka (r. 1855). K praktické potřebě Němcům nejprůhodnější jest mluvnice Žákova, kteráž obsahuje hojnost dobrých příkladů a přináší ponejprv důkladný rozbor časoslov trvácích a netrvcích, ačkoli v mnohých věcech od obecného jazyka spisovného bez příčiny se odchyluje. Však důkladné gramatiky české, ježto by potřebám vědeckým i praktickým zároveň dosti činila tím způsobem, jak tomu v nové době vyhovují mnohé mluvnice jazyka latinského, řeckého a německého, pohříchu posud nestává.

Mluvnice k naučení se jiným řečem v posledních létech též mnoho vydáno. Dom. Špachta (r. 1836) a V. Hanka (r. 1839) sepsali mluvnice řeči polské, V. Hanka (r. 1849) a Jos.

Kolář (r. 1867) mluvnice řeči ruské, Háňka též mluvnici starocírkevní. Mimo to vzdělali Fr. Čelakovský (r. 1840), J. Tesař (r. 1856), Jos. Auštecký (r. 1865) a j. mluvnice řeči německé; J. Procházka (r. 1846) a E. Vodnařík (1867) mluvnice uherské; J. Vočadlo (r. 1863), E. Krejcz, J. Šrámek a V. Gabler mluvnice francouzské a A. Straka mluvnici anglickou (r. 1862). K naučení se latině složili gramatiky Frant. Šohaj (r. 1853) a J. Kosina (r. 1867), skladby V. Svoboda (r. 1853) a J. Klumpar (r. 1863), kterýž sepsal i latinskou knihu cvičnou; k naučení se řečtině přeložil Fr. Šír mluvnici Kühnerovu (r. 1852) a A. Vaniček mluvnici Kurtiovu (r. 1863), Fr. Lepař pak vzdělal řeckou knihu cvičnou (r. 1863).

Pomocných knih a čítanek k naučení se češtině do r. 1848 bylo po skrovnu. Tomsova Chrestomatie (vyd. r. 1805) psána byla více učencům nežli začátečníkům. Dobrou službu v tom konaly Slovesnost Jungmannova (vyd. r. 1820 a 1845), Macháčkova Chrestomatie (vyd. r. 1830) a Jak. Malého Slovesnost (vyd. r. 1848). Však od r. 1849, kdež jazyk český v gymnásia a školy reální uveden, přihlížela vláda sama k tomu, aby sepsány byly příhodné knihy pomocné, dle nichž se nyní vůbec vyučuje. Z uložení ministerium vyučování sestavil Fr. Čelakovský (r. 1850) trojí Čítací knihu ku potřebě na gymnásiích, a Jos. Jireček čtvero čítanek k témuž účelu. Podobné čítanky složili též Fr. Čupr (r. 1852) a V. Křížek (r. 1867). Zvláštní péči mělo ministerium vyučování o knihy vyučovací ve školách obecných, o slabikáře, mluvnice a čítanky, z nichž některé jsou výborně uspořádány.

Čítanky ku cvičení se v jiných řečech slovanských sestavili: Fr. L. Čelakovský polskou (r. 1850) a ruskou (r. 1852), V. Křížek jihoslovanskou (1863) a K. Jar. Erben všeslovanskou (1864).

Zpytováním řeči obecného lidu čili nářečí a různorečí československých zanášel se A. V. Šembera, jenž vydal dialektologii řeči československé (r. 1864), a sepsal již dříve rozpravu o různorečí Opavském a o slovenském v Dolních Rakousích. Mimo to psal L. Štur o různorečí Trenčansko-Nitranském (r. 1846), J. Jireček a J. Koublé o podřečí východních Čech (v Časop. Mus.) a Jan Lepař o různorečí hanáckém (r. 1859).

Spisováním slovníků obírali se s počátku této doby K. I. Tham (r. 1788), Fr. Tomsa (r. 1789), pak Jos. Dobrovský a na Slovensku Antonín Bernolák († r. 1814). Slovník Dobrovského (vyd. r. 1801 a 1821) obsahuje mnoho idiotismů moravských, a slovář Bernolákův (vyd. r. 1825) množství idiotismů slovenských. R. 1820 sepsal Jiří Palckovič dvoudílný slovník německý, latinský a český, na onen čas nejobšírnější, Jos. Chmela (r. 1830) slovník latinský, německý a český a N. Vaněk podobný menší slovník. Nej důkladnější však dílo lexikografické dokončil r. 1835 po 35 leté neunavené práci Josef Jungmann, pětídílný slovník českoněmecký, který téměř všechnu zásobu slov a frází z literatury starší a novější i z lidu obecného v sobě chová, vyrovnává se v důkladnosti i zevrubnosti na slovo vzatým akademickým slovníkům jiných národů.

Dle slovníka Jungmannova vzdělal Jos. Franta Šumavský slovník německočeský o dvou dílech (r. 1844—1846) a příhodný kapesní slovník českoněmecký i německočeský (r. 1850—1854), jež rozšířil a znovu vydal Jos. Rank (r. 1860 a 1865). Malé slovníky kapesní začátečníkům sepsali J. Konečný (r. 1845) a P. Jordán (r. 1847); slovník hospodářský a technický Fr. Špatný (r. 1843), slovník technologický Arnošt Vysoký (r. 1863) a slovník názvů zboží kupeckého K. Keil (r. 1864).

Ku potřebě úředníků soudním a politickým vydán jest od komise vládou k tomu zřízené slovník názvosloví právníckého a politického (r. 1850); podobný Slovník názvosloví vědeckého vzdělán ku potřebě školní v gymnasiích a reálkách (r. 1853) a ku potřebě lékařů Slovník terminologie lékařské (r. 1863). Mimo to vzdělán dvojí slovník novinářský (r. 1849 a 1862).

Úplné fraseologie a synonymiky české posud nestává. Počátek u spisování fraseologie učinil Mat. Sichra, sebrav některé zvláštnosti obecné řeči české (r. 1821), a nejnověji vzdělali krátké fraseologie J. Šach, Fr. Šebek a Jak. Malý (r. 1867). Přísloví vydali: Fr. Trnka (některá slovenská r. 1831), J. Liblinský (česká, r. 1848) a Fr. L. Čelakovský (česká a jiná slovanská r. 1852).

Co básnictví se týče, skládány jsou s počátku této doby

básně nejvíce ke zvláštním případnostem, ježto docházely oblíbení, nehledíc k jich ceně, již proto, že zavznívaly v nich zvuky řeči mateřské a pronášely se jimi city vlastenecké. Toho způsobu jsou na př. básně V. Thama (r. 1785), Fr. Váváka, V. Kotáry (r. 1787), Fr. Knoblocha a jiných. Ale od sklonku 18. století spisovaly se již básně zdařilejší a rozmanitější. Proslulí básníkové toho času byli: Ant. Jar. Puchmayer, jehož básně plyným veršem, jadrným rýmem i duchem básnickým vynikají; Frant. Rautenkranz (Routovský), v jehož skladbách mile se jeví láska k vlasti a k řeči mateřské; Vojtěch Nejedly, jenž složil některé větší epeje (Otakara, Vratislava a Václava) a náučnou báseň Karel IV.; Šebestián Hněvkovský, skladatel oblíbeného ondy Děvína a mnohých drobných básní; Václav Stach, kterýž básně své pod jménem „Starého veršovce“ na světlo vysílal; Herm. Galáš, skladatel některých písní národním se podobajících; Fr. Štěpnička, známý Hlasem lyry české (r. 1817); F. Rayman, spisovatel některých nábožných básní epických, B. Tablic a j. Tito básníci spravovali se v pracech svých vesměs vzory cizími, nemajíce dosti původnosti a jsouce v básních epických příliš rozvláční.

Objevením však Rukopisu Kralodvorského (roku 1817) a obrácením zřetele k národním písním českým a slovanským vůbec nastala básnictví českému doba nová. Nadšení básněmi Kralodvorskými a posílnění duchem písní národních povstali stejnou téměř dobou dva přední básníkové českoslovenští Jan Kollár a František Lad. Čelakovský. Kollár, pln mohutných myšlének a „nose v srdci národ slovanský“ oslavil (r. 1821) národní literaturu Slávy Decrou, básní posud všech nejvýtečnější, jejíž znělky podobají se mramorovým čtverhranům, na nichž monumentálním písmem napsány jsou nejhlubší a nejvyšší idey Slovanstva: Čelakovský pak, miláček a milovník Musy prostonárodní, pojav v sebe nejsladší zvuky zpěvného lidu slovanského, složil dle nich mistrné Ohlasy písní ruských a českých (r. 1829 a 1840), sepsal zdařilé Básně smíšené (některé již r. 1820), důvtipné a ostré epigramy a cyklus básní, nazvaných Růže stolistá, vynikajících něžností erotickou, duchem filosofským, uhlazeností metrickou a vytríbeným jazykem.

S těmito dvěma výtečníky týmž časem co soupeř jako v závod vešel Jan Hollý, skladatel epopejí Svatopluka, Slava a Cyrilla a Methuda, též tklivých elegií a jemných selánek, kteréžto básně, proniknuty jsouce veskrz národním duchem slovenským, neméně úpravnou formou jsou výtečné, ač dialekt trnavský, jehož v nich užito, rozšíření jich nemálo byl na závalu.

Mimo tyto přední básníky i mnozí jiní, dílem s velkým prospěchem, básnictví se oddávali, jmenovitě Jos. Jungmann, jehož skladby, původní i přeložené, z části do první polovice této doby náležející, jsou vzorem uhlazené metriky; Antonín Marek, jenž vynikl některými pěknými ódami; Zdiraď M. Polák, pěvec lyrické básně „Vznešenost přírody“ (r. 1819) a některých pěkných písní; Karel Schneider, památný baládou „Jan za chřta dán,“ a básněmi žertovnými, a Václav Hanka, skladatel prostomilých písní. Neméně vynikli skladbami zdařilými jemností Fr. Karmayr, jenž sepsal pěkné písně a prűpovídky; rozmyslný S. K. Macháček, původce některých krásných balád; libozvuký Karel Chmelenský; hbitý a libý Karel Vinařický, skladatel pestrých kytek dítkám, libozvučných básní „Varyto a lyra,“ vážný Jan E. Vocol, pěvec epických básní: Přemyslovci, Meč a Kalich a Labyrint Slávy; prostomilý J. Jaroslav Langer, spisovatel utěšených Selánek, satyrických Kopřiv a Bohdaneckého Rukopisu; Frant. Vacek (Jar. Kamenický), kterýž složil milé písně na způsob prostonárodních; Jindřich Marek (Jan z Hvězdy), původce oblíbených balád a básní žertovných; Jan P. Koubek, básník příležitostný, co do formy mistrný; F. Sušil, skladatel vroucích zpěvů nábožných a pěkných legend; M. F. Klácel, básník filosofský k vlastenectví povzbuzující a skladatel důvtipných prűpovědek (Zrnek a Jahůdek); K. H. Mácha, básník „Máje,“ v způsobu Byronově sepsaného; Karel Jaromír Erben, výtečný baládami a pověstmi, líčenými v duchu národním, a Eugen Tupý (B. Jablonský), chvalně známý písněmi milosti a didaktickou básní „Šalomoun.“

Taktéž co básníci pochvalného jména došli: V. Jar. Picek, skladatel pěkných písní (r. 1842), Frant. Doucha, spisovatel jemných básní a písní dětských (r. 1842), Vác-

slav Štule, původce cituplných „Pomněnek“ (r. 1845) a Perel nebeských (r. 1864); Fr. Jar. Rubeš, oblíbený básník humoristický; Karel Sabina (r. 1844), Karel baron Villani, proslulý básněmi „Lyra a Meč“ (r. 1844), Jaroslav Kalina, z jehož básní (vyd. r. 1852) vyniká zvláště balláda „Kšaft“; Vinc. Furch, skladatel pěkných písní a aforismů (r. 1844), Fr. Hajniš, humorista, V. Nebeský, spisovatel básně „Protichůdci“ (r. 1844), a jeden z předních znatelů literatury klasické, S. Kapper, básník Českých listů (r. 1846), K. Havlíček a B. Peška, vtipní epigramatisté a jiní.

Od r. 1848 básnictví české značně ochablo, po několik let téměř žádných plodův nevycházelo; asi od desíti roků však opět okrálo, jak lyrické tak i epické. Z básníků lyrických nad jiné jest výtečný Jan Neruda, skladatel básní Hřbitovní kvítí (roku 1858), a Knihy veršů (roku 1868); z básníků epických vyniká Vítězslav Hálek, jenž složil básně Alfred (r. 1858), Goar (r. 1864), Černý prápor (r. 1867), též ballády a písně a j. Kromě těchto dvou básníků sepsali: Gustav Pfeleger Dumky (r. 1857) a Cypřiše (r. 1862); Jos. Uhlíř Básně (r. 1858), Adolf Heyduk Básně (r. 1859); Jos. Frič „Výbor básní“ (r. 1862), Jiljí Jahn „Růženec“ (r. 1862), Jos. Soukup Velehradky (r. 1863), Bohumil Janda epickou báseň Jan Talafus z Ostrova (r. 1864) mimo některé básně lyrické. Též V. Lešetický, J. B. Cejp z Peclínovce, E. Špindler (r. 1866) a Jos. Martin (Jaroslav Martinec) vydali básně o sobě; jiní podali své práce básnické v časopisech (Lumíru a Květech) a v almanaších (Máji, Kytici, Růži, Dunaji a j.), zejména Jos. Kolář, Jos. Barák, Fr. Jeřábek, V. Crha a v. j.

Vedle básníků ve školách vzdělaných objevili se také někteří básníci národní, jmenovitě A. Bechyna, jenž složil pověstnou tklivou píseň; „Horo, horo, vysoká jsi“ (r. 1833), Fr. Chládek, Jindřich Hovorka, Ferd. Sobotka a j. ¹⁾

I některé vlastenky v básnění se zkoušely; prvé již Marie Antonie Pedálová († 1831) a Magdalena Retigova († r. 1845); v nejnovější době Marie Čacká a Anna Růžicková, jichž básně vyšly o sobě (r. 1857 a 1858), a Ludmila Tichá,

---

¹⁾ Viz o nich A. Waldau Böhmische Naturdichter. Prag 1860.

Anna Sázavská, Karolina Světlá a j., jichž práce tištěny jsou v almanaších a časopisech.

Co spisovatelé bájek pojmenování hodni jsou: Ant. J. Puchmayer, Josef Chmela, skladatel Bájek pro děti (r. 1818), Silorad Patrčka (v Dobroslavu a Miloslavu), Vinc. Zahradník (v Časop. Mus.), Jar. Langer (tamtéž), S. Godra, K. Vinařický, jenž sepsal Sněm zvířat, V. Štulc (r. 1844) a Fr. M. Klácel, jenž důmyslně vzdělal Bájky Bidpajovy (r. 1846) a j.

Básnictví dramatické vzdělávalo se vesměs touž měrou a cestou jako básnictví lyrické. Na začátku této doby spisovány jsou některé prostické frašky a činohry a líbily se, že byly české. Nejprve pokusil se o takové hry divadelní Prokop Šedivý, jenž sepsal frašky Masné krámy, Noční můra a Pražští sládci (r. 1796). Po něm dílem spisoval, dílem překládal hry dramatické Jan N. Štěpánek, jehož frašky Berounské koláče a Čech a Němec (r. 1816), též činohry Obležení Prahy od Švédů, Břetislav český Achilles, Korutané v Čechách a j., staly se na divadle velmi oblíbenými. Mimo to složil Fr. Rayman podobné hry prostonárodní „Sedlské námluvy“ (r. 1819) a „Vyhrané panství.“ Však toho času, když Kollárova Slávy Dcera učinila epochu v básnictví lyrickém (r. 1821), povzneslo se značně i básnictví dramatické, k jehož zvelebení zvláště přičinili mužové klasicky vzdělaní: Václav Klicpera, nejplodnější básník dramatický, z jehož asi 50 dramát za nejlepší se pokládají „Divotvorný klobouk a Rohovín čtverrohý“, činohra „Loketský zvon“, a tragedie „Soběslav“; Fr. Turinský, slovutný truchlohrami „Angelina“ a „Virginie“ a hrdinskou hrou „Pražané r. 1648“; Karel Macháček, spisovatel výtečné veselohry „Ženichové“ (r. 1826); Jos. K. Chmelenský, skladatel textu k prvním původním zpěvohrám „Dráteník, Oldřich a Božena a Libušin sňatek“; J. E. Vöcel, jenž sepsal smutnohru „Harfu“ (r. 1825); V. A. Svoboda, původce směšnohry Karel Skreta, V. Vlček, skladatel truchlohry „Jeftovna“ (r. 1845), K. Vinařický, spisovatel smutnohry „Jan Slepý“ (r. 1847) a j. Hry divadelní ku provozování zvláště příhodné sepsal Jos. K. Tyl, mezi nimiž jsou nad jiné zdařilé: Slepý mládenec, Čestmír, Paličova dcera, Paní Mariánka, Jan Hus, Strakonický dudák a Jiříkovo vidění.

Od r. 1848 prosluli co spisovatelé dramatictí: Ferdinand Mikovec, jenž složil truchlohry Záhuby rodu Přemyslova a Dimitr Ivanovič; J. Jiří Kollár, chvalně známý skladatel truchloher „Monika, Smrt Žižkova a Magelona“ (r. 1851) a v nejnovější době Gustav Pflieger, jenž vzdělal veselohry „Ona mne miluje“ (r. 1860) a „Telegram“; Vítězslav Hálek, spisovatel truchloher Závěš z Rožmberka a Carevič Alexej; Jan Neruda, kterýž sepsal truchlohu Francisca di Rimini, veselohru Prodaná láska (r. 1860) a j.; Jos. Frič, spisovatel básně dramatické Libušin soud, smutnohry Ivan Mazepa (r. 1865) a j.; Frant. Jeřábek, jenž složil „Veselohru“ a Cesty veřejného mínění (r. 1866); V. Gabler, skladatel truchlohry Johanna D'Ark, Panna Orleanská (r. 1866); K. Sabina, původce truchlohry „Černá růže,“ frašky „Inserát,“ operetky „Ve studni“ a j. Činnost v básnění dramatickém probuzena jest zvláště odměnami, jež vypsali na nejlepší práce dramatické vlastenecký měšťan Pražský, Ferd. Fingerhut (r. 1860) a ušlechtilý studující J. Řanda; též probuzena jest tato činnost zřízením českého národního divadla (r. 1863).

Jakož pak se po veškerou dobu hojně skládaly básně původní, tak překládaly se i z jazyků jiných, staroklasických, řeckého a latinského, i novověkých. Jan Nejedlý a J. Palkovič přeložili (r. 1801) první zpěv Homérovu Iliádu, Samuel Rožnay (r. 1812) písně Anakreonovy, Ant. Liška Homérovu Odysseu (prosou), Jan Vlček Homérovu Iliádu, povahopisy Theofrastovy a Hesiodovy náuky domácí (r. 1842), a Jan Vondráček Muséovu pověst Hero a Leander. Z básníků latinských vyložil (r. 1824) Jan Hollý Virgiliovu Aeneidu a jeho Selánky, Ovidiovy Heroidy a některé ódy Horáciovy; Karel Macháček (r. 1827) „O básnictví“ z Horácia; K. Vinařický nejprve (r. 1828) Selánky a potom (r. 1851) veškeré básnické spisy Virgiliovy, též některé ódy Horáciovy; Fr. L. Čelakovský epigramy Marciálový; V. Žák několik elegií Tibullových (v Čas. Mus.), J. Vondráček některé básně Ovidiovy a Katullovy, a J. Truhlář Satyry Horáciovy (r. 1867). F. Sušil přeložil výtečně Výbor z básní Ovidiových, Katullovy, Propertiových a Muséových (r. 1861).

Z novějších básníků jinojazyčných, lyrických i epických, českému čtenářstvu též mnoho přetlumočeno. Co kla-

siků německých se týče, přeložil Jos. Jungmann Goethova Hermana a Dorotu, Jan Purkyně Schillerovy básně lyrické (r. 1841), a J. Jungmann, A. Marek, V. A. Svoboda, K. Macháček a j. mnohé básně Goethovy, Schillerovy, Herderovy a jiných předních básníků německých. Z anglických básní znamenitějších vyložil na česko J. Jungmann Miltonův Ztracený ráj (výtečně v prosodii přízvukné), J. Nejedlý Youngovo Kvílení noční (r. 1820), B. Tablic Pope'ovu Zkoušku o člověku (r. 1831) a Fr. Doucha Thomsonovy počasí. Z vlašského převedl V. Žák v plyných hexametrech Torkvata Tasa Osvobozený Jerusálém, a Fr. L. Čelakovský i Frant. Vacek některé znělky Petrarkovy; ze španělštiny J. Čejka a V. Nebeský výbor romancí (r. 1861). Z polského přeložil V. Štule Mickiewiczova Konráda Wallenroda, jiní zase básně Krasického, Niemczewicze, Zaleského a j.; z ruštiny uvedl v češtinu V. Bendl „Výbor z básní Puškinových“ (r. 1859) a Jos. Kolář některé básně Marlinského, Lermontova, Kolcova; týž pak zčeštil z charvátštiny báseň Iv. Mazuraniče Smrt Čengićova (r. 1861). Fr. L. Čelakovský uvedl v češtinu zpěvy národní téměř ze všech řečí slovanských, též několik z loparčiny, novořečtiny, a V. Nebeský některé národní básně novořecké (r. 1864). Také o překlad básní ze sanskrtu pokusili se J. Jungmann (r. 1824) a j.

Podobně i mnoho básní dramatických z jiných jazyků přeloženo. Z řečtiny vyložil velmi zdařile Fr. Šohaj Sofokleovu „Antigonu“ a „Krále Edipa,“ V. Nebeský Aristofanovy komedie „Acharňští“ a „Rytíři“, a Aischylovy tragédie „Eumenidy a Prometheys“ (r. 1862), J. Hanáček Sofokleovu truchlohru „Aias“ (r. 1860), a prvé již P. J. Šafařík zlomky z „Aristofanových Oblaků“ (v Čas Mus.). Z polštiny uvedeny jsou Čechům v známost veselohry hrab. Al. Fredra Pan Čapek a Dámy i husaři, J. Kraševského Pán a správce a J. Kořenovského Obžínky. Německých skladeb dramatických přeloženo tolik, že jich nelze všech vyčísliti. Z dramat Schillerových uvedl do češtiny Macháček Pannu Orleánskou, P. J. Šafařík Marii Stuartku a J. J. Kolár Loupežníky, Waldsteina a Úklady a lásku. Z Goethových dramat zčeštil Fr. L. Čelakovský Marinku, K. Macháček Ifigenii v Taurii, J. J. Kollár Fausta a B. Třemšinský Claviga. Zvláštního zálibení

došel u Čechů slavný anglický básník Shakespear, jehož veškeré spisy dramatické v posledních letech v češtinu uvedli Fr. Doucha, J. Čejka, J. Malý, J. J. Kolár a L. Čelakovský. I z jiných jazyků mnoho her divadelních přeloženo od Jana Hýbla, Norberta Vaňka, Františka Tomsy, Josefa Chmely, V. Filípka, J. Kašky, Jak. Malého a j., kteréž překlady tištěny jsou v Novém divadle českém (r. 1819—1826), v Divadle Štěpánkové, v Thálii Tylově, v Bibliotece divadelních her (od r. 1851—1867) a v Divadelním ochotníku (r. 1861—67).

Pokrok v básnictví v polovici této doby učiněný způsobil, že básníci pojednou obrátili zřetel k písním národním, co ke studnici nevyváženého zdravého humoru, vtipu, žertu i satyry. Přední básníci čeští, Kollár, Čelakovský, Erben a Sušil, jali se sbírat tyto vzácné poklady, od století v ústech lidu dochované a podávati je v obecnost. Čelakovský vydal r. 1822 první sebrání národních písní českých a r. 1827 sbírku písní slovanských; Kollár r. 1834 „Národní zpěvanky slovanské“, Sušil po více než 30 letém putování po Moravě „Národní písně moravské“ (r. 1835 a 1860) a K. J. Erben „Prostonárodní písně české“ (r. 1841 a 1864). Menší sebrání písní slovanských učinil P. J. Šafařík již r. 1823 a sbírku českých písní duchovních Fr. Kamaryt r. 1831. Povahu písní národních pěkně vyličil L. Štur ve zvláštním spise (r. 1853), J. L. Zvonář v Daliboru (r. 1860) a K. J. Erben v úvodu ke své sbírce národních písní (r. 1864).

Jako básnictví vůbec prospívalo, tak vzdělávala se i jiná pěkná literatura, zvláště kratochvilná. S počátku překládaly se rozličné povídky a pověsti pro obveselení mysli, jichž mnoho obsaženo jest v Tomsově Příteli lidu (vyd. r. 1786), v Nejedlého Hlasateli (r. 1806—1818), v Hromádkových Prvotínách pěkného umění (r. 1813—1817), v Hýblových Rozmanitostech (r. 1816) a jeho Hylosu (r. 1820); též v Čechoslavu Krameriusově (r. 1820), v Zieglerově Dobroslavu a Milozoru (r. 1820—1824), v Tomsově Poutníku (r. 1826), v Rozličnostech Pražských novin, v Jindy a Nyní (r. 1828), v obnoveném Čechoslavu (r. 1830) a jinde. Později přidružovaly se k drobnějším pracem beletristickým i větší novely a romány, přeložené a původní, jichž mnoho v sobě

zdržují: Česká Včela, spravovaná Fr. L. Čelakovským (r. 1834—1835), v níž mimo jiné podán Krasinského výtečný román „Agay chán“ a některé pěkné novely Senkovského; Květy, Jos. Kaj. Tylem vedené (od r. 1834 s přetržkou do r. 1847), do nichž téměř všichni mladší spisovatelé té doby prvotiny své podávající nejoblíbenějším časopisem je učinili; Hronka, vydávaná K. Kuzmánym (r. 1837); J. Malého Denice (r. 1840), Vlastimil (r. 1840—42), Zapův Poutník (r. 1846—1848), Lumír (r. 1852—1866), Obrazy života (r. 1858—62), Humoristické listy (r. 1859—67), Rodinná Kronika (r. 1862—64), Poutník od Otavy, Zlatá Praha (r. 1864), Květy (r. 1866), Světozor (r. 1867) a j. Mnohé povídky a novely též obsaženy jsou v Klicperových Almanších (r. 1825—30), v Zoře slovenské (r. 1835—1841), Vesně (r. 1837—1839), Nitře (r. 1842), Horníku (r. 1844), v Perlách (r. 1855), Ladě (r. 1855), Máji (r. 1858—1860), Kytici (r. 1859) a Růži (r. 1860), zvláště ale v Bibliotece českých původních románů, od r. 1855—60 vydávané. Malého Biblioteka zábavného čtení (r. 1835—44) zavírá v sobě kromě některých původních novel romány a novely téměř ze všech jazyků přeložené, t. z polského (Kořeňovského a Řevuského), z ruského (Gogola, Bulharina a j.), z německého, z vlašského (Manzoniho), z francouzského (Floriána, Chateaubrianda, z anglického (Bulwera, Irwinga, Byrona a j.), z dánského (Andersena), z uherského a j.

Ze starších spisovatelů, kteří se vzděláváním spisů kratochvilných obírali, jmenováni buďte s počátku té doby: Fr. Tomsa, jenž na jazyk český převedl rozličné povídky; V. Kramerius, kterýž přeložil Ribcola na Krkonošských horách (r. 1794), Arabské pohádky (r. 1795), hraběte Rožmberka a jiné podobné povídky; Ant. Borový, překladatel Zrcadla pošetilosti a Zrcadla příkladův (r. 1794); Pr. Šedivý, jenž vzdělal České Amazonky a Mnislava i Světivinu, a J. Rulík, spisovatel povídek Boženka a Veselý Kubíček. J. Javůrek vyložil (r. 1796) z Fenelona „Příběhy Telemachovy“ (r. 1814 od J. Zieglera znovu přeložené); Jos. Jungmann uvedl v češtinu Chateaubriandova Atalu (r. 1805) a J. Nejedlý Floriánova Numa Pompilia (r. 1808). Matěj Sichra učinil první sbírku povídek a pověstí, domácích a cizích, a vydal ji pod

jmény: Povídatel (r. 1815), Kratochvilník (r. 1819) a Kratochvilná Včelinka (r. 1827); J. Linda sepsal zdařilou povídku „Záře nad pohanstvem“ (r. 1818), Dobromila Retigová některá pěkná vypravování v Mařenčině Košíčku (r. 1821), ve Věnečku a Chudobičkách (r. 1825), Marie Antonie povídky „Serafka, Myrňový věneček a Keř rozmarinový,“ a F. Tomsa Jaré fiálky“ a Romantické povídky (r. 1825).

V době novější mnozí spisovatelé zdárnými původními povídkami a romány literaturu kratochvilnou rozmnožili. V. Klicpera vzdělal historické povídky Točník, Vítek Vítkovič, Věnceslava, První mlýn v Praze, Příchod Karla IV. do Čech, Karel IV. před Frankšteinem, Král Jan Slepý a j.; Jindřich Marek (Jan z Hvězdy) proslul novelami Mastičkář, Jarohněv z Hrádku a některými menšími; Jos. K. Tyl stal se oblíbeným novelistou svým Posledním Čechem (r. 1844), Rosinou Ruthardovic, Láskou vlastenskou, Dekretem Kutnohorským a Kusy mého srdce; Karel Mácha došel chvalného jména románem „Cikáni“ a některými drobnými povídkami (1834); J. E. Vocel novelami „Poslední Orebita a Hlatipisci“ (r. 1837) a Fr. Rubeš humoristickým „Panem Amanuensim“ a Harfenicí. A. Švihlík sepsal povídky Albina, Slavišbor a j.; Fr. Trojan povídky Zoul a Vina lásky, J. Ehrenberger Vlastenské povídky a J. Hurban Svatoplukovce a Gottschalka; K. Sabina vzdělal pěkné novely a romány: Hrobník, Kat krále Václava (r. 1844), Blouznění na Poušti, a j., nad jiné však vynikl románopisec Prokop Chocholoušek romány: Jiřina, Palcérík, Přivítan, Dvě královny, Hrad, Jih a j., a Karolina Světlá (Mužáková) romány: Láska k básníkovi, Na úsvitě, První láska a j., novelou Rozcestí a jinými novelami a povídkami. Nemalé obliby došel též Gustav Pflieger romány Dvoje věno, Dva umělci, Pan Vyšinský, Z malého světa a j. Kromě toho v literatuře beletristické se vyznačili: L. Ritter z Rittersberka povídkou „Jaromíra Radímská“ a některými jinými, H. Jireček novelami Theresienlust a Zdislava (r. 1853), V. Žižala (Donovský) romány Tři Čechové, Karbaník a j.; J. Křičenský romány Zmatky života, Lichvář, Statkář a jeho láska; menšími pak zdařilými povídkami a novelami: J. Neruda, V. Hálek, J. Janda (Cidlinský), J. K. Vilímek, J. Barák, Žofie Podlipská a j.

Důležitou část nové literatury kratochvільné činí *Sbírky povídek* (pohádek, báchorek) a pověstí národních, buď dle lidu vypravovaných nebo vzdělaných. Takové povídky a pověsti vydali J. Franta a J. Tomíček ve spise „Slovanka“ (r. 1833), J. Malý (1845) a Jan Košin z Radostova (r. 1859); na Moravě M. Mikšíček (r. 1843), B. Kulda (r. 1853) a J. Menšík; na Slovensku: Janko Rimavský (r. 1845), K. Škultety a S. Dobšínský (r. 1858). Věrně po lidu vypravovala Božena Němcová povídky národní, české (r. 1845) a slovenské (r. 1857) a líčila zvláště pěkně národní obyčeje v Podhorské vesnici, v Babičce (r. 1855) a v *Obrazech ze slovenského života*. Fr. Pravda (Hlinka) podal v *Povídkách z kraje* (r. 1851) a některých jiných pěkné obrazy z národního života českého a Honorata Zapová vůbec ze života slovanského. Výtečně vzdělal K. J. Erben některé povídky v řeči vázané pod jménem *Kytice z pověstí národních* (r. 1853 a 1861) a vydal výbor z prstonárodních pohádek a pověstí slovanských v původních nářečích (*Slovanská čítanka* 1864).

Kromě toho, že mnoho původních povídek a spisů zábavných sepsáno, přeloženo mnoho podobných spisů z jazyků cizích do češtiny. J. Chmela, J. Kamenický, Fr. Šír, Fr. Holman a F. Vetešník převedli do českého povídky Van der Veldovy (r. 1827—32), Fr. B. Tomsa povídky Klaurenovy (r. 1826—30), V. Filípek a jiní povídky Zschokkovy, J. B. Pichl Cervantesovy novely a část pověstného Don Quijota (r. 1864), též Herlošova Jana Husa, Žižku a některé jiné romány; J. Bačkora Bulharinova Ivana Vyžihina (r. 1842); K. V. Zap *Zábavné spisy Gogolovy*. M. Fialka Bozova *Olivera Twista*, *Zvony a Štědrý večer*, V. Vávra (Haštalský) *Hugonovy Bídňiky* a *Chrám matky Boží v Paříži* a jiní množství jiných románů, novel a povídek (viz Bibliografii níže).

Historie po všechnu tuto dobu s velkou pilností a s velkým zalíbením vzdělávána jest. Zvláště mnoho dělníků měla historie domácí, na skvělé děje přebohatá. Za příkladem slovutného Gelasia Dobnera, který již za doby předešlé tmu ve starých dějinách českých rozháněl, jal se J. Dobrovský některé příběhy starší kriticky líčiti, větším dílem sice jazykem německým, později ale také českým, jmenovitě o příchodu

praotce Čecha a o národu Plaveckém. Fr. Pelcl sepsal obšírnou historii českou až do válek husitských (r. 1791); J. Rulík šířil známost dějin českých Kalendářem historickým (r. 1797—1810) a J. Hýbl Pabstovou kronikou na česko vyloženou (r. 1809—27).

Nová doba vzešla dějepisu českému Františkem Palackým, kterýž shromáždil po dlouhá léta v archivech domácích i cizích materiál diplomatický a podal nejprvé mnohé důkladné rozpravy historické do Časopisu Musejního, uvážal se v sepsání obšírných pragmatických „Dějin národu Českého“ od nejstarší doby až do krále Ferdinanda I. (r. 1848—66). S vytrvalou pilností oddává se též dějezpytu českému od mnoha let Václav V. Tomek, jenž ovoce svého bádání vydal v hojných pojednáních historických v Čas. Mus. a v Pam. archeol., zvláště pak v Dějích království Českého (r. 1843, 1856 a 1864) a v Dějích university Pražské. J. Malý sepsal Krátkou kroniku českou (r. 1844) a Dějiny národu Českého (r. 1849 a 1864) a K. V. Zap Kroniku českomoravskou (r. 1862—68). Jan hrabě Harrach sestavil chronologický přehled dějin českých (r. 1867). Někteří spisovatelé vyzobrazili rozličné příběhy neb doby z historie vlastenské, na př. A. Šembera Vpád Mongolů do Moravy (r. 1841) a H. Jireček Děje království Velkomoravského (ve Světozoru r. 1858), E. Tonner pak přeložil Habersfeldovu Válku českou r. 1617.

Se zvláštním zalíbením vypisovali mnozí milovníci historie příběhy některých měst českých a moravských, totiž: Fr. Novotný Příběhy Mladé Boleslavi, Fr. Sláma města Prachatic, Fr. Jelínek města Litomyšle, A. Šembera měst Vysokého Mýta a Olomouce, V. Tomek Příběhy města Prahy, F. M. Ludvík města Náchoda, J. Zoubek města Kostelce nad Orlicí, P. Veselský města Kutné Hory a jiní příběhy měst Jablonného, Humpolce, Přestic, Králové Dvoru, Hranic a j.

Neméně k rozšíření známosti dějin vlastenských přičinili někteří spisovatelé životopisy znamenitých Čechů a Moravanů. Fr. Palacký vypsál obšírně život J. A. Komenského (r. 1829), V. Tomek život Jana Paška z Vratu, K. J. Erben život Ondřeje Puklice ze Vztuň, F. Mikovec

M. Dačického z Heslova a j., A. Rybička J. Horáka z Hasenburka, H. Jireček Jana Jiskry z Brandýsa a Mikuláše z Husí atd. Mimo životy mužů památných vzdělávali titíž a jiní spisovatelé genealogii českých a moravských rodů šlechtických. A. Šembera sestavil rodopis moravských pánů z Boskovic (r. 1836); Fr. Palacký sepsal počátky rodopisu českého a moravského ve svých Dějinách národu Českého (r. 1854); F. Vacek, A. Rybička, F. Mikovec, Ant. V. Vlasák a j. podali hojné pomůcky k rodokmenům šlechtickým v Časop. Mus., v Lumíru, v Archeologických památkách a j. Také pomocné vědy historické heraldika, diplomatika a mincovnictví mají v novější době své vzdělavatele, jichž práce shledávají se v Čas. Mus., v Památkách archeologických a ve Slovníku naučném. Zejména psal A. Rybička o heraldice, V. Hanka o mincích českých a Jan Hulakovský o zkráceninách v listinách a jiných starých památkách písemných.

Dějiny vzdělanosti a umění českého nejsou potud úplně sepsány, však snešeno k nim mnoho příspěvků vypsáním starých památek stavitelských, malířských a sochařských, též věcí hrobových z doby pohanské. Památky stavitelské, malířské a vůbec umělecké důkladně popsal J. Müller v Slovníku naučném a J. E. Vocel, A. Rybička, K. Vl. Zap, F. Mikovec, A. Výšek, Fr. Beneš, Fr. Zoubek a j. v Čas. Mus., v Památkách archeologických a v Lumíru. O umění církevním psal J. Bílý v Časop. katol. duchovenstva (na r. 1860). Zkoumáním hrobových památek pohanských nejpilněji se zanášel a zevrubně je popsal J. E. Vocel v Právku země České (r. 1866) a dříve již v Čas. Mus. a v Památkách archeologických, a v týchž památkách podali o nich hojné zprávy V. Krolmus, J. Petera, M. Lüssner, M. Trapp, Fr. Hraše a j.

U vzdělávání dějepisu práva českého počátek učinil Fr. Palacký, jenž srovnal zákony cíře Srbského Štefana Dušana s nejstaršími řády českými (r. 1837) a psal vůbec o právé a zřízení zemském (v Čas. Mus.). J. E. Vocel vyložil staročeské právo dědické (r. 1862) a K. Jičínský vyvinování právnictví českého vůbec (r. 1863). Výtečně pak

dějiny práva českého až do konce XIII. století sepsal Her-
menegild Jireček (r. 1863—64), zření máje k právu jiných ná-
rodů slovanských a váživ vesměs z pramenů původních. K dě-
jinám práva českého přispěli také spisovatelé životů slovut-
ných právníků českých, zejména Viktorina ze Všehrd Fr.
Palacký, Pavla z Koldína A. Rybička, Oftalmia z Oskořína
a Kupce z Bilenberka tentýž a j.

K historii řeči a literatury české základy naznačili
ve svých mluvnicích Fr. Pelcl a J. Nejedlý. Jos. Dobrovský
vzdělal krátce dějiny literatury jazykem německým (r. 1792
a 1818). S velkou, mnoholetou pilností sebral Jos. Jungmann
veškeré písemné památky české, přidav k nim krátký pře-
hled dějin, osvěty a řeči (r. 1825 a 1849); šíře rozebral hi-
storii písemnictví českého až do XVII. století Karel Sabina
(r. 1860—66). Knihopisy české doby novější sestavili:
J. Michl (r. 1837), J. V. Rozum (r. 1854) a Fr. Doucha (r.
1864). Příspěvky k pragmatické historii literatury složeny
jsou v Časop. Musejním (od r. 1827—68), v Kroku (r. 1821
—40), v pojednáních kr. učené společnosti č., zejména v Roz-
boru literatury české (r. 1840—42), ve Světozoru Víden-
ském (r. 1857—60), v Obzoru (r. 1867) a v jiných časopi-
sech, též ve Slovníku naučném. Zvláště sepsali mnohé dů-
kladné rozpravy literární Jos. Jungmann, P. J. Šafařík, Fr.
L. Čelakovský, V. Hanka a z novějších spisovatelů A. J.
Vrtátko, V. Nebeský, K. Sabina, I. J. Hanuš, Jos. a Herm.
Jireček a j. Za důležité pomůcky k dějinám písemnictví če-
ského pokládati také náleží životy spisovatelů českých, star-
ších i novějších. J. K. Erben vylicil život Tómy ze Štítného,
Jos. Al. svobodný pán Helfert život mistra Jana Husi, A. Gin-
dely Jana Blahoslava, V. Tomek M. Bacháčka z Nauměřic,
Fr. Čupr D. Adama z Veleslavína, Jos. Riss Šimona Lomni-
ckého z Budče a Sixta z Ottersdorfu, A. Rybička A. Zalu-
žanského z Zalužan a J. Melantricha z Aventinu, Jos. Jire-
ček Bart. Paprockého z Hlahol, I. J. Hanuš Jana Štelcara
a Ant. Koniáše atd. Životy novověkých spisovatelů vypsali:
V. Sedláček Antonína J. Puchmayera, Š. Hněvkovský Jana
Nejedlého, J. Weitenweber Ant. Jungmanna, J. S. Presla a
Fr. Petřiny, A. Rybička V. M. Krameriusa, Dom. Kynského,

J. L. Zieglera, J. Rautenkrance a j.: J. I. Hanuš Fr. L. Čelakovského, K. Sabina P. J. Šafaříka, V. N. Václava Hanky a Jos. Jungmanna (ve Světozoru na r. 1867) a j.

Historii národů slovanských vůbec až do uvedení křesťanství zevrubně a s důmyslem neobyčejným vyobrazil P. J. Šafařík v Starožitnostech slovanských (r. 1837). Al. Šembera vysvětlil pravěk Slovanů západních, ukázav, že bydlejí ve svých vlastech od doby předhistorické (r. 1868). Mimo to minulost zpřízněných kmenů slovanských čtenářstvu českému odhalili: J. Čejka, kterýž přeložil Dražkovický Starší dějiny národu illyrského (r. 1845) a L. Ritter z Rittersberka, jenž na česko převedl Ustrjalovy Dějiny ruské a Siemieňského Dějiny polské

Příběhy jiných národů kromě slovanských též někteří spisovatelé jednak původně vylíčili, jednak přeložili. V. Tomek vypsál v Dějích mocnářství Rakouského dějiny uherské a vlašské (r. 1845 a 1852); K. Štöckh přeložil Děje německé a francouzské (r. 1849); J. Malý Mignetovy příběhy revoluce francouzské; V. Vojáček Lamartinovu historii Girondinskou (r. 1852); J. Sl. Tomíček vyložil na česko krátké dějiny anglické a V. Zelený obsírný dějepis anglický T. B. Macaulaye (r. 1865); J. Malý vzdělal dějiny americké (r. 1853). I staré dějiny římské a řecké převedeny jsou z části na jazyk český. N. Vaněk přeložil Salustiovu válku s Jugurtou a Spiknutí Katilinovo, Jos. Chmela Aurelia Viktora a L. J. Flora Děje římské, K. Vinařický Tacitovu Germanii (v Čas. Mus.) a K. Štefan Korn. Nepota životy mužů znamenitých. J. Kvíčala zčeštil Dějiny Herodotovy (r. 1867).

Historii obecnou vzdělali nejprvé krátce O. Šoltys (r. 1829) a V. Tomek (r. 1842). Širší dějepis občanský sepsal J. F. Smetana (r. 1846) a ku potřebám školním K. Ninger (r. 1863) a J. Lepař (r. 1867). J. Tomíček vypsál Dobu prvního člověčenstva (r. 1846) a K. Lanyi Děje starého věku (r. 1851). K dějinám obecným náleží též Guizotovy dějiny vzdělanosti v Evropě, jež přeložil Jan Palacký (r. 1851), a životy slavných mužů, totiž Napoleona Bonaparte, vzdělaný od Jakuba Malého (r. 1849), císaře Josefa II., přel. od V. Vávry (r. 1861), a r. Kolumba, přel. od Fr. Douchy (r. 1853), proroka Mahomeda,

přel. od Fr. L. Riegra (r. 1853) a oís Napoleona III. život Julia Caesara, přel. od několika spisovatelů (r. 1865 a 1867).

Zeměpis nevzdělával se s týmž prospěchem jako historie, zvláště hledímeli k velkému pokroku, jež za nové doby učinil u jiných národů. Zemi Českou popsal J. B. Dlabáč (r. 1818), V. Dunder (r. 1824) a M. Kovář (r. 1867); Moravu V. Brandl (r. 1863), veškeré země koruny České K. Vl. Zap (r. 1849) a Fr. Řezáč (r. 1850) a císařství Rakouské K. Vl. Zap (r. 1852), Jan Lepař (r. 1863) a J. Jireček (r. 1863). Kromě toho vydáno o sobě z Naučného Slovníka popsání Čech (r. 1863), Korutanska a Krajska (r. 1864) a Ruska (r. 1867).

Obecný zeměpis sepsán od K. Šádka (r. 1822), šíře od K. Vl. Zapa (r. 1846 a 1851) a od E. Erbena (r. 1865). K. Amerling, K. Vl. Zap a K. Štorch uvázali se (r. 1835) v překládání zeměpisu Hadriana Balbiho, nedokonali ho však. Rovněž dal se Jan Palacký do spisování srovnacího zeměpisu, ale popsal toliko Afriku a Australii.

Jakož pak se posud nedostává úplného zeměpisu vědeckého, tak není tu až podnes úplného zeměpisného atlasu. V. Merklas vzdělal pomocí K. V. Zapa malý atlas geografický a školní atlas příruční (r. 1853), které práce však zvýšeným potřebám nynějším již nevyhovují. Mimo tyto atlasy vydáno několik map země České, z nichž jest nejlepší etnografická mapa J. Jirečka, rytá od Fr. Schönfeldra (r. 1849) a mapa A. Müllera (r. 1863), i mapa krajiny Pražské, rytá též od Schönfeldra. A. V. Šembera sestavil velkou etnografickou mapu Moravskou a Slézskou (r. 1863), a dříve již P. J. Šafařík etnografickou mapu slovanskou (Zeměvid slovanský r. 1842).

Pilněji než geografie vzdělávána jest topografie, zvláště česká a moravská. Důkladná studia v topografii historické konali: Fr. Palacký, jenž na základě jich vydal „Popis království Českého“ (r. 1848) a sepsal rozpravu „Ohlídka v staročeském místopisu“ (v Časop. Mus.); V. Tomek, kterýž vzdělal Základy místopisu Pražského (r. 1866) a podal některá pojednání místopisná do Časop. Musejního; Hermen. Jireček, jenž zevrubně popsal staré pomezí české a moravské a starodávné zřízení hradské (v Časop. Mus. a v Archeol.

pam.) a j. Ozdobné dílo topografické jsou Starožitnosti a památky země České, sepsané od Fr. Mikovce a K. V. Zapa, kteréž budou, rovněž jako Heroldovy Malebné cesty po Čechách (r. 1866), popsání města Prahy od K. V. Zapa (r. 1835 a 1867), města Prachatic od Fr. Slámy (r. 1838), Vysokého Mýta (r. 1845) a Olomouce (r. 1861) od A. Šembery, též měst Náchoda, Chocně, Humpolce a j., platnou pomůckou k sepsání místopisu Českomoravského. Množství popsání měst, hradů a krajů nachází se také v časopisech, zvláště v Čas. Musejním, v Poutníku (r. 1846—48), v němž připomínáme zejména popsání Vídně od A. Rybičky, v Lumíru, v Rodinné Kronice (r. 1863), v Zlaté Praze (r. 1864), ve Květech (r. 1867), ve Světozoru (r. 1867) a j.

Ku pracem místopisným, vztahujícím se k zemím domácím, přidružuje se vhodně popsání cest, konaných do jiných zemí, jimiž se nemálo rozšířila známost cizích národů. Tu jmenovati sluší cestu do Vlach, kterou r. 1818 vykonal a popsal M. Z. Polák; dvě cesty vlašské, předsevzaté r. 1841 a 1844 a vypsané od J. Kollára; cestu Jana Krejčího, vykonanou r. 1862 po západních zemích, a cestu J. Chmelička do Zaslíbené země (r. 1864 a 1867). Více menších cestopisů, na př. cesta V. Kotlera do Sibíře, cesta J. E. Vocela do západních zemí, V. Zeleného do Vlach, A. Friče do Londýna a j., podáno do časopisů, jmenovitě do Čas. Mus., Světozora (r. 1834), Květů (r. 1836—47), České Včely, Poutníka, Lumíra, Živy a j. Z cizích jazyků přeloženo jest A. Norova a Idy Pfeifferové Putování po Svaté zemi, P. Freye Cesta do Říma (r. 1846), Cesty po světě od A. Šanty, Missie Tichomořské od Fr. Škorpíka (r. 1854), Obrazy světa od J. Tomíčka (r. 1846) a j.

Literatura národopisná jest velmi skrovná. Z nemnoha však spisů toho druhu vyniká skvěle, epochu v etnografii činíc, Šafaříkův Národopis slovanský (z r. 1842), v němž spisovatel podává velmi vzácné zprávy o Slovanech vůbec, o rozšíření každého kmene zvláště a o povaze a známkách každé řeči a každého nářečí slovanského, kterýmžto spisem zabřesklo Slovanům jasné světlo o postavení kmenů slovanských k sobě, o jich příbuznosti, přitažlivosti a odpudivosti. Mimo toto dílo psáno jen o některých obyčejích národ-

ních. J. Jar. Langer vyličil svadební a jiné obyčeje české (v Časopise Mus.); B. Červenák (v Zrcadle Slovenska) a Bož. Němcová (v Čas. Mus.) některé obyčeje slovenské. Fr. Vavák a B. Kulda sepsali řeči svadební, onen (r. 1802) české, tento (r. 1855) moravské. Co jiných Slovanů se týče, vyobrazil D. Vahylevič život Huculů a Bojků rusínských (v Časop. Mus.), P. J. Šafařík život týchž Huculů (ve Světozoru r. 1834) a K. Zap spůsoby a obyčeje polské a ruské (v Zrcadle života na východní Evropě, v Čas. Mus. a ve Vlastimilu).

Přírodověda asi od r. 1820, kdež v Čechách snažení vědecké vůbec se zmáhalo, pilně jsouc vzdělávána, nemálo se povznesla. V čele mužů o zvelebení její zvláště zasloužilých byl téměř po 30 let J. S. Presl, tvůrce českého názvosloví přírodovědeckého, vzdělavatel téměř všech odvětví přírodních a vydavatel vědeckého časopisu Kroka (od r. 1821). Na základě od něho položeném pracovalo se po jeho smrti (r. 1849) dále; nejvíce přičiněním Jana Purkyně, kterýž se r. 1853 uvázal u vydávání časopisu Živy, co středisko přírodopisných prací literárních. O sobě vydal r. 1843 V. Staněk prostonárodní přírodopis, K. Starý Obrazy z přírody (r. 1862—1864), J. Jahn a K. Starý přeložili Schödlerovu knihu přírody a V. Šafařík Humboldtovy Pohledy na přírodu.

Co se týče jednotlivých částí přírodovědy, sepsal J. S. Presl obšírnou mineralogii s obrazy (r. 1837); J. Krejčí vzdělal Počátky mineralogie (r. 1852) a kristalografii a J. Pečírka, J. Procházka, P. Jehlička a j. mineralogii ku potřebám školním. K. Amerling, J. Krejčí, V. Šafařík, A. Vysoký a j. podali též rozličné rozpravy o mineralogii do časopisu Živy.

O botaniku největších zásluh sobě dobyl J. S. Presl, jenž sepsal s Bedřichem hrabětem Berchtoldem velké a nákladné dílo O přirozenosti rostlin (r. 1821—35) a obšírný Rostlinopis (r. 1846) krom Počátků rostlinosloví (r. 1848). Mimo Presla vzdělali D. Sloboda Prostonárodní rostlinictví (r. 1850), J. Krejčí Obraz Květeny (r. 1852), J. Reuss Květenu slovenskou (r. 1853) a L. Čelakovský Přírodopisný atlas rostlinstva (r. 1863). K. Amerling popsal jedovaté byliny v Čechách, proslulý botanik F. M. Opie sestavil názvosloví českých rostlin (r. 1854) a E. Purkyně, L. Čelakovský, K.

Starý, K. Renger a j. sepsali některá pojednání botanická do Živy.

Zoologii uvedl v češtinu J. S. Presl spisem, nazvaným Ssavectvo (r. 1834), a dříve již některými rozpravami zoologickými v časopise Kroku. K. Amerling sepsal Knížku o hmyzech (r. 1836) a Zvířenu českou (r. 1852) a Ant. Frič Přírodopis evropského ptactva (r. 1855). Ku potřebě školní vydali J. Pečírka Vypsání živočichů a J. Krejčí Soustavu živočišnou, též Atlas živočišstva (r. 1863) a J. Pažout popsal Povahu živočichů (r. 1864). Mnohá pojednání o živočiších od J. Krejčího, A. Friče, Ed. Grégra, Em. Purkyně, Jarosl. Šafaříka, K. Starého a j. nacházejí se v časopise Živě, a popsání některých zvířat od K. Amerlinga ve Světozoru (r. 1834).

Ku geologii a geognosii české též základ položil J. S. Presl, vyloživ na česko znamenité dílo Cuvierovo o převraťtech kůry země (r. 1836). Po Preslu nejpilněji tuto vědu vzdělával J. Krejčí, jenž přeložil Grimmovy základy zeměznalství (r. 1852), sepsal přírodopisného průvodce po okolí Pražském a geologii čili nauku o útvarech zemských (r. 1861), krom mnohých pojednání geologických v časopise Živě. Knížku začátečníkům velmi užitečnou sepsal Fr. S. Kodým, nazvanou Úvod do zemězpytu (r. 1855); menší pojednání geologická podali do Živy J. Krejčí, A. Frič, K. Renger, L. Zeiszner a j.

V chemii rovněž prokrestil cestu neunavený J. S. Presl Lučbou zkusnou, vyd. ve dvou dílech r. 1828 a 1835. V novější době (r. 1853) sepsal V. Šafařík, hledě k velkému pokroku v této vědě učiněnému, Základy chemie, jenž se skládají za nejlepší spis toho způsobu. Potřebě školní sepsáním příhodných knih vyučovacích vyhověli B. Quadrát, Fr. Tonner a J. Staněk. Ku potřebám hospodářským vzdělali lučbu K. Amerling (r. 1851) a A. Červený (r. 1868), též F. Kodým, jenž přeložil Stöckhartovu lučbu rolnickou (r. 1852). Kodým sepsal mimo to chemii řemeslnickou a lékárnickou. J. Jahn, A. Jandoušek a jiní vložili drobnější práce o chemii do časopisu Živy.

Silozpytem čili fysikou obírali se někteří milovníci již v první polovici této doby, podavše několik rozprav silozpy-

teckých do Nejedlého Hlasatele. (r. 1806—18). Důkladnější pojednání o fysice nacházejí se v časopise Kroku od J. S. Presla, v Časop. Musejním od J. F. Smetany a Fr. Petřiny, ve Vlastimilu od V. Staňka, v Koledě moravské od A. Plucara a v Živě od J. Dasticha, J. Smolíka, K. V. Zengera, Fr. Studničky a j. Krátké naučení o silozpytu sepsal P. Michálek (r. 1819) a K. Šádek (r. 1825), širší V. Sedláček (r. 1825—28), nejdůkladnější pak J. Fr. Smetana (r. 1842). Některé částky fysiky prostonárodně vyložil F. S. Kodym v Zábavách nedělních (r. 1844), v Naučení o živlech (r. 1849) a v Úvodu k živlovědě (r. 1864), a spisovatelé Kroniky práce (v dílu II., 1867). K vyučování silozpytu ve školách upravili rukověti příhodné J. Fr. Smetana, J. Krejčí, A. Mayer a J. Pažout (r. 1864).

O astronomii mnoho poučného sepsáno v kalendářích, jež vydávali slovutní astronomové Pražští A. Strnad (r. 1793), A. David a A. Bittner (r. 1840; též v mnohých kalendářích novějších (viz Bibliografii níže) a v Časopisech Kroku a Živě, v této zejména od V. Kuneše, Fr. Karliňského, K. V. Zengera, J. Smolíka, jenž tu podal Dějepis hvězdářství, Fr. Studničky a j. Krátkou prostonárodní astronomii „Obraz jasných nebes,“ přeložil N. Vaněk (r. 1836), vědecké hvězdářství dle Litrova vzdělal J. Fr. Smetana (r. 1837); dle nynějšího pokroku vědy pak sepsal krátkou astronomii a meteorologii (r. 1864) a soustavu sluneční (r. 1868) Fr. Studnička.

Matematika a geometrie, Čechům ode dávna oblíbená, vzdělává se způsobem vědeckým teprv od dvaceti let. Sepsalť ovšem na slovo vzatý matematik Stanislav Vydra již na začátku tohoto století Počátky aritmetiky, na onen čas velmi dobré; však od jich vydání (r. 1805) až do r. 1848 skládaly se toliko knížky početní ku potřebě škol obecných, mezi nimiž byla nejlepší kniha počtářská Fr. Kukly (r. 1836). Když však r. 1849 do škol středních zavedena algebra a geometrie česká, tu znatelé počtářství jali se jako o závod vědomosti své v obecnost uváděti. A. Faehnrich vydal Počtovědu pro gymnasia (r. 1850), J. Fr. Smetana a Martin Čulen přeložili Mócníkovu aritmetiku, J. Smolík, J. Balda, J. Balcar, Fr. Fleischer a J. Jarolímek sepsali početní knihy ku potřebě gymnasií a škol reálních. Zvláště důkladnou alge-

bru pro gymnásia vzdělal V. Šimerka (r. 1863 a 1864), Algebraickou analýsi J. Skřivan (r. 1865) a vyšší matematiku Fr. Studnička (r. 1867). Mimo to vydal Fr. Macek logaritmy obecné (r. 1862) a M. Pokorný vyšší rovnice (r. 1865). Co měřictví se týče, pokusil se nejprve V. Sedláček o sepsání základů geometrie (r. 1822), zápasiv nemálo s nesnázemi terminologickými. Za naší doby vzdělal G. Skřivan analytickou geometrii ku potřebě technikům (r. 1864), V. Janděčka a J. Dřízhal geometrii ku potřebě studujícím gymnasiálním a Fr. Šanda a D. Ryšavý reálistům. Obchodníkům poskytl důkladného počtářství A. Skřivan (r. 1850), jenž sepsal také poučení o penězích, měrách a váhách předních zemí evropských (r. 1858).

Filosofie zavítala do české literatury v době vědeckého hnutí ku konci druhého desetiletí tohoto století. První rozpravu filosofickou podal (r. 1818) V. Zahradník do Nejedlého Hlasatele s názvem „Rozjímání o některých stránkách praktické filosofie.“ J. Purkyně a Fr. Šir vložili některá pojednání filosofická do Kroka a Fr. Palacký část krasovědy do Časopisu Musejního (r. 1827). Větší dílo o sobě, kteréž tehda zřetel vzdělanců velmi na se obracelo, sepsal A. Marek, Umňici čili logiku (r. 1820), a později také metafysiku. K pokroku ve filosofii nastalému hledě vzdělal M. F. Klácel úvod k metafysice (Mostek r. 1842), Dobrovědu (r. 1847) a některé důmyslné rozpravy v Časopise Musejním (na př. o Kosmopolitismu a vlastenectví, o Citu a rozumu) a v Moravských novinách (r. 1849—50). Připomenouti též sluší Herbartovu, Duševědu, již přeložil Fr. Hyna (r. 1844). Od r. 1848 I. J. Hanuš rozmnožil spisy filosofické Duševědou a Logikou a některými pojednáními v Moravské Koledě. Nejnověji sepsal J. Dastich Základy filosofie praktické (r. 1863) a filosofickou propedeutiku (r. 1867). Ze starověkých spisů filosofických uvedli Čechům v známost Fr. Šir Marka Aurelia filosofa Zápisy, A. J. Vrtátka Aristotelovy Kategorie (r. 1860), Fr. Saska Platonovu rozmluvu Laches (r. 1862), J. Kosina Platonův Georgias (r. 1865) a j.

Mytologie vzdělávala se posud jen částečně, a to předkem slovanská. První rozpravu o ní sepsal Ant. Jung-

mann v Kroku (r. 1828). P. J. Šafařík psal o Rusalkách, K. J. Erben o dvojici a trojici mytologické, o obětování zemí a o stvoření světa, a J. Jireček o české mytologii vůbec (v Čas. Mus.). Některé stránky mytologie vysvětlil J. Holý ve svých spisech básnických (r. 1842). Šířeji rozebrali bájesloví slovanské Jan Kollár ve spise Sláva bohyně a I. J. Hanuš v Kalendáři bájeslovném (r. 1860). Nástin mytologie německé, porovnané se slovanskou, vydal Ad. Heyduk (r. 1863) a nástin mytologie řecké a římské Fr. Saska (r. 1867).

K pěkným uměním, zejména k výmluvnosti, básnictví a hudbě, sepsáno několikero navedení. Nauku o výmluvnosti prosaické, básnické a řečnické, nazvanou „Slovesnost“, sepsal Jos. Jungmann (r. 1820 a 1845), kratší spis toho obsahu vzdělal J. Malý (r. 1848). O technické části básnictví čili o prosodii psali V. Stach ve Starém Veršovi (r. 1805), J. Benedikti, P. J. Šafařík a Fr. Palacký v Počátcích básnictví českého (r. 1818), J. Jungmann a P. J. Šafařík v Kroku, J. Holý při svých básních (r. 1841), V. P. Žák ve své mluvnici (r. 1846), Fr. Sušil ve zvláštním spise (r. 1855, 1861) a J. Jireček o staročeské prosodii v Časop. Mus. (r. 1861). Ve všech těchto navedeních ukazuje se, kterak v češtině v metrách antických příhodná jest časomíra. Však A. Jar. Puchmayer v Sebrání básní a v Rymovníku a Š. Hněvkovský ve Zlomcích o českém básnictví (r. 1820) dovozovali, že přiměřenější jest přízvuk ku skládání básní českých. J. Malý (v Musejníku na r. 1834) a Fr. Sušil v prosodii své rozebrali místněji povahu rýmu přízvučného.

Co hudby se dotýče, sepsal J. Ryba Základy umění hudebního (r. 1817), J. Filcík Školu houslí (r. 1832), V. E. Horák Školu zpěvákou (r. 1855), J. L. Zvonař Základy harmonie a zpěvu (r. 1861) a Jan Škroup Školu hudební ku potřebě učitelů (r. 1862). E. Tupý přeložil Förstrovo navedení k generálnímu basu (r. 1835) a V. Mareš upravil Slovník hudební (r. 1863). Kromě toho vydávány jsou dva časopisy, Dalibor a Slavoj, jež obsahují mnoho dobrých naučení o umění hudebním.

Stenografii českou sestavil nejprve důmyslný Ig. Heger (r. 1849) a nejnověji (r. 1863) vzdělali jiní stenografii dle

Gabelsberggra a vydávali po nějakou dobu časopis stenografický (r. 1862).

Mimo spisy tuto přivedené jsou také některé spisy, zdržující v sobě práce obsahu rozdílného, náležitého do několika oddělení výše položených, jež nazvati lze encyklopedické. Toho druhu jsou: Krok, Časopis všenaučný (vyd. od r. 1821—1840), jež řídil J. S. Presl, a Časopis Musejní, vyd. od r. 1827—1868; oba obsahují práce jazykozpytné, básnické, historické, země- a místopisné, přírodovědecké a j.; Naučný Slovník, redigovaný skrze Fr. L. Riegra a Jak. Malého (od r. 1859—68), jenž zavírá v sobě články z dějepisu, zeměpisu a písemnictví slovanských kmenů, životy spisovatelů a umělců, pojednání o heraldice, mincovnictví atd.; Náporný atlas k slovníku naučnému příslušný, kterýž obsahuje ilustrovanou historii výtvarného umění od J. Müllera, národopis od J. Malého a válečnictví polní i vojenství od Em. z Mirohorských a j. (r. 1867); Olzor, vyd. r. 1856; Kronika práce, vyd. od J. Jahna, kteráž zdržuje v sobě články k historii vzdělanosti, přírodovědě a průmyslu se vztahující; Album Cyrillometodějské, vyd. od Fr. J. Kubíčka a M. Kříže r. 1863; Zlatá Praha, redig. od V. Hála (r. 1864) Krok (r. 1864), Světozor (r. 1867) a podobné spisy.

Přikročující k vědě lékařské, přivádíme nejprve fyziologii. O její vzdělávání nejvíce se přičinil J. Purkyně výtečnými rozpravami v Časop. Musejním, Kroku a Živě. Psalť o ideálnosti prostoru zrakového, o řeči lidské, o smyslech, o sluchu, o dýchání atd. Mimo Purkyně sepsali některá pojednání fyziologická ve Vlastimilu a v Živě a jiných spisech K. Amerling, V. Staněk, V. Lambl a Ed. Grégr.

Pitvu a krátké lebosloví vzdělal V. Staněk (r. 1840) a přeložil též naučení anatomicko-patologické o ohledání mrtvol (r. 1855). Tělo lidské popsal A. Hnojek (r. 1853) a F. Kodým v Úvodu do tělovědy člověka (r. 1862). Ant. Jungmann již dříve podal některé vyňatky z Antropologie do Kroka a nejnověji vzdělal J. Pažout krátkou nauku o člověku (r. 1862).

Spisy medicínské týkaly se až do nejnovější doby téměř jediné potřeb praktických. Ant. Jungmann přeložil Domácího lékaře J. Paulického (r. 1833), a knihy téhož obsahu

vzdělali J. Pešek (r. 1853) a J. Pečírka (r. 1863). Jiří Palkovič (r. 1800) a Boh. Tablic (r. 1817) vyložili na česko Hufelandovu dietetiku; F. Kodym sepsal Zdravovědu původní (r. 1852) a převedl na česko Amonovu Mladou ženu. Zvláště přihlíželo se ku spisování porodnictví, kteréž se přednášelo na universitách Pražské a Olomoucké. Původně je vzdělali Ant. Jungmann (r. 1814) a Fr. Mošner (r. 1837), jiní pak přeložili babictví Langovo (r. 1851) a Strengovo (r. 1859). V posledních létech jali se někteří mužové vlastenečtí vzdělávati lékařství vědecky, nejprvé v Domácím lékaři, příloze k Živě, redigované skrze J. Podlipského (od r. 1857—60), a potom v Časopise lékařů českých, redigovaném do r. 1867 též od J. Podlipského a nyní od A. Tomsy. Do tohoto časopisu podali práce J. Purkyně, J. Hamerník, J. Čejka, A. Peters, Jan a Jos. Čermák a j. Za pomůcku spisovatelům lékařským sestavil V. Staněk Slovník názvosloví lékařského (r. 1863), z názvů, sebraných od A. Jungmanna a J. Čejky.

Také lékařství dobytčí neleželo ladem. A. Jungmann sepsal naučení o nemocech dobytka domácího (r. 1826) a Lékaře konského; J. Pečírka přeložil Lékaře dobytčího (r. 1863), J. Beránek vydal krátké lékařství dobytčí (r. 1866) a K. Špot spis o pomoci při porodu dobytka (l. 1863).

Literatura právnická byla až do r. 1848 všechna zakrnělá, ježto vědy právnické a politické na universitě Pražské a Olomoucké přednášely se veskrz německy, a taktéž správa politická i soudní byla vesměs německá. Co zvláštnost vyložil A. Pavlovský část přirozeného práva na česko (r. 1801) a K. Chmelenský sepsal krátce České právo manuské (v Časop. Mus. na r. 1832). Ku potřebě advokátům přeložil J. Tandler Dokonalého jednatele či advokáta (r. 1794) a Ant. Emil. Fayl sepsal Právního sekretáře (r. 1838), v němž vyložil hlavní části zákonníka občanského. Od r. 1848 však, kdež jazyk český prohlášen za jednacím v úřadech a soudech, vzdělali někteří právníci spisy pomocné k úřadování soudnímu, t. Antonín Štrobach Příklady výměrů soudních (r. 1850), A. Rybička formuláře k řádu trestnímu, J. Vintřír naučení o exekuci, J. Pelikán Tajemníka soudního, a J. Vočadlo formuláře listin a jiných spisů notářských a

soudních (r. 1852). Také právníkům studujícím upraveny jsou některé spisy. V. Grünwald vysvětlil jim část práva dědičného (r. 1853), J. Vintíř zákon trestní (r. 1861) a J. Slavíček sepsal jim Úvod ve studium práva trestního (r. 1866). Nejvíce přičiňuje ku vzdělávání vědy právnické a k uvedení správného jazyka českého v skutečný život časopis „Právník“, zřízený r. 1861 skrze knížete Rudolfa Thurn-Taxisa a vydávaný nyní od Jednoty právnické redakcí J. Škardy a J. Kučery. Ku kterémuž časopisu pracemi důkladnými přispěli: Ant. Randa, M. Havelka, M. Wellner, Al. Zucker, V. Skřivan, F. L. Chleborád, K. Jičínský, J. Kříž, A. Pavlíček a j.

Mimo spisy právnické složeny jsou od r. 1848 také některé spisy správní, zvláště zřízení obecního se týkající. V Čechách sepsal Fr. Špatný (r. 1852) návod k úřadování starostům obecním a J. Hlavatý i J. Kratochvíle výklad zřízení obecního, vyd. r. 1864. J. P. Trojan vyložil zákon o sýpkách obecních (r. 1864), J. Škarda zákon o záložnách a Fr. Ladislav Rieger činnost zastupitelstev okresních (r. 1866). Na Moravě vzdělal A. Kudla výklad zákona obecního z roku 1849, a A. Mezník výklad zřízení obecního z r. 1864, též zákony o sýpkách, silnicích a j. Připomenouti také sluší výklad zákona o živnostech řemeslnických s formuláři, vyd. r. 1860.

Hojněji však nežli soukromé spisy právnické vydávány jsou po všechnu dobu zákony od vlády. Až do r. 1848 vyšly: řád soudu civilního r. 1781 (podruhé přeložen r. 1847), zákon trestní r. 1787 a 1804; obecný zákonník občanský r. 1811 (znovu přeložený r. 1862), a zákon trestní o přestupcích úpadkových i řád celní (r. 1835); od r. 1848 vyhlášeny jsou zákonníkem říšským a věstníky vlád zemských: zákon o směnkách (r. 1850), zákon trestní a tiskový (r. 1852), řád soudu civilního v Uhřích (r. 1853), zákon horní (r. 1854), zákon o manželstvích katolických (r. 1856), zákon živnostenský (r. 1860), zřízení zemské, české a moravské (r. 1861), zákon o tisku (r. 1862), zákon obchodní (r. 1863), zákon o myslivosti v Čechách (r. 1866) a j. Mimo to vydány jsou sbírky soukromé zákonů říšských i zemských, též základní zákonové státní království Českého (r. 1864).

Hnutí politické r. 1848 a 1860 oživilo také velmi písemnictví politické, zejména novinářství. Když r. 1848 svolán jest sněm Moravský, vydáno ihned tiskem Jednání sněmovní (prvé tiskly se toliko skrovnícké zprávy o sněmích) a potom obšírný sněmovní věstník; od r. pak 1861 vydávají se zevrubné stenografické zprávy sněmovní v Čechách, na Moravě a dílem i ve Slézsku. Mnohem více však zmohla se od řečených roků publicistika. Kdežto až do r. 1848 kromě Pražských Novin, zřízených r. 1782, vydávány jsou (a to s přetržkou) jedny noviny politické, na nejvýš dvoje (Krameriusovy Vlastenské noviny od r. 1787—1823, Hromátkovy noviny ve Vídni od r. 1812—16 a Palkovičův Týdenník v Prešpurku od r. 1814—19), vycházelo jich r. 1848—1850 asi desatero, z nichž přední byly Havlíčkovy Národní Noviny (r. 1848—50), Havlíkův Slovan (r. 1850) a Lípa Slovan-ská (r. 1849); na Moravě Moravské Noviny (první české noviny v této zemi) a ve Vídni Slovenské Noviny (od r. 1849—60) a Denník Vídenský (r. 1850—51). Od r. 1860 pak stíhaly se noviny za novinami, rychle vznikající i pomíjejíce (viz Bibliografii níže). Nyní (r. 1868) vydává se politických novin osmero, a to tři denníky (Národní Listy a Národní Pokrok v Praze a Moravská Orlice v Brně); dvoje noviny třikrát v týdnu (Posel z Prahy a Moravské Noviny), dvoje dvakrát (Plzenské a Olomoucké) a Hlas jednou za týden. Kromě toho vychází politický časopis Svoboda a Denník Pražský. Jakožto publicisté zvláště prosluli: Karel Havlíček, jehož práce publicistické o sobě vytištěny jsou v Duchu Národních Novin (r. 1850); Fr. Palacký, jenž psal do Národních Novin a do Národa (Idea národnosti r. 1865); Fr. L. Rieger, spisovatel státnických spisů sněmovních; Fr. Brauner, V. Gabler, J. Malý, V. Bělák (Fr. Šimáček), redaktor Posla z Prahy; V. Zelený, V. Tomek, O. Zeithammer, Em. Tonner, J. Jeřábek — Karel Sladkovský, skladatel hojných článků úvodních v Hlase (r. 1861) a v Národních Listech, Vinc. Vávra, ondy redaktor Hlasu, Julius Grégr, J. Škarda, K. Sabina, Fr. Kořínek, Ferdinand Schulz, vesměs spisovatelé úvodních článků v Národních Listech; a na Moravě: Jindř. Dvořák, redaktor Moravské Orlice, V. Brandl, A. Mezník a j.

Nauky theologické vzdělávali po všeobecnou dobu mnozí mužové pilní a učení. Fort. Durich a Faustin Procházka připravili znovu k tisku písmo svaté (r. 1780 a 1804), opět vydané s některými změnami od J. Krbce (r. 1851 a 1856). Novou revisi písem svatých předsevzali (r. 1860—64) I. Frencl a Fr. Bezděka. Fr. Sušil, učeností theologickou nad jiné vynikající, přeložil poznovu dle nejstarších rukopisů řeckých a hebrejských a opatřil obšírným výkladem Nový zákon (r. 1864), kteráž dílo jest pravou ozdobou české literatury theologické. Dříve již vzdělal Tomáš Draský výklad k písmu svatému (r. 1822) a I. Frencl encyklopedii biblickou (r. 1855).

S nemalou pilností pečováno také o přeložení svatých otcův. Fr. L. Čelakovský převedl na česko knihy sv. Augustina o městě Božím (r. 1829), Fr. Sušil Spisy sv. otcův apoštolských (Klémenta, Ignácia, Polykarpa, Barnaby a Hermy, r. 1837); J. Stárek vybrané spisy sv. Cypriána (r. 1844) a Jana Zlatoustého (r. 1850), J. Desolda sv. Jana Zlatoustého knihy o kněžství (r. 1854) a I. Herčík sv. Augustina Vyznání (r. 1858). A. Řehák sestavil encyklopedii patristickou.

Co se týče dějepisu církevního, sepsal zevrubné dějiny církevní Jan Bílý (r. 1847 a 1860); kratší vzdělali K. Lanyi, Fr. Poimon a P. Neumann. Ku potřebě školní přeložili Fr. Doucha a P. Dvorský církevní dějepis Kulmannův (r. 1849) a M. Procházka církevní dějiny Fesslerovy (r. 1865). A. V. Hnojek vzdělal děje církevní pro poučení mládeže dospělejší.

Mezi spisy dogmatickými na předním místě stojí J. V. Jirsíka Bohomil (r. 1835) a populární dogmatika (r. 1841). Neméně důkladný jest J. Macana Výbor příkladů na učení náboženství katolického a J. Fabiána Jádro katolického náboženství. A. Hejbala Dogmatika náboženská (vyd. r. 1863) na zřeteli má lid obecný, Ctiborová pak mládež studující. Připomínáme též spis J. M. Krále Jeden ovčinec a jeden pastýř, jenž času svého (r. 1828) mnoho hluku působil.

Morálku či mravovědu někteří spisovatelé pojali ve své spisy dogmatické, zejména J. V. Jirsík ve svou populární dogmatiku, Macan ve Výbor příkladů a J. Fabián v Jádro katolického náboženství. O sobě morálku sepsal A. Hejbal (roku 1864) a dle Martina Konrada M. Procházka.

Kromě toho vzděláno mnoho rozprav k morálce se vztahujících v Časopise katolického duchovenstva od Frant. Slámy, J. Černého, V. Zahradníka a jiných.

Pastorální theologii, lidu obecného přímo se dotýkající, na začátku nynější doby vzdělal slovutný pastoralista Jiljí Chládek ve spise „Počátkové opatrnosti pastýřské“ (r. 1780). V novějších létech sepsali A. V. Hnojek, V. Krolmus a I. A. Frencl Liturgiku čili vysvětlení obřadů církve katolické pro poučení vzdělavatelů, J. Ctibor pro potřebu školní a J. Šrůtek pro lid obecný.

O katechetice pilně pracovali J. Javornický, spisovatel Bezpečného vůdce katechetů (r. 1826), Mik. Tomek, jenž vysvětlil katechismus (r. 1828), J. K. Škoda, původce obšírné katechetiky (r. 1856) a M. Okáč, spisovatel katechismu v příkladech (r. 1864).

Biblickou historii vzdělali J. Chmela a Š. Vrána (r. 1821), později Fr. Póndělík a J. Stárek (r. 1861). Dějiny zjevení Božího ku potřebě školní sepsali J. Kreisinger (r. 1849), I. A. Frencl a L. Kotrbelec (r. 1853).

Homiletika a kazatelství měly po všechnu dobu zvláště pilných vzdělavatelů. Co výkladů na evangelia a kázání se týče, přestáváme na výtečnějších. Vydaliť Homilie nejprvé Aleš Pařízek (r. 1788), Fr. Polášek, farář Dolanský, řečnictvím vynikající (r. 1792) a J. Dietrich (r. 1793), a potomně Fr. Vacek, L. F. Viršink, Fr. Frič, V. Zahradník, M. Schönbeck, A. V. Hnojek a j. Postilly sepsali J. Medlín (r. 1796), J. Zimmermann (r. 1843) a nejdůkladnější I. A. Frencl (r. 1854—57). Nauku o řečnictví duchovním vzdělal Dom. Špachta (r. 1849).

Co se dotýče kázání, prosluli co spisovatelé řečí duchovních Jan Rychlovský, sufragán arcibiskupa Pražského, svého času († r. 1808) přední kazatel český; V. Nejedlý (r. 1806), J. Rautenkranc, A. J. Puchmayer a M. Sichra (r. 1814), vesměs chvalně známí vzdělavatelé kazatelské literatury české. Neméně vynikli V. Václavíček, děkan kapituly Pražské (r. 1823), L. Fr. Viršink (r. 1826), Fr. Čermák, farář Hermanický (r. 1828), A. Marek, děkan Libunský (r. 1831), V. Zahradník (r. 1833), a Jos. Čeněk z Wartenberka,

děkan kapituly Saleburské (r. 1834). V novější době zvelebili literaturu kazatelskou J. V. Jirsík, biskup Budějovický, výmluvností nad jiné výtečný, A. V. Hnojek, Prokop Ondrák, Fr. Daneš, J. Ehrenberger, L. Zuman, Fr. Rokos, Fr. Havránek a j.

Na Moravě v oboru kazatelství prosluli: Fr. Polášek, výše jmenovaný, Ignác Feigerle, profesor Olomoucký a posléz biskup Svatohipolytský, jenž sepsal kázání postní a sváteční (r. 1831), Tom. Bečák, spisovatel kázání Mariánských, J. Bílý, B. Kulda, Fr. Poimon, A. Dudík, M. Okáč, K. Sicha a j.

Nemálo k povýšení umění kazatelského přispěli též E. Veverka a V. Kratochvíle vydáním sbírky výkladů a kázání (ježto obsahuje řeči duchovní Fr. Slámy, J. Černého, V. Zahradníka, A. Marka a j.); J. Bílý, též J. Šavel a J. Syka, vydáním Bibliotek kazatelských (r. 1852—1861) a B. Kulda vydáváním Kazatelny posvátné (r. 1862—68). S pochvalou jmenovati sluší také kázání ku příležitostem Alexandra Rudnaye, arcibiskupa Ostríhomského (r. 1833), kázně Mesárošovy a jiných starších kazatelů slovenských (vyd. r. 1831) a O. Radlinského Poklady kazatelského řečnictva (r. 1850).

Množství kázání k rozličným slavnostem obsahují v sobě mimo to Časopis katolického duchovenstva (od r. 1828—1850 a od r. 1855—68), Blahověst (r. 1847—1868), Cyrill a Methud (r. 1849) a Hlas katolické jednoty Brněnské (r. 1849—68).

O vzdělání mysli nábožné pečováno konečně spisováním knih ascetických, života Krista Pána, životů svatých, knih modlitebních a p. Přeložen život Kristův dle sv. Bonaventury, bl. Ludvíka z Granady a dle sv. evangelistův. J. Bílý a V. Štulo sepsali život Ježíše Krista (r. 1864) proti spisu A. Renana téhož obsahu, z franciny přeloženému. Životy svatých a světic vypsál J. Pohořelý (r. 1844) a obsírněji Hugo Karlík (r. 1847—59). O sobě vzdělál J. Černý život sv. Teresie (r. 1830), V. Štulo život sv. Vincence de Paula a jiných svatých; a tentýž, J. Bílý (r. 1862) a Fr. Vodička (r. 1863) život sv. Cyrilla a Methuda; v Bibliotece pak životů svatých, kterouž vydávalo Dědictví sv. Cyrilla a Methuda (od r. 1857—62), vzdělali Jak. Procházka život sv. Alžběty a sv.

Angely, Fr. Valouch a M. Procházka život sv. Kapistrána, M. Procházka život blah. Sarkandra a j.

Ze spisů vzdělavacích velkého rozšíření došla Tom. Kempenského Zlatá kniha o následování Krista Pána, již přeložili A. Stranský (r. 1828) a Fr. Doučka (r. 1842), též Fr. Salezského Filothea, kterouž v češtinu uvedl V. P. Žák a dle staršího překladu dvakrát vydal J. Krbec.

Vůbec zdržují v sobě mnohá pojednání ze všech částí katolické theologie časopisy církevní výše jmenované, zejména Časopis katolického duchovenstva, v němž v posledních ročnících shledávají se práce Jos. Vitvara, K. Borovského, J. Skočdopole, M. Procházky, J. Hausmanna a j. Toliko právo církevní až na práce Fr. Laurina o právě manželském v témž časopise obsažené, vzdělavatelů posud nenašlo.

Jako katolíci měli i evangelíci u spisování knih bohosloveckých předkem vzdělání lidu na zřeteli. Vydánoť několikrát znovu písmo svaté, od M. Semiana (r. 1787), J. Palkoviče (r. 1808) a J. Růžičky (r. 1864); též od společností Berlínské (r. 1807) a anglické (r. 1842, 1848, 1859 a 1866). M. Loučka složil k písmu sv. konkordanci (r. 1791).

K dějepisu církve evangelické přispěli B. Tablic krátkou historií Augšpurského vyznání (r. 1808), B. Červenák Historií církve křesťanské (r. 1842), v níž zvláštní zření měl k církevním dějinám národů slovanských, J. Hurban spisem Církev evangelicko-luteránská (r. 1861) a L. z Tardy historií založení sborů evang. v Čechách a na Moravě (r. 1864).

Ze spisů dogmatických přivéstí sluší: Št. Lešky Navedení k poznání náboženství křesťanského, L. Bartolomeidesa Sumu náboženství křesťanského (r. 1796), J. Hurbana Unii (r. 1846) a jeho Nauku náboženství křesťanského, sepsanou mládeží (r. 1855); konečně konfesi helvetskou, vydanou od J. Szalaye a V. Krameriusa a nově přeloženou od H. z Tardy (r. 1867). Ku potřebě katechetické vzdělali B. Tablic, K. Kuzmany a K. Braxatoris Katechismus Lutherův a M. Blažek a posléz H. z Tardy (r. 1867) vydali helvetský katechismus Heideberský. Potřebě spisů liturgických vyhovělo se novým vydáním kancionálu, agendy a funebrálu.

Řeči nedělní a sváteční sepsali J. Petrman (r. 1783), M. Bláha (r. 1828) a J. Kollár (r. 1831 a 1844); kázně a řeči k příležitostem B. Tablic (r. 1821), J. Ferjencík (r. 1833) D. Martini, K. Kuzmany, M. Hodža a j.; řeči pohřební J. Kutlík (r. 1852). Postilly znovu vydali O. Plachý (r. 1805) J. Nešpor (r. 1817), J. Růžicka a K. Braxatoris (r. 1859).

Z knih modlitebních a vzdělavacích rozšířeny jsou zvláště O. Plachého Kochání s Bohem (r. 1790), Veghovy Modlitby křesťanské (r. 1807), K. Kuzmanyho Modlitby (r. 1843), K. Braxatorisa Hodiny s Bohem (r. 1846) a J. Procházky Domácí poklad (r. 1851).

Mnohé články z rozličných nauk theologie evangelické čtou se v časopisech: Hlasateli českobratrském (r. 1849), Věstníku (r. 1850—53), v Evangelických novinách církevních (r. 1860), Hlasech ze Siona (r. 1861—68), v Husu (r. 1862) a v Hurbanových Listech církevních (r. 1864—68).

O vzdělání literatury vychovatelské přičinilo se učitelstvo i duchovenstvo, zvláště v posledních 20 létech, s velkou pilností. Jednak sepsáno, jednak přeloženo mnoho dobrých knih návodních, spisů pro poučení mládeže i obecného lidu. Nad jiné vynikl na začátku této doby co praktický pedagog Aleš Pařízek, jenž sepsal naučení o pravém způsobu cvičení mládeže (r. 1797) a Obraz dokonalého učitele, přeložený od Fr. Vacka; týž podal do Hlasatele pojednání o pravém vychování dítek (r. 1806). Později prosluli co spisovatelé vychovatelští J. Javornický, Jan Svoboda, zvláště spisem „Školka“ řečeným čili návodem k prvopočátečnímu vyučování malých dítek (r. 1839), a nejnověji K. Vinařický, Fr. Řezáč, J. Wenzig a jiní. — N. Vaněk, chvalně známý přítel mládeže, přeložil Salemannovy spisy Račinku, Vojtěcha Krásila, Blahovida a Blahoslava (r. 1824—1827), V. Dušek Overbeckovu methodologii (r. 1825), František Mošner sepsal Pěstounku čili vychování malých dítek mimo školu (r. 1851), A. Vocol Počáteční vyučování názorní a J. V. Vlasák Vyučování školní dle čítanek (r. 1859). Mnoho vědomostí vychovatelských uloženo též v širších a kratších pojednáních v časopisech pedagogických, jakož byly: Zieglerův a Stranského Přítel mládeže (od r. 1823—1848);

Zieglerův Věrný Raditel (r. 1824); Posel z Budče (r. 1848—51), Zlaté klasy (r. 1854—55), Škola (1852—54), Pěstoun (r. 1863—65) a Škola mateřská (r. 1864—65). Nyní vydávají se: Škola a život, (od r. 1855), Školník (od r. 1861), Národní škola (od r. 1863), Škola dívčí (od r. 1863) a Listy učitelské (od r. 1866). Rovněž obsahují mnohá dobrá vychovatelská pojednání almanachy učitelské (Zora a Věstník) a některé kalendáře.

K poučení mládeže nemálo přispěli V. M. Kramerius (r. 1805), V. Nejedlý (r. 1805), J. Javornický, J. Chmela (r. 1818), M. Sichra (r. 1822), A. Švihlík (r. 1825), M. Antonie (r. 1826—30) a J. Kamaryt (r. 1834). Jan Svoboda sepsal Školku malým čtenářům a písařům (r. 1841), K. Vinařický Kytku básniček (r. 1842), B. Kulda složil dítkám Písně školní a Budička, V. Rozum Krasořečníka, Hon. Zapova Nezabudky (r. 1855). Zvláště pak zasloužilým o mládež se učinil Fr. Doucha deklamovánkami a vypravováním pěkných příběhů, ve způsobě dárků novoročních dítkám podávaným. Připočeteli k těmto spisům z většiny původním spisy z něm. převedené, zejména spisy J. Kampe, K. Salomanna, J. Jaisa, J. Glatze, J. Weisse, Fr. Hoffmanna, K. Schmida, G. Nieritze a jiných, tedy shledáme, že o vzdělání mládeže české v hojně míře pečováno.

O polním hospodářství, kteréž činí hlavní zaměstnání většiny obyvatelstva českého a moravského, mnoho poučného nejprvé přeloženo, v době nynější ale i původně sepsáno. A. Jar. Puchmayer zčeštil krátké poučení o hospodářství polním (r. 1817), N. Vaněk Schneeova Rozumného hospodáře (r. 1822) a spis Schwipplův, řečený „Jiří Volný“ (r. 1833); J. Pečírka přeložil podobný spis, nazvaný „Václav Novák.“ Také Listy poučné, vydávané od hospodářské společnosti české v Praze (r. 1838—46), podávaly po mnohá léta z větší části práce přeložené. Později však objevovaly se též práce původní, sepsané jednak od hospodářů vzdělaných, jakož složil na př. J. Fr. Koubl Knihu hospodářskou (r. 1833); jednak i od samých rolníků, zejména v časopisech. V nejnovější době nad jiné tu předčí spisy svými F. S. Kodým a K. Lambl. Kodým vzdělal Klíč hospodářský (r. 1858) a Knihu

hospodářskou (r. 1862), též mnohá důkladná pojednání v Týdenníku hospodářském, v Hospodářských novinách, jež po kolik let (r. 1854—62) spravoval a v Hlase, jež spravuje nyní. K. Lambl sepsal naučení o chování dobytka, o koňařství, o chmelařství, o zvelebení luk a krom toho mnohé rozpravy hospodářské v časopisech. Jiní spisovatelé hospodářští jsou: Fr. Horký, kterýž vydal Rolnická polní kázání a Strídavé hospodářství (r. 1861), Fr. Ronovský, spisovatel Knihy hospodářské (r. 1863), V. Lhota, jenž vzdělal Budička či hlasatele vědomostí hospodářských, Jan Lambl, spisovatel Letopisů rolníka nového věku (r. 1868), Jan Palacký, A. D. Šmid a j. Nejvíce rozšiřují se vědomosti o polním hospodářství prostředkem časopisů, ježto jsou v Čechách: Noviny hospodářské výše připomenuté, jichž redaktorem jest J. Kučera, Posel z Prahy (noviny s polovice politické a s polovice hospodářské), redigovaný od Františka Šimáčka, Hlas Kodymův a Rolník nového věku, jež vydávali Jan a Karel Lambl (r. 1860—64); na Moravě: Rolník, vydávaný od mor. společnosti hospodářské v Brně, (red. F. Mathon), Hospodář moravský, vyd. od filiáln. spolku hospodářského v Olomouci (red. J. K. Demel), Zprávy filiáln. hosp. spolku Jihlavského, Znojenského a Novojičinského, prvé pak Besídka hospodářská, kterouž spravoval M. F. Klácel. Konečně připomenouti náleží některé zvláštní spisy k hospodářství se vztahující, totiž A. D. Šmida Knihu ovčáckou (r. 1863), J. Pátka, Fr. Špatného a F. Březiny Hedbávnictví (r. 1860—1868) a Fr. Špatného Holubářství (r. 1862).

Ze spisů štěpařských uvádíme V. Skřivana Naučení o štěpařství (r. 1798), J. Teplého Naučení o chování ovocných stromů (r. 1822) a Fr. Pixy Klíč štěpařský (r. 1848); ze spisů zahradnických J. Krbce Zelináře (r. 1841), J. Lichta Zkušeného zahradníka (r. 1863), J. Šafránka Zelinářství (r. 1866) a J. Šamala Venkovského zahradníka (r. 1867).

O včelařství sepsáno několik spisův, které však za příčinou změněného v novější době způsobu včelaření z větší části pozbyly platnosti. Nejlepšího poučení o včelařství poskytuje Kniha včelařská Poláka Dérzona, vynálezce nových úlů, a Včelaření polského včelaře J. Luběneckého, kteréž oba

spisy na česko přeložil F. S. Kodym (r. 1857 a 1858). Menší poučné knížky podali včelařům T. Šimbera (Návod k rozumnému včelaření) a J. Kohlruss (Rukověť moudrého včelaření, r. 1861).

Spisovatelů lesnických bylo posud velmi po skrovnu, ač v Čechách i na Moravě počítá se mnoho výtečných lesníků. Fr. Dušek sepsal základy umění polesného (r. 1800), V. Havelka přeložil Hartigovo umění lesní (r. 1823 a 1849), dílo důkladné, a I. D. Kašpar Úředníka lesního (r. 1843). Nejnověji (r. 1865) sepsal K. Schindler veškeré nauky lesnické (v Rolníku nového věku). Pojmenovati tu náleží též Zákon lesní, vyd. r. 1852 a Fr. Špatného Zábavy myslivecké (r. 1861).

O povznesení řemeslnictví a průmyslu způsobem poučování písemného velkých zásluh sobě dobyl J. S. Presl, kterýž, sebrav k tomu konci názvy technologické z lidu, vzdělal po česku J. M. Pope prostonárodní technologii (r. 1836) a jal se vydávati časopis technologický (r. 1837—39). Zaroveň s J. Preslem k zvelebení průmyslu přihlížel K. Amerling, spisovatel Promyslového posla (r. 1840—46), a Jednota ku povzbuzení promyslu, kteráž vydávala Listy poučné řemeslníkům (r. 1847). V novějších létech vzdělávali technologii A. Mayer, jenž sepsal Nauky technické (r. 1855) a Českého řemeslníka (r. 1863), Fr. Hora, kterýž sepsal Krátkou technologii (r. 1862), zvláště pak vydavatelé časopisu „Průmyslová škola“ (od r. 1858—62), z nichž napsal J. Krejčí Přírodopis kovů, E. Grégr rozpravu o zvířatech a látkách zvířecích, J. Staněk chemii technologickou, J. Mužák návod ku kreslení, F. Šanda měřictví, J. Balda základy technologie a A. Schwarzer počátky mechaniky. Mimo to sepsal J. Daněk naučení o pivovárnictví (r. 1852) a Fr. Šebor cukrovarnictví (r. 1865). Co stavitelství se týče, přeložil J. N. Štěpánek Jöndlovo poučení o stavitelství pozemním (r. 1840), L. Kavka Wachova užitečného rádce stavitelského (r. 1864) a Jos. Niklas a Fr. Šanda popsali Slohy stavitelské (r. 1865).

Nauky kupecké jazykem českým nejprvé vzdělávati počal A. Skřivan, majetník školy obchodnické. Sepsal Nauku o slohu kupeckých listů (r. 1850), Českého obchodníka (r. 1851), Směnkářství obchodníkům (r. 1851), rozpravu o stát-

ních papírech (r. 1857) a o spořitelnách, též nauku o kupeckém slohu a o kupeckém účetnictví (r. 1866). Kromě Skřivana vydal na světlo J. Velek Návod k vedení knih kupeckých (r. 1863), A. Mezník Nauku o směnkách ku potřebě škol reálních (r. 1863) a K. P. Kheil Slovník názvů zboží kupeckého (r. 1864). Od r. 1867 vydává spolek kupecký Merkur časopis obchodnický, nazvaný „Pražský Lloyd.“

Vědomosti o národní ekonomii v lidu českém jal se šířiti Fr. L. Rieger, jenž přeložil dílo slovutného J. Droze o politickém hospodářství (r. 1853) a sepsal rozpravu o pracích nehmotných (r. 1850) a zevrubnější spis o účincích, jež má průmysl na blahobyť dělníků (r. 1860). Fr. Chleborád vzdělal národní hospodářství politické (r. 1868).

Ku konci jest nám ještě uvéstí některé spisy pro poučení lidu, z velké části převedené z němčiny. Toho způsobu jsou: Beckrova Kniha o pomoci v bídě, přeložena od Fr. Tomsy (r. 1791), Salcmannův David opatrný, přel. od V. Kramerlusa (r. 1803), a téhož Arnošt Zabranský, přel. od A. Suchánka (r. 1815). Filip Neděle vzdělal dle německého knihu, nazvanou Václav a Dorota či obraz pro lid obecný (r. 1812), J. Mejstřík (r. 1821) a Fr. Sláma (r. 1844) Hubrova Isidora, sedláka Lhotského, Fr. Svoboda (r. 1830) Zschokkův Zlatodol, a jiní téhož mistra Jordána a Kořaleční mor. Fr. Kampelík zčeštil (r. 1838) Franklinovu Pokladnici čili cestu, vedoucí k bohatství. Původní práce jsou J. Javornického Duchové a strašidla a Lucián a obec Skalenská (r. 1827).

Mnoho poučného obecnému lidu poskytují za novější doby kalendáře. O zvelebení této důležité části literatury prostonárodní pilně se přičinili V. M. Kramerius, spisovatel kalendáře tolerancí (r. 1787—98), Jan Hýbl (r. 1817) a Frant. Bohumil Tomsa (r. 1831); v novějších létech V. Filípek. Jak. Malý, J. Pečírka a Vinc. Vávra. Na Moravě hleděla ku zdokonalení kalendářství Jednota moravská, vydávavši dobře uspořádaný kalendář Koledu (r. 1851—58), a Jednota Cyrillo-Methodějská, ježto vydává kalendář Moravana (od r. 1852). Na Slovensku o vzdělání lidu vydáváním příhodných kalendářů v jazyku českém chvalitebně pečovali: J. Palkovič (r. 1802—49), K. Fejerpataky (r. 1830—51) a D. Lichard,

pořadatel kalendáře Časníka (r. 1856—59). Porovnáme-li minucí hospodářské, vydávané na konci minulého století a ilustrace k nim s kalendáři nynějšími, s potěšením shledáme, jak veliký pokrok se stal k dobrému obecného lidu v tomto odvětví prostonárodního písemnictví. Na zřeteli při tom máme zvláště novější kalendáře Sborník, Posla z Prahy, Kalendář koruny České a Moravana.

5. Spisové znamenitější.

A) Jazykověda.

a) *Mluvnice a pravopisy.*

α) Psané jazykem českým. 1. Fr. Tomsy Uvedení k české dobropísemnosti. V Praze 1782 a 1784.

2. Al. Pařízka Pravidla české dobropísemnosti. V Praze 1813.

3. V. Hanky Pravopis český. V Praze 1817 a potom několikrát.

4. Fr. L. Čelakovského Česká dobropísemnost. V Praze 1840.

5. J. S. Tomíčka Pravopis český. V Praze 1850 a 1862.

6. J. Schmitta Grammatika česká. V Praze 1816.

7. Fr. Novotného z Luže Pravidla řeči české. V Praze 1818.

8. J. Dobrovského mluvnice čili soustava jazyka českého. Přeložil V. Hanka. V Praze 1822, 1831 a 1849.

9. J. Franty Zastaralé formy českého slovesa. V Praze 1829.

10. Fr. Kampelika Čechoslovan. V Praze 1842.

11. J. Zieglera Mluvnice česká. V Chrudí 1842 a 1850.

12. M. F. Klácela Počátky vědecké mluvnictví českého. V Brně 1843.

13. P. J. Šafaříka Počátkové staročeské mluvnice. V Praze 1845. (O úvod k Výboru z literatury české)

14. Jak. Malého Krátká mluvnice česká. V Praze 1846.

15. J. S. Tomíčka Mluvnice česká. V Praze 1850, posléz 1863.

16. Fr. Lad. Čelakovského Čtení o srovnací mluvnici slovanské. V Praze 1854.

17. Mart. Hattaly a) Zvukosloví jazyka československého. V Praze 1853. b) Téhož Skladba jazyka českého. V Praze 1855, a c) téhož Srovnací mluvnice jazyka českého a slovenského. V Praze 1857.

18. Josefa Smolíka Nauka o slohu pro gymnasia a školy reální. V Praze 1858.

19. Karla Kunce a) Nauka o větách. V Opavě 1859 a 1861. b) Téhož Mluvnice česká pro nižší gymnasia a reálky. V Opavě 1863 a 1866.

20. Fr. B. Květa Staročeská mluvnice. V Praze 1860 a 1864.

21. V. Zikmunda a) Skladba jazyka českého. V Litomyšli a v Praze 1863. b) Téhož Grammatika jazyka českého pro nižší gymnasia. V Praze 1864.

22. Jana Maška Pravopis český. V Táboře 1863.
23. I. J. Hanuše Nástin slohovědy či stylistiky. V Praze 1864.
24. Em. Týna Časoslovo české ve významu a bohatosti svých tvarů. V Praze 1866.
25. Fr. Ot. Mikše a) Pravopis a mluvnice jazyka českého. V Praze 1867.
b) Téhož Česká mluvnice. V Praze 1868.
β) Mluvnice a pravopisy psané jazykem německým. 1. Fr. Tomsa's Böhmische Sprachlehre. V Praze 1782.
2. K. J. Thams Böhmische Grammatik. V Praze 1785.
3. F. M. Pelzel Grundsätze der böhm. Grammatik. V Praze 1795.
4. J. Nejedlý's Böhmische Grammatik. V Praze 1804, 1821 a 1830.
5. J. Dobrovský's Lehrgebäude der böhmischen Sprache. V Praze 1809 a 1819.
6. A. Lischka's Elementar-Unterricht in der böhmischen Sprache. V Jindřichově Hradci 1821.
7. N. Vaněk und J. Franta Kleine Grammatik der böhmischen Sprache. V Praze 1836.
8. Th. Burian Lehrbuch der böhmischen Sprache für Deutsche. V Praze a v Hradci Králové 1839 a 1844.
9. A. Šembera Böhmische Rechtschreibung. V Olomouci 1841 a 1844.
10. V. P. Ziak Böhmische Sprachlehre für Deutsche. V Brně 1842, 1846 a 1849.
11. A. Cebuzký Kurze Grammatik der böhmischen Sprache nach der Ahn'schen Methode. Ve Vídni 1850 a 1863.
12. J. S. Tomíček Lehrbuch der böhmischen Sprache für Deutsche. V Praze 1851 a 1855.
13. Jakob Malý Praktische böhmische Sprachlehre für Deutsche. V Praze 1851.
14. H. Karlík Praktische böhmische Grammatik. V Praze 1856.
15. J. Sokol Schule der böhmischen Sprache für Deutsche. V Lito-myšli 1862 a 1863.

b) Mluvnice jiných řečí.

1. D. Špachty Krátká mluvnice jazyka polského. V Praze 1836.
2. V. Hanky Mluvnice jazyka polského. V Praze 1839 a 1850.
3. A. J. Puchmayera Pravopis ruskočeský. V Praze 1805 a 1851.
4. V. Hanky Mluvnice jazyka ruského. V Praze 1849 a 1857.
5. Jos. Koláře Mluvnice jazyka ruského v příkladech a rozmluvách. V Praze 1867.
6. F. O. Mikše Mluvnice jazyka ruského. V Praze 1867.
7. V. Hanky Počátky posvátného jazyka slovanského. V Praze 1846.
8. J. Javornického Německý mluvník V Praze 1817 a 1821.
9. J. Sykory Německá mluvnice. V Praze 1844.
10. Fr. Lad. Čelakovského Krátká mluvnice jazyka německého. V Praze 1840.

11. Fr. Tesáře Mluvnice jazyka německého. V Praze 1856.
12. Josefa Aušveckého Krátká mluvnice jazyka německého. V Praze 1865.
13. J. Procházky Škola řeči uherské. V Kyseku 1846.
14. Ed. Vodnaříka Mluvnice jazyka uherského. V Brně 1867.
15. J. Vočadla Vyučování jazyku francouzskému. V Praze 1863.
16. E. Kregcze Elem. mluvnice jazyka francouzského. V Praze 1863.
17. J. Březanovského (P. Šrámka) Škola jazyka francouzského. V Praze 1864.
18. V. Gablera Mluvnice francouzská pro vyšší dívčí školy. V Praze 1864.
19. L. Grellepoisa Francouzská mluvnice dle Ollendorfovy metody. V Praze 1867.
20. A. V. Straky Mluvnice anglická. V Praze 1862.
21. Fr. Šohaje Malá mluvnice latinská. V Praze 1853.
22. V. Svobody Slovosklad jazyka latinského. V Praze 1853.
23. J. K. Klumpara a) Skladba jazyka latinského. V Praze 1863.
b) Téhož Cvičebná kniha ku překládání z češtiny na jazyk latinský pro 3. třídu gymnasiální. V Praze 1866.
24. Jana Kosiny Grammatika jazyka latinského. Díl I. Tvarosloví. V Praze 1867.
25. Jos. Rissa Latinská cvičebná kniha pro 2. gym. třídu. V Praze 1868.
26. R. Kühnera Mluvnice řecká. Přel. Fr. Šir. V Praze 1852.
27. J. Kurtia Grammatika řecká. Přel. A. Vaníček. V Praze 1863.
28. Fr. Lepaře Řecká cvičební kniha pro gymnasia. V Praze 1863.

c) Čítanky.

- a) České. 1. Fr. Tomsy Chrestomatie česká s nápisem: Uiber die Veraenderungen der böhmischen Sprache. V Praze 1805.
2. Jos. Jungmanna Slovesnost aneb sbírka příkladů s pojednáním o slohu. V Praze 1820; rozmnožena 1845 a 1846.
3. Fr. Šíra Výbor ze spisovatelů řeckých. V Jičíně 1826 a 1827.
4. S. K. Macháčka Česká chrestomatie Němcům sepsána s titulem: Böhmische Chrestomathie für Deutsche. V Praze 1830.
5. Fr. Trnky Kniha cvičná jazyka slovanského v Čechách, na Moravě a na Slovensku. V Brně 1832.
6. Výbor z literatury české až do konce XVI. století. Sestavil K. J. Erben. Díl I. V Praze 1845. Díl II. V Praze 1868.
7. J. Malého a) Příkladové české mluvy. V Praze 1846. b) Soustavní nástin slovesnosti. Tamtéž 1848.
8. Fr. L. Čelakovského a) Česká čítací kniha pro nižší třídy gymnasiální. Tři díly. V Praze 1851 a 1852. b) Téhož Česká čítací kniha pro pátou a šestou třídu gymnasiální. V Praze 1851. Vydána též s titulem: Malý výbor z literatury české. V Praze 1850.
9. Fr. Čupra Čítanka česká s titulem: Böhmisches Lesebuch für die Gymnasien. 3 díly. V Praze 1852.

10. J. Jirečka *a)* Čítanka pro nižší gymnasia: *a)* pro první třídu. V Praze 1856; *β)* pro třetí třídu. V Praze 1857 a *γ)* pro čtvrtou třídu. V Praze 1853. *b)* Téhož Antologie z literatury české pro vyšší gymnasia: *α)* doby staré. V Praze 1860; *β)* doby střední. V Praze 1858, a *γ)* doby nové. V Praze 1861
11. H. Jirečka Obrazy přírodní z říše rakouské. Čítanka s obrazy. Ve Vídni 1860.
12. I. J. Hanuše Malý výbor ze staročeské literatury. V Praze 1863.
β) Čítanky jinojazyčné. 1. Fr. L. Čelakovského Počáteční čtení všeslovanské. Část I. Z písemnictví polského. V Praze 1850. Část II. Z písemnictví ruského. V Praze 1852.
2. V. Křížka Antologie jihoslovanská. V Praze 1863.
3. K. J. Erbena Čítanka slovanská. Výbor povídek a pověstí ve všech řečech slovanských. V Praze 1864.
4. Jos. Aušveckého Německé čtení pro první třídu vyšších škol dívčích. V Praze 1865.
5. A. Koblisky Čítanka latinská pro druhou třídu gymnasiální. V Praze 1864.
6. V. Gablera První čítanka francouzská pro vyšší školy dívčí V Praze 1864.
7. Emanuele Kregcze Chrestomatie francouzská pro střední školy. V Praze 1864.

d) Slovníky.

1. K. J. Thama *a)* Slovník německo-český. V Praze 1788, 1799 a 1814. *b)* Téhož Slovník česko-německý. V Praze 1807. *c)* Téhož Kapesní slovník česko-německý a německo-český. V Praze 1818.
2. Fr. Tomsy Úplný slovník jazyka českého, německého a latinského. V Praze 1791.
3. Josefa Dobrovského Slovník německo-český. Dva díly. V Praze 1801 a 1821.
4. Jiř. Palkoviče Slovník jazyka českého a německého. Dva díly. V Praze 1820 a v Prešpurku 1821.
5. Ant. Bernoláka Slovar Slovenski Česko-latinsko-německo-uherski. 5 dílů. V Budíně 1825—27.
6. Jos. Chmely Slovník latinsko-česko-německý. V Praze 1830.
7. V. Hanky Sbirka nejdávň slovniků latinsko-českých. V Praze 1833.
8. Jos. Jungmanna Slovník česko-německý. Pět velkých dílů. V Praze 1835—1839.
9. Jos. Franty Šumavského *a)* Slovník německo-český. Dva díly. V Praze 1844 a 1846. *b)* Téhož Slovník česko-německý. Dva díly. V Praze 1849 a 1854. *c)* Téhož Kapesní slovník jazyka českého a německého. Dva díly. V Praze 1855. Po druhé, doplněný skrze Jos. Ranka. Díl česko-německý. V Praze 1859; díl německo-český r. 1860.

10. Josefa Ranka Slovník kapesní jazyka českého a německého. Díl česko-německý. V Praze 1863. Díl německo-český. V Praze 1864.

11. Jos. B. Podstranského Kapesní slovník polsko-český a česko-polský. V Praze 1851.

12. V. Křížka Slovník latinsko-německo-český pro nižší gymnasia. V Praze 1861.

13. Fr. Čupra a) Kapesní slovník latinsko-německo-český pro gymnasia. V Praze 1853 a 1863. b) Fr. Čupra Kapesní slovník řecko-německo-český. V Praze 1854.

14. V. Vojáčka Veliký slovník latinsko-německo-český. V Praze 1864—68. Vydává se.

15. Slovník německo-český názvů právnických a politických s titulem: Deutsch-böhmische juridisch-politische Terminologie. Ve Vídni 1850.

16. Slovník česko-německý vědeckého názvosloví pro gymnasia a školy reální. V Praze 1853.

17. Fr. Špatného Slovník hospodářsko-technický. V Praze 1843.

18. Arn. Vysokého Materiál ke slovníku technologickému. V Litomyšli a v Praze 1863.

19. Slovník lékařské terminologie. V Praze 1863.

20. M. Klácela Slovník novinářský. V Brně 1849.

21. Jos. Ranka Kapesní slovník novinářský. V Praze 1862.

22. K. P. Kheila Slovník německo-český názvů zboží kupeckého. V Praze 1864.

e) Příslovnictví, fraseologie a jiné spisy jazykovědecké.

1. Fr. Trnky Pořekadla Slováků moravských a uherských. V Brně 1831.

2. J. Liblinského Přísloví a pořekadla. V Praze 1848.

3. Fr. L. Čelakovského Mudrosloví národu slovanského v příslovích. V Praze 1852.

4. I. J. Hanuše Literatura příslovnictví slovanského a německého. V Praze 1853.

5. M. Sichry Fraseologie česká, vyd. s titulem: Böhmische Fraseologie. V Brně 1821.

6. J. Šacha Fraseologie česká. V Praze 1863.

7. Fr. Šebka Fraseologie česká. V Praze 1863.

8. Jak. Malého Ukásky fraseologie česko-německé. V Praze 1867.

9. A. V. Šembery Základové dialektologie československé. S příklady všech jazyků slovanských a různorečí českých, moravských a slovenských. Ve Vídni 1864.

10. P. J. Šafaříka a) Památky dřevního písemnictví jibeslovanského. V Praze 1851. b) Téhož Památky písemnictví hlaholského. V Praze 1853. c) Téhož Rozpravy z oboru věd slovanských (z většiny jazykozpytné). V 3. díle jeho Spisů sebraných. V Praze 1866.

11. I. J. Hanuše Procházký po oboru mluvozpytu a staročinnosti slovanských. V Praze 1856.

12. F. J. Jezbery Kyrill a Method nepsali hlaholsky než kyrilsky. V Praze 1858.

13. J. Hulakovského Zkrácení slov, jichž užíváno v rukopisech a listinách. V Praze 1852.

B) Básnictví.

a) Básně lyrické.

α) Původní.

1. V. Thama Básně sebrané a původní. 2 svazky. V Praze 1785 a 1812.

2. A. J. Puchmayera Sebrání básní a zpěvů. 5 dílků. V Praze 1795—1814. Obsahuje krom básní vydavatelových práce asi 30 jiných skladatelů. Básně Puchmayerovy vydány jsou po druhé o sobě (Fiálky a Montesquieuův Chrám Gnidský) r. 1833 a 1836.

3. J. Palkoviče Musa ze slovanských hor. Ve Vácově 1801.

4. V. Stacha Starý Veršovec. V Praze 1808.

5. B. Tablice Poesie. Ve Vácově 1808—1812.

6. Herm. Galáše Musa moravská. V Brně 1813. Obsahuje básně a písně obecného lidu.

7. P. J. Šafaříka Tatranská Musa s lyrou slovanskou. V Levoči 1814.

8. Fr. B. Štěpničky Hlasy lyry české. 2 díly. V Praze 1817.

9. V. Hanky Písně. V Praze 1819, posléz 1851.

10. M. Z. Poláka Vznešenost přírody. Báseň lyrická. V Praze 1819. Po druhé v jeho spisech. V Praze 1862.

11. Šeb. Hněvkovského a) Básně drobné. V Praze 1820 a b) Básně nové. V Praze 1841.

12. Jos. Jungmanna Básně sebrané, původní i přeložené. V Praze 1841.

13. Jana Kollára Básně. V Praze 1821. Po druhé s titulem: Slávy dcera. V Budíně 1824. Zavírá v trojím oddělení: Sála, Labe a Dunaj 150 znělek. Znovu vyšla rozšířená na 615 znělek v pěti zpěvích (Lethe a Acheron) a s Výkladem r. 1832, 1845, 1852 a 1863.

14. Fr. L. Čelakovského a) Básně smíšené. V Praze 1822 a 1830. b) Ohlas písní ruských. V Praze 1829. c) Ohlas písní českých. V Praze 1840. d) Růže stolistá. Báseň a pravda. V Praze 1840. Opět vydány jsou tyto básně krom epigramů a antologie r. 1847.

15. Jos. Vl. Kamarýta a) Básně smíšené. V Praze 1822. Po druhé 1867. b) Téhož Pomněnky. V Praze 1834.

16. K. S. Schneidra Okus v básnění českém. 2 svazky. V Hradci Králové 1823 a 1830.

17. J. K. Chmelenského a) Básně. V Hradci Králové 1823. b) Kytka V Praze 1836—38.

18. Jana Jindř. Marka (Jana z Hvězdy) Básně. (Ballády, romance a legendy). V Praze 1823 a 1843.

19. J. Hollého Žalozpěvy, písně a jiné básně. V Budíně 1841.
20. Fr. Kamenického (Fr. Vacka) a) Písně v národním duchu českém. V Praze 1833. b) Téhož Lilie a růže. V Praze 1846.
21. Vojtěcha Nejedlého Básně. V Praze 1836.
22. Mat. Fr. Klácela Básně lyrické. Dva svazky. V Brně 1836—37.
23. Václava Rába Básně. V Praze 1836.
24. K. H. Máchy a) Máj. V Praze 1836. b) Téhož básně sebrané. V Praze 1845 a 1862.
25. Karla Sabiny Básně. V Praze 1841.
26. Fr. Rubše Deklamovánky a písně. V Praze 1837—1841. Po druhé v jeho spisech. V Praze 1861.
27. J. Sl. Tomička Básně. V Praze 1840.
28. K. Vinařického Varito a Lyra. V Praze 1843. Tyto básně složeny jsou tak, že v nich nikde není dvou souhlásek pospolu.
29. Boleslava Jablonského (E. Tupého) Básně. V Praze 1841, 1846, 1857 a 1864. Mezi nimi jest i báseň naučná: Salomon.
30. S. K. Macháčka Drobné básně. V Praze 1846.
31. Fr. Sušila a) Básně. V Brně 1847. Po druhé tamtéž 1862. b) Téhož Růže a trní. V Brně 1851.
32. V. Štalce a) Pomněnky po cestách života. V Praze 1845. b) Téhož Perly nebeské čili Podobenství a průpovědi Páně. V Praze 1865. c) Téhož Dumy české. V Praze 1867.
33. Vinc. Furcha a) Básně. 2 svazky. V Olomouci 1843 a 1844. b) Téhož Písně a ballady z války uherské. V Praze 1850.
34. V. Jar. Picka a) Básně. V Praze 1843 a 1856. b) Téhož Písně. V Praze 1847, 1852 a 1859.
35. Karla Štura Ozvěna Tatry. V Prešpurku 1844.
36. V. Nebeského Protichůdci. V Praze 1844.
37. Sigf. Kappera České listy. V Praze 1846.
38. Jar. Kaliny Spisy básnické (lyrické a epické). V Praze 1852.
39. K. J. Erbena Kytice z pověstí národních. V Praze 1853 a 1861.
40. J. Pr. Koubka Básně. (V jeho spisech sebraných). V Praze 1857—1859.
41. Gustava Pflagra a) Dumky (Sbírka znělek, pověstí a písní). V Praze 1857. b) Téhož Cypřiše (Sbírka básní lyrických a epických). V Praze 1862.
42. Jana Nerudy a) Hřbitovní kvítí. V Praze 1858. b) Téhož Knihy veršů, obsahující básně lyrické, výpravné a příležitostné. V Praze 1868.
43. V. Lešetického Písně a ballády. V Praze 1858.
44. Jos. Uhlíře Básně. V Praze 1858.
45. Adolfa Hejduka Básně. 2 svazky. V Praze 1859 a v Písku 1864.
46. Jos. Friče Výbor básní. V Genevě 1862.
47. V. Hálka Spisy básnické. (Ballády, Večerní písně a j.). V Praze 1862.
48. Jindřicha Dvořáka Básně. V Brně 1862.

49. J. Soukopa Velehradky. V Praze 1863.
50. Vrat. K. Šembery Z mladých řader. Ve Vídni 1863.
51. Jiljího V. Jahna Růženec. V Praze 1863.
52. Ervina Špindlera Básně. V Praze 1866.
53. A. Potěhnika Vínek z luhů českomoravských. V Praze 1867.

Písně národní.

1. Fr. Ladislava Čelakovského Slovanské národní písně. 3 díly. V Praze 1822—1827.
2. P. J. Šafaříka Písně světské lidu slovenského v Uhřích. 2 díly. V Praze 1823 a 1827.
3. J. Rittra z Rittersberku České písně národní s nápěvy. V Praze 1825.
4. Jos. Vlast. Kamaryta České národní písně duchovní. Dva díly. V Praze 1831 a 1832.
5. Jana Kollára Národnie zpěvanky čili písně světské Slováků v Uhřích. 2 díly. V Budíně 1834 a 1835.
6. Fr. Sušila Moravské písně národní. V Brně 1835 a 1840. Po druhé, rozmnožené s nápisem: Národní moravské písně s nápěvy. V Brně 1860. Obsahují 838 písní kromě doplňků.
7. Karla Jar. Erbena Písně národní v Čechách. 3 díly. V Praze 1842—1845, po druhé 1853—55, po třetí s titulem: Prostonárodní české písně a říkadla. V Praze 1863. Mimo to 3 svazky nápěvů od J. P. Martinovského.

Sbírky písní a básní.

1. Karla Macháčka Krasořečník aneb sbírka básní a deklamací. V Praze 1823.
2. České besedy. Sbírka básní a deklamovánek. V Hradci Kr. 1842.
3. J. B. Pichla Krasořečník společenský. Tři díly. V Praze 1852 a 1853.
4. J. V. Rozuma Krasořečník pro mládež. V Praze 1852 a 1853.
5. Hlahol. Společenský zpěvník, jejž sestavili J. Barák, H. Přerhof a J. R. Vilímek. V Praze 1861.
6. Besedník. Sbírka deklamací. Sestavili titěž. V Praze 1861—1865.
7. A. Melišové Deklamovánky a básně ženských. V Praze 1862.
8. J. B. Pichla Společenský zpěvník český. V Praze 1850—59. S nápěvy od J. L. Zvonaře. V Praze 1862 a 1865.
9. Sokol. Společenský zpěvník československý. Sestavil Fr. A. Urbánek. V Praze 1862—66.
10. Věvec besední. Sbírka deklamací. Sestavil týž. V Praze 1863.
11. Deklamátorka. Sbírka deklamací pro ženské. Uspořádali E. Vařečka a J. Šedivý. V Praze 1863.
12. Včelka. Sbírka deklamací pro dospělejší mládež. Sebral J. Primus. V Praze 1865.

Zpěvníky církevní.

Katolické. 1. Tom. Fryčaja *Katolický kancionál*. V Brně 1805. Potom vydán několikrát od skladatele, od T. Bečáka (r. 1847) a od Fr. Poimona (r. 1856).

2. J. M. Pohořelého *Kancionál čili Sbirka písní církevních a domácích*. V Praze 1842 a 1849.

3. Fr. Sušila *Hymny církevní z latiny přeložené*. V Brně 1846.

4. Jana Hollého *Zpěvník katolický*. V Budíně 1846.

5. H. Karlíka *Zpěvník pro kostel a školu*. V Praze 1860.

6. V. Bradáče *Kancionál čili Kniha duchovních zpěvů pro pobožnost kostelní a domácí*. 2 díly. V Praze 1863.

Evangelické. 7. J. Petrmana *Žaltář krále a proroka Davida v písně spořádaný*. V Drážďanech 1781; posléz v Pešti 1856.

8. Št. Lešky *Nová kniha zpěvů křesťanských*. V Praze 1796 a 1819, posléz 1865.

9. *Duchovní zpěvy pro církve české*. V Berlíně 1839.

10. *Zpěvník evangelický aneb písně duchovní, staré i nové*. Spořádali P. Joseffy a J. Seberiny. V Pešti 1842, 1855 a 1864.

b) Básně epické.

a) Původní.

1. Vojtěcha Nejedlého *a) Poslední soud*. V Praze 1805. *b) Téhož Otokar*. 2 díly. V Praze 1835 a 1836. *c) Téhož Karel IV.*, (báseň naučná). V Praze 1835. *d) Vratislav*. V Praze 1836 a *e) Václav*. V Praze 1837.

2. Šeb. Hněvkovského *a) Děvín, báseň směšnohrdinská*. V Praze 1805. Po druhé zdelána na báseň romantickou. V Praze 1829. *b) Téhož Doktor Faust*. V Praze 1844.

3. Fr. Raymanna *a) Marie Magdalena*. V Praze 1816. *b) Poslední den soudní*. V Praze 1817 a *c) Josef Egyptský*. V Praze 1820.

4. Fr. Rokosa *Ivan. Báseň epická*. V Praze 1823.

5. Jana Hollého *a) Svatopluk, vítězská báseň ve 12 zpěvích*. V Trnavě 1833. *b) Sláv, báseň vítězská, v šesti zpěvích*. V Trnavě 1833. *c) Cyrillo-Metodiáda, báseň vít. v 6 zpěvích*. V Budíně 1835. Po druhé vydány jsou tyto básně v Hollého spisech sebraných v Budíně 1841 a 1842.

6. J. Er. Vocela *a) Přemyslovci*. V Praze 1839 a 1863. *b) Meč a kalich*. V Praze 1843 a *c) Labyrint slávy*. V Praze 1846.

7. Vítězslava Háška *a) Alfred*. V Praze 1858. *b) Goar*. V Praze 1864 a *c) Černý prapor*. V Praze 1867.

9. B. Jandy Jan Talafus z Ostrova. V Praze 1864.

β) Lyrické a epické básně přeložené.

1. *Básně z Virgilia, Theokrita, Homera, Ovidia, Tyrthea a Horáce* Přel. Jan Hollý. V Trnavě 1824 a 1842.

2. Virgiliova Eneida. Přel. týž. V Trnavě 1828. Po druhé v Budíně 1842.
3. Virgilia Marona Spisy básnické a) Eneida, b) Zpěvy pastýřské a c) Zpěvy rolnické. Přel. K. Vinařický. V Praze 1851. Zpěvy pastýřské týž překladatel vydal o sobě již r. 1828.
4. K. Horácia Flakka O básnictví. Přel. K. Macháček. V Praze 1827.
5. Q. Horácia Flakka. Satyry. Přel. Jos. Truhlář. V Praze 1867.
6. Výbor z básní Ovidiových a Katulloových a Museova básně Hero a Leander. Přel. Jan Vondráček. V Praze 1858.
7. Antologie z Ovidia, Katulla, Propertia a Musea. Přel. Frant. Sušil. V Brně 1861.
8. Písně Anakreonovy. Přel. S. Rožnay. V Praze 1812.
9. Výbor ze spisovatelův řeckých. Přeložil Fr. Šír. Díl druhý. V Jičíně 1827. Obsahuje básně.
10. Homerova Iliada. Přeložil J. Vlček (Vlček). V Praze 1841.
11. Homerova Odyssea. Přeložil (prosou) A. Liška. V Praze 1844.
12. Spisy Bohuslava Hasišteinského z Lobkovic. Z latiny přeložil K. Vinařický. V Praze 1836.
13. A. Mickiewicz Konrad Wallenrod. Přel. V. Štulc. V Praze 1837.
14. Ant. Malezewského Marie, pověst ukrajinská. Přel. Fr. Vlasák. V Praze 1852.
15. Igor Svatoslavič, zpěv hrdinský. Z ruského přeložil V. Hanka. V Praze 1821. Tutéž básně s nápisem „Slovo o polku Igorevě“ přel. M. Hattala. V Praze 1858.
16. Al. Puškina Výbor básní. Přel. V. C. Bendl. 2 díly. V Písku 1859.
17. Ivana Mažuraniče Smrt Smail-Agy Čengice, básně hrdinská. Přel. J. Kolář. V Praze 1860.
18. W. Goethe Heřman a Dorota. Přel. J. Jungmann. V Praze 1841.
19. Fr. Schillera Básně lyrické. Přel. J. Purkyně. Ve Vratislavi 1841.
20. Fr. Schillera Výbor básní. Zčeštil V. A. Svoboda. V Praze 1847.
21. L. Pyrker Perly posvátné. Přel. K. Vinařický. V Praze 1848.
22. Arn. Schulze Okouzlená růže. Přel. J. Káčer. Ve Vratislavi 1840.
23. A. Meissnera Žižka. Básně ve 4 zpěvích. Přel. J. E. Špindler. V Praze 1864.
24. P. Gresseta Papoušek, básně směšnohrdinská. Z franc. přeložil D. Kynský. V Brně 1817.
25. Torkvata Tassa. Osvoboděný Jerusalems. Z vlastiny přel. V. P. Žák. V Brně 1853.
26. E. Younga Kvilení noční. Z angl. přel. J. Nejedlý. V Praze 1820.
27. Ossianovy básně. Přel. J. Hollmann. V Praze 1827.
28. J. Milтона Ztracený ráj. Přel. J. Jungmann. V Praze 1811 a 1841.
29. W. Scotta Panna jezerní. Přel. Fr. L. Čelakovský. V Praze 1828.
30. Jana Thomsona Počasy. Přel. Fr. Doucha. V Praze 1842.
31. Jos. Čejky a Václ. Nebeského Kytice ze španělských romancí. V Praze 1862.
32. V. Nebeského Národní písně slovořecké. V Praze 1864.

c) Básně satyrické, bájky a idylly.

1. M. Sichry Epigramy, nazvané: Maličkosti. V Hradci Král. 1824.
2. Jana Kollára Epigramy. Při jeho Slávy Dceři. V Pešti 1832.
3. J. Langer a) Bohdanečský rukopis. V Praze 1831. b) Téhož Kopřivy a Den v Kocourkově. V jeho spisech sebraných. V Praze 1863.
4. Fr. Hajniše a) Trnky. V Praze 1849. b) Kopřivy. V Praze 1853.
5. Fr. Lad. Čelakovského Epigramy. V jeho spisech básnických. V Praze 1846.
6. V. M. Krameriusa Obnovený Ezop. V Praze 1815.
7. Vinc. Zahradníka Bájky. V Praze 1832.
8. K. Vinařického Sněmy zvířat. Bájka i pravda. V Praze 1841 a 1863.
9. M. K. Ferina Lišák čili kratičká historie zlopověstných kousků starého Reineke. V Lipsku 1845.
10. M. Klácela (Fr. Třebovského) Bájky Bidpajovy. Díl I. V Olomouci 1846. Díl II. V Brně 1849.
11. Sam. Godry Bájky a rozpravy pro mládež slovenskou. V Bal. Ďarmotech 1859.
12. E. Lessinga Bájky. Přel. D. Kynský. V Brně 1818.
13. Jar. Langer a) Selanky. V Praze 1830 a 1863.
14. Jana Hollého Selanky. (V prvním díle jeho básní). V Budíně 1841.
15. J. Gessnera Idylly. Přel. V. Hanka. V Praze 1819 a J. Nejedlý. V Praze 1829.
16. J. Kouble Zrnka české soli (epigramy). V Praze 1862.

d) Básně dramatické.

a) Původní.

1. P. Šedivého veselohry a) Masné krámy. V Praze 1796. b) Noční můra. V Praze 1796. c) Pražští sládci. V Praze 1796 a d) Lesní duch. V Praze 1799; pak činohry e) České Amazonky. V Praze 1792 a f) Hrabě Miloslav. V Praze 1800.
2. Fr. Raymanna veselohry a) Sedlské námluvy. V Hradci Králové 1819 a b) Vyhrané panství. Tamtéž 1820.
3. Jana Nep. Štěpánka frašky a veselohry: a) Čech a Němec (r. 1816); b) Berounské koláče; c) Kýž bych se byl neoženil; d) Hastroš; e) Štěkavec; f) Ať se to jen žádný nedoví; g) Co se vleče, neuteče; h) Pivovár v Sojkově; činohry i) Obležení Prahy od Švejdů; k) Korytané v Čechách, Jaroslav a Blažena a Vlastenci, a smutnohra l) Bratrovrah. Tyto hry tištěny jsou v Divadle Štěpánkově. V Praze 1820—37.
4. V. Klicpery frašky a veselohry: a) Dobré jitro (r. 1820); b) Divotvorný klobouk; c) Lhář a jeho rod; d) Bělouši; e) Rohovín čtverrohý; f) Veselohra na mostě; dramatické básně: g) Blaník; h) Dvojčata; i) Uhlířka; k) Jan za chřta dán; l) Loketský zvon; m) Israelitka; n) Božena; a smutnohry: o) Rod Svojanovský; p) Soběslav, sedlský

kníže a g) Svatoslav. Tato dramata obsahují se v Divadle Klicperově (r. 1820—1821), v Almanáších her dramatických (r. 1825—1830), v Klicperových spisech dramatických od J. A. Gabriela vydaných (r. 1847—48) a ve čtvrté části Spisů českých básníků novověkých (r. 1862—63).

5. Fr. Turinského truchlohry a) Angelína. V Praze 1821 a 1841; b) Virginie. V Praze 1841, a činohra c) Pražané roku 1648. V Praze 1848.

6. a) J. Lindy Jaroslav ze Šternberka. Činohra. V Praze 1823.

6. b) J. E. Vocela Harfa. Truchlohra. V Hradci Králové 1824.

7. K. S. Macháčka veselohry a) Půjčka za oplátku. V Praze 1828 a 1846; b) Ženichové. V Praze 1826 a 1841, a smutnohry c) Bulhar a d) Záviš. V Praze 1846.

8. J. K. Chmelenského zpěvohry: a) Dráteník. V Praze 1826; b) Ol-
dřich a Božena, tamtéž r. 1828 a c) Libušin snatek, tamtéž 1832.

9. V. A. Svobody Karel Skreta. Směšnohra. V Praze 1841.

10. J. Vlčkovského (Vlčka) Jeftovna. Truchlohra. V Praze 1840.

11. K. Vinařického Jan Slepý. Historický truchloděj. V Praze 1847.

12. J. K. Tyla: a) Nalezenec, veselohra. V Praze 1837; b) Čestmír, romantická báseň. V Praze 1838; c) Slepý mládenec, romantická činohra, t. 1847; d) Jan Hus, dram. báseň, 1849; e) Bankrotář a f) Pražský flamendr. g) Strakonický dudák, a h) Paní Marjánka, matka pluku. Dramata a a b tištěna jsou v Tylově Thalii, dramata e—h v Divadelní bibliotece (r. 1852—64).

13. V. Picka Vilém z Rožmberka. Činohra. V Praze 1840.

14. Jana Jiř. Kolára truchlohry: a) Monika. V Praze 1847; b) Žižkova smrt. V Praze 1851 a c) Magelona, tamtéž 1852.

15. Ferdinanda Mikovce truchlohry a) Záhuba rodu Přemyslovského. V Praze 1851 a b) Dimitr Ivanovič. Tamtéž 1856.

16. H. Jirečka Tajemné psaní. V Praze 1852. (V Bibl. divad., sv. 30.).

17. Gustava Pflagra veselohry a) Ona mě miluje a b) Telegram (1866).

18. J. Nerudy veselohry a) Ženich z hladu a b) Prodaná láska (v Bibl. div., sv. 30 a 31) a c) truchlohra Francesca de Rimini. V Litomyšli 1860

19. J. V. Jahna Kateřina z Pernšteina. Truchlohra. V Litomyšli 1861.

20. Jos. Friče: a) Libušin soud. Báseň dramatická. V Geněvě 1862. b) Ivan Mazepa. Tragedie. V Praze 1865.

21. Vít. Hálek truchlohry a) Záviš z Falkenšteina. V Praze 1861; b) Král Rudolf. V Litomyšli 1862; c) Carevič Aleksej. V Praze 1862.

22. Mat. Kopeckého Komedie a hry. 2 díly. V Praze 1863.

23. V. Vlčka Šachy. Veselohra. V Praze 1864.

24. V. Gablera Johanna D'Ark. Truchlohra. V Praze 1866.

25. Fr. Jeřábka a) Veselohra 1866. (V Bibl. divad., sv. 51). a b) Cesty veřejného mínění. Veselohra. V Praze 1866.

26. K. Sabiny a) Inserát. Veselohra, 1866. (V Bibl. div.). b) Templáři na Moravě. Romantická opera, 1866, c) V studni, operetka, 1867 a d) Černá růže. Truchlohra, 1868.

27. Jindř. Böhma Drahomíra. Romantická opera. V Praze 1867.

β) Přeložené.

1. Sofokleova a) *Antigona*. Z řečt. přel. Fr. Šohaj. V Praze 1851 a 1862. b) *Sofokleův Král Edip*. Přel. týž. V Praze 1856. c) *Téhož Elektra*. Přel. B. Nydrle. V Praze 1868.
2. Aischylovy tragedie a) *Eymenidy*. Přel. V. Nebeský. V Praze 1862 a b) *Promethays*. Přel. týž. V Praze 1862.
3. Hrab. Alexandra Fredra a) *Pan Čapek*. Z polsk. přel. Fr. Lad. Rieger. (V Bibl. divad., sv. 3). b) *Téhož Dámy a husaři*. Přel. Fr. P. Volák. (V Bibl. div., sv. 2).
4. Jos. Korzeniowského a) *Obžínky* a b) *Stará místo mladé. Veselohry z polšt.* přel. Hon. Zapová. (V Bibl. div., sv. 7).
5. a) J. Kraszewského *Pán a správce, činohra*. Přel. P. H. (V Bibliotheca div., sv. 50).
5. b) S. Krasínského *Iridion*. Přel. J. Frič. V Praze 1863.
6. G. Lessinga *Nathan moudrý*. Přel. Jakub Malý. 1866. (V Bibl. divadelní, sv. 50).
7. W. Goethe a) *Iphigenia v Taurii*, tragedie. Přel. K. Macháček. V Praze 1822; b) *Marinka*. Přel. Fr. L. Čelakovský. V Praze 1827; c) *Faust*, tragedie. Přel. Jos. J. Kolář. V Praze 1863 a d) *Clavigo*, tragedie. Přel. B. Třemšínský. V Praze 1863.
8. Fr. Schillera a) *Loupežníci*, smutnohra. Přel. I. Tham, v Praze 1786 a znovu J. J. Kolár, v Praze 1866. b) *Maria Stuartka*, smutnohra. Přel. P. J. Šafařík, v Praze 1831. c) *Panna Orleánská*, smutnohra. Přel. S. K. Macháček. V Praze 1838. d) *Úklady a láska*, smutnohra. Přel. J. J. Kolár (v Bibl. divad., sv. 28); e) *Wallenšteínův tábor*; f) *Piccolomini* a g) *Wallenšteínova smrt*. Přel. týž. V Praze 1867. h) *Spiknutí Fieskovo v Janově*, smutnohra. Přel. V. Vávra (Haštalský). V Praze 1860.
9. J. Zschokke *Abelino. Smutnohra*. Přel. J. Hýbl. V Praze 1818.
10. A. z Kotzebue a) *Johanna z Montfokónu*. Přeložil J. Chmela. V Praze 1820; b) *Zmatek nad zmatek*. Přel. týž. V Praze 1820. c) *Srniec*. Přel. J. Hýbl. V Praze 1833. d) *Psací stolec*. Přel. N. Vaněk. V Praze 1832. e) *Panošova šelmovství*. Přel. J. N. Štěpánek. V Praze 1840. f) *Fučík*. Přel. týž. V Praze 1840 a v. j.
11. Ad. Müllnera *Vina. Smutnohra*. Přel. Fr. Šír. V Praze 1827.
12. K. Th. Körnera *Mikuláš hr. Zríny. Truchlohra*. Přel. J. B. Tomsa. V Praze 1838.
13. Fr. Grillparzra *Pramáti*, smutnohra. Přel. J. Špot. V Praze 1824.
14. Arn. Raupacha a) *Nevolníci aneb Isidor a Olga*, truchlohra. Přel. K. S. Macháček. V Praze 1834; b) *Pašerové*, veselohra. Přeložil J. K. Tyl. V Praze 1839. Též přeloženy jsou frašky jeho: *Duch času*, *Kord*, *Šňupka* a *Zapečetěný měšťanosta* od J. Pečírky a J. Štěpánka.
15. J. Deinhartšteina a) *Jan Sachs*. Přel. J. K. Tyl. V Thalii 1837; b) *Vdovec*, veselohra. Přel. týž. V Praze 1835.

16. E. Halma Griselda, dram. básně. Přel. J. J. Kolár. (V Bibl. div., sv. 15).
17. J. S. Mosenthala Deborah. Přel. J. J. Kolár. (V Bibl. div., sv. 4).
18. J. Brachvogla Narcis, drama. Přel. J. K. (V Bibl. div., sv. 31).
19. Em. Augiera Škaredá sestra, veselohra. Z franc. přeložil Fr. L. Rieger. (V Bibl. div., sv. 27).

20. K. Chojeckého Vláda a láska. Z franc. přel. týž. (V Bibl. div. sv. 38).

21. V. Shakespeara a) Omylové, veselohra. Přel. A. Marek. V Praze 1823; b) Othello, mouřenín Benátský, truchlohra. Přel. Jakub Malý. V Praze 1843; c) Romeo a Julie. Přel. Fr. Doucha. V Praze 1847. Od desíti roků pak přeložili Fr. Doucha, Jos. Čejka, Jak. Malý, J. J. Kolár a Lad. Čelakovský veškerá dramata Shakespearova, ježto se nákadem Matice české vydávají.

22. Zpěvohry od zřízení českého nedělního divadla r. 1824 až do r. 1848 přeložili: J. N. Štěpánek M. K. Webra Střelce kouzelníka r. 1824; Mozartova Don Juana, r. 1825; Boieldieuova Jana z Paříže, r. 1827; M. Isourda Popelku, r. 1830; K. Kreuzra Noceh v Granadě, r. 1839; K. Donizettiho Nápoj lásky a Belizara, r. 1840 a 1843 a Heroldova Zampu aneb mramorovou nevěstu, r. 1841; K. S. Macháček přeložil: Bouillyho Vodaře, r. 1824; Mozartova Don Juana a Rossiniho Lazebníka Sevillského, r. 1825; Othela, mouřenína Benátského, r. 1827; K. Chmelenský přeložil: Mehulova Josefa a bratry jeho, r. 1824; Mozartovu Kouzelnou fletnu, r. 1825; Auberovu zpěvohru Snh, r. 1827 a Jirovcova Lékaře očního, r. 1830; J. Jungmann přeložil: Mozartův Únos ze Serailu, r. 1835; V. A. Svoboda: Normu, Montechi a Kapuletti a j. V novější době přeloženo zpěvoher tolik, že jich tuto vypočísti nelze.

C) Povídky a romány.

a) Povídky, pověsti a novely.

α) Původní.

1. P. Šedivého a) Maran a Onyra. V Praze 1791; b) České Amazonky. V Praze 1792 a c) Mnislav a Světivina. V Praze 1794.
2. V. Krameriusa Rozličné povídačky. V Praze 1808.
3. Mat. Sichry a) Povídatel. V Brně 1815—17. b) Téhož Kratochvílník. V Brně 1819 a 1820. c) Téhož Kratochvílná včelinka. V Brně 1827.
4. M. Rettigové a) Mařenčin Košíček. V Hradci Králové 1821. b) Věneček. Tamtéž 1825 a c) Chudobičky. Tamtéž 1829 a 1849.
5. J. Lindy Záře nad pohanstvem. V Praze 1818.
6. V. Klicpery a) První mlýn v Praze a Věnceslava, b) Karel IV. před Frankšteinem; c) Král Jan Slepý a Tajný pověrec; d) Točník; e) Vítek Vitkovic a f) Ivan. Tištěny jsou v jeho spisech a v Bibl. pův. románů. V Praze 1856—58.

7. J. K. Tyla *a)* Statný Beneda V Litomyšli 1830; *b)* Rosina Rnthardovic. V Praze 1839; *c)* Poslední Čech. V Praze 1844; *d)* Kusy mého srdce. V Praze 1844. Znovu tištěny jsou krom drobnějších povídek zábavných v jeho sebraných spisech, v Praze 1844—59 a 1867.

8. J. Jindř. Marka (Jana z Hvězdy) *a)* Konvalinky. 2 sv. V Praze 1825—26. *b)* Spisy zábavné *α)* Mastičkář, *β)* Jarohněv z Hrádku, *γ)* Harfenice, *δ)* Znamosti z průjezdu a *ε)* Drobné povídky. V Praze 1843—47.

9. Jak. Malého *a)* Bibliotéka zábavného čtení. V Praze 1835—1844. Obsahuje některé původní pohádky a povídky. *b)* Téhož Báchorky a pověsti národní. V Praze 1848. *c)* Téhož Kvítí z cizích luhů. 6 svazků. V Praze 1852—53.

10. K. Sabiny *a)* Povídky, pověsti a novely. V Praze 1845—47. *b)* Téhož Hrobník, novela. V Praze 1844 a 1862, *c)* Téhož Jaroslava. novela. V Praze 1859.

11. Fr. Rubeše *a)* Pan amacuensis na venku. V Praze 1842, *b)* Téhož Harfenice. V Praze 1844 a *c)* Povídky, pověsti a obrazy života. V Praze 1847. Z novu vydány v Rubešových sebraných spisech. V Praze 1860

12. Fr. Rubeše a Fr. Hajniše Paleček, milovník žertu a pravdy. V Praze 1841—46.

13. J. Ehrenbergera Původní vlastenecké povídky, pověsti a báchorky. V Praze 1844—47.

14. Prok. Chocholouška pověsti a povídky: Černohorci. V Praze 1843. Travič r. 1844. Jířina r. 1845. Drak Notjaiský 1846. Palceřík r. 1847. Všeobecné rukojemství r. 1849. Křižáci. Deera Otakarova. Překvapení. Harač. Dvě královny. (Vesměs tištěny v Bibl. pův. rom., v Slov. besedách a Chocholouškových spisech sebraných).

15. J. Řezníčka *a)* Novely. V Praze 1847. *b)* Téhož Jiří Doapovec a Nepřátelé poctivosti. V Praze 1856. (V Bibl. pův. rom.).

16. Fr. Pravdy (Vojt. Hlínky) Povídky z kraje. V Praze 1851—53.

17. Herm. Jirečka Novely. Ve Vídni 1853.

18. Vít. Hálek Povídky a humoresky. V jeho spisech sebraných. V Praze 1862.

19. M. J. Hurbana Gotschalk. Pověst dějepisná. V Praze 1864.

20. Jana Nerudy Arabesky. V Praze 1864.

21. Fr. Göbla Kopidlanského Sbirka povídek a arabesk. V Praze 1865.

22. Karoliny Světlé Povídky a novely. V Praze 1867.

23. V. Vlčka Jan Pašek z Vratu. Obraz z dějin českých. V Praze 1867.

24. Boženy Němcové *a)* Národní báchorky a pověsti. V Praze 1845 a 1854. *b)* Babička, obrazy z venkovského života. V Praze 1855. *c)* Pohorská vesnice. V Praze 1856. *d)* Slovenské pohádky a pověsti. V Praze 1858. Všechny tyto pověsti a báchorky znovu tištěny jsou v B. Němcové sebraných spisech, vyd. v Litomyšli r. 1862.

25. J. Košina z Radostova Pohádky národní. V Praze 1856—58.

26. M. Mikšíčka Sbirka pověstí moravských a slézských. V Brně a v Olomouci 1843—47.

27. M. Kuldy Pohádky a pověsti moravské. V Brně 1854.
28. Jos. Menšíka Pohádky a pověsti moravské. V Brně 1861—62.
29. Františky Stranecké Pohádky z Moravy. V Praze 1868.
30. A. H. Škultetyho a P. Dobšínského Pověsti slovenské. V Rožnavě a ve Štávnici 1858—61.
31. K. J. Erbena Sto prstonárodních pohádek a pověstí slovanských v nářečích původních. V Praze 1864.

β) Přeložené.

1. Arabské pohádky. Z něm. přel. V. M. Kramerius. V Praze 1795. Čarodějnice Megera a hrabě Rožmberk. Přel. týž. V Praze 1808.
2. F. Fenelona Příběhové Telemacha, syna Ulyssova. Přel. Jos. Javůrek. V Praze 1796. Po druhé přel. J. Z. Ziegler. V Praze 1814.
3. J. Gessnera Smrt Abelova a Dánis. Přel. J. Nejedlý. V Praze 1805.
4. J. Floriána a) Numa Pompilius, druhý král Římský. Přel. J. Nejedlý. V Praze 1808. b) Téhož Dobytí Jericha a Eliezer i Neftali. Přel. P. Ondrák. (V Bibl. záb. čtení).
5. F. A. Chateaubrianda a) Atala neb láska dvou divochů na poušti. Přel. J. Jungmann. V Praze 1805, 1834 a 1841. b) Téhož Poslední Abencerag. Přel. A. Hansgirk. (V Bibl. záb. čtení). c) Téhož Mučedníci. Přel. P. Ondrák. V Praze 1851.
6. J. Klaurena a) Povídky. Přel. F. B. Tomsa. V Praze 1826—30. b) Téhož Hulda, Hraběnka Cherubinka a Krvavý poklad. Přel. tentýž. V Praze 1831—1836.
7. Van der Velde Sběrka povídek zábavných. 7 sv. V Praze 1827—1832.
8. Čtení zábavné. Sebráno z výbornějších spisovatelů. V Jičíně 1829.
9. E. L. Bulwera a) Drobné povídky (Dívka Malínská a Bratři v Bibl. zábavného čtení, r. 1835) a b) Noc a jitro, přel. K. V. Püner. Ve Znojmě 1845.
10. B. de St. Pierre Pavel a Virginie. Přel. P. Ondrák. V Praze 1836 a 1855.
11. Boza (Karla Dickens) a) Olivier Twist aneb mládectví sirotka. Přel. M. Fiálka. V Praze 1843 a 1844. b) Téhož Štědrý večer a Zvon, Přel. týž. V Praze 1846 a 1848.
12. W. Irvinga a) Rip van Vinkle. b) Alhambra a c) Aninka Delarbrova. Přel. J. Malý. (V Bibl. záb. čtení, 1835—37).
13. George Sandové (p. Dudevantové) Leone Leoni, povídka. (V Bibl. záb. čtení).
14. Tisíc a jedna noc. Arabské a perské pohádky. Přel. J. Pečírka. V Praze 1862.
15. J. Zschokke Vybrané spisy. Přel. E. Herman. 8 sv. V Praze 1861—66.
16. K. Herloše Svět a lidé. Výbor povídek novověkých. Přel. J. V. Jahn. V Praze 1863—67.

17. T. Bulharina *a)* Ivan Vyžihin. Přel. J. Bačkora. V Praze 1840.
b) Téhož Neznámý. Přel. P. M. Veselský. V Praze 1840. *c)* Téhož Příhody franc. vychovatele v Rusích. Přel. A. Hansgirk. V Praze 1840.
18. M. Gógola zábavné spisy *a)* Taras Bulba. Přeložil K. V. Zap;
b) Pan Matouš a pan Matěj, přel. K. Havlíček; *c)* Plášť. Přel. týž a
d) Nevský prospekt, Kyjevští školáci a Podobizna, přel. K. Štefan.
 V Praze 1846—47.
19. I. Senkovského Předsudek. Přel. J. S. Tomíček. (V Bibl. záb. čtení).
20. S. T. Aksakova *a)* Rodinná kronika. Přel. J. S. Tomíček. (V Slovanských Bes. r. 1863.)
21. P. Kuleše Čarnyšenko. Přel. K. Štefan. (V Bibl. záb. čtení).
22. M. Czajkowského *a)* Kirdžali, pověst podunajská. Přel. Fr. P. Volák. V Praze 1852. *b)* Téhož Vernyhora, věstec ukrajinský, hist. pověst. Přel. F. B. Kořínek. V Praze 1852.
23. J. Korzeniowského *a)* Novely. Přel. F. L. Vorlíček. V Praze 1854.
b) Téhož Dcera věřitelova. Přel. týž. V Praze 1863 a *c)* Téhož Hrbatý. Přel. P. J. Šulc. V Praze 1863.
24. J. Kraszewského *a)* Kordecký, historická pověst. Přel. Fr. Vorlíček (v Slov. Bes.). *b)* Dábel, pověst. Přel. týž (tamtéž) a *c)* Kouzelná svítilna. Přel. J. Škrábek. V Praze 1852—54.
25. J. K. Andersena Povídky a báchorky. Zčeštil J. Mikuláš Bole-slavský. V Praze 1863.
26. *a)* Cervantesovy Novely. Ze španěl. přel. J. B. Pichl. V Hradci Králové 1838. *b)* Cervantesův Don Quijote de la Mancha. Přel. J. B. Pichl a K. Štefan. V Praze 1864—68.

b) Romány.

a) Původní.

1. Prok. Chocholouška romány: *a)* Templáři v Čechách. V Praze 1814. *b)* Privitan, kmet Staropražský, r. 1855; *c)* Rodina Harambašova, r. 1855; *d)* Cola di Rienzi, r. 1856; *e)* Sňatek z nenadáni, r. 1856; *f)* Hrad, r. 1860 (všechny v Bibl. pův. rom.); *g)* Jih, romantické obrazy z dějin jihoslovanských. V Praze 1862.
2. K. Sabiny romány *a)* Blouznění, r. 1857; *b)* Hedvika, r. 1858; *c)* Jen tři léta, r. 1860. (všechny tři v Bibl. pův. rom.); *d)* Na poušti, r. 1863 (v Slov. besedách) a *e)* Věčný ženich. V Praze 1858—63.
3. V. Donovského (Žižaly) romány: *a)* Tři Čechové, r. 1855; *b)* Karbaník a jeho rodina, r. 1857, a *c)* Povídky o Červeném hradě, r. 1857. (V Bibl. pův. rom.).
4. Jarosl. Křičenského romány: *a)* Zmařkové života, r. 1856; *b)* Kamarád, r. 1856; *c)* Lichvář a pokoutník, r. 1857; *d)* Statkář a jeho láska, r. 1858, a *e)* Pravda ve lži, r. 1860. (V Bibl. pův. rom.).
5. G. Pflagra romány: *a)* Dva umělci, r. 1857; *b)* Dvojí věno, r. 1857; (oba v Bibl. pův. románů); *c)* Pan Vyšinský. V Praze 1858.

d) Ztracený život 1862 a e) Z malého světa, r. 1863 (oba v Slovanských besedách).

6. Kar. Světlé: a) Láska k básníkovi. V Praze 1860 (v Bibl. pův. rom.); b) První Češka r. 1861 (v Slov. bes.) a c) Na úsvitě. V Praze 1864.

7. V. Hálek Komediant. V Praze 1861 (v Slov. besedách).

8. J. J. Kolára romány: a) Pekla zplození. V Praze 1862 (v Slov. besedách); b) Musikanti. V Praze 1867.

9. V. Vlček román: Po půlnoci. V Praze 1863.

10. J. Erv. Špindlera Bělohorští mučedníci. V Praze 1867.

β. Přeložené.

1. Kar. Pichlerové Švédové v Praze. Ve Znojmě 1844.

2. Karla Herloše (Herlossohna) historicko-romantické obrazy, přel. od J. B. Pichla: a) Čechy od r. 1414—1424 (Jan Hus a Jan Žižka). V Praze 1850 a 1861; b) Poslední Taborita. V Praze 1851 a 1861; c) Uhry r. 1444—1460. V Praze 1852; d) Černohorci. V Praze 1853 a 1863; e) Venecián. V Praze 1854, a f) Valdštejn. V Praze 1860.

3. J. Seidlitz Čechy před čtyřmi sty léty. Přel. J. K. V Praze 1863.

4. Alf. Meissnera Černožlutí. Román z dob reakce rakouské. Přel. V. Vávra. V Praze 1867.

5. J. Kraszewského Svět a básník. Přel. F. P. Volák. V Praze 1852.

6. J. Korzeniowského a) Spekulant. Přel. týž. V Praze 1853; b) Téhož Tadeáš Bezejmenný. Přel. týž. V Praze 1854.

7. J. Rzewuského a) Listopad. Přel. F. Vorlíček. V Praze 1854. b) Téhož Samuel Sborovský. Přel. týž. V Praze 1856.

8. V. Budzinského Lechie. Obraz Polska v IX. století. Přel. P. J. Šulc. V Praze 1862.

9. M. Czajkowského Švédové v Polště. Přel. F. Vorlíček. V Praze 1862 (v Slov. bes.).

10. T. Bulharina Mazepa. Přel. F. P. Volák. V Praze 1854.

11. A. Gončarova Oblomov. Přel. E. Vávra. V Praze 1862 (v Slov. bes.).

12. M. Gógola Mrtvé duše. Přel. E. Vávra. V Praze 1862.

13. Al. Manzoniho Zasnoubenci. Milánská historie ze XVII. stol. Přel. Pr. Ondrák. V Praze 1842 (v Bibl. záb. čtení).

14. Le Sageův Gil Blas de Santillana. Přel. J. Kaška. V Praze 1848.

15. Al. Dumasa a) Tři mušketýři. Přel. F. B. Tomsa. V Praze 1853. b) Téhož Monte Christo. Přel. P. J. Šulc. V Praze 1862.

16. Vikt. Hugona Bidníci. Přel. Vinc. Vávra. V Praze 1863.

17. George Sandové Consuelo. Přel. Sofie Podlipská. V Praze 1864.

18. I. K. Andersena Improvisator. Z dán. přel. J. Müller. V Praze 1851.

c) Almanachy.

1. Novoročenka na r. 1823 a 1824. Vydána v Hradci Králové, redakcí V. Klicpery a J. Chmely.

2. Dennice na r. 1825. Vyd. tamtéž redakcí J. Chmely a Fr. Čelakovského.

3. V. Klipery Almanach dramatických her. V Hradci Králové 1825—1830.

4. Milina aneb novoroční čtení. Vydal J. L. Ziegler. V Hradci Králové 1825.

5. Zora. Almanach na r. 1835, 1836, 1839 a 1840. Vyd. v Budíně z větší části v trnavštině.

6. Vesna. Almanach pro květonci věk, na r. 1837, 1838 a 1839. Sestavil E. Tupý (Jablonský).

7. Nitra na r. 1842. Vydal M. J. Hurban v Prešpurku.

8. Horník. Almanach Kutnohorský na r. 1844 a 1845. Sestavil P. Veselský. V Praze t. r.

9. Lada Niola. Almanach na r. 1855. Vyd. Jos. Frič. V Praze t. r.

10. Perly české. Vydány od Matice české. V Praze 1855.

11. Máj. Almanach na r. 1858. Spořádal Jos. Barák. Týž almanach na r. 1859—1862, spořádal V. Hálek. V Praze.

12. Kytice. Almanach na r. 1859. V Praze.

13. Růže. Almanach na r. 1860. Sest. Fr. Schwarz a E. H. Lipnický. V Praze.

14. Humoristický almanach. Vydal Jos. Vilímek. V Praze 1859 a 1860.

15. Dunaj. Almanach Vídenský. Uspořádali Fr. Kubiček, J. Pešek a Fr. Studnička. Ve Vídni 1861. (Vydán též s titulem: Vídenské Nezabudky, r. 1863).

d) Časopisy zábavné.

1. Hlasatel český. Vyd. J. Nejedlý. 4 díly. V Praze 1806—1818.

2. Prvotiny pěkných umění (aneb Vídenské listy). Vyd. Jos. Hromátko. Ve Vídni 1813—17.

3. Rozmanitosti. Vyd. J. Hýbl. V Praze 1816—1822.

4. Hyllos. Vyd. týž. V Praze 1820 a 1821.

5. Čechoslav. Vyd. V. R. Kramerius. V Praze 1820—1825.

6. Dobroslav. Vyd. J. L. Ziegler. V Praze 1820—22.

7. Milozor. Vyd. tentýž. V Hradci Králové 1824.

8. Poutník slovanský. Vyd. Fr. B. Tomsa. V Praze 1826 a 1827.

9. Rozličnosti Pražských novin. Redig. J. Linda. V Praze 1826—1833.

10. Česká Včela. V Praze 1834—1848. Red. r. 1834 a 1835 Fr. Lad. Čelakovský, 1838—44. J. Štěpánek, 1845 Fr. Klučák a 1846—48 K. Štorech a K. Havlíček.

11. Jindy a Nyní. V Praze 1829—1832. Red. J. Hýbl a 1833 J. K. Tyl.

12. Květy české. V Praze 1834—42 a Květy, národní zábavník. V Praze 1843—48. Red. J. K. Tyl.

13. Cechoslav. Všeobecný zábavník. Red. J. Langer a J. Franta. V Praze 1830 a 1831. Potom vydány od též redakce tři svazky s názvem: Čech, Samo a Krok, r. 1832 a 1833.
14. Večerní vyražení. Vyd. V. R. Kramerius. V Praze 1830—1834.
15. Tatranka. Vyd. Jiří Palkovič. V Prešpurku 1832—1843.
16. Hronka. Podtatranská zábavnice. Vyd. K. Kuzmany. V Banské Bystrici 1836—1838.
17. Vlastimil, přítel osvěty a zábavy. Red. J. K. Tyl. V Praze 1840—42.
18. Dennice, spis zábavný a poučný. Vyd. J. Malý. V Praze 1840—1842.
19. Brejle. List humoristický. Red. B. Moser. V Praze 1849 a opět 1861—62.
20. Vesna. List pro beletristiku, umění a literaturu. Redig. H. Jireček. Ve Vídni 1851.
21. Lumír. Týdenník belletristický a archiv pro dějepis. V Praze 1852—65. Red. Ferd. Mikovec; r. 1863 V. Hálek, pak J. Valečka.
22. Humoristické listy. Illustrovaný archiv rozmaru a vtipu. V Praze 1858—68. Redaktor od r. 1858—62. J. R. Vilímek, potom A. Štrauch a jiní.
23. Obrazy života. Illustrovaná domácí biblioteka zábavného a poučného čtení. V Praze 1859—62. Redaktoři r. 1859 J. R. Vilímek, r. 1860 J. Neruda a r. 1861—62 Jiljí Jahn.
24. Hvězda. List zábavný. V Olomouci r. 1859—1862. Redaktor V. Žirovnický. V Brně 1863. Red. M. Kříž.
25. Poutník od Otavy. Časopis zábavný a poučný. V Písku 1858—1862. Red. V. Janota. R. 1863—66 vydáván s titulem „Otavan.“
26. Boleslavský. Časopis naučný a zábavný. V M. Boleslavi 1860—64. Redaktor J. Zwikl, od r. 1863 J. Janda.
27. Besedník Opavský. Zábavný a poučný týdenník pro lid. V Opávě 1861—65. Redaktor A. Vašek.
28. Lada. Časopis belletristický a modní. V Praze 1861—65. Redaktorka A. Melišová.
29. Besídka čtenářská. Listy pro zábavu a poučení. V Brně 1862—1868. Red. V. Foustka, nyní I. V. Kurtin.
30. Zvony. Časopis zábavný a poučný, vyd. v Racine v Americe od r. 1863. Redaktor K. Jonáš.
31. Rodinná kronika. Listy nedělní s obrazy pro poučení a zábavu. V Praze 1862—65. Redaktoři K. V. Hof, potom J. Neruda a K. Sabina.
32. Budivoj. Časopis poučný a zábavný. Vyd. v Č. Budějovicích 1864—68. Redaktoři L. Doležal, A. Černay a nyní K. Foitl.
33. Tábor. Týdenník pro zábavu a poučení. Red. J. Frank. V Táboře 1864—68.
34. Vosa. List politicko-humoristický. V Brně 1864. Red. M. Kříž.
35. Veselé Listy. V Brně 1867. Red. Fr. Vymazal. V Praze 1868.

36. Květy. Ilustrovaný týdeník k zábavě a poučení. V Praze 1866—68. Red. V. Hálek.

37. Praha. Ilustrovaný časopis pro zábavu a poučení. V Praze 1867—68. Red. Jul. Graf.

38. Šumavan. Týdeník pro zábavu a poučení. V Klatovech 1868. Redaktor J. V. Žák.

39. Vesna Kutnohorská. Týdeník věnovaný poučení a zábavě. Red. J. Arbes. 1868.

D) Dějepis.

a) Národu Českého.

α) Dějiny české vůbec.

1. Fr. Pelcla Nová kronika česká. V Praze 1791—96. Jde až do doby husitské.

2. J. Rulík Kalendář historický. V Praze 1797—1810.

3. Fr. Pabsta Kronika národu Českého. Přeložil J. Hýbl. V Praze 1809—12 a 1827.

4. V. Hanky Obrazy dějin českých. V Praze 1822 a 1850.

5. V. V. Tomka Děje země České. V Praze 1843. Po druhé vyd. rozšířené s titulem: Děje království Českého, v Praze 1850 a znovu vzdělané v Praze 1864.

6. Pant. Neumanna Krátký dějepis český. V Praze 1846, posléz r. 1863.

7. Jakuba Malého a) Spravedlivá kronika Česká. V Praze 1854.

b) Téhož Dějiny národu Českého ku potřebě školní. V Praze 1849.

c) Téhož Dějepis národu Českého. 2 díly. V Praze 1864.

8. Fr. Palackého Dějiny národu Českého v Čechách a na Moravě. Pět dílů. Díl I. od nejstarší doby až do krále Přemysla Otakara II. r. 1253. V Praze 1848 a 1854. Díl III. Děje husitské od r. 1403—1439. V Praze 1850 a 1851. Díl IV. Věk krále Jiřího z Poděbrad od r. 1439—1471. Díl V. Děje králů Vladislava II. a kr. Ludvíka. Od r. 1471 až do r. 1526. V Praze 1865 a 1867. Díl II. od r. 1253—1403 posud nevyšel.

9. K. V. Zapa Kronika česko-moravská s obrazy. Posud dva díly. Od nejstarší doby až do skončení válek husitských. V Praze 1861—67.

10. J. E. Vocela Pravěk země České. Oddělení I. V Praze 1866.

11. Jana hraběte Harracha Chronologický přehled dějin českých. Osm tabulí visacích. V Praze 1867.

12. A. V. Šembery Vpád Mongolů do Moravy r. 1241. V Olomouci 1841 a 1842.

13. Ondřeje z Habersfeldu Bellum Bohemicum čili Vypravování o vojně české od r. 1617—20. Přel. Em. Tonner. V Praze 1867.

β) Dějiny rodů šlechtických

1. Fr. Palackého Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků království Českého. V Praze 1832.
2. A. Bočka Přehled knížat a markrabat i jiných nejvyšších důstojníků v markrabství Moravském. V Brně 1850.
3. A. V. Šembery Historie pánů z Boskovic. V Brně 1836.
4. Fr. Vlasáka Staročeská šlechta. V Praze 1856.

γ) Dějiny měst a hradů.

1. Fr. Švendy Obrazy města Hradce nad Labem. 15 svazků. V Hradci Králové 1799—1818.
2. Ondřeje Braxatorisa Letopisové Krupinští. V Prešpurku 1810.
3. Fr. Novotného z Luže Kronika Mladoboleslavská. V Praze 1822.
4. Paměti Jelšavské a Muráňské. Vydal P. Tomášík. V Pešti 1830
5. Fr. A. Vacka Místopis a historie městyse Jablonného nad Orlicí. V Praze 1831.
6. Frant. Slámy Obraz minulosti města Prachatic. V Praze 1838.
7. Fr. Jelínka Historie města Litomyšle. V Litomyšli 1838—44.
8. A. V. Šembery a) Dějiny Vysokého Mýta. V Olomouci 1845.
- b) Téhož Paměti a znamenitosti města Olomouce. Ve Vídni 1861.
9. V. V. Tomka Dějepis města Prahy. Až do r. 1348. V Praze 1855.
10. J. M. Ludvíka Dějepis hradu a panství Náchodského. Díl I. V Hradci Králové 1857.
11. Fr. Zoubka Kostelec nad Orlicí. V České Lípě 1860.
12. V. Ruffra Historie Vyšehradská. V Praze 1861.
13. Jana Solaře Paměti města Humpolce. V Praze 1863.
14. E. V. Řičáka Dějepis města Přeštice. V Praze 1864.
15. Libora Scholze Památky města Hranic. V Hranicích 1864.
16. Petra Veselského Hora Kutná až do r. 1424. V Praze 1867.
17. Dějiny města Králové Dvora. Seepsal A. Viták. V Praze 1867.
18. Starožitnosti a památky země České, jež popisují F. Mikovec a K. V. Zap. S obrazy. V Praze 1860—64.

δ) Dějiny práva českého.

1. J. E. Vocela O staročeském právu dědickém. V Praze 1862.
2. Karla Jičínského Vývin právníctví českého. V Praze 1862—63.
3. Herm. Jirečka Slovanské právo v Čechách a na Moravě. Až do konce XIII. století. 2 díly. V Praze 1863—64.
4. V. V. Tomka Sněmy české dle obnoveného zřízení zemského Ferdinanda II. V Praze 1868.

ε) Dějiny řeči a literatury české.

1. Fr. Novotného z Luže Biblioteka českých biblí. V Praze 1810.
2. Jos. Jungmanna Historie literatury české aneb soustavný přehled spisů českých s krátkou historií národu, osvícení a jazyka. V Praze 1825. Po druhé rozšířena až k r. 1847. V Praze 1850.

3. J. Míhla Literární letopis nářečí českého od l. 1825 až do l. 1837. V Praze 1839.

4. Rozbor literatury staročeské. V Praze 1842 a 1843. Zavírá v sobě práce J. Jungmanna, P. J. Šafaříka, V. Hanky a Fr. L. Čelakovského.

5. J. Kollára a) Hlasy o potřebě jednoty spisovného jazyka v Čechách, na Moravě a na Slovensku. V Praze 1846. b) Téhož O literární vzájemnosti mezi kmeny slovanskými. Přel. J. S. Tomíček. V Praze 1853.

6. V. Nebeského Rukopis Kralodvorský. Příspěvek k historii literatury české. V Praze 1853

7. V. Vávry Haštalského Krátký obrys literatury české. V Praze 1856.

8. F. B. Květa Aestetický rozbor Rukopisu Kralodv. V Praze 1860.

9. Rozpravy z oboru historie, filologie a literatury. Vyd. Jos. a Herm. Jireček. Ve Vídni 1860.

10. K. Ningra Krátký přehled historie literatury české. V Praze 1862.

11. K. Sabiny Dějepis literatury československé, doby staré a střední. V Praze 1866.

12. Světozor. Příloha literární ke Slovenským novinám. Red. Herm. Jireček. Ve Vídni 1858—61.

13. Kritická příloha k Národním Listům. Redaktor E. Grégr. V Praze 1864—65.

14. Český obzor literární. Red. F. Schulz. V Praze 1867—68.

15. A. Hansgirga Katalog knih českých od r. 1774 až do r. 1839. V Praze 1840.

16. J. V. Rozuma Seznam českých knih, obrazů a hudebních výtvorů. V Praze 1854.

17. Fr. Douchy Knihopisný slovník československý aneb seznam knih, vydaných od r. 1774. V Praze 1865.

ζ) Životy spisovatelů českých.

1. B. Tablice Paměti básníků československých. V jeho poesích. Ve Vácově 1807—12.

2. Životopis A. Hanikýře. Od V. Pohana. V Praze 1840.

3. Život Fr. L. Čelakovského. Sepsal I. J. Hanuš. V Praze 1855 a J. Malý. V Praze 1864. b) Téhož Listy sebrané. V Praze 1864.

4. Životopisný nástin P. J. Šafaříka. Vylíčil K. Sabina. V Praze 1861.

5. Paměti z mladších let života Jana Kollára. Sepsal spisovatel sám. V Praze 1862. (Ve 4. dílu jeho spisů).

6. Život V. M. Krameriusa. Sepsal A. Rybička. V Praze 1859.

7. Život J. V. Kamaryta. Sepsal týž. V Praze 1867.

8. Život Fr. L. Riegra. Sepsal J. V. Jahn. V Litomyšli 1862.

b) Dějiny národů slovanských.

1. F. Rühse Historie slovanských národů. Přeložil Václav Hanka. V Praze 1818.

2. Jana Kollára *a) Rozpravy o jménech, počátcích i starožitnostech národu slovanského a jeho kmenů. V Budíně 1830. b) Téhož Staroitalia slavjanská. Ve Vídni 1853.*

3. P. J. Šafaříka *Starožitnosti slovanské. V Praze 1837 a 1863. Obsahují staré děje národů slovanských až do obrácení jich na víru křesťanskou.*

4. A. V. Šembery *Západní Slované v pravěku, čili rozbor kritický, že Slované v Germanii a Illyrii bydlejí od doby předhistorické. Ve Vídni 1868.*

5. J. Dražkovice *starší dějepis národu illyrského. Přeložil J. Čejka. V Praze 1845.*

6. L. Siemieńskiego *Děje národu polského. Vzdělal Ludv. Ritter z Rittersberka. V Praze 1867.*

7. N. G. Ustrjalova *Dějiny ruské. Přeložil Ludvík Ritter z Rittersberka. V Praze 1856.*

8. Nestorův *Letopis ruský. Přel. K. J. Erben. V Praze 1867.*

9. Bogdanovičovy *Dějiny války ruské r. 1812. Přeložil St. Volný. V Praze 1868.*

c) Dějiny jiných národův rakouských.

1. M. Semiana *Historické vypsání knížat a králův Uherských. V Prešpurku 1786.*

2. J. Č. Intibusa *Děje národů na uherské zemi bydlících. V Praze 1851.*

3. V. V. Tomka *a) Děje mocnářství Rakouského. V Praze 1845 a 1852. b) Téhož Příruční kniha Dějepisů rakouského. Až do roku 1526. V Praze 1858.*

4. A. Špringera *Dějepis Rakouský od míru Vídenského r. 1815. Přel. V. Pravda (J. Malý). V Praze 1867.*

d) Dějiny národův cizích.

1. K. Štorcha *Dějiny Německa a Francouzská. V Praze 1849.*

2. F. A. Migneta *Historie revoluce francouzské. Přeložil J. Malý. V Praze 1850.*

3. M. A. Lamartina *Historie Girondinů. Přel. V. Vojáček. V Praze 1852.*

4. J. S. Tomička *Děje země anglické. V Praze 1849.*

5. Tom. Babingtona Macaulaye *Dějiny anglické. Přel. V. Zelený. V Praze 1865.*

6. Vil. Prescottta *Dějiny španělské za panování krále Filipa II. Přel. M. Tejřovský (Šíma) v Praze 1866.*

7. Jana Rulíka *Historie turecká. V Praze 1810.*

8. J. Malého *Amerika od času svého odkrytí až do nejnovější doby. Z angl. přel. V Praze 1853—55.*

9. S. Aurelia Viktora *Dějiny římské. Přel. J. Chmela. V Praze 1838.*

10. Lucia Julia Flora Obraz dějin římských. Přel. týž. V Praze 1844.
11. Kaja Salustia Krispa Válka s Jugurtou. Přel. N. Vaněk. V Praze 1834. Po druhé přel. Al. Vaníček. V Praze 1863.
12. K. Sal. Krispa Katilinovo spiknutí. Přel. N. Vaněk. V Praze 1835. Po druhé přeložil J. Kvíčala. V Praze 1865.
13. Dějiny Tacitovy. Přel. F. Kott. V Praze 1866.
14. Dějiny Herodotovy. Přel. J. Kvíčala. V Praze 1867.

e) Dějepis obecný.

1. O. Šoltysa Jádro historie všeobecné. V Prešpurku 1829.
2. V. V. Tomka Krátký všeobecný dějepis. V Praze 1842.
3. J. S. Tomička Doba prvního člověčenstva. V Praze 1846.
4. Jos. Fr. Smetany Všeobecný dějepis občanský. 3 díly. V Praze 1846.
5. Karla Lanyho Dějepis lidstva. Věk starý. Ve Vídni 1852.
6. Fr. Guizota Dějiny vzdělanosti v Evropě. Přeložil Jan Palacký. V Praze 1851.
7. K. Ningra Děje všeobecné. 3 díly. V Praze 1863.
8. J. Lepaře Všeobecný dějepis ku potřebě žáků na vyšších gymnáziích. V Praze 1867.

f) Životy osob znamenitých.

1. Kornelia Nepota Životopisy znamenitých vůdců vojenských. Přel. Kr. Štefan. V Praze 1851.
2. Plutarchovy Životopisy Thesea a Romula. Přeložil A. Vaníček. V Praze 1865.
3. Život Ged. Laudona Seps. K. M. Kramerius. V Praze 1789.
4. S. Černanského Příběhy hrab. Beňovského. V Prešpurku 1808.
5. Život Napoleona Bonaparte. Přel. V. R. Kramerius. V Praze 1814.
6. J. Malého Napoleon Bonaparte, císař Francouzský. V Praze 1848.
7. Život císaře Josefa II. Přel. J. Pečírka. V Olomouci 1847.
8. Téhož císaře život, od A. Hellmutha. Přel. V. Vávra. V Praze 1861.
9. J. Zitte Život mistra Jana Husi. Přel. J. V. Sommer. V Praze 1849.
10. Mistr Jan Hus aneb Počátkové církevního rozdělení v Čechách. Sepsal Jos. Al. svob. pán Helfert. V Praze 1857.
11. Život a plavby Kr. Kolumba. Dle W. Irvinga přel. Fr. Doucha. V Praze 1853.
12. Život Mohamedův. Z W. Irvinga přel. F. L. Rieger. V Praze 1853.
13. Napoleona III. Julius Caesar. Dva díly. Od několika překladatelů. V Praze 1865 a 1867.
14. Život B. Franklina. Z angl. přel. Edmund Kaizl. V Praze 1867.
15. Baltasar Hubmaier a počátkové novokřtěncův na Moravě. Sepsal Fr. Hošek. V Brně 1867.

E) Zeměpis a známost národů.

a) Zeměpis český a rakouský.

1. J. Palkoviče Známost vlasti. V Prešpurku 1804.
2. J. B. Dlabače Vypsání království Českého. S mapou. V Praze 1818.
3. J. A. Dundra Zeměpis království Českého. V Praze 1824.
4. M. Kováře Vlastivěda království Českého. V Olomouci 1867.
5. Jar. Tichého Zeměpis království Českého. V Praze 1867.
6. K. Vl. Zapa a) Zeměpis Čech, Moravy a Slézska ku potřebě školní. V Praze 1849. b) Zeměpis mocnářství Rakouského. V Praze 1852.
7. Frant. Polehradského (Řezáče) Obraz zemí českoslovanských. V Praze 1850.
8. V. Brandla Kniha pro každého Moravana. V Brně 1863.
9. B. Pr. Červenáka Zrcadlo Slovenska. V Pešti 1844.
10. J. Jirečka a) Obrazy z rakouských zemí, národů a dějin. V Praze 1860 a 1862. b) Téhož Krátký zeměpis císařství Rakouského. Ve Vídni 1863.
11. Jana Lepaře Popis mocnářství Rakouského. V Opavě 1863.
12. E. Erbena Vévodství Korutanské a Krajsinské. V Praze 1864.
13. Čechy. Země a národ. Vzdělal Fr. L. Rieger. V Praze 1863.

b) Zeměpis obecný.

1. Lad. Bartolomeidesa Geografie aneb vypsání okrášku zemského. V B. Bystřici 1798.
2. K. Šádka Všeobecný zeměpis ku potřebě školní. 3 díly. V Hradci Králové 1822—24.
3. Hadriana Balbího Zeměpis čili úplné popsání oboru zemského. Díl I. Evropa. V Praze 1835. Přeložili K. Amerling, K. Zap a K. Štorch. S mnohými dodatkami, týkajícími se zemí slovanských.
4. A. V. Hnojka Nebe a země klíč čili počátkové učení o nebi a o zemi. V Praze 1843 a 1855.
5. K. Vl. Zapa a) Všeobecný zeměpis: 2 díly. V Praze 1846 a 1850. b) Téhož Základové všeobecného zeměpisu ku potřebě školní. V Praze 1849. c) Téhož Zeměpis ku potřebě v 3. třídě škol reálních. V Praze 1853 a 1863.
6. K. Štorcha Zeměpis filosoficky pojatý. V Praze 1853.
7. Jana Palackého Všeobecný vědecký zeměpis srovnací. Díl I. Afrika a Austrálie. V Praze 1857.
8. E. Erbena Základové zeměpisu ku potřebě škol středních. V Brně 1862 a v Olomouci 1865.
9. A. Humla Základové zeměpisu ku potřebě školní. V Praze 1863.
10. Jos. Melichara Zeměpis pro školy. V Praze 1868.
11. Rusko. Země, stát a národ. V Praze 1868.

c) *Místopis.*

1. J. M. Krále Průvodce po biskupství Kralohradeckém aneb topografické popsání téhož biskupství. V Hradci Králové 1825—27.
2. K. V. Zapa Popsání hlavního města Prahy. V Praze 1835 a 1868.
3. M. Štembery Místopis města Rakovníka. V Praze 1838.
4. A. V. Šembery Vysoké Mýto. V Olomouci 1845. Obsahuje kromě historie vypsání města a panství V. Mýtského. b) Téhož Paměti a znamenitosti města Olomouce. Ve Vídni 1861.
5. K. Mensingra Popsání hlavního chrámu a jiných kostelů v Miláně. V Miláně 1845.
6. A. Dundra Popsání kraje Plzenského. V Praze 1845.
7. J. Fr. Kršky Popsání města a panství Chocenského. V Praze 1858.
8. F. Pluskala Staromoravský Velehrad a okolí. V Olomouci 1863.
9. V. V. Tomka Základy starého místopisu Pražského. V Praze 1866.
10. J. Gabriela Král. město Sušice a okolí. V Praze 1868.
11. Fr. Palackého Popis království Českého čili podrobné seznámení všech krajův, panství, statků, měst, městeček a vesnic, též hradů a tvrzí v zemi České. V Praze 1848.
12. Příruční kniha o politickém a soudním rozvrhu země České. Vydána od uvozovací komise soudní. V Praze 1850.
13. Zevrubný popis rozdělení království Českého. V Praze 1855.
14. J. Orth a Fr. Sládka Topograficko-statistický slovník království Českého. V Praze 1867.
15. Poutník, časopis obrázkový. V Praze 1846—48. Redaktor K. V. Zap a J. Malý. Zdržuje v sobě popsání mnoha měst a krajin.
16. Památky archeologické a místopisné, V Praze 1854—1868. Redaktor K. V. Zap, od r. 1865 Fr. Zoubek.
17. Starožitnosti a Památky země České. V Praze 1860—64. Red. Fr. Mikovec a K. V. Zap.

d) *Cestopisy a popsání krajin.*

1. J. Schmita Příhody na cestách po 4 dílech světa. Přel. V. M. Kramerius. V Praze 1798.
2. Vypsání mongolského císařství a mnohých království v Asii. Přel. týž. V Praze 1803 a 1804.
3. Cesta do Arabie a do země svaté. Přel. týž. V Praze 1804.
4. V. R. Krameriusa Sbirky vypsání cest po moři. 2 díly. V Praze 1812.
5. M. Z. Poláka Cesta do Vlach, vyk. r. 1818. V Praze 1820 a 1864.
6. M. J. Hurbana Cesta po Moravě a po Čechách, vyk. r. 1839. V Pešti 1841.
7. J. Kollára a) Cestopis vlašský, obsahující cestu, kon. r. 1841 do Horní Itálie. V Pešti 1843 a v Praze 1863. b) Téhož Druhý cestopis vlašský. V Praze 1863.

8. Pohled na Bosnu čili Cesta do Bosny, vyk. r. 1839. Z charv. přeložil V. Lambl. V Praze 1845.

9. Idy Pfeifferové Putování do země svaté. Přel. J. Křeček. V Hradci Králové 1846.

10. J. Sl. Tomička Obrazy světa čili popsání rozličných národů a krajin. V Praze 1846—47.

11. A. Norova Putování do svaté země r. 1835. Přeložil P. Klimeš. V Praze 1851.

12. P. Freye Cesta do Říma a po Itálii, vyk. r. 1846. V Praze 1852.

13. Missie Tichomorské. Popsal Fr. Škorpík. V Brně 1854.

14. Cesty po světě. Z franc. přel. A. Šanta. V Litomyšli 1854.

15. J. Krejčího Cesta po Německu, Švýcarsku, Francii, Belgii a Anglicku, vyk. r. 1862. V Praze 1865.

16. Jana Nerudy Pařížské obrázky. V Praze 1864.

17. J. Chmelička Cesta do svaté země. 2 díly. V Brně 1865 a 1867.

18. Pouť Slovanův do Ruska, vyk. r. 1867. V Praze 1867.

19. Ed. Herolda a) Malebné cesty po Čechách. V Praze 1861. b) Téhož Malebné cesty po Praze. Tamtéž 1866.

c) *Národopis a statistika.*

1. P. J. Šafaříka Slovanský národopis. S mapou. V Praze 1842 a 1849.

2. K. V. Zapa Zrcadlo života na východní Evropě. V Praze 1843.

3. Jihoslované. Obraz národopisný. V Praze 1864.

4. S. B. Hellera Život na Rusi. V Praze 1867.

5. Fr. B. Kořínka Obraz Slovanstva. Sousedé Slovanů. V Praze 1867.

6. Jak. Malého Národopis a dějepis. Druhá část Názorného atlasu k Slovníku Naučnému. V Praze 1866.

7. Fr. Vaváka Chvalitebné řeči svadební a písně. V Praze 1802.

8. V. Krolmusa Staročeské pověsti, zpěvy, hry a obyčeje. 13 sv. V Praze 1845—51.

9. B. M. Kuldy Svadba v národě československém. V Olomouci 1862.

10. J. Jar. Langerův České prostonárodní a svadební obyčeje a písně. (V jeho spisech sebraných). V Praze 1863.

11. Julia Fejfalíka Národní hry dram. na Moravě. V Olomouci 1863.

12. J. Jirečka Národopisný přehled království Českého. V Praze 1850.

13. V. Gauče. Krátká statistika království Českého. V Praze 1866.

14. J. Kořana Statistický přehled veškerých států na zemi. V Praze 1866.

F) *Přírodověda.*

a) *Přírodopis vůbec.*

1. Přírodopis co kratochvilník školní pro dospělejší mládež československou. Dle Funka přel. J. Filčík. V Praze 1834.

2. Fr. Šíra Krátký přírodopis. V Jičíně 1835.
3. V. Staňka Přírodopis prostonárodní čili popsání zvířat, rostlin a nerostů. V Praze 1843, 1851 a 1854.
4. Al. Humbolda Pohledy na přírodu. Přeložil Vojtěch Šafařík. Ve Vidni 1862.
5. K. Starého Obrazy z přírody. V Praze 1863.
6. V. Zimmermanna Divy prasevěta. Přel. F. Vymazal. V Brně 1864.
7. Schödlgerova kniha přírody. S obrazy. Vzdělali J. Jahn a K. Starý. V Praze 1865 a 1867.
8. Živa. Časopis přírodnický. Red. J. Purkyně a J. Krejčí. V Praze 1853—1868.

b) Mineralogie.

1. Jana S. Presla Nerostopis čili mineralogie. S obrazy. V Praze 1837.
2. Jana Pečírky a) Nerostopis. V Jindřichově Hradci 1852. b) Téhož Nerostopis pro školy střední. V Praze 1853.
3. J. Krejčího a) Počátkové nerostopisu. V Praze 1852. b) Téhož Klíč nerostopisný. V Praze 1865. c) Téhož Krystalografie čili nauka o tvarech hmoty vyhraněné. V Praze 1867.
4. J. Procházky Všeobecný nerostopis. V Jindř. Hradci 1852 a 1862.
5. P. Jehličky Nauka o nerostech pro školy. S obrazy. V Praze 1863.
6. Fr. Fischera Nerostopis pro vyšší gymnasia. V Praze 1864.
7. Schödlgerova Mineralogie a geognosie. Přel. K. Starý. V Praze 1865.

c) Botanika.

1. Kašpara hraběte ze Šternberka Pojednání o bylinářství v Čechách. Přel. A. J. Puchmayer. V Praze 1819.
2. Bedřicha hraběte Berchtolda a J. S. Presla O přirozenosti rostlin aneb Rostlinář s obrazy. 3 díly. V Praze 1820—35.
3. J. S. Presla a) Všeobecný rostlinopis. 2 díly. V Praze 1846. b) Počátkové rostlinosloví. V Praze 1848.
4. Dan. Slobody Rostlinictví. V Praze 1852.
5. K. Amerlinga Jedovaté rostliny v Čechách, na Moravě a na Slovensku. S obrazy. V Praze 1850.
6. F. M. Opice Seznam rostlin Květeny české. V Praze 1852.
7. J. Krejčího Obraz Květeny. S dřevořezbami. V Praze 1852.
8. J. Reussa Květena slovenská. V B. Štávnici 1853.
9. Lad. Čelakovského Přírodopisný atlas rostlinstva. V Praze 1864.
10. J. Billa Jedlé a škodlivé houby. S obrazy. Přeložil J. Krejčí. V Praze 1860. b) Téhož Botanika ku potřebě škol gymnasiálních a reálních. S atlasem. Přeložil J. Klika. V Praze 1868.
11. Schödlgerova Botanika. Přel. K. Starý. V Praze 1864.
12. J. Jehličky Krátký přírodopis rostlin. V Praze 1865.
13. K. Ranka Rostlinopis a slovník rostlinářský. V Praze 1868.

d) Zoologie.

1. J. Hýbla Popsání znamenitých zvířat. S obrazy. V Praze 1811.
2. J. S. Presla Seavectvo. V Praze 1834.
3. K. Amerlinga *a)* Knižka o hmyzech. V Praze 1836. *b)* Živočichové v obrazích. V Praze 1851. *c)* Fauna čili zvířena česká. V Praze 1852.
4. J. Pečírky Vypsání živočichův. V Praze 1849 a 1863.
5. J. Krejčího Přehled soustavy živočišné pro vyšší školy. V Praze 1853 a 1864. S přírodopisným atlasem živočišstva. V Praze 1863.
6. Ant. Friče Evropské ptactvo. Obrazy s výkladem. V Praze 1859.
7. Jos. Pažouta Povaha živočichů. V Praze 1864.
9. Schödlerova Zoologie. Přel. K. Starý. V Praze 1865.
10. Al. Pokorného Názorný přírodopis živočišstva. Přel. P. Jehlička. V Praze 1868.

e) Geologie a geognosie.

1. Jiř. Cuviera Rozprava o převratech kůry země a o proměnách v živočišstvu jimi způsobených. Přel. J. S. Presl. V Praze 1834.
2. J. Grimma Základové zeměznalectví čili geognosie ku potřebě horníkův. Přel. J. Krejčí. V Praze 1852.
3. F. S. Kodyma Úvod do zemězpytu. V Praze 1855.
4. J. Krejčího *a)* Průvodce přírodopisní po okolí Pražském. V Praze 1854. *b)* Téhož Horopisné obrazy okolí Pražského. V Praze 1857. *c)* Téhož Geologie čili nauka o útvarech zemských. V Litomyšli 1861.

f) Chemie.

1. J. S. Presla Lučba zkusná. 2 díly. V Praze 1828 a 1835.
2. K. Amerlinga *a)* Lučba řemeslní. V Průmyslném poslu. V Praze 1840—46. *b)* Téhož Lučební základové hospodářství a řemeslnictví. 2 díly. V Praze 1851 a 1854.
3. J. A. Stöckharta *a)* Lučba rolnická. Vzdělal F. S. Kodym. 2 díly. V Praze 1852 a 1854. *b)* Téhož Lučebnictví pro hospodáře, řemeslníky a lékárníky. Vzdělal tentýž. V Praze 1853.
4. Vojt. Šafaříka Základové chemie. 2 díly. V Praze 1859 a 1860.
5. Bernarda Quadráta Základové chemie ku potřebě nižších reálék. V Brně 1862.
6. Fr. Tonnera Chemie organická. V Praze 1863.
7. Jana Staňka Chemie všeobecná. 2 díly. V Praze 1863.
8. Ant. Červeného Základové lučby hospodářské. V Praze 1868.
9. J. Jahna Chemie nerostná. V Praze 1868.

g) Fysika.

1. P. Michálka Fysika aneb učení o přirození. V Budíně 1819.
2. Vojt. Sedláčka Základové přírodnictví aneb fysiky a matematiky potažné. 2. díly. V Praze 1825 a 1828.

3. J. Smetany *a)* Silozpyt čili fysika. V Praze 1842. *b)* Téhož Počátkové silozpytu pro střední školy. V Praze 1852.

4. Ondřeje Baumgartnera Počátkové silozpytu. Přeložil J. Krejčí. V Praze 1851.

5. J. Krejčího Fysika pro reální a průmyslové školy. V Praze 1859.

6. Ant. Majera Fysika pro nižší školy. V Praze 1862 a 1863.

7. F. S. Kodyma *a)* Zábavy nedělní čili prostonárodní poučování o silozpytu. Část I. o teple. V Praze 1844—45. *b)* Téhož naučení o živlech, jejich moci a vlastnostech. V Praze 1849 a 1864. *c)* Téhož Úvod do živlovědy. V Praze 1864.

8. Jos. Pažouta Fysika. V Praze 1864.

9. Karla V. Zengra Fysika zkušebná (mechanika a akustika). V Praze 1866.

h) Astronomie a meteorologie.

1. Obraz jasných nebes s krátkým popsáním těles nebeských. Dle J. Bartáka přel. N. Vaněk. V Praze 1836.

2. Jos. Frant. Smetany Základové hvězdosloví čili astronomie. V Plzni 1837.

3. Schödlgerova Astronomie. Přel. J. Jahn. V Praze 1863.

4. F. J. Studničky *a)* Stručný světlopis. S výkresy a mapkou hvězdnatého nebe. V Jindřichově Hradci 1864. *b)* Téhož Meteorologie čili popis a výklad úkazů povětrných. V Budějovicích 1864. *c)* Téhož Soustava sluneční. V Praze 1868.

G) Matematika a geometrie.

1. Stanislava Vydry Počátkové aritmetiky. Vydal Lad. Jandera. V Praze 1806. Obsahují též algebru a logaritmy.

2. Fr. Kukly Umění počtářské, hledíc k řemeslům. V Praze 1836.

3. Ant. Faehnricha Počtověda. V Jičíně 1850.

4. Ant. Skřivana *a)* Počtářství pro život obecný, zvláště pro obchodníky. 2 díly. V Praze 1850 a 1851. *b)* Téhož peníze, míry a váhy nejdůležitějších zemí v porovnání s rakouskými. V Praze 1858.

5. Fr. Móčníka *a)* Aritmetika pro 1. a 2. třídu gymnasiální. Přel. M. Čulen. Ve Vídni 1854. *b)* Téhož Aritmetika pro 3. a 4. třídu gymnasiální. Přel. J. F. Smetana. V Praze 1852. *c)* Téhož Počtářství praktické pro 2. a 3. třídu nižších škol reálních. Přel. A. Skřivan. V Praze 1853.

6. Jos. Smolíka *a)* Početní kniha pro nižší gymnásia. 2 díly. V Praze 1861 a 1868. *b)* Téhož Rovnice prvního a druhého stupně pro gymnásia a vyšší reálky. V Praze 1864.

7. Jos. Balcará Všeobecný počtář pro školu a pro dům. V Praze 1862 a 1866.

8. Fr. Fleischera a) Matematika pro vyšší reálky a gymnasia. V Brně 1862. b) Téhož Aritmetika pro 3. a 4. třídu gymnasiální. V Praze 1868.

9. Václava Šimerky a) Algebra či počtářství pro vyšší gymnasia. V Praze 1863. b) Téhož Algebra pro nižší gymnasia. V Praze 1864.

10. Fr. Macka Sedmimístné logaritmy obecné. V Brně 1862.

11. J. Jarolímka Počtářství pro 1. a 2. třídu nižších reálék. V Praze 1864.

12. J. Soukupa Počty v příkladech. V Praze 1864.

13. Vojt. Sedláčka Základové měřictví čili geometrie. V Praze 1822.

14. Jana Lodla Počátky kreslení a měřictví. V Praze 1859.

15. J. Dřizhala Počátky měřictví pro nižší gymnasia. V Praze 1862 a 1867.

16. Fr. Šandy Měřictví a perspektivní rejsování pro nižší reálky. V Praze 1862.

17. D. Ryšavého a) Zobrazující měřictví pro vyšší reálky V Praze 1862. b) Téhož Měřictví a rejsování pro 2. třídu nižších reálék. V Praze 1863.

18. V. Janděčky Geometrie pro vyšší gymnasia. Díl I. Planimetrie. V Praze 1864.

19. G. Skřivana a) Základové analytické geometrie v rovině. V Praze 1864. b) Téhož Přednášky o algebraické analýsě. V Praze 1865.

20. M. Pokorného Determinanty a vyšší rovnice. V Praze 1865.

21. Fr. Studničky a) Základové sferické trigonometrie. V Praze 1865. b) Téhož Vyšší matematika v úlohách. V Praze 1866. c) Téhož Základové vyšší matematiky. V Praze 1867.

II) Filosofie.

1. Ant. Marka a) Logika či umnice. V Praze 1820. b) Téhož Základové filosofie (Logika a metafysika). V Praze 1844.

2. M. F. Klácela a) Mostek aneb úvod k metafysice. V Olomouci 1842. b) Téhož Dobrověda čili filosofie mravní. V Praze 1847.

3. Herbarthovo Dušesloví zkušební. Přel. F. Hyna. V Praze 1844.

4. Fr. Škorpíka Mluvnictví a zjevení. V Brně 1846.

5. I. J. Hanuše a) Nástin duševědy. V Brně 1849. b) Téhož Nástin logiky. V Praze 1850. c) Téhož Rozbor filosofie Tomáše ze Štítného. V Praze 1852.

6. Jos. Dasticha a) Základové praktické filosofie. V Praze 1863. b) Téhož Filosofická propedeutika, jež obsahuje a) Formální logiku a β) Empirickou psychologii, kromě úvodu do studium filosofie. V Praze 1867.

7. C. Mendelssohna Faedon. Přel. J. Černý. V Praze 1833.

8. Marka Aurelia Antonína Zápisky. Přel. Fr. Šír. V Praze 1842.

9. Aristotelovy Kategorie. Z řeck. vyložil A. J. Vrtátka. V Praze 1861.

10. Platonova rozmluva Laches. Přel. Fr. Saska. V Plzni 1862.
11. Platonův Gorgias. Přel. J. Kosina. V Praze 1865.

I) Mythologie.

1. Jana Kollára Sláva Bohyně a původ jména Slavův čili Slavjanův. V Pašti 1839.
2. Jana Vlčka Krátký přehled mythologie Řeků a Římanů. V Praze 1843.
3. V. Rozuma Bájesloví slovanské. V Praze 1857.
4. Ig. J. Hanuše a) Bajeslovný kalendář čili pozůstatky pohanských svátečních obřadů slovanských V Praze 1860 b) Téhož Děva zlatovlasá, bohyně pohanských Slovanů. V Praze 1860.
5. Adolfa Heyduka Nástin bájesloví slovanského a německého. V Praze 1863.
6. Fr. Sasky Mythologie řecká a římská pro gymnasia. V Praze 1867.

K) Pěkná umění.

1. Počátkové českého básnictví, zvláště prosodie. Sepsali J. Benedikti, P. J. Šafařík a Fr. Palacký. V Prešpurku 1818.
2. Šeb. Hněvkovského Zlomky o českém básnictví, zvláště o prosodii. V Praze 1820.
3. A. J. Puchmayera Rýmovník. Vyd. V. Sedláček. V Plzni 1824.
4. Fr. Sušila Krátká prosodie česká. V Brně 1855, 1861 a 1864.
5. Jos. Jungmanna Nauka o výmluvnosti prosaické, básnické i řečnické. Co úvod k jeho čítance, řečené „Slovesnost.“ V Praze 1820, 1845 a 1846.
6. Jak. Malého a) Naučení o výmluvnosti v jeho Nástinu slovesnosti. V Praze 1848. b) Téhož Dopisovatel. Navedení ke spisování listů a psaní. V Praze 1868.
7. Lud. Štura O národních písních a pověstech plemen slovanských. V Praze 1853.
8. J. Ryby Základové umění hudebního. V Praze 1817.
9. J. Filoška Houslí škola. V Praze 1832.
10. Jos. Förstera Navedení k generálnímu basu. Přeložil Eug. Tupý. V Praze 1835.
11. Věvec ze zpěvů vlastenských. S přílohou hudební. Redaktoři J. Chmelenský, Fr. Škroup a J. Čejka. V Praze 1835—1840.
12. V. E. Horáka Zpěvní škola. V Praze 1855.
13. Jos. Soukupa Cecilia, škola pro piano forte. V Praze 1862.
14. Fr. Martinice Zpěvný věvec. V Praze 1865.
15. I. L. Zvonaře a) Základy harmonie a zpěvu. V Praze 1861. b) Téhož Hudební památky české. Výbor krásných zpěvů českých. V Praze 1864.
16. J. Neudörfla Škola zpěvu sborového. V Praze 1866.

17. Jana Škroupa Škola hudební ku potřebě učitelů a ředitelů hudby kostelní. V Praze 1862.
18. Jos. Krejčího Základové nauky o zvuku varhan. V Praze 1865
19. V. Mareše Slovník hudební. V Praze 1863.
20. Dalibor. Časopis pro hudbu, divadlo a umění. V Praze 1858—1864. Redaktor E. Meliš.
21. Slavoj. Časopis hudbě věnovaný. V Praze 1862—64. Redaktoři V. Kubelka a J. Ulm.
22. Thalia česká. List věnovaný umění dramatickému. Red. J. Mikuláš. V Praze 1866—68.
23. Ig. J. Hegra Krátké navedení k těsnopisu pro jazyk český, polský, illyrský a ruský. Ve Vídni 1849.
24. Těsnopis český dle soustavy Gabelsbergovy sestavený. V Praze 1863.
25. F. Fiedlera Čítanka těsnopisná. V Praze 1866.
26. Časopis stenografický. V Praze 1862—63. Redaktoři F. Prill a Ed. Novotný.

L) Encyklopedie.

1. Krok, spis všeučebný. Redaktor J. S. Presl. 3 díly. V Praze 1821—40.
2. Časopis Českého Museum. V Praze 1827—1868. Čtvrtletník, jehož redaktoři byli: od r. 1827—37 Fr. Palacký, od r. 1838—43 P. J. Šafařík, od r. 1844—49 J. E. Vocel, od r. 1850—61 V. Nebešský, od r. 1862—64 A. J. Vřtátko a od r. 1865 J. Lepař.
3. Světozor. Spis k rozšíření známostí užitečných. S obrazy. Red. P. J. Šafařík. V Praze 1834—35.
4. Týdenník moravský. Red. J. Ohéřal. V Brně 1848.
5. Obzor. Časopis, pro národopis, dějepis, veřejný život, literaturu a umění. V Praze 1855.
6. Slovník naučný. Redaktor Fr. L. Rieger, spoluredaktor Jakub Malý. 7 dílů. V Praze 1860—68.
7. Názorný atlas k Slovníku naučnému. Obsahuje čtvero částí: výtvarné umění, děje- a národopis, umění vojenské a průmysl. V Praze 1865—68.
8. Krok. Listy vědecké. Red. J. Dastich, E. Novotný a F. Zoubek. V Praze 1865—66.
9. Album Cyrillo-Metodějské, vydané k tisícileté slavnosti uvedení křesťanství na Moravě. Red. Fr. Kubiček a M. Kříž. V Brně 1864.
10. Zlatá Praha. Týdenník pro politiku, vědu a umění. S obrazy. Redaktor Vít. Hálek. V Praze 1864.
11. Kronika práce, osvěty, průmyslu a nálezů. S obrazy. Vydělali J. V. Jahn a M. Pokorný. 3 díly. V Praze 1865—68.

M) Lékařství.

1. V. Staňka a) Základové pitvy či soustavný rozbor a popis těla lidského. S atlasem. V Praze 1840. b) Téhož Krátký přehled lebo-slovi. V Praze 1840.
2. Ant. Vojt. Hnojka Tělo lidské, hledíc k duši čili učení o člověku. V Praze 1853.
3. F. S. Kodyma Úvod do tělovědy člověka. V Praze 1862.
4. Kr. V. Hufelanda Kunšt prodloužení života lidského. Přel. J. Palkovič. Ve Vácově 1800.
5. B. Tablice Kratičká dietetika. Ve Vácově 1819.
6. J. F. Paulického Domácí lékař aneb kniha o šetření zdraví. Přel. A. Jungmann. V Praze 1833 a 1850.
7. Fr. Peška Nový domácí lékař. V Praze 1853.
8. Jos. Pečírky Domácí lékař. V Praze 1863.
9. F. S. Kodyma a) Zdravověda. V Praze 1853 a 1854. b) Téhož Mladá matka, jak by se před porodem i v šestinedělí zachovati měla. Vzdělána dle F. Ammona. V Praze 1852.
10. A. Jungmanna Umění babické. V Praze 1804, 1814 a 1821. Po-tom s titulem „Učení porodnické.“ V Praze 1837 a 1842.
11. Fr. J. Mošnera Babictví. V Olomouci 1837 a 1848.
12. V. Lange Babictví. Přel. J. Pech. V Praze 1851.
13. Jana Strenga Kniha babická. V Praze 1859.
14. J. Šuleka Vodolékař. V Trnavě 1838.
15. Přírodní léčení dle Schrotha a Priessnitze. Vzdělal S. Kapper. V Praze 1865.
16. A. Bernšteina O výživě lidského těla Vzdělal Karel Starý. V Praze 1868.
17. Domácí lékař. Příloha k Živě od r. 1857—60. Redaktor J. Pod-lipský.
18. Časopis českých lékařův. V Praze 1862—68. Redaktoři J. Pod-lipský (od r. 1867 A. Tomsa), V. Staněk a J. Ceyp z Peclínovce.
19. Ant. Jungmanna Kanský lékař. V Praze 1836.
20. Jos. Pečírky Úplný dobytčí lékař. V Praze 1858 a 1863.
21. K. Špota Naučení o pomoci při porodu zvířat hospodářských. V Praze 1863.
22. Julia Beránka Dobytčí lékařství. 3 díly. V Praze 1863—67.

N) Právníctví a politika.

a) Spisy právnícké.

1. J. Tandlera Dokonalý jednatel aneb zemský advokát. V Praze 1794, 1804 a 1820.
2. Ant. Pavlovského Výkladové přirozeného práva. V Praze 1801.

3. Ant. E. Fayla Právní sekretář. V Praze 1838.
4. J. Konečného Všeobecný český sekretář a právní přítel. Ve Vídni 1848.
5. J. Vintýře a) Příruční kniha k vedení práva či exekuce. V Praze 1850. b) Téhož Prostonárodní vysvětlení trestního zákona rakouského V Praze 1861.
6. Ant. Štrobacha Vzory výnosů soudních druhé instance. V Praze 1850.
7. Formuláře k řádu trestnímu. Přel. A. Rybička. Ve Vídni 1850.
8. J. V. Pelikána Tajemník soudní. V Hradci Králové 1851.
9. J. Vočadla Český právník. V Praze 1852 a 1860. Po třetí pomoci Jak. Škardy 1862.
10. Vend. Grünwalda Právo dědké (1 sešit). V Praze 1853.
11. Jos. Slavička Úvod ve studium trestního práva hmotného a rakouského zákona trestního. V Praze 1866.
12. A. V. Šembery Základní zákonové státní království Českého. V Praze 1864.
13. Právník. Časopis věnovaný vědě právníce. Pořadatelé: Rud. kníže Taxis, K. J. Erben a J. Jeřábek. V Praze 1861—62. Nový běh od r. 1864—68. Redaktorové J. Škarda a J. Kučera.

b) Spisy správní.

1. Politické zřízení škol obecných. Přel. N. Vaněk. V Praze 1822.
2. M. Obentrauta Příruční kniha pro vesní rychtáře. Přel. z něm. V Praze 1847 a 1860.
3. Sbírká zákonů o robotě pro Čechy a Moravu. Dle Leinera na česko vyložena. V Praze 1847.
4. Fr. Braunera O robotě a vykoupení se z ní. V Praze 1848.
5. A. Kudly Výklad zákona obecního, vyd. 17. března 1849. V Brně 1851.
6. Ferd. Stamma Úřadování obecní správy. Z němčiny přeloženo. V Praze 1851.
7. Fr. Špatného Příruční knížka k úřadování představených obecních. V Praze 1852.
8. J. Kratochvíle Výklad zřízení obecního a řádu volebního v Čechách, dan. 16. dubna 1864. V Praze 1864.
9. J. Hlavatého Zákon obecní kral. Českého s vysvětlením. V Praze 1864.
10. J. P. Trojana Zákon o sýpkách obecních a fondech peněžních v Čechách. V Praze 1864.
11. Jak. Škardy Výklad zákona o záložnách, hospodářských, sýpkách kontribučních a fondech peněžních. V Praze 1866.
12. A. Mezníka Sbírká zemských zákonů moravských. V Brně 1864—67. Obsahuje zákon obecní, zákon o fondech kontribučních, o školním patronátě, o silnicích a j.

13. Fr. L. Riegra Rukojeť k poznání činnosti zastupitelstva okresního. V Praze 1866.

14. A. Wintersperga Rukověť pro představené obecní. Přel. V. Žirovnický. V Brně 1866.

15. Zákon o živnostech řemeslnických a obchodnických. S výkladem. Vyd. V. A. Šembera. Ve Vídni 1860. Týž zákon objasnil a vydal též Fr. Uher. V Praze 1861.

c) Zákonů soudní a správní.

1. Všeobecný řád soudní. Přel. Jos Zlobický. Ve Vídni 1781. Po druhé přeložen a vydán jest s titulem „Všeobecný řád soudní.“ V Praze 1847.

2. Řád všeobecný při zběžích věřitelů. Přel. J. Zlobický. Ve Vídni 1781. Po druhé přeložený vyšel s titulem „Řád konkursní“ (při řádu soudním). V Praze 1847.

3. Všeobecná práva městská. Díl I. Přel. J. Zlobický. Ve Vídni 1787.

4. Práva všeobecná nad proviněními a jich trestmi. Přeložil týž. Ve Vídni 1787.

5. Řád soudní hrdelní. Přel. týž. Ve Vídni 1788.

6. Kniha práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu městského přestupky. Přel. týž. Ve Vídni 1804.

7. Kniha všeobecných zákonů městských. Přel. J. Veselý a J. Nejedlý. V Praze 1812. Po druhé vydán týž zákon, přeložený od A. V. Šembery, s názvem: „Obecný zákonník občanský císařství Rakouského,“ ve Vídni 1862, krom nařízení později k němu vydaných.

8. Zákon trestní o přestupcích úpadkových. Přel. Fr. L. Čelakovský. V Praze 1835.

9. Řád celní a státního monopolu. Přel. týž. V Praze 1835.

10. Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích pro císařství Rakouské, přeložený od K. J. Erbena, a Zákon tiskový, přel. od A. V. Šembery. Ve Vídni 1853.

11. Řád soudu civilního pro Uhry. Přel. A. V. Šembera. Ve Vídni 1853.

12. Obecný zákonník říšský a věstník vládní pro císařství Rakouské. Ve Vídni 1849—1852. Překladaatelé: A. Rybička a A. V. Šembera, od března 1851 Ant. Beck a A. V. Šembera.

13. Zákonník zemský a věstník vládní pro korunní zemi Českou. V Praze 1849—1852. Překladaatel L. Svoboda.

14. Věstník vlády zemské pro království České. V Praze 1853—59. Překladaatel nařízení zemských J. Matas.

15. Překlad zákonníka říšského a zákony a nařízení zemská (od r. 1867 Zákonník zemský) pro království České. V Praze 1860—68. Překladaatel nařízení zemských tentýž.

16. Zákonník zemský a věstník vládní pro korunní zemi Moravskou. V Brně 1849—52. Překladaatel nařízení zemských A. Macenauer.

17. Věstník vlády zemské pro markrabství Moravské. V Brně 1853—1859. Překladaatel nařízení zemských tentýž.

18. Překlady ze zákonníka říšského a zákony a nařízení zemská pro markrabství Moravské. V Brně 1860—68. Překlad nař. zemsk. týž.

19. Zákonník zemský a věstník vládní pro korunní zemi slézsskou. V Opavě r. 1849—51.

20. Překlady zákonů říšských a zákony a nařízení zemská pro vojvodství Slézske. V Opavě 1860—1868.

21. Krajinský zákonník a věstník vládní pro korunní zemi Uherskou. V Budíně 1840—1852. Překladatel nařízení zemských O. Radlinský.

22. Věstník vlády zemské pro království Uherské V Budíně 1853—1859. Překladatel týž.

23. Sbirka zákonů rakouských. Spořádal J. Škarda. V Praze 1862—64. 3 díly. Díl I. zákon trestní z r. 1852 a zákon o tisku; díl II. zákon lesní, zákon o myslivosti atd. a díl III. zákon obchodní.

24. Zákony zemské království Českého. Vydání kapesní. 15 čísel. V Praze 1865—68.

d) Jednání sněmovní.

1. Artikulové sněmu Českého. V Praze 1780—85 a 1791—1847.

2. Stenografické zprávy sněmu Českého, drženého r. 1861 a 1863—67. V Praze 1861—67.

3. Artikulové sněmu Moravského. V Brně 1780—85 a 1791—1847.

4. Jednání stavů moravských o sněmu r. 1848. Přel. A. V. Šembera. V Brně 1848.

5. Moravský sněmovní list, obsahující jednání od 31. května 1848 až do 24. ledna 1849. Přeložili J. Skalický a J. Chytil. V Brně 1849.

6. Stenografické zprávy sněmu Moravského, drženého r. 1861 a 1863—67. V Brně 1861—67.

7. Stenografické zprávy sněmu Slézskeho, drženého r. 1861, 1863 a 1864. V Opavě 1861—64.

●) Publicistika a novinářství.

a) Spisy publicistické

1. A. V. Šembery O rovnosti jazyka českého a německého na Moravě. V Brně 1848.

2. Lva hraběte Thuna Úvahy o nynějších poměrech, hledíc zvláště k Čechám. V Praze 1849.

3. M. Klácela Listy přítele k přítelkyni o původu socialismu a komunismu. V Brně 1849.

4. Karla Havlíčka a) Epištoly Kutnohorské. V Kutné Hoře 1851 a b) Téhož Duch národních novin. Tamtéž 1851.

5. K. Sabiny Duchovní komunismus. V Praze 1861.

6. J. Ranka Poláci a Rusové. V Praze 1863.

7. Jak. Malého a) Politické zlomky, a b) Napoleona Ludvíka Bonaparta Idey Napoleonské (přel.). V Praze 1864.

8. Fr. Palackého *Idea Rakouska*. V Praze 1865.
9. Jana hraběte Harracha *Spása Rakouska*. V Praze 1865.
10. J. Perwolfa *Vývin idey vzájemnosti u Slovanů*. V Praze 1867.

b) Noviny.

- a) Vydávané v Čechách. 1. Pražské noviny, vyd. r. 1782—88.
2. Poštovské noviny, vyd. r. 1785—1820. Redaktoři do r. 1788 V. M. Kramerius, pak D. Korbeli, J. Hýbl a T. Kubelka.
3. Zvěstovatel, vyd. r. 1821—25. Red. Jos. Linda.
4. Pražské noviny, vydávané r. 1826—1864. Redaktoři do r. 1833 J. Linda, r. 1834 a 1835 Fr. L. Čelakovský, r. 1836—44 J. N. Štěpánek, r. 1845 Fr. Klučák, pak K. Štorech a K. Havlíček. Roku 1848 spravoval je K. J. Erben, r. 1849—51 V. Picek a Vinc. Prousek, r. 1852—61 J. Šesták a od r. 1861 do 1864 E. Brůna.
5. Vlastenské noviny, vyd. r. 1789—1825. Redaktoři do r. 1808 V. M. Kramerius, r. 1809—12 Fr. Tomsa a J. Rulík, a r. 1813—25 V. R. Kramerius.
6. Národní noviny, vyd. r. 1848 a 1849. V Praze. Red. K. Havlíček. První denník český.
7. Slovan, vyd. r. 1850 a 1851 v Kutné Hoře. Red. K. Havlíček.
8. Čas, denník politický. Vyd. v Praze od října 1860—1862. Redaktoři A. Krása, pak V. Vávra a r. 1862 J. Svátek.
9. Národní listy. Denník politický. Vyd. v Praze od r. 1861—68. Redaktoři Jul. Grégr, od r. 1862 Ed. Grégr a j.
10. Listy obecné. Týdenník politický. V Praze 1861—62. Redaktor J. Kouba.
11. Hlas. Denník politický, vyd. v Praze r. 1862—65. Redaktoři A. Fink a V. Vávra, r. 1865 K. Sladkovský.
12. Pozor. Noviny občanské. V Praze 1861—63. Redaktoři V. Štulc. r. 1863 J. Staněk a V. Erha.
13. Pravda. Spis politický a literární. V Praze a v M. Boleslavi 1863. Redakt. F. Winkler.
14. Posel z Prahy. Noviny politické a pospolité. V Praze 1863—64. Red. Fr. Šimáček (V. Bělák).
15. Národ. Denník politický. V Praze 1864—66. Redaktoři V. Kienberger, pak Fr. Šimáček.
16. Hlas. Týdenník politický a hospodářský. V Praze 1865—68. Redaktor A. Nápravník, od r. 1867 F. S. Kodým.
17. Pražský Denník. V Praze r. 1866—68. Red. J. Svátek.
18. Svoboda. Časopis politický. V Praze 1864. Red. K. Rank. V 1867—68. Red. J. Barák.
19. Národní pokrok. Denník. V Praze 1867—68. Red. Aug. Tonner.
20. Boleslavan. Týdenník. V Mladé Boleslavi 1863—67. Redaktoři J. Janda, pak F. Winkler a Fr. Nečásek.

22. Plzenské Noviny. V Plzni 1864—68. Red. Fr. Schwarz, Ed. Zajiček a nyní V. Hruška.

β) Vydávané na Moravě. 23. Moravské noviny, vydáv. od 1. listop. 1848 až do konce r. 1850 v Brně. Redaktor M. Klácel, spolured. A. V. Šembera. První denník moravský.

24. Moravský národní list. V Brně 1851—57. Redaktor r. 1851—52 M. Klácel, od r. 1853 L. Hansmann.

25. Moravské noviny. V Brně 1858—68. Redaktor do r. 1863 L. Hansmann.

26. Moravan. Týdenník. V Olomouci 1861—63. Redaktor r. 1863 Fr. Kubiček.

27. Moravská Orlice. Denník. V Brně 1862—68. Redaktor Fr. Uman, od r. 1863 Jindřich Dvořák.

28. Morava. List politický. V Olomouci r. 1864. Red. B. Rozehnal.

29. Olomoucké noviny, vyd. od r. 1865. Red. J. Černochoch.

γ) Vydávané na Slovensku a ve Vídni. 30. Prešpurské noviny, vyd. r. 1782—88. Redaktor Št. Leška a po něm J. Vyskydenský.

31. Jiř. Palkoviče Týdenník. V Prešpurku 1812—18.

32. Vídenské noviny, vyd. r. 1812—16. Red. J. Hromátko.

33. Vídenský denník. Vyd. r. 1850 a 1851. Redaktor J. Votka a po něm H. Jireček.

34. Slovenské noviny. Vyd. ve Vídni r. 1849—60. Redakt. D. Lichard.

δ) Vydávané v Americe. 35. Národní noviny. Týdenník politický. V St. Louise 1860 a 1861. Redaktoři J. B. Erben a Fr. Mráček.

36. Pozor. Týdenník. Vydávaný tamtéž od r. 1863. Redaktoři Ališ, Pešek, pak J. Oliverius.

37. Slovan americký. Týdenník. Vyd. v Racině r. 1860 a 1861.

38. Slavie. Týdenník. Vyd. tamtéž od r. 1862. Redaktoři Fr. Mráček, nyní K. Jonáš.

39. Pokrok. Týdenník, vyd. v Chicagu od r. 1866. Red. J. Pastor.

P) Bohosloví.

1. Katolické.

a) Písmo svaté a spisové bibliční.

1. Biblí Česká, t. j. písmo svaté starého a nového zákona. Vydali Fort. Durych a Faust. Procházka. V Praze 1780. Po druhé tuto bibli vydal F. Procházka r. 1864 a opět J. Krbec r. 1851 a 1857.

2. Biblí Česká, poznovu přehlednutá a výkladem opatřená prací In. A. Frencla. S obrazy. V Praze 1864. (Vydal K. Bellmann).

3. Biblí svatá. K tisku připravil Fr. Bezděka. S obrazy. V Praze 1864. (Vydal I. L. Kober).

4. Písmo svaté starého i nového zákona. Vydal J. Palkovič. V Ostřihomě 1829. (V různoreči trnavském).

5. Fr. Draského Výklad písem svatých staré i nové úmluvy. V Praze 1822—1827.

6. Písmo svaté nového zákona. Vyd. Faust. Procházka. V Praze 1786.

7. Písmo svaté nového zákona. Vysvětlil a vydal F. Polásek. V Brně 1791.

8. Písmo svaté nového zákona. Znovu z řeckého přel. Fr. Novotný z Luže. v M. Boleslavi 1810.

9. Evangelia sv. Matouše, Lukáše, Marka a Jana. Dle nejstarších rukopisů řeckých znovu přeložil a obsírně vyložil Fr. Sušil. 4 díly. V Praze 1864—67.

10. In. A. Frencla Biblická encyklopedie čili seznam textů písma sv. na všechny články víry. V Praze 1855.

b) Patristika.

1. Sv. Augustina O městě Božím. Z lat. přel. Fr. L. Čelakovský. 5 dílů. V Praze 1829—33.

2. Spisy sv. otců apoštolských. Přel. Fr. Sušil. V Brně 1837 a 1849.

3. Sv. T. C. Cypriána věk a spisy vybrané. Přeložil J. Stárek. V Praze 1844.

4. Sv. Jana Chrysostoma Věk a spisy vybrané. Přelož. týž. V Pardubicích 1850.

5. Sv. Jana Zlatoustého o kněžství knih šestero. Přeložil J. N. Desolda. V Praze 1854.

6. Sv. Augustina Vyznání kněh třináctero. Z lat. přel. J. Herčík. V Praze 1858.

7. A. Řeháka Patristická encyklopedie. 3 díly. V Praze 1852—58.

c) Dějepis církevní.

1. Jana Bílého a) Děje církve katolické. 2 díly. V Praze 1847 a 1855. b) Téhož Dějepis církve katolické. Pro poučení a vzdělání. V Brně 1859.

2. Dějepis církve katolické s obzvláštním zřením na reformaci. Dle K. Hanse přel. P. Neumann. V Praze 1848.

3. Dějepis církve katolické pro mládež gymnasiální. Dle M. Kulmanna vzdělali Fr. Doucha a P. Dvorský. V Praze 1849.

4. K. Lanyiho Krátký dějepis církve křesťansko-katolické. V Prešpurku 1850.

5. A. V. Hnojka Krátký dějepis církve Páně pro mládež dospělejší. V Praze 1857.

6. Fr. Poimona Přehled dějpisu církevního. V Olomouci 1857.

7. J. Fesslera Dějiny církve Kristovy pro vyšší gymnasia. Přel. M. Procházka. V Praze 1865. S doplňky z církevních dějin česko-moravských.

d) Dogmatika.

1. J. M. Krále Jeden ovčinec a jeden pastýř aneb římská neomylná církev Kristova. V Hradci Králové 1829—31.

2. J. V. Jirsíka a) Bohumil aneb zpráva jednoho evangelického křesťana o důležitostech pravé víry Kristovy. V Praze 1835, 1836 a 1850. b) Téhož „Proč jsem katolíkem“. V Praze 1836, 1838, 1839 a 1850. c) Téhož Populární dogmatika. V Praze 1840, 1846 a 1852 a d) Téhož Dvadečero přátelských listů k evangelíkům. V Praze 1842.

3. Zdravé, pravé a čisté učení Lutherovo, Kalvinovo a jiných protestantů. V Praze 1837.

4. J. Macana Výbor příkladů na veškeré učení katolického náboženství. V Praze 1845 a 1852.

5. J. Fabiána Jádro katolického náboženství pro dospělejší mládež. 2 díly. V Praze 1851.

6. J. B. Podstranského Výklad křesťansko-katolického náboženství. 2 díly. V Praze 1854 a 1862.

7. A. Hejbala Katolická dogmatika čili učení víry katolické pro lid. V Olomouci 1863.

8. Jos. Ctibora Katolické učení o víře a zákonech mravů pro gymnasia a školy reální. V Praze 1863.

9. Konráda Martina a) Věrouka obecná (pro 5. třídu gymnasia.) Přel. B. Fr. Hák. V Praze 1865. b) Téhož Věrouka zvláštní. Přel. týž. V Praze 1865.

e) Morálka.

1. Antonína Hejbala Katolická morálka. V Olomouci a Prostějově 1864.

2. Konrada Martina a) Katolická mravověda pro vyšší učiliště. Přel. Mat. Procházka. V Praze 1864. b) Téhož Katolická mravouka. Přeložil Boh. Fr. Hák. V Praze 1867.

f) Katechetika.

1. Jana Javornického Bezpečný vůdce katechetů aneb poznání Boha ze stvořených věcí. 5 dílů. V Praze 1823—1826.

2. Mik. Tomka Krátké vysvětlení katechismu. V Praze 1828, 1837, 1849 a 1859.

3. V. Zahradníka Krátký katechismus k utvrzení katolíků u víře. V Praze 1830.

4. F. A. Rokosa Pastva duchovní pro ovce z pravého ovčince Kristova. (Řeči katechetické). V Praze 1831 a 1843.

5. Karla Hyny Katechismus pro obecný lid. V Praze 1835.

6. Šimona B. Vrány Katechismus v rozmluvách. Z franc. přeložen. V Praze 1837.

7. Jos. H. Vindyše Katechismus římský, z nařízení sněmu Trident-
ského vydáný. Z latinského přeložen. 4 díly. V Hradci Králové 1841.
Týž Katechismus římský vydalo dědictví sv. Prokopa. V Praze r. 1867.
8. Jana K. Škody Katechetika. V Praze 1856 a 1864.
9. Katolický katechismus s nákresem dějin náboženských ku po-
třebě nižších reálék. V Praze 1856.
10. M. Okáče Katechismus katolický v příkladech. 3 díly. V Olo-
mouci 1864.
11. A. Hejbala Katolický katechismus. V Brně 1855 a 1865.
12. Fr. Valoucha Katechismus v příkladech. V Praze 1867.

g) Biblická historie.

1. Zákon pána Ježíše Krista s kratičkým popsáním příběhů zjeve-
ného náboženství. V Praze 1803.
2. Biblické příběhy starého zákona pro mládež. Přel. Jos. Chmela.
5 dílů. V Hradci Králové 1821 a v Praze 1849.
3. Š. B. Vrány Historie biblická pro odrostlejší mládež. 2 díly.
V Budějovicích 1821. Po druhé v Praze 1832.
4. Jana Zátky Děje biblické starého i nového zákona. 2 díly.
V Jindřichově Hradci 1849.
5. I. A. Frencla Biblický dějepis zjevení Božího v starém zákoně.
V Praze 1853.
6. L. Kotrbelce Dějepis zjevení Božího. V Jičíně 1853.
7. Fr. Pondělíka Rukověť dějpisu zjevení Božího v starém zákoně.
V Praze 1859.
8. J. N. Stárka Historie zjevení biblického. V Hradci Králové 1861.
9. Dějiny zjevení Božího ve starém a novém zákoně. Pro mládež
gymnasiální. Zčeštil Matěj Procházka. 2 díly. V Praze 1865 a
1866.

h) Homiletika.

a) Výklady a postilly.

1. D. A. Špachty Homiletika čili navedení k duchovnímu řečnictví.
2 díly. V Praze 1849, po druhé 1852.
2. Al. Pařízka Výklad na nedělní a sváteční evangelia. 2 díly.
V Praze 1788 a 1819.
3. J. Dietricha Řeči Pána Ježíše Krista ze sv. evangelistů vy-
psané. 3 díly. V Praze 1793 a 1794.
4. Fr. Poláška Ranní výklad epištol nedělních. V Brně 1791 a 1802.
5. Náboženství ve výkladech a rozmlouváních. 4 díly. Dle Desera
přel. F. Neděle. V Brně 1808 a 1824.
6. Fr. A. Vacka Homilie postní dle sv. Marka. V Praze 1826

7. L. F. Viršinka Výkladové ranní, nedělní a některé sváteční. V Praze 1827.

8. F. Friče Homilie. 2 díly. V Praze 1828 a 1831.

9. V. Zahradníka Homiletické řeči na neděle a svátky. 2 díly. V Praze 1832.

10. M. F. Schönbeka Krátká kázání a homilie na epištoly. 2 díly. V Praze 1834.

11. J. Felizny Výkladové na nedělní evangelia pro školní mládež. 2 díly. V Hradci Králové 1849.

12. Ondř. Radlinského Výklad nedělních evangelií pro lid obecný. 2 díly. Ve Vídni 1850.

13. A. V. Hnojka Evangelia na všechny neděle a svátky roku církevního vyložena. 2 díly. V Praze 1853—54.

14. J. Jelínka Věno homilií na celý církevní rok. V Budějovicích 1865.

15. J. Medlína Postilla. 4 díly. V Praze 1796 a 1828.

16. J. Zimmermanna Česká postilla. Z něm. přel. 2 díly. V Praze 1843.

17. In. Fr. Frencla Postilla. 3 díly. V Praze 1854—57.

β) Kázání.

1. Vojt. Nejedlého a) Nedělní kázání. V Praze 1806. b) Téhož Sváteční kázání. V Praze 1807.

2. Mat. Sichry a) Kázání na všechny neděle. 2 díly. V Brně 1814. b) Na všechny slavnosti a svátky. V Chrudimi 1817.

3. Jana Rychlovského Kázání nedělní, sváteční a příležitostná. 12 dílů. V Praze 1818—1823.

4. Fr. A. Vacka Kázání. 5 dílů. V Praze 1819—1825.

5. J. Rautenkrance Kázání postní. V Hradci Králové 1825.

6. V. Václavička Kázání na všechny neděle, slavnosti a svátky. 4 díly. V Praze 1823—1825.

7. A. J. Puchmayera Kázání nedělní a sváteční. 2 díly. V Praze 1825 a 1826.

8. F. L. Viršinka Kázání sváteční, nedělní a postní. 6 dílů. V Praze 1826—29.

9. Jak. R. Macana a) Ježíš Kristus v 12 kázáních za příklad cnosti vystavený. V Praze 1827. b) Téhož Utrpení Ježíše Krista v kázáních postních vyobrazeno. V Praze 1848.

10. Ant. Čermáka a) Kázání nedělní. 2 díly. V Praze 1828 a 1834. b) Kázání na svátky zasvěcené. V Hradci Králové 1829 a 1838 c) Kázání na dny rozličných svatých a slavností. 3 díly. V Hradci Králové 1831—39.

11. Kázňe příhodné rozličných kazatelov, kteréž posbíral Mich. Rešetka (od r. 1743 do r. 1804). V Trnavě 1831.

12. Alexandra Rudnaiho Kázňe příhodné ai iné, t. j. 82 rečí duchovních. Vydal Jiří Palkovič. V Trnavě 1833.

13. Ignáce Feigerle Sedmnáctero kázání postních, svátečních a příležitostných. V Hradci Králové 1832.

14. Vinc. Zahradníka a) Sedmmecítma Kázání svátečních. V Praze 1833. b) Téhož Kázání nedělní. 2 díly. V Praze 1835.

15. Jos. Čenka z Wartenberka a) Kázání nedělní. 2 díly. V Hradci Králové 1834. b) Kázání postní. V Hradci Králové 1834.

16. Fr. A. Rokosa Kázání na neděle a svátky. 3 díly. V Hradci Králové 1836—39.

17. Fr. Vambery Kázání příležitostná. 2 díly. V Praze 1835 a 1836.

18. Sbirka křesťansko-katolických kázání. Přel. K. Sieha 4 díly. V Olomouci 1842—47.

19. Fr. Havránka Nedělní kázání. 3 díly. V Praze 1843—46.

20. J. V. Jirsíka Kázání na neděle a svátky celého roku a řeči příležitostné. 3 díly. V Praze 1850 a 1856.

21. Jos. Ehrenbergra a) Řeči duchovní na všechny neděle a svátky. V Praze 1852. b) Dvadcatero řeči příležitostných. V Praze 1854. c) Kázání na neděle a svátky. V Hradci Králové 1855.

22. Tom. Bečáka Kázání na slavnosti Mariánské. 2 díly. V Olomouci 1853.

23. Prok. Ondráka a) Kázání nedělní a sváteční. 2 díly. V Praze 1853 a 1856. b) Kázání postní. V Praze 1857.

24. Biblioteka kazatelská. Vyd. J. Bílý. 2 ročn. V Brně 1852 a 1853.

25. Sbirka výkladů a kázání. Vydali Em. Veverka a V. J. Kratochvíl. 14 svazků. V Praze 1853—64. Zavírá v sobě řeči Fr. Slámy, V. Zahradníka, J. Černého, Fr. Daneše a jiných.

26. Biblioteka kazatelská diecése Budějovické. Vydána od J. Šavla a Jana Syky. 6 ročníků. V Budějovicích 1855—61.

27. Michala Okáče Kázání v podobenstvích a příkladech. V Olomouci 1857 a 1865.

28. Fr. Daneše Řeči nedělní, sváteční a příležitostné přes celý rok. V Praze 1860 a 1866.

29. A. V. Hnojka Řeči a epištoly na všechny neděle a svátky. V Praze 1861.

30. Fr. Poimona Kázání příležitostná. V Olomouci 1861.

31. Kázání vybraná. Vydali Jan Šavel a J. Rozsypal. V Budějovicích 1863—64.

32. L. Zumana Kázání postní. V Praze 1863.

33. Ev. Košetického Kázání na neděle celého roku. Vydali E. Weyrauch a E. Brem. V Praze 1863.

34. Kazatelna posvátná. Časopis kazatelský. Vyd. B. M. Kulda. 4 ročníky. V Olomouci 1864—67.

i) Pastorálka a liturgika.

1. Jiljího Chládky Počátkové opatrnosti pastýřské. 3 díly. V Praze 1780—1781.

2. A. V. Hnojka Katechismus o svatých obřadech církve katolické. V Praze 1846 a 1855.

3. V. E. Krátkého, Oběť novozákonní, aneb vysvětlení obřadů při mši svaté. V Praze 1850 a v Olomouci 1860.

4. I. A. Frencla Liturgika čili vysvětlení služeb Božích a obřadů sv. církve katolické. Ku potřebě mládeže na gymnásiích. V Praze 1852 a 1862.

5. Liturgika čili sv. obřady, kterých se v církvi katolické užívá. Dle Rippla a Himiobena přel. J. Šrůtek. V Praze 1852 a 1855.

6. V. Krolmusa Agenda česká křesťanů katolických u vykonávání obřadů církevních. V Praze 1848; po druhé s titulem „Rukověť k posvátným obřadům a chrámovým pobožnostem.“ V Praze 1863.

7. Jos. Ctibora Liturgika čili obřady církevní. V Praze 1862.

k) Spisy vzdělavací.

a) Život Krista Pána a životy svatých.

1. Život Ježíše Krista a matky jeho Marie. Přeložen dle sv. Bonaventury. V Olomouci 1853 a 1859.

2. Život Ježíše Krista. Dle blah. Ludvíka z Granady přel. J. Šrůtek. V Praze 1854.

3. Život Ježíše Krista. Sepsal dle sv. evangelistů P. Neumann. 2 díly. V Praze 1860 a 1862.

4. A. Renana Život Ježíšův. Z franciny přeložil V. Bambas. V Praze 1863.

5. V. Štulce Renan a pravda čili úvahy o knize Renanově „Život Ježíšův“. V Praze 1864.

6. J. Bílého Život Ježíše Krista (proti spisu Renanovu). V Praze 1864.

7. Marie Antonie (Pedálové) Život sv. Alžběty. V Praze 1817 a 1843.

8. J. M. Krále Život sv. Crhy a Strachoty. V Hradci Králové 1825.

9. Jos. Černého Život sv. Teresie. V Praze 1830.

10. V. Štulce a) Život sv. Vincence de Paula. V Praze 1844. b) Téhož Život sv. Cecilie. V Praze 1855. c) Téhož Život sv. Prokopa. V Praze 1859 a životy jiných svatých.

11. Popsání života a skutků svatých a světic Božích. Dle M. Sinzela přeložil J. M. Pohořelý. 4 díly. V Hradci Králové 1844.

12. Hug. J. Karlíka Životy, skutky a utrpení svatých a světic Božích. 5 dílů. V Praze 1847—1859. Po druhé v Praze 1860.

13. Biblioteka životů svatých. Vyd. dědictví sv. Cyrilla a Methuda. V Brně 1857—63. Obsahuje Život sv. Cyrilla a Methuda od V. Štulce, Montalembertův život sv. Alžběty od Jak. Procházky, život sv. Jana Kapi-trána od Fr. Valoucha a Mat. Procházky, Dějiny sv. mučedníků východních od A. Dudíka, život sv. Františka Borgie od Jak. Procházky, život bl. Jana Sarkandra od Mat. Procházky a život sv. Aurelia Augustina od Fr. Hoška.

14. L. Mehlera Katolické učení a legendy. Přeložil Fr. Klinkáč. V Brně 1863.
15. Fr. Vodičky Tisíciletá památka sv. apoštolů Cyrilla a Methuda. V Olomouci 1863.
16. V. Štulce Pravověrný ctitel sv. Cyrilla a Methudia. V Praze 1863.
17. J. Bílého a) Dějiny sv. apoštolů slovanských Cyrilla a Methuda. V Praze 1862. b) Téhož Legendy čili čtení o milých svatých Božích. V Praze 1863.

β) Jiné spisy vzdělavací.

1. Jiljího Jaisa a) Dobré símě v dobré zemi. Přel. J. Rautenkranc. V Praze 1813, 1817 a 1837. b) Téhož Modlicí kniha malých dětí. Přel. týž. V Praze 1811, 1816 a 1831.
2. Tom. Kempenského Zlatá kniha o následování Krista Pána. Přel. A. Stranský. V Hradci Králové 1828, posléz v Praze 1853. Touž knihu přel. a vydal s titulem „Čtvero kněh o následování Krista“ Fr. Doucha. V Lipsku 1842 a 1852.
3. Tom. Kempenského Nábožné spisy. Přel. P. Neumann. V Hradci Králové 1848.
4. Frant. Salezkého Filotea či Bohomila aneb navedení k životu nábožnému. Přel. V. P. Žák. Ve Znojmě 1843. Týž spis dle přeložení staršího vydal J. Krbec. V Praze 1850.
5. Putování Krista Pána po svaté zemi. Sepsal Tom. Procházka. V Brně 1853.
6. K. Wisemanna Fabiola čili církev v katakombách. Přeložil V. Novotný. V Brně 1857.
7. K. z Ekkarthsausen Bůh jest nejčistší láska. Kniha modlicí. Přel. F. J. Tomsa. V Praze 1793 a potom častěji vyd. Jiné přeložení učinil K. H. Tham.
8. Marie Antonie Chlebové posvátní. Kniha modlitební. V Praze 1820 a 1826.
9. Al. Pařízka a) Katolická rozjímání a modlitby ku potřebě ženských. V Praze 1822. b) Téhož Katolické modlitby. Zčeštil J. Hýbl. V Praze 1827.
10. Ant. Stranského Panna křesťanská. V Hradci Králové 1825, 1837, 1843 a 1852.
11. Magd. D. Rettigové Křesťanka důvěřující se v Boha. V Hradci Králové 1827 a pak několikrát.
12. Jana P. Silberta a) Otče náš. Modlitba nejsvětější. Z něm. přel. V Jindř. Hradci 1832. b) Téhož Zdravas Maria. Kniha modlitební ku potřebě pohlaví ženského. Přel. V. Pešina. V Praze 1841. c) Téhož Zdrava buď, milosti plná. Vzdělal Jach. Jindra. V Praze 1843.
13. Vinc. Zahradníka Modlitby katolické. V Praze 1835.
14. Jak. R. Macana Rukověť pobožnosti. V Praze 1840, posléz 1865.

15. J. M. Pohořelého a) Katolická modlitební knížka pro mládež. V Praze 1843. b) Téhož Nevěsta Pána našeho Ježíše Krista. V Praze 1858. c) Palma ze Sionu. V Praze 1859 a d) Svatodenní zábava katolické křesťanky. V Praze 1859.

16. K. Vinařického. Modlitby maličkých. V Praze 1845.

17. E. Tupého Růže Sionská. Kniha modlitební ku potřebě vzdělaných paní a panen. V Praze 1844 a 1852.

18. J. S. Albacha Posvátní zvukové. Přeložil I. A. Frencl. V Praze 1852 a 1863.

19. M. Haubera Modlitební kniha ku vzdělání křesťanů katolických. Přeložili J. Hýbl, v Praze 1830, 1835 a 1846; Fr. Trnka v Opavě 1830; Fr. B. Tomsa, v Jindřichově Hradci 1835; J. Šrůtek v Hradci Králové 1849 a 1856 a Václ. Frost, v Praze 1854, 1860 a 1863.

20. I. A. Frencla Angel strážný, průvodce po cestách života. Modliby mládeže. V Praze 1853 a 1863.

21. J. A. Šrůtka Svatopostní epištoly a evangelia s náležitým rozjímáním. V Praze 1853.

22. Fr. Řezáče Pobožnosti k časům a dnům posvátným. V Praze 1855.

23. Ludvíka Tidla Posvět se jméno Tvé. Cvičení se v pobožnosti. V Brně 1855.

24. V. Štulce Milosrdný Samaritán. Knižka útěchy. V Praze 1860.

25. Devisova Svatyně Sionská čili úplná modlitební kniha. Přeložil J. N. Desolda. V Praze 1859.

26. Zábava nedělní rodin křesťanských. V Praze 1865.

27. Mik. Avancina Rozjímání o životě a učení Ježíše Krista. Přel. J. Herčík. V Praze 1867.

28. Duchovní zrcadlo pro řeholnice. Z franc. přel. Mat. Procházka. V Brně 1868.

29. Lud. Granadského Vůdce hříšníků. Přel. J. N. Desolda. V Praze 1868.

l) Časopisy theologické.

1. Časopis pro katolické duchovenstvo. Vydáván od arcibiskupské konsistoře Pražské ve svazcích čtvrtletních. V Praze 1828—1852. Redaktoři: Vojt. Procházka a J. Mráz; M. Tomek a V. Václaviček; V. Václaviček; V. Pešina; J. V. Jirsík; Fr. Havránek a E. Terš.

2. Časopis katolického duchovenstva. V Praze 1858—68. Vydavatel a red. Karel Vinařický, od r. 1867 spolured. Kl. Borevý.

3. Blahověst. Katolický týdeník. Red. V. Štula. V Praze 1847—52. Od r. 1855—59 vydáván v dobách neurčitých, od r. 1860 opět co týdeník, redakcí Fr. Srdinka.

4. Cyrill a Methud. Prostonárodní časopis. V Olomouci 1849. Redaktoři Arthur baron z Königsbrunn a T. Bečák.

5. Hlas jednoty katolické. V Brně 1849—58. Redaktoři do r. 1851 M. Procházka, do r. 1858 Fr. Poimon. Od r. 1859 vychází s titulem „Hlas, časopis církevní“ redakcí K. Šmídka třikrát za měsíc.

2. Bohosloví evangelické.

a) *Písmo svaté a spisové bibliční.*

1. *Biblia sacra*, t. j. Biblii svatá. Dle Halského vydání znovu vydána pečí M. Semiana. V Prešpurku 1787, v Berlíně 1807 a 1813.
2. *Biblia sacra*, t. j. Biblii svatá. Vydal Jiří Palkovič. V Prešpurku 1808.
3. *Biblia sacra*, t. j. Biblii svatá. Vyd. nákladem anglické evang. společnosti biblické. V Kyseku 1842 a 1848, v Pešti 1859 a v Praze 1866 a 1867. Jest to bible Kralická (z r. 1596) bez Apokrifů.
4. Nový zákon. V Prešpurku 1781, 1787 a 1805, v Berlíně 1821, v Lipsku 1830 a v Praze 1846; pak nákladem angl. evang. společnosti v Kyseku 1839, 1841 a 1843, ve Vídni 1865 a 1866 a v Pešti 1866.
5. M. Loučka Slovník aneb konkordance biblická. V Prešpurku 1791.

b) *Dějepis církevní.*

1. Bohuslava Tablice Krátká historie Augšpurského vyznání. Ve Vácově 1808.
2. B. P. Červenáka Historie církve křesťanské. V Kyseku 1842.
3. K. Kuzmany'ho Život M. Luthera. V Bystřici 1840 a 1842.
4. Památka roku slavn. 1863. V Praze 1864. Obsahuje Herm. z Tardy Dějiny církve evangelické v Čechách z doby tolerance, a J. Křižana dějepisné vyvinutí církve evangelické v Uhřích.

c) *Dogmatika.*

1. L. Bartholomeidesa Suma náboženství křesťanského. V B. Bystřici 1784 a v Pešti 1796.
2. A. Spangenberg Krátké obsažení učení křesťanského. V češtinu uvedl J. Jelínek. V Berlíně 1788.
3. Štěp. Lešky Uvedení ke gruntovnímu poznání křesťanského náboženství. V Praze 1798.
4. M. J. Hurbana a) Unie čili spojení Luteránů s Kalviny. V Budíně 1846. b) Téhož nauka náboženství křesťanského pro mládež. Ve Skalici 1855.

d) *Katechetika.*

1. Mart. Luthera Malý katechismus. Ve Vácově 1813, od M. Hamaljara v Prešpurku 1814 a 1819 a v Levoči 1830 a 1834. Dle novějšího sepsání přel. od D. B. Molnára. V Praze 1853.
2. K. Kuzmany'ho Katechismus evangelický. V B. Bystřici 1843.
3. Karla Braxatorisa Nový katechismus evangelický. V Pešti 1854.
4. J. Šuleka Katechismus. Vyd. od J. Palkoviče v Prešpurku 1816, a od Jos. Růžičky posléz v Praze 1856.
5. Katechismus Heidelberský. Přel. Heřm. z Tardy. V Praze 1868.

e) Liturgika.

1. Jana Vegha Agenda, t. j. pořádek křtěni, přísluhování večere Páně atd., k užívání církví reformovaných. V Praze 1783.
2. Agenda, t. j. pořádek církevní kazatelů evangelických. Vydal A. Hamaljar. V B. Bystřici 1798.
3. J. A. Hermesa Kniha zpovědní. Přel. Boh. Tablic. Ve Vácově. 1800.
4. Funebrál evangelický, obsahující v sobě písně pohřební. Vydal O. Plachý. V Prešpurku 1783. 1791. 1798 a 1820.
5. Funebrál evangelický; jejž vyd. K. Kuzmany. V B. Bystřici 1838 a v Pešti 1856.
6. Agenda funebria, t. j. pohřební práce. Vzdělal J. Seberyň. V B. Bystřici 1838.
7. Funebrálek nový. Sestavil J. Sluníčko. V Jihlavě 1855.

f) Postilly a kázání.

1. Ondř. Plachého Postilla aneb křesťanská přemýšlování na evangelia nedělní a sváteční. 2 díly. V B. Bystřici 1805.
2. D. Sartoria Sumovní postilla na všechny dni nedělní a sváteční. Znovu vydal J. Ružička. V Praze 1856.
3. K. Braxatorisa Postilla evangelická na všechny epistolické texty celého roku. V Pešti 1859.
4. J. Petermanna Křesťanské víry základ v řečech nedělních a svátečních osvědčený. V Drážďanech 1783.
5. B. Tablice Sbirka svatých řečí k příležitostem. Ve Vácově 1821.
6. M. Bláha Nábožná kázání na všechny neděle a svátky. 2 díly. V Levoči 1829 a 1839.
7. Jana Kollára Nedělní a sváteční příležitostné kázně a řeči. 2 díly. V Pešti 1821 a v Budíně 1844.
8. S. Ferjenčíka Duchovní řeči příležitostné. V Pešti 1833.
9. D. Martini Smrť a věčnost v nábožných kázáních vyložena. V B. Bystřici 1840.
10. Jana Chalúpky Kázně nedělní a sváteční. 2 sv. V Pešti 1846 a 1847.
11. Jana Kutlíka Pohřebník aneb kázně a řeči pohřební. V Sarváši 1852.
12. B. V. Košuta Kázání nedělní a sváteční. V Praze 1864.

g) Spisy vzdělavací.

1. Ondřeje Plachého Kochání se s Bohem v ranních hodinách. V B. Bystřici 1790.
2. Křesťanská naučení a modlitby. Dle Jiř. Stixaise přel. M. Blážík. V Brně 1796.
3. Jana Vegha Horlivé a nábožné modlitby křesťanské. V Praze 1799, 1807, 1835 a 1853.

4. K. Kuzmanyho Modlitby. V B. Bystřici 1835.
5. K. Braxatorisa Kniha modlitební pro křesťanský a evangelický lid. V B. Bystřici 1846.
5. Domácí poklad křesťana. Dle Zschokke přeložil J. Procházka. V Praze 1841.

h) Časopisy theologické.

1. Hlasatel českobratrský. V Praze 1849. Redaktor J. Růžička a B. Košut.
2. Věstník českobratrský. V Praze 1850—53. Red. J. Růžička.
3. Evangelické církevní noviny. V Pešti 1860—61. Red. Jos. Podhradský.
4. Hlasy ze Siona. Časopis pro lid evangelický. V Praze 1861—68. Redaktoři r. 1861—62. V. Šubert, r. 1863—64 Jan Horák, r. 1865—67 Heřm. z Tardy, a r. 1868 B. Fleischer.
5. Hus. Listy evangelické a národní. V Praze 1862—63. Red. Václav Šubert.
6. Evangelík. Časopis pro církev a školu. V Prešpurku 1862. Red. Sam. Liška.
7. Církevní listy pro záležitosti církve evang. luteránské. Vyd. Jos. M. Hurban. V Skalici 1864—68.

B) Vychovatelství.

a) Spisy návodní.

1. Dan. Lehotského Kniha o moudrém křesťanském vychování dítek. V Prešpurku 1786.
2. Aleše Pařízka a) O pravém způsobu cvičení mládeže ve školách českých. V Praze 1797 a 1811. b) Téhož Obraz dokonalého učitele. Přel. Fr. Vacek. V Hradci Králové 1822.
3. J. Jaisa Věc nejdůležitější pro rodiče, učitele a dohlídače k mládeži. Přel. Fr. Neděle. V Brně 1824.
4. Kniha ruční ke katechismu, zvláště ku potřebě katechetů. V Praze 1824.
5. Kniha methodní čili navedení k dokonalému spravování úřadu učitelského. V Praze 1824.
6. P. B. Salemanna a) Račinka aneb poukázání k nerozumnému vychování dětí. Přel. N. Vaněk. V Hradci Králové 1824. b) Téhož Vojtěch Krásil aneb navedení k rozumnému vychování dětí. Přeložil týž. V Praze 1827.
7. B. Overbecka Navedení k náležitému školnímu vyučování. Přel. V. Dušek. 3 díly. V Hradci Králové 1825—26.
8. Jana Svobody Školka čili prvopočáteční vyučování malých dítek. V Praze 1839.

9. Al. Vocela Počáteční vyučování názorní. V Praze 1850.
10. Fr. Mošnera Pěstounka čili vychování malých dětí mimo školu. V Brně 1851.
11. Jos. Bačkory Praktické navedení ke hláskování a čtení. V Praze 1854.
12. Jos. Waltera a) Výklad slabikáře a čítanky pro 1. třídu škol obecných. V Praze 1858. b) Téhož Vyučování v 2. třídě škol obecných. V Praze 1858. c) Téhož Návod k německé čítance pro 2. třídu škol hlavních. V Praze 1860.
13. J. V. Vlasáka Vyučování školní na základě čítanek. V Praze 1859.

b) Spisy vyučovací ve školách obecných.

1. Malý katechismus s otázkami a odpověďmi. V Praze a ve Vídni 1860.
2. Výtah z velikého katechismu pro obecné školy. V Praze 1860.
3. Veliký katechismus pro obecné školy. V Praze a ve Vídni 1859.
4. Veliký katechismus s otázkami a odpověďmi. V Praze 1860.
5. Řeči, epištoly a evangelia. V Praze a ve Vídni 1850.
6. J. Kreisingra Biblická dějprava starého i nového zákona. V Praze a ve Vídni 1849, 1852 a 1854.
7. J. Schustera Biblický dějepis starého i nového zákona. Přel. Fr. Srdínko (s obrázky). V Praze a ve Vídni 1856 a 1865.
8. Čítanka pro první třídu škol katolických. Ve Vídni 1867.
9. Čítanka a mluvnice pro druhou třídu kat. škol. Ve Vídni 1867.
10. Druhá čítanka a mluvnice pro školy katolické. Ve Vídni 1853.
11. Čítanka pro čtvrtou třídu městských a hlavních škol katolických. Ve Vídni 1856.
12. Slabikář pro školy evangelické. Ve Vídni 1856.
13. První čítanka a mluvnice pro školy evangelické. Ve Vídni 1860.
14. Druhá čítanka a mluvnice pro školy evangelické. Ve Vídni 1862.
15. Pravidla pravopisu. V Praze 1860.
16. Nauka o skládání listův a písemností jednacích pro vrchní třídu škol městských. Ve Vídni 1865.
17. Třetí mluvnice česká, s naukou o skládání listův. Ve Vídni 1866.
18. Německá čítanka pro 2. třídu škol městských. Ve Vídni 1855.
19. Německá mluvnice a čítanka pro 3. třídu škol hlavních a městských. V Praze 1861.
20. Německá mluvnice a čítanka pro 4. třídu škol hlavních a městských. V Praze 1856.
21. Početnice pro školy venkovské. V Praze 1861.
22. Cvičebná kniha k vyučování v počtech pro žáky třetí třídy škol městských. V Praze 1858.
23. Cvičebná kniha k vyučování v počtech pro žáky třídy čtvrté. V Praze 1859.

c) Jiné spisy vyučovací.

1. Al. Pařízka Historie přirozených věcí pro mládež V Praze 1784.
2. M. Kadaně Průběhka užitečné kratochvíle ze známosti přirozených věcí. V Praze 1819.
3. J. Kollára Čítanka pro mládež ve školách slovenských. V Budíně 1825.
4. Jana Svobody a) Malý čtenář. V Praze 1840. b) Malý písař. V Praze 1841 a c) Malý Čech a Němec. V Praze 1842.
5. C. Leleka Slabikář a čítanka pro menší děti. V Ratiboři 1844.
6. Josefa Bačkory Počátky ve čtení. V Praze 1848.
7. Štěpána Bačkory Čítanka. V Praze 1848.
8. V. Biby a) Malého čtenáře cvičení se ve čtení, myšlení a mluvení. V Praze 1848. b) Téhož Navedení k písemnostem ku prospěchu mládeže školní. V Praze 1848 a 1862.
9. K. Vinařického Čítanka malých. V Praze 1850.
10. J. Přibíka Přírodopisná čítanka pro školu a dům. V Praze 1851.
11. Vyučování názorní v obrazech. V Praze 1854.
12. Fr. Tesaře Cvičení mluvnická a pravopisná pro žáky třídy 2. a 3. škol obecných a hlavních. V Praze 1863.
13. Fr. Řezáče a K. Bulíře Štěpnička či první učení a cvičení mládeže. V Praze 1866.

d) Spisy pro poučení mládeže.

1. J. S. Kampe a) Mravy šlechtitných dětí. Přel. V. M. Kramérius. V Praze 1806. b) Téhož Dušesloví aneb krátké učení o duši. Přel. N. Vaněk. V Praze 1826.
2. J. Javornického a) Zlaté zrcadlo aneb kniha o povolání a moudrém volení stavu. V Praze 1815. b) Téhož Vysvětlení přísloví českých. V Praze 1818. c) Téhož Podobenství aneb rostlinky země svaté. V Praze 1824.
3. M. Siehry Připodobnění. V Hradci Králové 1823.
4. Fr. A. Krummachra a) Podobenství. Přel. Fr. B. Tomsa. V Praze 1822. b) Téhož Nový rok. Přel. týž. V Praze 1824.
5. J. Glatze Knižka krásných mravů pro ušlechtilou mládež. Přel. T. Kubelka. V Plzni 1825.
6. J. V. Kamaryta Pomněnky aneb rýmované průpovědi nábožnosti a moudrosti. V Praze 1834 a 1845.
7. Silvia Pellica a) Mentor čili šlechtitný vůdce k blaženému životu. Přel. J. Černý. V Praze 1835. b) Téhož spis O povinnostech člověka, rozprava k jinochu. Přel. Kr. Štefan. V Praze 1863.
8. V. Zahradníka Doštěpená zahrádka dobrých dětí. V Praze 1836.
9. K. Vinařického a) Kytka básniček, dárek malým čtenářům. V Praze 1842. b) Téhož Druhá kytka básní, bájek atd. V Praze 1845. c) Téhož Vlast, básně dětí. V Praze 1863.

10. J. V. Vlasáka *Biblioteka mládeže*. 6 sv. V Praze 1843—46.
11. *Biblioteka poučných a zábavných spisů pro mládež*. 12 sv. Přel. J. Pečírka. Ve Znojmě 1844—47.
12. K. B. Štorcha *a) Dárek hodným divčinkám*. V Praze 1846.
b) Téhož Dárek hodným chlapečkům. V Praze 1846.
13. K. Mensingra *Tři sta mravních průpovědek*. V Praze 1846.
14. V. Rozuma *a) Hádanky pro mládež*. V Praze 1849; *b) Esop, mudro v otroctví*. V Praze 1850 a *c) Krasořečník pro mládež*. V Praze 1852.
15. J. Malého *Svět a jeho divy*. V Praze 1851.
16. Fr. Douchy *a) Vínek*. Sbírka příkladů pro mládež. V Praze 1849;
b) Bludičky. Kniha k napomínání dítek, 1850; *c) Dvě dívky, aneb následky dobrého a špatného vychování*, 1851; *d) Kniha dítek*, 1851; *e) Růžové kvítky*. Kniha pro poučení mládeže, 1852; *f) Deklamovánky dítek menších*, 1853; *g) Deklamovánky dítek větších*, 1853; *h) Obrazy věku mladistvého*, 1854; *i) Jaré listy, básně pro mládež*, 1855; *k) Ochrana stromů*, knížka pro mládež i dospělé, 1859; *l) Besídka dítek*, 1863; *m) Svět mladosti*, 1863; *n) Povídky o nakládání se zvířaty*, 1866.
17. B. M. Kuldy *a) Krásné večery*. V Brně 1852. *b) Téhož Horlivý a veselý budíček v rodině křesťanské*. V Brně 1856.
18. I. B. Podstranského *Kytíčka z průpovědek a přísloví*. V Praze 1856.
19. *Dědictví maličkých*. Vydává J. Šrůtek. 10 sv. V Hradci Králové 1862—68.
20. *Biblioteka obrázková pro mládež*. 2 sv. V Praze 1860—63.
21. J. Jehličky *a) Krátký přírodopis pro mládež*. V Praze 1866;
b) Téhož Svět v obrazech. V Praze 1866.
22. F. W. Hoffmanna *Hospodářství v obrazech pro mládež*. 2 díly. Ve Vídni 1858.
23. J. Hofmaana *Katechismus o zdraví, zvláště pro mládež*. Přel. N. Vaněk. V Hradci Králové 1829.
24. J. Javornického *Zdvořilý žák*. V Praze 1818.
25. Jos. M. Krále *Dokonalý žák*. V Hradci Králové 1827.
26. Františka Hory *Dvorný společník čili pravidla slušného chování*. V Praze 1861.
27. J. Scheitlina *Agata či průvodce života panen vzdělaných*. Přel. J. Pečírka. Ve Znojmě 1846.
28. J. N. Bouillyho *Povídky pro moji dceru*. Z fran. přeložil J. M. Hanel. 2 sv. V Praze 1854.
29. Honoraty Zapové *Nezabudky. Dar pannám českým*. V Praze 1859, 1863 a 1866.
30. E. Valečky *Epištoly k českým dívkám*. V Praze 1865.
31. *Zlaté klasy. Dar dívkám dospělejším*. Sporádali J. Pažout a V. Lešetický. V Písku 1865—68.
32. Sofie Podlipské *List bývalé vychovatelky ke svým schovankám*. V Praze 1868.

Knížky gratulační. 33. Fr. B. Tomsy Malý gratulant aneb věneček, svitý z kvítků lásky a vděčnosti. V Praze 1835, 1854 a 1862.

34. D. Kopeckého a E. Tupého Slova vděčnosti k svátkům narození, jmenin a nového roku. V Praze 1836.

35. V. A. Pohana Květný věneček aneb zásoba přání, promluv ke zkouškám a písní dítkám školním. V Praze 1838 a 1843.

36. Jos. Bačkory Malý gratulant či sbírka přání. V Praze 1845, 1850 a 1853.

37. Bedř. Pešky Gratulant čili sbírka přání pro mládež. V Praze 1850, 1854 a 1863.

38. Fr. Hory a) Gratulant. V Praze 1862; b) Téhož Album či sbírka nápisů do knihy pamětní. V Praze 1859.

39. V. A. Crhy Blahořečenky či gratulant pro mládež. V Praze 1865.

e) Povídky a bájky mládeže.

1. K. M. Krameriusa a) Zrcadlo šlechetnosti. V Praze 1805 a 1817. b) Téhož Veselí a smutní příběhové nezkušených dítek. V Praze 1806

2. P. Müllera a) Výstrahy pro nezkušenou mládež. Přel. J. Rulík. V Praze 1802, 1810 a 1820. b) Téhož Polnůtka k následování dobrých dítek. Přel. týž. V Praze 1804 a 1810.

3. J. S. Kampe a) Robinson mladší. Přeložil V. M. Kramerius. V Praze 1808 a 1838. b) Téhož Vynalezení Ameriky. 3 díly. Přeložil J. Geguš. V B. Bystřici 1825 a 1841.

4. V. Nejedlého Ladislav a dítky jeho. V Praze 1807 a 1837.

5. J. Jaisa Krásné povídky. Přel. J. Javornický. V Praze 1812.

6. A. Kotzebue a) Příběhové pro syny a dcery. Přel. A. Suchánek. V Hradci Král. 1818 a 1824. b) Téhož Příběhové pro dívky. Přel. M. D. Rettigová. V Hradci. Král. 1828.

7. J. Chmely Bájky pro dítky. 2 díly. V Praze 1818 a v Hradci Králové 1821.

8. M. Sichry a) Rozmlouvání a povídky pro vysvětlení mravních přísloví českých. V Praze 1822. b) Téhož Mravné a krátké propovídky. V Hradci Králové 1824.

9. Marie Antonie a) Serafka. Dárek dcerám. V Praze 1826. b) Myrtový věneček. V Hradci Král. 1828. c) Keř rozmarínový. V Praze 1830.

10. A. Švihlíka Původní mravné povídky a) Albina, b) Edmund a Bělínka, c) Helena z Jíloví, d) Jan Bohumysl, e) Nalezenec, f) Blahoslav a Valburga a j. V Praze 1825—44.

11. M. D. Rettigové Chudobičky, dárek milé mládeži. V Praze 1829 a 1849.

12. Amalie Schoppové a) Vystěhovalci do Brasilie. Přeložil Fr. B. Tomsa. V Hradci Král. 1829. b) Jindřich a Marie. Přel. týž. V Praze 1835. c) Šlechetná pomsta. Přel. A. P. Kubišta. V Praze 1832.

13. Fr. Svobody Dvě stě mravních povídek ku prospěchu mládeže vlastenské. V Praze 1831 a 1852.

14. Krištofa Schmida veškeré spisy pro mládež. Přeložilo asi 15 spisovatelů od r. 1818—57; po druhé je přeložil J. Pečírka. V Praze 1858—67.

15. Věnce vypravováním příběhů uvitý. Ohlas k povídkám Schmidovým. Přel. J. Nováček. 4 díly. V Jindřichově Hradci 1836.

16. Gustava Nieritze Spisy pro mládež. Přel. Fr. Tomsa; některé též J. Malý, J. Pečírka, J. Devitský a V. Žák. V Praze 1843—60.

17. Fr. Tomsy Kratochvilník pro dospělou mládež. 2 sv. V Praze 1844.

18. V. Štulee Padesáte bajek pro děti. V Praze 1844, 1852 a 1862.

19. Fr. Soave Povídky pro mládež dospělejší. Z vlast. přel. K. Štefan. 2 sv. V Praze 1845 a 1846.

20. Štěp. Bačkory a) Báchorky pro děti. V Praze 1850. b) Téhož Zahradá Budečská. 8 sv. V Praze 1853—60.

21. J. Weisse Divadla pro děti. Přeložili rozliční spisovatelé. V Jindřichově Hradci 1852—64.

22. J. Ehrenbergra a) Tataři na Moravě aneb Bůh svých neopustí. V Praze 1846 a 1863. b) Ostruha krále Jana. Tamtéž 1845. c) Kaplička pod Lipkami. Tamtéž 1863. d) Dar Arnošta z Pardubic. V Hradci Králové 1865.

23. Zábavy pro mládež. Sbirka povídek původních a přeložených. 40 sv. V Praze 1854—68.

24. Fr. C. Kampelika Pohádky, bájky a deklamovánky pro děti. 6 sv. V Hradci Králové 1859—60.

25. Sofie Podlipské Povídky a bájky pro děti. V Praze 1865.

26. V. Hlínky Sirotci. Obrázek ze života. V Hradci Král. 1865.

27. Kar. Světlé. Škola mé štěstí. V Hradci Král. 1867.

f) Časopisy vychovatelské.

1. Přítel mládeže čili zásoba spisů ku prospěchu a potěšení učitelů a vychovatelů. V Praze 1823—1846. Redaktor J. L. Ziegler, a od r. 1835 A. Stranský.

2. Věrný raditel rodičů, dítek, pěstounů a vychovatelů. Vyd. J. L. Ziegler. 2 díly. V Hradci Králové 1824.

3. Posel z Budče. Časopis, vydávaný učitelům, vychovatelům a přátelům mládeže. V Praze 1849—51. Redakt. J. Franta Šumavský, po něm J. Řehák a Fr. Tesař.

4. Včelka. List zábavný a poučný pro mládež. Vyd. J. Sluničko. V Jihlavě 1850—56.

5. Škola. Časopis pedagogický. V Praze 1852—54. Red. J. Havellec.

6. Zlaté klasy. Časopis s obrázky ku vzdělání mládeže dospělejší. V Praze 1854—56. Red. Fr. Rozum, po něm V. Houška a Jos. Kolář.

7. Škola a život. Časopis učitelský s přílohou „Štěpnice“ pro mládež. V Praze 1855—68. Redakt. do r. 1862 Fr. Řezáč, od r. 1863 Fr. Řezáč a V. J. Kratochvíl, a od r. 1867 J. Šťastný.

8. Skolník. Časopis katolického učitelstva. V Hradci Králové 1861—68. Red. J. Šrůtek.
9. Pěstoun moravský. Casopis vychovatelský. V Litomyšli 1862 a v Brně 1863—65. Red. A. Viták, pak Fr. Urbánek.
10. Škola národní. Týdenník vychovatelský. V Praze 1863—68. Red. Fr. Řezáč (1863), V. Hurt (1864—66) a Št. Bačkora a V. Kredba (1867—68).
11. Škola mateřská. Časopis vychovatelský. V Brně 1864—65. Red. Fr. Urbánek.
12. Listy učitelské. V Brně 1866—68. Redaktor týž.
13. Komenský. Časopis mládeže s obrázky. V Praze 1865. Red. K. R. Ulrich.
14. Zora. Almanach pro učitele a pěstouny. Vyd. V. Žirovnický. V Olomouci 1860 a 1861.
15. Almanach učitelský. Vyd. A. Viták. V Brně 1863.
16. Věstník. Almanach učitelstva diocese Kralohradecké. Vyd. J. Marek. V Hradci Králové 1864—68.

S) Hospodářství.

a) Hospodářství domácí.

1. M. D. Rettigové Mladá hospodyňka v domácnosti. V Praze 1840.
2. Frant. Hansgirgové Hospodyně našeho věku. Krátké naučení, jak se má vésti městské a venkovské hospodářství. V Praze 1863.
3. Fr. Špatného a) Holubářství. V Praze 1862. b) Téhož Hedbávnictví. V Praze 1863.
4. J. Pátka Učební kniha o hedbávnictví. V Brně 1860.
5. Fr. Březiny Praktické pojednání o hedbávnictví. V Praze 1868.
6. Hedbávnické noviny. V Praze 1865—66. Redaktor J. Kovář.
7. V. Pacovského Kniha kuchařská. V Praze 1811, v Hradci Králové 1840.
8. M. D. Rettigové Domácí kuchařka. V Hradci Králové 1826, po deváté v Praze 1864.
9. M. Šírové Kuchařka domácí i panská pro děvy vlastenské. V Jičíně 1848.
10. Frant. Hansgirgové Nová česká kuchařka. V Praze 1863.
11. Karol. Vávrové Pražská kuchařka. V Praze 1866.

b) Hospodářství polní.

1. Jiř. Fandliho Pilní domajši a polní hospodár. V Trnavě 1792.
2. B. Schnee Hospodář rozumný aneb učení o rolnictví a chování dobytka. Přel. N. Vaněk. V Praze 1822.
3. Jos. Blahy Naučení mladým hospodářům. V Praze 1829.
4. J. Fr. Kouble Hospodářská kniha. V Praze 1833.

5. Václav Novák aneb sedlák, jak by měl býti. Z něm přeložil J. Pečírka. Ve Znojmě 1847.

6. Ferd. Stamma Umění hospodářské ve všech odvětvích orby a chování dobytka. Z něm. přel. V Praze 1853.

7. F. S. Kodyma a) Hospodářský klíč. V Praze 1854 a 1858. b) Téhož Hospodářská kniha. V Praze 1862

8. Rolník nového věku. Vydával Jan a Karel Lambl. 18 svazků. V Praze 1860—65. Obsahuje naučení o chmelařství, zvelebování luk, o kamení a zeminách rolních, o chovu dobytka, koní a drůbeže, o hledění jetele a cukrovky, o setbě a sklizení a j.

9. Fr. Horského a) Rolnická kázání polní. V Praze 1861—64. b) Téhož Střídavé hospodářství co prostředek k rozmnožení národního bohatství V Praze 1861.

10. A. E. Komersa Pokrok v rolnictví. Výročník pro vlastenské hospodáře. 2 sv. V Praze 1861 a 1865.

11. Fr. Ronovského kniha hospodářská V Brně 1863.

12. V. Lhoty Budíček. Věrný hlasatel užitečných vědomostí a vynálezů hospodářských. V Praze 1863.

13. A. D. Schmida Nauka o veškerém hospodářství. V Praze 1866

14. J. Lambla Letopisy rolníka nového věku. V Praze 1868.

15. Zlatá domácí kniha. Věrný rádce hospodářský. V Praze 1868

16. Fr. Václavíka Naučení o rýhování čili o kladení trativodů trubkových. V Praze 1863.

17. Fr. Doubravy Návod k pravidelnému pěstování lcu. V Táboře 1867.

18. Naučení lidu sedlskému o nemocech dobytka. V Brně 1793.

19. Ant. Jungmanna a) Navedení o koních. V Praze 1818. b) Téhož O sedmeru dobytka domácího, jeho chování a nemocech. V Praze 1826.

20. Jana Böhma Nauka o kopytoznalství a kování. V Praze 1867.

21. A. D. Schmida Chov ovcí a vlnoznalství. V Praze 1863.

22. A. Hartingra Obrazy hospodářské. 16 čísel. Přeložil F. S. Kodym. Ve Vídni 1867.

Časopisy. 23. Ponaučné i zábavné listy pro polní hospodáře a řemeslníky. Vyd. od hosp. společnosti české Překl. J. N. Štěpánek a J. Veselý. V Praze 1838—1846.

24. Hospodářské noviny. Vyd. od hosp. společnosti české. V Praze 1849—66. Red. do r. 1862 F. S. Kodym, potom J. Kučera a nyní K. Procházka.

25. Týdenník o polním, lesním a domácím hospodářství. V Praze 1850—53. Red. Fr. Schopf, pak F. S. Kodym.

26. Pokrok hospodářský. Týdenník illustrovaný. V Praze 1861—64. Red. J. Kučera.

27. Časopis hospodářský pro lid moravsko-slezský. Vyd. Fr. Diebl V Brně 1842 a 1843.

28. Besídka hospodářská. Příloha k Moravským novinám. V Brně 1861—65. Red. M. F. Klácel.

29. Rolník. Časopis hospodářský. Vyd. od hospodářské společnosti moravské. V Brně 1864—68. Red. F. Mathon.

30. Hospodář moravský. Časopis hospodářský filiálního spolku Olomouckého. V Olomouci 1863—68. Red. J. R. Demel.

31. Zprávy filiálních spolků hospodářských a) Jihlavského, b) Znojenského a c) Novojičínského. 1866—68.

c) Štěpařství a zahradnictví.

1. V. Skřivánka Naučení o štěpařství. V Praze 1798.

2. Zpráva o sázení a obdělávání stromů. V Prešpurku 1817.

3. Jak. Bambergra O štěpování stromů. Knížka, vyd. ku prospěchu mládeže od jednoty sadařské. V Praze 1835.

4. Jos. Matušky a) Spůsob vychování a šlechtění stromů ovocných. V Budíně 1845 b) Téhož Naučení o sázení stromů morušových. V Budíně 1845.

5. Fr. Pixy Klíč štěpařský čili navedení ku štěpování ovocných stromů. V Praze 1848.

6. J. Filcika Zahradníček čili návod ku štěpařství a včelařství. V Hradci Králové 1849.

7. J. Liebl a Krátké navedení k hledění štěpuého stromoví. Přel. F. S. Kodym. V Praze 1855.

8. J. Krbce Malý zelinář. V Praze 1841.

9. J. Lichta Zkušený zahradník. V Praze 1863.

10. J. Šafránka Zelinářství. V Praze 1866.

11. Jana Šamala Venkovský zahradník. V M. Boleslavi 1867.

d) Včelařství.

1. J. A. Janiše Nová včelní kniha pro lid venkovský. V Praze 1790.

2. V. Pomocníka Moudrý včelař. V Praze 1811.

3. J. Čaploviče z Hontu Zpráva včelařská o opatrování včel ve dvojitých úlech. Z něm. přel. Ve Vídni 1817.

4. J. Šterna Krátké naučení o včelařství. Přeložil A. V. Šembera. V Brně 1840.

5. Vítek včelař a spolu úlař. Dle J. Oettla přel. J. A. Dunder. V Praze 1843.

6. Fr. J. Kučery Poučení o včelařství. V Brně 1854.

7. J. Ch. Dzierzona Kniha včelařská. Vzdělal Fr. S. Kodym. V Praze 1857 a 1863.

8. Juliana Luběnického Včelaření v úlech Dzierzonových. Přeložil F. S. Kodym. V Praze 1858 a 1863.

9. Tom. Šimbery Návod k rozumnému včelaření. V Brně 1861.

10. J. Kohlusa Krátká rukověť moudrého včelaření. V Praze 1861.

11. Včelař. Časopis věnovaný včelařství. V Praze 1867—68. Red. Jos. Mikuláš.

e) *Lesnictví.*

1. V. Lenharta Naučení, jak se mají s prospěchem osívat lesy a o povinnostech mysliveckých. V Praze 1793.
2. Fr. Duška První základy umění polesného. V Praze 1800.
3. Vil. Havelky Umění lesní, sepsáno dle J. L. Hartiga. 3 díly 1823. Po druhé vydal je J. Nussbaumer. V Praze 1849.
4. J. Dom. Kašpara Lesní úředník aneb polesný a revírník v lesním a horním hospodářství. V Brně 1843.
5. Fr. Špatného Zábavy myslivecké. V Praze 1861.
6. K. Schindlera Veškeré nauky lesnické. V Praze 1865—66.
7. Zákon lesní, vyd. 3. pros. 1852 a zákony o honbě. Dle E. Syřůčka vyložil J. Květon. V Rumburce 1854.
8. Kalendář lesní a lovčí, vydávaný od lesnického spolku. V Praze r. 1867 a 1868. Pořadatel L. Schmiedl.

T) *Průmysl a obchod.*a) *Řemesla a živnosti průmyslní.*

1. J. M. Poppe Prostonárodní naučení o řemeslech a umělostech čili technologie všeobecná. Vzdělal J. S. Presl. 3 díly. V Praze 1836.
2. Časopis technologický. Red. J. S. Presl. 6 sv. V Praze 1837—39.
3. K. Amerlinga a) Promyslový posel. 9 sv. V Praze 1840—46.
- b) Téhož Nedělní listy pro řemeslníky. V Praze 1847.
4. Ant. Majera a) Nauky technické. 2 sv. V Praze 1855 a 1857.
- b) Téhož tabulky technické. 2 sv. V Praze 1861—64. c) Téhož Řemeslník český. V Praze 1863.
5. Ferd. Kuberta a) Praktické zápisky pro řemeslníky a hospodáře. V Praze 1863—65. b) Téhož Tabulky chemické pro lékárníky, fabrikanty a j. V Praze 1862.
6. Průmyslová škola. Vydávána od učitelstva průmyslné školy Pražské. 11 sv. V Praze 1858—62. Obsahuje: J. Krejčího Přírodopis kovů, J. Staňka Chemii obecnou, Fr. Šandy Měřictví a rejsování, J. Baldy Počítáče a Základy technologie, P. Mužáka Návod ku kreslení, A. Schwarzera Počátky mechaniky a E. Grégra Rozpravu o zvířatech a látkách zvířecích.
7. Průmyslník. Časopis obrázkový pro průmysl řemeslnický. Red. K. Procházka. V Praze 1864.
8. J. P. Jöndla Poučení o stavitelství pozemním. Přel. J. N. Štěpánek. V Praze 1840. Po druhé vydali je J. Niklas a František Šanda. V Praze 1862.
9. A. Wacha Užitečný rádce stavitelský. Přel. L. Kavka. V Praze 1864.
10. J. Niklasa a Fr. Šandy Slohy stavitelské. V Praze 1865.

11. Veleslavin. Casopis pro umění knihtlačitelské, litografické a xylografické. Redaktor J. Mikuláš. V Praze 1864—66.
12. Jos. Daňka Popis pivovarectví na spodní kvasnice. V Praze 1852.
13. Fr. Šebora Cukrovarnictví ku potřebě začátečníkům. V Praze 1865.
14. A. Spirka Barvy anilinové a jich dobývání i užívání technické a průmyslové. V Praze 1867.
15. Lada. Časopis beletristický a modní. Redakt. Ant. Melišová. V Praze 1861—64.
16. Zlaté dno. Modní noviny krejčích. Red. V. Čihař. V Praze 1862—66.
17. Modní příloha ku Květům. V Praze 1867—68.
18. Dělník. Časopis dělnický. Red. V. Petr. V Praze 1868.

b) Kupectví.

1. Ant. Skřivana *a)* Nauka o slohu kupeckých listů. V Praze 1850. *b)* Téhož Český obchodník. V Praze 1851. *c)* Téhož Směnkářství pro obchodníky. V Praze 1851. *d)* Téhož Rozprava o státních papírech. V Brně 1857. *e)* Téhož Peníze, míry a váhy nejdůležitějších zemí u porovnání s rakouskými. V Praze 1858. *f)* Téhož Biblioteka kupecká, obsahující nauku o kupeckém slohu a o kupeckém účetnictví. 2 díly. V Praze 1862—66.
2. J. Veleka Praktický návod k vedení knih. V Praze 1862.
3. Ant. Mezníka Nauka o směnkách pro školy průmyslní a reální. V Praze 1863.
4. Pražský Lloyd. Orgán obchodnického spolku Merkura. Red. F. Mošner. V Praze 1867—68.

c) Národní ekonomie.

1. Jos. Droze Politické hospodářství. Přeložil Frant. Lad. Rieger. V Praze 1853.
2. Fr. L. Riegra *a)* O pracech nehmotných. V Praze 1850. *b)* Téhož Promysl a jak působí promysl ku blahobytu a svobodě lidu pracujícího. V Litomyšli 1860.
3. Fr. L. Ohleboráda Soustava národního hospodářství politického. V Praze 1868.

U) Spisy pro poučení lidu.

a) Spisy poučné vůbec.

1. J. Beckera Kniha bídy a pomoci. Přeložil František Tomsa. V Praze 1791.
2. Poklad národu aneb prospěšná naučení pro lid. Přel. Št. Leška. V Praze 1796.

3. V. M. Krameriusa Večerní shromáždění obce Dobrovické. V Praze 1801.

4. K. Salemanna a) Dobrá rada v potřebě. Přel. V. M. Kramerius. V Praze 1803. b) Téhož Arnošt Zabranský (Haberfeld), kterak ze sedláka svobodným pánem učiněn. Přel. A. Suchánek. V Praze 1815.

5. F. Neděle Václav a Dorota. Obraz pro obecný lid. V Brně 1812.

6. V. R. Krameriusa Kniha zlatá. 2 díly. V Praze 1817.

7. J. Huberta Isidor, sedlák Lhotský. Přel. J. Mejstřík. V Praze 1821. Po druhé přel. Fr. Sláma. V Praze 1845

8. J. Javornického a) Duchové a strašidla. V Praze 1824. b) Téhož Lucián, syn Fortunátův a obec Skalenská aneb kniha o pověrách. 3 díly. V Praze 1827. c) Téhož Česká biblioteka. Čtenářům všelikého věku a stavu. 7 sv. V Praze 1830—43.

9. J. Zschokke a) Zlatodol aneb zpustlá vesnice, farářem, učitelem a jeho manželkou obnovena. Přel. Fr. Svoboda. V Praze 1830 a 1857. b) Téhož Mistr Jordán. Přel. Jar. Pospíšil. V Praze 1847. c) Téhož Kořaleční mor čili ponaučení o škodlivosti (piti) kořalky. V Praze 1838, 1840 a 1846.

10. Jiří Volný aneb příklad, jak mnoho dobrého rozumný člověk v obci může spůsobiti. Dle V. Schwiempla přeložil N. Vaněk. V Praze 1835, 1837 a 1840.

11. Franklinova Pokladnice aneb kterak člověk rozumem a přičinlivostí zbohatnouti může. Přel. Fr. C. Kampelík. V B. Bystřici 1838.

12. J. K. Tyla a J. V. Houšky Posel Pražský. Sbirka čtení užitečného. 4 díly. V Praze 1846—52.

13. Jer. Gotthelfa Vojta, chudý čeledín. Čtení pro lid. Přel. J. K. Tyl a J. V. Rozum. V Praze 1848 a 1850.

14. M. Siehry Veleslavín. Kniha mravoučná a hospodářská V Praze 1847.

15. Vojtěcha Běláka (Fr. Šimáčka) Posel z Prahy. Spis poučný a zábavný. 4 díly. V Praze 1857 60.

16. V. Štulce Besedy katolické. Sbirka spisů zábavných a vzdělávatelných. 2 sv. V Praze 1860.

17. J. Ehrenbergra Čermáková rodina. V Praze 1867.

b) Kalendáře.

1. V. M. Krameriusa Kalendář toleranci. V Praze 1787—98.

2. Kalendář hospodářský. Vydáván od vlastenské hospodářské společnosti české. V Praze 1795—1868.

3. Minucí hospodářská. Vydávána od též společnosti. V Praze 1795—1868.

4. J. Hýbla Nový posel toleranční. V Praze 1817—19.

5. Všeobecný kalendář domácí a hospodářský. V Praze 1831—47. Pořadatelé Fr. Tomsa, od r. 1844 V. Filípek.

6. Kalendář Litoměřický. V Litoměřicích 1832—68.
7. Kalendář Pražský (později Svatováclavský). V Praze 1832—64.
8. Nový kalendář Pražský. V Praze 1848—68. Redaktor J. Šesták, potom J. Malý.
9. Kalendář vlastenský. V Praze 1852—68. Redaktor do r. 1863 V. Filípek, pak Fr. Göbl.
10. Poutník z Prahy. Kalendář kat. V Praze 1852—64. Red. V. Štulec.
11. Školník. Kalendář učitelstva dicése Kralohradecké. V Hradci Králové 1852—68. Red. Jos. Šrůtek.
12. Pokladnice českomoravská. V Praze 1856—65. Red. V. Vávra.
13. Sborník. Kalendář učitelský, vydáv. od redakce Školy a Života. V Praze 1857—65.
14. Prorok. Prostonárodní kalendář a pokladnice zábavy. V Praze 1857—64. Redakt. Jos. Šrámek, pak J. R. Vilímek a J. Pečírka.
15. Kalendář velký národní. V Praze 1858—68. Red. J. Pečírka.
16. Kalendář humoristický. V Praze 1859—61. Vyd. J. R. Vilímek.
17. Kalendář Jednoty Svatovítské. V Praze 1861—68.
18. Posel z Prahy. Kalendář zábavný a poučný. V Praze 1862—68. Redaktor prvé K. Sabina, nyní V. Zelený.
19. Kalendář a hospodářské zápisky rolníka nového věku. V Praze 1862—68. Vyd. J. Lambl.
20. Kalendář koruny České. Red. V. Vávra. V Praze 1867—68.
21. Kalendář lesní a lovčí. Pořadatel L. Schmiedl. V Praze 1867—68.
22. Kalendář učitelský. V Praze 1869.
23. Kalendář hospodářský, vyd. od mor. sl. hospodářské společnosti. V Brně asi od r. 1820—1868.
24. Posel Morávský (prvé Posel z Moravy). V Brně 1837—68. Red. až do r. 1848 A. V. Šembera, potom Chr. Cigánek a nyní Fr. Vymazal.
25. Rozumný rolník. V Brně 1837—44.
26. Domácí přítel mor.-slezský. V Brně 1845—68. Pořadatelé M. Mikšíček, L. Hansmann a V. Foustka.
27. Koleda. Kalendář vydáv. od Moravské jednoty národní. V Brně 1851—58.
28. Moravan. Kalendář, vyd. od Dědictví sv. Cyrilla a Methuda. V Brně 1852—68. Redaktoři B. M. Kulda, potom I. Wurm a nyní J. Vojtěch.
29. Kalendář moravsko-slezský. V Olomouci 1865—68.
30. Kalendář slovenský. Vydával Jiří Palkovič. V Prešpurku 1803—1847.
31. Slovenský pozorník. Vyd. Kašp. Fejerpataky. V Lipt. sv. Mikuláši 1835—1847.
32. Časník. Národní kalendář československý. Vyd. D. Lichard. Ve Vídni 1856—58.
33. Pokrok. Kalendář Čechoslovanů v soustátí Americkém. V Racine 1865—68.

V) Spisy sebrané.

1. Jos. Jungmanna Spisy sebrané veršem i prosou. V Praze 1841. Obsahují básně, články literární, Chateaubriandovu Atalu, Goethova Hermana a Dorotu a j.

2. Jana Hollého Spisy. 4 díly. V Budíně 1841—42. Zdržují v sobě básně z lat. přeložené, básně epické, elegie, idylly a rozpravu o mytologii slovenské a prosodii.

3. J. Jindř. Marka (Jana z Hvězdy) Spisy. V Praze 1843—47. Obsahují balády, romance, pověsti, písně, povídky větší a drobné.

4. Fr. L. Čelakovského Spisů básnických knihy šestery. V Praze 1847. Zavírají v sobě: Růži stolistou, Ohlas písní ruských, Ohlas písní českých, Smíšené básně, Epigramy a Anthologii.

5. Jos. K. Tyla Spisy sebrané. 18 dílů. V Praze 1844—59. Obsahují povídky, novely, obrazy, příběhy, báchorky a deklamovánky.

6. V. K. Klicpery Spisy. 8 dílů. V Praze 1847—48; téhož 9 dílů drammat a 2 díly povídek, v Praze 1862—63. (Část 4. spisů výtečných básníků).

7. P. Chocholouška Spisy sebrané. 7 sv. V Praze 1854 a 1866—68.

8. Jana P. Koubka Sebrané spisy. 4 díly. V Praze 1857—59.

9. Jana Kollára Spisy. 4 díly. V Praze 1861—63. Obsahují Slávy Dceru s výkladem, dva cestopisy vlašské a život spisovatelův.

10. P. J. Šafaříka Spisy sebrané. 4 díly. V Praze 1861—66. Zavírají v sobě Starožitnosti slovanské a Rozpravu z oboru věd slovanských.

11. Fr. J. Rubeše Spisy. 2 díly. V Praze 1860—61. (Část 1. spisů výtečných básníků). Obsahují deklamovánky, písně a jiné básně, povídky a pověsti.

12. J. Jar. Langera Spisy. 2 díly. V Praze 1863. (Část 2. spisů výtečných básníků). Obsahují básně, selanky, satyrické práce a vypsání obyčejů národních.

13. Karla H. Machy Spisy. 2 díly. V Praze 1861. (Část 3. spisů výtečných básníků). Zavírají v sobě básně Máj, povídky a novely atd.

14. M. Z. Poláka Spisy. 2 díly. V Praze 1862. (Část 5. spisů výtečných básníků). Zdržují v sobě básně drobné, Vznešenost přírody a Cestu do Vlach.

15. Boženy Němcové Spisy sebrané. 8 dílů. V Litomyšli a v Praze 1862—63. Obsahují Babičku, báchorky české a slovenské a obrazy národopisné.

16. Vítězlava Háška Spisy. 2 díly. V Praze 1862. Obsahují básně a povídky.

17. Biblioteka staročeská. Vydávána od Matice České. 4 díly. V Praze 1841—55. Obsahuje a) Vikt. Kornelia ze Všehrd Knihy devatery o právních země České; b) V. Břežana Život Viléma z Rožmberka; c) J. Amosa Komenského Didaktiku a d) Kr. Haranta z Polzie Cestu do sv. země.

18. Biblioteka novočeská. Vydávána od Matice České. 17 dílů. V Praze 1841—1853. Obsahuje Josefa Jungmanna *a)* Sebrané spisy; *b)* Slovesnost a *c)* Miltonův ztracený ráj; *d)* A. Marka Logiku a metafysiku; J. S. Presla *e)* Rostlinopis a *f)* Počátky rostlinosloví; Fr. L. Čelakovského *g)* Spisy básnické, *h)* Mudrosloví a *i)* Čtení o mluvnici slovanské; J. F. Smetany *k)* Fysiku a *l)* Dějepis obecný; *m)* V. Tomka Děje university Pražské; J. Tomíčka *n)* Děje prvního člověčenstva a *o)* Děje anglické; *p)* I. J. Hanuše Rozbor filosofie Tůmy ze Štítného; *q)* L. Štury Rozpravu o národních písních slovanských a *r)* F. Pixy Klíč štěpařský.

19. Malá encyklopedie nauk. Vyd. od Matice České. 11 dílů. V Praze 1842—1853. Zavírá v sobě: V. Tomka *a)* Dějepis obecný, *b)* Děje země České a *c)* Děje mocnářství Rakouského; *d)* V. Staňka Přírodopis; *e)* F. Hyny Dušesloví; *f)* M. F. Klácela Dobrovědu; *g)* K. V. Zapa Zeměpis obecný; F. S. Kodyma *h)* Naučení o živlech a *i)* Zdravovědu; *k)* D. Slobody Rostlinictví a *l)* J. Opice Rostliny Květeny české.

20. Biblioteka staročeská, vyd. od J. V. Rozuma. 7 dílů. V Praze 1853—56. Zdržuje v sobě *a)* Dionysia Katona mravná naučení, Isokratovu řeč o povinnostech, Ciceronovy Kusy podivení hodné a rozpravu o přátelství a j., *b)* D. Adama z Veleslavína práce původní a *c)* některé přeložené; *d)* Vratislava z Mitrovice Příhody na cestě do Konstantinopole; *e)* a *f)* Xenofonovu Cyropaedii a *g)* Příklad k ní.

21. Biblioteka historická. Staré paměti dějin českých ve 4 oddělení. V Praze 1865—68. Obsahuje *a)* Dekréty Jednoty bratrské; *b)* Historii Českou Pavla Skály ze Zhoře; *c)* Paměti hraběte Slavaty a *d)* Jednání konsistoře katolické i utrakvistické.

22. Biblioteka klasiků řeckých a římských. Vydávána redakci J. Kvíčaly a j. V Praze 1863—68. Zdržuje v sobě Dějiny Herodotovy, přel. od J. Kvíčaly, Platonovu Obranu Sokrata, přel. od Fr. Sasky, Platonův Gorgias, přel. od J. Kosiny, Platonův Faidon, přel. od J. Desoldy, Platonovy životopisy Thesea a Romula, přel. od A. Vaníčka, Demosthenovy řeči, přel. od Ed. Novotného, Salustovo spiknutí Katiilinovo od J. Kvíčaly, Dějiny Tacitovy, přel. od F. Kotta, části Livia od Pechánka a Sofoklovu Elektru, přel. od J. Nydrle.

23. Biblioteka poučná. Vyd. od Dědictví sv. Cyrilla a Methuda. 7 dílů. V Brně 1853—67. Obsahuje *a)* T. Procházky Putování Krista Pána po sv. zemi; *b)* Fr. Škorpíka Misie Tichomorské; *c)* Jos. Flavia o válce židovské Přel. Fr. Sušil. *d)* K. Wisemanna Fabiolu. Přel. V. Novotný; *e)* J. Bílého Dějepis církve katolické a *f)* Fr. Ronovského Knihu hospodářskou.

24. Škola dívčí. Výbor vědomostí dívkám nejpotřebnějších. Vydává učitelstvo vyšší dívčí školy Plzecké. 12 sv. V Praze 1860—67. Obsahuje *a)* K. Ningra Historii literatury české; J. Pažouta *b)* Nauku o člověku; *c)* Fysiku a *d)* Povahu živočichů; *e)* J. Otibora Liturgiku; *f)* A. Heyduka Nástin bájesloví; *g)* V. Lešetického Nauku o slohu;

h) Fr. Tonnera Chemii a technologii; i) J. Soukupa Počty v příkladech a k) K. Madiery Čitací knihu německou.

29. Biblioteka divadelní Vydávána od Jar. Pospíšila. V Praze 1852—68 Obsahuje 82 svazků her divadelních, přeložených i některých původních.

30. Ochoťník divadelní. Repertorium pro milovníky soukromých divadel. Vydává J. Mikuláš. 28 sv. V Praze 1864—68.

31. Národní biblioteka. Výbor prací čelnějších spisovatelů českoslovanských. V Praze 1864. První 3 sešity obsahují práce Fr. L. Čelakovského, J. Jungmanna a K. Chmelenského.

Spisy české na jiné jazyky přeložené.

Ježto za nové doby mnoho výtečných spisů v řeči české vyšlo na světlo, obrátili k ní zřetel také učenci cizí, a některé spisy české přeloženy jsou i na cizí jazyky. Původce jazykozpytu porovnavacího, Fr. Bopp, ve své mluvnici řeči indoevropských (r. 1833) nejednou k češtině se táhne, a rovněž Jakub Grimm ve své gramatice (r. 1840) a historii řeči německé (r. 1848), kdež k blízké příbuznosti němčiny s češtinou a vůbec se slovančinou ukazuje. Ondřej Schmeller, obíraje se pilně čtením Kollárovy Slávy Deery, velmi pochvalný úsudek vynesl jak o ní, tak i o prosodii a dobropisemnosti české vůbec. Dánský pak jazykozpytec Erasim Rask, oblíbiv sobě jednoduchou dobropisemnost českou, znamení diakritická od mistra Jana Husi v ni uvedená netoliko sám do iberčiny a armenčiny zavedl (r. 1832), ale vesměs orientalistům k poznačování zvuků v řečech východních schválil. Jím vybidnut přijal je F. Bopp do své mluvnice srovnací (r. 1833), Caspari do gramatiky arabské (r. 1844), Fleischer do gramatiky perské (1847), Lepsius do obecné abecedy linguistické (r. 1855) a Angličan M. Müller do abecedy misionářské (r. 1855). Touž dobou upravili i ostatní Slované písma latinského užívající (až na Poláky) pomocí dotčených znamení ortografii svou, a to Chárváté přičiněním L. Gaye r. 1835, Srbové lužičtí přičiněním J. E. Smoléře a P. Jordana r. 1838 a Slovenci přičiněním F. Bleiweissa r. 1845.

S touž pozorností hleděly k češtině také vlády některé. Vláda ruská, vidouc, jak zdárně prospívalo studium filologie slovanské jazykozpytnými pracemi Dobrovského, Jungmanna a Šafaříka, vyslala mladé učence ruské do Čech, aby naučivše se tu řeči české, jakožto profesoři slavistiky na universitách ruských jí vyučovali, což nyní s nemalým užitkem činí J. Srezněvský na universitě Petrohradské, J. Boďanský na univ. Moskevské, J. Petrovský na univ. Kazaňské, P. Lavrovský na Charkovské a Gregorovič na Odesské. Taktéž přednášel po několik

let literaturu českou F. B. Květ, z Čech povoláný, na universitě Varšavské a Fr. L. Čelakovský (od r. 1842—49) i V. Cybulski († 1866) na universitě Vratislavské. I na koleji francouzské v Paříži konaly se od r. 1840 přednášky o literatuře české, nejprve od A. Mickiewicze a Cypriena Roberta a nyní od Alex. Chodžka; jakož o témž předmětu má čtení E. Thorson, češtiny dobře znalý, na dánské universitě Kólské.

Spisy české na cizí jazyky převedené, pokud nám vědomo, jsou tyto:

Přeložené spisy starší.

1. Rukopis Zelenohorský (Soud Libušin). Přeložen jest do všech jazyků slovanských až na dolnolůžický, od týchž překladatelů, kteří přeložili Kralodvorský Rukopis; též přeložen do němčiny, franciny, angličiny, švédštiny a latiny.

2. Rukopis Kralodvorský. Básně takto zvané přeložili do ruského admirál Alex. Šiškov (r. 1820) a M. Berg (r. 1846), do polského Luc. Siemieński (r. 1836), do hornolůžického J. E. Smolér (r. 1851), do chorvátského Ig. Berlić (r. 1852), do srbského Slavko Zlatojević (r. 1852) a Ivan Ternski (r. 1854), do kraňskoslovenského F. Levstik (r. 1856) a do bulharského R. Žinžikov (r. 1863). Na německo vyložili Rukopis Kralodvorský V. A. Svoboda (r. 1819 a 1829), hrabě Jos. M. Thun (r. 1845) a S. Kapper (r. 1859), na vlašsko Fel. Francesconi (r. 1851), na anglicko A. H. Vratislav (r. 1852), na francouzsko Ludvík Leger (r. 1866). Některé části převedeny jsou též do maloruštiny a do dolnolůžičtiny, do angličiny (od Jana Bowringa r. 1832), též do dánčiny, švédštiny, čudštiny a řečtiny.

3. Kronika Boleslavská či Dalimilova. Přeložena do němčiny r. 1389 s nápisem: *Di tutsch Kronik von Behemlant* (rukopis); jiné přeložení tištěno v *Pezovych Script. rer. austriac. II*; a opět jiné vydal V. Hanka s titulem: „*Dalimil's Kronik von Böhmen*,“ ve Stuttgartě 1859. Některé kapitoly přeložil do franciny L. Leger (r. 1867).

4. Tkadleček čili rozmlouvání mezi žalobníkem a neštěstím o ztrátě milenky. Přel. v XV. století do němčiny a vydána tiskem s nápisem: „*Ackermann von Behem*“.

5. Smila Flašky z Pardubic Nová rada. Do latiny přeložil ji Jan Doubravský, potomně biskup Olomoucký a vydal ji s titulem „*Theribolia*“ v Normberce r. 1520; do němčiny ji převedl J. Wenzig s názvem: „*Der neue Rath des Herrn Smil von Pardubic*.“ V Lipsku 1855.

6. Tůmy ze Štítného a) Knihy učení křesťanského z r. 1376. Z části je vyložil německy J. Wenzig ve spise: „*Studien über Ritter Thomas von Štítné*“. V Lipsku 1856. b) Téhož Knihy šestery o obecných věcech křesťanských převedl do latiny V. A. Svoboda (r. 1848), nevyšly však posud tiskem.

7. Mistra Jana Husi a) *Postilla*, přeložena s titulem „*Joannes Hus redivivus*“ do angličiny od A. H. Vratislava, v Londýně 1868.

b) Téhož Listy, psané v Kostnici l. 1414 a 1415, na něm. vyložil F. Mikovec. V Lipsku 1850.

8. Lva z Rožmitálu a z Blatné Putování do západní Evropy vyk. r. 1465—67. Na lat. přeložil je Stan. Pavlovský, biskup Olomoucký v Olomouci r. 1577; na něm. Tetzl z Grafenberka, jehož překlad vydal O. Schmeller ve Stuttgartě r. 1845. Nové přeložení něm. učinil a vydal J. Horký v Brně 1824.

9. Dvě básně, zvané vůbec Májový sen Hynka z Poděbrad asi z r. 1475, přel. z části do něm. Alf. Waldau a vydal ve spise Alt-böhmische Minnepoesie. V Praze 1861.

10. Zřízení zemské království Českého, vyd. r. 1500. Do latiny převedl Rodrich (Racek) Dúbravský z Dúbravy. V Palackého archivu, díl V. V Praze 1862.

11. Jana z Lobkovic Mravné naučení, dané synu jeho Jaroslavovi r. 1504. Přeloženo do němčiny a vyd. ve Vídni 1830.

12. Bartoše Písaře Kronika Pražská. Přel. na latinsko a vydána s názvem: „Chronica de seditione et tumultu Pragensium a. 1524—30“. V Praze 1859.

13. Kancionál bratrský. Přeložil k vyzvání Lutherovu Michal Weiss z Nisy a vydal v Ulmě r. 1535 a v Norimberce r. 1544 s titulem: „Ein Gesangbuch der Brüder in Behemen und Merhern“. Týž kancionál přeložen též do polštiny a vydán r. 1554, 1569 a 1646.

14. Václava Hájka z Libočan Kronika Česká z r. 1541. Do něm. ji přeložil J. Sandel, kterýž překlad tištěn v Praze 1596, v Norimberce r. 1697 a v Lipsku 1718; na latinu ji převedl piarista Viktorin Lewiner a S. Cruce († r. 1730).

15. Pavla z Koldína Práva městská království Českého z r. 1579. Přel. do něm. J. Šturba. Tištěna jsou s titulem: „Stadtrechte von Böhmen“ v Praze 1581 a 1720.

16. Příhody Václava Vratislava z Mitrovic v zajetí tureckém r. 1591. Přel. do němč. a vyd. v Lipsku 1786 s titulem: „Merkwürdige Gesandtschaftsreise von Wien nach Konstantinopel.“ Též do angličtiny je přeložil A. H. Vratislav a vydal v Londýně 1854.

17. Chřištofa Haranta z Polžic Putování do Benátek, vyk. r. 1598. Přel. do něm. a vyd. v Norimberce r. 1678 s nápisem „Der christliche Ulysses oder weitversuchte Cavalier, fůrgestellt in der Be- reisung des h. Landes etc.“.

18. Jana A. Komenského a) Janua linguarum, vyd. r. 1633. Přeložena téměř do všech jazyků evropských a některých asiatských. b) Téhož Labyrint světa a ráj srdce, vyd. r. 1631. Přel. do němčiny, v Berlíně 1787. a do uherštiny v Prešpurku 1805. c) Téhož Didaktiku přel. do němčiny J. Leutlecher a vydal v Lipsku 1855.

19. Historie o těžkých protivenstvích církve české, vyd. r. 1655. Přel. do něm. a vyd. v Curichu r. 1669 a v Berlíně r. 1764.

Přeložené spisy novější.

a) *Mluvnice.*

1. P. J. Šafaříka Počátkové mluvnice staročeské. Do něm. přel. P. Jordan a vyd. v Lipsku 1847.
2. V. V. Tomka Mluvnice česká. Do polštiny přelož. J. Krzywicki a vydal ve Varšavě r. 1865.

b) *Básně.*

1. J. Kollára Slávy dcera. Části z ní přel. do něm. J. Wenzig ve spisech „Blüthen neuböhmischer Poesie, v Praze 1833 a „Kränze aus dem böhmischen Dichtergarten.“ v Lipsku 1856. Některé znělky přel. do angličiny Jan Bowring ve spise „Cheskion Anthology, v Londýně 1832 a A. H. Vratislav ve spise: „Lyra Czechoslovanska“. Bohemien Poems ancient and modern, v Londýně 1849.
2. Fr. L. Čelakovského Ohlas písní českých, přel. do polštiny s nápisem „Odgłos pieśni czeskich“ od A. Szukiewicze. Ve Vratislavi 1840, a jeho Ohlas písní ruských s titulem: „Wothłos pëśni ruskich od J. E. Smolëře a A. Wařka do hornolužičiny. V Praze 1846. Některé písně z ohlasu písní ruských přel. do angl. Jan Bowring (r. 1832) a jiné z Ohlasů písní ruských a českých A. H. Vratislav v Lyře českoslovanské (r. 1849). Do němčiny převedl některé J. Wenzig ve spise: „Blumenlese aus der böhm. Kunst- und Naturpoesie,“ v Praze 1854. Několik básní z Čelakovského Růže stolisté podali v něm. překladu V. A. Svoboda a T. Král v Klarově Libuši na r. 1845 a 1851.
3. K. S. Schneidra Jan za chrta dán. Přel. do něm. V. A. Svoboda v „Monatschrift des böhm. Museums (1830)“ a A. Waldau ve Vidni „Slaviche Blätter (r. 1865)“. Do anglič. převedl jej J. Bowring v Cheskien Anthology, v Londýně 1832.
4. V. Hanka Písně. Přel. do němč. A. Waldau a vyd. s titulem: „Wenceslaw Hanka's Lieder“. V Praze 1863.
5. K. Máchy Máj. Přeložil do němčiny S. Kapper v Klarově Libuši na r. 1844 a A. Waldau ve sbírce K. Macha's Ausgewählte Gedichte, v Praze 1862. Též do polštiny přeložen skrze Branislava Maleckého r. 1855.
6. V. Štulce Pomněnky na cestách života. Přel. J. Wenzig a vydal s názvem: „Erinnerungs-Blumen auf dem Wege des Lebens“ v Praze 1846.
7. K. J. Erbena pověst Poklad, přelož. od Ad. Rościszewského do polštiny, a vydána v Praze 1853.
8. V. J. Picka Písně české s nápěvy, vydány jsou též německy v Praze 1863.
9. Jana Nerudy Knihy veršů přeloženy do polského od J. Dziukowského. 1868.

10. Některé básně K. J. Erbena, V. Štulce a B. Jablonského, přel. J. Wenzig a vydal v Řezně 1855 s nápisem: „Rosmarinenkranz“. Kalinův Kšaft přel. V. A. Svoboda v Klarově Libuši na r. 1846, několik básní z Vocelova Labyrintu Slávy J. Wenzig v časopise „Slavische Blätter 1865 a některé básně Kamarytovy A. Waldau tamtéž.

11. Výbor z národních písní českých. Do němčiny přeložili některé národní písně J. Wenzig (Slavische Volkslieder, Halle 1830), V. A. Svoboda (České národní písně, v Praze 1845), Ida z Düringsfeldu (Böhmische Rosen, Breslau 1851) a A. Waldau (Böhmische Granaten. Prag 1859). Na francouzsko vyložil jich asi 70 ze Sbírky K. J. Erbena Ludvík Leger a vydal ve spise: „Chants heroïques et chansons populaires des Slaves de Bohême. Paris 1866.

12. Skladby některých básníků prostonárodních, přel. a v obecnost podal A. Waldau s titulem: „Böhmische Naturdichter,“ v Praze 1860.

13. V. Klicpery Rohovin čtverrohý přel. od Jana Česly do hornolužičiny a tištěn s titulem: „Rohovin štyrirohač“ v časopise Mačicy Serbskeje na l. 1862. Téhož veselohry Divotvorný Klobouk, Lhář a jeho rod, Waldek a Dvojčata přeloženy jsou od Fr. Wernera do němčiny; Veselohra na mostě od J. Miraniho též do němčiny (r 1838) a od nejmenovaného spisovatele do kraňské slovenčiny (1867); konečně smutnohra Svatoslav od A. Vignerona do franciny (v Praze 1844).

14. Fr. Turinského Angelina přeložena do němčiny od K. Macháčka. V Praze 1823.

15. J. Kolára Monika přeložena do polského od J. Kamiňského. Ve Lvově 1851.

c) Pohádky a pověsti.

1. J. Ehrenbergra povídka Ostruha krále Jana přel. od Mik. Cyže do hornolužičiny a vydána v Budišíně 1851.

2. České pohádky, pověsti a báchorky vyložil Němcům některé J. Wenzig ve spise: „Westslavicher Märchenschatz“, v Lipsku 1857, a jiné A. Waldau ve spise: „Böhmisches Märchenbuch“, v Praze 1859.

3. Bož. Němcové Babička přeložena jest na jazyk kraňskoslovenský od Fr. Cegnara s nápisem: „Babica. Obrazi iz življenje na kmetih“. V Celovci 1862.

d) Spisy historické.

1. P. J. Šafaříka Starožitnosti slovanské. Přeložil do ruštiny J. Bodanský. V Moskvě 1838, do polštiny H. N. Bańkowski, v Poznani 1842, a do němčiny J. Mosig z Aehrenfeldu. V Lipsku 1844.

2. Fr. Palackého Dějiny národu Českého. Od r. 1403 počínajíc až do r. 1526 přeloženy jsou do němčiny od několika překla-

datelů. V Praze 1850—67. Dílu V. částka 1., obsahující děje za krále Vladislava II., přeložena jest od Eug. Puffke na jazyk polský a vydává se s titulem: „Dzieje Narodu Czeskiego w Czechach i na Morawie“, ve Vratislavi 1868.

3. V. V. Tomka a) Děje císařství Rakouského. Přeložil do něm. J. Krause. V Praze 1852. a do chorvátského Matěj Mesić. Ve Vídni 1855. b) Téhož Dějepis města Prahy, vydaný r. 1855 a c) Děje království Českého, vydané r. 1864, přeložil sám spisovatel.

4. Herm. Jirečka Právo slovanské v Čechách a na Moravě. Vzdělal spisovatel německy s názvem: „Das Recht in Böhmen und Mähren“. V Praze 1866.

e) Spisy geografické a ethnografické.

1. P. J. Šafaříka Národopis slovanský, v Praze 1842, přel. do polštiny od Dalmana, ve Vratislavi 1843, a do ruštiny od J. Boďanského, v Moskvě 1843.

2. Jos. Jirečka Obrazy z rakouských zemí, národů a dějin, v Praze 1853, přel. do chorvátského Ad. Weber, ve Vídni 1857

3. K. V. Zapa a) Zeměpis mocnářství Rakouského, v Praze 1852, přel. od spisovatele do němčiny, v Praze 1853 b) Téhož Zeměpis pro 3. třídu škol reálních, v Praze 1853, přel. do němčiny, v Praze 1853, do vlastiny, ve Vídni 1855, a do uherštiny, ve Vídni 1856. c) Téhož Průvodce po Praze, v Praze 1848 přel. do němčiny od L. z Rittersberku, v Praze 1848. d) Téhož Historické a umělecké památky Pražské, v Praze 1864, přel. do němčiny a do franciny, v Praze téhož roku.

4. Fr. L. Riegra Čechy, země a národ. V Praze 1863, přel. do němčiny s titulem: „Böhmen Land und Volk.“ V Praze téhož roku.

5. Jos. Erbena Krajina a Korutany. v Praze 1864, vyložil na slovenčinu Fr. Rabec a vydal s nápisem: „Vojvodstvo Krajnsko a Korosko“. V Lublaně 1866.

f) Spisy přírodovědecké.

1. Jos. Pečírky Nerostopis pro školy střední. v Praze 1853, přel. od Basila Voljana na rusinsko (ve Vídni) a od Vinc. Pacela na chorvátsko (též ve Vídni).

2. F. Smetany Počátky fysiky pro nižší gymnasia, v Praze 1852, přel. od Josefa Turbara na chorvátsko. (Ve Vídni).

3. Ant. Majera Fysika pro nižší gymnasia a školy reální, v Praze 1862, přel. od Ivana Peksidera na chorvátsko a vydána v Záhřebě 1868.

g) Spisy politické.

1. A. V. Šembery O rovnosti jazyka českého a německého na Moravě. V Brně 1848, přel. do něm. a vyd. s titulem „Uiber die Gleichstellung der beiden Landessprachen in Mähren“ v Brně téhož roku.

2. Hraběte Lva Thuna spis O nynějších poměrech, v Praze r. 1849, vyl. německy a vydán s nápisem: „Betrachtungen über die jetzigen Zeitverhältnisse,“ v Praze t. r.

h) Spisy theologické a vychovatelské.

1. Jana Medlína Postilla. V Praze 1796. Přeložena do němčiny a vydána ve 2 dílech.

2. Šim. B. Vrány Biblická historie, v Budějovicích 1821. Přel. do němčiny od J. R. Trinka.

3. V. Zahradníka a) Řeči homiletické, vyd. 1832 a 1833. Vyd. něm. s titulem: „Homiletische Erbauungsvorträge“. V Praze 1834. b) Téhož Pobožnosti k časům a dnům posvátným přeloženy a vydány s nápisem: „Andachten für die h. Tage und Zeiten des kat. Kirchenjahres.“ V Praze 1846

4. J. Val. Jirsíka a) Bohumil či o navrácení se do lůna církve katolické. V Praze 1835. Vyd. něm. s titulem: „Nachricht eines aufrichtigen evang. Christen von d. Wichtigkeit der wahren christlichen Religion. V Linci 1838. b) Téhož Populární dogmatika (vydána r. 1840) přel. od V. Svelce na jazyk chorvatský a tištěna v Záhřebě s titulem: „Popularna dogmatika iliti prostonarodno vĕroučenje.“

5. Fr. Poláška rozvrhy kazatelské. Z rukopisu přeložil Lud. Tidl a vydal s názvem: „Predigt-Entwürfe“, v Olomouci 1846.

6. J. Bílého Život sv. Cyrilla a Methuda na slov. jazyk převal J. Majciger s názvem: „Zgodovina sv. apostolov slovanskich Cirila in Metoda. V Mariboru 1863.

7. J. Svobody Školka aneb prvopočáteční vyučování malých dítek, vyd. r. 1839. Přeložena do polského, německého a dánského.

i) Spisy hospodářské.

1. M. D. Rettigové Domáci kuchařka. V Praze 1826, přel. do něm. a vyd. s nápisem „Die Hausköchin“ tamtéž r. 1833.

2. Františky Hansgirkové Česká kuchařka, v Praze 1864, přeložena do němčiny a vydána tamtéž r. 1865.

3. Fr. Braunera O robotě a vykoupení se z roboty. V Praze 1848. Přel. do němčiny téhož roku.

4. K. Lambla O zvelebování luk a chovu dobytka hovězího. V Rolníku nového věku. Přel. do němčiny s titulem: „Die Kultur der Wiesen und die landwirtschaftliche Thierzucht. V Praze 1863.

Seznamování spisovatelův.

A

Adam Daniel, viz z **Veleslavína Adam**.

Adamec František, nar. r. 1846 ve Lnářích blíž Blatné, studující v Praze. Sepsal některé zdařilé novely do Květů (r. 1867) a Velkoměstský román (v Národních Listech). Zemřel 7. března 1868.

Adámek Karel, narozen 13. března 1840 v Hlinsku, obchodník tamtéž. Sepsal Hlas z Olomouce (1860) a Historické obrazy (1861), přel. Statoprávní základy národnosti (r. 1862), vydával kalendář Lípa českomoravská (od r. 1861—64) a psal do Hvězdy Olomoucké, do Lumíra a do Národních Listů.

Albert (Albrecht) **Mikuláš**, nar. v Kaménku ve Slézsku, mistr svobodných umění v Bílé Hoře (Witemberku), učitel na škole Ivančické v Moravě, potom profesor jazyka hebrejského na vysokém učení Pražském. Spolupřekladatel Bible Kralické. Zemřel v prosinci r. 1617.

Amerling Karel, nar. 18. září 1807 v Klatovech, doktor lékařství a ředitel hlavní školy české v Praze. Sepsal Knížku o hmyzech (1836), Lučbu k hospodářství a k řemeslům (1851), Faunu českou (1852), Živočichy a rostliny v obrazech (1852), vydával Promyslového posla (1846) a Nedělní listy řemeslníkům (1847), a psal do Časopisu Musejního, do Světozora (1834), do Květů, Vlastimila (1840) a do jiných časopisů.

Augusta Jan (Kloboučník), nar. ok. r. 1500 v Praze. Starší jednoty bratrské v Litomyšli a kazatel znamenitý. R. 1548 po bitvě Mühlberské vzat jest do vězení na hrad Krivoklátský, kdež držen 16 let. Sepsal bez mála 20 spisů náboženských a polemických, jmenovitě Spis proti Habrovanským (r. 1540), Písně nábožné (u vězení r. 1548—62), Kázání a výklady, Svátost večeře Páně (r. 1562) a j. Zemřel 13. ledna 1572.

Z Aventinu Jiří, viz **Melantrich Jiří**.

B.

Bačkora Josef, narozen 13. února 1803 v Malíně, učitel na hlavní škole české v Praze. Sepsal Navedení ke hláskování a čtení (r. 1854), přeložil Bulharinův román Ivan Vyžihin a Pohodinův Rusý vrkoč a Dáček kouzelník, vydával s bratrem svým Štěpánem Biblioteku učitelskou (r. 1848) a psal do několika časopisů vychovatelských.

Bačkora Štěpán, nar. 2. července 1813 v Malíně, ředitel hlavní školy v Praze. Sestavil Čítanku dítkám (r. 1849), sepsal Báchorky (r. 1850), Zpěvník pro mládež (1858) a Krátký zeměpis Český (r. 1863), redigoval Zahrádku Budečskou (r. 1850—52) a přispěl k Poslu z Budče, k Životu a Škole a k jiným časopisům pedagogickým.

Bacháček Martin z Nauměřic, nar. v Nauměřicích blíž Slaného okolo r. 1540, mistr svobodných umění, učitel v Žatci, pak správce školy Pardubické a posléz profesor matematiky, astronomie a klasiků řeckých na vysokém učení Pražském. Vydával kalendář od r. 1590—1606. Zemřel 16. února 1612.

Bajza Josef, nar. r. 1754 na Slovensku, farář Dolnodubovský. Jeden z prvních spisovatelů, jenž se odtrhl od spisovné češtiny. Sepsal René mládence příhodi (r. 1794), Epigramy, Příklady ze sv. písma a p. Zemř. 30. listop. 1836.

Bakalář Adam, měšťan a notář v Litomyšli ku konci XV. století. Popsal cestu Martina Kabátníka, měšťana Litomyšlského, vyk. r. 1491—92 do Jerusalema a do Egypta, tištěnou r. 1542.

Balbín Bohuslav z Vorličné, nar. r. 1621 v Hradci Králové, jesuita a profesor řečnictví a básnictví v Brně, Olomouci a v Praze. Pilný historik, proslulý svou Apologií jazyka českého, lat. sepsanou a vyd. r. 1775. Česky sepsal Život Jana Nepomuckého (vyd. r. 1710). Zemřel 19. listopadu 1688.

Balcárek Aleš, nar. r. 1840 v Šumvaldě blíž Uničova na Moravě, studující v Praze. Sepsal Básně (1862) a podal jiné práce do Hvězdy Olomoucké, do Opavského Besedníka a do almanachu Dunaje. Zemř. v Praze 30. dubna 1862.

Balda Josef, nar. 16. června 1827 v Libáni, profesor na Stároměstském gymnásium v Praze. Sepsal Poučení o nových penězích (r. 1859) a Základy technologie (1862), spravoval průmyslní část Živy a psal do některých časopisů. Zemř. 11. dubna 1861.

Bambas Václav, nar. 5. října 1822 v Černošicích na Zbraslavsku, spisovatel v Praze. Sepsal Úvod k rodosloví a Tvarosklad jazyka slovanského (r. 1863), přeložil romány: Věčný Žid od Eug. Sue (1850), Jeptiška, Princ Eugen a Kardinál Richelieu (1852), Micheletovo Svaté písmo člověčenstva (1865) a Renanův Život Ježíše Krista, a psal do Včely.

Bará Josef, nar. 25. ledna 1833 v Praze, spisovatel tamtéž. Sepsal některé novely a básně v Lumíru, Daliboru, Obrazech života a

v almanachu Máji (r. 1858) a jiné práce v časopise Svobodě, jejíž rediguje.

Barner Jan, nar. 3. února 1643 v Jičíně; jesuita. Sepsal Sumarie na evangelia, přel. J. Scherera Postillu a kázání z němčiny a některé jiné spisy nábožné z latiny a franciny, a byl jeden z vydavatelů bible Svatováclavské. Zemřel na Horách Kutných 25. dubna 1708.

Bartolomeides J. Ladislav, nar. r. 1754 v Klenovci na Slovensku, ev. farář v Ochtně. Složil Historii o Americe, Krátký zeměpis a přírodopis, Jádru evang. náboženství a některé jiné spisy. Zemřel 19. dubna 1825.

Bartoš Písař, jinak Bartoloměj od sv. Jiljí, měšťan Pražský a písař úřadu vinohradského (r. 1516—22). Sepsal Kroniku o pozdvižení v obci Pražské r. 1524—1530. Zemřel v květnu r. 1535.

Bavorovský Tomáš, nar. ok. r. 1500 v Bavorově, arcipřítel Bechynský a Plzenský, posléz kanovník a děkan kapituly Pražské. Kazatel výmluvný. Sepsal Desatoro kázání (l. 1554), Postillu českou (r. 1561), Zrcadlo věčného a blahoslaveného života a Naučení o přijímání pod obojí způsobou (1562). Zemřel po r. 1562.

Beck Antonín, nar. 6. ledna 1812 v Budči na Moravě, od r. 1851—57 spolupřekladatel českých zákonů říšských, nyní dvorský rada a ředitel státní tiskárny ve Vídni. Přispěl k Časopisu Musejnímu (r. 1843) a ku Květům (1844).

Beckovský Jan Fr., nar. r. 1658 v Něm. Brodě, křtíčovník s červenou hvězdou v Praze. Vzdělal kroniku českou, nazvanou „Poselkyně starých příběhů českých“ (r. 1700), jejíž díl druhý, jdoucí od r. 1527 až do císaře Leopolda I., není posud tištěn. Kromě toho sepsal některé spisy náboženské. Zemřel 26. pros. 1725.

Bečák Tomáš, nar. 16. prosince 1813 v Olšanech u Olomouce, správce duchovní v Kyselovicích, pak ředitel alumnátu Olomouckého. Sepsal Život p. Ježíše, Kázání Mariánská (r. 1853), Úctu Mariánskou (r. 1854), rozmnožil a vydal několikrát Kancionál Fričajův a psal do Časopisu kat. duchovenstva a do Cyrilla a Methuda (r. 1849). Zemřel 11. května 1855.

Bél Matěj (vlastně Funtík), nar. 24. března 1684 v Očové ve Zvoleně, ev. farář v B. Bystřici a v Prešpurku, muž v mnoha jazycích zběhlý, též úč. společností vědeckých v Berlíně a v Londýně. Složil některé písně, převeď na jazyk český J. Arndta spis o pravém křesťanství (r. 1715) a Rajskou zahrádku a vydal s D. Krmanem Nový zákon (r. 1709) a Bibli svatou (v Hali r. 1722). Zemř. 29. pros. 1749.

Bělák Vojtěch, viz Šimáček Fr.

Bendl Václav, nar. 24. října 1833 v Turnově, kněz církevní a ředitel hlavní školy ve Volyni, na odpočinku. Přeložil Výbor básní Puškinových a psal do Čas. Mus., do Hum. listů a jiných časopisů.

Benedikt z Nedožer Vavřinec, nar. asi r. 1555 v Nedožerech blíž Přívíď v Nitransku, mistr svobodných umění, správce školy

v Brodě Uh., v Žatci (r. 1594) a v Brodě Něm. a potom (od r. 1604) profesor matematiky a literatury římské a řecké na vys. učení Pražském. Sepsal Gramatiku českou (r. 1604), rozprava o prosodii časoměrné (1606) a přeložil některé Žalmy Davidovy (r. 1614). Zemřel 4. června 1615.

Beneš František, nar. 6. pros. 1819 v Českém Dubě, první ředitel hospodářství v Suchdole blíž Hor Kutných, nyní soukromník a konservátor starožitností v Praze. Podal mnoho pojednání, stavitelství a starožitností se týkajících, do Památek archeologických.

Benešovský Matouš, nazván Philonomus, nar. v Benešově ok. r. 1548, kazatel u sv. Jakuba a potom správce školy u sv. Víta na hradě Pražském. Sepsal Gramatiku českou (r. 1577) a Knižku slov českých vyložených (r. 1587), přeložil epistoly sv. Ignáce (r. 1571) a některé žalmy.

Berlička Vojtěch Šeb., též **Scipio** zvaný, nar. v Plzni r. 1565; jesuita a výborný řečník. Vydal Postillu a přeložil Rozmlouvání sv. Řehoře o životech svatých (r. 1602) a P. Skargy Životy svatých.

Bernolák Antonín, nar. 4. října 1762 v Slanici v Oravě, děkan v Nových Zámcích. Sepsal v různorečí trnavském Slovník slovenský (vyd. r. 1825), Katechismus katolický a některá kázání, a v jazyku latinském rozprava o písmenech slovenských (r. 1787) a gramatiku různorečí trnavského (Grammatica Slavica r. 1790). Zemřel 15. ledna 1813.

Bezděka František, nar. 7. dubna 1798 v Březnici, kněz církevní a skriptor bibl. univ. Pražské. Vydal Základy moudrosti a opatrnosti (r. 1845) a Biblii svatou (r. 1864). Zemřel 1. listop. 1861.

Bíba Vincenc, nar. 25. března 1820 v Rožmitále, učitel na hlavní české škole v Praze. Sepsal Navedení k písemnostem (r. 1847), Cvičení malého čtenáře ve čtení, myšlení a mluvení (r. 1848), Cvičení ve slohu (r. 1858) a psal do některých časopisů vychovatelských.

Bilejovský Bohuslav, nar. ok. r. 1480 v Malíně, kněz pod obojí a kazatel na Horách Kutných a v Praze. Sepsal Historii církevní, jdoucí až do r. 1520. Zemřel 8. dubna 1555.

Bílý Jan, nar. 6. pros. 1819 v Dolních Kounicích na Moravě, dokt. bohosloví a farář v Předklášteří u Tišnova. Sepsal Dějiny církve katolické, Kázání, Život Krista Pána a Životy svatých, mnohá pojednání bohoslovecká do Blahověsta a Hlasu Brněnského, a jiné práce do kalendáře Moravana, do Sborníka, do Naučných Listů, do Mor. Novin a Mor. Orlice, i do Slovníka Naučného. Též vydával s B. Kuldou Biblioteku kazatelskou (r. 1860—64).

Blahoslav (Blažek) Jan, nar. 27. února 1523 v Přerově na Moravě, biskup bratří českých v Boleslavi a v Ivančicích. Studoval ve Witemberku, v Královci a v Basileji, vzdělal se důkladně v theologii a v jazycích klasických, jakož nebyl i neznalý polštiny a chorvátštiny. Složil písně nábožné (r. 1561), Gramatiku českou (r. 1571),

Musiku čili naučení o prosodii české (časoměrné), Dějepis jednoty bratrské, Vady kazatelův (ruk. v Žitavě), přeložil z řečtiny Nový Zákon (r. 1564), též některé žalmy a přivedl k tisku Kancionál bratrský v Šamotulách (r. 1561). Zemřel v Mor. Krumlově 24. listopadu 1571.

Boček Antonín, nar. 20. května 1802 v Bystřici pod Pernšteinem, profesor řeči a literatury české na mor. stav. akademii v Olomouci a potom archivář zemský v Brně. Sepsal článek o vítězi nad Mengoly u Olomouce (r. 1841) a Posloupnost nejvyšších úředníkův zemských na Moravě (vyd. r. 1850). Zemřel 13. ledna 1847.

Borovský z Borovna Blažej, nar. v Borovně asi r. 1570, děkan v Chrudími a v Holohlavech. Sepsal kázání pohřební (r. 1593—1616) a jiná, výklad na epištoly a knížku o povětrí země České (r. 1613).

Borovský Havel, viz **Havlíček**.

Borový Antonín, učitel ve Zlaté Koruně. Sepsal Zrcadlo pošetilosti aneb 400 povídek mládeže (1792) a Zrcadlo příkladův pro naučení a obveselení (1794).

Borový Klement, nar. 12. ledna 1833 v Riegersburku v Dol. Rakousích, profesor církevního práva na vys. školách Pražských. Psal do Časopisu katol. duchovenstva, jehož jest spoluredaktořem, a do Blahověsta a vydal Jednání konsistoře katolické i utrakvistické v XVI. stol.

Bradáč Vincenc, nar. 3. dubna 1815 v Komárově, kanovník hlavn. chrámu sv. Víta na hradě Pražském. Sepsal Kancionál (1863), Školní kancionálek a Nešpory (1864).

Brandl Vincenc, nar. 5. dubna 1834 na Starém Brně, mor. archivář zemský v Brně. Sepsal knihu pro každého Moravana (r. 1862), vydal Sněm r. 1612 a Zápisy soudní Karla z Žerotína (r. 1866), Knihu Drnovskou (r. 1868) a psal do Hvězdy Olomoucké (r. 1860), do Mor. Novin, Mor. Orlice, do Národu a Naučného Slovníka.

Brauner František August, nar. 21. ledna 1810 v Litomyšli, doktor práv a advokát v Praze. Sepsal rozpravu o vykoupení se z roboty (r. 1847), psal do Květů a podal politické články do Národních Listů a do Národu.

Braxatoris Karel, nar. 18. listop. 1806 v Krupině na Slovensku, ev. farář v Tesarech. Sepsal Hodiny s Bohem (r. 1846), Katechismus evang. (r. 1853) a Postillu duchovní (r. 1857).

Braxatoris Ondřej, nar. 1. pros. 1782 v Garamseku, evang. učitel v Krupině. Sepsal letopisy Krupinské. Zemřel 15. listop. 1845.

Březan Václav, nar. v Březí v Čechách asi r. 1560, správce Rožmberského archivu v Třeboni. Sepsal Život Viléma z Rožmberka (vyd. r. 1847), Historii rodu Rožmberského, z části zmařenou, krátkou historií téhož rodu (v Časop. Mus. na r. 1828) a rodu Šternberského i život Bohuslava ze Švamberka. Zemřel ok. r. 1619.

Březanovský Jaromír, viz **Šrámek J.**

Z Březové Vavřinec, nar. ok. r. 1370, mistr svobodných umění, farář v Lounech a potom ve službě dvorské krále Václava IV.

Složil Kroniku o císařích římských a přeložil Jana Mandevilly cestu po světě (vyd. r. 1510) a Somnium Slaviae čili Snář. vyd. od V. Hájka r. 1550. Zemřel ok. r. 1452.

Brikcí z Zlicka, viz **Z Zlicka Brikcí**.

Brtvín Jan z Ploskovic, nar. ok. r. 1480. Sepsal knížku dvoudílnou o životě křesťanském a o hospodářství, jmenovitě o spravování panství (r. 1535).

Budovec z Budova Václav, nar. r. 1547 v Praze, pán na Mnichově Hradišti a Klášterci, dvorský rada císaře Rudolfa II. a za krále Fridricha Falckého prezident nad apelacemi. Státník a řečník znamenitý. Konal cesty téměř po celé Evropě nabyt zběhlosti v mnoha jazycích evropských a východních. Sepsal Anti-Koran (r. 1614), Akta a příběhy od r. 1608—1610 zběhlé, několik drobných spisů, na př. O rytíři křesťanském, a byl spoluspisovatelem Apologie stavovské, vyd. r. 1618. Šel dne 21. června 1621.

Bulík Karel, nar. 27. října 1840 ve Světlé, učitel na Hrádku v Praze. Sepsal Dvacet her mládeže české (r. 1865) a První knížku mládeže (r. 1866).

Burgerstein Josef, nar. 28. června 1813 v Plzni, oficiál v ministerium vyučování ve Vídni. Sepsal některé básně a humoristické deklamovánky, vydal Švingulanta, žertovné výpisky z tobolek starých studentů a p.

Burián Tomáš, nar. 5. června 1802 v Praze, profesor českého jazyka na vojenské akademii v Novém Městě, nyní major na pensii tamtéž. Přeložil některé předpisy o službě vojenské, psal do Časopisu Mus. a Lumíra, a vydal Mluvnici jazyka českého (něm. r. 1839).

Bydžovský Marek z Florentina, nar. v N. Bydžově r. 1540, profesor fysiky a historie na vysokém učení Pražském, potom od (r. 1604) konšel Pražský. Sepsal Život císaře Maximiliana II. (r. 1589) a Příběhy, zběhlé za císaře Rudolfa II. Zemřel 15. září 1612.

Bydžovský Pavel, farář u sv. Havla v Praze. Přeložil některá kázání sv. Jana Zlatoustého a sepsal několik knížek náboženských.

Bzenecký Václav, příjímá Bartošek, nar. v Bzenci na Moravě. Sepsal výklad ke Kunratovu latinskému Sekvencionáři r. 1385.

C.

Ceyp z Peclínovce Jan Bohumil, nar. 8. prosince 1835 na Lipce blíž Nasavrk, doktor lékařství v Praze. Sepsal balády, zvané Zvuky večerní (r. 1858) a jiné básně v Lumíru, Zlatých klasech, Poutníku od Otavy a Obrazech života, a podal některé práce do časopisu lékařů českých, jehož jest spoluredaktorem.

Cibulka (též Caepola) **Isaiáš**, nar. v Bystřici pod Pernštejnem, kněz jednoty bratrské v Holešově a v Kralicích, a spolupřekladatel bible Kralické. Zemřel 5. srpna 1582.

Z Olmburka Otibor, nar. ok. r. 1430, jakož podobno, na zámku Tovačovském v Moravě, pán na Tovačově a Drahotouších, sudí dvorský, r. 1471—72 nejvyšší kancléř království Českého, pak hejtman zemský markrabství Moravského. Sepsal Hádání pravdy a lži o zboží kněžské (r. 1469), Moravské zřízení zemské, nazvané „Kniha Tovačovská“ a některé listy k osobám znamenitým. Zemřel 24. června r. 1494.

Codicillus Petr, viz **Kodicil**.

Otibor Josef, nar. 30. ledna 1826 v Táboře, profesor náboženství na gymn. Píseckém. Sepsal Liturgiku (1862) a Katolické učení o víře (1863).

Cyrus Matěj, nar. r. 1566 v Třebnici, kazatel v kapli Betlémské a přisedící konsistoře podobojí v Praze. Přeložil s Pavlem Slovákem historii Jana Leria o plavení se do Ameriky. Zemř. 18. března 1618.

Č.

Čejka Jan, nar. 1. března 1812 v Rokycanech, doktor a profesor lékařství na vys. školách Pražských. Přeložil některá dramata Shakespearova, zejména Cymbelinu, krále Jindřicha V., Antonia a Kleopatru a j., přispěl pracemi beletristickými do časopisu Věnce, jehož redaktorem byl, do Květů, Včely a Lumíra, též do Časop. Mus.; sestavil Názvosloví lékařské (v Musejníku a v Živě) a psal do časopisu českých lékařů. Zemřel 25. prosince 1862.

Čelakovský František Ladislav, nar. 7. března 1799 v Strakoniciích, od r. 1842—49 profesor slovanské filologie na vysokých školách ve Vratislavi, pak v Praze. Sepsal Básně smíšené (r. 1822 a 1830), Ohlas písní ruských (r. 1829), Ohlas písní českých (r. 1840), Růži stolistou (r. 1840), Epigramy a Anthologii z básní slovanských a jinonárodních; přeložil Goethovu Marinku, Waltera Scotta Pannu jezerní (r. 1828) a Herderovy listy z dávnověkosti (r. 1823); redigoval almanach Dennici (r. 1825), Českou Včelu (r. 1834—35) a Pražské Noviny, a psal do Časopisu Mus., Čechoslava, Věnce a j. č. Kromě toho sepsal Čtení o srovnávací mluvnici (r. 1853), vydal Čítanky ku potřebě gymnasiální (r. 1850), Všeslovanské začáteční čtení (r. 1851) a sbírku přísloví, nazvanou „Mudrosloví slovanské“ (r. 1852). Konečně přeložil rozpravy sv. Augustína o Městě Božím (r. 1829) a Zákon trestní o přestupcích úpadkových (r. 1835). Zemř. 5. srpna 1852.

Čelakovský Ladislav, nar. 29. listop. 1838 v Praze, dokt. filos. a kustos botanické sbírky Českého Museum. Sepsal některé básně a pojednání přírodovědecká (v Živě), vydal Přírodopisný atlas rostlinstva (r. 1863) a přeložil několik dram Shakespearových.

Čeněk z Wartemberka Josef, nar. 11. července 1765 v Novém Bydžově, děkan kapituly Kralohradecké a (od r. 1828) Salc-

burské. Sepsal Kázání nedělní a postní a přispěl k Časop. katol. duchovenstva a Příteli mládeže. Zemřel 25. května 1843.

Čermák Antonín, nar. 31. května 1776 v Litomyšli, farář v Hermanicích u Vys. Mýta a v Újezdě. Sepsal Kázání na neděle a svátky a přispěl k Dobroslavu. Zemřel r. 1828.

Čerňanský Samuel, nar. 13. září 1759 ve Hnúšti v Malém Hontě, kazatel evang. v Pukanci a v Bátovci. Složil písně nábožné a modlitby, převedl na česko Gellertovy písně nábožné (r. 1787) a Památné příběhy hraběte Beňovského (r. 1808). Zemř. 12. února 1809.

Černín z Ohudenic Heřman, nar. ok. r. 1573, komorník císa. Rudolfa II., hejtman Starého města Pražského a posléz (r. 1649—51) nejvyšší komorník a hofmistr král. Českého. V mládí svém (r. 1598) konal s Harantem z Polžic cestu do východních zemí a potom (r. 1616 a 1644) dvoje poselství do Konstantinopole, kteréžto druhé popsal (tišt. r. 1857). Zemřel 1. března 1651.

Černobýl Mikuláš, jinak Artemisius, nar. r. 1495 v Žatci, mistr svobodných umění a primátor tamtéž. Sepsal Zprávu pánům o řízení statků (vyd. r. 1587). Zemřel 14. února 1556.

Černý Adam z Vínohr, farář v Krumlově, pak arciděkan v Bechyni. Přeložil z lat. spis O potupení marností světských (1589), sv. Augustina o Městě Božím knihu 22. a Alberta Velikého Ráj duše; též sepsal knížku Proti moru (r. 1599).

Černý Jan, vůbec Niger, nar. v Prostějově, slovnítný lékař v Litomyšli (asi od r. 1490). Sepsal Herbář (v Normberce vydaný r. 1517) a Knihu o nemocech morních. Zemřel ok. r. 1530.

Černý Josef, nar. 3. září 1785 v Hořicích, kněz církevní, posléz administrátor u Karmelitánek na Hradčanech v Praze. Sepsal Život sv. Františka (r. 1827) a sv. Teresie, přeložil Mendelsohnova Faedona (r. 1833) a Silvia Pellica Mentora (1835), a přispěl k Časop. katol. duch. Zemřel 18. prosince 1834.

Červenák Benjamín, nar. 9. října 1816 v Plešovcech ve Zvoleně, r. 1838 náměstek J. Palkoviče na české stoličce učitelské v Prešpurku. Sepsal Zrcadlo Slovenska a přeložil Historii evang. církve křesťanské ku potřebě školní. Zemřel 5. července 1842.

Červenka Matěj (Erythraeus), nar. 21. února 1521 v Čelákovcích, starší jednoty bratrské; kazatel výmluvný. Sebral Přísloví česká (tišt. r. 1827 v Časop. Mus.) a sepsal Zprávu o původu bratří českých. Zemřel v Přerově 13. prosince 1569.

Češka Jan, pěstoun pánů z Pernšteina v 1. polovici 16. století. Přeložil Řeči z hlubokých mudrcův.

Čulen Martin, nar. 31. května 1823 v Brodském na Slovensku, ředitel gymnásium v Levoči. Přeložil Močnickovu Aritmetiku (r. 1854) a psal do Slovenských Novin (r. 1855—60).

Čupr František, nar. 11. dubna 1821 v Ohrasti, doktor filosofie, profesor gymnasiální a od r. 1854 majetník a ředitel školy hospo-

dánské na Kolčavce u Prahy. Sepsal Krátkou mluvnici českou, Slovník a Čítanky ku potřebě gymnasiální (r. 1852), Život D. Adama z Veleslavína (1855) a psal do Časop. Mus. a do některých novin.

D.

Dačický z Heslova Mikuláš, nar. r. 1555 na Horách Kutnách, pán na Kbelích. Sepsal Paměti o příbězích Kutnohorských. Zemřel 25. září 1626.

Daneš František, nar. 13. července 1807 v Písku, děkan na Peruci. Sepsal Řeči sváteční (r. 1855), Řeči sváteční, nedělní a příležitostné (r. 1860 a 1866) a psal do Sborníka a do některých časopisů.

Dastich Josef, nar. 27. února 1835 v Čimelicích, doktor a profesor filosofie na vys. školách Pražských. Sepsal Rozbor náhledů filosofických Tomy ze Štítného (1862), Základy praktické filosofie (r. 1863) a Filosofickou propedeutiku (1867), a podal některé práce filos. do Čas. Mus., do Živy a do Kroka (1864).

Desolda Jan Fr., nar. 10. září 1811 ve Švihově, kněz řádu premonstrátského v Teplé, profesor gymnasiální v Plzni. Přeložil Platonova Faidona (1867), sv. Jana Zlatoustého Knihy o kněžství (1854) a modlitební knihy: Svatyně Syonská, Manna a Maria, máti naše; též připravil k tisku ukončení bible Frenclovy.

Devotý Josef Fr., nar. 19. února 1780 v Hradci Králové, farář Sedlecký a od r. 1833 děkan Mikulovický u Chrudímě. Sepsal Pořádek u vyznávání víry (r. 1818), Modlitby, Popsání kostela sv. Barbory na Horách Kutnách (r. 1828) a některé jiné menší spisky nábožné i historické. Zemřel 18. listopadu 1865.

Dikastus Jiří, nar. v Mířkově, farář v Jičíně, u sv. Štěpána v Praze a administrátor konsistoře podobojí na Týně tamtéž. Co administrátor korunoval r. 1619 Fridricha Falckého za krále Českého. Složil některé písně, modlitby, kázání pohřební, rozmlouvání ducha s duší (r. 1602) a vydal Postillu dvoudílnou (r. 1612—14). Zemřel u vyhnanství v Žitavě r. 1630.

Ditrich Josef, nar. 7. dubna 1763 v České Skalici, kanovník Vyšehradský a (od r. 1806) profesor církevní historie na vys. školách Pražských, nazýváje se též Skalický a Klíč. Sepsal Sedmero písní duchovních (r. 1794), Řeči P. Ježíše Krista (r. 1793—94), Zákon J. Krista (1803) a vydal P. Bavorovského Kázání a B. Bilejovského Kroniku církevní. Zemřel 26. září 1823.

Dlabač Bohumír Jan, nar. 17. července 1758 v Cerhenicích, kněz řádu premonstrátského a bibliotekář na Strahově. Vydal některé básně a drobné spisy pro poučení lidu, List o příhodách, zběhlých r. 1814—18, Vypsání království Českého (r. 1818) a přispěl do Vídenských listů, do Hlasatele a Dobroslava. Zemřel 4. února 1820.

Dlouhoveský rytíř z Dlouhé Vsi Jan Ignác, probošt u sv. Víta a sufragán arcibiskupa Pražského. Sepsal Životy některých svatých a jiné knížky nábožné. Zemřel 10. ledna 1701.

Dobřenský Jakub Václav z Černého Mostu, doktor a profesor lékařství na vys. školách Pražských. Sepsal Obranu před nemocemi (r. 1679) a vydával kalendář od r. 1665—85. Zemřel 3. března 1697.

Dobřenský Václav z Černého Mostu, měšténin Pražský. Sepsal Pramen vody živé (r. 1571), Korunu šlechtnosti (r. 1582), Stížnost na hříchy, Běh světa a Věník říkový (r. 1587). Zemřel ok. r. 1599.

Dobrovský Josef (správně Doubravský), nar. 17. srpna 1753 v Děrmětě blíž města Raby v Uhřích, kněz církevní a ředitel generálního semináře na Hradištku u Olomouce (od r. 1786—90), potom soukromý učenec v domě hrabat z Nostic v Praze. Původce nové doby v jazykozpytu slovanském. Sepsal Gramatiku českou (německy r. 1809 a 1819), Historii literatury české (německy r. 1792 a 1818), Slovník německočeský (r. 1802 a 1821) a Institutiones linguae slavicae dialecti veteris (r. 1822); v jazyku českém vzdělal některá pojednání historická a literární v Hlasateli (r. 1818) a v Časopise Mus. (r. 1827), předmluvu ke Sbírce přísloví českých, A. Pyšelím vydaných (r. 1804) a k Radě všelikých zvířat (r. 1814). Zemř. na Starém Brně 6. led. 1829.

Dobšinský Pavel, nar. 16. března 1828 ve Velké Slabošce v Gemerské stolici, kazatel cirkve evang. na Bystrém u Rožnavy, pak profesor jazyka československého na evang. gymnásium Štávnickém. Sepsal Čítanku školní a vydal s A. Škultetym Slovenské pověsti (r. 1858).

Doležal Pavel, nar. ok. r. 1706 ve Skalici Uherské, kazatel cirkve evang. v Podhradí a Boci. Sepsal Slabikář (r. 1756), Gramatiku československou (lat.) se sbírkou přísloví (r. 1746) a Bibli svatou rytmovními sumovníky představenou (r. 1745). Zemř. ok. r. 1764.

Doucha František, nar. 31. srpna 1810 v Praze, kněz církevní tamtéž. Sepsal Básně pro mládež, zejména v Jarých Listech (r. 1855), některé spisy vychovatelské a mnoho kratochvilných spisů dítek, přeložil z angličtiny Thomsonovy Počasy, Shakespearova drama Romeo a Julie, Richard III., Koriolán, Julius Caesar a několik jiných, též Irvingův Život Kristofa Kolumba, některé básně Byronovy, Shelleyovy a j.; z vlastiny vyložil Výbor z Danteovy božské komedie. Mimo to převeďl do češtiny Tomáše Kempenského knihu o následování Krista Pána (r. 1844), Dějepis cirkve katolické (r. 1849) a Modlitby (r. 1845), vydal Slovník knihopisný (r. 1865) a přispěl články rozličnými do Časop. Mus., do Vlastimila, Květů, Včely, Časop. katol. duchov., Blahověsta a jiných časopisů.

Drachovský Jan, nar. v Třeboni r. 1577, jesuita a misionář. Sepsal (lat.) Gramatiku českou. Zemřel v Brně 1644.

Dražský Tomáš, nar. 4. listopadu 1791 v Praze, duchovní správce v Hluboši. Sepsal Výklad písem svatých (r. 1821—27), Modlitby a Poslední věci na nebi i na zemi. Zemřel 8. února 1843.

Z Dražova Martinus Samuel, nar. r. 1593 v Hořovicích, farář podobojí na Litni a u sv. Haštala v Praze, a po vypovězení z Prahy (r. 1620) v Perně v Míšni. Sepsal Modlitby a rozličné trakáty náboženské a polemické proti bratřím českým. Zemř. 27. led. 1639.

Z Drnově Otibor, pán na Drnovicích v Moravě, práv a obyčejů zemských dobře znalý. Sepsal (r. 1523—26) staré paměti při mor. sněmu a soudu zemském, dle něho „Kniha Drnovská“ zvané (tišt. 1868). Zemřel r. 1543.

Dubčanský Jan, pán na Habrovanech a Lilči na Moravě, věrný obhájce bratří mor. Sepsal Listy bratřím Boleslavským, r. 1527 v jeho tiskárně v Lilči tištěné.

Z Dubé Ondřej, pán na Zlenicích nad Sázavou, od r. 1361—1394 nejvyšší sudí zemský, v právech velice zběhlý. Sepsal Výklad na zemské právo české. Zemřel r. 1412.

Dudík Antonín, nar. r. 1824 v Kojetíně na Moravě, farář v Růždce blíž Kojetína. Sepsal Kázání (r. 1857), přeložil Zingerlovy Dějiny mučedníků východních (r. 1858) a podal články do Hlasů a jiných časopisů církevních.

Dundr Josef Al., nar. 1. dubna 1802 v Novém Strašeci, úředník při knihovně Českého Museum. Přeložil některé Spisy vychovatelské, Knihu methodní (r. 1824), Oettlova Vítka včelaře, Pravidla stavitelství (r. 1861), sepsal Zeměpis král. Českého (1823), Místopis kraje Plzeňského (r. 1845), a psal do Čas. Mus., do Květů a do Včely.

Durich Fortunat Václav, nar. 18. září 1735 v Turnově, kněz řádu Paulánského. Sepsal několik Spisů latinských k literatuře české se vztahujících a vydal s Faust. Procházkou Písmo svaté (1780). Zemřel 31. srpna 1802.

Dušek Vendelín, nar. 18. ledna 1784 v Dolní Dobrouči, děkan v Pecce. Sepsal Naučení pro mládež (r. 1821), Naučné povídky (r. 1829), přeložil Overbekovo Navedení k vyučování školnímu (r. 1825) a Oppeltovu knihu modlitební (r. 1845). Zemřel 21. června 1849.

Dvorský František, nar. 3. října 1839 v Sobotce, adjunkt kr. zemského archivu v Praze. Sepsal Historické doklady k záměrům Albrechta z Waldšteina (1867), vydal nejstarší zbytky českých desk zemských (1868) a psal do Literárních a Národních listů, Archeol. Památek a do Květů (1868).

Dvorský Prokop, nar. 12. ledna 1806 ve Slaném, kněz řádu pobožných škol a rektor koleje Pražské. Sepsal s Fr. Douchou Dějepis církve katolické (1849) a psal do Živy a Naučného Slovníka.

Dvořák Jindřich, nar. 21. dubna 1840 v Jiřikovicích blíž Brna, redaktor Moravské Orlice v Brně. Sepsal Básně, nazvané „Poetické listy“ (1862) a psal do Hvězdy Olomoucké, do Moravana a do Moravské Orlice.

H.

Effreim Jan, kněz jednoty bratrské ve Velkém Meziříčí a v Chrasti (r. 1588), posléz starší v Boleslavi. Spolupřekladatel Bible Kralické. Zemřel 4. června 1600.

Ehrenberger Josef, nar. 22. čerence 1815 v Korouhvi blíž Poličky, prvé děkan v Solnici, nyní kanovník na Vyšehradě. Sepsal Vlastenecké povídky a pověsti (r. 1844), historické povídky: Povýšení Náchoda za město, Ostruha krále Jana, Tataři na Moravě a j.; Řeči duchovní (1852), Řeči příležitostné (1854) a Kázání (1855), a psal do Časop. Mus. a do jiných časopisů.

Elsner Jan Bohumil, nar. r. 1717 ve Vengrově v Polsku, starší jednoty bratrské a učitel i kazatel církve Berlínské (od r. 1747). Sepsal písně duchovní, přeložil některé knížky nábožné z něm., a vydal Kancionál bratrský a několik spisů Komenského. Zemř. r. 1782.

Emler Josef, nar. 10. ledna 1836 v Libáni, adjunkt archivu městského v Praze. Podal některé práce historické do Časop. Mus., do Kroka, Archeol. pam. a do Slovníka Naučného. Též vydal s F. Dvorským Nejstarší památky českých desk zemských (r. 1869).

Eneáš Jan, nar. r. 1538, mistr svobodných umění ve Vitemberce, kněz jednoty bratrské v Třebíči a od r. 1577 starší též jednoty v Ivančicích. Spolupřekladatel Bible Kralické. Zemřel 5. února 1594.

Erben Eduard, nar. 23. prosince 1834 v Kostelci nad Orlicí, profesor na vyšší reální škole v Písku. Sepsal Základy zeměpisu (1861), Děje národu Českého pro dívky (1866) a psal do Naučného Slovníka. Zemřel 18. listopadu 1867.

Erben Josef, nar. 28. dubna 1830 v Kostelci nad Orlicí, profesor na vyšší reální škole v Praze. Sepsal Počátky zeměpisu (1862), Vévodství Krajinské (r. 1864) a jiné práce zeměpisné do Naučného Slovníka.

Erben Karel Jaromír, nar. 7. listopadu 1811 v Miletíně, ředitel archivu a jiných pomocných úřadů města Prahy. Básník proslulý a spisovatel správným jazykem výtečný. Sepsal Kytici z pověstí národních (r. 1853) a národní pověst Poklad (1853), složil mnoho básní v časopisech (ponejprv v Čechoslavu z r. 1831) a v almanaších, sebral a vydal Národní písně české s nápěvy (r. 1842 a 1862) a Prostonárodní pohádky a pověsti slovanské (r. 1865), sestavil Výbor z literatury české (1845 a 1868), upravil k vydání Bartošovu Kroniku Pražskou (r. 1851), Tómy ze Štútného Knihy šestery o věcech křesťanských (1852), Cestu Haranta z Polzie (1854), Legendu o sv. Kateřině (r. 1860) a spisy Husovy (r. 1864—68). Mimo to vydal Diplomatař český (1855) a přeložil Letopis Nestorův (1867). V právnictví vynikl co pořadatel Juridicko-politické terminologie české (1850), co spolupřekladatel Řádu soudu civilního (r. 1847) a co překladatel Řádu

soudu trestního (r. 1850) a Zákona trestního (r. 1852). Nad to sepsal hojně pojednání historická, mythologická a jiná v Časop. Mus., v Obzoru (1855), ve Květech (1868), v Naučném Slovníku a j.

F.

Fabián Jan, nar. 9. ledna 1807 ve Všetatech, profesor bohosloví pastýřského v Salcburku a v Praze, též děkan kapituly u Všeck svatých na hradě Pražském. Psal do Časop. kat. duchovenstva a do jiných časopisů církevních. Zemřel 3. června 1861.

Fabián Josef, nar. 10. května 1815 ve Všetatech, farář v Třeboveticích. Sepsal Jádro náboženství katolického (r. 1851).

Fabricius Leopold, nar. 14. listopadu 1715 ve Vysokém Mýtě. Jesuita a profesor v Praze. Sepsal Mravná naučení (r. 1762) a některé jiné spisy ascetické. Zemřel 13. června 1772.

Faehrich Antonín, nar. 19. června 1802 ve Štáhlavech, doktor filosofie a profesor gymnasiální v Jičíně. Sepsal Počtovědu (r. 1848) a psal do Kroka a do jiných časopisů. Zemř. 31. pros. 1852.

Fandlí Jiří, nar. ok. r. 1740, farář v Naháči na Slovensku. Sepsal Pilného hospodára (r. 1792), Počátky a změny řeholnické a Kázání. Zemřel r. 1807.

Fayl Emil Ant., nar. 26. února 1797 v Dražkovicích blíž Žatce z rodičů německých, radní v Mirovicích a purkmistr v Domažlicích (r. 1848), posléz soudí okresní ve Stříbře. Sepsal Právního sekretáře (r. 1838).

Fejerpataky Kašpar z Klačan, (Bělopotocký), nar. 1. ledna 1794 ve Velké Paluzi v Liptově, knihař v Náměstově. Sepsal Průpovědky (r. 1838), Kancionálík a jiné spisy a vydával mnohá léta kalendář „Slovenský Pozorník“.

Fejfalík Julius Ferdinand, nar. 15. února 1833 ve Znojmě, kandidát učitelství. Vydal (s německým tit.) Staročeské písně a průpovědi (r. 1862) a Moravské národní hry dramatické (tištěny r. 1864). Zemřel ve Vídni 30. června 1862.

Feigerle Ignác, nar. 8. dubna 1795 v Biskupstvu blíž Náměště v Olomoucku, profesor pastýřské theologie v Olomouci a ve Vídni, pak dvorský a hradecký farář a od r. 1852 biskup Sv. Hipolytský. Sepsal Sedmnáctero kázání (r. 1832). Zemřel 27. září 1863.

Felín Jan, nar. ok. r. 1555, kněz jednoty bratrské, posléz u vyhnanství v Leštně polském. Sepsal několik spisů polemických proti utrakvistickému Samuelovi z Dražova (1637).

Ferjenčík Samuel, nar. 4. prosince 1793 ve Zvoleně, ev. farář v Sudicích a v Jelšavě, co znatel fysiky a meteorologie „Prognostikář Jelšavský“ zvaný. Sepsal některá Kázání k příležitostem. Zemřel 28. července 1855.

Fiálka Mořic, šl., nar. 30. října 1809 v Pisku, profesor řeči české na vojenské akademii v Novém Městě, nyní podplukovník na

odpočinku v Krakově. Přeložil z angl. Dickensovy povídky *Oliver Twist* (1843), *Štědrý večer* a *Zvony* (1847) a psal do *Květd* a jiných časopisů beletristických.

Filcík Jan, nar. 19. listopadu 1785 v Kopidlně, učitel v Chrastí. Sepsal *Pravidla dobropísemnosti* (r. 1822), *Umění početní* (r. 1830), *Houslí školu* (r. 1832), *Přírodopis* (r. 1835), *Starožitnosti pro mládež* (1843), *Zahradníčka* (1849) a jiné spisy mládeže. Zemřel 15. led. 1837.

Filípek Václav, nar. 28. srpna 1812 ve Veselí nad Lužnicí, spisovatel v Praze. Přeložil některé povídky, hry divadelní a spisy kratochvilné, redigoval *Kalendář vlastenský* (1852—61) a po nějaký čas *Lumíra* (r. 1862), sepsal *Život J. K. Tyla* (r. 1859) a psal do *Květd*, do *Včely*, *Vlastimila* a jiných časop. Zemřel 27. května 1863.

Filomates Václav, nar. v Jindřichově Hradci, kněz církevní. Sepsal etymologickou část mluvnice Beneše Optáta (r. 1553).

Flaška z Pardubic, viz **Z Pardubic Jan Smil**.

Formánek Jan (Činoveský), nar. 12. října 1809 v Klatovech, ředitel dívčí školy Tábořské. Sepsal *Listy o vyučování mládeže* (1839), *Jaromírovu první knihu k čtení* (1842), *Mluvnici ku potřebě škol reálních* (1861), přeložil román *Vystěhovalci v Americe* (1867) a psal do *Květd*, do *Školy* a *Života* a do jiných časopisů.

Fouknár z Fonkenšteina Šebestián, písař při soudu komorním v Praze. Vydal r. 1589 *Titulář formy listů okazujících*.

Foustka Vilém, nar. 1. ledna 1836 v Trpíně blíž Bystřého v Čechách, úředník zemské pojišťovatelny v Brně. Vydával *Zábavy večerní* (r. 1865) a psal do *Mor. Orlice* a do *Přítele moravského*.

Franta Josef (Šumavský), nar. 27. listopadu 1796 v Polence blíž Klatov, spisovatel v Praze. Sepsal *Zastaralé formy českého slovesa* (1829), společně s N. Vaňkem *Gramatiku českou* (něm. r. 1837), obšírný slovník německočeský (1844—46), kapesní slovník českoněmecký a část slovníka všeslovanského (1857); vydal *Malou čítanku dítek* (1841) a některé jiné spisy mládeže, *Slovanku* (1833), zábavný spis *Krok* (r. 1833), *Blahoslavův Život Jana Augusty* (r. 1838), a psal některé rozpravy jazykozpytné do *Čas. Mus.* a jiné články do *Čechoslava*, *Vlastimila* a do *Květd*. Zemřel 22. prosince 1857.

Frenci Innocenc Ant., nar. 23. dubna 1818 na Stříbrných Horách blíž Klatov, doktor theologie a profesor náboženství na gymnásium Staroměstském, posléz rektor u sv. Jiří v Praze. Sepsal *Liturgiku* (1852), *Dějepis biblický* (1853), *Biblickou encyklopedii* (1854), přeložil některé modlitební knihy a vydal *Bibli s obrazy* (1864). Zemř. 25. února 1862.

Frič Antonín, nar. 30. června 1832 v Praze, doktor lékařství a kustos sbírek živočišných Českého Museum. Vydal *Ptačtvo evropské s obrazy* (1859—65), popsal cestu do Charvát a na Černou Horu (1856) a cestu do Londýna (1861) a psal do *Čas. Mus.* a do *Živy*.

Frič František, nar. 2. února 1786 v Bohdánči, farář v Habrech. Sepsal Hlasatele Slova Božího (r. 1821—23), Kázání (r. 1826), Homilie (r. 1828), Cesty utrpení (r. 1827) a Hlas volajícího (r. 1839). Zemřel 18. dubna 1847.

Frič Josef, nar. 2. února 1804 v Slaném, advokát a profesor řádu soudu civilního na vys. školách Pražských. Psal do Hylosu a do Čechoslava a měl účastenství v překládání řádu soudu civilního (1847).

Frič Josef Václav, nar. 5. září 1829 v Praze, spisovatel první v Paříži, nyní v Berlíně. Sepsal Výbor básní (r. 1862), dramata Kochan Ratibořský (r. 1847), Soud Libuše (r. 1862) a Ivan Mazepa (r. 1865), přeložil Byronovu Nevěstu z Abydu (r. 1854), Krasiňského Iridiona (r. 1863), vydal almanach Lada Niola (1855) a psal do Rodinné Kroniky (1864), do Květů (1866), do Hlasu a do Národních Listů.

Fričová Anna (Anna Sázavská), manželka předešlého. Sepsala některé básně do Lady Nioly (1855), do Máje (1858 a 59) a do Obrazů života (1859).

Fričaj Tomáš, nar. 1. července 1759 v Kelči, farář v Obřanech u Brna a do r. 1820 guberniální translátor Brněnský. Sepsal Kancionál katolický (1801), Ortografii (1820) a přeložil některé spisy náboženské a hospodářské; též vydal Galášovu Musu moravskou (1813). Zemřel 28. června 1839.

Friedberg Emanuel Sal. šl. (Mirohorský), nar. 18. ledna 1829 v Praze, plukovník v generálním štábu. Sepsal Válečnictví polní a vojenství k Názornému atlasu (1868) a psal do Obrazů života a Naučného Slovníka.

Frost Václav, nar. 4. února 1814 v Nosalově v Boleslavsku, kněz církevní a ředitel ústavu hluchoněmých v Praze. Sepsal: Lid, národ a církev (r. 1849—52), Český Tomáš a německý Michal (1861), Bdětež, Antikrist jest tu (1863) a s V. Kořátkem spis: Člověk v podobenství (1846). Zemřel 21. června 1865.

Furch Vincenc, nar. 7. srpna 1817 v Krasonicích v Moravě, početní rada při nejvyšší centrální účetně ve Vídni. Sepsal některé básně k příležitostem, Básně lyrické (1843), Barvy a zvuky (pověsti, 1848), Obrazy z války uherské (1850), Aforismy (v rukopise), Poslední boje Slovanů baltických (v ruk.), a podal některé básně a jiné práce do Časop. Mus., do Týdenníka mor. (1848), do Hvězdy Olom. (1860—62) a do jiných časopisů. Zemřel 5. ledna 1864.

G.

Gabler Vilém, nar. 14. března 1821 na Wartemberku, doktor filosofie a ředitel vyšší školy dívčí v Praze. Sepsal Mluvnici a čítanku francouzskou pro dívčí školy (r. 1864), truchlohru Johanna D'Ark (Panna Orleánská 1866), podal některé rozpravy filosofické do Časop. Mus., historické do Archeol. pam. a publicistické do Národních novin

(r. 1849), Národních listů (r. 1862) a Národa (r. 1864); též přispěl mnohými pracemi k Naučnému Slovníku.

Gabriel Josef A. (Loučovský), nar. 4. prosince 1820 na Loučové blíž Sušice, doktor práv a majetník statku Loučovského. Sepsal Čtení besední „Jiřinky“ (1849) a monografii města Sušice (1868), přeložil z něm. několik her divadelních a psal do Květů, Včely, Lumíra, Humoristických listů, Archeol. pam. a do Poutníka od Otavy.

Galáš Heřman Agapit, nar. 7. dubna 1756 v Hranicích na Moravě, vrchní lékař vojenský, posléz na pensii tamtéž. Sepsal písně, nazvané „Musa Moravská“ (1813), Parabole (1825) a některé jiné drobné spisy. Zemřel 14. února 1840.

Geguš Jan, nar. r. 1791 na Slovensku, farář ev. v Očové. Přeložil Kampeova Kolumbusa (1825), Kortezy (1840) a Pizarro (1841). Zemřel 7. října 1855.

Gindely Antonín, nar. 3. září 1829 v Praze, profesor dějepisu na universitě a archivář zemský tamtéž. Podal některé práce historické do Časop. Mus. a do Naučného Slovníka a vydal Dekrety jednoty bratrské (1865).

Gleych Václav, kazatel církve evang. v Žitavě od r. 1708—1734. Vydal Kancionál (r. 1723), Lutherův katechismus (r. 1727), písně nábožné (r. 1729), Modlitby (r. 1734) a některé jiné spisy náboženské.

Godra Michal, nar. 22. ledna 1801 v Bohunicích blíž Štávnice na Slovensku, profesor gymnasiální v Novém Vrbáši. Sepsal některé básně do Čas. Mus., vydal almanach Zoru (1833) a psal do Květů a jiných časopisů.

Godra Samuel, nar. 25. srpna 1807 v Bohunicích na Slovensku, ev. farář v Plachtincích v Hontě. Sepsal básně, nazvané „Musy dcera“ (1829), Bájky (1830 a 1859), znělky, nazvané „Oběť srdce pobožného“ (1856), Epigramy (r. 1857—59), povídku Zlatovič (r. 1830), a psal do Časop. Mus. a do Humoristických Listů.

Göbl František (Kopidlanský), nar. 29. listopadu 1829 v Kopidlně, spisovatel v Praze. Vydal Sbirku povídek a arabesk (1865), Sbirku památných zločinů, nazvanou „Ze žalářů“ (1868) a podal některé povídky do Rodinné kroniky (1864) a do Květů (1866).

Görl z Görlšteina Jiří, nar. ok. r. 1550, jakož podobno, v Sasích, měšťan a notář Pražský (r. 1587). Sepsal Aritmetiku (1577), Naučení o měření vinohradů (1591) a o měřích nádob picích.

Grégr Eduard, nar. 15. března 1828 v Březhradě blíž Hradce Králové, doktor lékařství v Praze. Psal o zvířatech a látkách zvířecích v Průmyslové škole a podal některé rozpravy přírodovědecké do Živy a do Květů (1866).

Grégr Julius, nar. 19. prosince 1831 v Březhradě, doktor práv, r. 1861 a 1862 redaktor Národních Listů. Přispěl do Bělákova Posla z Prahy a do Národních Listů a vydal svůj proces tiskový (1863).

Grill z Grillova Jan, nar. 1526 v Rakovníku, radní tamtéž. Složil některé písně k příležitostem, Starý zákon ve verších (1586), Evangelia s figurami a rytmy (1595) a některé jiné spisy. Zemř. r. 1600.

Grünwald Vendelín, nar. 19. října 1812 v Dolních Břežanech, doktor práv a advokát v Budějovicích. Sepsal Právo dědické I. sešit) a psal do Časopisu Musejního.

Z Günterodu Abraham, nar. ok. r. 1570, farář v Kopidlně. Přeložil z řečtiny s Adamem Felínem Cyropedii Xenofontovu (1605). Zemřel ok. r. 1609.

Gzel Petr, nar. v Praze, kněz církevní. Sepsal s Benešem Optátem ortografii a gramatiku českou (1533) a přeložil Nový zákon. Zemřel ok. r. 1540.

H

Hájek Ignác, nar. 6. září 1770 v Mníchově Hradišti, vychovatel u hraběte Desoursa, od r. 1798 gramatikální a od r. 1819 humanitní profesor na gymnásium Litoměřickém. Přeložil některé spisy Luciana Samosatenského (vyd. r. 1832) a psal do Čechoslava (1820—25). Zemřel 2. října 1839.

Hájek Tadeáš z Hájku, nar. r. 1525 v Praze, doktor lékařství, profesor matematiky na vys. učení Pražském, potom proto-medikus zemský a životní lékař cis. Maximiliána II. a Rudolfa II. Slovnítný botanik a hvězdář. Přeložil z lat. Mathiolův Herbář (1562) a vydával od r. 1549 až do r. 1570 minuce a kalendář. Zemř. 1. září 1600.

Hájek Václav z Libočan, nar. ok. r. 1495, farář v Rožmitále (1527) a děkan na Karlštejně, pak kazatel u sv. Tomáše v Praze a od r. 1547 kanovník a probošt kapituly Staroboleslavské. Sepsal Kroniku českou (r. 1541) a přeložil z lat. Rampigolovu Bibli zlatou. Zemřel 19. března 1553.

Hajniš František (Zdobnický), nar. 31. března 1815 ve Vamberku, sekretář správy poštovské v Praze. Sepsal epigramy, nazvané Trnky (1841), Besední čtení (1844), Kopřivy (1853) a Krotké znělky (1860) a byl spoluvydavatelem žertovného Palečka (1840); též psal do Květů, do almanachu Vesny a j.

Hakl Bohumír Fr., nar. 8. září 1827 v Branné, kněz církevní a profesor náboženství na gymnásium v Králové Hradci. Přeložil K. Martina Věrouku a Mravouku (1865 a 1867).

Hálek Vítězslav, nar. 5. dubna 1835 v Dolínku blíž Odolky, spisovatel v Praze. Sepsal Balády, Večerní písně (1859), básně Alfred (1858), Mejrima a Husejn (1859), Krásná Lejla (1862), Goar (1864) a Černý prapor (1867); tragedie Carevič Alexej, Záviš z Falkenšteina a král Rudolf (1862); román Komediant, Povídky a humoresky (1862), redigoval almanach Máj (1859—60), Slovanské besedy (1861—63), Zlatou Prahu (1864) a přispěl básněmi a jinými pracemi do Zlatých

klasů (1854), do Lumíra, do Obrazů života, do Pošla z Prahy, do feuilletonu Národních Listů a do Květů (1866—68), jichž redaktorem jest.

Hamaljar Martin, nar. 11. listopadu 1750 v Bátovcích na Slovensku, kazatel evang. ve Štávnici a Sarváši, pak superintendent. Byl spoluzakladatel ústavu řeči a liter. slov. a stolice české v Prešpurku (1804). Vydal Agendu (1798) a Lutherův katechismus (1804). Zemřel 3. srpna 1812.

Hamerník Josef, nar. 18. srpna 1810 v Pacově, doktor a do r. 1853 profesor lékařství na vys. školách Pražských. Sepsal Zdání o očkování neštovicemi kravskými (1859), rozpravu o nakažlivých a epidemických nemocech (1866) a přispěl do Časopisu lékařů českých (1866).

Hamerschmid Jan Florián, nar. 4. května 1658 ve Stodě, farář v Kamenném Újezdě, pak kanovník na Vyšehradě a farář na Týně. Sepsal Historii Klatovskou (r. 1694) a známou báseň latinsko-českou: Protheus felicitatis et miseriae Čechicae (1715). Zemř. r. 1737.

Hanáčik Josef, nar. 26. října 1829 v Břežnici na Moravě, profesor gymnásium Brněnského. Přeložil Sofoklovu truchlohru Aias (r. 1860).

Hanel Jan, nar. 23. prosince 1808 v Křešticích v Čáslavsku, doktor lékařství v Třebíči. Přeložil A. Bouillyho Povídky pro moji dceru (1854) a psal do Květů, do Světozora (1834), do Koledy moravské a j.

Hanka Václav, nar. 10. června 1791 v Hořeňovsi v Kralohradecku, bibliotekář Českého Museum a od r. 1849 docent slov. jazyků na vys. školách Pražských. Nálezce Rukopisu Kralodvorského. Sepsal Písně (1819), Pravopis český (1817), Krátkou mluvnici jazyka polského (1839), staroslovanského (1846) a ruského (1849); přeložil Mluvnici českou J. Dobrovského (1822), Gessnerovy Idilly (1819), Růhsovu historii národů slovanských (1818), Krakoviáky (1835), Dějiny české v obrazech (1832); vydal Starobylá skládání (1817—1824), mezi nimiž i Kralodvorský rukopis (1819), Igora Svatoslaviče (1821), Husovu Deerku (1825), J. Strýce Žalmy Davidovy (1827), nejdávnější slovníky české (1833), Remešské evangelium (1846), Lupáčovu Historii císaře Karla IV. (1848), Kroniku Dalimilovu (1850) a jiné spisy, a psal do Vídenských listů (1814), do Čas. Mus., do pojednání učené společnosti české a do Archeol. Památek. Zemřel 12. ledna 1861.

Hanke z Hankenšteina Jan Alois, nar. 24. května 1751 v Holešově na Moravě, bibliotekář univ. bibl. Olomoucké. Sepsal knížku o vykoupení se z roby (1787) a Mravné průpovědky (od Jana z Kohútovic, v Mikulově 1804). Zemřel v Prostějově 26. března 1806.

Hansgirk Antonín, nar. 20. května 1806 v Hradci Králové, profesor gymnásium Litoměřického a od r. 1851 Staroměstského v Praze. Přeložil Bulharinovy Slovaný (1835) a Příhody franc. vychovatele v Rusích (1840), Chateaubriandova Posledního Abenceraga (1836) a ně-

které povídky z polštiny, sestavil Katalog knih novočeských (1840) a psal do České Včely, Vlastimila a Časopisu Musejního.

Hansgírgová Františka, rozená Hájková, nar. 13. února 1823 v Litoměřicích, choť Ant. Hansgírge, gymnás. profesora v Praze. Sepsala Českou kuchařku (1863), Hospodyní našeho věku (1865) a Průvodce dívky a nastávající hospodyně (1868).

Hansmann Leopold, nar. 17. února 1824 v Kvasicích na Moravě, do r. 1848 úředník hospodářský v Hukvaldech, potom úředník okresního úřadu na Starém Brně. Sepsal drama Jaroslav ze Šternberka (1860), přeložil novelu Betty Paoli „Čest rodinná“ a redigoval Mor. nár. list, Mor. noviny (od r. 1858) a kalendář Domáci přítel. Zemřel 7. července 1863.

Hanuš Ignác Jan, nar. 28. listopadu 1812 v Praze, první profesor filosofie na univ. Lvovské, Olomoucké a Pražské, nyní bibliotekář universitní v Praze. Sepsal Nástin duševědy (1849) a Logiky (1850), Rozbor filosofie Tůmy ze Štítného (1852), Literaturu přislovnictví slov. a něm. (1853), Život Fr. L. Čelakovského (1855), rozpravu o hlabolštině (1857) a Bájeslovný kalendář slov. (1860), vydal Malý výbor z liter. staroč. (1861) a Dramat. hry velikonoční (1863) a psal rozličná pojednání do Týdenníka (1848), do Koledy mor., do Časop. Mus., do Pražských novin, do Kroka (1865) a j.

Harant z Polčic a Bezdrůžic Krištof, nar. r. 1564, komorník císaře Rudolfa II., dvorský rada císa. Matiaše a president dvorské komory za krále Fridricha Falckého. Konal r. 1598 s Heřmanem Černínem z Chudenic cestu do svaté země a do Egypta, kterouž pak (1608) popsal a vydal. Šťat dne 21. června 1621.

Harrach z Roravy Jan, hrabě, nar. 2. listopadu 1828 ve Vídni, pán na Konárovicích a kurátor Matice české. Sepsal některá pojednání hospodářská (r. 1863), spis politický Spása Rakouska (1865) a Přehled dějin českých (r. 1866).

Hartmann Adam, kněz jednoty bratrské, po r. 1621 co vypovězenec bydlením v Prusích. Přeložil z lat. Historii o protivenstvích církve České (1649). Zemřel asi r. 1654.

Hattala Martin, nar. 4. listopadu 1821 v Trstěně v stolici Oravské, kněz církevní, první profesor gymnasiální v Prešpurku, nyní profesor filologie slovanské na vys. školách Pražských. Sepsal Zvukosloví (1853) a Srovnávací mluvnici jazyka českého a slovenského (1857), část Skladby jazyka českého (1855), přeložil a vydal Slovo o polku Igorevě (1858) a přispěl některými pojednáními jazykozpytnými do Čas. Mus. a jinými pracemi do Naučného Slovníka.

Havelka Matěj, nar. 5. května 1809 v Žiteníně blíž Jičína, rada vrchního soudu zemského v Praze. Sepsal Písně vojenské (1854), podal některé básně do Čechoslava (1831) a do Perel českých (1855), a psal do Života a Školy, do Poutníka od Otavy, do Právnicka a Naučného Slovníka.

Havlíček Karel, nar. 31. října 1821 v Borové blíž Ném. Brodu (odkudž se psal Havel Borovský). Byl vychovatelem v Rusích (1842—44), redaktorem Pražských novin a Včely (1846—48), Národních novin (1848—49), Šotka (1848—49) a Slovana (1850—51), načež žil co vypovězenec v Brixenu v Tyrolsku. Jeden z předních publicistů českých. Sepsal Epigramy (1844), Elegie Tyrolské (1860) a mnohé články úvodní v Národních novinách, jež vydal s názvem: „Duch národních novin“ (1850), a Epištoly Kutnohorské (1850); přeložil některé pověsti Voltaireovy a Gógolovy, psal též do Čas. Mus. a do Květd. Zemřel 29. července 1856.

Havránek František, nar. 26. září 1805, kněz řádu křižovníckého v Praze, posléz farář v Unhošti. Sepsal Kázání postní (1841) a nedělní (1843) a redigoval nějakou dobu Blahověsta (1851) a Časopis kat. duch. (1852). Zemřel 19. listopadu 1867.

Hek František Vl., kupec v Dobrušce a v Litomyšli (1820). Sepsal satyru: Řídí-li se svět novým rokem (1816) a přispěl do Prvotín pěkných umění, do Čechoslava, do Rozmanitostí a do Dobrozděsta.

Helfert Josef Alexander, svobodný pán, nar. 3. listopadu 1820 v Praze, c. k. tajný rada, prvé (od r. 1849—62) státní podsekretář v ministerium vyučování, nyní prezident centrální komise pro zachování starožitností ve Vídni. Sepsal historický spis Mistr Jan Hus aneb Počátkové rozdělení církevního v Čechách (1857) a podal některé práce do Vesny (1851).

Helic Lukáš, kněz jednoty bratrské v Ivančicích (r. 1581), spolupřekladatel Bible Kralické.

Herčík Jan, nar. 22. října 1825 v Sánech, kněz církevní na odpočinku tamtéž. Přel. sv. Augustina Vyznání (1856) a M. Avancina Rozjímání o životě Kristově (1867).

Herold Eduard, nar. r. 1820 v Praze, soukromý spisovatel tamtéž. Sepsal Malebné cesty po Čechách (1861) a po Praze (1865), a Průvodce po české západní dráze (1863); též psal do Rodinné Kroniky a do Lumíra.

Herzog Jan (Vládyka, Jilemnický), nar. v Jilemnici, spisovatel v Praze, později ve Vídni. Sepsal Básně (1822) a Hyacinthy (1825), přel. Kotzebuovu Podivnou nemoc (1823), a psal do Hyllosu, do Čechoslava a do Včely. Zemřel ok. r. 1840.

Heybal Antonín, nar. 1815 ve Ptení na Moravě, správce duchovní v káznici Val. Meziříčské. Sepsal Katechismus (1855), Výklad na evangelia (1859) a Dogmatiku (1860).

Heyduk Adolf, nar. 7. června 1836 na Richmburce, profesor na vyšší reální škole v Písku. Sepsal Básně (1859 a 1865), Nástin bájesloví slov. a něm. (1863) a přispěl k Lumíru, k Obrazům života a k almanachům Máj a Růže.

Hieserle Hendrich Michal z Chodů, nar. ok. r. 1575, panoš při dvoře arciknížete Arnošta, pak zbrojmistr koruny České a

nejvyšší komorník téhož arciknížete. R. 1611 do stavu panského přijat co pán na Zálezlích v Čechách. Vypsal obšírně válečné a jiné příběhy své z mladých let. (Rukopis). Zemřel po r. 1660.

Z Hlavačova David, viz **Vlasák z Hlavačova**.

Hlavatý Jan, nar. 12. listopadu 1835 v Chroustově blíž Hořic, archivář Českého Mus. a sekretář Pražského magistrátu. Sepsal Výklad k zákonu obecnímu (r. 1864), společně s J. Vočadlem Českého právníka (1868) a psal do Archeol. Pam., do Národu i do jiných novin. Zemřel 20. února 1865.

Hlínka Vojtěch (Pravda František), nar. 17. dubna 1817 v Nekrasíně u Jindřichova Hradce, zámecký kaplan na Hrádku blíž Sušice. Sepsal Povídky z kraje (r. 1851—53) a některé jiné povídky, tištěné v Bibl. pův. románů (r. 1856), v Dědictví maličkých (r. 1860—66), v Lumíru (r. 1862), v kalendáři Moravanu a o sobě; mimo to vzdělal Divadlo pro děti (r. 1863) a psal do Blahověsta a do jiných časopisů.

Hněvkovský Šebestián, nar. 19. břez. a 1770 v Žebráce, městský rada tamtéž a od r. 1826—36 purkmistr v Poličce. Důvěrný přítel Jana a Vojtěcha Nejedlyho, též Jar. Puchmayera. Složil Básně drobné (1820 a 1841), Děvín, báseň směšnohrdinskou (1805) a romantickohrdinskou (1829), pověst o dokt. Faustovi (1844), truchlohu Jaromír (1835) a veselohru Námluvy v Kolodějích (1839); též sepsal Zlomky o českém básnictví a o prosodii české (1820). Zemřel v Praze 7. června 1847.

Hnojek Antonín Vojtěch, nar. 5. pros. 1799 v Brandýse nad Labem, profesor theologie pastýřské v Litoměřicích, posléz děkan v Libochovicích. Sepsal Nebe a země klíč (1843), Katechismus o sv. obřadech (1846), Evangelia na všechny neděle a svátky (1861) a Tělo lidské s ohledem na duši (1854); přeložil některé Schmidovy povídky dítek a psal do Hyllosa, Čechoslava, Čas. kat. duch. a Blahověsta. Zemřel v Nimburce 23. ledna 1866.

Hodža Michal Miloslav, nar. 22. září 1811 v Rakši v stolici Turčanské, farář evang. v Liptovském sv. Mikuláši, nyní bytem v Těšíně. Sepsal některé básně, písně nábožné a řeči duchovní, pravopis slovenský (Epigenes slovenicus, 1848) a čítanku pro školy obecné.

Hof Karel Vít, nar. 16. července 1826 v Praze, úředník účtárny státní tamtéž. Podal některé práce historické do Rodinné kroniky, kterouž redigoval (1862—63), a psal do Lumíra, do Obrazů života, do Zlaté Prahy a do Pokladnice českomoravské.

Holásek Josef, nar. 6. března 1787 v Dědicích na Moravě, farář v Blansku. Složil některé písně duchovní (1828—38) a některé básně k příležitostem. Zemřel 25. srpna 1844.

Holman Josef, nar. 1. dubna 1802 v Jičíně, úředník politický tamtéž. Přeložil některé básně Osiánovy (1827), novely Floriánovy (1829) a W. Scotta Píseň posledního barda škotského (1836),

některé povídky van der Veldovy, a sepsal frašky „Sázka“ a „Vyhojené podagra.“ Zemřel 12. srpna 1850.

Hollý Jan, nar. 24. března 1785 ve Velkých Búrech blíž Šaštína, farář v Mladunicích v Pováží. Slovitný básník slovenský. Sepsal epické básně Svatopluk (1833), Cyrillo-Methodiáda (1835) a Slav (1836), Selanky (1832) a Žalozpěvy (1840), Katolický zpěvník (1846), rozpravu o prosodii a bájesloví slovenském (1842), a přeložil Virgilovu Aeneidu (1824) a některé menší básně latinské a řecké. Zemřel 14. dubna 1849.

Hora František, nar. 1. srpna 1838 ve Svinařově blíž Slaného, prof. na vyšší škole reální v Plzni. Sepsal Nápisý do pamětní knihy (1859), Květomluvu (1861), Dvorného společníka (1864), Gratulanta (1862), Technologii (1862), Vzoroky k měřickému kreslení (1867) a psal do Obecných listů naučných (1867), do Učitelského sborníka Průmyslníka a jiných časopisů.

Z Hořovic Beneš, řečený Zámorský, stavu rytířského, r. 1396 purkrabí na Rabštejně. Přeložil z lat. Martina Poláka Kroniku římskou čili Martiniani.

Hosius Matouš, nar. ok. r. 1545 ve Vysokém Mýtě, měšťan Novokolínský a přítel D. Adama z Veleslavína. Přeložil z lat. Kroniku Moskevskou (r. 1590). Zemřel ok. r. 1589.

Hostounský Baltazar, nar. 1534 v Horšově Týně, kněz tovaryšstva Ježíšova v Římě vyučený. Přeložil sv. Augustina Rozpravu o marnosti světské (1573), Historii o rozšíření víry Kristovy (1581), a sepsal některé spisky náboženské. Zemř. v Chomoutově 7. června 1600.

Hošek František, nar. 5. listopadu 1827 v Brně, doktor bohosloví a profesor pastorálky a katechetiky na theol. ústavu tamtéž. Sepsal Život sv. Aurelia Augustina (r. 1863), Počátky novokřtěnců na Moravě (r. 1867) a psal do Hlasu brněnského a jiných časopisů.

Houška Josef V., nar. 30. června 1826 v Plzni, ředitel vyšší reální školy v Olomouci. Sepsal a přeložil některé povídky (1851—56), redigoval Posla z Prahy (1851), Zlaté klasy (1855) a psal do Časop. Mus. a do některých jiných časopisů.

Hraše Jan Karel, nar. 2. dubna 1840 v Ratajích v Tábořsku, profesor na vyšší škole reální v Litoměřicích. Sepsal některé pověsti a novely do Hvězdy Olomoucké (1862), Sbírkou přání (1866) a psal do Archeol. Památek.

Hřib Václav, nar. 23. února 1760 v Hlinsku, úředník na Richmburce a pak při státní účtárně v Brně. Podal některé básně do Videnských listů (1815), do Čechoslava a sepsal Vlastenecké myšlénky o rytmu (1813). Zemřel 21. února 1827.

Hromátka Jan, nar. 28. května 1783 v Hrochově Týnci, profesor řeči české na vys. školách Videnských. Vydával Noviny Videnské (od r. 1812—16), Prvotiny pěkných umění (1813—17) a Literární přílohy (1815—16). Zemřel 30. dubna 1850.

Hrubý z Jelení Řehoř, nar. ok. r. 1450, měšténin Pražský a úředník dvorský krále Vladislava II. Pilný překladatel spisů filosofských a náboženských. Převédl na česko Ciceronova Laelia aneb o přátelství a Paradoxa, Petrarkovo Lékařství proti štěstí a neštěstí (1501) a Rozmlouvání o moudrosti, Erasma Roterodamského Chválu bláznovství, Jovia Pontána Knihy o statečnosti válečné, téhož patero knih o poslušnosti a knihy o dobročinnosti, některé spisy sv. Jana Zlatoustého, sv. Řehoře a sv. Basilia a j., a sepsal Napomenutí p. Pražanům. Zemřel 7. března 1514.

Hrubý z Jelení Zikmund, syn předešlého, nar. r. 1497 v Praze, učenec v literatuře řecké a latinské i v rozličných řečech slovanských důkladně zblhlý, od r. 1524 bydlením v Basileji u Erasma Roterodamského. Sepsal Lexicon symphonum, první srovnávací slovník jazyka řeckého, latinského, slovanského a německého (r. 1537). Zemřel r. 1554.

Hruškovice Samuel, nar. ok. r. 1695 v Krupině, kazatel evang. v Kostelních Moravcích, pak superintendent v B. Bystřici. Složil a přeložil asi 80 písní do Kancionálu Třanovského od něho vydaného. Zemřel 1. září 1748.

Huber z Riesenbachu Adam, nar. r. 1546 ve Velkém Meziříčí na Moravě, doktor a profesor lékařství na vys. školách Pražských, potom životní lékař císa. Rudolfa II. Sepsal mnohá pojednání hvězdářská do Minucí od něho vydávaných, přeložil H. Rancovia spis o zachování zdraví (1587), připravil po druhé k tisku Herbář Mathiollův (1596) a učinil z něho výpis, nazvaný „Apatéka domácí“ (1595). Zemřel 23. června 1613.

Hulakovský Jan, nar. 8. dubna 1804 v Ném. Brodě, úředník guberniálního archivu v Praze, nyní na odpočinku v Brodě. Sepsal Zkrácení slov v rukopisech a listinách (1852) a podal některá pojednání jazykozpytná do Časop. Mus. a jiné práce do Památek archeologických.

Hukal Josef, nar. r. 1793, rada magistrátní v Klatovech a Litoměřicích, posléz rada krajského soudu v Táboře. Sepsal známou baládu Břetislav a Jitka (Když měsíček spanile svítil) a některé básně k příležitostem. Zemřel 2. června 1867.

Hurban Josef Miloslav, nar. 19. března 1817 v Beckově v stolici Třebíčské, doktor theologie a evang. farář v Hlubokém. Sepsal Cestu po Moravě a po Čechách (1841), novelu Svatoplukovci (1844), histor. pověst Gotšalk (1861), Unii luteránů s kalvíny (1846), Nauku nábož. křesťanského (1855), Církev evang.-luteránskou (1861), vydával almanach Nitru (1842) a vydává Církevní listy evangelické (1864—68); též psal do Květů a do Včely.

Hus Jan, nar. r. 1369 v Husinci v Prachensku, mistr svob. umění (1396), profesor i rektor vys. škol Pražských a kazatel v Betlémě v Praze. Důmyslný původce nyn. dobropisemnosti české a opravce

textu písem svatých. Sepsal česky asi 25 spisů, větším dílem nábožných, zejména: Postillu čili výklady na evangelia (1413), Dcerku aneb o poznání cesty pravé k spasení, Provázek třípramený, Zrcadlo člověka hříšného, O šesti bludích, O sedmi smrtelných hříších, O manželství, O svatokupectví, Devět kusův zlatých, Výklad víry desatera božího přikázání a modlitby páně (1412), výklad písniček Šalomounových, některá kázání, Abecedu a jádro učení křesťanského (1414) a j.; sepsal některé písně nábožné a listy důvěrné (z r. 1414—15). Upálen v Kostnici 6. července 1415.

Hůska Jan, nar. v Brodě Uherakém, arciprišt Břetislavský a kanovník Brněnský. Přeložil r. 1487 k žádosti pánů Dobše a Beneše z Boskovic Historii Českou Eneáše Sylvia, jejížto přepis v Římě se chová.

Hýbl Jan, nar. 3. září 1786 v České Třebové, spisovatel v Praze. Přeložil asi 40 spisů; některé dramatické, na př. Abelino (k němuž přidal historii českého divadla), Husité u Naumburku, Chytroušek a j.; některé historické, zejména Život Mahomedův a Pabstovu Kroniku Českou (1809—12), některé kratochvilné a poučné, mnoho spisů náboženských, na př. Štapsovy rozvrhy kazatelské, Pařízkovy výklady na spištolý nedělní (1831) a několik knih modlitebních; kromě toho vydával Kalendář tolerancí (1817—18) a redigoval Rozmanitosti (1816—22), Hyllos (1820—21) a Jindy a Nyní (1828—1832). Zemřel 14. května 1834.

Hyna Karel, nar. 2. srpna 1802 ve Lhotě Kacově, farář a vikář v Nížboru. Přeložil Dušesloví zkušebné (1844) a sepsal Navedení k počítání (1835) a Katechismus pro lid (1839).

Hynek Jan z Velinova, jinak Hynconius, nar. v Pacově, bak. sv. umění (1577), správce školy Jihlavske, pak český syndikus tamtéž. Maje co vyslanec tohoto města účastenství v jednáních se stavy odpořilými (1617—20), odsouzen jest po bitvě Bělohorské hrdla, ale přijat na milost. Přeložil znovu Horní právo krále Václava (ruk. z r. 1589) a vydal (1595) první mapu Moravskou. Zemř. 28. října 1625.

Oh.

Ohalúpka Adam, far. církve evang. v H. Lhotě ve Zvoleně. Vydal Vypsání země Kananejské (1831) a Paměti církve evang. Břežňanské (1837). Zemřel r. 1840.

Ohalúpka Jan, nar. 28. října 1791 v Horním Mičíně na Slovensku, profesor na evang. lyceum Kežmarském a od r. 1824 farář v Břežně. Sepsal některé písně nábožné (do zpěvníka), Kázně nedělní (1846) a frašky: Kocourkov, Všecko naopak, Třasořítka a Starouš plesnivec (1830—37).

Ohalúpka Samuel, nar. 27. února 1812 v H. Lhotě ve Zvoleně, far. evang. tamtéž. Sepsal některé balády a romance, několik písní nábožných do Zpěvníka a přispěl do Naučného Slovníka.

Chelčický Petr, nar. ok. r. 1390 v Chelčicích blíž Vodňan, majetník statku tamtéž. Duchovní původce jednoty českých bratří. Sepsal (mezi r. 1433—43) Postillu, Sít víry, Výklad na zjevení sv. Jana, Repliku proti Janovi z Rokycan a Mikuláši Biskupovci a jiné spisy polemické. Zemřel ok. r. 1460.

Chládek František, nar. 23. srpna 1829 v Hředlích blíž Rakovníka, soustružník v Senomatech. Básník samouk. Složil některé básně v Lumíru a v Obrazech života. Zemřel v září 1861.

Chládek Jiljí, nar. 24. srpna 1743, kněz řádu premonstrátského na Strahově, od r. 1778 profesor pastýřské theologie na vys. školách Pražských. Sepsal Počátky opatrnosti pastýřské (1780), Katechisaci na modlitbu Páně (1788) a Naučení o dobropísemnosti české (1795). Zemřel 29. ledna 1806.

Chmela Josef, nar. 18. února 1792 v Třebíči na Moravě, profesor na gymnásiích Jičinském, Kralohradeckém a od r. 1841 Staropražském. Sepsal Bájky pro děti (1818), Slovník jazyka latinského, českého a něm. (1830), přeložil Aurelia Victora Dějiny římské (1838) a Lucia J. Flora Obraz dějů římských (1843), některé divadelní hry Kotzebuovy a Gessnerovy, zábavné spisy Veldenovy (1827) a Příběhy biblické (1821); vydal s Klieperou Almanach (1823 a 1824), s Čelakovským Dennici (1825), Komenského Orbis pictus (1833), a psal do Rozman., do Přitele mlád., Kroka a do Čas. Mus. Zemřel 28. února 1847.

Chmelenský Josef Krasoslav, nar. 7. srpna 1800 v Bavorově, doktor práv a místosudí dvorský v Praze. Sepsal Básně lyrické (1823), dramatickou báseň Láska Čechova (vyd. r. 1868), text ke zpěvohrám Dráteník (1826), Oldřich a Božena (1828) a Libušin sňatek (1832), přeložil některé zpěvohry, zejména Josef a bratři, Sníh, Sedlský milionář, Kouzelnou fletnu a j.; redigoval almanach Kytku (1836) a hudební časopis Věvec (1835—36), a psal do Čechoslava (1822), Poutníka (1826), Včely a Časop. Mus. (o právě manském). Zemřel 2. ledna 1839.

Chmelíček Josef, nar. 23. března 1823 v Brně, doktor a profesor theologie pastorální na bohomluveckém ústavě tamtéž. Sepsal Cestu do Svaté země (1865 a 1867) a Cestu po Francouzsku a Španělsku (rukopis) a přispěl do Hlasu Brněnského.

Chocholoušek Prokop, nar. 18. února 1819 v Sedlci v Tábořsku (odkudž se psal Sedlecký), soukromý spisovatel v Praze. Jeden z prvních románopisců a novelistů českých. Sepsal romány: Privitan (1855), Rodina Harambašova, Cola di Rienzi (1856), Sňatek z nena-dání a Hrad (1860); pověsti historické: Křižáci, Templáři v Čechách, Jiřina, Palečřík, Dvůr krále Václava, Dvě královny a Harač; Historicko-romantické obrazy z dějin jihoslovanských, nazvané „Jih“ (1862) a Kocourkov; redigoval Večerní listy (1849—51) a podával práce beletristické do Květd, do Vlastimila, do Rodinné kroniky (1863) a jiných časopisů a pojednání publicistická do Hlasu (1861—64). Zemř. 5. červen. 1864.

Ohrástek Michal, nar. 29. května 1825 v Novém Městě nad Váhem, profesor theologie v B. Bystřici. Sepsal některá kázání do Radlinského Pokladův kazatelského řečnictva (1850), psal do cirk. čas. Cyrilla a Methuda, jež r. 1852 spolu redigoval, a přispěl hojnými pracemi k Naučnému Slovníku.

I a J.

Institoris Michal (Mošovský), nar. 29. září 1733 v Bystřici v Turčanské stolici, kazatel evang. v Prešpurku. Vydal Pasionál český (1773), Třanovského Kancionál (1787), do něhož složil několik písní, přeložil Arndtova kázání (1775), spisek Strom bez kořene (1793) a modlitby vojákům. Zemřel 7. října 1803.

Jablonský Boleslav, viz **Tupý Eugen**.

Jafet Jan, starší Jednoty bratrské od l. 1599. Sepsal Historii o původu Jednoty bratrské, Hlas strážného (r. 1599) a Meč Goliášův čili o posloupnosti biskupův bratrských. Zemřel po r. 1607.

Jahn Jiljí Vratislav, nar. 22. ledna 1838 v Pardubicích, ředitel vyšší reální školy tamtéž. Sepsal básně: Naše mohyly (1861) a Růženec (1862), tragedii Kateřina z Pernšteina (1861), přeložil s K. Starým Schödlarovu Knihu přírody (1865), vzdělal část Kroniky práce (1865—68) a Chemii nerostnou (1868), a podal články do Živy, Obrazů života a do Naučného Slovníka.

Janalík Vincenc, nar. r. 1804 v Rimnicích blíž Holešova, farář v Miloticích v Hradištsku. Sepsal povídky Rodina Důvěrova (1848) a Věrná Roza (1849) a spisek dogmatický: Která církev jest církev Kristova (1845). Zemřel 23. července 1855.

Janda J. Bohumil (Cidlinský), nar. 1. května 1831 v Pátku u Poděbrad, sekretář zemský v Praze. Sepsal novelu Jaroslav (1857), báseň Jan Talafús z Ostrova (1864) a mnohé básně a novely v Lumíru (1861—62), v Zlatých klasech, v Obrazech života, v Rodinné kronice, a ve Květech (1868), též v almanaších Kytice, Máj a Růže.

Jandečka Václav, nar. 25. srpna 1820 v Poběžovicích na Pardubicku, profesor gymnasiální v Hradci Králové. Sepsal Geometrii a přispěl ke Sborníku a Naučnému Slovníku.

Janota Vojtěch Vl., nar. r. 1823 v Třimanech, učitel na vyšší škole dívčí v Písku. Vydal Zábavník pro mládež (1849), Zpěvník pro mládež (1850) a Zábavník učitelský (r. 1861 a 1862), a redigoval Zlaté Klasy, Poutníka od Otavy a Zlaté lístky.

Z Janova Matěj, nar. ok. r. 1350, mistr svobodných umění a od r. 1381 kanovník na hradě Pražském. Sepsal spis latinský De regulis veteris et novi testamenti, v němž často se dokládá českého písma svatého, a knížku o ohavnosti. Zemřel 30. prosince 1394.

Jarloch, nar. r. 1165, mnich kláštera Želivského a od r. 1187 opat kláštera Milevského. Sepsal lat. kroniku Milevskou, která v sobě obsahuje mnoho jmen českých. Zemřel ok. r. 1228.

Javornický Jan, nar. 24. června 1785 ve Vysokém Mýtě, ředitel hlavní školy v Nových Dvóřích, potom farář v Církvici. Sepsal a přeložil asi 25 spisů jazykoučných, kratochvilných, vychovatelských a náboženských, z nichž rozšířenější jsou: Přísloví česká vysvětlená (1815), Německá gramatika (1817), Jaisovy povídky pro děti (1812), Zlaté zrcadlo (1815), Podobenství (1825), Česká biblioteka (1830—43), Lucián, syn Fortunátův (1827), Řeči na epištoly a evangelia (1837) a j. Přispěl též pracemi do Videnských listů (1815), do Přitele mládeže a do Čas. kat. duch. Zemřel 20. července 1847.

Jedina František, nar. 2. prosince 1779 v Mimoní, děkan na Svatém Poli blíž Dobříše, od r. 1834 probošt na Sv. Hoře. Sepsal Kázání postní (1822—1824 a 1830) Školu Kristovu (1825) a Kázání sváteční (2 díly, r. 1834). Zemřel 26. března 1847.

Jedlička Josef, nar. 4. prosince 1828 v Petrovicích v Rakovníku, ředitel hlavní školy na Dobříši. Sepsal Počátky německého jazyka, Básnictví ve školách obecných, Navedení k písemnostem, Výklad čítanky pro 1. a 2. třídu obecných škol, Tvary slohové, Počátky technologie a Stručný dějepis učitelům (r. 1867). Psal též do Posla z Budče, do Národní školy a do Školy a života.

Jehlička Pavel, nar. 1826 v Benešově, profesor gymnasiální, prvé v Chebě, nyní v Praze. Sepsal Svět v obrazech (1863), Nauku o nerostech (1863), Krátký přírodopis rostlin (1865), povídku V knihách spása (1867), a podal některé práce do Kroka (1864).

Jelínek František, nar. 10. dubna 1783 v Hrochově Týnci, měšťan v Litomyšli. Sepsal Historii města Litomyšle (1838—45). Zemřel 20. ledna 1856.

Jeřábek Jan, nar. 21. září 1831 v Praze, doktor práv tamtéž. Sepsal některá pojednání právnická do Sborníka a Obecných listů (1860) a přispěl k Boleslavanu a Národním Listům.

Jeřábek František J., nar. 26. ledna 1836 v Sobotce, profesor na reálním gymnasiu Malostranském v Praze. Sepsal dramata Svatopluk, Cesty veřejného mínění a Veselohru (1866), podal některé básně do Lumíra a psal do Pražsk. nov., Nár. listů a Nár. Pokroku.

Jesen Pavel (Jesenský), nar. ok. r. 1550; kněz jednoty bratrské a od r. 1582 správce duchovní v Lipníku. Spolupřekladatel bible Kralické. Zemřel 24. května 1594.

Jesín Pavel, nar. ok. r. 1590 v Praze, r. 1619 radní písař tamtéž. Vydal Kroniku Boleslavskou, připsav k ní čtení hodnou předmluvu (1620). Zemřel po r. 1620 ve vyhnanství.

Jezbera František J., nar. 15. ledna 1829 v Březnici, učitel ruského jazyka na ústavu polytechnickém v Praze. Sepsal původní zpěvy a básně (1861), rozpravy: Cyrill a Methud nepsali hlaholsky než kyrilsky (1858), O písmenech slov. národů (1860) a Rusové, Poláci a Čechové (1863), vydal všeslovanské listy „Slověnin“ (1863) a přispěl k některým časopisům.

Jičínský Karel, nar. 17. května 1831 na Karlštejně, doktor práv a vychovatel u hr. Jar. Černína. Sepsal Vývin českého právníctví (1862) a přispěl k Čas. Mus., Právniku a Naučnému Slovníku.

Jireček Hermenegild, nar. 13. dubna 1827 ve Vysokém Mýtě, doktor práv a koncipista v ministerium vyučování ve Vídni. Sepsal hru dramatickou Tajemné psaní (1852), Novely (1853), Slovanské právo v Čechách a na Moravě (1863—65), mnohá pojednání k historii, topografii a literatuře české se vztahující v Časop. Mus., v Památkách archeol., Světozoru (1858—60), Perlách (1855) a v Rozpravách (1860); též psal do Květů, do Včely a do Právnicka (1864); přel. Obrazy přírodní z říše Rakouské (1860), vydal Veselé čtení (1860), Sbirku listin slovenských (1865) a prameny českého práva (lat. 1867), a redigoval politický Denník Vídenský (1851) a beletristické i literární časopisy Vesnu (1851) a Světozer (1858—60).

Jireček Josef, nar. 9. října 1825 ve Vysokém Mýtě, sekční rada v ministerium vyučování ve Vídni. Sepsal Národopisný přehled království Českého s mapou (1850), Čitanky pro nižší gymnasia (1853—57), Antologie z literatury české pro vyšší gymnasia (1858—61) a Obrazy z rakouských zemí (1860); vydal s H. Jirečkem Rozpravy z oboru hist., filol. a literatury (1860), s I. Hradilem Gramatiku českou J. Blahoslava (1857), mimo to Žalmy V. Benedikta a J. Komenického (1861), Viléma Hraběte Slavaty Děje král. Uherského (1857) a Paměti (1865), spisy P. J. Šafaříka (1865), a psal mnohá pojednání o literatuře české ve Světozoru (1858—60) a v Čas. Mus., publicistická v Národ. Nov. (1849) a ve Vídenském Denníku (1850) a některé články k liter. theologické se vztahující v Čas. kat. duchov. a v Blahověstu.

Jirsík Jan Valerián, nar. 19. června 1798 v Kácově, první farář Minický a kanovník Pražský, od r. 1851 biskup Budějovický. Důkladný vzdělavatel literatury theologické. Sepsal Školu nedělní (1826), Bohomila (1835), Proč jsem katolíkem (1836), Populární dogmatiku (1840), Dvadcatero listů k evangelíkům (1842), Kázání na všechny neděle a svátky (1850—52), byl r. 1849—51 redaktorem Časop. kat. duch. a psal do něho mnohá pojednání; též přispěl články naučnými do Rozmanitostí (1818), do Hyllosa (1820) a Čechoslava (1820—25).

Jungmann Antonín, rytíř, nar. 19. května 1775 v Údlících u Berouna, doktor lékařství a (od r. 1811) profesor porodnictví, též rektor magnifikus vys. škol. Pražských. Sepsal Umění porodnické (1804), Navedení o koních (1818) a O sedmeru dobytka domácího (1826), přeložil J. Paulického Domácího lékaře (1833), a podal některá pojednání přírodovědecká a jazykozpytná do Kroka a do Časop. Mus. Zemřel 10. dubna 1854.

Jungmann Josef, nar. 16. července 1773 v Údlících, doktor filosofie a profesor tříd humanitních v Litoměřicích a od r. 1815 na Staroměstském gymnásium v Praze, potom prefekt téhož gymnásium a r. 1840 rektor magnifikus vys. škol Pražských. Přední vzdělavatel vědecké řeči

české a původce monumentálního slovníka. Sepsal Slovesnost (1820), Historii literatury české (1825), Slovník českoněmecký (1835–39), složil některé básně a jiné přeložil, zejména ze Schillera, Gothe a Popé; převedl na česko Chateaubriandova Atalu (1805), Miltonův Ztracený ráj (1811) a Goethova Hermana a Dorotu; podal mnohá pojednání o řeči a literatuře české do Kroka (1821–40) a do Časop. Mus., a přispíval do Illasatele (1806) a do Vídenských listů (1814–17). Zemř. 16. listopadu 1847.

Just Eduard, nar. 20. března 1836 v Josefově, spisovatel v Praze. Sepsal zábavné čtení Žert a pravda (1865), Povídky dítek (1865), přeložil Hacklaendruův román Evropské otroctví, psal do Lumíra (1859), do Humor. listů, Rodinné Kroniky (1864) a Prahy, též do časopisů Biče, Rolniček a Raráška, jichž byl redaktorem, a pořádá Šotka a Občanský kalendář (1867).

K.

Kabátník Martin, viz **Bakalář Adam**.

Kácer Josef, nar. 30. března 1802 v Černilově, od r. 1830 farář ev. ve Velkém Táboře blíž Sycova ve Slézsku. Sepsal básně lyrickou Kalich, meč a kříž a některé znělky v Čas. Mus. (1837), přeložil Šulcovu Okouzlenou růži (1840), vydal Hlasy k harfě Páně a Malý katechismus (v Sycově 1865) a psal do Hlasu ze Syona (r. 1866).

Kadlinský Felix, nar. 18. října 1613 v Horšově Týně. Jesuita. Přeložil z něm. básně Zdoroslaviček a některé spisy náboženské. Zemřel 15. listopadu 1675.

Kalina Jaroslav, nar. 8. listopadu 1816 v Boru v Litoměřicku, spisovatel v Praze. Sepsal balády, zpěvy milostné a jiné básně (vyd. r. 1852) a přispěl do Květů, do Včely a Vlastimila. Zemřel 22. června 1847.

Kalousek Josef, nar. r. 1838 ve Vamberku, doktor filosofie a spisovatel v Praze. Psal mnoho článků publicistických do Národu a do Národního Pokroku.

Kamaryt František Dobromil, nar. 27. ledna 1812 ve Velešíně, arcikněz a děkan v Kaplici. Sepsal dle Tomáše Kempenského Průpovědky na každý den v roce (1851) a Rýmované průpovědi (doplněk k průpovědem Jos. Kamaryta), přel. Ab. Schlöra Svatodenní pořádek a knihu modlicí „Ježíš, moje žádost“ a sebral i vydal básně J. V. Kamaryta (1867).

Kamaryt Josef Vlastimil, nar. 21. dubna 1797 ve Velešíně, duchovní správce v Klokotech. Sepsal básně smíšené (1822 a 1867), Pomněnky aneb rýmované průpovědi nábožnosti (1834), sebral České národní písně duchovní (1831) a psal do Dobroslava, Čechoslava a Dennice. Zemřel 19. března 1833.

Kampelík Frant. Cyrill, nar. r. 1806 v Siřenově pod Kumburkem v Jičínsku, doktor lékařství v Kuklenách. Sepsal Pravopis a

gramatiku českou (Čechoslovan 1842), O kráse a výbornosti jazyka českého (1846), Zábavné a poučlivé povídky (1859), Návrhy promyslné (1859), Stav Rakouska (1860), O choleře a p.; přeložil Franklinovu Pokladnici (1838) a psal do Květů, do Hronky a do jiných časop.

Kamenický František, viz **Vacek František**.

Kápito Jan (Hlaváč), nar. asi r. 1548 v Bystřici pod Pernšteinem, kněz jednoty bratrské ve Slavkově a v Třebíči. Sepsal Postillu (1584) a překládal s jinými Bibli Kralickou. Zemřel r. 1589.

Kapper Siegfried, nar. 21. března 1821 na Smichově, dokt. lékařství v Praze. Sepsal básně České Listy (1846) a některé básně do časopisů, podal některé povídky a obrazy cestopisné do Květů (1866—68) a přeložil do němčiny Rukopis Kralodvorský (1859).

Karlík Hugo, nar. 25. července 1807 v Soběslavi, kněz řádu premonstrátského v Teplé, prvé profesor jazyka českého na gymnásium Plzenském, nyní farář v Dobřanech. Sepsal Mluvnici českou (1856), obšírné Životy svatých (1845—55) a některá pojednání do Čas. kat. duch. a do Blahověsta.

Kaška Jan (Zbráslavský), nar. 20. srpna 1810 ve Zbráslavi. herec divadla Pražského. Sepsal Divadelního ochotníka (1845), přeložil některé hry divadelní, povídky a romány a psal do Květů, Poutníka, Rodinné Kroniky a do Zlatého dna

Klácel Matouš František, nar. 7. dubna 1808 v České Třebové, kněz řádu Augustiniánského na Starém Brně, prvé profesor filosofie na filos. ústavu Brněnském, nyní bibliotekář v klášteře. Sepsal Básně lyrické (1836), Jahůdky ze slovanských lesů (1845), Ferinu Lišáka (1848) a Zrnka (1856); filosofické spisy Mostek (1842), Dobrovědu (1847) a Listy k přítelkyni (1849); vzdělal Počátky vědecké mluvnictví českého (1843), Bájky Bidpajovy (1846), Slovník novinářský (1849), a podal některá pojednání filosofická do Čas. Mus. a hospodářská do Besídky hospodářské (1861—65); též psal do Týdenníka mor. (1848) a do Moravských novin, jichž byl r. 1848—50 redaktorem.

Klaudíán Mikuláš (Kulharý), lékař v Mladé Boleslavi a od r. 1518 knihtiskař tamtéž. Sepsal spis o pravdě víry (1518), naučení ženám těhotným (1519) a vydal první mapu země České (1517). Zemřel r. 1520.

Klement Adam, nar. v Újezdě blíž Plzně, r. 1609 farář na Vraném a přisedící konsistoře podobojí, po r. 1620 vypovězenec v Sásích. Složil některé spisy poučné a polemické, zejména Rozmlouvání křesťanské s Ježíšem Kristem (1597), Traktát o povinnostech pána a služebníka (1608), Spis o manželství, Rozkoš a vůle panenská (1613), o manželství kněžském (proti Scipionovi, r. 1615) a některá kázání.

Klen Rozkochaný, viz **Rozkochaný Klen**.

Klicpera Václav Kliment, nar. 23. listopadu 1792 v Chlumci nad Cidlinou, profesor tříd humanitních v Hradci Králové a na Staroměstském gymnásium v Praze, pak ředitel tohoto gymnásium

(1849—52) a školní rada. Nejplodnější dramatický spisovatel český. Sepsal výše 50 kusů divadelních, z nichž výtečnější jsou: veselohry Divotvorný klobouk (1820), Dobré jitro, Lhář a jeho rod, Žižkův meč (1821) a Rohovín čtverrohý (1825); činohry Božena, Loketský zvon, Blaník, Uhlířka, Dvojčata a truchlohry Soběslav, Rod Svojanovský a j. Též sepsal pověsti historické Točník, Vítek Vitkovič, První mlýn v Praze, Věnceslava a j., Dějepis starého světa (1849) a některé žertovné básně a deklamovánky v Dobroslavu a Čechoslavu a j. Zemřel 15. září 1859.

Klika Josef, nar. 23. prosince 1833 v Nesvačilech, profesor vyšší školy reální v Pardubicích. Sepsal Krátkou mluvnici českou (1863), přeložil Billovu Botaniku s atlasem (1867) a některé povídky.

Kloboučník, viz **Augusta Jan**.

Klumpar Jan Květoslav, nar. 4. května 1826 v Chrasti, ředitel gymnásium, prvé v Luhoši a v Uherské Skalici, nyní v Hradci Králové. Sepsal Skladbu jazyka latinského (1863) a knihu k překládání z češtiny do latiny (1866) a přispěl do Lumíra, Školy a Života a do jiných časopisů.

Knajsl Matěj, nar. 10. února 1805 v Třešti na Moravě, prvé učitel češtiny v Jihlavě, nyní úředník na odpočinku ve Lvově. Přel. Prokešovu Cestu do země zaslíbené (1834), Popsání nejhodnějších památek křesťanstva (1835) a Palestiny (1837) a sepsal některé povídky.

Kobliska Alois K., nar. 23. října 1815 v Strakoniciích, profesor na Starom. gymnásium v Praze. Sepsal latinskou čítanku (1864).

Kocín z Kocinetu Jan, nar. 13. února 1543 v Písku, radní písař v Menším městě Pražském. Sepsal Abecedu pobožné manželky (1585), přeložil pomocí Adama z Veleslavína Kroniku o národu Tureckém a Historii církevní Eusebia Pamfila (1594) i některé části Veleslavínova spisu Politia historica, konečně spis o řízení a opatrování Božském (1603). Zemřel 26. března 1610.

Kodicil z Tulechova Jan, nar. r. 1558, bakalář svobodných umění v Praze. Vydal minuci na r. 1577.

Kodicil z Tulechova Petr, nar. 24. února 1533 v Sedlčanech v Berounsku, profesor jazyka řeckého a matematiky na vys. učení Pražském. Sepsal Vokabulář lat.-česko-německý (1560), některé rozpravy hvězdářské v minucích od r. 1563—88 od něho vydávaných, Modlitby, Písne pobožné a jiné spisy ascetické. Zemřel 26. října 1589.

Kodým Filip Stanislav, nar. 1. května 1811 na Opočně, doktor lékařství v Praze. Spisovatel knih vůbec poučení lidu na zřeteli majlicích, ježto jsou: Poučování o silozpytu (1844), Naučení o živlech (1849), Úvod do zemězpytu (1855), Lučba rolnická (1852), Hospodářský klíč (1857), Hospodářská kniha (1862), Hospodářské obrazy (1868), Včelařská kniha dle Dzierzona (1857) a Včelaření Luběneckého (1858), Zdravověda (1853), Mladá matka (1852), Úvod do tělovědy člověka (1862), Spolky na vzájemné pomáhání a j.; přel. Stöckhardovo

Lučebnictví a psal do Hospodářských novin, kteréž od r. 1852—62 redigoval, do Posla z Prahy, jehož byl r. 1864—67 spoluredaktorem, a do Hlasu, jehož redaktorem jest nyní.

Z Koldína Pavel Kristián, nar. r. 1530 v Klatovech, mistr svobodných umění, od r. 1557—62 profesor na vys. učení Pražském a potom kancléř a konšel Starého města Pražského. Vzdělal práva městská království Českého (r. 1579), dle něho Koldínova zvaná, a učinil sumovní výpis z nich a ze zřízení zemského (r. 1583). Zemřel 10. ledna 1589.

Kolár Jiří Jan (Kolář), nar. 2. února 1813 v Praze, režisér divadla českého tamtéž. Sepsal některé básně, truchlohry Moniku (1847), Magelonu (1850) a Žižkovu smrt (1851), romány Cesty života (1867), Malíř Reiner, Pražská čarodějnice, Pekla xplozenci a Musikanti (1854—65); přeložil Góthova Fausta (1864) a Egmonta, Schillerovy Loupežníky (1866), Úklady a lásku, Wallenšteinaův tábor a Wallenšteinovu smrt (1867), Halmovu Griseldu a jiná dramata; též psal do Včely.

Kolář Josef, nar. 15. března 1830 v Újezdě Silvanově u Hořic, profesor polského a ruského jazyka na polytechnice v Praze. Podal některé básně do Zlatých klasů (1854) a do Lumíra, přeložil Mažuraničovu báseň Smrt Smail-agy Čengiće (1860) a některé novely, a přispěl k Čas. Mus., k Živě, ke Škole a Životu, ke Květám (1866) a jiným časopisům.

Kollár Jan, nar. 29. července 1793 v Mošovech ve stolici Turčanské na Slovensku, od r. 1820 kazatel církve evang. v Pešti, pak (r. 1849) profesor slovanské archeologie na vysokých školách Vídeňských. Přední lyrický básník český a čilý buditel vědomí národního a literární vzájemnosti mezi Slovany. Sepsal Slávy Dceru, báseň lyrickoepickou (1824, s výkladem 1832), Rozpravy o jménech národa slovanského (1830), Staroitalii slavjanskou (1853), Hlasy o potřebě jednoty jazyka českého (1846), mythologický spis Sláva bohyně (1839), Kázně a řeči (1832 a 1844), Vypsání dvojí své cesty do Vlach (tišt. r. 1843 a 1863) a svůj životopis (1863); vydal Zpěvanky národu slovenského (1834), a psal do Kroka (1821), do Čas. Mus., do Hronky a j. Zemřel 24. ledna 1852.

Kolárský Antonín, nar. 19. července 1794 v Pardubicích, farář ve Velké Losenici. Psal do Hyllosa, do Pražských a Mor. novin a do Přítel mládeže. Zemřel 15. listopadu 1867.

Komenský Jan Amos, nar. 28. března 1592 v Uherském Brodě na Moravě, rektor bratrské školy Přerovské (1614) a Fulnecké (1618) a od r. 1629 gymnásium Lešenského v Polště. Poslední biskup bratří českých. Sepsal asi 25 spisů českých, větších a menších, z nichž nejdůležitější jsou: didaktické Brána jazyků (1631), Didaktika (1633), Svět v obrazech (1658) a Informatorium školy mateřské; alegorický spis Labyrint světa a ráj srdce (1623); náboženské spisy Hlubina

bezpečnosti (1624), Malý manuálík (1658), Kancionál (1659), Jedno potřebné (1668) a Kšaft umírající matky jednoty bratrské (1650); též přeložil metricky některé žalmy Davidovy a Katonovy distichy. Z jeho spisů latinských (asi 60) zvláště vynikají Opera didactica (r. 1657), jimiž oslavil jméno své co první pedagog XVII. století po celé Evropě. Zemřel v Amsterdamě 15. listopadu 1671.

Komínek z Engelhausu J., měšťan Ivančický na Moravě. Přeložil r. 1633 Obnovené zřízení zemské markrabství Moravského. (Ruk.)

Kompátor Mikuláš z Kunstátu. Přeložil r. 1451 z latiny Lament čili pláč Otcův svatých, vydaný několikrát tiskem.

Konáč z Hodištkova Mikuláš, též Konáček zvaný, písař hor viničných, pak (od r. 1507) knihtiskař a (od r. 1523) dvorský místosudí v Praze. Sepsal Knihu o hořekování spravedlnosti (1528) a přeložil mnoho spisů z latiny, jmenovitě Eneáše Sylvia Kroniku českou (1510), některé spisy Luciánovy, totiž Charon a Palinurus a Terpsion a Pluto, Pravidla lidského života (indické bájky Bidpajovy), Boccacciovu Hru pěkných přípovědek a j., a vydal r. 1515 první noviny. Zemřel 3. dubna 1546.

Konias Antonín, nar. r. 1691 v Praze, řádu jezuitského, r. 1744 kazatel v Opořanech u Bechyně a potom katecheta na Košumberku. Pověstný misionář a palič knih českých. Složil Písničky o tajemství víry a Písně na evangelia nedělní (1760), vydal Postillu (1756) a některé spisky ascetické, a sepsal rejstřík knih zapovězených (tisk. r. 1767). Zemřel v Praze 27. října 1760.

Konečný Jan, nar. 1815 v Rokytně blíž Pardubic, prvé učitel jazyka českého na polytechnice ve Vídni, nyní soukromník v Pardubicích. Sepsal Mluvnici československou (1845), Kapesní slovník česko-německý (1845), Všeobecného sekretáře (1848) a některé jiné spisy mluvnické.

Konečný Matouš, nar. r. 1570, starší jednoty bratrské, latiny, řečtiny a hebrejštiny dobře znalý. Sepsal Knihu o povinnostech křesťanských (1612), Divadlo boží čili o stvoření světa (1616), Kazatele domácího (1618) a Pravdu vítězí, spis polemický proti Šturmovi (1614). Zemřel v Brandýse nad Orlicí 8. února 1622.

Konstans Jiří, nar. r. 1607 v Řepíně u Mšena, jezuita a profesor humanitní v Praze. Přeložil některé spisy náboženské a byl spoluvydavatelem bible Svatováclavské. Zemřel 24. března 1673.

Kopecký Jan Dalibor, nar. 31. března 1815 v Poličce, kand. dokt. lékařství. Sepsal Slova vděčnosti k svátkům (1836), Pověsti z nové romantiky (1838) a psal do Květů, Včely a Vlastimila. Zemřel r. 1859.

Koranda Václav, nar. ok. r. 1430 v Plzni, prof. a rektor vysokého učení Pražského (1462), pak administrátor konsistoře pod obojí. Složil několik traktátů polemických o přijímání pod obojí. Zemřel 9. února 1519.

Kořínek Fr. B., nar. 27. srpna 1831 v Olešné v Jihlavsku, prvé profesor gymnasiální v Záhřebě, nyní spisovatel v Praze. Přeložil Czajkowského Vernyhoru (1852), vzdělal Obraz světa slovanského (r. 1867) a psal do Časop. Mus., Národních listů, Obzora (1867) a Naučného Slovníka.

Kořínek Jan, nar. 12. února 1626 v Čáslavi; jesuita. Sepsal Paměti Kutnohorské (1665). Zemřel r. 1680.

Kosina Jan, nar. 22. prosince 1827 v Josefově, ředitel českého gymnásium v Olomouci. Sepsal gramatiku latinskou (r. 1867) a přeložil Platonovu rozmluvu Gorgias (r. 1865).

Kosmas, nar. ok. r. 1045, děkan kapituly u sv. Víta v Praze, v klasicích římských Horáciovi, Virgiliovi, Salustiovi, Boétiovi a j. důkladně vzdělaný. Sepsal (latinsky) Kroniku země České od nejstarších časů až do r. 1124, v níž poskytuje jazykozpytci slovanskému hojnosti českých jmen osobních a místních. Pro pěknou, místy básnickou řeč v této kronice obdržel jméno českého Herodota. Zemřel 21. října 1125.

Körschnerová Antonie, provdaná Melišová, nar. 13. září 1833 v Budíně v Uhřích, ředitelkyně vychovatelny dívčí v Praze. Sepsala některé básně a novely, Deklamovánky k besedám (1862) a vydávala Ladu časopis beletristický a modní (r. 1861—64).

Z Kornic Burián, viz **Sobek**.

Košuth Benjamin, nar. 14. února 1819 v Borové, farář ev. v Praze. Sepsal Katechismus (1852), Důvody víry v Boha (1863), Historii helv. církve ev. v Praze (1862), některá kázání k slavnostem a vydával s J. Růžičkou Hlasatele a Věstníka českobratrského (1849—52).

Kotara Vojtěch, nar. 1. dubna 1742 v Proseči blíž Hrobů, rolník tamtéž. Složil některé básně naučné a satyrické a básně k příležitostem. Zemřel r. 1831.

Kotrbelec Leopold, nar. 25. listopadu 1815 v Táboře, dokt. theologie, prvé profesor náboženství na gymnásium Jičinském, nyní děkan v Poděbradech. Sepsal Dějepis zjevení Božího (1853) a Modlitby a písně (1854).

Kouba Josef, nar. 25. srpna 1824 v Javornici, profesor na Malostranském gymnásium v Praze. Psal do Časop. Mus., do Sborníka, do Obzora a Obecných listů, jež spolu redigoval.

Koubek Jan Pravoslav, nar. 4. června 1805 v Blatně, profesor řeči a literatury české a polské na univ. Pražské. Sepsal Básně (vyd. r. 1857—59) a podal některé práce do Květů, Včely a Časopisu Musejního. Zemřel 28. prosince 1854.

Kouple Josef, nar. r. 1785 v Boskově, prof. na gymnásium Litoměřickém. Sepsal knihu hospodářskou (vyd. r. 1833) a přispěl k Prvotinám pěkných umění. Zemřel r. 1824.

Kouple Josef Al., nar. 3. srpna 1825 v Boskově, kaplan ve Vysokém. Sepsal epigramy Zrnka české soli (1862), vydal s Fr. Dra-

hoňovským almanach Krakonoš, a psal do Čas. Mus. a do některých časopisů beletristických a pedagogických.

Koun Josef, nar. 14. ledna 1795 v Rychnově, farář v Jablonci blíž Mimoně. Přeložil některé povídky dítkám a spisy náboženské. Zemř. v Kuří Vodě 18. září 1857.

Kozmanecký Václav Frant., nar. r. 1608 v Čáslavi, mistr svobodných umění a učitel v Něm. Brodě, Ledči a u sv. Štěpána v Praze. Sepsal Příběhy v Čechách v 30leté válce. Zemř. asi r. 1660.

Kovář Matěj Radoslav, nar. 8. února 1837 v Bubovicích v Březnicku, profesor na vyšší škole reální v Pardubicích. Sepsal Vlastivědu království Českého (r. 1866), Dějepis ku potřebě vyšších škol reálních (1868) a psal do některých novin i do Naučného Slovníka.

Krabice z Vaitmile Hynek, šlechtic český za císaře Ferdinanda I. Přeložil Regiment zdraví Jana Kopa z Raumentálu (1536).

Král Josef Mirovit, nar. 16. února 1769 na Opočně, farář v Branné. Sepsal: Slávové, prantcové Čechů (1825), Průvodce po biskupství Kralohradeckém (1825—27), Dokonalý žák (1827), Jeden ovčinec a jeden pastýř (1829) a některé jiné spisy náboženské; též přispěl pracemi k Prvotinám pěkných umění, k Dobroslavu, Hyllosu, Čechoslavu a j. Zemřel 13. února 1841.

Kramerius Václav Matěj, nar. 9. února 1759 v Klatovech, měšťan a knihář Pražský o znovuzrození literatury české velmi zasloužilý. Sepsal a přeložil bez mála 30 spisův kratochvilných a poučných, vydával Kalendář tolerancí (1787—98) a řídil nejprve Šenfildovské Noviny poštovské (1788), pak své Pražské (1789) a posléz (1791—1808) Vlastenské noviny. Ze spisů jeho důležitější jsou: Arabské pohádky, (1788), povídky Zdeněk ze Zásmuk (1799) a Hrabě Rožmberk (1810), Život Laudonův (1789), Dobrá rada v potřebě (1802), Přítel lidu (1807), Obnovený Ezop (1807), Historické vypsání Indie (1803), Mladší Robinson (1808), Vypsání cest po mořích, Vypsání Egypta (1803), Zrcadlo šlechtivosti, Vynalezení Ameriky, Cesta do Arabie (1806) a j. Kromě toho vydal tiskem některé starší knihy české. Zemř. 21. března 1808.

Kramerius Václav Rodomil, syn předešlého, nar. r. 1792 v Praze. Přeložil některé spisy kratochvilné a poučné, vydával kalendáře a redigoval Vlastenské noviny (1813), Dobrozděsta (1819), Čechoslava (1820—23) a Večerní vyrazení (1830—34). Zemř. 6. června 1861.

Krbec Jan, nar. 9. října 1791 v Mažicích v Budějovsku, rektor káznice kněžské u sv. Jiří v Praze. Sepsal Pořádek života kněžského (1846), Kořaleční mor (1846), Zelináře (1841), vydal Filoteu (1844), Historii církevní Eusebia Pamfila (1855) a Písmo svaté (1851 a 1857), a psal do Čas. Mus. a do Čas. kat. duchov. Zemřel 27. dubna 1857.

Krejčí Jan, nar. 28. února 1825 v Klatovech, prvé profesor na české vyšší reálce, nyní profesor mineralogie a geologie na polytechnice v Praze. Sepsal Obraz Květeny (1850), Počátky silozpytu (1851), Počátky nerostopisu (1852), Přehled soustavy živočišné (1852),

Základy zeměznalství (1853), **Geologii** (1860), **Přírodopis pro nižší školy reální**, **Cestu po Německu, Švýcarsku, Francouzsku a Anglicku** (1862), a podal pojednání přírodnická do Čas. Mus. do Živy, již společně s J. Purkyněm rediguje, a do Naučného Slovníka.

Kreisinger Josef, nar. 31. ledna 1807 v Újezdě Drahoňově, děkan v Rokycanech. Sepsal Biblickou dějepravu starého i nového zákona (1849). Zemřel 3. prosince 1861.

Křičenský Jos. Jar., nar. v listopadu r. 1812 v Holicích, spisovatel tamtéž. Sepsal povídku **Láska a hřích** (1846), romány **Statkář a jeho láska** (1856) a **Pravda ve lži** (1860) a dopisoval do Květů.

Kříž Michal, nar. 29. září 1833 ve Svitávce na Moravě, obecní duchovní ve Velkém Meziříčí. Psal do časopisů **Hvězdy** (1862) a **Vosy** (1864—66), jež redigoval, a vydal s Fr. Kubíčkem **Album k slavnosti Cyrillometodějské** (1864).

Kříž z Telče, učitel v Soběslavi a na Vyšehradě (od r. 1455—57), pak kněz církevní v Horšově Týně, v Plzni a Soběslavi a konečně řeholník řádu Augustiniánského v Třeboni. Sepsal, „jakož podobno, spis **Hádání milosrdenství a spravedlnosti před Bohem v den soudný** a r. 1472 **Výpis z pašije** (oba rukopisy v bibl. univ. Pražské), a opsal mnoho traktátů českých. Zemřel po r. 1502.

Křížek Václav, nar. 25. listopadu 1833 ve Strážově, ředitel reálního gymnásium v Táboře. Sepsal **Slovník lat.-něm.-český** (1861), **Antologii jihoslovanskou** (1862), **Čítanku českoněmeckou** (1864) a psal do Časop. Mus., do Archeol. památek a do Perel (1855).

Krman Daniel, nar. r. 1663 ve Mšeně na Slovensku, kazatel církve evang. v Myjavě a superintendent v Žilině. Složil některé písně nábožné do kancionálu a vydal **Knihu života** (1704), **Agendu**, **Katechismus** a společně s J. M. Bélem **Bibli svatou**. Zemřel v Prešpurce 17. září 1740.

Krolmus Václav, nar. 14. února 1787 v Březince v Bolešlavsku, farář na Zvíkovci, posléz na odpočinku v Praze. Vydal **Staročeské pověsti, hry a obyčeje** (1845—51), **Agendu českou** (1848), **Obranu pravdy katolické** (1843), sepsal **Kroniku povodní v Čechách** (1845) a podal mnohé zprávy o pohanských starožitnostech do **Památek archeologických**. Zemřel 24. října 1861.

Králka Josef, nar. 9. března 1821 v Újezdě, děkan v Heřmanově Městci. Sepsal **Příběhy města Choceň** (1858) a **Rukověť k uctění P. Marie**.

Krupský Maximilián, nar. 2. února 1826 v Něm. Brodě, kněz řádu Augustiniánského a profesor gymnasiální v České Lípě. Podal některé články historické do **Pražských novin** (1858) a sepsal **rozbor básně Jaroslav z Rukop. Kralodvorského** (v progr. gymnásium Českolipského 1859).

Kubelka Tomáš, nar. 14. prosince 1768 ve Zbraslavi, faktor arcibiskupské tiskárny v Praze. Přeložil některé spisy Kr. Schmida

pro mládež, *Vzdělání člověka* (1827), *Způsobné rozvažování člověka* (1832), *Panování cis. Josefa II.*, *Vyobrazení a vypsání životů svatých* (1820—24) a některé jiné spisy. Zemřel 29. prosince 1836.

Kubiček Frant. Jaroslav, nar. 14. září 1838 ve Smržicích, blíž Prostějova, kandidát profes. gymn. Sepsal (též pod jménem Jar. Lipovec) některé básně a povídky do *Hvězdy Olomoucké*, psal do *Národních Listů* (1861), do *Moravana*, jež r. 1863 redigoval, a do *Mor. Orlice* a vydal s J. Peškem a Studničkou *Vídenský almanach Dunaj* (1861) a s M. Křížem *Album ku slavnosti Cyrillo-Methodějské* (1864). Zemřel 17. února 1865.

Kudla Antonín, nar. r. 1821 v Jevíčku na Moravě, okresní v Belzu v Haliči. Sepsal výklad ku zřízení obecnímu (1849) a psal do některých novin. Zemřel v Libochově 5. března 1868.

Kulda Benedikt Methud, nar. 16. března 1820 v Ivančicích na Moravě, prvé ředitel ochrannovy zanedbané mládeže v Brně, nyní farář na Chlumu v Tábořsku. Sepsal kázání celoroční (1853) a Horlivého budíčka v rodinách křesťanských (1856), vydal povídky *Krásné večery* (1852), *Písňe pro školy obecné* (1856), *Svadbu v národě českoslovanském* (1862) a *Národní pověsti moravské* (1864), psal do *kal. Moravana*, jež od r. 1852—59 redigoval, do *Světozora* (1858) a do některých jiných časopisů, a vydává *Posvátnou kazatelnu* (1864—1868).

Kuneš Vojtěch, nar. 29. září 1817 v Praze, kněz řádu premonstrátského v Teplé, chorograf námořský v Řece. Podal některá pojednání astronomická do *Poutníka z Prahy* a do *Živy*.

Kunz Karel, nar. 26. října 1827 v Písku, profesor na vyšší škole reální v Plzni. Sepsal *Nauku o větách* (1859) a *Českou mluvnici pro nižší gymnasia* (1863).

Kurtin Jan Vl., nar. 28. července 1839 v Hošťálkově na Moravě, úředník zemský v Brně. Sepsal s Fr. Vymazalem *Všeobecného sekretáře* (1864), přeložil *Zimmermanův spis Země a národové v obrazech* (1865) a spravoval *Besídky čtenářské* (r. 1864—67).

Kuthen Martin ze Šprinsberka (Kutenský), nar. ok. r. 1510 na Horách Kutných, písař Starého města Pražského. Sepsal *Kroniku o založení země České* (1539), *Kroniku o Janu Žižkovi* (1561), *Vypsání slavného vjezdu cis. Ferdinanda I. do Prahy* (r. 1558) a přeložil spis *Appiána Alexandrinského o Illyřích*. Zemř. 29. března 1564.

Kuzmany Karel, nar. 15. listopadu 1806 v Březně ve Zvoleně, kazatel církve evang. v Bystřici, od r. 1849 profesor na evang. theol. ústavu ve Vídni a od r. 1860 superintendent ve sv. Martině. Složil některé básně a písňe nábožné, též některé řeči k příležitostem, vydal *Funebrál* (1838), *Modlitby* (1838), *Život Lutherův*, *Evangelický zpěvník* (1842), redigoval časopis *Hronku* (1836—38) a přispěl k *Naučnému Slovníku*. Zemřel ve Štubně 14. srpna 1866.

Květ Fr. Boleslav, nar. 11. dubna 1825 v Táboře, doktor filosofie a vychovatel, od r. 1862 profesor řeči a literatury české na vys. učení Varšavském. Sepsal básně, nazvané Slze (1850), Žití básnické (1859), Kratičkou mluvnici řeckou (1851), Mluvnici staročeskou (1860), Prostonárodní nauku o vychování (1849), podal některá pojednání filosofická do Čas. Mus. a přispěl též ku Květům a Naučnému Slovníku. Zemřel 18. července 1864.

Kvičala Jan, nar. 6. května 1834 v Mnichově Hradišti, profesor klasické filologie na vys. učení Pražském. Přeložil Dějiny Herodotovy a Sulustiovo spiknutí Katilinské (1863), a přispěl ke Kroku (1864) a k Naučnému Slovníku.

Kynský Dominik František, nar. 4. října 1777 v Slaném, kněz řádu pobožných škol, od r. 1809—20 profesor historie a řecké literatury na filosofickém ústavu v Brně, potom translátor guberniální tamtéž. Složil některé básně k příležitostem, převedl na česko Bájky Lessingovy (1816), Gressetova Papouška (1817), a psal do Prvotín pěkných umění (1813—17), do Milozora, do Čas. Mus. a do Čas. kat. duchovenstva. Zemřel 15. prosince 1848.

Kypta Jan, nar. 30. listopadu 1813 v Borotíně v Tábořsku, učitel na dívčí škole, prvé v Jindř. Hradci, od r. 1849 v Telči. Sepsal Krátkou mluvnici německou, Propravu k řeči české (1867), Krátký zeměpis český (1850) a moravský (1851), Krátký dějepis města Telče (1857), vydal písně pohřební (1868) a přel. Christelovo Zrcadlo nábožnosti a dobročinnosti (1862). Zemřel 5. dubna 1868.

Kyrmezer Pavel, nar. ve Štávnici na Slovensku, písař městský ve Strážnici, potom farář v Těšíně a v Uh. Brodě (1575). Sepsal komedie o Bohatci a Lazarovi (1566), o Vdově (1573) a o Tobiaši (1581), některé spisy polemické a vydal Malou bibli. Zemřel 19. března 1589.

L.

Lambl Jan, nar. 6. srpna 1826 v Letníněch blíž Přeštice, prvé profesor na hospodářském ústavě v Liebwerdě, nyní profesor hospodářství na polytechnickém ústavě v Praze. Sepsal některá pojednání hospodářská do Rolníka nového věku, ježž od r. 1862—65 spolu redigoval, Letopisy rolníka nového věku (1868), a přispěl pracemi do Hospodářských novin, do Obecných Listů, do Živy a do Naučného Slovníka.

Lambl Karel, nar. 1823 v Letníněch, dříve profesor na hospodářském ústavu v Liebwerdě, od r. 1860 ředitel hospodářského ústavu v Křiževcích v Chorvatsku. Podal některá pojednání do Rolníka nového věku (1860—63), jehož redaktorem byl, a vydal Letopisy hospodářské (1861).

Lambl Vilém Dušan, nar. 5. prosince 1824 v Letníněch, doktor lékařství, prvé docent na universitě Pražské, od r. 1860 profe-

sor anatomie na universitě Charkovské. Vzdělal spisek Evropa v ohledu národopisném (1846), přeložil z jihoslov. Pohled na Bosnu (1845) a psal některá pojednání lékařská a přírodovědecká do Časop. Mus., do Živy a do jiných časopisů.

Langer Josef Jarosláv, nar. 12. listopadu 1806 v Bohdánči, spisovatel v Praze, pak duchodní v Bohdánči. Sepsal básně satyrické (Kopřivy a Rukopis Bohdánecký, r. 1829—31), bájky a selanky (1830), České Krakováčky (1835), Den v Kocourkově (1832), České národní obyčeje (1834) a drama Marinka; též redigoval s J. Frantou a J. Tomíčkem zábavný spis Čechoslav (1830—31). Zemř. 28. dubna 1846.

Lanyí Karel, nar. 18. prosince 1812 v Pukanci na Slovensku, profesor jazyka řeckého v semináři Trnavském, pak farář ve Kbelanech v Nitransku. Sepsal Krátký dějepis církevní (1850) a Dějepis lidstva (dobu starší) ku potřebám školním. Zemřel 26. května 1856.

Lelek Cyprián, nar. 20. října 1812 v Benešově v pruském Opavsku, farář ve Vodce tamtéž. Příčinnivý buditel vědomí národního mezi Moravany pruskými. Sepsal Opis Slézska (1846), Holubici, popovzbuzující k nábožnosti (1846), některé spisy mládeže a psal do Opavského Besedníka a jiných časopisů.

Lepař František, nar. 1. srpna 1831 v Lipňanech blíž Přerova, profesor gymnasiální v Jičíně. Sepsal Řeckou učební knížku pro gymnásia nižší (1863).

Lepař Jan, nar. 16. května 1827 v Lipňanech, profesor historie a geografie, prvé ve Znojmě, v Jihlavě a Opavě, nyní na staroměstském gymnásium Pražském. Vzdělal Popis mocnářství Rakouského (1863), Všeobecný dějepis pro vyšší gymnásia (1868), a podal články historické a jiné do Koledy (1854), do Světozora (1860), do Rozprav Jirečkových (1860), do Opavského Besedníka, Památek archeol. a do Čas. Musejního, jehož redaktorem jest.

Lešetický Vojtěch, nar. 23. dubna 1830 v Netolicích, ředitel vyšší reální školy v Písku. Sepsal básně Hynek a Rachel (1857), Písně a Balády (1858) a Nauku o slohu ve Škole dívčí.

Leška Štěpán, nar. 31. října 1757 v Kuželově na Moravě, kazatel církve evang. v Černilově a superintendent v Praze, posléz farář ev. v Malém Kereši v Uhřích. Sepsal některé písně nábožné a básně k příležitostem (1781—83), vydal Novou knihu zpěvů křesťanských (1796), Počátečné evičení v náboženství (1797) a jiné menší spisy náboženské, přeložil knihu pro lid „Poklad národu“ (1796) a redigoval Noviny československé (v Prešpurku 1783—85). Zemř. 21. ledna 1818.

Liblinský J. S., (Knedelhans), nar. r. 1823 na Liblíně v Plzensku, expeditor Nár. Listů v Praze. Vydal Česká přísloví a pořekadla (1848), redigoval Večerní listy a přispěl k některým časopisům.

Z Licka Brikcí, viz **Zlicka**,

Lichard Daniel, nar. 17. ledna 1812 v Lupči Zvolenské, prvé profesor na evang. lyceum ve Stávnici, od r. 1849—60 redaktor Slo-

venských novin ve Vídni, nyní soukromník v Uherské Skalici. Psal do Slovenských novin a vydával kalendář Časník (1856—58).

Linda Josef, nar. v Hjnu 1793 v Nových Mitrovicích blíž Spálené Poříče, soukromý spisovatel v Praze. Sepsal povídku Záře nad pohanstvem aneb Václav a Boleslav (1818), drama Jaroslav ze Šternberka (1823) a redigoval Shromažďitele nad Vltavou (1819), Zvěstovatele (1820—25) a Rozličnosti Pražských novin (1826—33) Zemř. 10. února 1834.

Liška Antonín, nar. 27. března 1791 v Hrádku u Sušice, kněz řádu premonstrátského na Strahově, profesor gymnasiální v Jindř. Hradci, pak prefekt gymnásium Bochenského v Haliči. Sepsal Mluvnici českou (něm. r. 1821), Slovník polský, něm. a český, a přeložil Homerovu Odysseu. Zemřel 14. dubna 1847.

Z Lobkovic Jan, na Hasištejně a na Kadani, nar. ok. r. 1450. Sepsal Putování k Božimu hrobu do Jerusalema, jež r. 1493 vykonal, a Mravné naučení synu svému Jaroslavovi. Zemřel 8. srpna 1517.

Z Lobkovic Jan Popel, nar. r. 1490. pán na Chlumci, od r. 1542 nejvyšší soudí zemský a potom (1554) nejvyšší hofmistr. Přeložil knihu Erasma Roterodamského o křesťanském hotovení se k smrti (1563) a sepsal Napomenutí pobožné (1564) a Spořádání domu Lobkovicého. Zemřel 14. června 1569.

Lomnický Šimon z Budče, příjmím Žebrák, nar. r. 1552 v Lomnici nad Lužnicí v Budějovicích, od r. 1571—85 správce školy v Kardašově Řečici, pak na svém hospodářství v Ševětíně blíž Třeboně a posléz (od r. 1618) v Praze. Složil některé písně k příležitostem, mezi nimiž dvě ke cti krále Fridricha (1618), obnovil dramatické hry Triumf, Tři Marie a Vzkříšení Páně, a sepsal neb přeložil mnoho jiných spisů poučných i kratochvilných, totiž Kupidovu střelu (1590), Naučení mladému hospodáři (1586), Život filosofů pohanských (191), Zlatou tobolku (1615), Kancionál (1595), Pýchu života a j. Zemřel po r. 1622.

Ludvík Jos. Myslimír, nar. 22. dubna 1796 v Dolanech blíž Jaroměře, duchovní správce ve Studnicích a potom farář v Bohušíně. Přeložil Chimaniho Utěšenky (1824), Lafontainova Romula (1827), sepsal Památky hradu a města Náchodu (1857) a psal do Rozmanitostí, Čechoslava, Poutníka slov., Přitele mládeže a do Květů. Zemřel 1. ledna 1856.

Lukáš bratr, nar. ok. r. 1547 v Praze, starší jednoty bratrské, učený a výmluvný. Přeložil nový zákon (1525), vydal Kancionál (1520) a sepsal mnoho spisů polemických, učení bratrského se týkajících. Zemřel v Mladé Boleslavi 11. prosince 1528.

Lupáč Prokop z Hlavačova, nar. ok. r. 1538 v Praze, mistr svobodných umění a profesor na vysokém učení Pražském, od r. 1568 radní písař a konšel v Domažlicích. Sepsal Historii o císaři Karlovi IV. (1584) a část Kroniky české, která však přišla na zmar. Zemřel 4. dubna 1587.

M.

Macan Jakub Rafael, nar. 25. října 1794 v Radnicích, farář v Slabcích. Sepsal Příjemné večery (1823), Ježíš Kristus v 14 nedělních kázáních za příklad vystavený (1827), Utrpení Ježíše Krista v postních kázáních vyobrazené (1848), Rukověť pobožností chrámových (1840) a Výber příkladů na učení nábož. katol. (1850). Též přispěl do Čechoslava, Přitele mládeže a do Časop. katol. duch. Zemřel 26. srpna 1849.

Mačenauer Antonín, nar. 11. září 1823 v Dolních Moštěnicích blíž Přerova, profesor řeči a literatury české na akademii zemské a na vyšší škole reální v Brně, též (od r. 1849) translátor český Morav. místodržitelství. Sepsal Srovnávající slovník řečí slovanských a jiných indoevropských (rukopis) a psal pod jménem A. Moštěnský do Týdenníka (1848) a do Mor. Novin (1849—50).

Mácha Karel, nar. 15. listopadu 1810 v Praze, absolvovaný právník. Složil lyrickoepickou báseň Máj (1836), povídky Křivoklát a Cikáni a rozličné básně do časopisů. Zemřel v Litoměřicích 5. listopadu 1836.

Macháček Šimon Karel, nar. 17. prosince 1799 v Praze, profesor tříd humanitních v Jičíně. Sepsal Drobné básně (1846), hry dramatické Ženichové (1826), Půjčka za odplátku (1846), Záviš z Falkenšteina a Bulhar (1846); přeložil Goethovu Iphigenii v Taurisu (1822); Schillerovu Pannu Orleánskou (1837), Roupachova Isidora a Olgu (1834), opery Rodina Švýcarská (1823), Vodař (1824), Don Juan (1825) Lazebník Sevilský a Othelo (1827), též Řeči Ciceronovy proti Katilinovi (1834) a Horácův list o básnictví (1827); vydal Krasořečníka (1823) a Chrestomatii českou (1830) a psal do Čechoslava a Časop. Mus. Zemřel 2. října 1846.

Majer Antonín, nar. 12. června 1826 ve Vodňanech, doktor filosofie a profesor na české vyšší reální škole v Praze. Sepsal Nauky technické (1855), Tabulky technické (1860) a Fysiku (1860); redigoval s Fr. Řezáčem Obecné listy naučné (1860) a psal do některých časopisů.

Maloch Antonín Zefyrin, nar. 30. srpna 1823 v Praze, profesor gymnasiální v Jičíně. Podal některé články historické a genealogické do Lumíra a do programu gymn. Jičínského (1854—58) a přispěl k Naučnému Slovníku.

Malý Jakub Budislav, nar. 4. srpna 1811 v Praze, spisovatel tamtéž. Jeden z nejpilnějších vzdělavatelů národní literatury. Sepsal Krátkou mluvnici českou (1846), Příklady řeči české (1846), Nástin slovesnosti (1848), Ukázkou fraseologie české (1867) a Dopisovatele (1868); v oboru historie vzdělal Spravedlivou kroniku Českou (1844), Dějiny české pro školy (1849), Dějiny českého národu (1863), Život Napoleonův (1848) a Dějiny Ameriky (1853); vydal Národní báchorky (1836) a Pohádky (1838), přeložil některé povídky pro

mládež, povídky, nazvané „Kvítí z cizích luhů“ (1852), některé povídky Irvingovy, Bulverovy, Warrenovy a jiné, Shakespearova Othela (1843), Veselé ženy Windsorské (1856) a Krále Jindřicha VI. (1858), Mignetovy Děje revoluce francouzské (1850) a Thiersův spis o majetnosti (1850) Mimo to sepsal Svět a jeho divy (1851), Úvahy o zřízení Rakouska (1861) a Zlomky politické (1862), a proslul co příčinnivý redaktor Biblioteky zábavného čtení (1835—44), Dennice (1840—41), Květů (1847—48), Poutníka (1848) a co spoluredaktor Slovníka Naučného (1863—68); též psal do Časop. Mus., do Včely, do Živy, do Poutníka od Otavy a j.

Marek Antonín, nar. 5. září 1785 v Turnově, děkan v Libuni. Sepsal Logiku čili Umnici (1820) a Metafysiku (1844), přeložil Shakespearovy Omyly (1823) a Van der Veldovo Divadlo z ochoty, též Kühnlova Kázání postní (1831), a podal některé básně do Prvotin pěkných umění a jiné články do Kroka, do Časop. Mus. a Čas. kat. duchovenstva.

Marek Jan Jindřich (Jan z Hvězdy), nar. 4. listop. 1801 v Liblíně, farář v Kozojedech a posléz v Kralovicích. Sepsal Básně smíšené (1823), Konvalinky (1824), Balády a legendy, Písně a drobné básně (1843), historické povídky Jarohněv z Hrádku, Mastičkář, Čechové v Prusích, Čechové před Mediolánem, též Harfenice a j. ((1843—47), a psal do Dobroslava, Čechoslava, do Květů, Včely, Dennice, Čas. Mus. a Čas. kat. duchovenstva. Zemřel 3. listopadu 1853.

Marchal Jan, nar. 9. listopadu 1797 ve Velešíně, duchovní správce v Římově. Přeložil J. Bluma Útěchu a Pane zůstaň s námi (1839—44), Orsbachova Polepšeného zbloudilce a některé jiné spisy náboženské. Zemřel 5. března 1867.

Marie Antonie, viz **Pedálova Josefa**.

Martinus Samuel, viz **Dražova Samuel**.

Medlín Jan, nar. 13. května 1759 v Radomyšli, probošt kapituly u sv. Víta na hradě Pražském. Vydal Postillu (1796) a Život Krista Pána (1804). Zemřel 16. února 1837.

Melantrich Jiří z Aventinu (Černovlásek, Rožďálovský), nar. r. 1511 v Rožďálovicích v Boleslavsku, měšťan a knihtiskař Pražský (1552—80). Přeložil z lat. U. Rhegia Katechismus, téhož Rozmlouvání s manželkou svou (1545) a K. Hubera Studnici života (1554). Zvláštní zásluhy o řeč a literaturu českou dobyl sobě vydáním bible sv. (1549—77), od něho a Sixta z Ottersdorfu, co do jazyka, opravené, a nákladného Herbáře Mathiolova, přeloženého od Tad. Hajka. Zemřel 19. listopadu 1580.

Melichar Josef, oficiál při pevnitelství v Pulí. Sepsal Povídky a básně (1855), veselohry Pan Traube (1847), Pan praktikant (1848) a několik jiných v Divadelním ochotníku (1853); přel. veselohru Léčení lásky (1848) a psal do Květů a do Včely. Zemřel 1. prosince 1862.

Melišová Antonie, viz **Körschnerová A.**

Meliš Emanuel Ant., nar. 15. října 1831 ve Zminném blíž Pardubic. Psal do *Lumíra*, do *Zlatých klášť* a do *Národu* články o hudbě, redigoval (1858—64) hudební časopis *Dalibor* a vydal sbírku čtvero zpěvů, nazvanou *Záboj* (1860) a s J. Bergmanem *Průvodce* v oboru českých písní (1863).

Menšík Jos. St., měšťan v Jemnici na Moravě. Vydal *Pohádky a pověsti moravské* (1861), *Kvítečka z Mariánského slávosvěnce* (1859) a knížku o dobrém zacházení se zvířaty (1862). Zemřel v Brně r. 1863.

Menšík z Menšteina Jakub, na Vonoklasech a Mokropsech nar. ok. r. 1550 v Prachaticích, od r. 1593 místosudí král. Českého a r. 1603—13 purkrabí hradu Pražského. Sepsal knihu o mezech, hranicích, soudu a rozepři mezní (1600).

Mezník Antonín, nar. 28. dubna 1831 v Křižanově na Moravě, doktor práv a docent obchodního a směnečného práva na polytechnice v Praze. Sepsal *Výklad řádu živnostenského* (1860) a *řádu obecného* (1864), *Nauku o směnkách ku potřebě školní* (1861), vydal *moravské zákony zemské* (1866) a přispěl k *Lumíru*, *Obzoru*, *Obecným listům*, *Národu*, *Moravské Orlici* a *Naučnému Slovníku*.

Michálko Pavel, nar. ok. r. 1780 na Slovensku, učitel evang. církve Pilišské. Sepsal *Rozmlouvání o pověrách* (1802) a *Fysiku* (1819). Zemřel r. 1825.

Michl J. Justin, nar. 10. září 1810 v Poličce, kněz řádu pobožných škol, od r. 1848 učitel v Borové. Sepsal *Letopis literatury české* (od r. 1825—36) a *Pravopis illyrský* (1836) a psal do některých časopisů. Zemřel r. 1861.

Mikeš František Otakar, nar. 29. prosince 1836 v Rokytovci blíž M. Boleslavi. Soukromý spisovatel v Praze. Sepsal *Pravopis český* (1867) a *Mluvnici českou* (1868) a redigoval časopisy *Osvětu* (1862—63) a *Besedu* (1864—66).

Mikovec Ferdinand, nar. 23. prosince 1826 v Sloupě v Litoměřicku, spisovatel v Praze. Sepsal *tragedie Záhuba Přemyslovců* (1851) a *Dimitri Ivanovič* (1856), *Život Ticha de Brahe* (1847) a mnohé rozpravy genealogické, archeologické a artistické do *Lumíra*, jež od r. 1851—62 redigoval; také psal do *Časop. Mus.* a do *Květlů*. Zemřel 22. září 1862.

Mikšíček Matěj, nar. 3. února 1815 v Dačicích na Moravě, úředník severní železnice cís. Ferdinanda v Brně. Vydal *Sbírku pověstí moravských* (1843), *Národní báchorky mor.* (1845) a *Pověsti mor.* (1847), redigoval *kalendář Domácí přítel* (1851) a psal do *Kolody*, do *Mor. novin*, *Mor. Orlice* a jiných časopisů.

Milič Jan, nar. ok. r. 1315 v Kroměříži, kanovník na hradě Pražském a od r. 1363 kazatel český u sv. Mikuláše a u sv. Jiljí

v Praze. Sepsal knížky o velikých zarmouceních církve svaté a Kázání. Zemřel v Avinii 29. června 1374.

Mirohoraký, viz Friedberg Emanuel.

Mirotický Jan, nar. nepochybně v Miroticích v Prachensku, úředník biskupa Olomouckého v Kroměříži. Přeložil z lat.: O začátku panování tureckého (tišt. r. 1576) a Obyčeje, práva, řády aneb zvyklosti všech národův (1579).

Mitýsko Kašpar Ondřej, nar. v Litoměřicích, správce školy u sv. Jakuba na Horách Kutných. Vydával kalendář hospodářský od r. 1593—1601 a vydal Minuci na r. 1600.

Z Mladenovic Petr, nar. ok. r. 1385 v Mladenovicích ve Znojensku, mistr svobodných umění, r. 1438 rektor vys. učení a farář u sv. Michala v Praze. Vypsal Utrpení M. J. Husi v Kostnici r. 1414 (latinsky a česky). Zemřel po r. 1447.

Moravec Jan (Moravus), jinak Bessus, farář v Postupicích. Přeložil z lat. Georgičovu Kroniku tureckou (1567).

Moser Bedřich, nar. 5. března 1821 v Mitově v Plzensku, spisovatel v Praze. Sepsal román Slepá paní (1853), redigoval humoristické časopisy Brejle (1848) a Šotka, psal do některých časopisů a do Slovníka Naučného. Zemřel 21. února 1864.

Mošner František, nar. 25. července 1797 v Dolním Mrači blíž Konopiště, doktor lékařství a profesor porodnictví na universitě, od r. 1856 na lék. hojičské škole Olomoucké, r. 1834 rektor magnificus též university. Sepsal Babiectví (1837 a 1848) a vychovatelský spis Pěstounka (1851).

Motešický Kašpar, nar. na Slovensku, kněz českých vystěhovalců v Žitavě (1680). Přeložil Postillu (1682) a Budiče pokání (1683), a sepsal kázání, modlitby (1706) a některé písně nábožné. Zemřel ok. r. 1720.

Müller Jan Bohuslav, nar. 7. března 1823 v Třebíči, dokt. filosofie, prvé vychovatel ve Vídni, nyní soukromník v Třebíči. Sepsal Výtvarné umění k názornému atlasu Slovníka Naučného (1865), život V. Hollára, J. Kupeckého, O. Schiavone a jiných umělců v Čas. Mus. a Naučném Slovníku, přeložil Andersonův román Improvisátor (1851), a podal některé články, umění se týkající, do Lumíra a do Archeologických památek.

Muzák Petr, nar. 9. března 1821 ve Světlé v Boleslavsku, učitel kreslení na vyšší reální škole v Praze. Sepsal Návod ku kreslení přímočárných obrazův průmyslových (1859), Tvary měřické (1853) a psal do Sborníka, do Školy a Života a do Naučného Slovníka.

IN.

Nebeský Václav, nar. 19. srpna 1819 v Novém Dvoře blíž Mělníka, sekretář Českého Museum v Praze. Sepsal báseň Protichůdci

(1844) a jiné básně ve Včele, ve Květech a v Rodinné kronice (1864), mnohé kritické rozpravy o starších památkách literatury české v Čas. Musejním, jež od r. 1850—61 redigoval, a ve Slovníku Naučném; vydal s J. Čejkou Kytici z romancí španělských (1862) a přeložil z řečtiny Aischylovy tragedie Eumenidy (1862) a Prometheus (1863) a Národní písně novořecké (1864).

Neděle Filip Prokop, nar. 1. července 1778 v Poličce, kněz řádu Augustiniánského a profesor biblického studium v Brně. Přeložil Náboženství ve výkladech (1808), některé spisy Jaisovy, Kampovy a Schmidovy pro mládež, Václava a Dorotu, obraz pro lid obecný (1812) a Dereserovu Knihu modlitební (1814). Zemř. 23. listop. 1825.

Z Nedožer Vavřinec, viz **Benedikt**.

Nejedlý Jan, nar. 25. dubna 1776 v Žebráce, doktor práv a od r. 1801—1834 profesor řeči a literatury české na univ. Pražské. Sepsal Mluvnici českou (něm. r. 1804), přel. S. Gessnera Smrt Abelovu (1800), téhož Dafnisa (1805) a Idylly (1829), Floriánova Numa Pompilia (1808), Youngovo Kvílení noční (1820) a první zpěv Homerovy Iliády (1801); též vydával Hlasatele českého (1806—18). Zemřel 31. prosince 1834.

Nejedlý Vojtěch, nar. 17. dubna 1772 v Žebráce, farář v Mirošově a od r. 1826 děkan v Žebráce. Sepsal Drobné básně (vyd. r. 1833, a některé již v Puchmayerově Sebrání r. 1794), didaktickou báseň Karel IV (1835), epické básně Otakar (1835), Vratislav a Václav (1837), povídku Ladislav a dítky jeho (1807) a Kázání (1806—7), a psal do Hlasatele, do Přitele mládeže a do Časop. Mus. Zemřel 7. pros. 1844.

Němcová Božena Barbora, rozená Panklová, nar. 5. února 1820 ve Vídni, choť komisaře nad stráží finanční v Praze. Sepsala některé básně do Květů (1843) a do Včely (1844), Národní báchorky a pověsti české (1845) a slovenské (1858), Babičku, obraz ze života venkovského (1855), povídky Karlu a Pohorskou vesnici (1856) a jiné; podala některé práce místo- a národopisné do Časop. Mus., do Živy a do Archeol. památek. Zemřela 21. ledna 1862.

Neruda Jan, nar. 10. července 1834 v Praze, spisovatel tamtéž. Sepsal básně Hřbitovní kvítí (1858) a Knihy veršů (1868); veselohry Prodaná láska a Ženich z hladu (1862), truchlohru Francisca di Rimini (1860), Arabesky (r. 1864), Pražské obrázky (1864), redigoval Obrazy života (1859—62), Rodinnou Kroniku (1864) a s V. Hálkem Květy (1866), a psal do feuilletonu Národních Listů, jehož jest redaktorem.

Neumann Pantaleon, nar. 26. července 1810 ve Volanicích, farář v Chlumíně. Sepsal Krátký dějepis český (1846), Zeměpis český, moravský a slézenský (1850), Život Ježíše Krista (1860) a Luther jak stál pro víru kat. (1857); vydal Písně školní (1847) a Příběhy rodiny Isidorovy (1853), T. Kempenského Následování P. Marie (1850) a jiné spisy poučné a náboženské.

Ninger Karel, nar. 12. ledna 1827 v Chotěboři, profesor gymnasiální v Písku. Sepsal Děje všeobecné (1863) a Krátkou Historii literatury české (ve Škole dívčí, r. 1862), a podal některé články do Poutníka od Otavy, do Květů (1866) a do Slovníka Naučného.

Nosidlo Václav z Geblic, nar. 16. září 1592 v Litoměřicích, měšťan tamtéž a od r. 1626 v Perně v Míšni. Sepsal Pamětihodnosti, zběhlé v Čechách od r. 1626—58. Zemřel po r. 1658.

Novotný Eduard, nar. 23. března 1833 v Lotouši na Smečensku, profesor Malostranského gymnásium v Praze. Přeložil Řeči Demosthenovy a psal do Kroka (1865).

Novotný František, nar. 23. října 1768 v Luži, farář v Luštěnicích blíž Boleslavi. Sepsal Pravidla řeči české (1818), Kroniku Mladoboleslavskou (1822) a Biblioteku českých biblí (1810), přeložil z řečtiny evangelium (1810) a psal do Prvotín pěkných umění a do Čechoslava. Zemřel r. 1826.

Novotný František V., nar. 6. srpna 1795 ve Smrdově v Tábořsku, kaplan v Načeraci, pak žalmista u sv. Víta v Praze. Sepsal povídky Oběť a Česká láska (1841), Život sv. Lidmily a Křtí náhrobní. Zemřel 17. srpna 1866.

Novotný Václav, nar. 20. září 1828 v Střezmíři v Berounsku, ředitel hlavní školy v Ivančicích na Moravě. Přeložil Fabiolu kard. Wisemanna (1857), vzdělal písně pro mládež školní (1867), a psal do Kuldova Budíčka (1856), do Školy a Života, do Moravana a do Učitelských listů (1867).

O.

Okáč Michal, nar. 27. července 1823 ve Svitávce na Moravě, farář v Chvalkovicích blíž Viškova. Sepsal Kázání v podobenstvích (1857) a Katechismus (1864).

Ondrák Prokop, nar. 17. července 1810 v Praze, děkan v Přibrami. Přeložil S. Pierrova Pavla a Virginii (1836), Floriánova Eliezera a Neftali (1840), A Manzoniho Zasnoubence (1842) a Chateaubriandovy Mučedníky (1851); sepsal Kázání nedělní a sváteční (1852—56) i postní (1857), a psal do Čas. Mus. a Čas. kat. duch.

Opic Fil. M., nar. 5. června 1787 v Čáslavi, koncipista komorního úřadu lesnického v Praze. Slovnítný botánik. Sepsal Seznam rostlin květeny české. Zemřel 29. května 1858.

Optát Beneš, nar. v Telči, kněz a učitel v Náměšti ve Znojmsku. Sepsal s P. Gzelem Dobropísemnost českou (Isagogicon 1535), vydal Gramatiku či Etymologii Václava Filomata (1533) a přeložil s P. Gzelem znovu Nový Zákon. Zemřel ok. r. 1545.

Orlík Vavřinec, nar. r. 1520 v Solnici, kněz jednoty bratrské. Sepsal Paměti k životům bratří českých (vyd. r. 1863) a Výklady na evangelia. Zemřel v M. Boleslavi 21. dubna 1589.

Z Otterstorfu Ambrož, nar. v Rakovníce, prokurátor markrabství Moravského, seděním na Lipůvce u Brna. Přeložil s bratrem svým Sixtem P. Jovia Kroniku tureckou (1540) a vydal Život císaře Karla IV. i Řád korunování (1555).

Z Otterstorfu Sixt, nar. ok. r. 1500 v Rakovníce, bakalář svob. umění, r. 1546 kancléř Starého města Pražského a r. 1574 rada soudu purkrabského. Sepsal Akta aneb knihy památné r. 1546—47 a přeložil P. Jovia Kroniku tureckou (1540), Život Adamův (1553), Život p. Jesu Krista (1547) a sv. Isidora Knihu utěšenou (1549). Zemřel 25. srpna 1583.

P.

Palacký František, nar. 14. června 1798 v Hodslavicích na Moravě, doktor filosofie a práv a historiograf království Českého v Praze, o český dějepyt a literaturu vysoce zasloužilý. Sepsal některé básně do Prvotin pěkného umění (1817), s P. J. Šafaříkem Počátky českého básnictví (1818), vydal Staré letopisy české (1 29), Přehled nejvyšších úředníků českých (1832), Archiv český (1840—62) a Popis království Českého (1848); co redaktor Časopisu Musejního (1827—37) sepsal mnohé rozpravy historické a k dějinám literatury české i krásovědě se vztahující, do tohoto časopisu a jiné do Kroka (1821—24) a do Naučného Slovníka; mimo to podal některá pojednání politická do Národních novin (1849) a do Národu, (na př. Idea státu Rakouského r. 1865). Jeho monumentálním dílem jsou Dějiny národu Českého od nejstarší doby až do r. 1526 (1848—67).

Palacký Jan, nar. 10. října 1830 v Praze, syn předešlého, doktor filosofie a práv, majetník statku Lobkovického. Sepsal Zeměpis srovnávací (1857), Vzduchosloví (1863) a Přírodnické poměry Ameriky (1864), přeložil Guizotovy Dějiny vzdělanosti v Evropě (1851) a psal do Živy, Pozora (1862) Kroka (1865) a do Naučného Slovníka.

Palkovič Jirí, nar. 24. dubna 1763 v Ompitale v stolici Prešpurské, profesor mor. theologie v Trnavě a od r. 1816 kanovník a probošt kapitulní v Ostřihomě. Převodl na různoročí trnavské a vydal Písmo svaté (1829—33); mimo to vydal Bernolákův Slovník slovenský (1825—27), Virgilovu Eneidu od J. Hollého přeloženou (1824) a kázně kardinála Rudnaye a J. Mesaroše (1831). Zemřel 21. ledna 1835.

Palkovič Jirí, nar. 27. září 1769 v Báni Řimavské v Gmeři, od r. 1803 profesor řeči a literatury české na evang. lyceum Prešpurském. Sepsal Slovník český, německý a latinský (1820—21) a Známost vlasti pro mládež (1804), přeložil K. Hufelanda spis o prodloužení života (1800) a Artikule sněmu uherského (1808—9); vydal Biblii svatou (1808) a vydával časopisy Týdenník (1812—1818) a Tatranku (1832—47) a Kalendář slovenský (1802—47). Zemřel 13. června 1850.

Palma Sixt, Močidlanský, nar. v Močidlanech v Rakovníku, měšťan a knihtlačitel Pražský. Sepsal Píseň o Janovi z Husince, Píseň

duchovní (1595), traktát o přijímání těla a krve Páně (1598), Výklad na evangelium sv. Jana (1600), modlitby Perlička dítek božích (1593), Vade mecum (1613) a Jiskřičky duchovní (1613) a Rozmlouvání českého lva s králem Mathiášem (1611). Zemřel u vyhnanství.

Palšovič Antonín, nar. 22. ledna 1774 v Trnavě, kanovník v Prešpurku. Sepsal některá kázání. Zemřel 3. února 1864.

Paprocký Bartoloměj z Hlohol, nar. 1540 v Paprocké Vůli v Mazovsku, proslulý genealogický i heraldický spisovatel polský a český. Bydlel od r. 1588—98 v Moravě, zvláště na Brumově a v Kroměříži, od r. 1598—1604 v Čechách u p. Jana z Hažmburka na Budyni, pak od r. 1604—1610 v Slézsku. Sepsal Zrcadlo markrabství Moravského (1593), Diadochos jinak posloupnost knížat a králův Českých (1602), Štambuch slézský (1609), Novou kratochvíli (1597) a Oboru (1602), Rozmlouvání kolátora s farářem (1607), Kvalt na pohany (1595), Potěšitedlné napomenutí (1594), Kšaft (1601), Pannu (1602) a jiné. Zemřel ve Lvově 27. prosince 1614.

Z Pardubic Jan Smil, příjímím Flaška, nar. ok. r. 1350, bakalář svob. umění, od r. 1396 nejvyšší písař desk zemských a pán na Pardubicích, na Richmburku a na Staré. Sepsal básně Nová rada, Rada otce synovi a Podkoní a žák; též sebral přísloví česká. Zemřel 12. srpna 1403.

Pařízek Aleš, nar. 10. listopadu 1748 v Praze, dominikán, dokt. theol. a ředitel hlavní školy tamtéž. Sepsal Dobropisemnost českou (1813), Pravý způsob cvičení mládeže (1797), Obraz dokonalého učitele (1822), Biblické příběhy (1814), Výklady na evangelia (1788) a na epištoly (1819), modlitby a některé jiné spisy náboženské. Též psal do Hlasatele a do Prvotin pěkných umění. Zemřel 15. srpna 1822.

Partlic Šimon ze Špicberka, nar. r. 1585 v Třešti v Jihlavsku, mistr svobodných umění a vychovatel, po r. 1622 u vyhnanství. Vydával kalendáře a složil několik spisů náboženských. Zemř. ok. r. 1623.

Patrčka Michal Silorad, nar. 16. července 1778 v Solnici, učitel ve vojenské škole v Josefově. Sepsal písně českých bojovníků (1815) a Smíšené michanice a podal některé povídky a bájky do Prvotin pěkných umění, do Čechoslava, Dobroslava, Milozora, Přitele mládeže a do Květů. Zemřel v máji r. 1838.

Pavlovský Antonín, nar. ok. r. 1760 v Neveklově, doktor práv v Praze. Sepsal Výklady přirozeného práva (1801). Zemř. r. 1818.

Pavlovský z Pavlovic Stanislav, nar. ok. r. 1545 v Pavlovicích blíž Pštíny v Horním Slézsku, propošt u sv. Petra v Brně a biskup Olomoucký, muž učený a státník znamenitý. Přeložil z češtiny do latiny Cestu Lva z Rožmitálu do zemí západních (1577) a zůstavil některé památné listy české, chované v archivě Kroměřížském. Zemřel 2. června 1598.

Pařout Josef, nar. 27. března 1825 v Dolanech blíž Jičína, doktor filosofie a profesor fysiky a přírodopisu na gymnásium Píse-

ekém. Sepsal Nauku o člověku (1862), Povahu živočichů (1863) a Fysiku (1864), popsal geognosticky Okolí Písecké (1857) a psal do Slovníka Naučného. Zemřel 9. července 1867.

Pěček Smiřický z Radostic Michal, nar. ok. r. 1578 v Chrudími, úředník hor viničných v Praze. Sepsal Akcí a rozepře mezi filosofem, v lékařství doktorem a prokurátorem (1609).

Pečírka Josef, nar. 11. října 1818 v Jindicích blíž Uhl. Janovic, dokt. lékařství v Praze. Přeložil některé hry divadelní, Biblioteku spisů zábavných (1844—47), Biblioteku románů (1844), povídky Tisíc a jedna noc (1860), některé povídky Kr. Schmida a J. Nieritze, Život císaře Josefa (1847), knihu hospodářskou „Václav Novák“ (1847), Listy hosp. spol. Pražské (1846—48), Vypsání živočichů (1849), Nerostopis pro školy (1853), Dobytčího (1858) a Domácího lékaře (1863); vydal s K. J. Erbenem Legendu o sv. Kateřině (1860), redigoval Týdenník hospodářský (1851) a rediguje Kalendář národní (1858—1868).

Pedálová Josefa (Marie Antonie), nar. 18. února 1781 na Vyšehradě, od r. 1803 klášterní panna řádu sv. Alžběty v Praze. Sepsala povídky pro mládež, Serafku (1826), Myrtový věneček (1828) a Keř rozmarinový (1830); též Život sv. Alžběty (1816) a modlitební knížku „Chlebové posvátní“ (1830). Zemřel 4. března 1831.

Pelcl František Martin (Kožíšek), nar. 7. listopadu 1734 v Rychnově, od r. 1793—1801 profesor řeči a literatury české na vys. školách Pražských. Sepsal Mluvnici českou (něm. 1795), Novou kroniku českou (1791—97) a vydal některé starší spisy české. Zemřel 9. února 1801.

Pelikán Josef Vladimír, nar. 11. května 1808 v Hořicích, prvé mag. radní v Sezemicích, nyní adjunkt okresního soudu v Rychnově. Psal do Čas. Mus., do Čechoslava a do Květů, vydal Soudního sekretáře (1850) a redigoval Polabského Slovana (1848).

Z Pernšteina Vilém, nar. r. 1435, pán na Helfenšteině a Pardubicích, nejvyšší komorník markrabství Moravského a od r. 1487 nejvyšší hofmistr král. Českého. Sepsal mnoho listů posílacích, dílem státnických (v Archivu Českém). Zemřel 8. dubna 1521.

Z Pernšteina Vojtěch, nar. ok. r. 1530, pán na Pernšteine a nejvyšší kom. markrabství Moravského. Sepsal Artikule proti bratřím českým (1558) a Příčiny, proč se s nimi nesrovnává. Zemřel 17. července 1561.

Perwolf Josef, nar. r. 1840 v Čimelicích, asistent Českého Museum v Praze. Sepsal Ideu vzájemnosti u národů slovanských (1867) a psal do Časop. Musejního.

Pešina Jan Tomáš z Čechorodu, nar. 19. prosince 1629 v Počátkách, děkan v Kostelci nad O. a v Litomyšli, potom děkan kapitulní na hradě Pražském a biskup světicí. Sepsal Předchůdce Mo-

ravopisu (1663) a historii moravskou, která však přišla nazmar. Zemřel 2. srpna 1680.

Pešina Václav Michal, rytíř z Čechorodu, nar. 13. září 1782 v Hradci Králové, farář v Kruzburku a v Blučině na Moravě, od r. 1832 kanovník na hradě Pražském. Sepsal některá kázání (1839), Život sv. Ludmily (1851) a sv. Jana Nep. (1858), přeložil Šilbertovu knihu modlitební, redigoval od r. 1832—47 Časopis katol. duchov. a byl správcem dědictví Svatojanského. Zemřel 7. srpna 1859.

Peška Bedřich, nar. 24. října 1820 v Ústí nad Orlicí, magistrátní rada v Praze. Sepsal Mohyly (1863) a mnohé jiné básně, zvláště humoristické a satyrické do Květů, do Včely a do Humoristických listů, Gratulanta (1850) a Slova přátelství do knihy pamětí (1851) a přispěl ku Právniku.

Petřek Benjamin z Polkovic, pisar při úřadě podkomořím v Praze. Přeložil Buchholzerův Rejstřík historický (1596) a I. Mathesia Kázání o Jesu Kristu. Zemřel 7. června 1598.

Petřina František Adam, nar. 24. prosince 1799 v Semboch, profesor fyziky na vys. školách Pražských. Podal některá pojednání sňozpytná do Čas. Mus. Zemřel 27. června 1853.

Petrman Jiří, nar. ok. r. 1710 v Pukanci na Slovensku, od r. 1747 kazatel církve české v Drážďanech. Sepsal dobropisemnost (1783) a vydal písně duchovní, žaltář, Základ víry křesťanské a některé jiné spisy nábožné. Zemřel r. 1792.

Pfeger Gustav, nar. 27. července 1833 v Krasejné v Jihlavsku, úředník české spořitelny v Praze. Sepsal básně Dumky (1857) a Cypřiše (1862), romány Dvojí věno (1857), Dva umělci (1858), Pan Vyšinský (1858), Ztracený život (1862) a Z malého světa (1863); veselohry Ona mne miluje a Telegram (1866), a podal novely a arabesky do některých almanachů a časopisů.

Philomathes Václav, viz Filomates.

Picek Václav Jaromír, nar. 13. listopadu 1812 v Újezdě blíž Turnova, okresní ve Zbraslavi. Složil Písně české s nápěvy (1842), některé básně ve Květech, Včele, Věnci a Čas. kat. duch., činohru Vilém z Rožmberka (1840) a redigoval r. 1851 Pražské Noviny.

Pichl Josef Bojislav, nar. 23. srpna 1813 v Kosohi blíž Prahy, doktor lékařství a správce chudobince v Praze. Přeložil Novely Cervantesovy (1838) a část Don Quijota (1864), romány Herlošovy: Jan Hus a Jan Žižka (1850), Poslední Táborita (1851), Uhry r. 1440—60 (1852), Černohorci (1853) a Waldštejn (1860); vydal Krasořečníka společenského (1852) a Společenský zpěvník (1853), a psal do Květů a jiných časopisů.

Pichlová Františka Boh. (Marie Čacká), roz. Svobodová, choť předešlého, nar. r. 1811 v Praze. Sepsala Písně (1857) a přeložila Reybaudovu Lucii (1843) a jiné povídky v Květech

Pichler Karel, nar. r. 1811 v Budějovicích, úředník státní účtárny v Krakově. Přeložil z franc. S. Pierrova Chyši indickou a J. Svivta Cesty Gullierovy (1853) a psal do Včely. Zemř. 11. února 1865.

Pilařík Štěpán, nar. asi r. 1615 v Očové na Slovensku, správce několika církví evang. tamtéž, posléz církve české v Neusalci v Mišni. Sepsal Pamětné příhody své (1666), vydal Harfu Davidovu (1648) a některé jiné spisy nábožné. Zemřel r. 1678.

Pisecký Václav, nar. 1483 v Písku, mistr sweb. umění a vychovatel Zikmunda Hrubého z Jelení. Přeložil z řeckého Řeč Isokratovu k Demonikovi (vyd. r. 1512). Zemřel v Benátkách vlašských r. 1511.

Pixa František, nar. 15. ledna 1807 v Písku, správce duchovní v Malíně, potom farář v Červené. Sepsal Navedení k chování stromů (1837) a Klíč štěpařský (1848).

Plácel Václav z Elbinku, nar. 7. září 1556 v Hradci Králové, městský písař tamtéž. Přeložil Historii Židovskou (1592). Zemř. 6. října 1604.

Plachý Jiří (Ferus), nar. r. 1585 v Horšovské Týni, jezuita a slovník kazatel v Praze. Sepsal Mapu katolickou neb obrácení národů všeho světa na víru katol. (1630), Štít víry (1638), přel. Zlatý nebeský klíč a výše 40 spiskův nábožných. Zemř. 21. ledna 1659.

Plachý Ondřej, nar. 1755 ve Vrbovci v Hontě, kazatel círk. evang. v Novém Městě nad Váhem. Vydal Staré noviny (1786), Kochání se s Bohem (1790), Život M. Luthera (1791), Funebrál (1798) a Postillu (1805). Zemřel 7. října 1810.

Z Poděbrad Hyněk, nar. 18. května 1452 v Praze, syn krále Jiřího, kníže Múnsterberský. Vzdělal dle německého, básně: Verše o milovníku a Sen milence, od V. Hanky pod jménem „Májový sen“ vydané, a přeložil Fucherovu Historii o křížovém tažení do Palestiny r. 1099. Zemřel 10. června 1491.

Podlipaký Josef, nar. 30. listopadu 1816 v Michlí u Prahy, doktor lékařství v Praze. Podal některé práce do Domácího lékaře (1857—60) a do Časopisu lékařů českých (1862—67), kteréž časopisy spolu redigoval, a psal do Květů, Vlastimila, Lumíra a Naučného Slovníka. Zemřel 20. září 1867.

Podlipaká Žofie, rozená Rottová, nar. 15. května 1833 v Praze, choť předešlého. Sepsala některé básně (v almanachu Máji), povídky pro mládež, román Dvojí vychování (1864), List bývalé vychovatelky ke svým sehovankám (1868), a psala do Lumíra, do Zlaté Prahy, do Rodinné kroniky a do Květů (1866—68).

Podolský z Podolí Šimon, nar. r. 1562, měřič zemský v Praze. Sepsal Knižku o měrách zemských (1617).

Pohan Václav Al., nar. 5. září 1791 v Pelhřimově, děkan v Poříčí nad Sázavou. Sepsal Písně pohřební (1850), Zlomky z žalmů Davidových (1833), Květný věneček dítkám školním (1838), Život A.

Hanikýře (1840) a psal do Přítel mládeže, Čechoslava, Včely a jiných časopisů. Zemřel v Olbramovicích 25. července 1850.

Pohl Jan Václav, učitel jazyka českého na voj. akademii ve Vídni. Sepsal gramatiku a dobropísemnost českou (něm. r. 1756 a 1768). Zemřel ok. r. 1785.

Pohořelý Josef Mirumil, nar. 8. března 1808 na Horách Kutných, farář v Nové Vsi blíž Kolína. Sepsal povídky Jarošín a Svatava (1828), Jaronka (1830) a Jarbor a Miloslav (1831), přeložil Sinzlovy životy svatých (1844) a život Krista P. (1844), vydal Kancionál (1842), knihy modlitební a jiné spisy nábožné

Polmon František, nar. 29. ledna 1817 v Polně, ředitel hlavní školy v Slavkově na Moravě. Přeložil A. Štolze Kalendář pro čas a věčnost (1845), Bihlerova kázání (1849), Schanzenbachův Život Ježíše Krista (1866), Filotheu sv. Fr. Saleského (1865), vzdělal Kázání příležitostná (1854), Přehled dějepisu církv. (1857) a vydal znovu Bečákův Kancionál (1856).

Pok Václav (Poděbradský), nar. 23. září 1829 v Poděbradech, kancelista zemský v Praze. Sepsal básně Nová doba (1862), rozličné básně k příležitostem a psal do některých časopisů.

Poklop Jan V., nar. 3. června 1839 ve Velké Turné blíž Strakonice, učitel na hlavní škole u sv. Petra v Praze. Sepsal Zeměpis pro mládež v Čechách, a pro mládež na Moravě a Slézsku, Zeměpis pro mládež obecných škol, též Dějepis pro mládež (1868) a přispěl do Národní školy, do Pěstouna a do Učitelských listů.

Pokorný Martin, nar. 30. listopadu 1836 v Hradci Králové, profesor na Malostranském gymnasiu reálním v Praze. Sepsal Vyšší rovnice (1865), s J. Baldou Základy technologie (1862), s J. Jahnem druhý díl Kroniky práce, a psal do Literárních listů, do Kroka (1866) a do Naučného Slovníka.

Polák Matěj Milota Zdirad, nar. 29. února 1788 v Zásmukách, profesor jazyka českého na vojenské akademii Novoměstské, posléz generalmajor. Sepsal lyrickou báseň Vznešenost přírody (1819), některé básně do Prvotín pěkných umění a do Miliny (jmenovitě píseň Sil jsem proso na souvrati), a popsal v Dobroslavu Cestu svou do Vlach (1820). Zemřel 31. března 1856

Polášek František, nar. 4. října 1757 v Příboře, vicerektor generálního semináře Hradištského (1786—90), profesor bohosloví na lyceum v Olomouci (1794—1803), a potom farář a děkan v Dolanech. Kazatel na slovo vzatý. Sepsal Výklad na epištoly nedělní (1782), Nový zákon pro lid (1791), Křesťanské mravné učení v příkladech (1807), Rozvrhy kázání (rukopis) a některé jiné spisy nábožné. Zemřel 4. července 1818.

Pondělík František, nar. 4. října 1828 v Budějovicích, kaplan v Údlících. Sepsal Rukověť dějepisu zjevení Božího (1859).

Z Prahy Vavřinec, viz z Březové Vavřinec.

Z Prachatic Křišťan, nar. ok. r. 1368 v Prachaticích, doktor a profesor na vysokém učení Pražském, od r. 1405 farář u sv. Michala, administrátor konsistoře podobojí (1437—39) Slovnítný matematik, lékař a theolog. Se-psal Bylinář (1416) a knihy lékařské (vyd. r. 1544). Zemřel 5. září 1439.

Pravda František, viz **Hlínka Vojtěch**.

Prefát Oldřich z Vlkánova, nar. 21. května 1523, měšťan Pražský. Vypsal Cestu svou do Benátek a do Palestiny (1563). Zemřel 26. července 1565.

Presl Jan Svatopluk, nar. 4. září 1791 v Praze, doktor lékařství a profesor zoologie a mineralogie na univ. Pražské, hlavní vzdělavatel přírodovědy české. Se-psal a vydal Rostlinář s obrasy (1820), Lučbu (1828), Se-avectvo (1834), Nerostopis (1837), Počátky rostlinství (1848) a obšírný Rostlinopis (1846), přeložil Cuvierovo dílo o převra-tech kůry země (1834) a Poppeovu technologii (1836) a psal do Kroka (1821—37) a do Časopisu technologického (1838), kteréž časopisy redigoval. Zemřel 12. dubna 1849.

Přibík z Hradenína, nazván **Pulkava**, mistr svob. umění, správce školy u sv. Jiljí v Praze a potom farář v Chudenicích. Přeložil z latiny Kroniku Českou, z nařízení císaře Karla IV. se-psanou. Zemřel r. 1380.

Přibík Jan Pravoslav, nar. 4. dubna 1811 v Mníšku, učitel v Berouně a ve Vysočanech. Vydal Mluvnici německé a české řeči (1847), Počítání písemné (1837), Čítanku přírodopisnou (1851) a některé jiné spisy pro mládež; též přeložil několik her divadelních.

Procházka František Faustin, nar. 13. ledna 1749 v Nové Pace, kněz řádu Paulánského, bibliotekář universitní a ředitel gymnasiální v Praze. Vydal Nový zákon, Bibli svatou (1780 a 1804), Kroniku Boleslavskou (1786), Kroniku Pulkavovu (1786), Prefátovu cestu do Jerusalema, a některé spisy sv. Augustina a Erazma Roterodamského. Zemřel 2. prosince 1809.

Procházka Jakub, nar. 23. července 1818 ve V. Pavlovicích v Brněnsku, špirituál kláštera Voršilinského v Brně. Se-psal Život sv. Františka Borgia (1860) a sv. Agely (1862), přel. z francouziny Život sv. Alžběty (1855) a psal do Hlasu Brněnského.

Procházka Josef (Devítský), nar. 16. února 1811 v Jindř. Hradci, doktor lékařství tamtéž. Se-psal Rozmluvy české a německé (1848), Nerostopis (1852), povídky Perle a koraly (1842), přeložil některé povídky Schmidovy, Nieritzovy a jiné a hry divadelní Dobrý ton (1837), a Dva přátelé a jeden kabát (1838), též psal do Večerního vyrazení, Jindy a Nyní, Luníra a do Květů (Děje Jindřichohradecké). Zemřel 18. června 1856.

Procházka Josef, nar. 28. února 1822 v Mlčechvostech, první kazatel evang. v Námyslově v pruském Slézsku, nyní v Lysé v Čechách. Přeložil Školku řeči uherské (1846), Zachokkův Křesťanský

poklad domácí (1851) a sepsal Upřímné slovo ke katolickým měšťanům a Vůdce lidu (1850).

Procházka Matěj, nar. 4. února 1811 v Brtnici na Moravě, profesor náboženství a jazyka českého na vyš. gymn. Brněnském. Sepsal některé básně, povídky. Obrana Marie (1855), Život bl. Jana Sarkandra (1861); biskupa Stanislava Pavlovského (1862) a s Frant. Valouchem život sv. Jana Kapistrána (1858), přeložil Fesslerovy Dějiny církve Kristovy (1865) a Dějiny zjevení Božího (1866), a psal do Hlasu jednoty katolické, jejíž od r. 1849—51 redigoval, do Cyrilla a Methuda (1849), Časop. kat. duchov., Blahověsta a do jiných časopisů, též do kalendáře Moravana.

Procházka Tomáš, nar. 11. prosince 1803 v Ivančicích na Moravě, kaplan tamtéž. Sepsal Putování Krista Pána (1853) a psal do Čas. kat. duch., Blahověsta a do jiných časopisů. Zemřel 8. června r. 1868.

Procházka Vojtěch, nar. 18. dubna 1781 v Praze, farář v Kojeticích a posléz u sv. Vojtěcha v Praze. Sepsal některé písně, Kázání postní (1829) a několik kázání k slavnostem, psal do Hlasatele a redig. Čas. kat. duch. (1828). Zemřel 19. listopadu 1854.

Prusinovský Vilém z Vickova, nar. r. 1534 na Vickově v Moravě, probošt u sv. Petra v Brně a od r. 1665 biskup Olomoucký. Sepsal některé listy poselací, chované v archivě Kroměřížském. Zemřel 16. června 1572.

Puchmayer Antonín, nar. 11. ledna 1769 v Týně nad Vltavou, farář v Radnicích. Složil básně, tištěné v Sebrání básní a zpěvů (1795—1814) a podruhé s názvem „Fláčky“ (1833), přeložil Montesquieuovu báseň Ochrám Gnidský (1804 a 1836), sepsal Dobropisemnost ruskočeskou (1805), Rýmovník (1824) a pojednání o prosodii české (1833), Kázání nedělní (1825) i sváteční (1826) a převedl na česko Kašpara hraběte ze Šternberka Pojednání o bylinářství (1819) a Krátké naučení o hospodářství (1817). Zemřel v Praze 29. září 1820.

Z Púchova Zikmund (Ziga Púchovský), nar. ok. r. 1520 v Chraštanech, šlechtic učený. Vzdělal dle Šeb. Münstera Kosmografii Českou (1554) a sepsal část Kroniky české, která však tiskem nevyšla. Zemřel asi r. 1584.

Püner Kliment, nar. 1811 v Praze, doktor lékařství v Modoši v Uhřích. Přeložil Bulverův román Noc a jitro (1845) a některé jiné povídky a hry divadelní.

Purkyně Jan, nar. 17. prosince 1787 v Libochovicích, doktor lékařství, prvé (1824—48) profesor fyziologie na universitě Vratislavské, od r. 1849 na univ. Pražské. Slavný fyziolog a přírodovědec. Sepsal mnoho pojednání přírodovědeckých do Kroka, do Čas. Mus. a do Živy, zejména o ideálnosti prostoru zrakového (1837), psychologické bádání o prostozoru (1840), o fyziologii vůbec (1852), o zprostonárodnování věd (1853), o fyziologii snů (1857), o animálním magnetismu

(1858), o člověku a přírodě (1853), o člověku eo vládci přírody (1854), o smyslech (1853), o dýchání (1856), o tajemnostech přírody (1859), o akademii (1861), o zřízení české nár. akad. vědecké (1863) a j.; kromě toho přeložil Schillerovy lyrické básně (1841) a část Tassova Osvobozeného Jerusáléma, redigoval Průmyslovou školu (1858—62) a rediguje Živu (1853—68).

Purkyně Emanuel, nar. r. 1832 ve Vratislavi, doktor filosofie a prof. přírodních věd na lesnické škole v Bělé. Sepsal některé rozpravy o botanice a přírodovědě do Živy a do Naučného Slovníka.

Q.

Quadrát Bernard, nar. 12. listopadu 1821 v Praze, profesor chemie na technickém ústavu v Brně. Sepsal Základy chemie pro školy reální (r. 1862) a přispěl do Časop. Mus.

R a R.

Ráb Václav, nar. r. 1807 v Benátkách nad Jizérou. Sepsal Básně smíšené (1836). Zemřel 19. prosince 1838.

Radlinský Ondřej, nar. 8. července 1817 v D. Kubíně v Oravě, doktor theol a farář v Kútech blíž Holíče. Sepsal Pravopis slovenský (1850), Nábožné výlevy srdce a Výklad nedělních evangelii (1851).

Randa Antonín, nar. 8. července 1834 v Bystřici nad Úhlavou, doktor práv a profesor zákonníka občanského a práva obchodního na univ. Pražské. Podal některá důkladná pojednání do Právnicka.

Rank Josef, nar. 22. října 1832 v Hubertově v Žatecku, adjunkt archivu městského v Praze. Sepsal kapesní slovník novinářský (1862), Slovník kapesní jazyka českého a německého (1863), spisek Poláci a Rusové (1863), sestavil kalendář Sokol (1868), vzdělal část Vočadlova Českého právníka a podal některé články do Slovníka Naučného.

Rank Karel, nar. 12. ledna 1838 v Hubertově v Žatecku, spisovatel v Praze. Sepsal Rostlinopis a slovník rostlinářský (r. 1868) a přispěl pracemi do Lumíra, Hvězdy Olomoucké a do Hospodářských novin (1862—68).

Rautenkranc Josef, nar. 22. března 1776 v Hradci Králové, ředitel hlavní školy v Nových Dvořích, potom farář v Sedleci. Sepsal některé básně vlastenské, mnoho článků naučných a publicistických do Hlasatele a Prvotín pěkných umění, Cvičení v mluvení jazykem německým (1808) a Kázání postní (1825) a přeložil některé spisy Jaisovy pro děti, knihu modlitební Pokrm duše a jiné. Zemřel 22. července r. 1817.

Rayman Frant. Josef, nar. 8. března 1762 v Jičíně, děkan v Častolovicích. Složil písně nábožné, básně epické *Máří Magdalena* (1816), *Poslední soud* (1817) a *Josef Egyptský* (1820) a veselohry *Sedlské námluvy* (1819) a *Vyhrané panství* (1820). Zemř. 3. led. 1829.

Řehák Antonín, nar. 2. srpna 1809 v Hradišti v Boleslavsku, profesor theologie, pak vicerektor semináře Litoměřického. Sepsal *Patristickou encyklopedii* (1851—58) a modlitby *Nábožná památka zesnulých v Pánu* (1845). Zemřel 13. ledna 1851.

Řehoř bratr, šlechtic český, původce jednoty bratrské r. 1467. Sepsal *Zprávu o počátcích bratří českých*, *Sedmero psaní k Rokycanovi*, *ujci svému*, a několik spisů náboženských. Zemřel v Brandýse nad Orlicí 12. srpna 1471.

Rendel Albrecht z Úšavy, prokurátor a r. 1516 podkomoří království Českého. Sestavil s p. Petrem a Zdenkem ze Šternberka první *Zřízení zemské*, vyd. r. 1500. Zemřel 9. září 1522.

Renger Karel, nar. 4. ledna 1842 v Jenčovicích blíž Turnova, spisovatel tamtéž. Sepsal některá přírodovědecká pojednání do *Živy* (1861—64) a do *Květd* (1866).

Rešel Tomáš, nar. v Jindř. Hradci, farář v Jarošově. Sepsal *Slovník latinskočeský* (1560) a přeložil knihu *Jesus Syrach* (1557), *Kázání Fridricha*, biskupa Vídenského (1561), *Katechismus* (1562) a *Nekřesťanské láni* (1562). Zemřel po r. 1575.

Řešetka Michal, nar. r. 1794 v Bobotě v Třebčanské stolici, farář v Dubnici a H. Súčí. Vydal *Kázně příhodné rozličných kazatelů* (1831) a přeložil *Výklad nedělních evangelií* (1851). Zemřel 9. května 1854.

Rettig Jan, nar. 21. července 1774 v Kvásinách blíž Solnice, rada magistrátní v Rychnově a v Litomyšli. Složil některé básně a frašky *Kouzedlná píšťala* (1810). Neškodí přátel zkoušeti (1822) a *Sňatek ze žertu* (1841), a psal do *Dobroslava*, *Čechoslava* a *Milozora*. Zemřel 26. července 1844.

Rettigová Magdalena Dobromila, rozená Artmannova, nar. 31. ledna 1785 ve Všeradicích v Berounsku, manželka předešlého. Sepsala *Mařenčin košíček* (1821), *Věneček* (1825) a *Chudobičky* (1829), několik her divadelních, *Českou domácí kuchářku* (1826) a *Mladou hospodyní* (1840), přeložila *Kotzebuevy Příběhy pro dcery* (1828) a *Knihu modlitební pro ženské* (1827) a psala do *Dobroslava*, *Čechoslava*, *Milozora*, *Miliny*, *Jindy* a *Nyní*, *Rozličností*, *Poutníka*, *Přítele mládeže* a do *Čas. Mus.* Zemřela 5. srpna 1845.

Reuss Gustav, nar. 4. ledna 1818 ve Velké Revúci na Slovensku, doktor lékařství tamtéž. Sepsal *Květenu slovenskou* (1853) a podal pověsti slovenské a památnosti historické i národopisné do *Čas. Mus.* a *Památek archeologických*. Zemřel 12. ledna 1861.

Rezac Frant. Josef (Polehradský), nar. 8. ledna 1819 v Polehradech, prvé špirituál u sv. Jiří v Praze, nyní farář v Litni. Sepsal

Mluvnici pro mládež (1849), Obraz zemí českoslovanských (1849), Obraz země České (1844), Myšlenky o vězenství (1852), Pobožnosti k časům posvátným (1855) a mnoho pojednání do pedagogických časopisů Školy a života (1855—64) a Obecných listů naučných (1860—61), jež redigoval.

Rezníček Josef, nar. 1. května 1823 v Praze, úředník při krajském soudu v Plzni. Sepsal Novely (1847) a romány Jiří Doupovec a Nepřátelé poctivosti (1856).

Rieger František Ladislav, nar. 10. prosince 1818 v Semilech, doktor práv a majetník statku Mělečského v Praze. Publicista a řečník výtečný. Složil některé básně, přeložil divadelní hry: Pan Čapek od hr. Fredra (1853), Philippertova Škaredou sestru a Chojeckého Vládu a lásku, též Irvingův Život Mohamedův (1854) a Drozovo politické hospodářství (1853); sepsal rozpravu o statech a pracech nehmotných (1850), O promyslu a postupu výroby jeho (1860), obraz statistický: Čechy, země a národ (1863), Rukověť k poznání příslušnosti zastupitelstva okresního (1866). a psal do Květů, Poutníka (1847) Lumíra, Čas. Mus., a Naučného Slovníka, jehož jest redaktorem.

Rirenšaft Alois, nar. 29. ledna 1813 v Plzni, ingrosista při účtárně v Praze. Sepsal frašky Stará láska nezahyne (1844) a Lépe malým pánem býti nežli velkým (1846), a přispěl ku Květům a k Rodinné kronice (1864).

Ritter z Rittersberka Ludvík, nar. 19. listopadu 1809 v Praze, učitel hudby ve Lvově, pak v Praze. Sepsal Povídky (Zábavné spisy 1853), romány Kronika lazební (1855) a Rozbroj Přemyslovců (1858), přeložil Kockovy romány Voják a kněžna a Trojlístek studentů Pařížských (1854), Ustrjalovy Dějiny ruské (1856) a Siemienského Děje polské (1863), a psal do Květů, Včely, Lumíra a Čas. Mus. Zemřel 6. června 1858.

Rodovský Bavor z Hustiřan, nar. r. 1526, pán na Radostově. Sepsal Řeči starých filosofů (1572) a rozpravu o požehnaném kameně filosofském, přeložil Tajnosti Aristotelovy (1574), Život Alexandra Velikého a některé věci z Plutarcha, kteréžto dva poslední spisy nazmar přišly. Zemřel v Budyni r. 1592.

Roh Jan, nar. v Domažlicích, kněz jednoty bratrské a důkladný znatel jazyka českého. Složil některé písně do kancionálu bratrského (1520), jež vydal s bratrem Lukášem, opravil Nový zákon Boleoslavský (1525), od bratra Lukáše přeložený, a mnohé jiné spisy od bratří sepsané. Zemřel v únoru 1547.

Rohn Jan Karel, nar. r. 1711 v Liberci, z řádu bílých křižovníků v Praze. Sepsal Slovník čtyřdílný. česko-latinsko-německý, nazvaný Nomenclator (1764—68). Zemřel 28. listopadu 1779.

Rokos Frant. Alex., nar. 25. března 1797 v Loděnicích, farář v Tachlovicích. Sepsal básně epickou Ivan (1823), Básně smíšené (1827), Povídky pro mládež (1830), Výlevy citů křesťanských

(1824), *Pastvu duchovní* (1831) a *Kázání* (1836—39): též psal do *Čechoslava* a do *Květů*. Zemřel 3. května 1850.

Z Rokycan Jan, nar. ok. r. 1395 v Rokycanech, farář Týnský a od r. 1444 administrátor arcibiskupství Pražského. Sepsal *Výklady a kázání na čtení nedělní* (1470) a některá jiná kázání, listy proti bratřím a některé traktáty polemické. Zemřel 22. února 1471.

Rosa Václav, nar. ve Zdicích, doktor práv a rada při apelaci v Praze. Sepsal gramatiku českou, nazvanou *Čechořečnost* (1672) a *Slovař etymologický*. Zemřel 27. února 1689.

Rosácius Jan (Řešátko), nar. v Hořovicích, farář v Litni a od r. 1613 u sv. Mikuláše v Praze, r. 1621 ze země vypovězený. Sepsal *Kázání pohřební* (1613—20), *Modlitby* (1615) a *Korunu neuvadlou českých mučedníkův Božích* (1621).

Rosácius Tomáš (Řešátko), nar. v Soběslavi. Sepsal *Písně o smrti a smrtedlnosti* (1607), *Kancionál celoroční* (1610) a přeložil *Mathesiuv spis o stavu manželském* (1574), *Fischerovu Postillu dítek* (1578) a *Nové léto* (1581).

Rozkochaný Klen, Slovák, rektor školní v Praze. Sepsal *Slovník latinsko-český, řečený Bohemarius*, r. 1360—64.

Rozum Jan Václav, nar. 7. září 1824 v Louňovicích, profesor na vyšší reální škole německé v Praze. Sepsal *Hádanky mládeže* (1849) a vydal některé jiné poučné a zábavné spisy mládeže, *Krasořečníka* (1852), *Biblioteku staročeskou* (1853—56) a *Seznam knih českých* (1854), též psal do *Zlatých klasů*, jež r. 1854 redigoval. Zemřel 13. dubna 1858.

Z Rožmberka Jošt, nar. r. 1430, probošt u sv. Víta na hradě Pražském a r. 1457 biskup Vratislavský. Sepsal traktát o *spravedlnosti a nespravedlnosti*, *Podání královně Johaně* (1465) a *králi Jiřímu* (1467), a přeložil *Třinácte výrokův (šprochův) vajovských*. Zemřel 12. prosince 1467.

Z Rožmberka Jošt, nar. 31. července 1488 v Krumlově, vladař domu Rožmberského. Sepsal knížku o *štěpování* (tišt. r. 1598). Zemřel 15. října 1539.

Rožnay Samuel, nar. ve Zvoleně na Slovensku, kazatel církve evangelické v H. Mičíně a v B. Bystřici. Přeložil *Písně Anakreonovy* (1812), *Žabomyševálku* (v *Květech* 1834), některé idylly *Theokritovy* (v *Palkovičově Týdenníku*), několik kusů *Iliády* a *Krasického Myšiádu* a psal do *Vídenských listů*. Zemřel 14. listopadu 1815.

Rubeš Frant. Jaromír, nar. 19. ledna 1814 v Čížkově, syndikus v Načeraci, posléz adjunkt soudu okresního ve Skutči. Humorista oblíbený. Sepsal *Deklamovánky a písně* (1837—47), *Povídky a pověsti* (1847), *Harfenici* (1844), *Pan amanuensis na venku* (1842), vydával s F. Filípkem a F. Hajníšem *žertovného Palečka* (1842—47) a psal do *Květů*, do *Včely* a do *Vlastimila*. Zemřel 10. srpna 1853.

Ruda Josef, nar. 17. března 1807, doktor lékařství a knihovník Českého Museum v Praze. Vydal spis o loterii (1863) a o tabáku (1864) a psal do Čas. Mus. a do Archeol. památek.

Rudnay z Rudna Alexander, nar. 4. října 1760 ve sv. Kříži v Nitransku, farář Krušovský, arcijahen Šaštinský a od r. 1819 arcibiskup Ostřihomský a kardinál. Sepsal Kázně (1831) a přeložil některé listy Ciceronovy. Zemřel 13. září 1831.

Ruffer Vojtěch, nar. 14. prosince 1790, děkan koleg. chrámu na Vyšehradě. Sepsal Historii Vyšehradskou (1861), spisy nábožné: Devět stupňů k spasení (1855), Kristův bojovník (1853) a několikero knih modlitebních a psal do Čas. Mus. a kat. duchovenstva.

Rüffer Eduard (Züngel Em.), nar. 27. prosince 1835 na zámku Libwerdě v Dolní Lužici, spisovatel v Praze. Sepsal mnohé básně k příležitostem, některé básně a novely do Rodinné kroniky (1864) a do Květů (1866), román Papež a revoluce a truchlohru Na Balkáně (1868); též vydal s J. Vilímkem Veselého zpěváka (1862).

Rulík Jan, nar. 20. února 1744 ve Žlebích, měšténin a choralista v chrámě sv. Víta v Praze. Složil některé básně k příležitostem, povídky Veselý Kubíček a Boženka, přeložil Zábavné povídky (1804), Cestu z Moskvy do Číny (1800), Historii tureckou (1809), Schiffnerovu Galerii znamenitých osob země České (1803—10) a Krátká kázání (1810); vydal Kalendář historický (1797—1806), Učenou Čechii (1807) a mnoho jiných menších spisů historických a naučných; též redigoval Vlastenské noviny (1808). Zemřel 6. června 1812.

Růžička Josef, nar. 14. března 1808 v Kohoutově v Čáslavsku, vikář a katecheta něm. církve evang. v Praze. Vydal Sartoriovu postillu, Leškův Zpěvník (1854), Českobratrského Hlasatele (1849), kalendář Českobratrský (1852—55) a Bibli Kralickou (1865).

Růžičková Vlastimila, nar. 8. června 1828 v Plzni. Sepsala Básně (1859), novelu Msta v Lumíru, přeložila Zschokkova Uprchlce v Horách Jurských (1847) a některé jiné povídky.

Rvačovský Vavřinec, nar. 1525 v Roudnici, farář v Bohdánči, potom v Jevíčku a v Budějovicích na Moravě a posléz děkan ve Slaném. Sepsal Knížku Zlatou (1577), Masopůst (1580) a Výklad modlitby Páně (1585). Zemřel po r. 1585.

Ryba Jakub, nar. 26. října 1765 Přešticích, učitel v Rožmitále. Vydal Dvanácte písní mládeže (1800), Písně pohřební (1805) a Základy umění hudebního (1817). Zemřel 8. dubna 1815.

Rybay Jiří, kazatel církve evang. v Cinkotě v Uhřích, pilný sběratel památek literatury staročeské. Sepsal Pravidla zdvořilosti (1795) a přeložil z uherského Katechismus zdraví (1795). Zemřel 4. ledna 1813.

Rybicka Antonín, nar. 30. října 1812 ve Skutči, od r. 1849—51 překladatel zákonů říšských, nyní dvorský sekretář nejvyššího soudu ve Vídni. Sepsal pragmatické životopisy některých spisovatelů

českých, zejména V. M. Krameriusa (1859) a Fr. V. Kamaryta (1867) o sobě, P. Kristina z Koldína a Melantricha z Aventinu, D. Kynského a J. Rautenkrance v Čas. Mus., J. Zieglera ve Škole a Živ., Ad. Zalužanského a M. Šuda ze Semanína v Živě a j.; podal mnoho pojednání topografických, genealogických a archeologických do Archeol. památek, do Čas. Mus. a Lumíra a Sbírku českých řečí a přísloví právních do Právnicka (1861), popsal město Vídeň v Poutníku (1847), erby a pečeti stavu kněžského v Čechách v Pojednáních české společnosti nauk (1862), psal o umění heraldickém (1863), a přispěl hojnými pracemi do Květů, do Včely, Blahověsta, Poutníka od Otavy, Sborníka, do Rodinné kroniky, zvláště pak do Naučného Slovníka.

Rychlovský Jan, nar. 24. prosince 1752 v Poniklém blíž Jilemnice, farář v Opočně, od r. 1796 kanovník u sv. Víta na hradě Pražském a r. 1808 sufragán arcibiskupův. Řečník slovutný. Sepsal Kázání nedělní, sváteční a příležitostná (1818—23). Zemřel 26. července 1811.

S.

Sabina Karel, nar. 28. prosince 1814 v Praze, spisovatel tamtéž. Sepsal Básně (1841), hry divadelní: Vo studni (1867) a Černá růže (1868), Povídky a novely (1837 a 1845), romány Blouznění (1857), Hedvika (1858), Věčný ženich (1858—63), Jen tři léta (1860) a j., Historické obrazy (1844), Život Napoleonův (1848), Dějepis literatury československé až do r. 1620 (1860—66) a Kroniku války pruskorakouské (1867); též psal do Květů (1836 a 1866), Věnce, Vlastimila, Čas. Mus., Lumíra, Rodinné kroniky a do Svobody.

Sartorius Daniel, nar. r. 1704 ve Štítníku, kazatel církve evang. v B. Bystřici. Sepsal Květnou zahrádku biblickou (1742), Biblickou historii (1744) a Postillu sumovní (1746). Zemřel r. 1763.

Sázavská Anna, viz **Fričová Anna**.

Saska L. František, nar. 16 června 1832 v Libáni v Jičínku, profesor gymnasiální v Klatovech. Sepsal Mythologii řeckou a římskou pro gymnasia (r. 1867), přeložil Platonovu rozmluvu Laches (r. 1862) a Obranu Sokratovu (r. 1868), a psal do Čas. Mus. a Kroka (r. 1866), do Zlatých klasů, Humoristických listů a do Šumavana.

Szeberiny Jan, nar. 1780 ve Velké Vsi v Oravě, farář evang. a superintendent ve Štávnici. Sepsal některé řeči (1837) a vydal Zpěvník a Agendu. Zemřel 11. února 1857.

Sedláček Vojtěch, nar. 24. února 1785 v Čelákovicih, premonstrát kláštera Teplského a profesor matematiky a fyziky na filosofickém ústavu v Plzni. Sepsal Základy geometrie (1822), Základy fyziky (1825), Paměti Plzenské (1821), některé básně a kázání ku příležitostem, a psal do Hlasatele (1818), Rozmanitostí, Dobroslava,

Přítele mládeže, Casop. Mus., a Casop. katol. duchovenstva. Zemřel 2. února 1836.

Semian Michal, nar. v srpnu r. 1741 ve Vradišti blíž Uh. Skalice, kazatel evang. v Pezinku. Složil některé písně, Historii knížat a králův Uherských (1786) a vydal Písmo svaté. Zemřel r. 1810.

Sicha Karel, nar. r. 1815 v Úsobrně blíž Jevíčka, farář v Hošťálkově na Moravě. Sepsal Kázání (1855—57).

Sichra Matěj, nar. 21. prosince 1776 v Ústí nad Orlicí, farář v Jimramově a ve Žďáře na Moravě. Sepsal Povídatele (1815—17), Kratochvilníka (1819), Povídačky pro mládež (1822—25), Kratochvilnou včelinku (1827), Fraseologii českou (1821—22), Kázání nedělní (1814) a sváteční (1817) a hospodářskou knihu Veleslavín (1847); přeložil několik her divadelních, a psal do Prvotín pěkných umění, do Dobroslava, Milozora, Poutníka slov., Přítele mládeže a Časop. Mus. Zemřel 19. března 1830.

Silvan Jan, nar. asi r. 1500 na Slovensku, písař pana Popela z Lobkovic v Čechách. Složil Písně nábožné (1571). Zemřel 14. února r. 1572.

Skála ze Zhoře Pavel, nar. 10. července 1583 v Praze, radní písař v Žatci, od r. 1618 úředník vlády directorské v Praze a od r. 1628 co vyhnanec ve Freibergu v Míšni. Proslulý historik. Sepsal Chronologii církevní, jdoucí až do r. 1628 a obšírnou Historii církevní od časův apoštolských až do konce r. 1623. Zemř. po r. 1640.

Skřivan Antonín, nar. 7 dubna 1818 v Kruzburku, ředitel školy kupecké v Praze. Sepsal Nauku o slohu kupeckých listů (1850), Směnkářství (1850), Počtářství pro život obecný (1851), Českého obchodníka (1851), rozpravu o papírech státních (1857), o penězích, měrách a váhách (1858), o spořitelnách (1854) a o kupeckém účetnictví (1864); též přeložil Móčnickovy knihy početní a psal do Sborníka a Naučného Slovníka.

Skřivan Gustav, nar. 11. dubna 1831 v Kruzburku, profesor vyšší matematiky na polytechnickém ústavu Pražském. Sepsal rozpravu k theorii řad bezkonečných (1862), Základy analitické geometrie (1864) a Přednášky o algebraické analýsi (1865). Zemřel 6. ledna 1866.

Sladkovský Karel, nar. 22. června 1823 v Praze, doktor práv tamtéž. Publicista a řečník výborný. Sepsal některé řeči ku slavnostem, na př. k slavnosti Havlíčkově v Borové (1862), Komenského v Brandýse nad O. (1865), Kladení základního kamene k národnímu divadlu (1868) a j., a krom toho mnoho pojednání publicistických do Hlasu a do Národních Listů. Jeho řeči obsahují se ve zprávách stenografických sněmu Českého.

Sláma František, nar. 16. května 1792 v Bojenicích, farář v Chrašticích a děkan v Bechyni. Sepsal Obraz minulosti města Prachatic (1838) a některé rozpravy historické do Časop. Mus., přeložil

několik spisů K. Schmida, a psal do Rozličenosti, Včely, Květů a do Čas. kat. duchovenstva. Zemřel 5. srpna 1844.

Slavata Vilém z Chlumu a Košumberka, nar. 1. prosince 1572 na Čestíně Kosteletě, za císaře Rudolfa II. dvorský maršálek a po bitvě Bělohorské nejvyšší kancelář král. Českého. Sepsal Příběhy od Ferdinanda I. až do Rudolfa II. a Paměti své o věcech z let 1600—1620. Zemřel ve Vídni 19. ledna 1652.

Slaviček Josef, nar. 10. března 1818 v Tišicích, profesor práva a řádu trestního na akademii Prešpurské, pak na universitě Pražské. Sepsal Úvod ve studium trestního práva a rak. zákona trestního (1866) a psal do Právnicka (1862). Zemřel 26. září 1867.

Sloboda Daniel, nar. 20. prosince 1809 v Uh. Skalici, farář evang. v Rusavě na Moravě. Sepsal Rostlinictví (1852), přel. M. Ferreala Tajnosti inkvisice (1863) a psal do Týdenníka mor. (1848), Moravských Novin a Moravské Orlice.

Slota Jiří, nar. 24. března 1819 v Rajci v stolici Třeňčanské, prvé kaplan v Žeraticích u Brna, nyní farář v Tužíně blíž Přivize na Slovensku. Vydal Zrcadlo maličkých (1847), Historii gymnásium B. Bystrického (1858), redigoval církevní časopis Cyrill a Method (1854—55) a Slovenského národního učitele (1860—64) a psal do některých časopisů církevních.

Slovák Pavel (Slovaci), kněz jednoty bratrské a od r. 1596 správce sboru Landškrounského. Přeložil J. Leria Historii o plavení se do Brasilie (1590) a Lavatisova kázání o drahotě a hladu (1591) a sepsal traktát o moru a zemětřesení (1600). Zemřel 7. ledna 1604.

Slovák Václav, nar. v Turnově, farář ve Střenicích a od r. 1590 a v Rožďalovicích. Sepsal Výklady řečí celoročních (1613), Vysvětlení biblí malé (1615), Modlitby obecné (1610) a jiné spisy nábožné. Zemřel po r. 1620.

Smetana Josef František, nar. 11. března 1801 ve Svinštanech blíž Náchoda, kněz promonstrátského kláštera Teplského a profesor fysiky a přírodopisu na filosofickém ústavu, pak na gymnásium v Plzni. Sepsal Základy hvězdářství (1837), Fysiku (1842), Počátky fysiky (1852), Obraz starého světa (1834) a Obecný dějepis občanský (1846), a podal mnohá pojednání do Kroka, do Čas. Mus., do Čas. kat. duchov. a do Živy. Zemřel 18. února 1861.

Smolík Josef, nar. 6. listopadu 1832 v Novém Bydžově, profesor na vyšší škole reální v Pardubicích. Sepsal Nauku o slohu (1858), Početní knihu pro nižší gymnasia (1861), Rovnice (1864), Životy matematiků českých a psal do Živy (1863) a do Kroku (1865).

Sobek Burián z Kornic, r. 1517—24 kancelář Starého města Pražského. Přeložil knihu kronik Jana Kariona (1541). Zemřel po r. 1542.

Sobotka Ferdinand, nar. r. 1836 v Nouzovském mlýně blíž Kolína. Básník samouk. Složil některé básně, tištěné v Lumíru.

Šolař Jeronym, nar. 3. května 1827 v Jindřichově Hradci, kněz premonstrátského kláštera Želivského. Sepsal Dějiny biskupství Kralohradeckého (rukopis) a přispěl do Archeol. památek.

Srdínko František, nar. 7. února 1830 v Kuklenách, ředitel arcibiskupského alumnátu v Praze. Přeložil J. Schustera Biblický dějepis (1863), I. Stelziga Rozjímání jiných a panen (1865) a psal do Blahověsta, jež rediguje, a do jiných časopisů.

Srnec z Varvažova Jakub, nar. v 1. polovici XVI. století. Sebral Příslovi česká, vyd. r. 1582.

Soukop Jan, nar. 10. května 1826 v Třebíči, farář v Doubravici na Moravě. Sepsal básně, nazvané Velehradky (1862), Kytici Velehradskou (1863) a jiné básně k příležitostem, popsal Macochu a jeskyně Sloupské (1858) a psal do Hlasu Brněnského, Blahověsta, Živy, Mor. Orlice a do kalendáře Moravana.

Stach Václav (Podbělovský, Petrín), nar. 1757 v Přesticích, od r. 1791—1801 profesor theologie pastorální na lyceum Olomouckém, potom na odpočinku ve Vídni. Sepsal některé básně k příležitostem a Starého veršovce (1805), Příruční knihu učitele lidu (1787), přel. Rojkovu Historii sněmu Kostnického (1785), Jindř. Seilera Náboženství nedospělých (1785), J. Federsenna Knihu mravů křesťanských (1786) a F. Giftschitze Výklady pastorální theologie (1789). Zemřel ve Vídni 24. dubna 1831.

Staněk Jan, nar. 29. května 1828 v Poříčí na Sázavě, profesor chemie na polytechnickém ústavu v Praze. Sepsal Chemii obecnou (1858—60) a psal do Pozora (1863). Zemřel 23. května 1868.

Staněk Václav, nar. 4. září 1804 v Jarpicích blíž Slaného, doktor lékařství v Praze. Sepsal Základy pitvy s atlasem (1840) a Přehled lebosloví, Prostonárodní přírodopis (1843), přeložil Ohledán mrtvých těl (1857), vydal s K. J. Erbenem Rhazesovo ranné lékařství (1863), a psal do Kroka, Květů, Včely, Vlastimila a do Čas. lékařů českých, jež spolu rediguje.

Stárek Jan, nar. 30. září 1795 v České Libchavě, doktor theologie a profesor mravního bohosloví a do r. 1847 řeči a literatury české na theol. ústavě v Hradci Králové. Přeložil Sv. Cypriána spisy vybrané (1844), některé spisy sv. Jana Zlatoustého, Historii církevního zjevení (1861) a psal do Čas. kat. duchov, Přítele mládeže a Časopisu Musejního.

Starý Karel, nar. 24. října 1832 ve Vepřové blíž Přibyslavi, učitel na vyšší dívčí škole v Praze. Vydal Obrazy z přírody (1862), přeložil Schödlarovu Zoologii a botániku (1865) a sepsal mnohé rozpravy přírodopisné v Živě, v Rodinné kronice, v Obrazech života a v Boleslavanu.

Straněnský Jan, nar. r. 1520, měšťan Počátecký. Vydával (od r. 1545—1578) Minuci a pranostiky české, přeložil postilly J. Hof-

mistra a (1551) a J. Spangenberg (1546). vydal Lament otců sv. (1572), některá kázání a knihy modlitební a naučné. Zemř. po r. 1588.

Stranský Antonín, nar. 29. října 1793 ve Velké Řetové, profesor theologie pastorální, děkan v Chrudimi a posléz školastik a rektor semináře biskupského v Hradci Králové. Přeložil Zlatou knihu Tomáše Kempenského (1828), Jaisovo Dobré símě a Modlitby dítek, též některé jiné knihy modlitební, a psal do Přítel mládeže, jež od r. 1838—46 redigoval. Zemřel 14. srpna 1858.

Ze Strážnice Martin, Moravan. Opsal r. 1390 Klena Rozkochaného slova Bohemarius a jeho Průpovědi v dialektu Strážnickém.

Strýc Jiří (Zábřežský), nar. r. 1536 v Zábřehu na Moravě, starší jednoty bratrské v Hranicích a Židlochovicích. Uvedl u verše Žalmy neb zpěvy sv. Davida (1587), přel. Kalvinův spis Sklad velkého zboží moudrosti nebeské (1595) a byl spolupřekladačem bible Kralické (Žalmů). Zemřel 25. ledna 1599.

Studnička Frant. Jos., nar. 27. června 1836 v Janově blíž Soběslavi, doktor filosofie a profesor vyšší matematiky a anal. mechaniky na polytechnice v Praze. Sepsal Stručný světlopis (1862), Základy sferické trigonometrie (1865) a Vyšší matematiku v úlohách (1865), a psal do Almanachu Dunaje (1861), Hvězdy Olomoucké (1862), Živy, Poutníka od Otavy, Květů (1866) a do Slovníka Naučného.

Sušil František, nar. 14. června 1804 v Rousínově v Brněnsku, doktor bohosloví a profesor bibl. studium nového zákona na theol. ústavu Brněnském. Přední theologický učenec českomoravský. Sepsal Básně (1847), Růže a Trní (1851), Anthologii z Ovida, Katula a j. (1861), Prosodii českou (1861), sebral a vydal Moravské národní písně (1860), přeložil Spisy sv. Otců apoštolských (1837), Hymny církevní (1846 a 1851) a J. Flavia Válku židovskou (1856). Zvláště památným učinil se novým z řečtiny přeložením a obšírným výkladem Evangelii (1864—1867). Kromě toho psal do Poutníka slovanského (1826), do Kroka (1851), do Čas. Mus. a Čas. kat. duchov., do Blahověsta, Hlasu moravského a Moravana. Zemřel v Bystřici pod Hostýnem 31. května 1868.

Svátek Josef, nar. 24. února 1835 v Praze, žurnalista tamtéž. Sepsal historickou povídku Anna z Kunštátu (1860), román Poslední Vršovec (1867), Život Napoleona III. a G. Garibaldiho (1862), a psal do Zlatých klasů, Lumíra, Obrazů života, Čas. Mus. a do Času.

Světlá Karolina (Johanna Mužáková, roz. Rottová), nar. 24. února 1830 v Praze, choť profesora na vyšší reálce české tamtéž. Sepsala romány Láska k básníkovi (1860), První Češka (1861), Na úsvitě (1864), některé povídky a novely o sobě (1865) a v almanachu Máji (1858—62), v Poslu z Prahy, v Lumíru, v Obrazech života, v Zlaté Praze, ve Květech (1866) a v Dědictví maličkých (1867).

Svoboda František, nar. 22. března 1778 v Praze, profesor gymnasiální v Litoměřicích, v Hradci Kr. a na Starém městě v Praze.

Složil některé písně a přeložil Zschokkův Zlatodol (1830), též Mravné povídky (1831) a některé jiné spisy Schmidovy a Jaisovy. Zemřel 16. července 1864.

Svoboda Jan Vlastimil, nar. 1. října 1803 v Hořepníce, učitel na Hrádku a pak ředitel školy u sv. Mikuláše v Praze. Výtečný pěstoun malých dětí. Sepsal Školku (1839), Malého čtenáře (1840), Malého Písaře (1841) a Malého Čecha a Němce (1842). Zemřel 28. září r. 1844.

Svoboda Leopold, nar. 25. března 1823 ve Skutči, koncipista vlády zemské a překladatel zákonů zemských v Opavě. Podal některé práce topografické a genealogické do Archeol. památek a do Naučného Slovníka.

Svoboda Václav Alois (Navarovský), nar. 8. prosince 1791 v Navarově, profesor tříd humanitních na gymnásium Jindřichohradeckém a Malostranském v Praze. Složil některé básně, směšno-bru Karel Skreta (1841), přeložil Výbor básní Schillerových (1847) a podal některé práce do Hlasatele (1808), Prvotín pěkných umění (1813), do Kroka, Čas. Mus. a Čas. kat. duchov. Zemřel 8. ledna 1849.

Svoboda Václav, nar. 13. dubna 1813 v Minicích, první profesor Staroměstského gymnásium Pražského a ředitel gymnasia Prešpurského, nyní školní rada gymnasiální v Praze. Sepsal Čítanku (1852), Skladbu jazyka latinského (1853) a psal do Čas. Mus. a j. č.

Sýkora Jan, nar. r. 1780, učitel na hlavní škole v Plzni. Sepsal Poukázání, dobře česky a německy čísti (1835) a Německou mluvnici Čechům (1844). Zemřel 2. září 1845.

Šádek Karel, nar. 29. června 1783 v Nové Pace, ředitel hlavní školy v Hradci Králové. Sepsal Zeměpis všeobecný (1822—24), Fysiku (1825) a Mechániku (1830). Zemřel 18. října 1854.

Šafařík Pavel Josef, nar. 13. května 1795 v Kobelářově na Slovensku, do r. 1833 direktor gymnásium v Novém Sadě, posléz kustos a bibliotekář universitní biblioteky v Praze. Přední jazykozpytec slovanský. Sepsal Muzu tatranskou (1814), Počátky básnictví Českého (s Palackým r. 1818), Starožitnosti slovanské (1837), Národopis slovanský (1842), Mluvnici staročeskou (1845) a mnoho pojednání jazyko- a dějzpytných do Kroka (1821), do Čas. Musejního, jež od r. 1838—43 redigoval, a do spisů české společnosti nauk; též některé rozpravy národopisné do Světozora (1834—35), jehož redaktorem byl; vydal Písně světské lidu slovenského (1823), Památky dřevního písennictví jihoslovanského (1851), Památky písennictví hlaholského (1853), Životy sv. Konstantina, Methodia a Simeona (1851), přel. částí Oblaků Aristofanových a Schillerovu M. Stuartku (1831), a psal do Prvotín pěkných umění (1817). Zemřel 26. června 1861.

Šafařík Vojtěch, syn předešlého, nar. 26. října 1829 v Novém Sadě, bibliotekář polytechnického ústavu v Praze. Sepsal *Základy lučby* (1859), přeložil *Humboldtovy Pohledy na přírodu* (1863) a psal do *Čas. Mus.*, do *Živy a Naučného Slovníka*.

Samal Jan, nar. 22. června 1791, oficiál krajského soudu v Mladé Boleslavi. Slovnítný zahradník. Sepsal *Pěstování chřestí* (šparglu, 1852), *Venkovského zahradníka* (1865) a podal mnoho článků o zahradnictví do časopisů. Zemřel 4. srpna 1866.

Šanda František, nar. 27. prosince 1831 v Novém Městě u Chlumce, profesor matematiky na reálním gymnásium Tábořském. Sepsal *Měřictví a rejsování* (1860), *Rejsování od ruky* (1862) a *Počátky stavitelství* (1868), s J. Niklasem sepsal *Slohy stavitelské* (1865) a upravil znovu k tisku *Joendlovo Stavitelství* (1862) a psal do *Slovníka Naučného*.

Šanta Antonín, nar. 6. května 1817 v Chocni, děkan v Litomyšli. Přeložil z franc. *Guerinovy Cesty po světě* (1855) a psal do některých časopisů.

Šedivý Prokop, spisovatel v Praze. Sepsal povídky *Maran a Onyra* (1791), *České Amazonky* (1792), *Mnislav a Světivina* (1794), *Krásná Olivie* (1794) a j., hry divadelní *Masné krámy* (1796), *Lesní duch* (1799), *Pražští sládci* (1819), a přeložil mnoho jiných; též psal o užitku divadla (1793).

Šembera Alois Vojtěch, nar. 21. března 1807 ve Vysokém Mýtě, profesor řeči a literatury české na universitě Vídeňské a redaktor českých zákonů říšských. Sepsal *Historii pánů z Boskovic* (1836), *Vpád Mongolů do Moravy* (1841), *Historii Vysokého Mýta* (1845), *Paměti Olomoucké* (1861), spis o Slovanech západních v pravěku (1868) a *Dějiny řeči a literatury české* (1858—68); mimo to *Rozpravu o rovnosti jazyka česk. a něm. na Moravě* (1848) a *Základy dialektologie československé* (1864); přeložil *Řád soudu civilního pro Uhry* (1853) a *Obecný zákoník občanský* (1862), vydal M. J. Husi *Dobropisemnost* (1857), *Zákon o živnostech* (1860), *Základní zákony státní království Českého* (1864) a *císařství Rakouského* (1868), pořádal *Posla z Moravy* (1837—49) a psal do *Časop. Mus.* (1829), *Čechoslava* (1830), *Jindy a Nyní*, do *Květdů*, *Včely*, *Týdenníka mor.* (1848), *Moravských Novin*, jež r. 1849 spolu redigoval, do *Mor. Orlice* a *Archeol. památek*.

Šembera Vratislav Kazimír, syn předešlého, nar. 4. března 1844 v Olomouci, žurnalista ve Vídni. Sepsal básně „Z mladých náder“ (1863), podal jiné básně do almanachu *Dunaje* (1861), do *Hvězdy Olomoucké* a do *Lumíra* a psal do některých časopisů.

Šima Matěj (Teyřovský), nar. 14. února 1825 v Týřovicích v Berounsku, kněz církevní a vychovatel u hraběte Otakara z Černína. Přeložil *Prescotovy Dějiny španělské* (1866) a psal do *Naučného Slovníka* a některých časopisů.

Šimáček František Josef (V. Bělák), nar. 2. prosince 1834 v Kostelci nad Labem, spisovatel v Praze. Vydával a nejvíce pracemi zásoboval Posla z Prahy, spis zábavný a poučný (1857—60), pak politický (1863—68), podal mnohá pojednání, zvláště k průmyslu se vztahující, do Pražských novin (1856) a do Zlatých klasů, a psal pilně do Národu, jež r. 1866—67 redigoval.

Šimbera Tomáš, nar. 29. ledna 1817 v Mělčanech blíž D. Kounic, farář prvé v Komíně u Brna, nyní v Myslibořicích. Sepsal Navedení ku včelařství (1861) a psal do některých časopisů.

Šimerka Václav, nar. 20. prosince 1819 ve Veselí, prvé profesor matematiky na gymnásium Budějovickém, nymí farář v Jenšovicích blíž Vys. Mýta. Sepsal Algebru pro vyšší gymnasia (1863) a Přidávek k ní (1864) a podal některé práce matematické do pojednání kr. české společnosti vědecké a do Kroka (1865).

Schindler Karel, nar. 13. července 1834 ve Zruči nad Sázavou, docent stavitelství a vyšší matematiky na lesnické akademii v Mariabruně. Sepsal Nauky lesnické (1865).

Šir František, nar. 15. října 1796 v Budyni, od r. 1820 profesor tříd humanitních, pak direktor gymnásium Jičínského. Přeložil a vydal Výbor ze spisovatelů řeckých (1826—28), Zápisky Marka Aurelia (1843), Kühnerovu Mluvnici řeckou (1852), některé povídky a pověsti Van der Veldovy, Müllnerovu smutnohru Vinu (1827), Obrazy Kavkazské (1842) a W. Skotta Richarda Lva (1865); sepsal Přírodopis (1835) a některá pojednání jazykozpytná a historická do Kroka (1824) a do Čas. Mus., též psal do Rozmanitostí, Čechoslava, Dennice, Květů a Včely. Zemřel 22. června 1867.

Škarda Jakub, nar. 11. března 1828 ve Škvřňanech blíž Plzně, doktor práv v Praze. Sepsal Návod k úřadování starostů obecních (1861), právnickou část Vočadlova Českého právníka (1862), Výklad zákonů o záložnách a sýpkách (1863), vydal Sběrku zákonů rakouských (1863—64) a psal některá pojednání právnická do Právnicka, jež od r. 1864 rediguje, a publicistická do Hlasu a Národních Listů.

Škoda Jan K., nar. 15. května 1810 v Příbrami, katecheta hlavní školy v Praze. Sepsal povídky Panna ve své důstojnosti (1840) a Ženská lest (1844), Postní řeči (1842) a psal do Přítele mládeže a do Květů.

Škorpík František (Zhorský), nar. 16. října 1814 v Malé Zhoři v Jihlavsku, doktor filosofie a děkan v Kučerově blíž Viškova. Sepsal Mluvnictví a zjevení (1847), Missie Tichomořské (1854) a psal do Čas. Mus., Hronky, Týdenníka (1848), Hlasu Brněnského a j.

Škultety August H., ředitel evang. gymnásium ve V. Revuci. Sepsal Básně (1840) a vydal s Palvem Dobšínským Slovenské pověsti (1858—61).

Šmídek Karel, nar. 17. května 1818 v Bystřici pod Pernštejnem, profesor náboženství na něm. gymnásium Brněnském. Psal do Hlasu

Brněnského, jež od r. 1859 rediguje, do Blahověsta, Časop. Mus., do Květů (1837) a do Mor. novin.

Šmitt Jan, nar. 10. září 1776 v Němcích, učitel na hlavní škole Kutnohorské a Klatovské. Sepsal Malou gramatiku německou (1813), Dobropísemnost něm. (1819), Gramatiku českou (1816), Elem. knížku k německému čtení (1818), Českoněmeckého přítele dětí (1823) a přelčil některé povídky (1812—14). Zemřel po roce 1824.

Schneider Karel Sudimír, nar. 14. prosince 1766 v Hradei Králové, právní ve Smidarech. Vydal Okus v básnění českém (1823 a 1830). Zemřel 17. května 1835.

Šohaj František, nar. 25. listopadu 1816 v Pacově, profesor na Staroměstském gymnásium Pražském. Sepsal Krátkou mluvnici latinskou (1853), přeložil Sofoklovu Antigonu (1851) a krále Edipa (1856), též Vyňatky z tragiků řeckých (1854) a podal práce některé do Květů, do Včely a do Čas. Mus.

Šolthés Gerson, nar. 1. dubna 1812 ve Velenicích u Poděbrad, správce církve evang. v Libici. Sepsal některé básně v České Včele (1839), povídku Zajatý mezi Čerkesy (1840), řeči pobřežní, nazvané Kvítí, sebrané na rovích miláčků (1840), a psal do Květů, do Včely a do Lumíra. Zemřel 30. srpna 1860.

Šoltys Ondřej, nar. v Mošovcích, kazatel církve evang. v Ivančině v stolici Turčanské na Slovensku. Sepsal Jádru historie obecné (1829), Počátky evang. učení (1831), Malého gratulanta (1834) a psal do Kalendáře Fejerpatakyho. Zemřel r. 1861.

Špachta Dominik, nar. 4. srpna 1803 v Jilovém, doktor theol. a děkan v Karlíně. Sepsal Krátkou mluvnici polskou (1836), Homiletiku (1849), kázání postní, nazvané Pilát (1852) a Malý katechismus (1855). Zemřel 6. května 1859.

Špatný František, nar. 8. března 1814 na Boru v Prachensku, do r. 1849 hospodářský úředník, potom sekretář okresního úřadu na Smichově a v Karlíně. Sepsal Slovník hospodářsko-technický (1843), Úřadování starostů obecních (1852), Zábavy myslivecké (1858), Holubářství (1862), Hedbávnictví (1863), redigoval Komersův Pokrok v rolnictví (1866) a psal do rozličných časopisů i do Naučného Slovníka.

Špindler J. Ervin (J. Květenský), nar. 29. srpna 1843 v Chocni, sekretář okresního zastupitelstva v Roudnici. Sepsal Básně (1866), román Bělohorští mučedníci (1867), přel. Al. Meissnera Žízku (1864) a přispěl do Rodinné kroniky, Lady, Zlaté Prahy, Lumíra a Květů (1866).

Špinka Václav, nar. 13. září 1797 v Habrech, správce arcibiskupské knihtiskárny v Praze. Přeložil frašku Kotzebuovu Liška nad Lišku (1818), V. Skotta Puritány (1840) a jiné povídky, a psal do Rozmanitostí, Hyllosa a Dobroslava. Zemřel 7. února 1842.

Špot Jan, nar. 3. ledna 1813 v Praze, doktor lékařství tamtéž. Psal do Posla z Budče a do Časopisu lékařského.

Špot Karel, nar. r. 1812 v Praze, doktor lékařství v Panenském Týnci. Sepsal Naučení o pomoci při porodu zvířat hospodářských (1863) a o Nemocech zvířat domácích.

Šrámek J. Jaromír (Březanovský), nar. 21. května 1820 ve Křteticích blíž Vodňan, první farář evang. v Rozumicích v pruském Opavsku, nyní gymnasiální profesor v Petrohradě. Sepsal básně, nazvané Chudobky (1861), Mluvnici jazyka francouzského (1864) a některé povídky v Zahradě Budečské (1852).

Šrůtek Josef, nar. 2. září 1822 v Náchodě, sekretář kanceláře konsistořské v Hradci Králové. Vydal Liturgiku (1852), Svatopostní epištoly a evangelia (1853), Mešní zpěvníček (1862), knihy modlitební, přeložil některé povídky dítek a Ludv. z Granady život K Pána (1854), vydává časopis Školník (1851—68) a Dědictví Maličkých.

Štefan Kristian, nar. 6. prosince 1820 v Jičíně, první profesor gymnasiální, nyní spisovatel v Hradci Králové. Přeložil povídky Soavovy (1845), Gógolovy pověsti Podobizna, Nevský prošpekt a Školáci Kyjevští (1846), Puškinovu Kapitánovu dceru (1847), Zajoskinova Jiř. Miloslavského (1851), Solohubova Taranta (1853), román Dvě modly (1862), Silvia Pellica spis o povinnostech (1862), část Cervantesova Don Quijota (1866) a Kornelia Nepota životopisy (1851). Psal také do Květů a do jiných časopisů.

Štefan Ondřej, nar. v Prostějově, kněz a od r. 1471 starší jednoty bratrské; spolupřekladač Bible Kralické. Zemřel v Jaroměřicích 21. července 1577.

Štelcar Jan Zeletavský, nar. r. 1530 na Horách Kutnách, farář v Kopidlně. Psal O marnosti žen a panen (1586), Knihu o stvoření světa (1591), Knihy modlitební (1588), Kázání k příležitostem a přeložil Zprávu o lichvě (1596). Zemřel r. 1596.

Štěpánek Jan, nar. 19. května 1783 v Chrudími, sekretář a spolutvůrce divadla Pražského, posléz soukromník v Praze. Složil některé básně příležitostné, veselohry Vlastenci (1815), Čech a Němec (1816), Berounské koláče (1818), Pivovár v Sojkově (1823), Co se vleče, neuteče (1832), činohry Břetislav (1813), Obložení Prahy od Švédů (1822), Korytané v Čechách (1814) a j.; přeložil mnoho kusů divadelních, Hospodářskou knihu Jiří Volný, Ponaučné listy hospodářské (1838—44), Joendlovo Stavitelství (1839), a psal do Hyllosa (1820), Čechoslava (1822), Pražských novin a Včely (1836—44), kteréž dva časopisy s J. Tomíčkem redigoval. Zemřel 12. února 1844.

Štěpnička Frant. Bohumír, nar. 13. října 1785 v Opatově v Jihlavsku, komorní rada v Brně. Složil básně Hlas lyry české (1817) a psal do Čechoslava, Dobroslava, Poutníka (1826) a Časop. Mus. Zemřel v Rak. Teplicích 26. srpna 1832.

Šteyer Matěj Václav, nar. 13. února 1630 v Praze, jezuita a profesor. Sepsal Dobropisemnost českou (Žáček 1668), vydal Kanonál (1683), Postillu (1591) a Pekelný žalář (1876), byl spoluvyda-

ratel Bible Svatováclavské (1677) a zakladatelem Svatováclavského Dědictví (1669). Zemřel 7. září 1692.

Ze Štítného Tůma či Tomáš, nar. ok. r. 1325, pán na Štítném v Tábořsku, muž v klasicích římských, ve spisech sv. Otců a v písmě svatém důkladně zručný. Sepsal některé výtečné spisy náboženské a mravokárné, zejména Řeči sváteční a nedělní, Řeči besední, Knihy učení křesťanského (1376) a Knihy o sedmi vstupních, přel. sv. Augustina Zrcadlo bříšných (ok. r. 1365) a Knížky Hugovy a přípravě svého srdce, a vzdělal asi 20 jiných menších spisů a rozprav. Zemřel r. 1405.

Štorch Karel Boleslav (Klatovský), nar. 15. listopadu 1812 v Klatovech, rada úřední zemské v Praze. Sepsal některé básně, Dárky hodným děvčátkům a chlapečkům (1846), přeložil Historii francouzskou a německou ku potřebě školní (1849), Balbiho zeměpis (společně se Zapem a Amerlingem r. 1835) a Porchatovu povídku Tři měsíce pod sněhem (1853); vydal Zábavník konstituční (1848) a psal některá pojednání filosofická a zeměpisná do Čas. Mus. a jiné články do Slovanky, do Vlastimila (r. 1843 a 1844), jež redigoval, do Květů, Včely, Obzora (1855) a jiných časopisů.

Štrauch Antonín, nar. 13. března 1831 v Jičínovsi blíž Jičina, spisovatel v Praze. Sepsal román Pustý dům (1858), přeložil Szedlerovu povídku Semeňko (1859), J. Dobrzaňského povídky Doma a za mořem (1863) a psal do Humoristických a Národních listů.

Štrobach Antonín, nar. 3. července 1814 v Praze, doktor práv a od r. 1849—53 rada vrchního soudu, potom advokát tamtéž. Sepsal Vzory výnosů soudních (1851) a některá pojednání v Časopise Mus., byl spolupřekladačem řádu soudu civilního (1847) a řádu trestního (1850) a psal do Květů a do Včely. Zemřel 22. listopadu 1856.

Štulc Václav Svatopluk, nar. 20. prosince 1814 v Kladně, první duchovní správce v domě slepých a prof. náboženství na Staroměstském gymnásium, od r. 1860 kanovník na Vyšehradě. Sepsal básně Pomněnky na cestách života (1845), Perly nebeské (1865), České dumy (1867) a některé písně; Život sv. Cyrilla a Methuda (1857), sv. Prokopa (1859) a některých jiných svatých; několik knih modlitebních a spis polemický Renan a pravda (1864); přeložil Mickiewiczova Konrada Wallenroda (1837) a Špechterovy bajky dítek (1844); vydával Biblioteku katolickou (1844—59) a Besedy katolické (1860), redigoval církevní časopis Blahověst (1847—61) a občanské noviny Pozor (1861—62), a psal do Květů (1836 a 1866), do Včely, do Přitele mládeže, Vlastimila a Rodinné kroniky.

Štur Karel, nar. 25. března 1811 v Trenčíně, profesor na evang. gymnásium a potom kazatel v Modře. Sepsal básně Ozvěna Tatry (1844) a podal jiné básně do Hronky (1836) a do Plodů prešpurských (1839). Zemřel 13. ledna 1851.

Štur Ludevít, nar. 28. října 1815 v Uhrovcí Zajovském v stol. Nitrianské, spisovatel v Prešpurku a v Modře. Sepsal rozpravu O národních písních a pověstech slovanských (1853) a psal do Hronky, do Květů, Vlastimila a Čas. Mus. Zemřel 12. ledna 1856.

Šturm Adam, nar. v Hranicích na Moravě r. 1530, radní písař v Litomyšli, potom kněz jednoty bratrské v Lipníku. Sepsal Výklady na evangelia (1540) a některé písně do kancionálu Šamotulského. Zemřel 5. října 1565.

Šturm Václav, nar. r. 1531 v Horšově Týně, jesuita a profesor. Sepsal Srovnání víry a učení bratrského (1582). Posudek kancionálu bratrského (1587) a některé jiné spisy proti bratřím českým. Zemřel v Olomouci 27. dubna 1601.

Šud Mikuláš z Semanína, nar. ok. r. 1485 v Litomyšli, mistr svobodných umění na vys. učení Pražském a slovutný hvězdář a matematik. Vydával od r. 1520—47 kalendáře (Almanach či Minucí) a vzdělal Titulář čily formy listů kancelářských. Zemřel 23. dubna 1557.

Schulz Ferdinand, nar. 17. ledna 1835 v Ronově v Čáslavsku, spisovatel v Praze. Psal do Lumíra, do Zlaté Prahy, do Zlatých klasů, do Rodinné kroniky, do Květů (1866), též do Obzoru literárního, jehož redaktorem byl, a přeložil s jinými Julia Caesara císaře Napoleona III.

Schulz Pavel, nar. 27. června 1828 v Knovizi u Slaného. sekretář obecní rady ve Mšeně. Přeložil Dumasův román Hrabě Monte Christo (1862), Štorechův román Katův pacholek (1863), Korzeniowského romány Hrbatý a král Vyhnaneč (1862) a některé povídky Hoffmannovy, též vydal Veselý zpěvník (1862), Pedagogiku všeobecnou (1863) a Přírodopis (1863).

Schwarz František, nar. 8. května 1840 v Pardubicích, sekretář okresního zastupitelstva v Plzni. Popsal národní slavnost k oslavě K. Havlíčka (1862), vyložil Zákon o okresním zastupitelstvu (1864), vydal almanach Růži (1860) a List otevřený o politickém a finančním řízení (1866), psal do Lumíra, do Času a Hlasů, Rodinné kroniky (1863—64), Dalibora a Poutníka od Otavy a redigoval r. 1864—65 Plzenské noviny.

Schwarzer Augustin, nar. 13. července 1833 ve Voticích, doktor filosofie a profesor na vyšším hospodářském ústavě v Táboře. Sepsal Počátky mechaniky a strojínictví (1862) a přispěl do Živy a do Kroka.

Švenda František, nar. 9. dubna 1741 v Hradci Králové, exjesuita. Sepsal obšírnou historii města Hradce Králové (1799—1818) a některá kázání. Zemřel 15. února 1822.

Švihlík Antonín Alex., nar. 6. února 1794 v Kralovicích, farář v Tuchlovicích. Sepsal povídky Jan Bohomysl (1825), Helena z Jilovi (1841), Slavibor (1842), Marcel (1843), Nalezenec (1844) a j. Zemřel 26. září 1846.

T.

Tablic Bohuslav, nar. 6. září 1769 v České Březové na Slovensku, kazatel církve evang. v Kost. Moravcích. Vydal Slovenské veršovce (1805), Poesie (1806—12), přeložil Anglické musy (1831) a Boileauxovo Umění básnické (1832), Lidomila (1813), Spaldingovo Určení člověka (1802), Kratičkou dietetiku (1819), Sumu práv uherských (1801); sepsal Cesty Boží (1805), Sbírkou svatých řečí (1821) a některé jiné spisy nábožné, též rozpravu o literním svazku Slováků s Čechy a Moravany v Čas. Mus. Zemřel 23. ledna 1832.

Táboraký Jan z Klokotské Hory, nar. 1500 v Klatovech, kněhpišar a strůjce nástrojů hvezdářských v Praze. Složil některé básně safické do kancionálů a popsal orloj na radnici Staroměstské. Zemřel r. 1570.

Tandler Josef Jakub, nar. 4. března 1765 v Praze, úředník při komorní hlavní výplatně tamtéž. Sepsal truchlohru Vůdce Taboritů a přeložil některé jiné hry divadelní (rukopis z r. 1787), Dokonalého jednatele či advokáta (1794) a vydal Popsání obyčejů při korunování králů českých (1791). Zemřel 8. srpna 1826.

Z Tardy Heřman, nar. 19. listopadu 1832 v Husinci v pruském Slézsku, od r. 1858 evang. farář v Hořatvi blíž Nymburka, nyní radní vrchní evang. rady církevní ve Vídni. Sepsal některá kázání, Dějiny církve evang. v Čechách od r. 1781 (v Památce slavnostní r. 1863), přeložil znovu a vydal Katechismus Heideberský, Helvetskou konfesi a Malý kancionál (r. 1868), a psal do Hlasů ze Siona, jež redigoval, do Husa a Naučného Slovníka.

Tesař František, nar. 20. dubna 1818 v Dubně v Prachensku, učitel na vzorní hlavní škole v Praze. Sepsal Mluvnici německou (1855), Druhou mluvnici něm. (1856) pro hlavní školy a Cvičení mluvnická (1862), redigoval s J. Řeháčkem vychovatelský časopis Posel z Budče (1848—51) a časopis mládeže „Komenský“ (1865).

Tham Karel Ignác, nar. 4. listopadu 1763 v Přelouči, učitel jazyka českého v Praze. Sepsal některé básně k příležitostem, Obranu jazyka českého (1783), Mluvnici českou (něm. 1785), Slovník česko-německý (1788) a některé jiné spisy jazykoučné; přeložil Schillerovy Loupežníky (1786) a Makbeta (1786) a Ekhartshausenovu Knihu modlitebni (1793). Zemřel 8. března 1816.

Tham Václav, nar. v Přelouči, bratr předešlého, soukromý spisovatel. Vydal Sbírkou českých básní (1785) a přeložil některé hry divadelní. Zemřel v cizině r. 1812.

Thun z Hohenšteina Lev, hrabě, nar. 7. dubna 1811 v Praze, c. k. tajný rada a člen panské sněmovny rady říšské ve Vídni, od r. 1849—60 ministr kultu a vyučování. Sepsal Úvahy o Čechách (1849).

Tieftrunk Karel, nar. 1. listopadu 1829 v Bělé v Boleslavsku, profesor na něm. vyšší škole reální v Praze. Vydal Historii českou

Pavla Skály ze Zhoře (1866) a podal práce historické do Čas. Mus., do Obecných Listů (1860), Archeol. památek (1861), Boleslavana (1862), Posla z Prahy (1863), Právnicka (1866) a Světozora (1868) a některé rozpravy mluvnické do Školy a života (1857) a do Sborníka.

Tkadleček Ludvík, služebník při dvoře královny Elišky Poměraňské ok. r. 1390. Sepsal Hořekování nad ztrátou milenky své.

Tomášik Pavel, nar. r. 1802 v Jelšavské Teplici v Gemeři, od r. 1849 profesor rhetoriky na evang. lyceum v Levoči, potom školní rada v Košicích a Budíně. Sepsal Paměti Jelšavské a Muraňské (1829) a činohru Obchodníci (1846), a psal do Sloven. novin a do kalendáře Košického (1861).

Tomášik Samuel, nar. 8. února 1813 v Jelšavské Teplici v Gemeři, farář církve evang. v Ohyžném. Sepsal známou píseň „Hej Slované“, některé jiné písně světské a nábožné a přispěl do Hronky a do Fejerpatakyho Pozorníka.

Tomek Mikuláš, nar. 6. prosince 1791 v Nekoři, doktor theologie a děkan kapituly Pražské. Sepsal Vysvětlení katechismu (1828) a psal do Čas. kat. duchov., jež r. 1829 spolu redigoval.

Tomek Václav Vladivoj, nar. 31. května 1818 v Hradci Králové, profesor dějepisu rakouského na universitě Pražské. Sepsal Dějepis obecný (1842), Dějepis český (1843, 1850 a 1863), Dějepis Rakouský (1845 a 1858), Dějiny university Pražské (1849), Dějiny města Prahy (1855), a Sněmy české dle obnoveného zřízení zemského (1868); vydal Základy starého místopisu Pražského (1866) a podal mnoho rozprav historických a místopisných do Čas. Mus. a do Památek arch., též psal do Květů, do Včely a do Naučného Slovníka.

Tomíček Jan Slavomír, nar. 15. července 1806 v Branně v Jičínsku, soukromý spisovatel v Praze. Sepsal Pravepis český (1850), Mluvnici českou s praktickým úvodem (1852), Básně (1840), Dobu prvního člověčenstva (1846), Děje anglické (1849), Děje španělské (1850), Obrazy světa (1846—47); přeložil některé menší spisy z ruštiny a polštiny, Kollárův něm. spis O vzájemnosti slovanské (1853); vydal Světozora (1843) a Zábavné čtení ve slov. jaz. (1857); psal do Čechoslava (1830), do Slovanky (1833), do Květů, Věnce, Včely, Světozora (1834), Vlastimila (1840) a do Pražských Novin, jež od r. 1834—47 spolu redigoval. Zemřel 28. dubna 1866.

Tomsa Frant. Jan, nar. 3. října 1750 v Mokré blíž Turnova, úředník skladu kněh normálních v Praze. Sepsal některé básně, Mluvnici českou (něm. 1782), Slovník český, německý a latinský (1791), Historickou chrestomatii českou (1805) a některé spisy jazykoučné; přeložil několik knih poučných i nábožných a redig. r. 1809—12 Vlastenské noviny. Zemřel 1. listopadu 1814.

Tomsa Frant. Bohumil, nar. 2. července 1793 v Kadeřavcích blíž Turnova, synovec předešlého, oficiál státní účtárny a od r. 1836—48 translátor guberniální v Praze. Sepsal povídky Jaré fiálky

(1823) a Romantické povídky, přeložil některé povídky Klaurenovy, Nieritzovy a Hoffmannovy, též povídky A. Schoppové, naučné spisy Krumachrovy, Körnerovy hry divadelní Hedvika, Tóny, Ponocný a Mikuláš Zrinský, Dumasův román Mušketyři (1853) a jiné spisy zábavné; vydal Gratulanta (1835) a psal do Hlasatele, do Čechoslava (1824—25) a do Slovana (1826), kteréž časopisy redigoval, do Rozmanitostí, Rozličnosti Pražských Novin, Večerního vyražení a do Včely. Zemřel 26. února 1857.

Tonner Emanuel, nar. 25. prosince 1829 ve V. Zdikově blíž Wimberka, profesor na vyšší dívčí škole městské v Praze. Sepsal rozpravu Čechové a Poláci (1863), přeložil Písň srbské (1851) a Habernfeldovu Válku českou (1866) a psal do Slovanské Lípy (1849), do Národních Listů, Zlaté Prahy, Naučného Slovníka a Světozora (1868), jež rediguje.

Tonner František, nar. 20. září 1837 ve V. Zdikově, profesor na vyšší reální škole v Písku. Sepsal Chemii a technologii dívkám (1863) a Chemii organickou (1863).

Třanovský Jiří, nar. r. 1591 v Těšíně, ředitel školy Holešovské a V. Meziříčské na Moravě a co vyhnanec po bitvě Bělohorské kazatel církve ev. v Bílsku a v Lipt. S. Mikuláši. Složil a přeložil asi 150 písní do kancionálu Oithara sanctorum, od něho vydaného (1635) a sepsal Nábožné modlitby (1631). Zemřel 29. května 1637.

Trnka František, nar. r. 1804 v Humpolci, skriptor univerzitní biblioteky v Olomouci. Sepsal básně Vesna (1824) a Růžinky (1824), Sbíрку českých dobromluvů (1830), Knihu cvičnou jazyka českého (1830), Věrného společníka (1831), Povídače a vykladače (1833) a sebral Pořekadla slovenská (1831). Zemřel r. 1837.

Trojan František Bř., nar. 20. května 1816 v Praze, krajský v Žateci. Sepsal některé básně do Věnce a Čas. Mus., povídku Vina lásky (1837), přeložil některé jiné povídky a psal do Květů a Včely.

Tapý Karel Eugen (Boleslav Jablonský), nar. 14. ledna 1813 v Kardašově Řečici, kněz premonstrátského kláštera Strahovského a probošt na Žvěřinci u Krakova. Složil Básně (lyrické a didaktické, 1841, 1845 a 1864), Písň nábožné (1844), vydal modlitební knihu Ráže Sionská (1846), redigoval almanach Vesnu (1837—39) a psal do Čas. Mus., Čas. kat. duchov., Květů a Vlastimila.

Turinský František, nar. 16. listopadu 1796 v Poděbradech, právní v Mikulově a ve Žďáře, potom okresní v Libochovicích. Sepsal smutnohry Angelina (1821) a Virginie (1841) a činohru Pražané roku 1648 (1848), a podal některé básně do Rozmanitostí (1816), do Včely a do Čas. Mus. Zemřel 4. září 1852.

Tyl Josef Kajetán, nar. 4. února 1808 na Horách Kutných, spisovatel v Praze, pak režisér Zöllnerovy divadelní společnosti v Čechách. Sepsal některé básně (Kde domov můj) a deklamovánky, povídky historické a novely Rozinka Ruthardovic (1839), Dekrét Kutno-

horský, Kusy mého srdce, Poslední Čech (1844); hry divadelní Nalezenec (1837), Čestmír (1838), Pani Marjánka (1845), Strakonický dudák, Jiříkovo vidění, Paličova dcera (1847), Slepý mládenec (1847), Jan Hus (1849) a j.; přeložil Deinhartsteinova Jana Sachsa a Vdovce, Grillparzovu veselohru Běda lhářům (1840) a jiné kusy divadelní; vydával Thálii českou (1837—41) a Posla Pražského (1846—47), redigoval Květy (1834—46) a Vlastimila (1840), a psal kromě toho do Jindy a Nyní, do Včely, do Besed Pražských a do Věnce. Zemřel v Plzni 11. července 1856.

U.

Uhřík Josef, nar. 2. září 1822 v Hořicích, profesor na Malostranském vyšším gymnásium v Praze. Sepsal Básně (1858) a některé články v programu gymnásium Jičinského.

Urbánek Frant. August, nar. 23. listopadu 1842 v Mor. Budějovicích, knihkupecký v Praze. Vydal sbírku deklamací, nazvanou Věnce besední (1863), zpěvník společenský Sokol (1864), přispěl k Douchovu Slovníku knihopisnému (1865) a spisuje od r. 1864 Seznamy knih českých.

V. a W.

Vacek František Alois, nar. 12. května 1780 v Jablonném nad Orlicí, děkan v Kopidlně. Sepsal Místopis městysa Jablonného (1831), Kázání postní (1819 a 1839), Řeči příležitostné (1824), a psal do Čas. Mus., do Čas. katol. duchovenstva a do Přitele mládeže. Zemřel 5. března 1854.

Vacek František (Kamenický), nar. 24. ledna 1806 v Kamenici, děkan v Blovicích. Složil básně Lilie a růže (1846), Písně v národním duchu českém (1833), Znělky o sv. Václavu (1844), přeložil Van der Veldův Dívčí boj (1832) a některé znělky Petrarkovy v Čas. Mus., a psal do Čechoslava (1824), do Květů, Včely a Věnce.

Vacerad, mnich v polovici XIII. století. Zapsal některé glosy české do Salomona glosáře „Mater Verborum.“

Václaviček Václav Vilém, rytíř, nar. 19. prosince 1788 v Choustníku, doktor theologie a děkan v Načeraci, potom probošt kapituly Pražské u sv. Víta a tajný rada. Sepsal Kázání biblická (1823), Troje kázání o sv. Janu Nep. (1829), Sedmero kázání o svátostech církve (1830), Sedmero kázání o hříších smrtelných (1832), a redigoval r. 1829—31 Čas. kat. duchov. Zemřel 18. září 1862.

Z Waldšteina Hynek, pán na Dobravici v Boleslavsku na začátku XVII. století. Sebral a vydal Písničky starožitné (1610), sepsal Zprávu o řádu politickém (1610) a Zrcadlo potěšení manželům.

Valouch František, nar. r. 1810 v Litomyšli, farář v Hostimi na Moravě. Vydal Deklamovánky mládeže (1851), Zbožné básni-

čky (1856), sepsal knížku „Netrýzniž zvířátek“ (1856), Život sv. Jana Kapistrána (1858), Katechismus v příkladech (1867), a přeložil některé knihy modlitební.

Walter Josef, nar. 27. března 1815 v Tlučně v Plzensku, první učitel na hlavní škole v Kolíně, od r. 1848 na hlavní škole a učilišti kandidátů učitelských v Praze. Sepsal Slabikáře a čítanky (1858), společně s V. Bibou Německou čítanku a návod k ní (1860) a Německou mluvnici (1860); mimo to Malého kresliče a Vyučování v druhé třídě (1859), a psal didaktické články do Posla z Budče a do Školy a života.

Vambra František, nar. 13. srpna 1780 v Bohdánči, farář v Zbyslavi. Sepsal Kázání příležitostná (vydaná r. 1835) a psal do Prvotín pěkných umění, Dobroslava a Jindy a Nyní. Zemřel 19. října r. 1830.

Vaněk František, nar. 8. ledna 1824 v Blískově blíž Měřína, profesor vyššího gymn. v Olomouci. Sepsal Krátkou vlastivědu Moravskou (1863), přeložil Život J. Sarkandra (1860) a Jungmannův Časopis gymnasiální (1850).

Vaněk Norbet, nar. 27. dubna 1781 v Hrochově Týnci, skriptor universitní bibliotéky Pražské a translátor guberniální. Sepsal s J. Frantou Mluvnici českou (něm 1837) a přel. Sallustovu Válku s Jugurtou (1834) i Katilinovo spiknutí (1835), Schnee'ova Rozumného hospodáře (1822), Schwiippleva Jiřího Volného (1835), Otázky na děti o náboženství (1817), Hoffmannův Katechismus o zdraví (1830), Salzmannovy spisy Blahovida (1824), Blahoslava ve své rodině, Račinku a V. Krásila (1827), Kampovo Dušesloví (1826), Bartákův Obraz jasných nebes (1836) a některé jiné spisy návodní a hry divadelní. Zemřel 29. prosince 1835.

Vaníček Alois, nar. 21. června 1825 v Praze, prof. vyššího gymnásium v Olomouci. Přeložil Curtiovu gramatiku řeckou (1863), Sallustovu válku s Jugurtou (1864) a Plutarchovy Životopisy Thesea a Romula (1865).

Vavák Franěk Jan, nar. 1741, starosta v Milčicích na Poděbradsku. Básník samouk, jenž sepsal Báseň o porážce Průšanů u Kolína r. 1757 (vyd. r. 1857), básně k příležitostem (tišt. 1859), Smlouvy či chvalitebné řeči svatební s písněmi (1802) a Tma v národu francouzském (1796). Zemřel 15. listopadu 1816.

Vávra Emanuel, nar. 11. února 1839 v Praze, spisovatel tamtéž. Sepsal Ruského tlumočníka (1868), přeložil z ruštiny román J. Pogorělského Dívku klášterní (1859), Gončarova Oblomova (1861), Gógolovy Mrtvé duše (1862) a Krestovského Petrohradské peleše (1867), z francouzštiny Dumasovy Pařížské Mohikány (1863) a román Prokletec (1864); též přeložil některé hry divadelní a psal do Lumíra, do Obrazů života, do Hlasů (1860—65), do Rodinné kroniky, do Čecha (1864), jež redigoval, a do Naučného Slovníka.

Vávra Jan (Lomnický), nar. 10. května 1792 v Lomnici, ingrosista státní účtárny a docent jazyka českého na polytechnickém ústavu v Praze. Sepsal povídku Opatovický klášter a přeložil některé povídky Schmidovy, Körbrovy a Zschokkovy pro mládež a některé hry divadelní. Zemřel 27. srpna 1866.

Vávra Vincenc (Haštalský), nar. 4. října 1824, kandidát práv a spisovatel v Praze. Psal mnoho pojednání publicistických do Času (1861) a Hlasu (1862—65), kteréž časopisy redigoval, i do Národních Listů (1866—68); sepsal Krátký obrys literatury české (1856); přeložil A. Hellmutha Život císaře Josefa (1860), Schillerovo Spiknutí Fieskovo (1860), V. Hugona romány Bídníci (1863) a Chrám matky Boží, a Meisnerův román Černožlutí (1866); kromě toho psal do Havlíčkova Slovana (1851), do Květů, do Večerního vyražení a Lumíra, redigoval kalendář Pokladnice českomoravská (1856—65) a rediguje Kalendář koruny české (1867—68).

Velenský z Mnichova Oldřich, nar. asi r. 1480, majetník knihtiskárny v Bělé (1519—21). Přel. a vydal Erasmdův spis o rytíři křesťanském (1519), Luciánovy Žaloby chudých a bohatých (1520) a některé jiné spisky. Zemřel po r. 1530.

Z Veleslavína Adam Daniel, nar. 14. července 1546 v Praze, profesor historie na vysokém učení (1572—76) pak knihtiskář tamtéž. Sepsal tříjazykový slovník Nomenclator (1586), čtyřjazykový Sylva quadrilinguis (1598) a Kalendář historický (1578); přeložil Politia historica čili O vrchnostech a správcech světských (1584), Moudrost Jesusa Syracha (1586), Štít víry katol. (1591), Buntingovo Putování svatých (1592) a některé jiné spisy, a vydal znovu Karionovu Kroniku kronik (1584) a Kroniky dvě o založení země České (1585). Zemřel 18. října 1599.

Wenzig Josef, nar. 18. ledna 1807 v Praze, školní rada a ředitel vyšší reální školy české tamtéž, nyní na odpočinku. Sepsal některé rozpravy didaktické v Čas. Mus., články literární v ročních zprávách o české škole reální (1852—56) a několik textů k operám.

Veselský Petr M., nar. 1. července 1810 v Novém Kníně, správce kůru na Horách Kutných. Sepsal Dějiny Kutnohorské (1866), přeložil povídky mládeže Reinoldovy osudy (1842) a Čarodějnice (1844), některé hry divadelní, vydával almanach Horník a psal do Večerního Vyražení, do Květů, Včely, Lumíra a jiných časopisů.

Vetešík František, nar. 1. listopadu 1784 ve Vtelně Jizerním, děkan v Sobotce. Přeložil Van der Veldova Johanitu (1829), Vypovězence Sibirské (z francouziny 1830) a psal do Prvotín pěkných umění, Kroka, Jindy a Nyní a do Čas. kat. duch. Zemř. 19. ledna 1850.

Veverka Emilián, nar. 11. října 1816 v Praze, farář v Roztokách. Přeložil z vlastiny Kázání Bordoniho a vydal Výklady a kázání několika spisovatelů (1853—57).

Viršink Leopold Fr., nar. 8. listopadu 1787 v Chlumei, děkan v Sedlčanech, pak probošt v Roudnici. Vydal Výklady (1823) a Kázání (1828) a psal do Čas. kat. duchovenstva, do Květů a do Včely. Zemřel 23. září 1844.

Víták Antonín K., nar. 8. června 1835 v Čáslavi, učitel na městské škole reální v Lounech. Sepsal Krátkou mluvnici českou (1864) a Dějiny Kralodvorské (1867), vydával Pěstouna moravského (1862—1866) s přílohou „Pokladnice“, Almanach učitelský na r. 1863 a Zápisky učitelské (1866).

Vilímek Jos. Richard, nar. 1. dubna 1835 ve Vamberce, knihkupec v Praze. Vydával a redigoval Humoristické listy (1858—63), Obrazy života (1859), sestavil sbírku deklamovánek, nazvanou Besedník (1861), Humoristický kalendář (1858 a 1859) a Humor. almanach (1859 a 1860), almanach Krkonoš (1860), Novou růží stolistou (1861) a Zpěvák veselého (1862); též psal do Zlatých klasů.

Villani Karel Drahotín M., svobodný pán, nar. 23. ledna 1818 v Sušici, pán na Kundraticích a Strážkově. Sepsal básně Lyra a meč (1844), Vojenské zpěvy a deklamace (1846) a veselohru Štědrý den (1867); kromě toho psal do Květů, do Včely a do Rodinné kroniky (1864).

Vinařický Karel (Slanský), nar. 24. ledna 1803 ve Slaném, prvé farář na Kováni a děkan v Týně nad Vltavou, nyní kanovník na Vyšehradě. Složil básně k rozličným slavnostem, Dvě kytky básniček dítkám (1842 a 1845), básně bez dvou konsonantů Varyto a Lyra (1843), básně Vlast (1863), Sněmy zvířat (1841) a truchlohru král Jan Slepý (1847), Českou abecedu (1838), Slabikář a první čítanku (1853), Druhou čítanku a mluvnici (1857), přeložil Básnické spisy Virgilovy (1828), vybrané spisy Bohuslava z Lobkovic (1836) a Pyrkerovy Perly posvátné (1840), a podal mnohá pojednání do Čas. kat. duchov., jež od r. 1860 rediguje, a do Čas. Mus., a menší články do Květů, Včely a Věnce.

Vincenc, kanovník u sv. Víta na hradě Pražském. Sepsal lat. letopisy české od r. 1140—1167, ježto v sobě zavírají mnoho vlastních jmen českých. Zemřel r. 1171.

Vindyš Josef, nar. 15. října 1782 v Rychnově, farář v Nechánicích. Sepsal Katechismus římský (1841) a některá kázání a psal do Vídenských listů (1813), Přitele mládeže a Květů. Zemřel 24. prosince 1857.

Z Vinoře Adam, viz Černý Adam.

Winkler František, nar. 15. ledna 1839 v Bilovicích na Plumlovsku v Moravě, sekretář okresního zastupitelstva v Mělníku. Přeložil veselohry Černý Petr, Dalibor, Čermák, Hrdinové a některé jiné v Bibl. divadelní, a psal do Pravdy a do Boleslavana, kteréž časopisy r. 1864 redigoval.

Winkler Jan, nar. 18. listopadu 1794 na Vsetíně v Moravě, farář evang. v Návsi blíž Jablunkova ve Slézsku. Podal některé práce

národopisné do Květů (1845--6) a vydal Nápěvy církve evangelické na varhany (1850).

Vintř Josef, nar. 18. dubna 1806 na Vacově blíž Volyně, rada krajského soudu v Táboře. Sepsal Vysvětlení soudu přísedního či porotního (1848), Příruční knihu k vedení práva či exekuce (1850), a Vysvětlení zákona trestního (1861), též psal do Právnicka.

Vlasák Ant. Norbert, nar. 10. ledna 1812 ve Vlašimi, farář na Hrádku. Podal některé práce historické a topografické do Archeol. památek (1855—64) a do Lumíra.

Vlasák z Hlavačova David, jinak Crinitus, nar. r. 1513 v Nepomuku, písař městský v Rakovnici. Složil ve verších latinských a českých Zahradku duše (Hortulus animae, 1577) a Sedm žalmů krále Davida (tišt. r. 1599). Zemřel r. 1586.

Vlasák František, nar. ve Vlašimi. Přeložil Malczewského Marii (1852) a sepsal rozpravu o staročeské šlechtě (1856).

Vlasák Josef Václav, nar. 14. dubna 1802 v Chodovlicích v Litoměřicku, učitel na Smichově (1822—34) a na hlavní škole v Mělníce (1834—65), nyní na odpočinku. Sepsal Českou a něm. mluvnici (1848), Krátkou mluvnici českou (1853), Vyučování dle čítanek (1856), přel. některé povídky a Biblické příběhy K Schmida, vydal Jitřenku, sbírka povídek (1831), Biblioteku mládeže (1828 a 1843), Předpisy, Písně nábožné, Báčorky a Gratulanta (1859) a psal do Čechoslava (1825), do Rozličností a do Jindy a Nyní.

Vlček Jan, nar. 27. srpna 1805 v Jičíně, zámecký kaplan na Komorním Hrádku. Sepsal truchlohru Jeřovna (1845) a veselohru Všežvěd neb povodeň Pražská (1845), a přeložil Homerovu Iliadu (1842), Hesiodovy nauky domácí (1835), Theofrastovy povahopisy a Eberhardovu Haničku s kuřátky (1840).

Vlček Václav z Čenova, pán na Helfenburce u Budějovic a válečník český r. 1468. Sepsal Naučení králi Jiřímu o šikování vojska a některá psaní, tištěná v Čas. Mus. Zemřel asi r. 1510.

Vlček Václav, nar. 1. září 1839 ve Střechově blíž Kácova, spisovatel v Praze. Sepsal veselohru Šachy (1864), činohru Soběslav, truchlohru Přemysl Otakar, román Po půlnoci (1863) a obraz historický Jan Pašek z Vratu (1867); též psal do Poutníka z Prahy, do Pozora (1861—63) a do Humoristických a Národních Listů.

Vocel Jan Erazim, nar. 14. srpna 1803 na Horách Kutných, profesor archeologie české a historie umění na universitě Pražské. Sepsal truchlohru Harfu (1825), básně epické Přemyslovci (1839), Meč a Kalich (1843) a Labyrint slávy (1846), historické povídky Poslední Orebta a Hlatipisec (1837), Staročeské právo dědické (1861), Pravěk země české (1866), a podal mnoho pojednání historických, archeologických a k umění a literatuře se vztahujících do Časop. Mus., jež od r. 1843—50 redigoval, a do Archeol. památek, též psal do Kroka, do Květů a jiných časopisů.

Vočadlo Jan, nar. 13. února 1814 v Praze, oficiál u vrchního soudu zemského tamtéž. Sepsal Vyučování francouzskému jazyku (1860), Českého sekretáře (1849) a Českého právníka (1852) a přeložil povídky Cnosti v příkladech (1853).

Vodička František, nar. r. 1812 v Červené Lhotě blíž Litovle, farář prvé v Přemyslovicích, nyní v Konici na Moravě. Sepsal Tisíciletou památku sv. Cyrilla a Methuda (1863), a přel. modlitební knihy Nevěsta Krista Pána (1859) a Hora Olivecká (1865) a Deharbův Katechismus (1860).

Vodička Jan, měšťan Pražský ku konci XVI. století. Přeložil z polštiny Paprockého Zrcadlo markrabství Moravského (1593).

Vodnařík Eduard, nar. 4. prosince 1837 v Pačslavicích na Moravě, úředník zemský v Brně. Sepsal Mluvnici jazyka uherského (1867) a přeložil z uherštiny romány „Lehkovážní“ barona Mik. Jósiky (v Zábavných večerech) a „Ubozí boháči“ M. Jókaije (v Mor. Orlici).

Vojáček Václav, nar. 21. července 1821 na Tetíně, profesor gymnasiální prvé v Levoči, nyní v Hradci Králové. Sepsal Slovník latinský, český a německý (1864—68), hry divadelní Ludmila (1843) a Václav (1845) a přeložil Lamartinovu Historii Girondinů (1851).

Volák František Pravoslav, nar. 19. srpna 1829 v Lidmaně v Tábořsku, koncipista zemský v Praze. Přeložil Fredrovu veselohru Dámy a husaři (1852), Freitagovy Novináře (1863), Kraszewského romány Svět a básník (1852), Špekulant (1853) a Tadeáš Bezejmený (1854) a Korzeniowského Pensistu (1865); Czajkovského Kirdžali (1852), Bulgarinova Mazepu (1854), Siemieňského Básníka vojína (1864) a několik povídek z polštiny a ruštiny do rozličných časopisů. Zemřel v České Třebové 4. srpna 1865.

Vondráček Jan, nar. 28. prosince 1830 ve Lhůtě blíž Vysokého Mýta, profesor katol. gymnásium v Těšíně. Přeložil z řečtiny básně Hero a Leander a některé básně Ovidovy a Katulovy (1858).

Vorlíček František Lad., nar. r. 1827 v Blatné, učitel na hlavní škole v Nimburce. Přeložil Korzeniowského Dceru věřitelovu a Novely (1854), Rzewuského romány Listopad (1854) a Samuel Zbořovský (1855), Kraszewského pověsti Kordecký (1861) a Ďábel (1863) a román Švédové v Polště (1862), a připravil k tisku Spisy J. Koubka. Zemřel 20. května 1865.

Vorličný Pavel (Aquilinus), nar. ok. r. 1520 v Hradci Kr., farář v Kyjově na Moravě. Přeložil Spůsoby mluvení z Terencových komedií (1550), Průpovědi řeckých mudrcův (1558), Katonovy disticha (1558) a Flavia Josefa Válku židovskou (1553); též vydal Modlitby pobožné (1589). Zemřel ok. r. 1590.

Vrána Šimon B., nar. 27. října 1785 v Hrachovištích blíž Třeboně, farář v Mirovicích. Sepsal Historii biblickou (1821 a 1831) a Utrpení některých sv. mučedníků (1840) a psal do Čas. kat. duch. Zemřel 10. října 1856.

Vratislav z Mitrovič Václav, nar. r. 1576, cis. rada a přisedící většího soudu zemského v Praze. Vypsal Příběhy své v zajetí tureckém r. 1591—92. Zemřel 22. listopadu 1635.

Vrbenský Viktorin, nar. v Týně nad Vltavou, od r. 1606 správce školy v Hradci Králové, pak farář v Ném. Brodě a asesor konsistoře podobojí v Praze. Sepsal Konfesi českou Augšpurskou (1614), Srovnání evangelistů, Historii o umučení J. Krista a jiné spisy nábožné. Zemřel u vyhnanství v Žitavě r. 1630.

Vrtátko Antonín Jaroslav, nar. 29. května 1815 v N. Benátkách, prvé vychovatel, nyní bibliotekář Českého Museum v Praze. Sepsal Vodopis král. Českého (1861) a Sedmikrásky pro mládež (1864), některá pojednání o literatuře řecké a staročeské v Čas. Mus., jež od r. 1862—64 redigoval; přel. z řečtiny Aristotelovy Kategorie (1860), redigoval Perly České (1855), vydal fotografovaný Rukopis Kralodvorský (1862) a podal práce do Vesny (1837—39), do Květů, do Vlastimila, Školy a Života a do jiných časopisů.

Ze Všehrd Viktorin Kornelius, nar. ok. 1460 v Chrudími, mistr svob. umění a místopisatel desk zemských v Praze. Právník slovutný. Sepsal Knihy devatery o právech a súdech i o deskách země České (ok. r. 1500), přeložil sv. Jana Zlatoustého Knihu o napravení padlého (1495) a sv. Cypriána list Donátovi a Výklad na otčenáš. Zemřel 21. září 1520.

Wurm Ignác, nar. 12. července 1825 v Kloboucích v Brněnsku, prvé spirituál v ochranovně Brněnské, nyní vikář hlavního chrámu a sekretář konsist. v Olomouci. Pořádal kalendář Moravan (1859—66) a psal do Hlasu brněnského, do Mor. novin, do Mor. Orlice, a jiných časopisů.

Wurm Josef Sv., nar. 15. prosince 1837 v Čejkovicích v Brněnsku, úředník poštovský v Olomouci. Sepsal povídku Kurci (1862) a některé básně do Hvězdy Olomoucké a do almanachu Zory (1860).

Vydra Stanislav, nar. 13. listopadu 1741 v Hradci Králové, jezuita a profesor matematiky na univ. Pražské. Sepsal Počátky aritmetiky (tišt. r. 1806) a některá kázání ke slavnostem (1793—99). Zemřel 3. prosince 1804.

Vymazal František, nar. 6. listopadu 1841 v Topolanech u Viškova, spisovatel v Brně. Sepsal Slabikář ruský (1868), Besídky čtenářské (1866—67), redigoval Veselé listy (1867) a Posla Moravského (1865—68), přeložil několik románů a Bermannovy Pověsti z Rakouska.

Vysoký Arnošt, nar. 28. dubna 1823 ve Varvažově blíž Písku, hutmistr v Jáchymově. Sepsal Materiál k slovníku technologickému (1861) a podal články hornictví se týkající do Pražských novin, do Živy a do Slovníka Naučného.

Z.

Záborský Jonáš, nar. 3. února 1812 v Záboří v Turčanské stolici, farář v Zupčanech blíž Prešova. Sepsal Bájky (1840), básně Žehry (1851) a kázání, nazvané Múdrost života (1853), a psal do Čas. Mus. (1845), do almanachu Zory a do Slovenských novin, jež r. 1851 a 1852) spoluredigoval.

Záhradník Vincenc, nar. 29. prosince 1790 v M. Boleslavi, farář v Křešicích. Sepsal Bájky (1831), Katechismus (1830), Řeči homiletické (1832), Kázání sváteční (1833) a nedělní (1838), Rozvrhy kázání (1837), Rozpravu o přísaze (vyd. r. 1839) a Modlitby (1835); též psal do Hlasatele, Čas. kat. duch. a Květů. Zemřel 29. srpna 1836.

Zalužanský Adam z Zalužan, nar. ok. r. 1560 v Mníchově Hradišti, doktor lékařství a profesor řecké literatury v Praze, původce přirozené soustavy botánické. Sepsal spis na slovo vzatý „Methodus herbaria“ s českými jmény bylin (1592), Řád apatekářský a Cenu všech lékařství (1592), a vydával Minuci českou. Zemřel 8. prosince 1613.

Zámorský Martin (Philadelphus), kazatel evang. v Opavě. Sepsal Postillu českou (1592) a Písně na evangelia (1607). Zemřel 9. března 1592.

Zap Karel Ladislav, nar. 8. ledna 1812 v Praze, první oficiální státní účtárny, od r. 1851 profesor na české vyšší reální škole tamtéž. Vzdělal Popsání Prahy (1835 a 1868), Pomněnky na Prahu (1845), Průvodce po Praze (1848), Historické a umělecké památky Pražské (1864), Popis Čech, Moravy a Slezska (1849 a 1854), Zeměpis mocnářství Rakouského (1852 a 1857) a Zeměpis všeobecný (1846—51); přeložil (s jinými) Zeměpis H. Balbiho (1835); mimo to sepsal Zrcadlo života na východní Evropě (1843), Kroniku českomoravskou (1862—68), převedl na česko Gógolova Tarasa Bulbu (1846) a psal některá pojednání místopisná a historická do Poutníka (1846—47) a do Archeol. památek (1855—65), kterýchž časopisů byl redaktorem, též do Čas. Mus., Včely, Květů a Vlastimila.

Zapová Honoráta z Wiśniowských, nar. 5. dubna 1825 ve Sňatyně v Haliči, choť předešlého. Podala některé pověsti a obrazy národopisné do Včely, Květů, Zlatých klasů, Lumíra a Koledy moravské, sepsala Nezabudky, dar pannám (vyd. r. 1859), a přeložila Korzeniowského veselohry Stará za mladou a Obžinky (1854). Zemřela 4. ledna 1856.

Zátka Jan, nar. 26. května 1802 ve Velešíně, profesor náboženství gymnásium Jindřichohradeckého, na odpočinku v Budějovicích. Sepsal Děje biblické (1849), rozpravu o přednostech člověka (1857), Názor světa (1863) a některé řeči.

Závěta ze Závětic Jiří, nar. 1575 v Praze, úředník české dvorské kanceláře a za krále Fridricha sekretář komory české. Sepsal

Školu dvorskou (1607), Akta věcí mezi císařem Rudolfem a arciknížetem Matiašem r. 1611 zběhlých, popsal slavnosti příjezdu a korunování králů Matiaše a Ferdinanda II. a vydal Kancionál (1610) a Zpěvy adventní (1616). Zemřel ok. r. 1638 ve vězení.

Zborský Ondřej, písař v Slavkově na Moravě za císaře Rudolfa II. Přeložil Tomáše Jordána z Klausenburku lat. knihu o vodách hojitelných a teplicích moravských (r. 1580).

Zbyslav, mnich kláštera Podlažického. Napsal do knihy *Gigas librorum* ok. r. 1227 Nekrolog téhož kláštera, jenž v sobě obsahuje výše 750 osobních jmen českých.

Zeberer Jan, nar. r. 1712, kancelář Nov. města Pražského. Přeložil řád brdební M. Teresie a sepsal slovník něm. český. Zemřel 9. července 1789.

Zelený Václav, nar. 26. srpna 1825 v Borové v Čáslavsku, ředitel reálního gymnásium Malostranského v Praze. Přeložil T. Macaulaye Dějiny Anglické (1861—65), sepsal životy K. J. Erbena, Fr. Palackého a J. Kollára v alman. Máji (1859—61) a některé články historické a literární v Čas. Mus., v Obzoru (1855) a v Slovníku Naučném, a redigoval Naučné listy (1860) a Názorný Atlas (1864).

Zeithammer Ant. Otakar, nar. 5. listopadu 1832 v Písku, první profesor Staroměstského gymnásium, nyní žurnalista v Praze. Psal úvodní články do Národního Pokroku a vzdělal statistickou část popsaní Čech v Naučném Slovníku. Jeho řeči sněmovní obsahují se v stenografických zprávách sněmu Českého.

Zenger K. V., nar. 17. prosince 1830 v Chomoutově, první profesor gymnasiální v B. Bystřici, od r. 1864 profesor fysiky na polytechnickém ústavu v Praze. Sepsal Fysiku zkušebnou (1865) a psal do Živy, do Čas. Mus. a do Časopisu lékařů českých.

Ziegler Josef Liboslav, nar. 10. července 1782 v Hradci Králové, doktor theologie a profesor pastorálky a českého jazyka na theol. ústavě tamtéž, od r. 1825 děkan v Chrudimi. Sepsal Mluvnici českou (841), některé básně a písně příležitostné i modlitby církevní, redigoval Dobroslava (1820—23) a Přitele mládeže (1823—35), vydal Raditele rodičů (1824), Mílozora a Milinu (1825), a psal do Hlasatele, Prvotín pěkných umění, Rozmanitostí a Časop. kat. duchovenstva. Zemřel 23. května 1846.

Zikmund Václav, nar. 1. března 1816 v Štáhlavech v Plzensku, kněz církevní a prof. Staroměstského gymnásium v Praze. Sepsal Gramatiku českého jazyka pro nižší gymnásia (1865) a Skladbu českého jazyka (1863), některá pojednání gramatická do programu Píseckého gymnásium (1852—54) a jiné články do Života a Školy, do Sborníka a do Naučného Slovníka.

Zimmermann Jan, nar. 5. května 1788 v Tomicích v Bečounsku, křížovník s červenou hvězdou, skriptor univ. bibl. a censor v Praze. Vydal Ciceronova Laelia (1818) a Pontanovy knihy o sta-

tečnosti válečné, přel. Hrubým z Jelení (1819), Pokračování kroniky Beneše z Hořovic (1819), sepsal Příběhy království Českého za Ferdinanda I. (1820) a Maximiliána II. (1822), Život sv. Jana Nepom. (1829) a Palmu Svatojanskou, a psal do Čechoslava a Čas. kat. duch. Zemřel v září r. 1836.

Zimmermann Josef Václav, nar. 5. února 1804 v Tomicích, děkan v Českém Brodě. Vzdělal Povídky pro dospělejší mládež, přel. Görresovu Pannu Orleánskou (1836), Marryatova Miloslava Vlnovského (1846), Gofinovu postillu (1843), modlitební knihy Perla křesťanská (1846), Brána andělská (1852) a jiné, a sepsal Kázání ranní (r. 1839).

Z Zlicka Brikcí, nar. ok. r. 1485 v Kouřimi, mistr svobodných umění a profesor na vys. učení Pražském, potom konšel Starého města Pražského. Sepsal Práva městská (1536), Titulář (1534) Naučení mudtcův (1540), a pomáhal V. Hájkovi spisovati Kroniku českou (1541). Zemřel 16. listopadu 1543.

Zlobický Josef Valentin, nar. 14. února 1743 ve Velehradě, registrátor nejvyššího soudu a od r. 1775—1810 profesor řeči české na univ. Vídenské. Přeložil Řád soudu civilního (1781) a Řád konkursní, Řád soudu hrdelního (1788), Práva městská (díl I. 1787) a Zákon trestní (1804) a sebral zásobu slov zvláštních (v Jungmannově slovníku). Zemřel 22. března 1810.

Zoch Otiboh, nar. 15. března 1815 ve Velké Vsi v Oravě, evang. farář a senior v Jasenové tamtéž. Sepsal některé básně do Tatranky a Hronky (1837), některé písně do Zpěvníka (1841), některá kázání k slavnostem a psal do Světozora (1858), do Lichardovy Pokladnice a do Naučného Slovníka. Zemřel 15. prosince 1865.

Zoubek Frant. J., nar. 6. prosince 1832 v Kostelci nad Orlicí, ředitel hlavní školy na Smíchově. Sepsal Dějiny města Kostelce nad Orlicí (1860) a přičinil pracemi historickými a místopisnými k Lumíru (1855), k Pražským Novinám (1856—60), ke Zlatým klasům, Sborníku (1858—63), k Obecným a Národním listům, Hlasu, Rodinné kronice, Kroku (1865), k Archeol. památkám, jež od r. 1865 rediguje, a k Naučnému Slovníku.

Zvonař Josef Leopold, nar. 22. ledna 1824 v Kublově blíž Žebráka, učitel na varhanické škole v Praze. Sepsal Navedení ku skládání kadencí (1859), Zpěvníček pro dívčí školy (1860), Základy harmonie a zpěvu (1861) a rozličná pojednání hudby se týkající v Dabliboru, v Obrazech života, ve Sborníku a v Pražských novinách. Zemřel 23. listopadu 1865.

Z.

Žák Vincenc Pavel (Ziak), nar. 19. ledna 1797 v Úsobě blíž Ném. Brodu, ředitel hlavní školy v Brně, od r. 1854 děkan a arcikněz v Podivíně. Sepsal Mluvnici českou Němcům (1842) a přeložil

T. Tassa Osvozený Jerusalém (1853), Filothen či Bohomilu Fr. Saleského (1844), Nieritzovu povídku Baruška a Tom (1844), některé elegie Albia Tibula v Čas. Mus. (pod jménem Junica) a básně Petrarkovy v Týdenníku mor. (1848). Zemřel 30. března 1867.

Žalanský Havel, nar. r. 1571 v Žalanech blíž Teplíc, farář u sv. Jiljí v Praze. Sepsal Kázání o Janu z Husince a Jeronýmu z Prahy (1611), a o čtyřech věcech posledních (1615), Historii o zkáze Jerusaléma (1617), spis o protivenstvích církve (1619) a některé jiné spisy nábožné. Zemřel 10. března 1627.

Žello Ludevít, nar. 7. srpna 1809 v B. Bystřici, ev. učitel v Malém Kereši. Sepsal Básně drobné (1842).

Z Žerotína Karel, nar. 14. září 1564 v Brandýse nad Orlicí, pán na Brandýse, Rosicích a Přerově a od r. 1608—14 hejtman markrabství Moravského. Velký státník a štědrý napomahatel literatury národní. Sepsal Apologii k panu Jiříkovi z Hodic (1605), Sněm, držaný v Brně r. 1612, Zápisy o soudu panském v Moravě (z r. 1594—1614), Historii svého času (zašlou) a mnoho listu důvěrných (v Jungmannově Slovesnosti a v Čas. Mus.). Zemřel na hradě Přerovském 9. října 1636.

Židek Pavel, nar. r. 1413 v Praze z rodičů židovských. Předsed k náboženství římskokatolickému stal se doktorem lékařství a bohomluvectví a kanovníkem na hradě Pražském. Sepsal králi Jiřímu Správu královskou či Spravovnu.

Žirovnický Václav, nar. 19. července 1818 v Hradci Kr., prvé profesor na vyšší škole reální v Olomouci, nyní spisovatel v Brně. Přeložil Wintersbergovu Rukověť pro představené obcí (1865), vydal učitelský almanach Zoru (1860) a Věno k oslavě J. Sarkandra (1860) a redigoval Hvězdu (1859—61) a Moravana (1862).

Žižala Václav (Donovský), nar. 30. srpna 1824 v Praze. Sepsal romány Tři Čechové (1855) a Karbaník (1857), Povídku o Červeném Hradě (1857) a psal do Obrazů života (1861) a do Květů (1866).

Žižka z Trocnova Jan, nar. ok. r. 1360 na tvrzi Trocnově blíž Budějovic, komorník krále Václava IV. a vůdce Taboritský. Sepsal Zřízení vojenské (1422) a listy k Pražanům, Domažličanům, Třeboňským a j. Zemřel u Přibyslavi 11. října 1424.

Dodavek.

Achilles Jan (Berounský), nar. v Berouně okolo polovice XVI. století, prvé kaplan v Chrudími a v Choustnicích, pak správce církve Pacovské (1589) a Přibyslavské (1611). Sepsal některé výklady a kázání, přel. z lat. Postillu (1595), M. Hemmingia Cestu života věčného (1587) a spis o polním hejtmanu a jiných správách vojenských (1596).

Kyzelo Karel, nar. 28 července 1794 v Budislavi, kaplan u sv. Vojtěcha v Praze. Sepsal Krátkou mluvnici českou a rozmlavy „Svět a činění“ (r. 1830). Zemřel 8. října 1831.

Lukeš František Boh., nar. 6. června 1809 v Jestřebi, první kooperátor v Harasdorfě, nyní farář v Úbislavicích. Sepsal povídky „Malý věneček“ a Šlechtná Julie (1844), Krátké poučení o přísaze, Krátký zeměpis pro mládež (1846), přeložil některé spisy poučné a přispěl pracemi do Přitele mládeže.

Meduna Jan, Krtský (Melissaeus), nar. nepochybně v Krtech, děkan na Horách Kutných. Přeložil veršem Žalmy Davidovy (1596) a sepsal několik kázání. Zemřel r. 1599 a j. č.

Mnišovský Rafael ze Seburína, vlastně Soběhrd, nar. r. 1580 v Horšově Týně, doktor práv a r. 1635 král. prokurátor. Přeložil Paprockého spis „Diadochus“ a po r. 1620 mnoho nařízení a patentů. Zemřel 21. listopadu 1644.

Z Příbrami Jan, r. 1413 mistr svobodných umění, r. 1437 farář u sv. Jiljí a pak spoluadministrátor konsistoře podobojí v Praze. Sepsal Život kněží Tábořských, knihu proti Rokycanovi a některé řeči. Zemřel 20. pros. 1448.

Šimek Maximilián, nar. 18. srpna 1748 v Neudově ve Štýrsku. Piarista a učitel jaz. českého na voj. akademii Novoměstské, pak farář v Ranšburku. Sepsal Příručku učitelům české literatury (1785), Výtah z všeobecné historie (1778) a z všeobecné historie přirozených věcí (1778). Zemřel 7. června 1798.

Šubert Václav, nar. r. 1825 v Kadlíně v Bolešlavsku, ev. farář, první v Praze, nyní v Krábských. Sepsal některá kázání, redigoval časopis „Hus“ (1863) a po nějaký čas Hlasy ze Siona a vydal znovu Druhou apologii českou (1862.)

Tůma Karel, nar. r. 1842 v Hradci Králové, žurnalista v Praze. Podal práce do některých almanachů a do Lumíra a psal do Hlasu, do Humoristických a Národních Listů a redigoval tyto po nějaký čas (1867—68).

Wegh Jan, nar. r. 1754 v Silesi v Bezpremské stolici, z rodů uherských, od r. 1783 správce duchovní církve evang. v Libiši a od r. 1793 senior v Lysé. Pilný vzdělavatel knih bohoslužebných a nábožných ku potřebě lidu evang. v Čechách. Uspořádal Agendu (1783), sepsal Přípravu k večeři Páně (1783), Učení o hlavních článcích víry (1790), Horlivé a nábožné modlitby (1799) a některé řeči, a přeložil Osterwaldovu Krátkou historii písem svatých (1807) a Hervéyův Hřbitov a přemýšlování (z uherského). Zemř. po r. 1826.

PŘÍKLADY
JAZYKA A PRAVOPISU.

Připomenutí. Chtějice v těchto příkladech pravopis staročeský náležitě vypodobniti, položili jsme je tu věrně dle rukopisů, a vyznačili jsme i zkráceniny a rozličné spůsoby písmen *i*, *e* a *y*; toliko na místě *y* s puntíkem vzali jsme pro nedostatek příhodné litery ypsilon s čárkou. Zkrácenina *~* znamená *ra*, na př. půda *praua*; *p* = *pro*, plete *proletí*; *p* = *pře*, *pd* *před*; — nad písmenem v koncovce = *n* neb *n*, scitě *šitom*; *o* nad koncovkou = *ho*, 16° *jeho*; *v* tamtéž = *mu*, wšiev *všemu*; *pě* = *pane*; *gñe* = *hospodine*; ' = *us*, Sdizla' *Sdislaus*; *ihf* = *Jesus*, *xpf* = *Christus* atd.

I. Příklady jazyka staročeského.

Od nejstarší doby až do r. 1197.

1. Z Rukopisu Zelenohorského.

(Die snímku, přidaného ke spisu Šafaříkovu a Palackého: Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache).

Zlomek a) Ukončení sněmu.

Str. 30.

ufacotfueicelediucieuodi
mufepafufenirubistroiann
mreliglauaceledinadetiuſe
tuſboſiemuiednouladuu
ladiuſizrodauberucekip
leznedleuſnemizlauniho
dihodiſometmiſlehiuladiu
amiuſtahuometeleſiuuladi
kipohualihuſſiduſpozaconu.

V nynějším pravopise.

Všiak ot svej čeledi vojevodí;
mužié pášú, ženy ruby strojá,
i umřeli hlava čeledina, děti
vše tu sbožiem v jedno vládu,
vládyku si z roda vyberúce,
ký plzně dlě v sněmy slavy
ohodí, chodí s kmetmi, s
lechy, vládými. Vstachu
kmetié, leši i vládýky, po-
chválíchu pravdu po zákonu.

Zlomek b) Libušíň Soud.

Aiuletaucemutiſiuod
ucemutiſiuoduſtre
bropenuzatelutarozu
laiaſeburaſeſipauiſituc
uſiranebaoplacauiſigla

Aj Vltavo, če mŕtíſi vodu,
če mŕtíſi vodu ſtříebropěnu?
za tě lŕta rozvlájáſe buřia,
ſeſypavſi tučiu ſíra neba,
oplakavſi hlavy hor zelených,

uigorzelenihuplaca
 fizlatopescuglinucac
 obihiazuodinemutlak
 egdiseuaditarodnab
 ratirrodnabratride
 diniotneuaditaseoru
 tomezufobu Lutihrud
 ofnaotauecriuenaotave
 Criuezlatonofnefta
 glauhrabernaradb
 uzehladneobabratrib
 aclenouicarodaftara
 tetuipopelouaienfe
 desplekicehoumiufef
 esirneulaftipstrireki — —
 . . . ufta Lutoborfdobroz
 laufcahlemcaiefetacozlo
 uogouoritizlaunacnefn
 ofotnazlataftolaupoue
 dituoierozmiflehomseb
 e'glasiponarodufuemufe
 brafteglasideufudnefbe
 rafteuofudiezuateida
 teielehom puolat iustarad
 ouanotecamenamofaiefef
 glasificflempgledatiuecinu
 uolat iunarodunarodcrozu
 zenunafnemfborenobaro
 dnabratriclenouicaroda
 ftaratetupopelouaienfe
 pridezplekicehoumiufe
 fefirneulaftipstrirekime
 ritafetacoodedinibudet
 aimobauiednoulafti'uftan
 uhradofototauecriuizleof
 eiemurozlipoutrobetrat
 ehufelutoftuufiudimah
 nurucu. . . Zarueiarimturem

vyplakavši zlatopiesku hlínu?
 Kako bych jáz vody nemútila,
 kehdy se vadíta rodna bratry,
 rodna bratry o dědiny otné!
 Vadíta se kruto mezu sobú
 lutý Chrudoš na Otavě křivě,
 na Otavě křivě zlatonosně,
 Štahlav chraber na Radbuzě
 chladně, oba bratry, oba Kle-
 novica, roda stara Tetvy Po-
 pelova, jenže přide s plky s
 Čechovými v sieže žirné vla-
 sti přes tři řeky. — —

Vsta Lutobor s Dobroslav-
 ska chlmca, je se tako slovo
 hovořiti: Slavná kněžno sotna
 zлата stoła, výpovědi tvoje
 rozmyslechom: seber hlasy
 po národu svému. I sebrastě
 klasy děvě súdně, sbierastě je
 u osudie svaté, i dastě je le-
 chom provoľati. Vsta Rado-
 van ot Kamena mosta, je se
 hlasy číslem přehlíedati, i vě-
 činu provoľati v národ, v ná-
 rod k rozsúzeniu na sněm
 sboren. Oba rodna bratry
 Klenovica, roda stara Tetvy
 Popelova, jenže přide s plky
 s Čechovými v sieže žirné
 vlasti přes tři řeky, směřita
 se tako o dědiny: „Budeta im
 oba v jedno vlasti.“ Vstanu
 Chrudoš ot Otavy křivy, žlě
 se jemu rozli po utrobě, třia-
 sechu se lutostiú vši údi,
 máchnu rukú, zařve jarým
 turem: Hořě ptencem, k nim-

goreptencemcnimfezmia...
 unorigoremufemimfena
 ulademufuulastimufem
 zapodobnopreveneudedi
 nudati p^a::uſtalubufafot
 nazlataſtolaueceemet
 eleſiuladikizhſeſtezd
 epoganenimoiſudteſa
 mipozaconu p^uduunebud
 uamſuditiſuadiuoltem
 uſamezuſoburouna Kibi
 uladluampofelezudeuce
 rucanauiculadezlaba...
 uſtaratiborotgororeco
 noſueſetacozlouogou
 oritinehualnonam une^m
 oehiſcatip^uduunaſp^ud
 apozaconuſuatuſe
 prineſehuotcinaſiufefe

že zmija vnoří, hoře mu-
 žem, imže žena vlade, mu-
 žiu vlásti mužem zapodo-
 bno! prvenču dědinu dáti
 pravda! Vsta Lubuſia s otna
 zlata ſtoſa, vecě: Kmetie, leſi
 i vládyky! Slyſeſte zdě poha-
 něnie moje! ſudte ſami po zá-
 konu pravdu; u nebudu vám
 ſúdiſi ſvády; volte mužia me-
 zu ſobú rovna, ký by vládl
 vám po železu: děvčie ruka
 na vy k vládě ſlaba! Vsta
 Ratibor ot hor Krkonoſí, je
 ſě tako ſlovo hovoříti: Ne-
 chvaľno nám v Němcěch iſkati
 pravdu: u náſ pravda po zá-
 konu ſvatu, juže přineſechu
 otcí naſi v ſieže . . . . .

2. Z Evangelium sv. Jana. XII. 4—16. *)

Str. 49.

(Dle snímku v Šafaříkově a Palackého spise výše jmenovaném).

..ueceſe ieden izucenico iego
 iudaſ ſcariothiſ ienſebefe iei
 predade cem u ta maſt nepro-
 dade zę zatřiſta penaz inene
 dana hudim receſe ze ne iaco
 o hudih zluſaſe iemu neſe
 iacoſe zlodei beſe i meſki
 imaia ze iefe zlaſe zea noza-
 ſereceſe ihiſ neha ieię at uden

Vecě že jeden iz učeník
 jeho, Judas Skariotis, jenže
 bieſe jej předade: Čemu ta
 maſt neprodade ſě za tři ſta
 peňaz, i nenie dána chudým?
 Řeče že ſě, ne jako o chu-
 dých ſluſáſe jemu, neže ja-
 kože zloděj bieſe i mieſky
 imaja, ſě, ježe ſláſe ſě, no-

*) Srovnej překlad téhož evangelium níže v Evangelích zimního času, v Novém zákoně Mikulovském z r. 1406, v Novém zákoně Tetovském asi z r. 1450 a v Evangelích Sušilových z r. 1867.

pogreba moiego zhoua iu hu-
debo imate zzobu menese ne-
ufegdaimatepoznafedaumnog
izludeu iefe tu iest i pridehu
ne dlę iha toli nese abı lazar
uđeli, iefe uzcrezi otmretuih
poznahufe cnaezi popstı abı i
lazar zabili ielife mnozi pron
hodahu izludeu i uerihu u ihs
nazaiutrefe dau mnog ienfe
pride kednu zlaunu gda zli-
fahu iaco pride ihs hierusolim,
iahu letorozli palmini i idehu
ustret iemu i uolahu zpaza
blagozlouen ienfe ide u ime
gñę cral isrl i nadide ihs
ozlę i zede nane iacofe pi-
zano iest nerodi baeti zę, doi
sion ai cral tuoı ide zeda na
grebetı ozlinı ¹⁾).

siáše. Řeče že Jesus: nechaj
jeje, ať v deň pohřeba mojeho
schová ju. Chudé bo imáte
s sobú, mene že nevšehda
imáte. Pozna že dav mnoh iz
Judev, ježe tu jest, i přidechu
ne Jesusa dlě toli, než aby
Lazař viděli, jejže vzkřiesi ot
mrtvých. Poznachu že knězi
popstı, aby i Lazař zabili,
jeliže mnozí proň chodáchu
iz Judev, i věřichu v Jesus.
Na zajutřie že dav mnoh, jen-
že přide ke dňu slávnu, kda
slyšáchu, jako přide Jesus
Hierusolim, jachu lětorosli
palminy i idechu u střět jemu
i voláchu: spása, blahoslaven,
jenže ide v imě hospodnie,
král Israel. I nadide Jesus
oslě, i sěde na ně, jakože pi-
sáno jest: nerodi bati sě, doi
Sion, aj král tvój ide, sěda na
hřieběti oslini.

¹⁾ Pro porovnání pravopisu a jazyka v Evang. sv. Jana s pra-
vopisem a jazykem krajnoslovenským z téhož času, klademe tu vý-
pisek ze Zlomků Frizinských z Kopitarova spisu: Glagolita Clozianus,
p. XXXV.

Glagolite Ponaz Redka Zloueza.

Bofe gozpodi miloztivi. otze bosa. tebe izpovuede. vuez moi greh.
I zuetemu creztu. I zueter marii. I zuetemu michaelu. I uuzem cri-
latcem bofiem. I zuetemu petru. I uzem zelom bofiem. I uzem museni-
com bofiem. I uzem vuernicom bofiem. I uzem devuam praudnim. I
uzē praudnim. I tebe bosirabe. choku biti. izpovueden. vzeh. moi h.
greh. I uveruú. da mi. ie. nazem zuete beusi. iti se. na óa zuet. pakise
uztati. nazodni den.

3. Z listu o založení kostela Litoměřického.

Asi z r. 1057. Str. 88.

(Dle listu konfirmačního z r. 1218, v Časop. Mus. na r. 1836, str. 330).

Hec sunt nomina uillarum. Cresicj. Pirne. Zazade. Trebesici. Rebcicj. Tinez. Zedlze. Dubech. Popouo. Ptachich. Zlatina. Huch. Lubessouich. — In Lutomericensi prouincia v Zasadí. Pocraticih. Sitimich. Trebutich. Ternouaz. Nuchnicih. Copistech. Radnyne. Naztranem. Peschaz. Zernozech. Lubohouaz. Zalezle. Prosmiceh. Nauulconne. Lucouich. Dlasouich. Hotesoue. Brennaz. In prouincia Belnensi na Vztj. Ternovaz. Costelech. Conoiedi. Tribusco. Dubrauiz. In prouincia Bolezlauenfi Hotesoue. Brizac. Bozni. In Satecensi prouincia Hotesoue. Lescah. Lubne. In prouincia Boyzenensi. Drazouich. Siuogofchi ¹⁾.

Haec sunt nomina villarum: Křesici. Pírné. Zásadie. Třebesici. Řebčici. Týnec. Sedlec. Dubeč. Popovo. Ptačici. Slatina. Chuč. Luběšovice. — In Lutoměřicensi provincia: v Zásadí. Pokraticích. Žitenicích. Třebúticích. Trnovás. Nučnicích. Kopistech. Radníně. Na Straném. Pieščás. Žernoseciech. Lubochovás. Zálezlech. Prosmyciech. Na Vřkoníně. Lukovicích. Dřazkovicích. Chotěšově. Brňás. In provincia Bielinski: Na Ústí. Trnovás. Kostelec. Konojedi. Tříbřúško. Dúbravice. In provincia Boleslavensi: Chotětové. Břizao (?) Bosyni. (?) In Žatecensi provincia: Chotěšově. Leškách. Lubné. In provincia Bosenensi: Dražovicích. Živohošti.

¹⁾ Originál listu Litoměřického z r. 1057 již sice vetchostí sešel; však r. 1218 v list konfirmační krále Přemysla Otakara I. přenesen jest, pročez jsme výpis z něho, co jediné památky písma českého z XI. století, tuto k roku jeho složení položili.

4. Z listu o přenešení biskupské stolice Olomoucké

Z r. 1131. Str. 52.

(Dle snímku, jež vydal F. Richter v Olomouci r. 1831.)

Sernamenání statků biskupství Olomouckého.

Hę ſt uille ad olomucenſe
 eccl'am ptinentel. Vduba.
 tota uilla. Biſcupici tota. Tu-
 capi tota. Nemilaz tŕa ſuffi-
 cien^s uno aratro. Taſalech. I.
 Virouaz. II. Velpridech. II.
 Nenacuniſch tota. Dirſouich.
 II. Sarouich. II. Melouich
 tota. Glubocaz. II. Roſtiniſch.
 I. Nemýiaz I. Dedich. I. Ko-
 ualouich. I. Izueſtouich tota.
 Wladiniſch. I. Selci dole. I.
 Dobrochouich. I. Viſcoue. II.
 Studene dole III. Smerſiſch.
 III. Cechah. II. Ratagiſch. I.
 Lucaz. I. Naptem. III. Po-
 diuich tota. Ogrozimi VI.
 Oplocaz I. Lazniceh. V. Vi-
 capech VIII. Strelciſch. I. Guzo-
 ue. II. Moſteaz VI. Sira-
 tine III. Topolaz III. Roſcuti-
 ciſch. I. Beztroýciſch. I. Glu-
 chouo tota. Repſine. I. Vge-
 zdecc. Smerſiſch tota. Derno-
 uich. III. et bolezlauenſel
 III. Sadlouci tota in q^a ſt
 figuli. Nacholine III. Pencich
 dimidia uilla. Et alia integra.
 Cladorubech. I. Sluſine. I.
 Medli ugezdec. Mizlechou-
 ciſch XI. Olſaz. I. Trebsine. I.

Hae ſunt villae ad Olomu-
 cenſem eccleſiam pertinen-
 tes: U Duba, tota villa. Bi-
 ſcupici, tota. Tučapy, tota.
 Nemilás, terra ſufficiens uno
 aratro. Tážalech, I. Virovás,
 II. Velpřidech, II. Nenakuni-
 cích, tota. Držovicích, II. Ža-
 rovicích, II. Meřovicích, tota.
 Hřubočas, II. Roſtiničích, I.
 Nemijás, I. Dědicičích, I. Ko-
 vářovicích, I. Zvěſtovicích,
 tota. Vřadinicičích, I. Želči Dolé
 I. Dobrochovicích, I. Viſkově,
 II. Studeně Dolé, III. Smrži-
 cích, III Čechách. II. Rata-
 jích, I. Lúčás, I. Na Ptení III.
 Podivicičích, tota. Ohrozími, VI.
 Opřlocás, I. Lazniciech, V.
 Vyčapech, VIII. Střelcích, I.
 Hůzové, II. Moſtčas, VI. Ži-
 ratíně, III. Topolás, III. Roš-
 čuticičích, I. Beſtrojčicičích, I.
 Hřuchovo, tota. Řepſíně I.
 Újezdec. Smržicičích, tota. Dr-
 novicičích, III, et Boleslaven-
 ſes, III. Žadřovici tota, in qua
 ſunt figuli. Na Cholině III.
 Pencicičích dimidia villa, et
 alia integra. Křadorubech, I.
 Služíně, I. Medli Újezdec.

Blanzko. cñ rayc Nameſci. dimidia uilla. Dobratín allo- diū. Nachorin. Koualoui- cih. XII.	Myslechovicích, XI. Olšás, I. Třebšíně, I. Blansko cum Ra- jec. Náměšči, dimidia villa. Dobřiatín, allodium. Na Cho- ryni. Koválovicích, XII.
---	---

5. Z Kroniky Kosmovy.

Asi z r. 1150. Str. 54.

(Z rukop. Lipského, jež vyd. R. Koepke v Pertz. Monum. Germ. XI. 39.).

Premizl iam plenus dierum. postquam iura instituit legum. quem coluit vivus ut deum. raptus est ad Cereris generum. Cui Nezamizl successit in regnum. Hunc ubi mors rapuit. Mnata principales obtinuit fasces. Quo decedente ab hac vita. Vogen suscepit rerum gubernacula. Huius post fatum Unezlau rexit ducatum. Cuius vitam dum rumpunt Parce. Crezomisl locatur sedis in arce. Hoc sublato e medio. Neclan ducatus potitur solo. Hic ubi vita decessit. Gostivít throno successit. — Gostivít autem genuit Borivoý. — —

Tamtéž str. 92, k r. 975.

Termini autem (parochie Pragensis) occidentem versus hi sunt. Tugose. que tendit ad medium fluminis Chub. Zelza (Myza). Zedlizane. Luciane et Daciane. Lutomirici. Lemuzi usque ad mediam silvam. qua Boemia limitatur. Deinde ad aquilonem hi sunt termini Pšovane. Chrvvatí et altera Chrvvatí. Slasane. Trebowane. Bobrane. Dedosane. usque ad mediam silvam. qua Milcianorum occurrunt termini. . . . .

6. Z knihy kláštera Opatovického,

dokon. r. 1163. Str. 55.

(Z origin. v c. k. dvorské bibl. Vídenské, Cod. ms. Hist. eccl. N. 395.).

a) Jména česká osob zemřelých v Martyrologium, fol. 7—30.

Blag. Cac. Bracizla'. Wratizla'. Spitigne'. Mlaz. Borivoý Casca. Suatobor. Riezca. Waczlau. Wladizla'. Zbud. Smil.

Climata. Sdizla'. Iurco. Wacek. Bosa. Crivozud. Sdiko. Pri-
bina. Vadisl' (rex ungar.). Bolezla'. mac. koiata. Zavisa. Ugrin'.
Iaromir. Suatoplík. Suac. Bogumil'. Cica. Paulik. Scedrata.
milota.

b) Některá jména z Kroniky mnicha Opatovického, f. 140.

Premizl. lubosa. Kazi. Theta. ludmila. zlauborus. dra-
gomir. dubrauca. zobebor. Zpitimir. Probrazlau. Caflau.
Nadey (Sclauonice. Spes latine). Wacezlaus. Zuatopluc. no-
zizlau. drificray. lubomir. Zuataua. Mirozl'. vrsenfes (Vršovci),
lubosin. thetin. pšov. Ztodor. racouzi. gradee. kladsko a j.

7. Z listu o založení kláštera Louckého u Znojma.

Z r. 1190. Str. 54.

(Z orig. v c. k. dvorském archivu ve Vídni.)

Dotef quas ecclesie (s. Marie) confirmamus. hec sunt. tref
uile Dobfici. popouci. Oblekovici. Mansus unus in uilla Pra-
cih. alter in uilla Zuassie. tertius in Mravitie. Capella s.
Georgij in Strachotin cum tribus uillis. Chaikovici. Popovici.
Chrepici. Capella s. johannis in Rokiten cum uilla una Po-
povici. Capella s. Andree in Gobza. Cęulohov. Chegost. Se-
dlešovici. Bransudici. Opoýovici. Odrenovici. Nemchici. Biš-
chici. Hiskj. Rokitnicea. Brezowa. Lutochor: Prilucea. Tre-
bonchovici. Domamile. Unus mansus in Lissenouic. Lodinicea.
Chrauzko . .

Příklady z doby od r. 1197—1409.

8. Přidavek k listu o založení kostela Litoměřického.

Asi z r. 1200—1218. Str. 88.

(Dle snímku ve spise: G. Dobner Annal. Hagec. T. V.).

Groznata dedit circuitum cesslav. Lagovicih. Henricus
dux tram. quam zdeslaus dederat ei. Vilelmus Pocudicih
dedit tram. Pavel dal 1est Ploškovicih zemu. Wlah dal 1est

Doleaſſ zemu Bogu iſſvatemu Scepanu Ssedvema duſſnicoma Bogutu (?) a ſſedlatu (?).

Homutoue. Othodne. Otroce. Goſtine. Grrnecne. Sitne. Sſvod. Glava. Narok. Nedopne. Grrdoſt.

9. Z Nekrologu Podlaſického,

dokonaného r. 1227. Str. 89.

(Die přepisu, jež učinil K. Klemming ve spise: B. Dudík Forschungen in Schweden. S. 104).

Jména osob zemřelých.

V měsíci lednu.

1. Pribizla'. Marquart. Blaſi'. Iſcizla'. Voýteha. Marca. Sobotka Iana.

2. Voýteh. Craſſon. Iſcizlaua. Marek. Plugaua.

3. Iohs Ianuſ. Kraſſota. Iohs. Bozelze. Perhta.

4. Adam can. IaneK. Pribizlaua. Radoſt. Cernice.

5. Gregori' fr. Hual. Modliſ. Paulec. Milon. Neroda. Vlaſtena. Deuula. Bozehna.

6. Predmir. Predvoý. Vituſ ſac. Hotezlau. Piuone. Gamahel.

7. Karel. Mileg. Stan. Dobremil. Ianik. Bolehna. Gelena. Voýzlaua.

8. Dobremil. Goſteg. Nerada. Dragouen. Quetaua.

9. Frum. Vecek. Modlibog.

10. Breizlau' dux. Perart com. Vitek, Criſan. Raſka.

11. Neuſir.

12. Groznata. Wratizla' dux. Vbizlaua. Agnetiſ. Petruſſe. Otto mileſ. Crnata.

13. Antoni' decan. Sdezla'. Quetaua. Bratrumila.

14. Arnold'. MogeK. Oldrih. Quaſſena.

15. Seſtrena. Boguza. Dobroueſt. Siznaua.

16. Mileý. Helca. Hualac. Goſtao. Krecota. Zuoybog. Dlugomil. Mizlek.

17. Viſtal. Petr'. Draſca. Luſſe. Pribiſlauec. Cuben. Iurik. Marena. Milohna.

18. Vladizla' dux. Sdezlaua. Vracen. Quaſſen. Bileo. Voýzlaua.

19. Roman' pr. et mon. Polek. Ruthard' pr. et mon.
20. Frideric' abb. Iohs Milie com.
21. Zbizla'. Iacub. Mileýfi. Male. Bogunka. Iacub.
22. Vrbán. Crifan. Sen. Sdaua. Zorena. Quetaua. Nedelka. Iurena. Radouan.
23. Iana. Trebana. Perhta. Batela. Vecek.
24. Milofta fr. n. Malec Nauoy com. Vlařin. Boguffe. Thomik. Anna.
25. Pilunk com. Bolemil. Dobka, Strezizlana. Vracena.
26. Radozlan'. Hana. Marca. Radohna. Meřa mon. Vratuoy. Mutissek. Rihoo.
27. Boguzlan' com. Petrec. Martin. Zudka. Gořta. Seber. Malice. Vecka.
28. Ben. Vratifir. Vratif. Otrone. Zpitigne'. dux. Protinuoy.
29. Bda. Suecek pr.
30. Gregori' sacerdos. Ianik. Gořtek. Sdzilana. Dobrena.
31. Iacob' fac. Liudmila. Bolehna.

10. Z listu Aněšky, abatyře kláštera sv. Jiří v Praze.

Asi z r. 1228. Str. 88.

(Z originálu v c. k. archivu dvorském ve Vídni.)

De provincia que sunt circa castrum (Pragenſe). in uilla Tinec. Ztativnice. Suchdol. Kamik. Lichuce wez. Nuto-miei. Gradec. Guřcinec. Reře. Okori. Golovfi. Preřtawlici. Wirbna. Vgrine wez. Borek. Kirnaz. Leteh. Motol. Zabe-hlici. Kofur. In provincia Pilznenſi. vnum theloneum Domařli-ci. Givnaz. Naptenine. Oteřicih. Benovicih. Whorcah. No-wacovicih. Sizencowicih. Tinci. Dvdlebcih. Obitei. Bniřici. In provincia Bozenſi. Nagraďiřci, Zagoru. Napoli. Podruhli. Huzinci. Drahnicih. Luřkovicih. Nazteřowe. Nerezto. . .

11. Z listu krále Václava I.,

daného kostelu sv. Petra v Brně r. 1237. Str. 88.

(Dle orig., psaného skrze písaře Viléma, v Mor. archivu zemském.)

W(encezlaus) Rex Boemie Sdzilao plebano eccl'ie beati Petri in Brunna. in uilla Bozonoch. in Medlan et Brezowiz.

in Wafan et Bzowe. Testes. Boruta filius Borute. Albertus filius Nachepluk. Andreas de Wsechrom. Milich. Zlaiboriuf et Ydik. Pribizlauf de Malomiric. Scaztolov de Ceblowic. Bochko. Zawise de Breznik. Bohuse de tazov. Benco et Luthzlauf de Richan. Nahrad de Orsichowe. Robertus de Trubzco. Lambertus de Bozcowiz. Zmilo de Zbrazlav. Welen de Orsechowe. Predbori' de Zlawicowic. Leo de Boleradic. Dirficrai filius Crezizlai . . .

V listu z téhož roku, daném od Oldřicha, knížete Břetislavského, obyvatelům Břetislavským (Boč. Cod. II. 325), poznamenána jsou tato slova:

narok. zok. druh. zuod. powod. zlubni zud. wiboy.
hirdozt. wrez. pohonce. pomocne. kiy.

Podobná jména čtou se v listu krále Václava I., daném klášteru Doksanskému r. 1249 (Erben Reg. I. 573), totiž:

narok. swod. narez. nozleh. holoti. ozzep. seztne. hlava.
rannik. wiselez. wrez. prefeca. cestne. ozada.

12. Z listu, daného klášteru Litomyšlskému,

od Jana, syna Zbyslavova, r. 1244. Str. 88.

(Die originálu v Mor. archivu zemském.)

...ego dominus. Iohannes. filius comitis Sbizlay uillas duas coutuh clastro Luthomizliensi. Vocatur una Hostouicich altera Blathniche. — Nomina vero testium sunt hec. Pribizlaus de Morauan. Georgius cognomine nosco de ianouich. Iohannes fili' Suezlay de Troiouich. Honata de Cracouan. Buno de Hostovlich. Dobrohost de Wlichnow. Nyquard' de Nen-chouich. Wlichko de Suínchan. Hofc (?) de Honbich cum filio suo Bauor. Petrus de Zelouich cum filio suo Neprone. Iachemir' de Prahouch cum filio suo Preduoy. Bohuzlaus cum fratre suo fabiano de Mnethich. Mizlibori'. Beneda filii Olekzonis de eadem uilla. Drizcho de Buchina . . .

13. Glosy v Slovníku Salomonově.

(Mater Verborum.)

Asi z r. 1242—1252. Str. 89.

(Z rukopisu v Českém Museum.)

a) *Glosy psané od Vacerada, písaře slovníka, v řádcích.*

Beo blaſu. *Bedulla* breza. *Cepe* cebolle. *Simia* duran. *Hospitales* hoſte. *Puber* iun. *Auíariũ* cletce. *Barbarus* nemeo. *Cantar* okrin. *Hulcus* paſtýr. *Centon* pilzt. *farmate* Sírbi. *Sedatiũ* ſzito. *Caradrion* ſkriuanecz. *Braxa* zlad. *Ares* ſua-touýt. *Conſiliũ* ſuet. *ſtatera* waha. *Ventriculus* varlle. *Phitones* vlichvec. *Sagapeta* vlichvice. *Burra* wzchod. *Culix* zizala. *Ceres* ſua.

b) *Glosy, psané od jiného písaře nad řádky.*

Bel boh. *beſſi*. *birdo*. *biruc*. *blahodobe*. *bodr*. *brefkevv*. *bron*. *birui*. *bukk*. *czuik*. *charodegi*. *cfaz*. *chlouecſtue*. *cir-nokniſnici*. *cſtena*. *dan*. *denioo*. *dlann*. *dilh*. *hlahol*. *hrab*. *hirdhee*. *chirt*. *ihrifce*. *ime*. *iarobud*. *iezen*. *ýeſſ*. *cam*. *cnez*. *kirtice*. *kri*. *queten*, *lecarſtue*. *letorozi*. *lutice*. *lvo*. *macocha*. *mazanehc*. *med* (měď). *mhla*. *mſikk*. *nauazach*. *obet*. *obraz*. *odr*. *orr* (oř), *oſud*. *pecar*. *perun*. *piýauice*. *pilh*. *povraz*. *prepelice*. *priuzni*. *puſc* (púšť). *radihoſt* *wnukk* *kirtow*. *roý*. *ruien*. *rſati* (ržátí). *ſan*. *zekira*. *zlowene*. *zlouenin*. *ſamirha* (šamrha). *ſcerk*. *ſetek*. *teſt*. *tiſſ*. *trihlavv*. *vcoll*. *vſeſt*. (úžeſť). *vehc* (věc). *wlaztovice*. *wirſe*. *zaiecc*. *zarui*. *zezhule*. *znoý*. *ſelud*. *ſelv*. *ſirtua* (žrtva) atd.

14. Z Homiliáře Opatovického.

Asi z r. 1250. Str. 90.

(Dle orig. v bibl. univ. Pražské, sign. III. F. 6, fol. 152.)

.. ſtolko nebo lutoſtiuí y miľoſtiuí yeſt hoſpodin podle crehkoti naſſe ze yak ze naſ ze ſueho tela crw wikupilheſt yeze Robotní doſtoyní nebiľſmí wzíuuatiſe ſinoue gſmí zkerze

milost bozu zpod gethi nebo othech wleeh nass boh 1est geze podruhe narodilissimise zuodi y odswatheho duha gsmi posuu'ceni y (kř)izmē suati birzmouani beze use lzsta. nebo pisano 1est ze (vel abi) czeho (?) ze coluek dela chinis zneho gfi robotil vezuan osuetise tue gme abi onoho wnaš gme bud posuu'cheno abi yakoze crstem wzelismi vel prigelismi . . prijdi craloustue tue praua ý prauedna profba . . prokni cristian naufakak (?) profithi vel potrebouati — ¹).

15. Z Cisiojana Mnichovského.

Z r. 1258—1278. Str. 118.

(Dle snímku v Časopise Českého Mus. na r. 1853, III. 415.)

Octaua robstva swathek. suati priui den osmi nafluzbu.
 Tayni. feb. ag. uincen, tam. pauer bil zatri dni slep.
 Chisti hrom blasey. agate. Wtemnicu. nichu lek. apostol.
 Budhad zyw. vezna. dal petr. namatheye vrazu.
 Marec lutehu hrozi sluha uerni gregori slauni.
 Gerthrut opat bene angel smaru chyni vece.
 Quet zemi plachi nebu. quet ten daye slaw tyburohu.
 Slauni knez nas. otech. Woiteh. marc welu cris nesti.
 Philip criz florian. Straf knenye cralowni nebeske.
 Zoka mesecie hoe se chistiti vrbau ponem. tri suatki.
 Mucennik bozi vincenti ponem bar apostol.
 Hresnici chsna mari chtim iacob syn zebedey.
 Petr thmu schep nalezen. podyima laurenec ohen.
 Maria uis nanebe. dere bartholo hlauu ian otdal.
 Etiuda sveria doy. mari. porozena kriz nik. Ew.

---

¹) *Sermo de oratione dominica. — Pater noster, qui es in coelis. Tantum et enim pius et clemens est dominus circa fragilitatem nostram, ut postquam nos de suo sanguine redemit, qui servi digni non eramus vocari, fili simus adoptivi per gratiam. Pater enim omnium nostrum deus est, qui renati ex aqua et spiritu sancto sumus — (et sine ulla fraude). Scriptum est enim, quod cuius cunque opera facis, illius es servus appellatus. Sanctificetur nomen tuum. Ut illius in nobis nomen sit sanctificatum, ut quomodo in baptismo accepimus, illius custodiamus. Adveniat regnum tuum. Haec iuxta fidelisque petitio; debet enim unusquisque christianus cottidie postulare, quod veniat regnum Christi.*

Lamb'ta chtimat mauricia praha wen michal.
 Remea chŕti ťluzbu ťidnema dýonŕ papa calixt.
 Galla lucy chŕti dewioh wooline bozi hlať zťymonen.
 Wťe ťuate. bir zo lenarth bohu pol martin dal plaťohe.
 Potom pak elizabet, oliment. katherina wzled ondr.
 Trŕ detki wťkrefil. nycolay. ťtoy twrido lucia.
 Rani boťe maka. thomas ťuate rodťtuo nedelu wťu chťtŕ.

Versus boemici de quatuor temporibus ualde optimi.

Chce krýz. lucia. popelec. den ducha ťuatecho.
 Sbi poných priw kreťtene ťuťili ťredu.

16. Z listu krále Přemysla Otakara II.,

daného klášteru Hradištskému u Olomouce, v Praze r.
 1269. Str. 88.

(Dle orig., psaného skrze Petra, probošta Vyšehradského, v Mor. archivu
 zemském.)

. . . quod in filia sita apud uillam Domaťow—esse debeat
 terminorum distinctio. uia p quam itur de ťternow uerťus
 Bunowicz et laťezan — mete que wťgo hranŕcie nŕcupant' —
 fluius Oleťnŕk. — meta Kopecz. — fluius Debruik. —
 via publica rudna cieťta. — Kopci. tranť fluios. Loinnŕcie.
 Hruffowŕ. Sŕrz. Biťtrŕcie. ad locum Býchotŕno pole. — ad
 originem fluiŕj Hranŕcznŕ et Strelnŕ. ad viam Gywowťka
 cieťta. — subtus villas laťczan et Belkowicŕ. — duo molen-
 dŕna que wťgo hutte dicuntur. — Sollempnes milites Lupus
 de Dobroticz. Andreas cauca de luchan. Martiezo de
 Pruss. Walcho de Strelec. Camerarij vero Swaton et Hoťtec
 et Oťpel. Oťťadni. Teťtes Harthleb' Burchraui' de we-
 werŕj. — Cuno. Nezamŕzl. Zdŕzlaus. Wťebor. Hrabŕťťe de
 Vťťow. Wilhelmus de nameťze. Koýata. Wocko filius Dir-
 ťizlai de Krawar. Beneda de Dubŕťzco. Radezla' de Rad-
 zlauŕcz. Budŕťlaus Pŕonŕcz de výezd. Wlaťtibor de Waťan. . .

17. Z Rukopisu Kralodvorského.

Z r. 1270—1280.

(Dle fotografovaného výtisku Rukop. Kralodv., z r. 1861.)

a) Z básně „Čestmír a Vlaslav.“ Str. 97.

Pocínafie kapitule sedmezoietma trsietiech kníh
ouíceftuie nad Vlaflauem.

Neklan kaze wftatí kuoíníe kaze kníezecíe
mí flouí ptíw Vlaflauu wftachu woíe
wftachu kwoíníe wftachu na kníezecíe
floua ptíw Vlaflauu holedbaíe ííe Vlaflaukníez
víceftuíem nad neklanem nad flauním kníezem
puftcafe mee íohen wkraííní neklaníní íhlaíafe
nad hrabíuímí mecí íuoích woínów pohaníeníene
klanu Uboí Ctífmírsíe uedí me íborí hadlíuíe
ny pozíua nadutí Vlaflau íwfta cfmír íwzrado
uaííe radoítníe íníefuoí ícítezrn duuzubu íín
íefefcíte ímlat ínepníkauí helm podewííe drua
wlozíeobíetí bohóm Buíno zuolafe cfmír na
uoíe wfkorsíe uoíe wrsadí ídu ítazechupd
fluncē zahe ítazechu psuesden ípoíluncí tamó
kpachrbu aítaííe ualedím podíedínach ípodíe
dínach ítenaníe zalostíuíích hlaíow kto íezzíe
díedíní íkto rozplaka uaíehlaíí kto Vlaflau
poíledníe budííe° wíftuo pomíftu ípahubu uoímoí
nan nefu otuecechu uoíevodíe cfmíru kru
uoí kruuoí íkaredí otehnafe ítada íídíefe horsíe
wdíedínach ohníē ímecíē wííecíe plznobíe
íe potrsíe íe° zloba kruta ízale woíeuodu nā
ízazlíííe cfmír na kruuoí zlírokuprfu zlobaííe
mu rozewrsíe powííeích poudech woíní wece
zíutra zahe rozpalímí krutoíft wíííu pohowte
zemdlením udom Stoía horí vřuo ítoía horí
wleuo naíích wrcholí nawííokeí zíra íafne
flunecko horamí zdíe ofud horamí tamotud
řahu woíe° bítuu wíobíe nefu aítamo khrā

du hradu naskale tamó kdié kruuoí uiezi Voi
 mír(a) íieho lepudoers íez zaie whuftie lese
 tamó podsedu skalu ípohaníe neklan(a) kniez(e)
 kruuoí neklanu obiece wíeru í podafe wíernu
 ruku obakhlasē tíem í rukutu uwadíese bie
 du nalud —•

b) Z básně „O pobiti Tatarů.“

Uhbí rík stenanie zaloštíuo
 krsíestene pocéchu utíekatí tatere íelutím da
 uem hnatí aíta Yaroslau íakorelletíe twrdu
 ocel namohucech príech podocelí chrabrost
 udatenštuíe podhelmícíu welebíster uíehlaf
 íarota muzzhauu zraku plase rozkacen hna
 íakolew drazlíuí kdíz mteplukrew šíeuda zrse
 tí kehdí nastrsíelen zalowcem zene tako zlutí
 šíe wztatarí troí oíesíe zaníem íako krupobí
 tíe wrazi kruto nakublaíeuíca íbí potka owšíe
 weleluta írazístafta oba ofcepoma zlomístaíe
 oba welím řfkē íaroslau uez wekruí forsem sb
 rocen mecíem kublaíeuíca zachuatí otrame
 ne surem kícslu ptoíe takoz' spadēbezduch me
 zímrohí zarachoce nadníem tulec flukem
 uleóíesíe ueslud tatar íutích otmetafe drse
 wce sehodluhe palouafe tukto tecí moze tamó
 otkad slunce íasno wítaua íbí profta hana tatar wíhow.

c) Z básně „Zbyhoň“.

Pocínasíe kapítule ofmmezoietma trsietíech kníh
 opíesních.

Poletoua holub sedrsíeua nadrsíeuo zalošt
 íuo wrka horsíe wfíe^v lesu aítí lese sírí w
 tobíe íazletauach sholubícu drahu smílu
 psmílítku ach azlobní Zbíhon chuatí holubícu
 íotnese vhrad achavhrad twrdí aíobchazeíu

nose kol twrda hrada zalostiuo vzdicha posuei
 drahei milei othrada naskalu naskalesiede
 zalostiuo sedie sniemí lese⁻ mlcie ípletieholub
 zalostiuo wrka poduize iunose hlauu kniemu
 uece ti holubcie mutni tobie mutno samu to
 bielí krahúec uchuatí tuu družiu ti zbíhoní
 tamó nato⁻ twrdie hradie ti uchuatí moíu dhu
 prabuczku aotnese ach vhrad vhrad vtwrdí
 holubcie tibísi bíl ualel skrahúe⁻ kdíbítobie
 bílo srdice udatno tibísíbil uídrsiel krahúicu
 suu drahu kdíbí tobie bíla draua ostrá drapí
 tibísíbil zabíl krahúec zlobní kdíbítíbil tw
 rdí masozrauí nosce wzboru mutní iuno
 se zení nazbíhon tobie srdce pudatno pti[~]
 hu tobie ptiw íe^v branie sílna ostrá tobie íe^v
 whlauu tiezek zelezni mlat rucie iunose⁻
 dolow wdole temní⁻ lese⁻ íwze nasie suoíu[~] bn
 ínaramie mlat suoí spieie lese⁻ temní⁻ ku
 hradu ku twrdu bie uhrada twrda nocu we
 zdie temno tlucie sílnu píestiu ktoto shra
 da floua íase⁻ louec bludní otuorsiesie wta
 tluket sílnu píestiu otworsie wtere kdíe v
 ladíka zbíhon zauelíku síeniu tamó zbíhon
 uilní tamó plaka díeua aíotuorsí lowcu ne
 otworsí zbíhon írozrazí mlatē drsuí sílní íu
 nose írozrazí mlatē zbíhoníeuí hlauu...

18. Z listu Budislavy z Rataj,

daného klášteru sv. Jakuba v Olomouci, r. 1287. Str. 88.

(Die orig. v Bočkově Diplom. Mor. IV. 326).

— ego domina Budislava uxor quondam Crisonis de
 Ratay uillam Trawník — conuentui dominarum s. Iacobi in
 Olomunc — contuli — et presentem litteram appensione
 sigillorum dominorum scilicet Alberti de Sternberk castel-
 lani Olomucensis Ciri prepositi et Onsonis camerarii de
 Cthystehoflemene ac Alberti dicti de Laffan disposui robo-
 rari. Insuper subscriptione testium qui hoc ordine subsequun-

tur. Dominus Prefco iudex Olomucensis. D. Ratmirus de Czeh. D. Preduoyus de Sobyefuk. D. Pardusyus de Horca. D. Scoho cum filio suo Onficone de Hwezdlich. D. Wilhelmus de Dubyszeo. D. Buruta. D. Sdislaus de Senich. Sbyzlaus de Stihouich. Mstizlaus de Chyhouch. —

19. Z Alexandreidy.

Str. 102.

(Ze zlomku Budějovického v Časop. Mus. na r. 1841, str. 86)

Alexander v Babyloně.

Nygdye nechzřtem by tak wele
 Bywalo wzuietye wessele
 Any gdys řimřka mocz zweho
 wolila krale ktereho
 By tak welikey radořci
 hi wtak prřiemnořeney cznořty
 zweho cziefarřie prřiyala
 nes taku czeřt pokarřala
 Azprawem zie gmu to dalo
 Czoř zie gmu chzřti gde řtalo
 ře zie wybraw zmalem luda
 hi poygmiew mnoho necluda
 zwu wieczu tak znařnye pilil
 As zie gmu weř zuiet pochilil
 By hoh vzliřřiety rachzil
 zwe krřeztyenřtwo hi to zrachzil
 By takyř byl czeřkym krale
 vphal bich wto řby zamalem
 lecz bud lithwa lecz thaterř
 kaks zu menowany kterř
 Bezzermene nebo pruzzi
 lecz nepotwyrzeny ruzzi
 prřiřřly by ktakey prřipřřietye
 iaks by zie krzta prřichopiecze
 byli zwieh modl odfupiecze
 hi to by zie řtaty mohlo
 achz by to ozo iuř pomohlo
 ře nyemczu gis zu zde hořtye

chtye dozdaczy by namnoztie
 prazie gehos boh znad necha
 ne bude vidyety chzecha
 hi mohlo by zie byrs staty
 by gich bylo ne wdaty. — —

20. Z Legendy o Jidáší Škariotském.

Str. 106.

(Z Časopisu Musejního na r. 1829. III. 58.)

Wzplaca otec wzkuiele matka
 Vizle kaidý kak ize wratka
 Zzeho zzwíeta chzezt hi chwala
 Kak ize na male pozztala
 Chzaka fšcaríotczké wlazzty
 Znamenaymý pršitom zwlazzty
 les zzie zztalo w chzechach nenýe
 Gdes pršiwuzných kralew nenye
 Pochznucz ot pršiemýzzla krale
 Kak ho zzyn kak wnuk na male
 Zziey zzu zzbylí na zzem zzwíetye
 Pozzledný byl gefchze dyetye
 Pochzen zzie fšchzedr hí udaten
 Ayzza zzwým ludem pozztaten
 Wšfaks nemohl toho ufity
 Muzzil umladých dnech zznyty
 Kaks kolí byl wššiem powolil
 Wšfaks ne wínnye zzwú krew prohl
 Wšfe protye proradné plemie
 Puzzhý zzu ne gedný zemie
 Zrado viedye fnýcz ne míneff
 Wšfaks zama potom oplýneff —

21. Z Legendy o 12 Apoštolích.

Str. 106.

a) (Z Dobrovského Historie lit. české, str. 106.)

Uwiechzšfi zzwathy iacub zzlowe
 Chzinem trogie chztty hotowe

Yus iemu pizmno wydawa
 Podle tyehto trfi chzty prawa
 Gims zginych ieszť wieczy mnohem
 Pyrwe sdrsewe pozwan bohem
 Mezi wffiemi uchzenyky
 Pronešto zžlowe weliky
 Druhe smu boh byl domowit
 Hi byl tyem wffdy wiecze mowit
 S ty gho wffdy zzobu pozywal.

b) (Z Časop. Mus. na r. 1847, I., 296).

Potom pak prsiffed do asie
 Jat byl prsielutym pohanem
 Czieszarsem domicianem
 Tet gho chtye muchzity wzzady
 V oley wruczi w pylney cady
 Gdys ozsta bez wffie bolezzty
 Bez (prsih)any gmu wylezty
 Then byw siw dewiet let ke zztu
 Bohem dany siwot z(zwoy) tu
 Gdes iedne chwile nochabil
 Piffie as gho boh powabil &.

22. Z Legendy o sv. Alexiovi.

Str. 107.

(Z rukop. v Moravském archivu zemském.)

Tento papez wfemohuczy.
 Day gemu list ten zaduczy.
 Abychom my to wzuedyeli.
 Cfo wnyem pfano wfrydczyu gmyeli.
 Nhed przyftupy papez k nyemu.
 Y wzye zruky lyftek gemu.
 Y dal pylarzouí fwemu.
 Rzymského koste —
 — — czten wfiem obecnýe.
 Cfnych flow napsan byl statecznýe.
 Eufemian otec z ieho.
 Vffysav list plakal z nyeho.

Vyštupyl byl z sweho smysla.
 Padl na zemyu uiez bez czyfla.
 Rozdrzyel rucho byl w ty ozafly.
 Tryhal swe sedywe wlaflly.
 Bradu poczie swu tryhaty.
 A swoy zyuoł snaznye draty. —
 Pade na tom swatem tyele.
 Krzycze — — —
 Matka gehu w smutney twarzy
 Iako lwyczie liet prorazi.
 Ty nouiny uflyfyewfy.
 Zedra rucho swe przyfedfy.
 Stryze ssebe swe zauitye.
 Cfo nahlauie gmie przykrytie.
 Wnebe swogy ruczie wzdwyzze.
 Boze posli mnye smryt blyze — — —
 Akdi przyde kgeho tyelu.
 Ztratyla smysl biele zoczyelu.
 Pade nanyem y zauola.
 Kto mnye w smutezie (wiec) odola.
 Hroze synu ztwe miłosti.
 Oczu mu myla swietłosti. —

23. Ze Žaltáře Klementinského.

Str. 134.

(Z rukopisu bibl. univ. Pražské XVII. A. 12., p. 17.)

Žalm 25.

Svd mye hospodyne nebo iaz wnewinnosti mey chodil
 sem awhospodyna uffage neomdlegiu. Zkus mne hospodyne
 apokus mne uzzi ledwie a trsiefła ma a srdcie me. Nebo mi-
 lofirdie tve prřed mima oozima iest a sliubil sem sie upw̃dye
 twey. Nesediel sem wradie giesiutnosti asczłosti czynucymi
 neweidu. Nenawidiel sem snatka złostiwich asnemilostiwimy
 nesadu. Umygiu mezi newinni (mi) rucie mogi iobkliueziu
 oltarz twoi hospodine. Abich uflisal hlas chwalı tve
 azwiesłował rozlicne dywi tve. Hospodine milował sem kra-
 snost domu tweho amisto bidla chwalı tve. Nezatčuy sne-
 miłostywimi dussie me asmuzmi krewi ziwota meho. W gichzto

ruku zloſti ſu Pwicie gich naplnyena ieſt darow. Ale ya wne-
winnofci mey chodyl ſem wykup mie a ſmiluiſie nademnou.
Noha ma ſtala gieſt wzpŕwenyu w koſtelech podyekugiu tobie
hoſpodyne.

24. Liſt s nebe ſeſlaný do mĕſta Galatan.

Str. 140.

(Z Hankovŕeh Starob. Sklădăní, III. 259.)

(Slyſzte lyudye ne)wyerzyucy nechczete wyerzyty ze yaz
ſem pokoyny a czakayu aby ſye obratyly kupokanyu wizeſty
den boh uczynyl wiſze ſwe dyelo a ſedmy odpoczynul ode-
wiſzeho dyela a takez wy czynte nebudetely czyty nedyele
ob dewate hodyny wiſſobotu az dopyrwe hodyny vpondyely
budu wy klety prſzyed mym otczem genz geſt wnebeſſyech
anebudete gmyety ozeſty ſwymy angely wyeky wyekoma
Prawyu wam nebudetely chowaty nedyelepustym nawy krupy
ohen burzyu y wiſze zle a zhynete aktoz deſſathka nedawagy
nebo leſtnye dawagyu budet to mu otplaczeno leſtnye y na-
nebyu y nazemy Wiſzyckny newyerzyucy lyudye ſud wam
bude any was chozy potupyty acz vczynyte geſzto wam prſzy-
kazyu a budete czyty drzewe rzeczene kazanye otworzym
wam oblaky nebeſke arozplozyu waſze dyelo a waſzye dnye
budu prodleny ahlad nebude v waſſzy zemy aya v was budu
awy we mnye a wzwyete ze yaz ſem hoſpodyn a kromye mne
nikte gyny

Kteryz knyecz nebude czyſty prſzed lyudmy epiſtoli me
a nepokazye we wiſech ny vmyeſtech bude ſuzen pakly toho
newczyny budu gey klety nawyeky hoſpodyn naſz drzewnyem
letye poſlal vmyeſto Galatan yakz yaz petr byſkupſtwye prſy-
gal ale wy newyete kam mate prſzygity vwieczne bydlo a
proto aby lepe wyerzyly Yaz petr prſyſahagyu ſkырzye mocz
bozyu ygezu kryſta ſyna gehu aſkырzye ſwatu trogyczyu a-
ſkырzye czytry ewangelyſty aſkырzye gedennaczt prorokow
adwadozyet apoſtolow aſwatu marzyu matku bozyu aſkырzye
ſwatofť wiſzyech ſwatych ze tato epiſtola nenyje pſana ruku
lyudſku ale poſlana geſt od boha ſſedmeho trona Wnedyelyu
ſtworzen geſt weſz ſwyet wnedyelu ſtworzeny ſu angely ot

ušt bozych Wnedyelyu pršzyeštala gest potopa Wnedyelyu
 vczynyl buoh zwody wyno Wnedyelyu nakrmyl buoh pyet
 tyssyucz lyuda zpyety chlebuow adwu rybu Wnedyelyu pršzy-
 gal buoh krzešt od swateho yana Wnedyelyu wštal zmyrtwych
 Wnedyelyu zwyestowan swyetye marzy ot angela Wnedyelyu
 lazarz wškrzyšzen Wnedyelyu swatemu yanu hlawa štyata a t. d.

25. Z hry o vzkříšení Páně. *)

Str. 125.

(Z rukopisu v Českém Museum.)

Mercator dicit

Slyšal **) sem Rubíne zwýeštýe
 Ze glu sde trzý pánye u mýštýe
 A tyth Rubíne dobrých maštý ptaýu
 A šdat tý mne Rubíne neznaýu
 Šdat mý šýe ezth ondeno štogýe
 Ezth šýe onych lýude brogýe
 Dobýechný tam Rubíne k ným
 A czyeštu ukaz kemnýe gým

---

*) Pro lepší srovnání výpisů z památek literních, jež klademe do 1. čtvrti XIV. století, s psanou památkou datovanou, podáváme tu některá slova a jména česká z nejstarších desk zemských z r. 1316—20, vydaných od Fr. Dvorského a J. Emlera v Praze 1868. Čte se v těchto deskách: i ohromil eum in sinistra manu — voluit poprawyty in hereditatibus suis — a jinde: iuit poprawiti — quod rufyl sibi munionem a jinde: qui sibi ruffil inducciones, poprawam spoliando — facti sunt veri hromadnyezi — actor proprziel caufam — quia otrprzifah1 sibi — quia arbitrium ad eum przipuśczeno — non habuit eum ofšaty et ofštal eum — in lhota cum twyrzu — quia habuit eum wzwešty — quia poyeli cum suo nuncio propuštýli sine sua licencia peccora — Chirty Oharzi gyaštrzabi — cum socero poprawczu — ibi sunt eos pobili — eum otbili — quod šsuty e dicitur a j. — lueko de Trzyebnuffyewššy a jinde de Trziebnuffiewšš — de Kameníye a de Kamenicze — Blanyeye, dubrawicze, Kbelnycze, de Rziedhofczie, de waurzyncye, — de Rziebrzika — de Lnars a de Chudyers — de Myrwicz (Mrvice) a de Myrchoged (Mrchojedy), de wylezieho a de wlezieho — in Klococz w a jinde in Klokoczy — in horzass (v Hořanech) a in Bukowas (v Bukovanech); de Kluchowa a jinde de Kluczowa — in Gyenczicz, do Popowa dolu, de Mššeneho a j. v.

**) V rukopise jest nad y všude puntík.

Rubin' dicít ad pfonas

Dobroýtro wam krasne panýe
 Wý tepýrw gdeté zeýspanýe
 A nesucze hlawý ýako lanýe
 Slysál glem ze drahých maštý ptate
 Hýn gých umeho mýstra plýn kram gmate

p'ma dicít rit^m

Hospodýne wsemohuczý
 Angelský kralu zaduczý
 I czo ge nam sobýe sdýetý
 Ze nemozem tebe wýdyetý

Sod'a maría cantet

Ztrathýlýsmý mýstra sweho
 Ihesu crísta nebeskeho
 Ztrathýlísmý swu vtýechu
 Gesto nam zýdýe odgyéchn
 Ihesu xpá laskaheho
 Przyetele owsem wýerneho
 Gens gest týrpýel zawsye zaný
 Naswem tyele lute raný

Tertia maría cantet

Yako sýe owczyózký rozbýehugýu
 Kdýsto pastusky neýmaýu
 Takez mý bezmýstra sweho
 Ihesu crísta nebeskeho
 Gesto naś czaśto vtýessowal
 A mnoho nemocných wídrawowal

Mercator dicít rit^m

Sýemo blyze przýstupýte
 Avmne maštý cupýte

Item mercator dicít ad Rubinum.

Wítan Rubíne wolaý na nýe
 Wýś vmyrlozýe belpomeskanýe

Týemto paným napokusseným
Amým maštem napochwaleným.

26. Z Kroniky Boleslavské.

Str. 128.

(Dle snímku při též Kronice, vyd. V. Hankou r. 1851.)

Kdiz diewky ot otczow sie brachu a nadiewin sie
w siebchu Dezi otczu naziwototponiedie sestra
bratru to poniedye Juz iaz neyssem nyczse tobie Kazdi
gmyey peczu ofsobie Pak sobie slubichu wieru wlasta
gim da wpityv smyeru Abi sue tlustosty zbily czirstw
amvdr ktomv bily Potom gie natre rozdieli avrzady
ge podiely Pak mudrzieysim hrad poruczi Awradie gie
wldy sedyety vczu Rzkucz ktozt rad sedy w radie ten
ostogý wkazdey swadye Krassim kaza sie liczytý
Achitrey rzeczi sie vczity Rzkucz tymto mvzow polekv
ktezto moczu nedotekv Trzietym kaza sluczisti gezdity
amuze iako pfi bitý.

27. Ze Žaltáře Witemberského.

Str. 134.

(Z opisu, učiněného z orig. od L. Štury.)

Žalm 26.

Sudi mye hospodyne nebo yaz wnewynye mey wffel
sem a whospodina vffagie nebudu nemoczen. Spatrzí mne
hospodiē y pokusy mne zzy ledwie me y sirdeze me. Nebo
milosirdye tve przed oczyma myma gest y smylil se sie
wprawdie twey. Nesedal sem w snatku w yefutnem a skrzy-
wdu czynyeczymy newendu. Nenawidiel sem sboru zlo-
byweho a shrziesnymy nesadu. Vmygi mezy newynnymy ru-
cze mogi y obklyczy oltarz twoy hospodyē. Abich uslyssal
hlas chwały tve y wymluwil wnieccky dywy tve. Hospodiē
mylowal se kraffu domu tweho a miesto przebywanye slawy
twe. Nezatraczuy skrzywimy boze duffie me a smuzmy
kyrwawimy zywot moy. Wnichze ruku neprawa yfu prawi-
cze gich napilnena yest darow. Ale yaz w newynye mey
wfel sem wykupi mye yslytuy sie nademnu. Noha ma stala
natepielem wesborziech wzblahayu tobie hospodiē.

28. Z Rukopisu Hradeckého.

Str. 122.

O liščie a dczbanu.

(Z originálu)

Liska iednu biehagicy. Giefti sobie
 hledagicy. vbieze dogednyech
 puštec ano wnyoh iedyny chruštec
 weczye powiez mi to chrušte. Czie
 gfu toto chyſſie pušte. On gley tako
 odpowiedie. Rzka gajt ſam newie
 die. Teprw ſem yedno przuſſel ſiem
 Neymam nycze czynyti ſtiem. Liska
 poczie ſye toczyti. By mohla czo uhonyty
 Toczywſy ſye ſiemo itam. I ubieze kp
 uſtym kamnam. a kdyz ſye wnyey
 ſtiegi wtoczy. Inhed wkamnach czba
 na zoczy. weczye dobry weczyer czba
 ne. kak ſye gmas moy myly pane
 Czban liſczye nycze neweczye. aona
 wzemſy gey naplecze. potieſczy ſye
 ſnym wen zpuštec. Tu gi potka onen
 chruštec. weczye liſka czo to neſſes. ze
 nohamy iedwa pletes. Ona weczye
 neſſu czbana. Meho miłoſtneho pa
 na. zdaffe ſye gley neſti tiezek. wzne
 ſſy gey naieden brziezek. I puſti gey
 dolow opak. Rzkucz iaſt tobie uczy
 ny tak. weczye poydzi dolow czba
 ne. Tiezeks my neſti moy pane
 Czban ſye dolow ſhory pokoti. Liska
 ſye ponyem bieziecz upoti. weczye
 czbane procz bieziſ prudczie. prziefa
 diſ my ſkoro ſrrdcze. akdyz czban
 narowny bieſſe. wiecz ſye kotiti ne
 mozieſſe. weczye liſka. kde gdes czba
 ne. zdaliſ uſtał mily pane. pakly
 nechczes ſemnu giti. Gaz chcey tobie

uczynyti. ze poydes semnu bezdieky
 kdez sie newratis nawieky. przywa
 zawfy czban kuoczassu. weczye iaz
 tie tam doneffu. Budes upiti naff
 wehorzie. plawagie iako prostrzied
 morzie. akdyz przibieze kstudnyczy
 Bieda lisczye hubenyczy. Mnyese
 oklamagicz czbana. Nalit sye ob
 ludy fama atd.

29. Z básně o mravním obnovení člověka.

Str. 120.

(Z Dobrovského Historie liter. české, str. 150.)

Sedm neby vzrzye potom
 Tot chcey powyedyety o tom
 W nychz sedm planet przyebywa
 Kazdy swym czasem otbywa
 Tych dwa czesky gmena mata
 A pyet czeskych gmen nemata
 Myesyecz sluncze tak dwa flowu
 Wenus Mars tat ponych plowu
 Merkurius Saturnus k tomu
 Yupyter kazdy w swem domu
 Pod slunczem sye zlato rody
 Pod Myesyeczem strzyebro wchody
 Merkurius rtut przywody
 Mars z swe moczy czystecz plody
 Wenus myed czyny na nowo
 Saturnus plody olowo
 Jupyter wzelezye brody
 a tak druh druhu neffskody.

30. Z kapitulního zlomku Alexandreidy.

Str. 130.

(Z přepisu v Museum Českém z r. 1790.)

Vypsání seče u Eufratu.

Maczedonsky kral to wyda
 Tako sye gmu horze (moczy?) przyda

Vrzyewſſye to take rzyeczy
 Wſyeku gye yzbodu vpleczý
 Kdez mecz ynegedna ſtrýela
 Kdez lezye vbýta týela
 Tudy hnachu bezrozpaczy
 Ach czo ſye tu cztných týel ſtlaczy
 Kam ſýe kto obraty koly
 Byly zbýtezow horý dolý
 Negeden vmrzel bez czafa
 On yuz lezy nohu trzyafa
 Druhý yuz lezye vmyera
 Aſſyen gyeſtye duſſy zbyera
 Nýektereho konmy tlaczye
 Apoffyem ſýe droby wlaczye
 On (en) lezy zbytu hlauu
 Aſſyen mra wtyal zuby wtrawu
 On lezy zabýt otmlata
 Aſſyemu pak hlawa ſtyata
 On ſſye gyeſtye zýw obracze
 Aſyen gyuz mra krwy wracze
 Onomu krew (z) ſrdcze tecz
 Syeho kon po ſoby wleczýe
 Onomu vtata ruka
 Syen ſye ſotnye drzý luka
 Za oſtrohu wyſſy mnohy
 A mnohemu ſtaty nohy
 Mnohy geſtye oztwerzmo lazy
 A družý ýuz lezye nazy
 Nýkdý otedne prweho
 Az ſſnad ý dodne ſudneho
 Any bude ný geſt byla
 Jakoz tu by zbýtých ſýla.

31. Ze Života Krista Pána.

Str. 138.

(Z rukop. bibl. c. k. univ. Pražské, XVII. A. 9. fol. 76.)

O kwietney nedýeli cztenye. a ochwale zydowskey.

Na zagitrzیه wnedielu naquietnyci ez ſie ieziſſowo vmu-
 czenye blížieſſe. chtie vkazaty ez nebezdieki ale dobrowolnýe

myel trpiety. wstaw swymi apostoły. y šfel k horze olywet-
skey do gedne wsi. giezto bethfage dyechu. blyz od ieruz-
lema gesto dana bieffe pastewnykom. w nyeyzto pašiechu
dobytek zidowskich knyezý zgich sluzebnykow. Odtad iezisť
poslal swateho petra aphilippa arzka. Gdiete do hradu.
toczyšť do ieruzalema myesta gesto proty wam gest. a tu
ynhed naleznete oflicy przywazanu. a oflatko šny. odwiezić
przywedtez my. Pakli wā kto czo dye. rczyete ez uasť hospo-
dyn toho potrzebuge aynhed gie pušty.

82. a) Z Evangelii nedělních a svátečních.

Str. 135.

(Z rukop. c. k. dvorské biblioteky Vídenské, č. 4733.)

Evangelium sv. Lukáše, II. 42—52.

Wonom czašsy. kdyz budyšsye Gezyšť nadwanadczte let;
pogydechu do Geruzalema; yakoz obczyey hodny. Doko-
nawšsye dny osm. kdyz sye wratychu ofta Gezyšť wgeruza-
lemye; yneznamenaly toho gehu przyatele. Domnyewagycze
sye by byl naczyestye šdruzymi; przydu gednoho dne yhle-
dachu gehu; poprzytelech a mezy znamymy. Anenalezechu
geho; wratychu sye dogeruzalema gehu hledat. Išta sye trzeye-
ty den; nalezly gehu wchramye mezy myštry sedyczye; po-
sluchassye gych atazye gych; leczyechu se wšsyczkny gesto
geho šslyšsyechu promudrošť; yotazachu gehu; ywydyczye
dywychu sye; yweczye maty gehu knyemu; šynu czo šy nam
wczynyl Ez otecz twoy aya zelegyczye hledachom tebe; ypo-
wyedye gym. Czož gest gez šte mne hledaly. Newyedyelyšte
ze czož otczowo gest mošsým byty. Inerozumyechu slowu
czo mluwyl knym. I gyde šnymy donazaretha. Abyesse poddan
gym. Matka gehu znamenassye wšsyechna ta šlova; akla-
duczy wiwe šrdczye. I Gezyss prošpewassye wmudrošty wye-
kem vbuoha avlydy.

b) Z Evangelii zimního času.

Str. 121.

(Z Rozboru staroč. liter. II. 33)

Evangelium svatého Juna XII. 1—8.

Przed šfesti dnow welikee nocy. przigide gyezisť v
bethany tu kdez byl lazarež vmrzeł. gehozto wškrzešsil

grieziff. y vczynychu gemu weczery tu a martha fluzieffe alazarz geden bieffe zgeducich snym. A maria wzie libru masti draheho drziawa. yvmaza nohy grieziffowi a vtrzie nohy gieho wlaszy swymy. a duom naplnen gest zwonye masti. Tehdy wecie geden z vczedlnykw gehu yudaff. sskariotfsky genzto bieffe gehu proradcie. Procz tato mast neprodana gest zatrzi-fa penyez anedano gest chudym. Ale to gest powiediel ne-proto by o chudych przisluffalo knyemu ale ze zlodyey bieffe. amyeffcie gmagie. ta gez sie dawachu nosieffe. Tehdy wecie grieziff. Nechay gie att wden pohrzebu meho schowa gy. Nebo chude wezdi gmate swamy ale mne newezdy budete gmyeti.

33. Z Knih učení křesťanského Tůmy ze Štítného.

Z roku 1376. Str. 138.

a) *Prziemluwa.*

(Ze snímku při tomto spise, vyd. r. 1852.)

Buoh moy prikazal my yako ykazdemu otozy abych wedl was me dyetky wgeho czeftach askazal. gey wā Tot swyedczie stareho zakona knyhy. Protoz tyem my gest chut-nyege bylo pfaty wam tyto knyhy. aby czoz nynye snad pro-swu mladost nemozete rozumyety any sdrzety wpamyety czoz bych wam prawyl. potom kdyzt snad vmru aby czty wnych. aporozumyewagycz czot myenye. Atake aby mohh ssebu vzytecznye pomluwaty otom czoz kspaseny fluffie aneb yftyemy skym se budete obyeraty. aby mohlo kratyty chwily cztucz wnych. azwlasfty wswatky doma wewsy kdez any kazanye bywa any nelfpora.

b) *O wyerze.*

(Z Rozboru staročeské literatury. I. 200).

Pyfmo prawy bez wyery nelze sye gest lybyty bohu ano nelze y domu bez zakladu vdyelaty protoz ktoz chce myety dom pewny muffy nayprw zaklad pewny vlozyty. A kdyz ma ktere owocze byti nayprw mufy pogyty zkorzene. A kakz kolywyek korzen nenye krafen wffak wfflecka krafa kmene y owocze dobre pochazye znyeho. Takez yacz by wyery nebylo tak by gyne wyeczy k spaseny nebyly vzytecz-

ny any by bez wyery gyne dobre wyeczy mohly byti. Neb wyera gest zaklad a korzen wfseho dobreho, acz y neny tak zrzedlna w swe kraie sama. wfak any nadyeye any mylost bude bez wyery. A kak se gest czemu nadyety kdyz bych nayprw newyerzyl ze gest aneb nevyerze ze gest kak bych to mohl mylowaty. Protoz hlucznye wolagy naprwe hodynye knyeye rzkucz ktoz kolywiek chce spafen byti drzewe wfseho potrebye gest aby drzal obecnu krziestyanski wyeru. —

34. Z Legendy o sv. Kateřině.

Str. 105.

(Dle původního rukopisu.)

Kdyz zadawnych czassuow wh-
rzyesye: geden Czyesarz po-
han byese: ten wladnyese
wfemy kraly: Czoż gych by-
lo blyz ywzdaly: wfseho lydu poha-
nskeho: Maxencius gmye toho zle-
ho Bylo tak nam pyśmo prawy:
Geho hnyewny kruty mrawy: Byly
sye pronefly tady: ez gehu gmye w-
horzy wfady: kazdy yako hory wozyl:
byese pohanstwo vthrozył: yacz sfye
trzyesly gehu zrakem: yako kurzye
przed lunakem: Myesto boha gyey
gmyegychu: Gyeho modlam sye k-
lanyechu: Aczoż kazal to sye stalo: skro-
wnye mnoho nebo malo: Podtyem
Czyesarzem whrdosty: geden kral v
bohatoſty: Sedyese wgednom ostrow-
ie: Wczyprſkey zemy wdobrem flow-
ie: Dychu gemu koſtus gmeñe: to
gmye drzal takym kmeñe: Ez gedno
mieſto obake: Nikożya wczyprzie-
take: Slulo iacz ygeſcze flowe: tuk
dez gye morze oplowe: Pronyez koſt-
us byl nazwany: byese mocny gme

nowany: Nadewsye pohanske krale:
 Kralowalsye wgemennoy chwale: We
 czlty wrozkossy iwzbozy: sswu kralow
 u iakzto sruozy: Mile bidlese wdostatie
 sprawnye swobodnye bohatie: Byl m
 udri szchedry radny ktomu: Wyerny se-
 mu yonomu: Branny wneprzatelske
 przietie nawsie strany wewsem sw-
 ietie: Geho chwala slula sporze: tak
 ze cieciarz naswem dworze: Nemiel
 krale radnyeisieho any ksluzbie f
 naznyeyisieho: Czoż mu kazal wedne
 wnoczy: dotad az newyerny soczi: ya
 koz idnef lydem skodye: krzywe septi
 kuchom plodye: krzywie hospod na
 wydiece: dobrym wsluzbye zawidie
 cze: Gyz wsie nawsu mysu tahnū:
 Wonu slozenu lez sahnū:

35. List Jana z Wartemberka Heřmanovi z Ralska.

Z r. 1380. Str. 74.

(Z původního listu v Mus. Českém.)

My Jan zWartemberka Swrohny podczyessye kra-
 lewstwy czeskeho. Wyznawamy wsyem ktoz tento. lyst czy-
 sty budu nebo vslyssye ze vznamenawse snaznu sluzbu nasseo
 wyerneho sluzebnyka Herzmana zralška Gestu gehu przyed-
 czy nassym przyedkom zasluzyly Aon nam zasluzył a
 gesce zasluzytý moz Protoz my sdobrym rozmyslem zdo-
 wole asdobru radu Dawamy gemu drzyewe rzeczenemu.
 herzmanowy. wess tak rzeczenu Medný. az dogeho zywota
 aneb dogeho smrtý Sewslyemy pozytky Sewslyemy prawy
 Sewsy Woly Jakoz Pan sfrydman nyekdy rzeczeny ot nass
 drzal wmanstwy Gestu gest knam spadło sprawedlywu otvnrly
 Alle toto wynymagýcz lessy gesto tu gfu Aby snymy nýcz
 negmyel czynyti Atake kdyz by byla Bernye kralowa Aby
 gy dal knassemu vkolu nebo donassye komory Atake gemu
 dawamy dryewerzeczenemu. Hermanowy zwlaszczye mylosty
 Acz by nass boh nevchowal. Gehoz boze neday, drzyewe

nezly geho Aby wŕye Služby prazden byl Stohoto yŕonoho, gesto wralsczye drzy knaprawye otnaŕŕ, Kteremuz Swyedeczŕtwy Akwyetczyemu vgyŕozony naŕŕy Peczet ŕmý przywyeŕŕyly Dano leta ot Narozeny ŕyna bozyeho Potyŕŕyczy potrechŕtech Oŕmdeŕŕateho Ten den wŕobotu napoczyetye Swate kralewny matky bozye: .. —

36. Ze slovníka, řečeného „Bohemarius.“

Z r. 1390. Str. 91.

(Ze snímku při Hankově Sbírce nejdávň. Slovníků, v Praze 1833).

*Buoh deus est boŕtwye deitas ŕtworžitelque creator
Atque creatura ŕtworzyenye ŕit lux tibi ŕwyetloŕt
Celum ŕit nebe ŕpiritus duch angelus angel
Est stella hwyezda ŕed oŕwyeta ŕit luminare
Sol ŕluncze luna myŕŕiecz dianaque luna
Dennycze ŕit lucifer ŕwyerzedlnycze vesperus erit
Materia ŕit matera ŕcita wyed formaque twarnoŕt
Figura zpoŕoba ymagoque obraz
Res wyecz denque dies ŕubŕtantia podŕtata nox nocz
Est firmamentũ obloha podnebes ether*

Z téhož Slovníka, str. 27.

*Est yanuarius leden die februarius vnor
Marcius est brzyezen aprilis ŕit tibi duben
May mayus iunius czrwen czrwenech iulius erit
Augustus ŕirpen zarzwy september a rzygen
Dicitur october november liŕtopad erit
December proŕynech embolizmus quoque hrudnech*

37. Z Průpovědi českých a latinských.

Z r. 1390. Str. 92.

(V Hankově Sbírce nejdávňějších slovníků, str. 337).

Yakoz czlowyek ŕyege takez bude zyeci. *Quemadmodum homo seminauerit sic in futuro metet.* Obchodzy ŕye po ŕŕwan rukau. *Labore manuum suarum uiuit.* Czyn rozhledage. *Sis circumŕpectus in agendis.* Mnoheho nepokufyemy gesto bychom myeli pokufyozı. *Multa attemptanda sunt quae non*

attemplamus. Ona slye ma kaczy swych hrzyechuow chodzyezy wzyny a poszcziczy slye w plaozi. Ipsa in cilicio in ieiunio et fletibus agat poenitentiam pro delictis. Czyn slye tohe nellysslye. Transeas haec surda aure. Ostrzyzen gest pozakowisku. Defert coronam clericalem. Neunahlug slye na mye Habe patientiam in me. Porad slye smarczynem. Consule petro. Pronewyerzyl slye hospodzye. Perpetrauit crimen laesae maiestatis. Gyz gest to zallo sudem. Iam illud transiuit in rem iudicatam. Toho my wyecz nazdwyhay. Tale quid amplius non obnoias mihi. Kdyz wyberu kosca tehda rana zaczele. Dum fuerit exossa'um tunc vulnus primo solidabitur. Wmrzyel nahlu smrczu. Obiit subitanea morte. Pomahay meg prawdy. Persequimini me in mea iustitia. Zyskal dobry kolacz powyedzyew ze kralowa sina porodzyła. Gaudet bono pane nuntiali intimans reginam filium peperisse. Slussy czynyczy podle ludzy. Decet se conformare moribus hominum. Kdyz gly pan procz slye chlapu modliss a moha gemu kazacz. Cum sis Dominus cur precis perrigis rustico pro praeeptis. Straka ze krzye a dwye do krzye. Pica rubum fugiens vidi duas ingredientes. Boh czye zehnay. Dignetur Deus benedicere gressum vestrum.

38. Z nejstarších modliteb a písní.

Str. 141.

(Z rukop. bibl. c. k. univ. Pražské, XVII. F. 30.)

Decem praeepta.

Nebudeš myety bohov gynych. Newezmeš gmena boha tweho nadarmo. Pomny aby den swateczny swyetyl. Czty otcie swego ymaterz swu. Nezabyeš. Nesešmylyš. Nepokradeš. Nepromluwyš proty blyznyemu swemu krzyweho swyedecztwi. Nepozadaš domu blyznyeho swego any zeny gehu Nepozadaš wyeczy blyznyeho swego.

Paterz.

Otcze náš genz gly wnebesyech oswyet slye gmye twe przyd kralewitwe twe bud wola twa yakoz w neby y wzemy Chleb nas wezdayšy day nam dnes yotpuš nam dluchy nášy

yako ymy otpuszczyemy dluznykom nassym ynerwod nas vpo-
kussenye ale zbaw ny otzleho Amen.

Zdrawa maria.

Zdrawa marya mylofty plna boh stobu pozehnana ty
wzenach y pozehnany plod brzycha tweho Amen

Creda.

Wyerzy vboha otczye wssmohuczyeho stworzytele nebe
yzemye ywgezucrysta syna gehu gedynego pana nasseho genz
poczat gest zducha swateho narozen zmarie panny trpyel
podponskym pylatem vkrzyzowan vmrzyel y pohrzeben stupyl
dopekel trzety den wstal zmrtwych wstupil nanebessa sedy
naprawyczy boha otczye wssmohuczyeho ottud przyde sudyt
zywe y mrtwe Wyerzy wducha swateho swatu czyerkew
obecnou swatych obczowane otpuszczenye hrzyechow tyela
wstanye y zywot wieczny Amen. tot creda

Zdrawa kralowno.

Zdrawa kralowno mylosrdenstwye zywote sladkosty yna-
ssye nadyegye Zdrawa ktobye wolamy wypowyedyeny dyety
ewyny ktobye wzdychamy lkagycze aplaczycze wtomto slzy-
wem vdoly A protoz rzyecznyche nassye tyetwogymylosrdnyey
oczy knam obrat Agyezyssye pozehnaneho plod brzycha tweho
nam poteyto pusczy vraz Omyloftywa Odobrotywa Oprzye-
slawena matko bozyc Amen.

39. Z Prorokův.

Str. 135.

(Z rukop. bibl. c. k. univ. Pražské. XVII. D. 33.)

Kapytola trzydczata pataa.

Veselyty sye bude puvssiczye besczyesty a radowaty sye
bude samost aktwyety bude yako lylyum. Plodyeczy plodyty
bude. aradowaty sye wesela gfuczy achwaliecz. Chwala lybana
hory dana gest gyey krafa karmela huory asaron ony budv
wydyety chwalu bozy akrafu boha nassye. posylte rukuv

ſwyeffenuv. akolen mdlych poſylte rzozyete Straſſywym po-
 ſylte ſye anerodte ſye baty Ay tot buoh waſſ pomſtu przy-
 wede odplaceny buoh tent przygde a ſpaſy Tehda ſye oto-
 wru oczy ſlepych auſſy hluchych ſye rozſtupye Tehda ſka-
 katy bude belhawy jako gelen Aodewrzye ſye yazyk nye-
 mych neb rozdyelyly ſuv ſye wody napuſſczy. arzyeky na-
 puſſczy. ata kteraz byla ſucha wyezero agyezywaa wſtudny-
 cze wodnee wuotpoczywadlech wnychzto ſuv ſany bydlyly
 wzende zelenoſt trſtye a ſytye a bude tu ſtezka aczyeſta.
 A czyeſta ſwataa nazwana bude nepoyde przyeſny poſkwr-
 nyeny. ato bude nam vprzyemnaa czyeſta tak aby blaſzny ne-
 bludyly ponyey. Nebude tu lew azla zwyerz newzedy po-
 nyey. any bude nalezena tu a chodyty buduv gyzto wyſwo-
 bozeny buduv. a wykupeny odhoſpodyna obraty ſye yprzy-
 gduv do ſyon ſchwalu a weſſelee wyeczne nagych hlawy ra-
 doſt y weſſelee obdrzye autecze boleſt aſtonanye.

40. Tajená láska.

Str. 114.

(Z rukopisu c. k. dvorské bibl. Videnské, č. 4558.)

Drzyewo ſye liſtem odýewa
 ſlawieczek wkerzku ſpyewa
 magy zalugy tobie
 ame czye ſrdeze wemdloby

Zwohlſem ſobýe mylu
 ta trze me ſrdoze pylw
 pyla hrzeſye ach boly.
 a twoyt budu gdet ſem koly

Srdeczko gdywī ſye tobye
 gzye nechozez dbaczī oſobýe
 twa radoſt weſſele hýne
 protu bezegmeny a t. d.

41. Z Řádu korunování krále Českého.

Z r. 1396. Str. 132.

(Z rukop. c. k. dvorské bibl. Vídenské, č. 619).

Rzaad korunowanye krále Czeskeho.

Nayprwe Arczybyřkup prazřky řprelaty řknyezaty a Slechtyczy prowodye knyzeze geřto cħtye krále korunowaty na wyřřehrad A tu pomodleczye řye wratye ře řnym do kořtela Prazřkeho hlawy wřyeħo Arczybyřkupřtwye aby tu neřpor řliřřyeli Potom dokonagycze Neřpor dowedeno bude knyzeze drzewe rzeczenymy wto myeřto kdez geřt komnyata gyemu řlowutnye przyprawena Opyet rano wzwoenyeny Prymye Arczybyřkup agyeho podbyřkupye Agyny Byřkupowee a prelaty zberu řye wkořtele Prazřkem aby řye oblekly Byřkupowee wřřwa Byřkupye Ruħa agyny wřřweħo dořtogenřtwye znamenye a tu zgyednagycze proceřřij Plenarz Mecz řwateħo waczława krzyzye kadydlnyczy awodu řwaczeniu neřřucze poydu aby dowedly knyzeze zdrzewe rzeczene komnyaty do kořtela kteryzto przygducze namyeřto tu kdez knyzeze lezy wkomnyaty obleczen(bude) řkrzye nayřřwrchnyeyřyeħo kralewřtwye Czeskeho komornyka wtrzyewyczye kralowe wřukny a wplařt otewrzene a tu řnym budu knyezata a řlechtyczy atd.

42. Z Knih pũhonnich manského soudu Kroměřřského.

Z r. 1398. Str. 133.

(Z knihy druhé. Str. 1.)

Swroz wyznal arzka ze řem kupoval toho dwora v Bolyka tu řem rzekl Bolykowy řtrzymliřře řtebu aby inħed twa zena gyela řemnuo a řmuzem řlyřtem řwym leybdĩnkem a wzdała mnye řwe prawo przed byřkupem tu řem řlyħal od Bolyka gegy muze wřwem domu ywgieħo domu ze gieħo zena totgĩz Hayjek tu leywdĩnk na tom ma Tu manowe ne-mohly nalezcy komu by to bylo ku pomoczy a odłozly to do wyecze manuow.

48. Z Bible Leskovecké.

Str. 137.

a) Z kněh Genesis. První kapitola.

(Z rukopisu Drážďanského.)

Wpoczatek stworzil buoh nebe y zemi. ale zemie byla neuzyteczna a prazdna. a tmy biechu nadtwarzi propasty aduch bozy nassieffe sie nadwodami. Ypowiedye buoh bud swietlo istworzeno yest swietlo A widyew boh swietlost zeyest dobra. yrozdzielil swietlost odetmy. Ynazwal yest swietlost dnem atmy nooy. Yvczynen gest wecz azgitra den geden. Yopiet wecie buoh Bud stwrzenye vprostrzied wod. a rozdiel(eny budte) wodi otwod. y vczynyl buoh stwrzenye yrozdzielil wody gesto biechu podstwrzenym od tych gyezz byech nadstwrzenym. Ystalosye gest tak ynazwa buoh stwrzenye nebe. ystalie wecz a zgitra den druh. Wecie opiet buoh. Shromazdte sie wodi gesto podnebem su vmiesto gedno a vkaz sie suchost. Ystalo sie tak.

b) Z písne Šalomounowy, I, 1—3.

Polybi mye polibenym swych vst.
 nebo twee prsy gssuu lepssye nez wyno
 a wonnyeyssye nez drahe masty.
 Oley prolyty tve gmye.
 proto dyeweczyczky mylugy tye welmy.
 Potrhny mnu posobyie.
 pobyehnemy uwony twych drahych mastij.
 uwedl mye gest kraal wfwe tayne pokogye.
 Obweselymy sie i utyessymy sie tobie.
 pomnyece twee prsy nad wyno
 prawy tye mylugy.

44. Z Knihy starého pána z Rožmberka.

Str. 131.

(Z rukop. v archivu města Pražského.)

Prawa Pana starého z Rožmberka poczynagi sye, a nayprwe o komornyczech: —

Ktoz poygme komornyka prazského napohon ma prawo od nyeho datí. gemuz poruczeno gest gye rozdawatí. Trží halerzye. A odpeczetí genz zemsku Peczet dawa komornykom. půwo datí dwa halerzye. to gye Pyšsarží genz dškamy wladne nebo komuz poruczye peczietí rozdawatí. Whrazske poprawye prawo gednyem komornykiem Prazským pohonytí. proto ze ge wtey poprawye wnyez pohon. A proto komornyku prawo datí dwa a Trzydczyetí halerzow. poczyestye syem ytam donudz sye newratí spohona. A k swyedozeny pohona prawo gest gemu datí whradye gedynu weczertzí. a nazaytrzye gedynu obyed datí wyecze nycz. aztrawu y syem y tam. Wgyne poprawye Prazska nemoze pohonytí gednyem komornykiem do hradu. ze ta poprawa ma take komornyky toho Suda. Wgynu poprawu prazska poprawa. Komornyku Prazskemu. prawo gest datí zageho chudbu Sleskafat Halerzow. to gest pyet grossuow gestto pohonil. A chczeli powod swu woli aby on sam Komorník Prazsky. dobyl sobye Komorníka ot Vrzada te poprawý wnyez mu gest pohonytí snym. day gemu Pyet grossuow gestto komornyka na myetí menšsieho Vrzada. a ztrawu poczeštye syem ytam. donyawadz sye spohonu newratita k swyedczený pohona. Prawo gyma datí wšwey hošpodye gednu weczierzietí y obyedwatí obiema.

45. Z Výkladu Ondřeje z Dubé na právo zemské.

Str. 132.

(Z téhož rukopisu.)

Prawo zemské Czeske gest dawno nalezene. gestie od pohanštwey. a naywiece od Prziemyšla oracze. a odtých Panow kteryz gfu te chwwyle byli. a toho gest gyšty dowod. neb mnoho obyczegow pohāfkych wnyem gest drzano. yako oczysťa zelezem horuczym a neb vwrzenye na wodu. A ten obyczey štal bez przyetrzy az do Cziešarzle Karla. a do

knyeze Arczybyškupa Arnešsta prweho Prazškeho. Ten gešt
 Czyešarz šplnř Radu Arczybyškupa. y wššiech panow a
 zeman obyčyěy ruffyl. ze gedno zaloby magy wšoby trzý
 škody myetí. anycz wiecze. a pobnany gma samu przyšahu
 odbyť powoda. ale geštie to drzy vrząd sežmatkem. Ta
 przyšaha ma byti podle rzadu a zpošoby zalob. yakz šye dole
 pyšše. To zemške prawo. tak yakz gešt pod Czyešku korunv.
 natre šie dyelí. Gedno gešt giešto vprzýemo nakralowu što-
 lyczy hledy. gymzto gešt kral od panow zdawna nadan. ku-
 polepššeny geho doštogenštwie. To gešt šud dworšky gešto
 take šwe vržyednyky y dšky ma onyemz tuto pšaty nechczy.
 neb oto neygšem tazan. a ten vrząd šye dyelí. od zemškeho
 šwobodneho šudu. neb gynak ktomu lydí pohonye. a gynak
 kšwobodnemu. y gyny gšu obyčyegy. Paňškim take powo-
 lenym Myešta. Clašterzy y rozlyczny Služebnýčý. gšu roz-
 lycznye od šudu zemškeho wynyatí. onyemz owššem tuto
 mlczym. Druhe Prawo gešt duchownye, wnyemz zpošob
 prawy duchownymy. podmoczy Arczybyškupowu gde. onyemz
 tuto take mlczetí chey.

46. Z Nového zákona Mikulovského.

Z. r. 1406. Str. 136.

Evangelium svatého Jana. XII. 1—8.

Tehdy Gezis przed šestí dny welikonoci přigide do Be-
 thanie kdez Lazar byl vmrzel gehož Gezis wzkriesil gešt.
 Y včínichu gemv tu wečerzi. A marta služiešše. alazar geden
 biešše zšedícich šnim Tehdy maria wzela gešt libru masti
 drahe zpraueho narda yzmazala gešt nohy geziššou avtržela
 wlašy šwymí nohy geho Adom naplnien gešt zwonye te masti
 Tehdy wece geden zvěedníkow geho Gidas Skariotow
 genz miegiešše ho zraditi Procz tato mast nenie prodana
 zatřidceti peniez a nenye dano chudym nuznym A to gešt
 rzekl neproto že o nuznych přišluššiešše kniemv ale že zlodiey
 biešše a myešky mage aty wiece ktere gim pošielachu nošiešše
 Tehdy Gezis wece Nechte gie at kední pohřebu meho za-
 chowa gi. Neb chude wzdycky mate ššebu, ale mne newzdy
 budete myeti.

47. Z Knih pùhenních moravského soudu zemského.

Str. 134.

a) Z Olomouckých knih, nazvaných „Strzela.“

Pùhon fol. 52. Aô domini 1407 sabbatho ante Andream.

Jan z Tupcze pohonyem ošwiczeno knyze markraby Jošta Morawského ze sta hr. gr. (hřiven groší) pto ze my drzy me zboziczko Bohuflawicze nad Lipnykem kdrahotuškemu zbozy bezboha a bezprawa ato my nykdy zaplaceno Znaly my sye geho milost zna mye sye wprawdye pakly my przy ale chezy od geho milosty prawo przigity czoz my pany nagdu.

Stoch a Petr.

Nález fol. 62. aô dñi 1407 feria tertia infra octavas Epiphaniae. Mezy Janem z Tupcze a mezy markraby Joštem tak pany nalezly ze ponwadz su leta wyššla a ztoho milost geho nebila narczena prawem ze nema markraby na milost Janowy z Tupcze odpowyedaty.

b) Z Brněnských knih, nazvaných „Hwiezda“

Pùhon fol. 14. aô dñi 1406 feria sexta post festum Corporis.

Bietka wdowa Smylowa z Ošloweho poho (ní) Woka z Holstajna mladšího odewšlad kdez czo drzy kteto poprawye pto ze my gest spalyl w Petrowiczach twrzy a branyl my syety toho pokladam sto hrzywen jako sem toho škodna Znaly my sie wto atd. pakly przy ale choze myety nato došty czoz gy pany naydu zaprawo a slibyl gy nešškedyty a nykdy gy neodpowyedyel a ona nemyela nan zadne peeze.

Nález fol. 39. aô 1407 in colloquio dominorum Brunae.

Mezy Byetku z Ošloweho a Wokem mladším z Holnšt(eina) ezlož se dotyce tey twrze rozborzenye gestto margrabyn urzednyk kazall rozborzity pro zemské lepšy z toho Wok nema odpowyedati paklibi gy czšo pobral z toho gma odpowyedati i budely se gy wtom znaty gestto by wzall ma gy zaplatyty pakliby se gy wczem neznal ale ma gy praw bity podle pohonu.

48. Z Kroniky Přibíka Pulkavy.

Z r. 1407. Str. 129.

(Z rukop. v bibl. kláštera Augustiniánského na Starém Brně.)

O útoku, jež učinil Kunrat, kníže Znojemský, na biskupa Jindřicha Zdíka. List 97.

Leto božye Tyřfycz sto čtyrzydcetij apijet, Gyndrzych morawsky byřkup (řOtu knyezetem Olomuckym) naput do Rzyma vzdwyhly řu řye, Pronyezto (tento) Conrat wewoda czynijeřse, gako (by) geho pod pokogem profyty chtiřel, aby gemu mylost v wladysława wyprofyl, yakz geřt yprofyl byřkupa, ale řezlym vmyslem, (neb) toho czařsu, gehoz precz gyzy gyety gmijeřse, řtyem tak vmyslem tayne, oprwořpyech z řwym towarystwem, nebo zabyty nebo gety chtyely, gehoz křdyz nenalezly, ze pod chrastem řkryl řye byl, nyekterak yakz mohl, v welmy welyke zymye. Ten Conrat neřřlechety wewoda, wřřeczko pochwatal czoz bylo, a nyektere czeledyny geho zhubyw dom zazehl, a řtyem řye precz vzdwyhl. Ale byřkupa geden ředlak nalezl wtom chrařtu, adolytomyřřle doweřl. A tu ynhed ta przyhoda wladysławowy byla geřt rozprawena, genz welmy zelege tekrzywdy, geř řye gemu řtala, do prahy kazal geho przyweřtij a gemu kutyeřřeny proty nyemu geřt wyřel.

Leto božye tyřfycz sto čtyrzydcety ařřest. Tento gyřty byřkup protu krzywdu zalobu vczynyw wladysławowij, řtyem řye vzdwyhl dorzijma, yzalowal Eugeniovy papezowij, pronyezto lyřty obdrzal od papeze, ywratyl řye doprahy, ykazal toho gyřteho Conrata zewnye clety wřřludy moczy papezowu, wewoda pak wladysław řebraw woysko, ywtrhl opijet dozemye Conratowij, yzhubyl gji ohnyem, a ten hrad Znogem przetwrdy oblehl, yzbyl nanyem mnoho lydij, ahrad obdrzal ařtyem řye domov wratyl, zatyem pak tento Conrat zdwyh řye k Conratowy Rzymřkemu kraly, a tak geho prořbu, ygyňnych kniezat prořbamij, vwladysława mylost obdrzal, ařwu zemy nawraczenu gmjriel (acz) przewelmy zkazenu.

49. Z Rady otcovy Smila Flašky z Pardubic.

Z r. 1409. Str. 119.

(Z rukopisu bibl. c. k. univ. Pražské.)

Odplat tiem ktoz wyernye fluzye
 Potwey czty srdecznie tuzye
 Chciecz tie rady wisse wzneſty
 Nez twa mocz moz tie doneſty
 Ktiem nebud ſwe ruki twrdi
 Sýnu bi przieliſſnye hrdy
 Chtiel biti khdem ſwu woly
 Tohot nerazy nykoly
 Neb ktoz koliwiek piſſnye
 Zle ſmiſlí przyeliſſnye
 Ten lidem nemoz mýl bity
 Bi vdaczſtwim mohl progiti
 Wſſeczky walky ſieczy ſkrzye
 Wſſak ſwu hrdofť vmyerzie (?)
 Wſſiem lidem nakazdu ſtranu
 Takmyerz nawſſelikem panu
 Przieliſſna hrdofť zle ſtogi
 Neb ſie ho czeſť ſama bogi
 Mnyecz bi grey chtiel wlicze daty
 Te tí wtom nerod hnyewaty
 Bud pokorny khdem wſſady
 Acz by myel mieſta y hrady.

50. Ze Života ciſaře Karla IV. ¹⁾

Str. 129.

(Z rukop. c. k. dvorské bibl. Vídenské, č. 581.)

Kapitola oſma.

Tuto vkazuje (Karel cieſarz) kterak ſe do Czech wrátil (z Parziſe) pogenadcztí letech. a kterak owſem Czeſke rzeczi zapomenul. a kralowſtwie nalezl roztrhano, hrady a ſbozie zaſtaweno.

..Potom przigidechme do Czech w nichzto ſme nebyli gedénaczte leth y nadgidechme pak ze niekolik leth před

---

¹⁾ Tento výpis náleží ſice již do věku novějšího, vſak z příčiny citáta na ſtr. 73. tuto jſme jej položili.

nami Matka nasse rzeczona Elffka byla vmrzela a zageho a zagegieho ziwota sestra nasse druhorozena dczera gegie gmenem dobrotiwa poslana byla do Franczie a wdana za Jana syna prworozene°. Philipowa krale Franczské°. gehozto sestro gmenem Blanku gmiegiechme zaženu Ale trzecie sestra nasse a poslednie gmenem Anna bieffe vte drzewnie sestry w Franczy wty czasy A tak przigidechme do Czech nenagidechme ani otcze ani Materze ani bratra ani sestry ani zadneho znameho Rzeczy Czeske owffem sme byli zapomenuli giezto potom sme se nauczili tak ze sme mlawili a rozumeli yakzto giny Czech zbozie pak milosti netoliko Czesky ale Wlasky Lombardsky Niemeczky. latynie tak mluwiti plati a czisti sme vmieli ze geden yazik ztiech yakzto druhy ku psanij mluweny ke czteny a krozumienij byl nam hotow.

Toho czasu oteoz nasz taze do Hrabstwie Lluceburské°. pro gednu walku gizto drziessie s kniezetem Brabanskym on a gehu towarzistwo towiez Lleodiensky biskup Julianfky Markrabie a Hrabie Gerlensky a mnozy ginij Yporuczi nam mocz swu bez sebe w Czechach kterezto kralowstwie byli sme nalezli tak opusztieno ze ani gednoho hradu nenalezli sme swobodne° gesttoby nebyl zastawen se wffim zbozi kralowskym tak ze sme nemeli kde bydliti gedno wdomiech mieffskych yakzto giny mieffstienin A hrad Prazfky tak byl opusztien a zkazen y zruszen Nebo od czasu krale Przemyffla wffechen polozen byl az na zemi. na kteremzto mieffie znova sien weliku a krasnu s welikymi naklady wzdielati sme kazali yakz to dneffni den zgewno gest ohledajiczim.

II. Příklady jazyka novočeského.

Z doby od r. 1409—1620.

51. Z druhé bible Mikulovské.

Asi z r. 1409—1415.

Genesis, kapitola 41. ¹⁾

Potom po dvú letú vidieľ Farao sen, amniešie sie štogiece nadrieķu, zniežto gdiešie sedm voľow krasnych avtyľych veľmi, ypašiechu sie pomokřinach, apotom ginych sedm vyhřieze zřieky mrzutych a velmi churawych, ypašiechu sie pobřiehu řiečnem potravie velmi zeľene užitečne, y šniechu ty krasne a velmi vtile. Tak Farao procyti y vsnu pak opiet Yvidiel giny sen. Sedm klaššow ktwiešie nagednom kmež plennych avelmi šlicnych. Apak druhych tolikež klaššow vwadlich horkosti, a ti šniechu wfiechnu prwňich krasu. Potom Farao proeytiw prowšem (sic), akdyžby zgitra vžeseňiem lekšie pošľa kvykladacom Egypťskym, ykewšem mudrcem, ašwolaw ge wypravi gim sen yneby kdobygei viložil. Tehdy kolis wzpomanuw podčešie mišter yvece, znagišie wmem hřiešie že kral rozhmievawšie našve šluhy, mie amištra pekařske° kazať wšalař wšaditi vewody rytieřske°. Tu šva oba gedne nocy sen vidiala zazrak buduěych viecey atd.

---

¹⁾ Srovnej toto přeložení s přeložením téhož výpisu v bibli Benátské z r. 1505 a v bibli Kralické z r. 1579.

52. Ze spisů mistra Jana Husi.

a) *Z Postilly z r. 1414.*

(V Českém Museum.)

V pondíli po Velicie noci. S. Lukas w XXIII. kapitole.

W ten czas dwa z vozedníků Gežířových gdiěsta do hradku (místečka)*) genž biěše w prochodířti honow řede-
sat od geruzaléma, gmenem Emaus; a ta mluviěsta spolu o
tíech wřech věcech (křístových), které sů řie (w geruzalé-
mie) přihodily. Ařtalo řie, když řta rozmluvala (bála sobie)
a spolu řebe otazovala, a on gežíř přiblířiw řie, gdiěře ř ními;
a oči gích biěřta drřienie (boží moci), aby ho (gežíře) nepo-
znali. Y vece k nim: které sů to řeczi, geř mluvíte spolu,
gduce, a gřte řmvtni? A odpoviediew geden, gemuř gměno
Kleofas, vece gemv: Ty řam putník gř do geruzaléma (t.
geruzalemsky do niehořř putoval), a nepoznal ři, které věci
řtaly sů řie w niem tyto dni? Gímž on vece: Které? Y ve-
cechu: O gežířovi nazareřřkem, genž byl geř mřž prorok
mocný, w řkutku y w řřeci přřed bohem y přřed wřřím lidem
a kterak ho dali sů naivyřří knieřie (břřkupove) a knieřata (ři-
dovřká) náře, na odfuzenie řmrti a vkřřizovali sů ho. A my
vřáchme, ře by on vykupiti miel iřraěl (vřřvoboditi od po-
hanow lid řidovřky) a giř mimo ty wřřeczky věci, (kterez sů
řie řtali od patka) trzetí den řeřt dnes, ře ty věci řtaly řu řie —

Toto řuaté cřtenie geřt dořti k rozumv zgewně a dluhé;
protož S. Řehoř nechřtel geřt ho vřlořiti wřřeho, ale velmi
krátcie pořořil, kterak řie geřt Křřřtus k řiema vozedníkoma
miel: ře tak řie gima vkázal zewnřř k očima tieleřřným,
kterak řie dalo v nich přřed očima wnřřř řrdeczným; neb ona
řta y miřovala y pochybovala. A pan gežíř tieleřřnie ř ními
byř — ř ními geřt mluvil, twřdořt rozvmv třeřřkař a přřma
tagemřřtue offobie geřt vřlořil, a ře w gích řrdeczích vieru iako
putník biěře, pořekl řie dale giti, ne řřivie, ale taky řie gim
vkazal na tiele, kteraky geřt v nich byl w myřři.

---

*) Slova v závorkách přaná jsou v originále nad řádky.

b) Z Výkladu na přikázání Boží.

(V bibl Boskovické asi z r. 1415—20 v c. k. bibl Olomoucké.)

Počina sšie kraticky wyklad naprikazanie bozie defatero, prosprostne a neprazdne wpracij wyložene skrze místra (jméno vyškrabáno).

Nevezmeš gmena pana boha svého nadarmo. To gest nepřiměníš ho ke lží. ani k marne řeči. ani budeš ho gmenovati zlehkošti. ani budeš gménem geho zlehkošti přisahati. Pomni aby den suateční suieti. To gest aby wnedielí. gíž gest sám boh k odpocínutí vřtavi. aby wřwatek azwřastie wnedielí nehřiesi. nesmíni. netanczoua. ne wkořtky. neb wgíné hry hra. nefreioua. neprazdní wřeci marné. ani wlenošti dne zmarzi. Ale aby suieti. to gest suatými skútký řwat vřiní czořs ciely tyden zmeřka. wchwale bozie aby to postih. myřlením obohu. řloua bozieho řlyřením. rozmřúwaním. kniez kazáním. modlením. wpiřmie řtením. A laik. to gest nekniez. iakymž mu boh da řielem dobry(m). Cti otcie svého ymater řwu. Tak gestli otec řiw neb matie, vř ge gestli potřiebie, ať boha posřluchagi. a ty gich posřluchař wdobřém a miey řie kním počřnie. Agřuli nuozni, a řy mořeř. pomahař řim.

Nepromřuwis proti bliřnímu řuému křiwého řuiedectuie. To gest nebudeř řuiedčiti křiwie nanřeho a křiwie řwiedci. ktoř křiwdu na druhého prauř Aneb druhdy prawdu. ale z řlořti aby gemu vřřkodi. Křiwie kniez řwiedči kdyř prawdy boři whřiesie řmřtedlnem řidu prawi neb mřř řluři. neb hodiny řieká. neb bozie prawda gest bořie řuiedecztuie protoř řie böh hřiesnemv procř ty řpři řpraueđliuostř me. beřeř řuiedecztuie me w řřta řwá Protoř wřerňy křieřřian. waruge řie řuiedecztuie kdeř gist prawdy nenie.

53. List Jana Žiřky,

dán na Vilémově dne 26. března 1423 Bartošovi a Bernartovi
z Menřiho Tábora.

(Z orig. v Museum řeském.)

Slowutnym Statecznym Bratrziř wñadiegi Bozie Barthořřiewi Bernarthowi s Menřřieho Thabora na Waleczowie bud dan.

MilostDucha swateho racziz przebyvati swamy y snamy a ofwietity srdcie yrozumý nassie kwuoly synu wssmohucziemu Bratrze wpanu Bohu naymileissie dawam wam wiedietí zet sem nýnye na Wylemowie a zadam was nyektereho abissie kemnye przigeli geden z was abichom spolu rozmluwili apocztiwie a libeznýenasseho pana Boha wssmohuczieho A taket wam wiedietí dawam zet glem f Thaborfkimi zostal zageden czlowiek a poddali gfu sie dobrowolnye mne posluffny biti yakozto kdy. i kazalt glem pole shierati a poczielit gfu y take posielam dowassich Miest atby wssiczky wierny bili nynie sweliki noci w strziedu neb koniecznye we czwrtak v Brodu Nyemeczského abichom sie pokali tu kdez sme shriešli a tu zostali podle radi Bozie za geden czlowiek a podle geho zakona swateho a radi chudich y Bohatich wprawdach otczie nasseho pana wssmohuczieho proty newiernym pokrywaczem domaczim y czyzozemczem. Taket wiedietí wam dawam zet gest knieze wigelo pricz z zemie. A przimierze aby se panem Czenkem neczynili lecz bissie myeli z sgynymy susedy okolo sebe A o ti wieczy bohda rozmluwime. Datum in Wylemow feria sexta post Annuntiationem Mariae virginis gloriosae.

Jan Zizka z kalichu.

54. Z Krnovských desk zemských.

Z r. 1426.

List Jaroslava z Bělé, dán 1. října 1426 Ješkovi a Janovi z Bělé o ves Bělou. V knize I. z r. 1404, list 26.

Przed namy Urzadnyki Hanussem kossyrzem (?), Bartoffem Sudym a Matiegem Pysarzem a gynich urzadnykuow Sudau (soudu) Zemského w Krnowye wystupyl Jaroslaw z Biele, a wyznal dobrowolnye bez przynuczenye f dobrym wsmyslem a rozumem, ze prodall wels Byelu z dworem f mlynem f Rybnyki f hagi y se wssym przyssluffenstwyem yakoz ta wels w wlich (svých) hranyczach na sfyrzy y na dely od stara dawna zalezi, nyzsz (nie) sobye, any swym erbom tu panstwy any wlastenstwy zachowagye Jesskowi a Janowy synu geho z Byele, y gyegich Erbom buduczim dyedyciom A

ktomu sie podwohll gestli zeby od stara dawna czlo we dzskach psano bylo, gesto by Jaroslawowi anebo gehu Erbom pomocno bylo k tey wsy Byeie a Jesskowy a Janowy Synu gehu nebo gyegich Erbom sskodno, ze to nema Jaroslawowy, any gehu erbom k pomoczi przigity, nez wssleckno tye- mito skamy gest umorzeno a to gym Jesskowy a Janowy, a giegich erbom kazall wedsky wlozyty a odrzekel sie przed urzadem wsselkakich narokow tak ze on any gehu erbowe nemagy sie k tomu zbozi przypowydaty slowy any skutki prawem any zadnym obiczegym nawieki. Actum feria 3 proxima post Michaelis Anno dni millesimo quadringentesimo vicesimo sexto.

55. Z Nového zákona Tetovského.

Z polovice XV. století.

(V bibliotece kláštera minoritského v Brně.)

Evang. sv. Jana, XII. 1—8.

Tehdy gezis předstl dñi welikonoci pryede do Betanie, kdež gest byl Lazar vmřel, gehož gest wskriesyl gezis. Y vcinichu gemu tu weceri a marta sluzies Ale lazar gedem bies zsedicich snim Tehdy marya wzemsi libru masty drahe znardu vciniene cistie y vmaza nohy gezisowy a vtre wlassy swymi nohy gehu, a dom sie naplii zwonie te masti Tehdy vece gedem zvcedlnikow gehu Judas skaryotlsky, genz miegieje ho zraditi. Proč ta mast nenie prodana zatrista peniez a nenie dana chudym. A to gest řekl neproto by gemu byla pece o chudych, ale že zlodiey bies a miesky mage A ty wieci ktere gim posielachu nosies. Tehdy vece gezis Nechte gie at gi zachowa kedni pohriebi me. Neb chude wždycky mate sebu ale mne newždy budete mieti.

56. List Jana Jiskry z Brandýsa k radě Domažlické.

Z r. 1461.

(Z archivu Domažlického.)

Mudrym a Opatrnim Panom Purgmistru a Consielom Miesta Domazlicz Przatelom milym.

Sluzbu swu wzkazugi Mudrzij a Opatrnij Panij A przie- tele milij wznesl gest namie sluzebnik muog Zigmund lappka

Azprawugie mie kterak by bil Sfestry swe a diety nebozozie zeydlowich porucznik naywissy A zprawen gest ze by sestrze odiat bil Y zadal mie gest abich gieho domuow odpustil ze by chtiel oto stati kezemu by Sfesra gieho a syrotezy sprawedlywy bily aby sie gym krziwda nedala a Ya ninie pro swe pilne potreby nemohu gieho przy odpustiti Ale proffym wals abiste to wdielaly promu sluzbu a sestrze gieho a syrotkom krziwdy nedaly wczinity ale k czemu by sprawedlywy byly abiste gich przitom nechaly nebot gich Zigmund wniczemz nemynie opustiti Aia Zigmunda yakozto sluzebnika sweho wtiech y ginich wieczich opustiti nemynym Datum Wine fferia Quinta ante Martini LXI°.

Jan Giskra z Brandisa Hrabie Sfarissky
Haitmann wrchnich kragin kralowstwie
vherfskeho Naywissy A haitman Zemie
Rakuffke.

57. Z Kroniky Trojanské.

Z r. 1468.

(Z výtisku v c. k. dvorské bibliotece Vídenské, I. 23.)

Czas bieffe. Wniemžto kwapie Sluncze biehem swym podokrsslkem nebeskym. genuž. Rzekove rziekagi. Zodiacus. Amy czechowe okrssllek zwierzeczi naziwame proto. Ze hwiezda znamenie wtom okrsslku gmena magi zwierzat Jakožto. Beran. Byk. Blyžency a tak dale. Atak sluncze bieffe wtadoby Vznameni totiž znamenim hwiezdny m gestto slowe Beran wta doby kdyžto czas poczina sie ochotnie mieti k smrtedlnym yafnostem. Powietrze a teploty kdyžto rozpusttiegi sniehy mieczy wietrowe. Poledni dymagicze. Kaderzawe czynie wody Tehdy když studnicze zlebe wody s tenkymi pienkami wyrzinugi. Tehdy když wrohowe stromow a wietwie zlona zemie pokrm hoyny berucz pukagi sie ktwu yzeleniegi. Tehdy když okrafflena bywa zemie trawami kwietem a liliami zpiewagi ptaczy. a sladke°. zwuku hlasy przehudagi Tehdy když bieffe puol miesiece. Dubna pomiula kdyžto morze swych wln burze vkrotilo aswrchek swoy zarownalo Wta doby drzewerzeczenij kralii a wewody a Jazon

aherculeš flodimi fwymi nato prziprawenymi azafobenymi
fweliku potrzebu wogenſku platna roſpawſſe Atak dluho
dnem ynoczy kwapiece plynu bez wfſſech przykaz y neſna-
zyi aſzdoplynu k brziehu kralowſtwie. Troyanſkemu. Aprzi-
ſtanu wtom przyſtawadle geſt tot flowe. Smygemu.

58. Z Knihy Tovačovské Ctibora z Cimburka.

Asi z r. 1497.

(Z rukopisu univ. bibl. Olomoucké.)

Z ktere przicziny dczky pſany poczaty Czeſky.

Letha Bozieho Tiſciezieho Cztyrſteho Ofmdefateho Nay-
prw w Olomuczi kdyz prawa a ſud zaſedien geſt za vrzadu,
pana Waczlaw a z Bozkowicz a w Brnie pana Wylema z pern-
ſtejna tiech praw Comornikuow s wuoli pana haytmana a pa-
nuow z wfſſy zemie zaczato g̃tw gich dczky nowe czeſku
rzeczy wkłady wpifowati. Neb prwe latinsky wpifowano bylo
a k tomu panij pro obec z y pany Comorniky ſwolili pro
menſſy pracy a lepſſy rozum tiem kterziz latynie nevmiegi a
mnozy latinu k ſwemu rozumowi wykladagi, aby proſty rozum
czeſky ſtal.

Ze Markrabſtwie morawſke ſwobodne geſt.

Item Rozumieno muoz byti z tiechto ſtarych ſwrchu-
pſanych Obyczeyow ze zemie tato byla wzdicky ſwobodna
yakz koli geſt od kralowſtwie a koruny ſwe padla a zadnemu
panu ani kterej zemi podmaniena nebyla. Neb pani Rytirz-
ſtwo a prelati zadnych przisah panu ſwemu neczini tez jako
Czechowe nez proſty ſlib poddanofci a poſluſſenſtwie ani za-
dney giney zemi nez tomu panu a diediczom od nieho rzadnie
poſſlym a to w zemi ſwey morawſke a nikdy ginde A mieſta
tez krom przisahy wedle obyczeye gich Take prawa ſwa ze-
mie ma ſwobodna beze wfſſy przekazky pana ſweho a wfſſe-
liakeho odwołanie ani k Cziefarzowie miłoſti ani k ſwemu
wlaſtniemu panu.

59. Z Bible Benátské.

Z r. 1505.

Genesis, kapit. 41.

Po dvú letech miel gest sen Farao. Zdálo mu se: an stogij nad potokem: z nehozto wystupowalo sedm kraw krásných a náramnie tlustých: a pášly se po mokrzynách: giných také sedm vycházelo z rzeky sšeredných a zprzechurawielých, a pášly se po brzehu rzeky tee na mijestech zelených: a sežraly ty gichžto diwná krása a tlustost tiel byla. Proczytiw Farao opiet ge všnul a miel druhý sen. Sedm klasuow wzrostlo z stbla gednoho plných a krásných: giných také toliko klasuow ztenilých a všwadlých vycházelo zžyeragijezých všsech prwnijch krásu. Proczytiw Farao po odpoczynutij: a když bylo ráno: strachem gša poražen: poštal ke všsem hadacžuom Egipským: a po všsecky mudrce a powoław gich wyprawował sen: aniž ge byl ktoby wyložyl. Tehda teprow rozpomenuw se vrzednijk nad šleňky rzekl: Wyznávám hrzyech šwuoy: Rozhniewaw se král na šlužebnijky šwe: na mie a na vrzednijka nad pekarzy: všaditi nás rozkázal do žalárze kniježete rytijerzštwa: kdežto gedné neczy sen miela šwá: oznamugijezý budúczye wieczy.

60. Z kompaktát, tištěnych r. 1513.

Zygmund Uheršky kral vhlawnij Čžeského yazyka neprzijtel: mnoho zlého proti korunie Čžeské čynil. z žádné hodné přijčzyny než z pauhé zlobiwosti Neb špogiw se s okolnimi niemeczkymi národy. teež yazyka Čžeského hlawnimi neprzátely o to špolu všylowali: aby Čžesky yazyk z zemie vyplnili. Zygmund pak negša čžským králem všlak markrabštwiw Bramburské od koruny odcyzyl a štaré dawnij miesto Pruskému zákonu zaštawil. kteréžto škrze czijšarze Karla a prwnij čžeskee krále: ruku boyownú k korunie Čžeské byly przypogeny. Przytom týž Zigmund: biskupštwiw Morawské proti vššij šprawedlnosti dal gednomu též vhlawnijmu nepřijtelu. a iakož se pijsše koruny Čžeské zrádczy. kdežto prezentaczy přijležela králi čžeskému Wáczlawowi bratru

geho. A to wſſe czynil ku potupie kralowſtwij také bratra neſſanuge.

61. List Mikuláše z Šidlovce,

dán na Osvětímě r. 1531.¹⁾

(Miscellanea Cracoviensia. Fasc. II Cracov. 1815, p. 101.)

My Mikolaſs z Šfydlowcze Kaſtellan Sudomirſki kraliewſtwie polſkiego naivyſſy podſkarbie Radomſki, Krzepiczſki, Olſſtynſki y na Hrodku kniezeczſtwie Oſwietimſkiego a Zatorſkiego Staroſta & Petr Porubſki z Poruby Sudie zemie Oſwietimſkee, wſſem wuobec zname czynime zie wztupil przed nas Mikolaſs Bogiſſowſki a wyznał zie dobrowolnie prodal a mozi liſtu toho prodawa y oddawa ſam od ſebe y od ſwych Erbuow ſwe wlaſtni zbuozi a puſtu wes Kiezarowicze s roli & czo bylo odgraniczeno od diedyny Halcznowſkie zie wſſemi prawy & mnohomoznemu panu Martynowi Myſſkowſkiemu z Mirowa a na Bieſtwinie kaſtellanowi Wielunſkiemu & za Sumu peniez Sto zlatych w puolgroſſakoch za každý zlaty po puolkopi poczitagiez etc. Genž geſt dan a pſan na Oſwietimie v uteri prwni po Nedielj geſto latinie ſlowe quaſi modo geniti w roki Zemſkee. . lieta panie Tiſiczeho pietiſteho trzidezeteho prwnieho.

62. Z Práv městských Bričina z Zlicka.

R. 1536.

O vrocniſſy a prava purgkrechtnijm. — Pan pro vrok zadržaly muož zaklad brati. — Znamenay. geſtli žeby Czlowěk vročnij a purgkrechtnijk, někerého Pána, Vrok wyrčeny čas zmeſſkal dati. Pán geſt ſám ſkrze ſe, neb s pomocij Rychtaře. kterauž gemu včiniſſy proſſen gla. na zbožij, ſněhož vročij, bude pro zanedbanij ſſentowati, totiž základ brati. A bez zpuoſobu práwa opatřiti ſobě vrok, prodada neb zaſtawě základ. s wědomiem wſſak lidij hodnych. Pakliby tři léta pořád zběhla a základu wgeho ſtatku nenalezal. Tehda učinij

---

¹⁾ Tento liſt klademe tu na ukázkú čeſtiny, kteréž užívano v krajinách polſkých.

osvědčení každý rok před Saudem, když se čas dokoná, wzboží naněho pro tři vropy zadržané dědičky propadlé se vwieže: Muož také Pán vropa sám přísáhna, lépe vrok obdržeti. nežli Purgkrechtnik že vrok dal sám třetij dokázati: Placenij také auroku. předchází placenij giných dluhuo.

63. Z Hájkovy kroniky České.

R. 1541.

Leta Tifcyho. Mečiřlaw Knijže Polsky Stary, také y Boleřlaw Syn geho, wzawřse otom zpráwu, žeby Knijže Čěsky Boleřlaw Milořtiwy vmřel, a Syn geho Boleřlaw žeby mdel byl, Sebraw mnoho Polakuow. welikau škodu Čěchuom okolo Krakowa činil. Sukoradský s swymi Čěchy, newieda tomu co včiniti, rychle poslal k Boleřlawowi Knijžeti mladému, geho žádage aby gjm retuňk věnil, a spijže na Krakow podal: Knijže Boleřlaw yako Čřlowiek mladý newmiege takowych rozważowati přihod, dluho tjjm prodlewal, až druhé y třetij poselřtwij z Polsky přřřlo, s strany také niekteré řkaupost gey zdržowala. To když Polská knijžata řkrze řwé pilné řřpehěře přřzwiediewřřse vznali, na Čěchy wřřy mooy se obořyli: Sukoradřky Křasata řasem noćnijm rozkázaw puřtiti Brzomila Syna řwého s Krakowa, do Čěch gemu geti rozkázal, aby Knijžeti mladému přřřnie mluwil, aby rychle a coř muž nayrychlegij Retuňk Čěchuom do Polsky wyprawil: Boleřlaw wyřřřlaw Syna Sukoradowa ginák Křasatowa, kázal Lid powyřřený řwolati, a řnijmi se oto radil, a tjjm welmi dluho prodil. Wtom Polacy obawagice se retuňku pospřřřyli, a mnoho Twrzy zdobywali, a w krátkém řasu y Krakowa dobyli, a coř tam Čěchuow řbylo wřřecky řbili, a Twrze y Krakow osadili řwymi Polaky: Knijže Boleřlaw byl tam toho řasu nietco Lidu řaterneho Čěchuom na Retuňk poslal, a ti dřijw než řu Krakow vřledali, až (?) gřu zmordowáni hanebnie.

64. Ze žalmů, přeložených od Mat. Benešovského.

R. 1577.

(V Gramatice české M. Benešovského, vyd. v Praze r. 1577.)

Žalm 1.

O Přijlyšs Blažený, Sstiaštný nad mijru člowěk ten,
 Gešto neposlúchal zlé radý šwudce lidj;
 Přesto nacestě nestál hřiššnijkú, powně dřijce,
 Lež mezy nás přjšflých ředky nedawno bludú.
 Nadto který neuwyk na lžiwé kazateldniacy kázat,
 Neb to ge Nayhorššij wěc nadewššecky giné.
 Nýbř den jako den, bedlywý šauc zákona Páně,
 Práwě hledij gístú poznati prawdu Božij.
 A ptož odpotoků jako Sštjpek wláhy nabýwa,
 Gešto čašem gístým došti wowotce wydá.
 Genž z sebe neshjtá ziadný čas, w lytě ni w zýmě
 Listu, trwá želený Bez wššeliké promenij.
 Tak bude muž zběhlý: wššak wěšštotě pijsma božj°,
 Skrž šwú prácy wydá pužitek odměnenj.
 Woč sekoliw takowý pokušý, šwuy pruchod vhljdá,
 Neb mu požehnánij Bůh ge° práce dařj.
 Zly se netak podařij: nýbř jako wodzeme zmjtá
 Wijtr a neb nieyaká té doby Bauře, prachem.
 Tak uebudú štalij w včenij šwém z Cýrkwé poběhlj;
 Neb gt̄ neshstijpil Bůh to° gich včenij.
 A ptož, ačkoliwěk gt̄ nám wššě k Šaudu přigjtj,
 Wššak takowij nebudú šaudu božjho twrdit.
 W zaštupu pujde Swatých šwých Kryštus s Angely k šaudu,
 W té radě nepřijdau Blauidi ni šwudce lidij.
 Znát o wššem Pán Bůh šwých wěrných cestu pořadnu,
 Aumyšl: obchod y gich w zákonie Páně potaz.
 Cesta pak obhágcůw včenij zcestného do pekla,
 Neb gich paycha prawé pozbyla wijry, Běžj.

65. Z Bible Kralické.

R. 1579.

Genesis, kapit. 41.

Stalo se pak po dwau letech, měl Farao sen, zdálo mu se, že stál nad potokem. 2. A ay z toho potoku vycházelo

sedm kraw, pěkných na pohleděnj a tlustých, kteréžto pářly se na mokřinách. 3. A ay sedm kraw ginych vycházelo za nimi z potoku, sšeredných na pohleděnj a hubených, kteréžto stály podlé oněch kraw při břehu potoka. 4. A ty krawy na pohleděnj sšeredné a hubené, sežrały oněch sedm kraw na pohleděnj pěkných a tlustých. Y procýtił Farao. 5. A když všnuł zašše, zdáło se mu podruhé, A ay sedm kłasůw wyrostło z štebla gednoho, plných a pěkných. 6. A ay sedm kłasůw tenkých a východnjm wětrem všwadłých, wzcházelo za nimi. 7. A ti kłasowé tencý pohłtili sedm oněch kłasůw zdařilých a plných. Y procýtiw Farao, a ay byl sen. 8. Když pak bylo ráno, zkormaucena byla myšł geho: a poslaw šwołał wšsecky hadače Egyptské, a wšsecky mudrce gegich: Y wyprawował gim Farao sny šwé, a nebylo žádného, kdoby wyložil ge Farao nowi. 9. Tedy młuwił neywyššj ššenk Faraonowi takto; Na proviněnj šwé rozpominám se dnes. 10. Farao rozhněwaw se na služebnjky šwé, dał mne byl do wězenj w domě neywyššjho nad drabanty, mne, a zpráwce nad pekaři. 11. Měli sme pak sen gedné nocy, on y gá, jeden každý podlé wyloženj šnu šwého.

66. Z Práv městských Pavla Koldina.

R. 1579.

B. IX. Zialoba, aneb obwiněnj w Jazyku naššem Češkem, giného nie newyznamenáwá, než to což Puowod proti štraně obešlané sobě před Práwem, a Šaudem pořádným ztěžuge, wznáššj, a w tom za opatřenij, aneb toho za dopomoženij žádá.

B. X. Wšseckna pak obwiněnj, a žaloby pocházegij a šwůg začátek magij, z powinnostj těch, gimiž gšau lidé gedni druhým zawázáni. A protož nepředegdeli yaká tobě na druhém powinnost, to gešł nevcinillit gešł někdo nie, nenijlit dlužen, nepřipowědellit nětčeho dáti, nezawázallit se tobě nětčjm, nemůžels a nemáš ho podlé čeho winiti. A tak každau žalobu mušj předgijti přijčina, to gešł, něyaká powinnost, a ta šlowe w řeči Latinské *Obligatio*.

B. XI. Ty pak žaloby aneb obwinění, předně dělij se na dvě. Neb některé wzťahugij se na osoby, totiž, když některá osoba nětco proti druhé zawinij, aneb w nětčem vblijžij, nětco dáti, aneb včiniti připowij: Tehdy se z toho před Práwem winij. A to flowe, *Actio in personam*.

Giné pak žaloby glau, kteréž se wzťahugij na věci, jako na Dědictwij, a giné sprawedliwosti nám náležité, totiž mowité aneb nemowité, kterýchž my, giného z nich obsýlagijce a winijce, vžiti žádáme. A flowe *Actio in rem*. Z kteréhožto dwogijho žalob aneb obwinění rozdijlu, wšlyckni ginij rozdijlowé pocházegij.

B. XII. Každý gla pořádně před Právo obešlán, a wšlyšse na sebe žalobu, powincn gest na ni šwětlau odpověď dáti, To gest, aneb se k nij přiznati, aneb gij odepříjti, aneb proti té žalobě gíštau Exceptij položiti.

67. Z Putování svatých D. Adama z Veleslavína.

R. 1592.

(Z dedikace panu Karlovi z Žerotína.)

Nacházegjt se mnozí mezy Čechy, kteříž něco málo latinau, wlašštinau aneb němčinau všta sobě propřákšse, y hned Českého nic čjsti ani kněh Českých w šwých bibliothekách mjti nechtěgj, obáwagjce se, aby leykům, gakož řjkagj, podobni nebyli. Takowj domnělé hanby se bogjce, w opravdowau vpadagj, když ani cyzých gazykůw, gimž se dobře newyvcili, dokonale powědomosti nemagj, ani šwým wlaštňjm mluwiti nemohau, a naposledy na to přicházegj, že žádné řeči neuměgj. Odkud to gde, že přirozenj Čechové šwůg wlaštňj gazyk, od Boha sobě daný, a genuž se z dětinštwj hned s mlékem navčili, potupugj, a wždy wjce sobě cyzý nežli domácý dary chutnagj, nebylo by snad těžko přjčiny oznámiti, ale gá na ten čas wyhledáwati jich nemjnjm. — Nenjt gazyk náš Český tak nespůsobný, aneb gakž řjkagj, barbaršký, aby gjm téměř wšlecky ty věci, o nichž Řžekowé a Latinjcy napšali, ozdobně, frozumitědkně a wlaštne wyšloweny býti nemohly. Toho se nám toliko nedostáwá, že se na to řjdcý

wydáwagj, aby přirozenau řeč swau zosřiti a rozřřiti hleděli. Včenj nerádi Česky pjsřj, a bohatj málo na to myřlj, aby včeným lidem napomáhali, a tak kdež neglau Mecaenátowé, neglau také Maronowé. Ale snad to Bůh dá, že příkřadem Waffj Miřosti některj se ponuknau, aby o zwelebenj národu y gazyka swého opravdowě pečowali, a ten škodliwý nedostatek řřtědrořtj a bedliwostj swau napravili y nahradili.

68. Ze Zřizení zemského markrabství Moravského.

R. 1604.

Zwod a Odhad, na Pana zástawnijho.

Na Zástawu Saud gde na zástawnijho Pana, kdož čeho w drženij gest, yako na Dědičného, Zwod a Odhad: Než přidědenij nic. A také nemůž na tom wije odhádáno beyti, než což Summy zápisné na tom gest, a zápis gehu má položen beyti v Práva, tak aby Pán Dědičný, kdož gemu to zástawił, Dědictwij swé, Penijze v Vřadu položijo, vyplátiti, a List zase miji mohł, a w swůg swobodný a nezawadný Statek se vwázati. Pakliby List v Vřadu položen nebył: Tehdy ten, čijž gest Dědictwij, bude mocy Odhadu odepřijti, a tu Summu zástawnij vyplátiti.

Protož ti se opatrůjte, kterijž za ty řlibugete, kterijž giných Statkůw nemagij, než Zástawnij, wědauc že se na giné, než yakž položeno gest, wěsti nebudete mocy.

69. Ze žalmů, přeložených od V. Benedikta Nudožerského.

R. 1606.

Ž a l m 82.

1. Při wřřech řněmjch Bůh přjtomně sám ředj,
Na řandy lidřké bedliwě sám řledj,
A když neřád při řaudu býwá,
Přjřně na gich se neřád ozýwá.
2. Což wám za nic (řjká) bude giž chudý?
Takliž se bjdným křiwdá děge wřřudy?
Proč neprawostem řřolk se pauffřtj?
Proč wřře se neřřlechetným dopauffřtj?

se slušně za to musyli, kdybychom se toho dopustili, aby týž gazyk nášs přirozený, tak wzáctný, starožitný a rozšířený měl od cyzyho gazyku vytisknut býti. Protož ačkoliw sem byl z počátku na tom, abych Wám na takowé pšanj žádné odpovědi nedal, wšak prohlédage k věcy, o kterauž činiti gest, na ten čas od swého práwa sem vpuštil, s tau wšak při tom wýhradau a Wám včineným napomenutjm: abyšste mi napotom gazykem w této zemi obwyklým a nám Morawanům přirozeným pšawali; což slušně nad giné, glauce přednjm a hlawnjm městem w zemi, včiniti máte. Neb gestližeby se toho od Wás neštal, gá gakž proto, abych se nezapomenul nad láskau, kterau Wlašti swé powinen gsem, tak y abych nowoty škodliwé do země newozowal, w žádná pšanj a odpowjdánj s Wámi bych se dáti nemohl. S tjm se Wám na wšsem dobře a šťastně mjtí winšugi. Datum na Rosycých 12. Decembris Létha Páně 1610.

Karel Starší z Žerotjna,
a na Dřewohosticzych &, Heytman Markrabštwj Moraw-
ského a Geho Milosti Krále Vherského a Cžekance Krá-
lowštwj Cžeského Radda a Komornjk.

71. Z Tobolky zlaté Šimona Lomnického.

R. 1615.

Kterak mladj řemeslnjcy
Welmi glau šlabj dělnjoy.
Raděgi po pitj běžj,
W krčmě we dne w nocy ležj.

Ráno ať magj pálené,
Od nich wysoce schwálené.
Na něm do poledne sedj,
Co se kde štało, wšse zwědj.

Potom pak pŭgdau na piwo,
Bude znowu pjti chtiwo.
Přigdauc domů budau spáti,
W měšcey neylép škodu znáti.

Mnohý kaupj wlnu, kůži,
 Co to se wywěřj a vzdľužj,
 A než ten orkáf zapľatj,
 Gıstınu y zyľk vtratlj.

Potom pro tak častau mdľobu,
 Y vpadagj w ohudobu.
 A když gim giž těžko wľľudy
 A newědauce z dľuhů kudy,

Tuť čınj žalobu mnohů
 Dáwagje tjm winu Bohu.
 Že dopauľľtj ľéta drahá,
 Častým neľľtěstjm ge zmahá,
 Až nemohau zniku mjtı,
 Ale wždy w chudobě býti.

Příklady z doby od r. 1620—1780.

72. Z Opavských desk zemských.

R. 1625.

(Z knihy 11. pana Bertholda z Tvorkova a z Kravař. List 1.)

Wklad wiena Katerzynie Stiernskeg z Stiern.

Ga Zygmundt Waczlaw Waneczky z Jemniczky a na Porubie Neywyžľľy Pıľarz knızıetľtwy Oppawľkeho wkladam wedoczky zemľki naľtatku ľwým diediczným a zıadnemu nezawadným nazbožý Twržý dworů a wľý Porubie ze wľľym tohoz Statku Przyľľuffenľtwim Wienno y nadwienno Čztýry tıľýcz zlatých Pocztu Oppawľkého cztucz za gedem Zlatý trzýdceti sľest groľsy azageden gros sľest Peniez bıľých Katerzynie Stiernskéy z Stiern Manzieldze ľwey ku Prawemu gegımu wiennemu Prawů a Przygemdzym se toho wiena y nadwienna czynım s tým Statkem Swym kterýz mam anebo gmitı mohu Tomu na ľwıedomı Pedziet ľwau wlaľtnı ktomu Listu Przywıeľýti a Przytıľknuti ľem dal Gehoz dattum w Mıeľtie Oppawıe w Nediely Przed Pamatku S. Maržý Magdalený Letha 1625.

78. Z Obnoveného práva a zřízení zemského království Českého.

R. 1627.

(Z výtisku, chovaného v e. k. univ. bibl. Pražské. Sign. I. IV. B. 29.)

O Práwnjm Procesu w Spišjch.

C. V. Yakož na vůli Půwoda pozůstává, kterauby Ržeči Obwiněného obžalowati chtěl, když Obwiněný obogj Ržeči powědom, a to wědomé gest: Tak také, kdež to wědomé nenj, na příležitost Strany odporné, prwé nežliby s nj co začal, pišně se wyptati; A pokudžby o tom, zdaliž obogj Ržeči powědom gest, pochybowal, takowého přirozenau geho řeči, aby se sám nemesskal, winiti má.

A poněwadžby se často přihoditi mohlo, żeby se Spišowé w gedné Ržeči sepsati, a potom w druhé do Saudůw podat, a Stranám propůgčowati měli. Protož to mišostiwě nařjdi chtjti Ráčjme, aby we wšlech Kragjch, y w gednom každém, gistj Přjšežnj Překładači, gichžby Strany bezpečně (k njm wšlak do cěla zawázánj neglauce) vžjwati mohli, nařjzeni byli.

O Přjfaze Swědkůw.

D. XX. Takto magj Přjlahati k Swědomj Páni a Władky, kterj w Saudu Zemském y také w Dworském a Komornjm sedagj, kdyby se Cti, Hrdla neb Gruntůw dotýkało.

Neyprw se má každý Twářj obrátiti k Wýchodu Slunce, a na hlavě nic nemá mjtí, než prostowlas má býti, a má položiti každý dwa Pršty na Pršy swé, a Pjlař Mensšjoh Desłk Zemských neb giný Přjšežný k tomu zřjzený při Dekách Zemských Pjlař má gim nebo gemu Přjlahu wydati těmito Słowy:

Gá N. N. беру to na tu Přjlahu, kterau glem učinil Pánu Bohu Wšsemohaucýmu, Błahosławené Panně Marij Matce Božj, Wšsem Swatým, a Králi Geho mišosti, k Zemskému aneb ginému Saudu, k kterémuž glem powołán, že w té Přj, kteráž gest mezy N. N. s gedné a N. N. z strany

druhé, to wšlecko, čehož gšem powědom, wěrně, prawdiwě a vpřjmně powjm a ničehož toho, ani pro přjeň, ani pro kte-
rau ginau wěc nezatajím. Tak mi Pán Bůh pomáhey, Bła-
hosławená Panna Marye Matka Boží y wšlyckni Swatij.

74. Z Obnoveného zřízení zemského markrabství Moravského.

R. 1628.

(Z rukopisu v registratuře zemské v Brně.)

O Statcích w Pokutě Odňatých a o Gleytich.

A aczkoliw Przedeffle Ziadny Czyzozemecz mimo gifty Spusob a wymierzenj do tohoto Nasseho dědicznego Marg-
krabství Morawského za Obywatele Przygat bytj nemohl, a
Statkowe Pozemšťj od nich Kaupenj tež we dczky Zemskéj
wkładanj bytj musel.

Wšak poniewadz gšme My toto Nasse dědiczne Marg-
krabství Morawské, Skrze tu protj nam Kraly a Panu Swe-
mu wyzdwizenau a Przedsewzatau Rebellij moczy obrannau
Rukau, skrze witezství od Pana Boha všiemohauczyho do-
sahly, a tudy Nekterych Burzyczuw a Rebellantuw Statky
na dile Czyzozemczum, a na dile tež Obywatelum prodati
Raczily. Procziez O tom milostiwie nařyzowatj Raczime,
aby czose zapisowanj a wkładanj takowych Statkuw do desk
Zemských dotecze, bytt pak y w Nemeczkym Gazyku
wložene byly, tehdy aby w takowe hodnostj a Podstatie Yako
Starzy wkładowe gšau, Zůstawaly, a zachowany byly, a tj
wsiozknj kterzizby takowe Smlauwy trhowe, kterež giž do
desk Zemských wšfly, Proto zie gšau w Czeškem Yazyku
wloženy, narzykatj, a to bud Czyzozemczum, aneb doma-
czym obywatelum zdwihatj chtiely, Magj Proto přyšne
Streťanj bytj; Podobnym Spusobem, y tj genzby, o giz do-
tczene Smlauwy, Protozie kdyz se ty daly a wykonaly, ge-
štie tj Czyzozemczy do země za obywatele Przygatj nebyly,
w Negaké Spory a hadky se wydawaly.

O Proczeſſu Prawa ſkrze Spiſy.

A Poniewadz gſme na tom miłoſtiwie vſtrnauti Raczily, aby w tomto naſſem Margkrabſtwj Morawſkem yak Czeſka tak y Nemeczſka Rzecz gednim Spuſobem Swuy pruchod gměla, Swuy wzroſt Brala. Proczez mayj takowj Spiſowe bud w Nemeczſke anebo w Czeſke Rzeczy Podawany beyti na ten Spuſob geſtly zieby ſe o tom wiedielo zie Obzalo- wany Nemeczſkeho Yazyku Powědom neynj. Zaloba w Czie- ſke Rzeczj, a neynily Czeſke Rzeczj powědom w Nemec- ſke. Pakly ten gedně anj druhe Rzeczj nevmj, w nektere z tiech dwauch (yako o tom Prwe przy Czedulych Rzezanych oznameno) ſkladana, a tak potom ten Porząd Prawa wſſecz- ken tau Rzeczj k konczy Przyweden a Przyněm gak przy wyſſim tak y menſſim Prawie w zadne gine Rzeczj niež Przednaſſieno a vwaziowano nebylo.

75. Z Labyrintu ſvěta Jana Amosa Komenského.

R. 1631.

(Z exempláře, chovaného v zemském archívě v Brně.)

Pautnjak ſe na Promocý Miſtrů a Doktorů djwá.

Ale ay w tom trauby zwuk zawznj, gako ſwoławagj- cých ſe k Sławnoſti: a Wſſezwěd ſrozuměge co bude, dj: Nawraťme ſe geſťe medle, tu ſe bude nač podjwati. Y což to bude, djm gá. On: Academia bude korunowati ty kteříž nad giné bywſſe pilněgſſj wrchu vměnj doſáhli: ti prawjm giným na přjklad korunowáni budau. Gá tedy wěc tak zwlaſſtnj widěti gſa žádostiw a hauffy zbjhagjcých ſe wida wegdu za ginými také: a ay tu pod Filozoffickým Nebem ga- kýsy ſtál, s papjrowým Sceptrum, k němuž z proſtřed hauffu někteřj přiſtupowali, ſwědeotwj wyſokého vměnj žádagje. On žádost gegich že ſluſſná geſť, ſchwáliw, poručil aby co vměgj a nač ſtwrzenj žádagj, na Cedulce poznamenané dali. Y odwozowali geden Filozoffie Summu, giný Medicýny, giný Jurisprudentiae, měſſcem přitom, aby to hľadčegi ſſlo, pod- mazugje. On tedy gednoho za druhým bera, každému na čelo tytul, toto geſť ſwobodných Vměnj Miſtr; Toto Medycýny

Doktor; Toto Práv obogjeh Licencyát eto. přilepiť a pečeti přitwrdiť pod nemiloſtj Bohyně Pallady wſſechněm přjtomným y nepřjtomným poraučegj, aby gich na potkánj žádný ginák negmenowať. A s tjm ge y záſtupy rozpuſtiť... Nic méně gá ohtěge vždy, co pak dále z nich bude widěti, hledjm po gednom tom Vměnj Miſtru, anť mu teď počjtati cos poraučegj, on nevměl; poraučegj měřiti, nevměl; poraučegj hwězdy gmenowati, nevměl; poraučegj Syllogiſmy dělati, nevměl; poraučegj cyzými gazyky mluwiti, nevměl; poraučegj ſwým gazykem řečnowati, nevměl; poraučegj napoſledy čjſti a pláti, nevměl. Ký pak hrjch, řekl ſem gá, Miſtrem ſedmerého vměnj ſe pláti a žádného nevměti. Tłumočnjk odpowěděť: Nevmjli ten, vmj druhý, třetj, čtwrtý; nemůž wſſudy býti plně. Tedy gá rozumjm, řekl ſem, že po ſtráwenj w Školách wěku, po wynałoženj na to ſtatku, po přiwěſſenj tytulů a pečeti napoſledy zeptati ſe potřebj, Včiťli ſe čemu? bopomozy té zpráwy. Ty mudrlantſtwj nepřestaneſ, dj on, leč ſobě něco vtržjſ, žwi gen předce, přiſahámť že ſe s něčjm potkáſ. Y nu tedy, řekl ſem, nechť ſau třeba ſedmdelátera ſedmera Vměnj Miſtři a Doktoři, a nech třeba wſſecka vměgj, aneb žádného, řjkati nic wjo nechey: Gen podme odtud.

76. Z Předchůdce Moravopisu Tom. J. Pešiny z Čechorodu.

R. 1663.

O Položenj země Morawské.

Země Morawſká, kteráž někdy Markomanya ſtaula, mezuze na Wýchod Štunce s Králowſtwjm Vherſkým, na Západ s Králowſtwjm Čzeſkým, na Poledne s Arcy-Knjžetſtwjm dolegſſých Rakauſ, k Půłnocy s hořegſſým Slezſkem.

Dłauhoſt gegj, počjtage od Hradu Landſſtegna, genž geſť na trogjm Pomezý, Morawſkým, Čzeſkým, a Rakauſkým, až do Oftrawy Polſké bljž hranic Knjžetſtwj Opawſkého a Těſſynſkého, bude około 28 Mil. Šyrokoſť pak gegj, počjtage od Pomezý Hrabſtwj Kładſkého, a od pramene Ržeky Morawy, až w ta mjſta, kdež ſe Tega Ržeka s Morawau ſpołu

scházý, kdež y země Morawská přestává, bude okolo 22 Mil. Ginde wšudy aužšy gest.

Byla někdy Morawa slawné a weliké Králowstwj, gak za času starých Markomanůw, tak y potom za času Slawan-
ských Morawských Králůw, čemuž porozuměti se může z toho, že Nitra Město w Vhřech bylo tehdáž gako w prostřed
králowstwj.

Hławnj Ržeka Morawy, od niž také Země Gméno má, gest Morawa, někdy Duria řečená, kteráž počátek bere w Hrabstwj Kladském, pod Horau Šneberg řečenau, nedaleko od hranic Morawských, vycházege z gedné Gelskyně w Pramenu welmi sylném, a odtud přjmo Tok swůg wede k Krumberku, Rudě, Litowly a Ołomaucy — a naposledy pod Marhekem, Městem starožitným, do Dunage wpadá.

77. Ze Zdoroslavička Felixa Kadlinského.

R. 1665.

Přjstup k této Knjžce Zdoro- aneb Duchownj Slawjček řečené

1. Když se den z rána krásný

barewně přistrogen,

Vkazuge, a galný

Gíž s Nooy rozdělen,

má mysl mne do Háge

nutká zeleného,

kdež Ptactwo času Máge

gest spěwu libého.

2. Tuť to pernaté množstwj

Rozličně slacené,

Každé w swém přjsslussenstwj

Pěkně ozdobené;

K libeznému spjwánj

Hlas ostrj a wsta

A spjwá bez wstánj

Mnohý, mnohý zhufta.

3. Les prázdny se rozljhá

Od gegich spjwánj

A když se Wjtr zdwjhá,

Gest concertowánj:

Když pak y Wody k tomu
 Mjŝŝy ŝwe ŝŝuŝtěnj,
 Nechce ŝe wjce domu
 Lidŝkěmu ŝtwořenj atd.

78. Z gramatiky Václava Rosy.

R. 1672.

O Dobrowegŝlownoŝti.

Dobrowegŝlownoŝt (prosodia), včj dobře wyŝflowowati. A té Czáŝtce, geŝt poddána ŝlowka (syllaba), gakožto která gegich Přjzwuk a Gakotnoŝt (quantitas) wyŝŝetřuge. A geŝt Wegŝlownoŝt dwogj: giná hlaŝů a giná Zpěwomluw (carminum.)

Dobrowegŝlownoŝt, wyŝflowuge gak hlaŝy, tak zpěwomluwy. A w tom ŝmyŝlu gmenuge ŝe weřegně (in genere) Dobrowegŝlownoŝt: ale v Wegŝlownoŝti Zpěwomluw, gmenuge ŝe twarně (in specie) Zpěwomluwnoŝt. Aneb gináče Zpěwořečnoŝt. Zpěwoŝlownoŝt. Zpěwozwučnoŝt.

Gména Ziwoduŝŝná Zmenŝŝowatliwá (animata diminutiva), pokolenj nižádenŝkého (generis neutri) na e ŝe ŝkonáwagjcy a w vkřiwencých (in obliquis) přjroŝtek magjcy, magj Přezadoŝlowku (penultimam) dlahau, g. hádě. W Vkřiwencých pak, Předzadoŝlowka Přjroŝtku geŝt krátká, g. haděte.

Bágka o Wlku a Gehňátku.

Když nědy wlk w ŝtudeným ŝtudenau pil wláhu, potůčku,

Tam nenadále malý přŝŝlo gehňátko taky.

A zděŝylý w běžicým pod njm wodu žjžněge praudu

Před ŝtogicým wlkem, tráŝlo ŝe wŝŝechno ŝtrachem.

„Což ty mi lehkomyŝna, kaljŝ wodu potworo ŝŝpatná,

Naučjm tě cnoŝtem potworo ŝŝelmo ŝŝpatná!“

Wŝŝak Pane nic (wzáctný) nečinjm, aniž wám oo vbljžjm,

Ržeklo pokornými hnedky gehňátko ŝlowy.

Wzhůru k waŝŝj zpátkem ten tok wody negde Miloŝti,

Račte mi opuŝtit, račte pokorně proŝym.

„Geſtĕ bubbleſ mrzutá (řek wlk) mrcho, ſſelmo pokorná,
A s tĕm vkrutnými kauſ do gehňátka zuby.“

79. Z Jana Beckovského Poſelkyně ſtarých příběhův českých.

R. 1700.

Z předmluvy.

Czaſtĕgi Źalobu ſlýcháme od Wlaſtencůw: My Czechowé proč medle gĕme tak buď neſſtiaſtnj, aneb nedbanliwj, že nynj w Gazyku naſſem tak málo knĕh w nowĕ tiſtĕných máme? Nenj toho příčina ta, gakoby naſſe Czeſtina, která od obſſyrného Gazyka Slowanſkého ſwůg Počátek má, tak neproſtranná a newolná byla, aby ſe ni wſſelikeré vſi- tečné wĕcý, wyſlowiti nemohli. Ale ten Nedostatĕk odtud pocházý, že ſe málo na to oddává těch, kteříby gazyk Czeſký rozſſýřiti a zwelebiti vpřjmnĕ mjnili; nebo zdaliž každodennj Skuſſenoſt nám za Přjklad býti nemůže, kterak mnozý zrozenj y wychowanj mezy námi za Czeſkau Ržeč ſe ſtydj, a bytĕ vmĕli, rozprávĕti nechtĕgj: z čehož pocházý y to, že nenáwidjce oni Czeſkau Ržeč, také paſhý Czechy, ſwý Wlaſtence, nenáwidĕgj. Téhož Nedostatku můžĕ býti také ta Přjčina: Mnohý wida, že knĕh Spiſowánj Práce geſt welká, a potřebuge weliké pilnoſti, za kterauž ponĕwadž žádné wdĕčnoſti ani hodné Odmĕny očekáwati nemá, tĕm tedy odſtraſſen gla, by chtĕl y mohl, nic toho před ſebe nebĕre, čjmž by ſwau wlaſt zwelebil. Ale takowý wlaſtenec chwály nenj hoden, který pro negakau pomluwu nerozumna mnoho vſi- tečného ſamochtĕ opauſſtj, a Přjležitoſt k zlĕmu moha přetrhnauti, nepřetrhuje. —

80. Z báſní Daniele Krmana.

R. 1700.

Odplatu má w nebeſých, má též w ſwĕtĕ tomto pobožnoſt,
Sĕtjt zde pawéza ge Bůh, tam pak y ſwĕtlo miľým.
Geſtĕ konečně nebyl, kdož douſſal v Pána, zahanben,
W ohni, na wognĕ, wodách bytĕ w ſmrti ſtjnu wĕzel,

Judas z bitwy wyššet, Lot z ohně, Dawid z smrti stjnu,
 Nie wody, šfelmy, Židé Pawlu nemohli šškodit,
 Ským gešt Bůh, tomu wššeko mušý, což gešt w švětě, šlaužit,
 Též w dobré mušý zlé proměnit se gemu.

81. Z Práva útrpného a hrdelního cis. Josefa I.

R. 1708.

Které Osoby Swědomj dáti mohau.

W Hrdelnjeh Případnostech Swědkowé nic giného ne-
 glau, toliko Osoby, které wěc pochybnau mocy švého přj-
 šežného wyřknutj hodnowěrnau činěgi, gakož pak ne gedno-
 mu každemu, a proti každemu se Wjra dáwa, tak taky negni
 gednomu každemu dowoleno Swědomj wydati, mezy kterýma

§. 1. Někteřj od Přirozenj glau nespůšobnj, gakož štre-
 šstěnj, blázniwj, od Narozenj němý, a hluffý, nezletilý, děti
 a t. d. Gini nawarešščim Práva, podle okološtogičnosti se za-
 wrhugi, z nichžto někteřj dokonale se nepřipaušštěgi, gako
 nepoctiwý, pro welkau Zločinost odsauzenj, Křiwopřjšežnj
 a t. d. Ti genž giž w negaké Zločinosti přešwědčenj byli,
 gakož taky ti, kteřj k dánj Swědomj dary se podwešti dali a
 t. d. Gijn zaše glau genž proti gistým Osobám se nepřipau-
 šštěgi, gako ti, kterých wěc šama se tegče, Špolečnjcy, neb
 Nápomocnj, Poručnjcy, přjbuznj, a patrnj Nepřátelé, Žena,
 Děti, Čzeládka, Poddanj a t. d., w čemžto we wššem doleg-
 ššý Práwo, pokudžby šamo od sebe doštatečně vbezpečené
 nebylo, tak dlauho s wyzdwiženjm Přjšahy Swědka odložiti
 má, až od Nassý Králofské Appellacy w tom dokonale Na-
 včenj došáhne.

82. Verše ze Šlabikáře Pavla Doležala.

R. 1756.

Ryba wždy gen wodu pige,
 Duffe šlowem božjm žige.
 Sekera wywracy štromy,
 Hněw božj bezbožné domy.
 Tele škáče w nemaudrošti,
 Gemu gešt podobných došti.

Wě nec gen té panně swědčj,
 O které nenj zlych řečj.
 Xantipa zlá žena byla,
 Y bez ľuhu muže myla.

83. Z Mravných naučení Leop. Fabricia.

R. 1761.

Na den Swatého Jana Nepomuckého.

Swatý Jan Nepomucký byl Człowěk maudrý w Mluwení y w Mlčení. — Ačkoli gednakaždá Kragina we Swětě s něčjm obzwłáštńjm se honofy, nasse sławné Czeřké Králowřtwj předce negenom žádné newřtupuge, ale také o Přednořř řľuřřně se s njmi hádati může, poněwadř ne toliko Strjbro a Złato, drahé Kamenj a Perle, Zelezo a giný Kowy hogně pořlawád wydáwało, ale také oběho Pohľawj Ořoby, gak w řwěřřřkém Obcowánj vdatný Reky a Rekyně, tak w Swatořři řiwota řľawný Mučedlnjky a Wyznawače zpľodiło. Nemáme w Czeřách žádného Stawu, kterýby se nemohľ honofyti s negakým Swatým Wľařřencem; neboť tak weliká byla Předků nařřých Swatořř, ře by se, dle Bohuřřawa Balbjna, Czeřká Země mohľa gmenowati *quoddam Pantheon*, řhromážděnj Bohů, gakoby bylo bydľiło w Czeřách tolik Bohů, kolik bylo nábořřných Křěřřanů. Aeneas Sylvius, po mnoho Lět Prařřřký Obywatel, genř potom na Papeřřřkau Stolicy doředľ, a řľauľ Pius druhý, Czeřkému Králowřřtwj dáwa tuto Chwáľu: *Nulla provincia est, quae tempore nostro plures Christi Martyres, quam Bohemia produxerit*: nenj žádné Kraginy, kteráby za nařřeho Czasu wjce Mučedlnjků byla wydaľa, gak o Králowřřtwj Czeřké; a řľutečně geřřř tomu tak, neboť řwědčj Knjha, nazwana *Prodromus gloriae Pragensis*, ře na řľamotném Staro-Měřřřřřkém Trřřřřřř tolik mučedlnjků pro Kryřřta wyliło Krew, řeby řľuřřřřř po něm bořřýma Nohama vctiwě choditi.

84. Z Řádu práva hrdelního M. Theresie. *)

R. 1771.

Článek Trináctý. Zdalíž, a gak Vsyli Skutku trestati se má.

§. 1. Pauhá Myšlenj, která škrze zewnitřnj znamenj na Swětlo newycházegj. žádnému šwětškému Trestu podrobená neglau. Přčiněnj tedy děgj se škrze zewnitřnj Gednánj, poněwadž ale ta nekdy šyc vsylowaná, wšsak wykonaná nebýwagj, pročez přicházý zde k Wyměrenj: kterak Vsylowánj Skutku, a newywedené Předsebránj něgakého zceštného Gednánj trestandliwé gest.

§. 2. Truzenj, Snáženj, Vsylowánj, aneb Skauffenj Zlošutku gest, když někdo škrze zewnitřnj znamenj, aneb Skutek se něčemu podrobuge, to ale buďto škrze wšastnj litoš, aneb Nemožnost, aneb z cyzý Překážky, aneb Náhodau k Wykonánj nepřišlo.

§. 3. Vsylowánj Skutku gest buďto předně: gestě vzdálené, a pozůstává toliko w opravdowém Zewnitřnj Wšle, aneb w předchyštliwém Předsebránj, z něhožto šám Skutek neprostředliwě gestě následowati nemůž; aneb gest za druhé: k Skutku giž bližeg přišlo, a wšsecko se připrawilo, že nie nescházý než škutečné Wykonánj; aneb gest za třetj: škutečná Skauffba Wykonáwanj Skutku, kde ze Strany Čžince wšsecko, co k Wykonánj Skutku w geho Moocy štálo, wynaloženo bylo.

Příklady z doby od r. 1780—1868.

85. Z Práv všeobecných nad proviněními a jich trestmi.

R. 1787.

O Prowiněnjch hrdelnjch wesměs.

§. 9. Ačkoli Myšlenky, a wnjtřnj toliko Aumyšl zlý žádné Prowiněnj hrdelnj gestě negnj; k Prowiněnj wšsak předce potřebno též negnj, by zločin škutečně wykonán byl.

---

*) Srovnej toto přeložení s překladem č. 85 a 107.

Pokus sám Zločinu Prowiněnj brdelnj giž gest, gak negdřjwe zle Smegššlegjoý k Wykonánj gehu skutečnému se měl, a Aumyšl šwůg Znamenjm zewnjtřnjm, Čzinem něgakým na gewo dal; Skutek wšak napotom gen z Nemožnosti za Přjčinaa cyzý mezy to přiššlé Překážky, aneb Náhodau dokonán nebyl.

86. Z Kroniky české Fr. M. Pelcla.

R. 1791.

Z předmluwy.

Stařj Mudrowé řjkáwali, že lidé nepowědomj starych přjběhůw, a neznámj w kronykách zůštawagj dětmi. Ginj pak dokládagj, že hystorye gest začátek aneb základ mawdrosti a opatrnosti lidské, a že gest šwětlo prawdy, žiwot paměti, mistryně žiwota a poselkyně wěcý starodáwnjch. Człowěk zagistě, který wědomosti o pominulých wěcech nabył, mnohem lépe o přjtomných šauditi a před budaucými a nastá wagjeými se opatrowati může, nežli ten, kterýž toliko toho, co se okolo něho děge, powědom gest. Y pochybugit, žeby w Czechách čłowěka bylo, genžby žádostiw nebył wěděti, gacý lidé w této zemi od počátku bydleli, kdo našši předkowé byli, odkud přiššli, kde prwé, než se sem dostali, šwá obydlj měli, gacý gegich mrawowé a obyčegowé byli, kterak a kdy do těchto kragin přitáhli, co činili, gakých se powěr w pohanštwj přidrželi, kdy a od koho wjru křesťanskau přigali, gaké Biskupy měli, a gaké se proměny w náboženštwj štaly. Dále, kterak Czechowé wlašt šwau důštogenštwjm králowškým ozdobili, a ge až do dnešnjho dne opanowali, gak se po wššecky časy Čzešká Knjžata a Králowé gmenowali, — gaké wálky s okolnjmi národy wedli, gaká Czechové kdy wjtězštwj zýškali — gak koštely, klášštery a města založili a wystawěli, gaký prospěch w liternjm vměnj, w kupectwj a w řemesljch včinili, gaké včené muže mezy sebau měli, šlowem, co předkowé našši před časem konali a s čjm se objrali. —

87. Ze spisů Václava M. Krameriusa.

R. 1801.

(Shromáždění Dobrovické obce. Předmluva.)

Wlastencowo dobré mjněnj.

Kdyby se Čechové vpamatovali, že pocházejí z národu toho, kterýž někdy pro své znamenité činy a hrdinské skutky w Evropě neyflawnějšj byl; kdyby maudře vwážili, že wšickni národové ano y ti diwocý a barbaršjtj swůg mateřský gazyk nade wfsecko milugj a gehu neméně než gako neydražšjho pokladu sobě wážj; a kdyby konečně tomu wyrozuměti chtěli, že toliko škrze rozličnosť gazyků národové mezy sebau rozdjlňj glau; myšlm, žeby y Čechové sobě všmyšlili, své wlastenské řeči s wěššj horliwostj se wgali, sobě gj wážili a gj hynauti nedopaušštěli.

Wjmť gá lyce, že tu proti welikému zboru přewrhlych Čechů wfsecko darmo činjm; že důwodové mogi, gacyby pak býti mohli, nic newymohau, aniž změňj toho osudu pro nás truchliwého, a že šprawedliwý hlas můg ani gediného wjo vpřjmného wlastence nezýšká; a wfšak předce powinná láska k wlasti, k té milé matce našj, wjže mne k tomu, abych aspoň což možné gest, své milé wlastence něgak k štaročeské gednotě probudil a gméno našse, někdy welmi šlawné, z hanby wěčné a potupy wydobyl. Neboť šměle řjcy mohu: Dopuštjmeli nedbalostj šwau, aby někdy gazyk náš wyhlazen byl, nebudeť gináč, než že tjm, což glme, národem českým, býti přestaneme a čašem w národ docela giný a cyzý se proměňjme.

88. Z Čítací knihy školní Fr. Tomsy. ¹⁾

R. 1803.

• O upřímnosti.

Kdo neupřímně s lidmi jedná, brzy se všem zoškliví. Lidé nemohau umyslu a myšlení swých bližních ubodnaut: aniž mohau všeho wědět; třebať se jim tedy často na to bez-

---

¹⁾ Do této čítanky školní zavedl spisovatel již r. 1803 z části písmo latinské a opravy pravopisné: í za j, j za g a u za v, kteréž změny však tehda se ueujaly.

pečít, co jiní prawí. Pakli nám jiní prawdy nepowědí, leccos činíme, co nás jistě hubí. Proto y lidé vždy lháře w nenáwisti mají. Upřímnému však člowěku, o kterém se wí, že prawdu miluje, lži a podvodu nenáwidí, není třeba, když co mluwí, slibuje, smlauwá a wyprawuje, k tomu přísahat; neboť co řekne, každý mu wěří.

89. Z Děvina Šeb. Hněvkovského.

R. 1805.

Z p é v I.

Zpjawám o djwkách, gak někdy w zemi České
Pod praporcy Wlafty slawné wedly wálky;
Těž gak byly sličné, wšflechtilé, hezké,
Gacý hrdiny se sgeli z bljzka z dálky,
Mnoholi gich poraněno gemným sšjpem,
Kolik bystrých hochů oklamáno wtipem.
A co obogjm se dály za přjhody,
Než ge vkogily slawné hody.

Z p é v 16.

Český Peğaze, ty slawný Ssemjku!
W skákánj máls diwotworný dar!
Oswobodils někdy Horymjra z Pšsar!
Pomoz skákat Českému též básnjku.
Wšsak se newynásšey přjliš, když gá hudu,
Abych spadna zachowal přede waz,
Přitom aby w Čechách slyšán byl můg hlas,
Na tebe syc nařjkati budu!

90. Z Knihy všeobecných zákonů městských.

R. 1812.

§§. 6. a 7. Wykládání. ¹⁾

Zákonu nesmj se, w užjwánj ho, žádného giného rozumu
neb smyflu přiložiti, než který z wlastnjho wyznamenánj
flow w gich spogenj a zřegmého aumyflu zákonodárce se
wygewuge.

¹⁾ S tímto překladem porovnej níže překlad z r. 1862, č. 114.

Nedáli se práwnj připadnost ani ze flow, ani z přirozeného smyslu zákona rozšauditi, tedy se musý na štegné, w zákonech vrčité rozšauzené připadnosti a na základy giných s nimi šprjzněných zákonů ohled wzyti. Zůstáwali ta práwní připadnost geště pochybna; tedy musý se s ohledem okološtogičnosti pečliwě šebranych a bedliwě rozvážených podle přirozených práwnjch základných prawidel rozšauditi.

§. 1067. Obzwlašštnj způsobowé aneb postrannj šmlauwy trhowé šmlauwy.

Obzwlašštnj způsobowé aneb postrannj šmlauwy trhowé šmlauwy gšau: Wýminka zpátečnj kaupě, zpátečnjho prodage, přednj kaupě; prodag na zkauffku; prodag s wýmin-kau lepššjho kupce a rozkaz prodage.

91. Ze spisů Vincence Zahradníka.

R. 1818.

V Hlasateli, sv. III.

*Rozgjmánj o některých stránkách praktické Filozofie.*¹

Žiwot člowěka gešt nepřetržená páteř přerozmanitých činů. W prawé prawdě bez přestánj gedná člowěk, a byt y chtěl nic nedělati, nenjt s to. Neb y když prázdny a zahálj, wlaštně gedná, gmenowitě nenamáhá se, a w tom sobě ljbošt něgakau a pohodlj štrogj.

Ačkoli pak člowěk nemůž než gednati, máť wššak na šwobodě, gednati tak neb ginak. Šwrchowaná bytnost, kteráž to tak zřjdila a opatřila, že y bezděky gednati musý, alespoň to postawila w mocy gehu, že gednánj šwé šám šprawowati, a z rozličných činů některé sobě obrati a obljbiti může.

Šwobodenštwj toho wššickni lidé zegména vžjwagj, s tjm toliko rozdjlem, že gedni těch, ginj oněch prawidel w gednánj šwém se držj, kterážto prawidla zaugalali se w myšli člowěka, a tak hluboce w nj wkořenila, že w gednánj šwém štále gimi se šprawuge, řjká se o něm wššeco, že má charakter čili zwlašštnj šwau powahu.

Dokudž se čłowěk pewně na něčem newítanowil, dokudž nemá stálé powahy, nýbrž wrtkawý gest, a gednak toho gednak onoho se chytá: nepožjwáť prawého pokoge w myśli swé, nýbrž wstawičně w trapném gest kolotánj.

Z toho gest patrné, že každý ta prawidła, ku kterýmžby při wšlech skutečych swých obracel zřetel swůg, záhy zbjrati a w mysl wwozowati má, aby sobě zpoznenáhla zwláštňj powahu swau wzpůsobil.

92. Z Vznešenosti přírody M. Z. Poláka.

R. 1819.

Vypsání zpěvu slavičího. Str. 80.

Z wůně tmawých bezin poslyš, jaká nynj kauzla w pěnj
 Prechem wyplynugj! w gakém mile ohlazeném zněnj
 Hudebnjch teď zwuků hony z roštin ljbě dřjmagjcejch
 Wen se winau! — w ohýbánjch gemných, oko gjmagjcejch,
 Dechu skrowničkého tahy, w newywážném nalezenj
 Z skladu pjsnj nowých, zpěwák ducha nutj k podiwenj.
 Bez wšj okogjmagjcej krásy těla, čarowánjm
 Prsa rozkošj nám plnj, okolj swým radowánjm
 K weselosti zůwe tiché, oboru i porostliny
 Proniká i pjseň zwučná gehu tře se w audoliny.
 Lidstwu šerem okřálemu laskawý cit w srdce lege;
 W mnohotném teď proměněnj hlasu w hlauboe temně pje;
 W chwjlce, w štředu wáhawé se slabým dechem s pjsnj plazj,
 Brzy během do wýsosti z hluboka gi doprowázj,
 W wolánj kdež přerозkošném sem tam kolik chwilek pluge,
 Na početj změny dalšj tegně zatjm přemyšluge.
 Potom z hrdla autlinkého množstwj hrne w okamženj
 Zadržených krasohlasů w pronikawém hlaholenj,
 Kteréz w měnjcjm se zwuku z hauště do weškera derau,
 Až pak w nepozorowaném tichu šeptem konec berau.
 W chwjlce, w měké padá lehce z ticha zase nařjkánj;
 Ohlas, pronikawé pěnj rozptyluge w křowné stráni,
 We wšech zwucjch hlasowodu měkých kluzem lehkým blaudj,
 W okamženj k přechodu se twrdému zas z ticha laudj:

Neykrásněgi odměřeným obratem teď hlavy třese,
 Brzy z dosažené výšky ohlazené k hlaubce nese,
 Brzy tahem sjljećm se, brzy trzně výraz dává,
 Až pak w klokotánj zwučném pjseň slawnau dokonává.

93. Z průpovědi a podobenství Matěje J. Sichry.

R. 1821.

(V Dobroslavu.)

Wěrný přítel podoben gest sylvnému zábradlj, kteréhož se chopjme, bogjee se pádu, když nám štěstj záwrat dělá, aneb nešťěstj nohy podrážj. Jestli wšak zábradlí wetché neb štýřelé, tuť se při neprozřetedlném naň podepřenj zlomj, a nás k wětšjmu aurazu přiwede. Podobné nám nešťěstj hrozí, podepjrámeli se na přítele srdce čerwiwého a malomocného.

Rowně lakomec gako marnotratnjm měli by pod poručenstwj dání býti, neb oba štegně towaryštwu lidskému na škodu glau; onen, že zabedňuje a wyluffuge študánku wezdegšj blaženosti, tento, že w nečas z nj powodeň činj.

Gako okřjwagjcy nedužiwec, když powstana poneyprw na procházku wygde, radoštj zaplešá, podobně cytedlný člověk, když wěřitelům swým práw gest.

94. Ze spisů Josefa Jungmanna.

R. 1821.

a) Z básně „Útěcha mysli,“ přel. z indického. V *Kroku*, II., 27.

Člowěče, uhašug lakomau žjzeň;
 Nesytá žádost pauhá trýzeň:
 W bohatém statku otnostna konánj
 Twá duše mjwey gedno kochánj.
 Kdož twá žena gest, kdož twůg rozenec?
 Co ge sám ten svět, co ty, gehu plozenec?
 Ten swět diwný, kdež ty obýwáš:
 Na to, na to můg brate ať pomnjwáš. —
 Gak rosy krupěg na lupenu drkotá,
 Takto žiwot náš kluzký se motá.

Nikde tu gístoty, nikde stánj:
 Našeho korábu to po moři plowánj!
 Čłowěk se rodj, čłowěk umjrá,
 Dlauholi ho žiwot mateře zawjrá!
 Ty přewahu zlostj na swětě litugeš;
 Proč tedy sobě w tom dolu libugeš?
 Gitro se a wečer wracowat wjdá,
 Zima, garo, den a noc se wždy střjdá;
 Čas plyne a žiwot stále ucházj,
 Naděge wěčné wjtr přicházj. —
 Ay tělo padawé, wlasý osněžené,
 Usta holozubá, zraky podkalené;
 Starci se berla w ruce zachwjjwá;
 W báni lakomstwj ale neubýwá. —
 Tak dlauho pachole po hřičce ohodj,
 Tak dlauho ginocha zase láska wodj,
 Tak dlauho kmeta zase newrlost saužj,
 Že dokona žádný bohu neslaužj.

b) Z rozprawy o klasičnosti v literatuře.

(V Časop. Mus. na r. 1827, I. 38.)

Neklamemli sebe sami, widjme zagísté, w gakém stawu
 se řeč a literatura česká tohoto wěku nacházj, až nikdy w
 horššjm se nenacházela. Giž gšme ke wšsemu, což wlasten-
 fkého gest, ochladli a zelhostegněli. Možněgššj odcizili se
 nás, a glau cele Němci, anebo pro obzwlášštnost, Francuzi.
 Chudina což může? a i ta děti swé raděgi k německému nežli
 k českému syllabikári posjlá. Němčina we wšsech stawjch
 den co den se plodj a ššjřj, a přigde brzi na to, že gakž to
 býwalo w Pomoranech, bez němčiny nikdo ani neyšprostěg-
 ššjm řemeslnjkem učiněn nebude. Nám se dostalo (ó kéž se
 mýljm!) býti šwědky a pomocnjky konečného materčiny za-
 hynutj.

Námi (ach w tom hoři deýž odtuchu,
 Gšili kde, a ochraň český duchu!)
 Odrodnými obštaupená šyny,
 Wlast se řjtj w smutné rozwaliny.

(Puchmayer.)

Nowá literatura česká gest plod některých milownjků, kteří, nepřátelům na aurážku, swogim newděk, sobě na škodu, přinášsegjoe drahé oběti vlasti a přirozenému swému gazyku, gi až posud zachowali mezi žiwotem a smrtj. Učinili w prawdě tito podnikatelé k diwu mnoho, a w negednom ohledu nad předešlé wěky wynikli; zásluhy gegich, gimžto mnozj newděcnjci tohoto času rozuměti nechtěgj, budaucj časowé zagisté uznagj; a wšak máli k vyššjmu žiwotu a zniku literatura přigjti, daleko wjce zbýwá, než učiněno gest. —

95. Ze Slávy dcery Jana Kollára.

R. 1824.

Z předzpěvu.

O wěkowé dáwnj, gako noc wůkol mne ležcej,
 O kragino všeliké sláwy i hanby plná!
 Od Labe zrádného k rowinám až Wisly newěrné,
 Od Dunaje k hltawým Baltu celého pěnám:
 Krásnohlasý zmužilých Slowanů kde se někdy ozjwal,
 Ay oněměl giž, byw k aurazu zášti, jazyk.
 A kdo se laupeže té wolagjej wzhůru dopustil?
 Kdo zhanobil w gednom národu lidstwo celé?
 Zardi se záwistná Teutonie, sausedo Sláwy,
 Twé win těchto počet spáchaly někdy ruky.
 Sám swobody kdo hoden, swobodu zná wážití každau,
 Ten kdo do paut gjmá otroky, sám ge otrok.
 Necht ruky, nechby gazyk w okuge swé wáزال otrocké,
 Gedno to, neb nezná šetřiti práwa giných. — —
 A však umlkni tichá, na přjšt pohledni, žalosti,
 Osluněným rozptyl mráčky myšlének okem.
 Neywětšj ge neřest w neštěstj láti neřestem,
 Ten kdo kogj skutkem hněw nebe, lépe činj.
 Ne z mutného oka, z ruky pilné nádege kwitne,
 Tak gen i zlé může státi se gestě dobrým;
 Cesta křiwá lidi gen, člowěčenstwo swésti nemůže,
 A zmatenost gedněch často celosti howj.
 Čas wše měnj i časy, k wjtězstwj on wede prawdu;
 Co sto wěků bludných hodlalo, zwrtne doba.

Na Vyšehrad.

K tohoto se hradu wystawenj
 Celé země sběhla podstata;
 Ruky lid dal, šperky knížata,
 (iméno Sláva, Sion přirozenj;
 Mistrů věčných djlo giž se měnj,
 Barwy schnau i slaupy ze zlata,
 Gegich zlomky wrhau dířata
 W řeku, genž se hněwně wúkol pěnj;
 Časů twář zde ljtě zůřj chmurná,
 Chlum, kde nebe někdy w palácjch
 Bydlelo, geřt nynj Čechů urna;
 Který angel čeká rozkázanj,
 Aby traubil gednau w oblacjch
 Takowému prachu z mrtwých wstánj?

96. Z prací Josefa Dobrovského.

R. 1827.

Plawci u Dalimila gakj to národ?

(V Časop. Mus. na r. 1827, I. 122.)

Když roku 1260 knjže Přemysl Otokar proti Bele králi
 uherškému s wogřky řwými táhl, a bljž řeky Morawy se po-
 ložil, tu i hrabě z Hardeku a ginj Rakuffané proti Uhrům
 bogowali; o nichž řkladatel české rymowané kroniky, gehoř
 Hágek Dalimilem nazwal, takto w 91 kapitole wyprawuge:

Na ty Rakuffice Plawci udeřili,
 a mnoho Rakufficůw zbili. —
 Knjže s Čechy na Uhry se wráti,
 I ge se s nimi boge bráti.
 Róže nayprwé Plawce pobi,
 Boreř Uherřkého krále wozów doby.

Plawci zde gmenovanj owřsem negřau takowj, kteřj se
 plawbau po wodách řiwj, než bogowný národ, z kteréhořto
 Bela při uherřkém wogřku několik pluků a haufů měl; a řice
 národ, genž w latinřkých kronikách, ku přjkladu u Pulkawy
 a giných, Kumanowé slugj. Důkaz toho geřt, že Kumanowé u

Rusů Polowci, u Poláků Plowci se gmenowali. Čechové pak gim Plawci řkali. Dáwno giž před Dalimilem to gméno nalézáme u děkana Kolmala. On o skytském národu mluwě zmjnků o nich činj: *sicut gens Scythica, Plauci sive Pecenatici*: to gest Plawci (mjně tjm gménem Kumanůw) aneb Pečeněgowé. Stařj básnjři němečtj od plawé barwy gim gméno dali Falben, to gest plawj. Wjme tedy, gaký národ pod gménem Plawců rozumjn býti má.

97. Ze spisů Fr. J. Slámy.

R. 1829.

Z rozpravy: Máli se čísti na „lesu“ nebo na „jezu.“

(V Časopise Mus. na r. 1829, III. 92.)

Nemůže zagistě we zlé položena býti žádost, abychom měli děgopis národu našeho, podlé potřeb nynějšjho wěku neustranným a wěrným pérem wzdělaný. Historie takowé gest práwě neywějšj třeba Čechům. Mámeť arci rozličné knihy, genž gméno českých kronik w čele nesau; ale scházj gim buď zdrawá kritika a wěrnost; buď náležitá děgů seřádanost, nebo úplnost a pragmatická užitečnost, tak že se na nikterau z nich dokonale zepřjti nemůžem, neřku, abychom z některé wšeststranný přehled našj minulosti dogjti mohli, a tudjž gíme gako bez historie. Národ ale bez historie, wzdělané laudným a wěrným i neustranným pérem, gest podoben člověku bez dobré paměti. Takowý člověk nezná ani swé hognosti ani swých potřeb; nemůže se ohljdnauti, kudy šel, aby podlé wykonané cešty swé kroky dále k chrámu dokonalosti zařjdil; maně a bez rozvahy tjm se zášobuge, co mu zbýwá, negla pečliw nedostatků; nezpomjná, co mu škodilo a co kdy prospělo, wbjhage tak do těšna, z kterého nedáwno wywáznuł, a pomjgege prospěchu čašto giž oželeného.

98. Z básni Fr. L. Čelakovského.

R. 1830—40.

a) Z Ohlasu písní českých.

Slzy a vzdychánj.

Kdyby všecky slzičky

Pohromadě byly,

Co gsau, milý, pro tebe
 Oči moge lily:
 Wěru by se lauky naše
 Wšecky zatopily.

Ach kdyby to vzdychánj
 Pohromadě bylo,
 Co mé srdce pro tebe
 Milá wypustilo:
 Wěru na wěži by našj
 Zwony rozzwonilo.

b) Z Růže stolisté.

Darmo! slowa nepostihnau
 Tušenj a průswity,
 Gešto bleskem kdys se mihnau
 Přes ty šeré záwity.

Děsj nesměrnost a mýlj
 Gednoty mě tu i tam:
 Kdož pochybnost mi rozptýlj
 O tom: odkud, proč a kam?

Toť ten uzel, že neznámo,
 Z diamantů Pán gak tamo
 Předě přjzi paprsků
 Do všech swěta okrsků.

99. Ze Selanek Jaroslava Langerá.

R. 1830.

Opuštěný holoubek.

W hági holaubek
 Sobě letáwá —
 Ze dubu na dubeo
 Teskně letá;
 Mutně si hauká,
 Mutně woláwá,
 Holubičku milau
 K sobě wolá; —

We tmě i ráno
 Gen bédowáno,
 We tmě i ráno
 Darmo woláno!
 Ze dubu na dubeo
 Teskně letá —
 Holubičku milau
 Marně wolá! —

Spj studeném we
 Stjnu holubka,
 Pode nj studená
 Skála ležj; —
 Wjtr polabský
 Chladně zawjwá,
 Okolo studená
 Wodka běžj; —
 Wletne holaubek
 Přjmo na daubek,
 Kdežto milenka
 Spj holuběnka,
 Pode nj studená
 Skála ležj, —
 Okolo studená
 Wodka běžj. —

Slétne holaubek,
 Pjrkama hřjwá,
 Perutj gi bělau
 Teskně tepá; —
 Mutně zobáčkem
 Dech w ni naljwá —
 Studená tu ležj
 Milka lepá! —

Darmo gi ljbá,
 Nj pozahýbá,
 Pjrkama hřjwá,
 Dech w ni naljwá,
 Perutj gi bělau
 Teskně tepá: —
 Studená tu ležj
 Milka lepá! —

Spj studeném we
 Stjnu holubka,
 A u nj studený
 On tu ležj; —
 Wjtr polabský
 Chladně zawjwá,
 Okolo studená
 Wodka běžj; —
 We tmě i ráno
 Wjc newrkáwá,
 We tmě i ráno
 Wjc newoláwá;
 Ze dubu na dubec
 Guž neletá, —
 Holubičku milau
 Guž newolá.

100. Z Máje Karla H. Máchy.

R. 1836.

Nad dálkau temných hor poslednj požár plál;
 W hluboké ticho to měsjece wzešlá zář,
 Střjbrěj hlavy té ubledlau mrtwau twář
 I tichý pahorek, genž w břehu wody stál.
 Města gsau vzdálená co bjlý w modru mrak,
 Přes ně w krag daleký nesl se mrtwý zrak,
 W krag, kde co djtě on — o, krásný, krásný wěk!
 Daleko zanesl wěk onen časů wztek,
 Dalekoť gehu sen, umrlý gako stjn,
 Obraz co bílých měst u vody stopen kljn,

Takť gako zemřelých myšlénka poslednj,
 Tak gako gmen gich, pradawných bogů hluk,
 Dáwná sewernj zář, wyhaslé swětlo s nj,
 Zbortěné harfy tón, strhané struny zwuk,
 Zašlého wěku děg, umřelé hwězdy swit,
 Zašlé bludice paut, mrtwé milenky cit,
 Zapomenutý hrob, wěčnosti skleslý byt,
 Wyhasla ohně kauř, slitého zwonu hlas,
 To gestit zemřelých krásný dětinský čas.

**101. Z Národopisu slowanského Pavla J. Šafaříka.
 R. 1842.**

Jazyk zajisté jest oblesk ducha, jest duch sám, konawě žiwý. Bez jazyka bylby člověk na zemi málem wíce než zvíře, neboť vždy týž a týž, zbawen jsa hlawního nástroje k založení občanské společnosti a ke všestrannému sebe w ní zdokonalování, což cíl jest člověčenstwa. Jazyk jest, mluw co mluw, w prwotním tajemství plném zárodu swém dar Boží, neprostředný smyslný výprysk čili promyk duše nadsmyslné. Ze stupně wzdělanosti jazyka, wyobrazeného w národní literatuře, poznává se nejjistěji stupeň wzdělanosti národu, a ze stupně lásky k němu i péče o jeho zachování a zdokonalení, bez wnucování jinorodcům, stupeň duchowní i mravné výšky jeho. Národ, jenž, maje powědomí důležitosti přirozeného jazyka pro vyšší duchowní žiwot swůj, sám jej zawrhuje a jeho se odříká, páchá nad sebou samowraždu a přerušuje tím wěčné zákony Boží. Milowati a hájiti nad žiwot swého, šetřiti a nepotlačowati cizího, jest swatá powinnost každého jak člověka tak národu, jenž k mravnému powědomí sebe a swého určení dospěl.

**102. Z básně K. Vinařického Varito a Lyra. ¹⁾
 R. 1843.**

J a r o.

Ej ledu kůra litá běhuté vody wíce nepoutá,
 Pádící dolinou pěniwý se potůček ozýwá.

---

¹⁾ Tyto básně složeny jsou na důkaz libozvuku řeči české tak, že nikde vedle sebe není dvou konsonantů.

Fijala, záliba má, libowůně potajmo wydává.
 Jíwu odiwá roucho nowé; sady louky osíwá
 Mág oko wábící lepotou. Weselou si počíná
 Píseň oráč a malý na palouky pasáček uwádí
 Housata. Tóny milé echo rádo we háji opáčí.
 Máj sady, háje na ráje mění. Jaro páše ty čáry.

L é t o.

Louka kosou sečená woňawé tady zápachy dýše;
 Žíto bělá se; lepou lakomá rosa růži napájí.
 Úpaly záhubiwými nowý tamo sádek umírá
 Nápoje žádoucí. Košatou sedají pode lípu
 Wázačowé a howí si, by síly nabýwaly oudy.
 Žíto žaté ze polí již oráči wozí. Nenadále
 Bouře diwá rachotí; i walí se palouky hubící
 Líjawec údolinou. Luh i háj zótawí se po bouři.

Na Maďarony.

Maďaři, Maďaři,
 Ej co počínáte,
 Že lidu našemu
 Jazyky řezáte?

Toho ani Tataři
 Nedělali lití:
 Žádáteli Tatarů
 Divočejší býti?

103. Z Protichůdců Václava B. Nebeského.

R. 1844.

Z černé houšti skočí vlk a vyje,
 By mu žrát noc dala, neb je lačný.
 Nechce zřít to měsíček a kryje
 Bojácně se za černými mračny.
 Jak se vražda černé zrady loudí,
 Tak on krvolačně v šeru bloudí,
 Hrabe, větrí, vyje, ztekle pláče,
 Že mu noc žrát nedá — v kole skáče,

Sám se honě — žhou co uhlí očí —
 Stojí, hravým ztekem zase skočí,
 Jak by před sebou již kořist měl —
 A zas větrí, jak by slyšet chtěl
 Živé srdce tlouci v noci tiché.
 Však ni ruch, ni váněk ve tmě liché —
 Někdy zhluboka jen bor si vzdychne,
 Spavě v břeh zašplouchne vlna v plese,
 Spadne hvězda, jedno z nebes očí —
 Bludné z rákosí světýlko skočí.
 Najednou se lekne vše a ztichne,
 Jakby anjel — mír šel v tmavém lese,
 Země mlčí, jak by nebe spící
 Ve snu tajemství jí chtělo říci;
 V teskné předtuše noc dech svůj tají,
 Jak když umírajícímu dají
 Pomazání poslední.
 Najednou však v dáli něco dusá,
 Temný zvuk že šerem skoro stéká.
 Snad to jelen prchá, jenž se leká
 Stínu svého? — Ne tak — kůň to klusá.
 Zaskučí tu vlk s radostí divou,
 Že mu noc posílá krmi živou,
 Zavolá hned na svá mláďata,
 Malá v křoví skrytá vlčata atd.

104: Z básní K. E. Jablonského.

R. 1846.

(Moudrost otcovská.)

Synu! jinde konwalinka,
 Jinde čistá lilie,
 Jinde skromná violinka,
 Jinde sliz si libuje.

Jindy kwete kamelie,
 Jindy útlá pomněnka,
 Jindy růže wěnce wije,
 Jindy pyšná jiřinka,

Ten, jenž kázal kvítkům rosti,
 Kázal jim též, kdy a kde —
 A tak má též každá z cností
 Dobu svou a místo své.

105. Z aforismů Matouše F. Klácela.

Z r. 1846—48.

Dobrá rada jest jak ryzí zlato,
 Ať je odkud koli, koupíš za to.
 Víchr cedry láme, duby páčí,
 Přes nížouneký keř netečně kráčí.
 Mnohem jízlivěji ten se mstívá,
 Kdo osobně málo síly mívá.
 Kdo jen v rozkoších soukromých žije,
 Ten jsa v twáři čerwený již hnije;
 Kdo však v národ snahu svou wetkává,
 S národem se věčně zelenává.
 Pracuj pilně, jak bys věčně žíti chtěl,
 Dobře, jak bys zítra umřít měl.
 Předce raděj učitelem s nuzným platem,
 Než za stkwoucí zlato katem.
 Znáš tu duhu klenutou na krátkou dobu —
 Od malé kolébky k malounkému hrobu?
 Kdo po dobrém činu čeká chvály,
 K vůli kouři vlastní statek pálí.
 Wěrné srdce rozumu se táže,
 Než se w sňatek s kým zawáže.
 Sedlák oře, seje, wláčí,
 Dešť pak Pán Bůh dáti ráčí.
 Kdybychom i denně hořký kalich pili,
 Předce je nám žiwot Boží dárek milý.

106. Z Dějin národu Českého Frant. Palackého.

R. 1848.

Mezi nechwalné powahy národu našeho počítány jsau
 ode dáwna: lehká mysl, nepečliwost, nezdrženliwost a nestá-

lost, we štěstí prostopášná bujnost, w nehodách brzká malomyslnost; a nad to pak urputná swéhlawost, a z ní se plodící neswornost i mstiwost. Bażiw po newázanosti, kteraużto sám swobodau nazýwal, zapomínal také Čechoslowan bohužel až příliš, že tam swobody není a býti nemůže, kde nepanuje zákon mocí swatau všem občanům wůbec, a neuznává se rovná wáha práv i powinností od jednoho každého zvláště. Celé pásmo dějin naskytuje o nemilé prawdě té množství důkazů. Křiwdu však činili národu našemu cizinci, kteří mu od přírody také ukrutenství, potměšilost, obžerství a krádežnost přičítali; jsau to mrawní neduhy, jenž nápodobně moru a čemi mohly u nás jen dotýkáním se cizích i nákazau na čas se ujímati a neblahau moc swau provozowati.

107. Ze Zákona trestního.

R. 1852.

O zločinu nedokonaném.

§. 8. Ke zločinu není potřebí, aby čin skutečně byl vykonán. Již samo početí zlého skutku jest zločin, jak mile zlomyslník vzal předse čin nějaký, kterýž ke skutečnému vykonání vede; zločin ale jen pro nemohoucnost, pro překážku odjinud v to přišlou anebo náhodou nebyl dokonán.

Protož má v každém případě, kde zákon zvláštních výminek nenařizuje, všechno to, co v příčině nějakého zločinu vůbec ustanoveno, vztahowati se také k zločinu nedokonanému, a zlý skutek nedokonaný trestán bude, zřeni majíc k §. 47, lit. a), týmž trestem, kterýž uložen jest na zločin dokonaný.

108. Z Torquata Tassa Osvobozeného Jerusalema, přelož. od V. Žáka.

R. 1 53.

Ze zpěvu prvního.

Zpívám nábožnou braň o vojvodě, jenžto velebný
Osvobodil hrob Krista. Duchem mnoho a mnoho jednal
On pravicí, v dobytí slavném mnoho snášel, a paklo
Bouřilo darmo na něj, naň různý Asie povstal

Darmo i Líbie lid; neb Bůh jemu přízeň udílel,
A druhdy bloudící ke svatým vedl zpátky korouhvem.

Uměno! né ty, která helikónské rychle uvadlé
Na hlavu bobky vineš, než ty v nebi, v choru blaženců
Ozdobená korunou nesmrtných hvězd zlatolesklých,
Ty vdýchej do prsou mi nebeský zápal a zpěv můj
Zdůstojňuj; odpusť ale, když tkám šperky do pravdy,
A krásím krom tvou i jinou list někdy radostí.

Ze zpěvu šestnáctého.

Jak kůň smělý, který pracného od bojiště
Byl právě odtrhnut po vítězném boji,
A milovník plzký se stády na pastviště
Nesedlaný teká ve podlém pokoji;
Když trouba zaznějíc, neb meč nahý zablýště
Jím trhne, hned řehtá, točí se ke zbroji,
Žádá v rejdišti být, vojína mít na zádech,
A strkat strkaný, a vítězit ve vpádech.

Tak se měnil junoch, když blesk mu nenadále
Ode skvělých zbraní do oka uhodil;
Duchem, co prv hořel po vítězství a chvále,
Ten lesk otrásl tak, že jej jak přerodil,
Ať lásce ve měkkej, a ní se dlouho šále
Teď opilý ospanlivý život vodil.
Ubald s uhlazeným demantovým puklířem
Jde blíže a stojí, drží ho před rytířem.

109. Z obecného zákona horního.

R. 1854.

§. 1. Co obsahuje zákon horní.

Zákonem horním ustanovuje se, které minerálie se mohou hledati a dobývati, pod kterými výminkami se to může díti, a která práva a které povinnosti jsou s provozováním hornictví zvláště spojeny.

§. 13. Co jest kutati.

Kutati čili šorfovati slove, minerálie vyhražené v ložístích hledati, a když se najdou, tak je odkryti, aby se k nim propůjčiti mohlo práva vlastnického.

§. 30. Co vyměřeno o kutání podzemním.

Kutáli se pod zemí z dolů prostředkem tak nazvaných zarážek nadějných, může se jaké koli místo, i kdyby bylo v míře dolové již propůjčené, vyvoliti za střeďiště, kteréhož se jest při novém kutání držeti, pokud nebylo někomu ublíženo v právích již nabytých; takové místo budiž pak úřadu hornímu oznámeno.

§. 31. Mnoholi obsahuje kutiště výhradní.

Uvnitř kruhu horizontálního (okresu kutného), jehož poloměr má 224 sáhů Vídenských, a u prostřed něhož postaveno jest znamení, že se tu kutá, nemá nikdo jiný práva kutati, leč v revírech horních, v příčině kterýchž jest statuty něco jiného nařízeno.

110. Ze spisů Jana Purkyně.

R. 1859.

O tajemstvích přírody a ducha lidského.

(V Živě na r. 1859, str. 49. a 52.)

Z nesmírné hojnosti předmětů, které nám přírodověda k prozkoumání poskytuje, vyvolíme sobě thema všeobecné, ne tak působivé k tomu, aby čtenářstvo novými, již hotovými známostmi obohátilo, než spíše k tomu, aby mysl povzbudilo, vyzvědavost pobídlo, a ke zkoumání vlastnímu přimělo. Rozebereme tajemství v přírodě a v lidském životě.

Netřeba nám hledati misterii po nesmírných dalekotech všehomíra, máme je na blízku, ve vlastním pokolení a vlastní útrobě. Ohledněme se vůkol sebe v oborn vzduchovém, na povrchu země, ve vnitřnostech zemských. Člověk obyčejného přirozeného způsobu, smyslný a sprostým rozumem nadaný, jest na stanovišti velmi obmezeném, kterčž právě postačuje k vyhledání a ukonejšení jeho potřeb životních a

k vykonávání hlavních povinností společenských; většina pak lidstva v těchto mezích setrvává po celé živobytí. Byli však ode dávna duchové, kteří, nepřestávající na pouhém vidění různých výjevů přírody a povah lidských a na pouhém obdivování se neobyčejným úkazům, vynakládali všechn vtíp a rozum na to, aby se dopátrali jich příčin a počátků. Takovým bádáním zabývají se jednotliví zpytatelé i spojené sbory, až se podaří, sjednoceným namáháním tajnosti přírody objeviti. Dlouho obor vzdušný tížil na obor zemský, než Mariotte objevil zákon toho tížení a než Toricelli vynalezl barometr. Kdož věděl, proč a odkud vítr věje, jak se obrací a kam putuje? Zdálo se, že vše jest náhodou a libovolnou hrou neznámé bytnosti, až vítr světoplavbou v novější době stíhán odkryl svá proudění po celé kouli zemské a rozličnou svou povahu místní, zaležející na ustavení slunce, na kroužení země okolo své osy, na účinkování měsíce, na ploché neb hornaté půdě a na sousedství moře a země. —

111. Ze spisů Františka Sušila.

R. 1859 a 1867.

a) *Z Hymnů církevních.*

Stabat mater.

Stála truchlá v bolné ráně
Podlé kříže matka Páně,
Když syn její na něm pněl;
Duši její přebohou,
Žalostivou pro strast mnohou
Přeostřý meč otevřel.

Ó jak smutna, zkormoucena
Byla máti oslavená
Syna Svého pokutou!
Ó jak mdlela, jak se chvěla.
A jak tlela, když Ho zřela
Muku strádat překrutou.

Eja matko, lásky zdroji,
Dej ať bol mne s Tebou spojí,

· · · · · Ať se s Tebou rozkvílím;
Nechať všechen vzplanout mohu
Láskou dlužnou Christu Bohu,
Ať ho sobě nachýlím atd.

b) *Z Evangelium sv. Jana.*

XII. 1—8.

Ježíš tedy šest dní před paschou přišel do Bethanie, kdež Lazar byl umrlec, ježž vzkřísil Ježíš. Učinili pak Jemu večeri tamto a Marta posluhovala, Lazar ale jedním byl z těch, co stolovali s ním. Maria tedy vzala libru masti z nardu pravého drahého a pomazala nohy Ježíšovy a otřela nohy Jeho vlasy svými; a dům naplnil se vůní masti. Řekl tedy jeden z učeníků Jeho, Jidáš Iškariotský, kterýž hodlal jej zraditi: Proč tato masť neprodala se za tři sta denárů a nedalo se chudým? Řekl pak to, ne že o chudé dbal, nýbrž že zloděj byl a tobolu maje, to co se vkládalo, nosil. Řekl tedy Ježíš: Nechte jí, aby na den pohřbu mého zachovala ji. Chudé zajisté vezdy máte s sebou, mne ale nevzdy máte.

112. Z prací Antonína Rybičky.

R. 1859.

Ze života V. M. Krameriuse.

Příběhy politickými a církevními, kteréž se v XV. a XVI. století v zemi České a Moravské udály, povznesla se národnost česká mimo vše nadání nad němectví a literaturu latinskou, ježto tu prvé převládaly, i zjednán jazyku českému volný průchod v domácnosti i veřejnosti, v ohrámcích, ve školách, na sněmích a soudech. Neunaveným snažením mužů nábožných a spanilomyslných obohacena jest literatura domácí důkladnými spisy v té míře, že ta doba nazývána zlatým věkem jazyka českého.

Avšak jakož všechny věci nastávají, na krátce neb dlouze pomíjejí a zase znovu vzcházejí a vzrůstají, tak bylo i se řečí a národností českou. Vlast naše dlouholetou válkou, hladem i morem zpustošena a na rub téměř obrácena jest; do krajín

pustých a liduprázdných povolání jsou obyvatelé jazyka cizího. ti pak, kdož z předešlých obyvatelů pozůstali, neřestmi válečnými jako v jiný národ se převrátili a zmalátněli. Jazyk český co den mizel, jednak netečností těch, jimž náleželo všímati si ho, jednak nerozumnou horlivostí jiných, kteří vše, co bylo českého, jako bludné a nebezpečné kacérovali, stíhali a ničili. Týž jazyk, druhdy vysoce vážený a rozšířený, vyloučen jest ze všelikého života veřejného a ležel opovržen a jako v prachu zahrabán. — Byliť to smutní časové, jež trefně vyličil básník, žaluje takto:

„Tak již jsme klesli světu ku posměchu,
Že v Čechách Čechem býť se brání Čechu,
A býti nechce ve své řeči tupcem.
Jest mocně zaklet věčným zůstat hluboem.“

I měli za to již mnozí, že méně dvaceti let jazyk český zanikne a národnost česká pohřbena bude na věky. Avšak jinak bylo psáno v knize nevyzpytatelných soudův božských. —

113. Ze spisů Karla Jar. Erbena.

R. 1861 a 1864.

a) *Z Kytice z pověstí národních.*

K y t i c e.

Zemřela matka a do hrobu dána,
Siroty po ní zůstaly;
I přicházely každického rána
A matičku svou hledaly.

I zželelo se matce milých dítek;
Duše její se vrátila,
A vtělila se v drobnolistý kvítek,
Jímž mohylu svou pokryla.

Poznaly dítky matičku po dechu,
Poznaly ji a plesaly;
A prostý kvítek, v něm mají útěchu,
Mateří — douškou nazvaly. —

Mateří — douško vlasti naší milé,
 Vy prosté naše pověsti!
 Natrhal jsem tě na dávné mohyle —
 Komu mám tebe přinesti?

Ve skrovnou já tě kytici zavážu,
 Ozdobně stužkou ovinu:
 Do širých zemí cestu ti ukážu,
 Kde příbuznou máš rodinu.

Snad že se najde doera mateřina,
 Jíž milé dech tvůj zavoní;
 Snad že i najdeš některého syna,
 Jenž k tobě srdce nakloní.

b) Z úvodu k prstonárodním písním českým.

Každý národ, kterýž sobě sám ještě odcizen není, má svůj vlastní cit a své zvláštní smýšlení, svůj individuální ráz, na přirozených zvláštnostech těla i ducha jeho se zakládající, jímžto se od jiných cizích národů znamenitě a patrně liší. Tento však přirozený, všeobecný národa ráz nabývá zevnějšími okolnostmi, s nimiž se národ, celý aneb jistá jeho část, během času potkává, svého zvláštního směru, své zvláštní zevnější postavy; a jakož okolnosti ty samy podrobeny jsou proměnám, tak i onen přirozený národní ráz podlé nich bez přestání zevnější podobu svou mění a řídí, tak jako vosk pokaždé formě své se podobá, avšak předce voskem býti nepřestává. Toto položení vlastního toho citu a smýšlení národa podlé jeho zevních okolností nazýváme národním duchem. Máli píseň býti národní, musí v ní vanouti tento národní duch. Pakli to, co píseň buď hlavního smyslu, buď zvolených obrazů, buď spojení, přechodů aneb obrátů myšlének v sobě zavírá, tomuto položení citu aneb smýšlení národnímu se protiví, již není písní národní.

114. Z obecného zákonníka občanského.

R. 1862.

§§. 6 a 7. Jak se má zákon vykládati.

Zákonu, když se ho užívá, nebudiž jiného rozumu přikládáno, nežli ten, kterýž vychází z toho, co slova ve spojitosti

vlastně znamenají, a. ze zřejmého úmyslu zákonodárcova. Nemůželi se případnost právní ani dle slov, ani z přirozeného smyslu zákona rozsouditi, hleděno buď k případnostem podobným, v zákonech určité rozsouzeným, a k příčinám zákonů jiných, k této případnosti poněkud se vztahujících. Pakli by taková případnost právní i potom ještě byla pochybná: rozsouzena budiž dle pravidel přirozeného práva, zřetel majíc k okolnostem bedlivě sebraným a zdravě uváženým.

§. 1067. Které jsou smlouvy trhové zvláštního způsobu.

Smlouvy trhové zvláštního způsobu čili vedlejší smlouvy při smlouvě trhové jsou tyto: když si kdo zůstává právo, věc nazpět koupiti, ji nazpět prodati, nebo před jinými koupiti; když kdo prodá věc na zkoušku; nebo s vyhražením lepšího kupce; nebo když na jiného vzloží, aby věc prodal.

115. Z básně „Alfred“ Vítězslava Háška.

R. 1862.

Lásko! věčně stejná ve své kráse,
věčně různá ve svém hnutí!
Jedny vedeš přímo k věčné spáse,
jiné — ku věčnému zahynutí.
Jedněm's nebem plným vděků,
na němž titíc jasných hvězd se rojí;
dole květ sní sen mladého věku —
a jej nebe čistou rosou kojí.
Jiným's nebem plným trýzní,
po němž klikaté se blesky honí;
dole květ po nebes vláze žízni —
blesk mu hlavu krásnou ve hrob kloní.
Spanilá jsi, jako z Paestum růže,
na niž toužebně se srdce třese:
jedněm vůní obestýláš lůže,
jiným trn tvůj věčnou bolest nese.
Lesklá's číše, sladkým kypíc tokem —
z nížto srdce lidské rádo ssaje:
Jeden spěchá v Eden rychlým krokem —
ten tam, že se napil, musí z ráje.

116. Z Knihy veršů Jana Nerud y.

R. 1868.

Podřímlo i moje srdce.

Ve polední plané záři
 leží háj tichounký, tichý.
 List se skrývá v stínu listu,
 strom se skrývá v stínu stromu,
 list i strom tichounce dřímá.
 Ba i ptáček ustal v pění —
 ticho — ticho — a v tom tichu
 jako dětské ve kolébce,
 nad níž závoj zlatý rozstřen,
 podřímlo i moje srdce.

Ze hřbitova.

Bleskosvodům společenských bouří,
 mučedníkům našich osudů,
 v směšnou odplatu pak bratři zdarma
 ustelou společnou pod hrudu.

O kéž byste místo toho lidu
 v šachtu stlali jeho chudobu,
 nezaslouženou tu jeho bídu,
 bolestnou tu hladu porobu.

Seznamování

**pisemných památek starého věku podle času, z něhož se
zachovaly rukopisy.**

Položivše svrchu výpisy z památek řeči a literatury české, podáváme tu přehled chronologický starých památek až do r. 1409 dle času, z kteréhož pocházejí rukopisy. V tomto pořádku spravovali jsme se až do konce XIII. století pravopisem a formami jazyka, kteréž známky jsou v oné době dosti bezpečné. Však ve XIV. století ne- snadno pořádek památek literárních ustanovovati, ježto od legendy o Jidášu a Pilátu asi z r. 1307 až do Učení křesťanského Tomy ze Štítného z r. 1376 nižádného spisu datovaného nás nedošlo a památek z té doby jest veliké množství. Věk každého spisu určití lze bude teprv po bedlivém ohledání všech rukopisů a po vydání a porovnání s nimi souvěkých listin latinských, obsahujících česká jména osobní a místní psaná od písařů českých. My jsme se v určování věku řídili až do r. 1320 spřeženým písmenem *rs*, které se tou dobou v jménech „Lnars“ a „Chudyers“ naposledy vyskytuje, hláskou *y* před *l* a *r* vkládanou (na př. chyrt, wylcie) a jotovaným *u* v lokálu jmen statných (na př. na krszyu = na kříži), v němž si někteří spisovatelé té doby libovali; od r. 1320—1360 bylo nám v tom pravidkem zobecnělé již *rs* a střídavě *i* a *y*, a od roku 1360—1400 hláska *y* vůbec rozšířená a hlásky zdvojnásobované (*aa*, *ee*). Netřeba ostatek připomínati, že mnohé spisy, které nás došly ze XIV. a XV. století, sepsány jsou prvotně mnohem dříve, zejména Evangelia, žaltář, modlitby, písně nábožné a j.

Památky z první doby do r. 906.

1. Jména vod, hor, míst, národů a osob u spisovatelů římských a řeckých a v pozdějších listech a kronikách. Str. 26.
2. Rukopis Zelenohorský z IX. století. Str. 30.

Památky z druhé doby od r. 906—1197.

3. Zlomek Evangelium sv. Jana z X. století. Str. 49.
4. Seznamování statků biskupství Olomouckého z r. 1131. Str. 52.

Památky z třetí doby od r. 1197—1409.

5. Přidavek český k listu Litoměřickému, asi z r. 1218. Str. 88.
6. Nekrolog Podlažický, asi z r. 1227. Str. 89.
7. Glosy české v slovníku Mater Verborum, asi z r. 1242—1252. Str. 89.
8. Zlomek výkladu Otčenáše v Homiliáři Opatovickém, z polovice XIII. století. Str. 50. a 90.
9. Cisiojan Mnichovský, z r. 1258—70. Str. 118.
10. Rukopis Kralodvorský, asi z r. 1270—90. Str. 92.
11. Glosy české v Žaltáři Musejním. Str. 90.
12. Zlomky Alexandreidy až na ztracený zlomek Svatovítský. Str. 102.
13. Zlomek legendy o Jidášovi, z r. 1306—1308. Str. 106.
14. Zlomek legendy o Pilátovi, z též doby. Str. 106.
15. Zlomek legendy o 12. Apoštolích. Str. 106.
16. Zlomek legendy o seslání Ducha svatého. Str. 107.
17. Zlomek legendy o umučení Páně. Str. 107.
18. Zlomek legendy o sv. Alexiovi. Str. 107.
19. Zlomek legendy o P. Marii. Str. 108.
20. Žaltář Klementinský. Str. 134.
21. List s nebe seslaný. Str. 140.
22. Zlomek hry o vzkříšení Páně (Mastičkář). Str. 125.
23. Zlomek kroniky Boleslavské. Str. 128.
24. Žaltář Witemberský. Str. 134.
25. Bájka o lišce a čbánu, v Rukopise Hradeckém. Str. 122.
26. Legenda o sv. Prokopu, v témž rukopise. Str. 111.
27. Satyry na řemeslníky, tamtéž. Str. 114.
28. Sv. Maří Magdalena a Pláč sv. Marie, tamtéž. Str. 113. a 127.
29. Žaltář Svatovítský (kapitulní). Str. 135.
30. Život Krista Pána. Str. 138.
31. Pašionál Musejní. Str. 138.
32. Alánova báseň o mravném obnovení člověka, v Rukopise Svatovítském. Str. 109.
33. Legenda o sv. Anselmu, tamtéž. Str. 100.
34. Legenda o sv. Dorotě, v témž rukopise. Str. 118.
35. Katonovy průpovědi, tamtéž. Str. 120.
36. Evangelia nedělní, Vídenská. Str. 135.
37. Ježíšovo dětinství. Str. 112.
38. Životy a řeči otcův egyptských. Str. 138.
39. Klementinský zlomek hry o vzkříšení Páně. Str. 126.
40. Kniha starého pána z Rožmberka, asi z r. 1360. Str. 131.
41. Píseň k sv. Václavu, z r. 1368. Str. 51.
42. Tůmy ze Štítného Knihy učení křesťanského z r. 1376. Str. 138.
43. Knihy o příští Mesiáše. Str. 142.
44. Legenda o sv. Kateřině. Str. 105.

45. Zpověď obecná Str. 141.
46. Alberta Velikého knihy mravní, z r. 1383. Str. 140.
47. Cisiojan Musejní Str. 118.
48. Mistra Kunrata Sekvencionář, z r. 1385. Str. 140.
49. Slovník Bohemarius, z r. 1390. Str. 91.
50. Průpovědi české a latinské, z r. 1390. Str. 92.
51. Píseň Hospodine pomiluj ny, v rukopise Modlitby. Str. 51.
- 52. Modlitby: Otče náš, Zdravas, Věřim a Desatero přikázání.
Str. 50 a 141.
53. Výklad na Evangelium sv. Matouše. Str. 136.
54. Evangelia čili Čtení zimního času. Str. 136.
55. Proroci Isaiáš, Jeremiáš a Daniel. Str. 135.
56. Legenda o desíti tisících rytířích, z r. 1395 Str. 108.
57. Tůmy ze Štítného O sedmi stupních, z r. 1396. Str. 139.
58. Řád korunování krále Českého, z téhož roku. Str. 132.
59. Žaltář Olešnický, z r. 1397. Str. 135.
60. Sv. Augustina Zrcadlo hříšných, přel. od Tůmy ze Štítného,
z r. 1398. Str. 137.
61. Sv. Augustina Soliloquia, přel. od téhož. Str. 137.
62. Knihy půhonů manského soudu Kroměřížského, z téhož roku.
Str. 133.
63. Knihy manské biskupství Olomouckého, z r. 1399. Str. 133.
64. Život Adamův, asi z r. 1400. Str. 148.
65. Hodiny sv. Marie. Str. 141.
66. Bible Leskovecká. Str. 137.
67. Bible Mikulovská. Str. 137.
68. Tůmy ze Štítného Řeči sváteční a nedělní. Str. 138.
69. Majestát Karla IV. Str. 132.
70. Řád práva zemského. Str. 131.
71. Ondřeje z Dubé Výklad na právo zemské. Str. 132.
72. Práva manská. Str. 133.
73. Práva konšelská města Pražského. Str. 133.
74. Smila Flašky z Pardubic Podkoní a žák. Str. 115.
75. Vavřince z Březové Kronika obecná. Str. 150.
76. Knihy půhonů soudu Olomouckého a Brněnského, z r. 1405.
Str. 134.
77. Nový zákon Mikulovský, z r. 1406. Str. 136.
78. Přibíka Pulkavy Kronika Česká, z r. 1407. Str. 136.
79. Katonovy průpovědi, z r. 1409. Str. 118.
80. Smila Flašky z Pardubic Rada otce synovi, z téhož roku. Str. 119.
81. Téhož Nová rada, z r. 1410—1430. Str. 121.
82. Román o Alexandru Velikém, z r. 1433. Str. 125.
83. Senekovy Čtyři ctnosti stezejné, z r. 1433. Str. 130.
84. Pověst o knížeti Štilfridovi. Str. 123.
85. Knížky Hugovy o připravování svého srdce, z r. 1438. Str. 139.

86. Kronika Boleslavská či Dalimilova, z r. 1441. Str. 128.
  87. Martiniani aneb Kronika římská, z r. 1445. Str. 130.
  88. Jana Mandevily Cesta po světě, z téhož roku. Str. 130.
  89. Život císaře Karla IV. Str. 129.
  90. Básně Tristram, z r. 1449. Str. 123.
  91. Tkadleček, z téhož roku. Str. 124.
  92. Marka Pola Milion, asi z r. 1450. Str. 150.
  93. J. Milíče Knížky o zarmoucení církve sv., z r. 1453. Str. 139.
  94. Poručenství 12 patriarch, z r. 1465. Str. 141.
  95. Kniha o Josefovi a Assenach, z téhož roku. Str. 142.
  96. Přísloví česká Smila z Pardubic. Str. 92.
  97. Kronika Trojanská, z r. 1468. Str. 125.
  98. Baalam a Josafat, z r. 1469. Str. 142.
  99. Vidění sv. Brigity, z r. 1482. Str. 141.
  100. Tandariáš a Floribela, z r. 1483. Str. 123.
  101. Vavřince z Březové Snáť, z téhož roku. Str. 131.
  102. Klena Rozkochaného Vokabulář, asi z r. 1760. Str. 91.
  103. Svatovítský zlomek Alexandreidy, z r. 1792. Str. 102.
-

Důležité příběhy

v dějinách řeči a literatury české, chronologicky seřazené.

R o k u

- 58 př. Kr. objevují se u Julia Caesara první jména slovanská: Suevi (Slované), Markomani (Moravani), Danubius (Dunaj), Bakenis (Bukovina) a j.
- 160 po Kr. v zeměpisu Ptoleméově přivádějí se slovanská jména: Baimoi (Čechové), Rakatai (Rakousi), Lugi (Lužané), Viadros (Vodra), Albis (Labe), Brodentia (Brod), Kalisia (Kališ) a p.
- 824 dne 21. srpna, jmenují se v listě Frisinského biskupa Hitta blíž Lince v Rakousích první jména obyvatelů českých: Liupisco (Lubiša), Zemilo (Semil), Liupnic (Lubník), Trepigo (Třebík), Uuelan (Velen), Tesco (Těšek) a j.
- 973 zpívali při instalaci Pražského biskupa Dětmara někteří páni v kostele sv. Víta píseň německou „Christe keinado und di halicgen alle helfend unse.“
- 1124 dokončil Kosmas, děkan kapituly Pražské, svou kroniku Českou.
- 1131 seznamenány jsou za biskupa Zdíka statky kostela Olomouckého, jichž jména svědčí, že tehda byla Morava celá slovanská.
- 1200 za krále Přemysla Otakara I. zakládaly se v Čechách a na Moravě první osady německé.
- 1227 dokončil mnich Zbyslav nekrolog Podlažický, obsahující výše 750 osobních jmen českých.
- 1241 — od toho roku počínajíc, dávali sobě mnozí páni čeští a moravští příjmení německá od hradů nově stavěných, na př. ze Šternberka, z Rožmberka, z Pernšteina a j.
- 1253—70 zakládána jsou za krále Přemysla Otakara II. města a osazována jsou Němci.
- 1270—80 sepsán jest Rukopis Kralodvorský.
- 1300 — ok. toho roku složena jest báseň Alexandreida.
- 1314 dopsána jest kronika Boleslavská či Dalimilova.

R o k u

- 1341 vydána jsou obci Pražské práva městská jazykem německým.
- 1356, dne 10. ledna, nařídil císař Karel IV. zlatou bulou syndm volencův říšských, aby se učili jazyku českému.
- 1373, dne 8. září, vydal Tůma ze Štítného sestře své Dorotě Odo-
lenové z Chlumu, první známý soukromý list v jazyku českém.
- 1376 sepsal Tůma ze Štítného Knihy učení křesťanského.
- 1386 ulit jest nejstarší známý zvon s nápisem českým, zachovaný
v Převlicích blíž Smečna.
- 1395 sepsal Smil Flaška z Pardubic báseň „Nová rada.“
- 1399 počínají se zápisy české v manských knihách Kroměříž-
ských.
- 1400—06 opravil M. Jan Hus ortografii českou.
- 1409, dne 18. ledna, dal král Václav IV. památným dekretem Kut-
nohorským národu Českému přednost na vysokém učení Praž-
ském před národy cizími.
- 1415, dne 6. července, upálen M. Jan Hus v Kostnici.
- 1421 vyloučení jsou Němci Pražští a Němci z měst královských,
kteří stáli při císaři Zikmundovi, ze svazku městského.
- 1422 vydal Jan Žižka z Trocnova své zřízení vojenské.
- 1431 za knížete Přemka činily se do obnovených Opavských desk
zemských první vklady jazykem českým.
- 1440—44 za krále Vladislava Jagaila a potom až do 2 polovice XVI.
století stal se jazyk český jazykem diplomatickým v Polsku.
- 1480 zaveden do moravských desk zemských přičiněním Ctibora
z Cimburka jazyk český.
- 1488 tištěno v Praze ponejprv písmo svaté.
- 1495 zaveden do českých desk zemských působením Půty z Risen-
burka jazyk český.
- 1498 tištěn první známý kalendář český v Plzni.
- 1500 sepsal Viktorin Kornel ze Všehrd Knihy devatery o právech
země České a t. r. vydáno první České zřízení zemské.
- 1516 vydáno první zřízení zemské markrabství Moravského.
- 1517 vydal Mikuláš Klaudián v Normberce první mapu Českou.
- 1520, 21. září, zemřel Viktorin Kornel ze Všehrd.
- 1537 sepsal Zikmund Hrubý z Jelení první slovník porovnavací.
- 1541 vydal Václav Hájek z Libočan svou Kroniku Českou.
- 1549—80 napomáhal Jiří Melantrich k povznešení jazyka českého, vy-
dav pětkrát písmo svaté a jiné spisy jazykem výtečné.
- 1554 vytištěna v Praze Kosmografie česká Zikmunda z Püchova,
největší kniha česká posud vydaná.
- 1576 vydán v Ivančicích tiskem ozdobný kancionál bratrský.
- 1578—99 zveleboval Adam Daniel z Veleslavína co spisovatel a knih-
tiskař literaturu českou.
- 1579 vydal Pavel Kr. z Koldína Práva městská království Českého,
a téhož roku vydán první díl šestidílné bible Kralické.

R o k u

- 1597 vydávaly se první periodické noviny české, po různu však vycházely již r. 1495 a 1515.
- 1610, dne 12. prosince, dal Karel z Žerotína, hejtman Moravský, radě města Olomouce důtku, že mu psala po německu.
- 1614, 27. prosince, zemřel ve Lvově genealog český, Bartoloměj Paprocký z Glogol.
- 1615, v úterý po sv. Trojici, vydali stavové čeští ze sněmu přísné nařízení v příčině užívání češtiny při soudech a v kostelích.
- 1623 sepsal J. A. Komenský v Brandýse nad Orlicí Labyrint světa.
- 1627 zaveden jest obnoveným zřízením zemským v Čechách v deskách zemských a u soudu zemského vedlé jazyka českého jazyk německý.
- 1628 učiněno totéž na Moravě.
- 1630—33 sepsal J. A. Komenský Didaktiku a Zlatou bránu jazyků.
- 1636, 9. října, zemřel na hradě Přerovském Karel z Žerotína.
- 1639 nařízeno na Moravě, aby při soudu zemském rokovalo a hlasovalo se jazykem německým.
- 1650—80 poněmčila se zpuštěním v 30leté válce velká část Žatecka a Litoměřicka.
- 1662 zapisovalo se naposledy do desk Krnovských po česku.
- 1669 zřízeno od Marie Štyrové Dědictví Svatováclavské na vydávání nábožných knih českých.
- 1671, 15. listopadu, zemřel v Amsterdamě Jan Amos Komenský.
- 1705—12 poněmčilo se město Unčov na Moravě a nedlouho dříve Šilperk a Landškroun.
- 1722 vydali Matěj Béla a D. Krman bibli evangelickou v Hali Magdeburské.
- 1747 přestalo se do zemských desk Opavských zapisovati jazykem českým.
- 1749 vydávala česká kancelář dvorská ve Vídni, byvši toho roku s rakouskou spojena, naposledy stranám vyřízení česká.
- 1762 vkládalo se do manských desk v Kroměříži naposledy česky.
- 1774 zavedena němčina do hlavních škol v Čechách a na Moravě.
- 1775 zřízena jest na universitě Vídenské stolice jazyka českého.
- 1781, 31. pros., vydáno nařízení, aby žáci na gymnasia česká a moravská nebyli přijímáni, leč když umějí německy.
- 1786 zapovězeno užívati češtiny u soudu Opavského a Těšínského.
- 1787 spůsobil Ant. Bernolák odtržení katolických Slováků od spisovného jazyka českého.
- „ 17. prosince, narodil se slovutný fyziolog Jan Purkyně.
- 1792 zřízena jest na univerzitě Pražské stolice jazyka českého.
- 1804 zřízen ústav řeči a literatury československé v Prešpurku.
- 1808, 21. března, zemřel Václav Mat. Kramerius.
- 1809 opraven Josefem Dobrovským bratrský pravopis český.

R o k u

- 1816, dne 23. srpna, nařízeno, že úředníci v krajinách českých mají jazyka českého dokonale znalí býti.
- 1817, dne 16. září, našel V. Hanka Rukopis Kralodvorský.
- 1824 vyšla tiskem Kollárova Slávy Deera.
- „ provozovaly se péčí J. N. Štěpánka stále české hry nedělní na divadle Pražském.
- 1827 počal redakcí Fr. Palackého vycházeti Časopis Musejní.
- 1831 zřízena jest stolice jazyka českého na mor. stavovské akademii v Olomouci.
- 1833 založena jest Matice česká na vydávání dobrých knih českých.
- 1835—39 vydán pětidílný slovník Jungmannův.
- 1837 vydány jsou Šafaříkovy Starožitnosti slovašské.
- 1838 založeno dědictví Svatojanské na vydávání knih nábožných.
- 1843 odtrhli se Slováci, jdouce za Jos. Hurbanem a Lud. Štúrem, po druhé od spisovného jazyka českého.
- 1847, 16. listopadu, zemřel Josef Jungmann.
- 1848 rokovalo se na sněmu Moravském po dávno přetržce opět jazykem českým.
- „ vydán první díl Palackého Dějin národa Českého.
- „ počal K. Havlíček vydávati Národní Noviny, první politický deník český.
- 1849, 12. dubna, zemřel přírodovědec Jan Svatopluk Presl.
- 1849—52 vydával se ve Vídni český zákoník říšský, a v Praze, Brně, Opavě a Pešti počaly se vydávati české zákoníky zemské.
- 1849 zřízeno v Brně dědictví sv. Cyrilla a Methoděje na rozšiřování knih nábožných a poučných.
- 1850 zřízena jest v Praze vyšší reální škola česká.
- 1852, 24. ledna, zemřel ve Vídni Jan Kollár.
- „ 5. srpna, zemřel Frant. Lad. Čelakovský.
- 1856, 29. července, zemřel Karel Havlíček, první publicista český.
- 1861, 26. června, zemřel jazyko- a dějzpytec Pavel Jos. Šafařík.
- 1863 vystaveno v Praze přičiněním Fr. L. Riegra divadlo české.
- 1864 zavedeno od sněmu Českého na polytechnickém ústavě v Praze vyučování v obojím jazyku vlastenském.
- 1866, 18. ledna, nařízeno v Čechách, aby se na středních školách českých učilo vesměs česky a němčině co předmětu obligátnímu.
- 1867 zřízeno v Brně a v Olomouci české gymnásium.
- 1868, 31. května, zemřel František Sušil, výtečný spisovatel theologický.
- „ prohlášen jazyk český na německých gymnásiích a reálkách v Čechách a na Moravě za předmět neobligátní.

Dodavky.

Stránka 2. K vypočtení Slovanů českých dolož: R. 1864 počítalo se Cechů a Moravanů v Rakousku 4,638.000, Moravanů v pruském Opavsku 56.000, Slováků v Uhřích 1,763.500, Slovanů českých ve Vídni 100.000 a ve vojště 110.000; tedy všech Slovanů českých v Rakousku 6,512.400 a v Prusku 65.900, dohromady 6,578 300.

Str. 29, ř. 9. po slově „Přebila“ polož: V listě biskupa Frisingského Hitta, daném 21. srpna 824, jmenuje se v krajině nad Lincem pod horou Caestiningberg (nyní Pöstlingberg) 21 nejstarších obyvatelů českých, jenž měli vyměřiti hranice nově zřízené fary Puchenauské (*isti Sclauani prope comanentes ibi presentes erant*): Lubiša (Liupisco), Semil (Zemilo), Lubník (Liupnic), Třebík (Trepigo), Lubín (Liupin), Velen (Vuelan), Vitan (Uittan), Těšek (Tesco), Dobromysl (Dabramis), Medilim, Tal, Zenasit, Ocatino a j. ¹⁾

Str. 76, ř. 29. po slově „Alexandreidě“ polož: a lokál na *ds* (horzass v Hořanech a Bukowas v Bukovanech) ještě v deskách zemských z r. 1316—20.

Str. 79, ř. 7. k číslu 18. dodej toto poznamenání: Připomenouti však sluší, že vedlé této nemotorné ortografie někteří spisovatelé užívali ortografie jednodušší, zejména písaři desk zemských z r. 1316—20, kdež čteme: wylczieho a wlczieho, Trzyebnussfewffy a Trziebnussfewffí, poprawyty a poprawiti, Brzezowycye a Mladyeyewicz a j.

Str. 82, ř. 27. slova „o Jidáši a Pilátu“ pomin a polož je do řádku 29. po slově „legendy.“

Str. 94, V posledním řádku dole v připomenutí po slově „složil“ dolož: Dříve pak již mínění naše důkladně odůvodnili J. Dobrovský (r. 1824) a Fr. Palacký (r. 1829) v časopise Vídenském „Jahrbücher der Literatur,“ sv. 27. a 48.

Str. 95, ř. 27. po slově „na r. 1858“ přidej: B. Květ v Aesthetickém rozboru Rukop. Kralodvorského, v Praze 1861.

Str. 97, ř. 11. před slova „na Tursku,“ vlož: jakož podobno

---

¹⁾ Die Freisingischen Saalbücher. Von Jos. Zahn. Wien 1861. Archiv zur Kunde österr. Geschichtsquellen. XXVII, 68.

Str. 125, ř. 9. po slově „v Čechách“ polož: „dle podobnosti k pravdě“ a po slově „v Plzni“ vlož: pak v Praze r. 1488.

Tamtéž po románu o Alexandru Velkém polož: 7. Kronika sedmi mudrcův, v nížto lest a chytrost ženská zjeven se vypisuje. V Plzni 1520. Viz rozpravu V. Nebeského o této knize v Čas. Mus. na r. 1847, II. 351.

Tamtéž ř. 34. pomínuta buď domněnka o sepsání básně o vzkříšení Páně za doby krále Přemysla Otakara II., pronešená od slov „a složena prvotně“ až do slov „byly s Čechami,“ na str. 126. ř. 16.

Str. 130. Místo: „6. Marka Pola Million“ polož:

6. Marka Pavlova, Benátčana Million čili vypsání krajin východních. Obsahuje popis cesty, kterouž pověstný Marco Polo, jenž se zdržoval 17 let u dvoru chána Tatarského Kubilaje, mezi r. 1269—1295 po východní Asii, po Číně, Thibetu, vých. Indii atd. vykonal. Památná jest v kap. 53, kde se líčí boj chána Chinchíše s chánem Unchamem, věštba hvězdářů před bitvou, která se téměř doslovně srovnává s věštbou podobnou v básni „Jaroslav“ v Kralodv. Rukopise. Pravit Marko Polo (Výbor z lit. české, II. sl. 561): Tehdy Chinchíš, Tatarský král, přikáže čaroděníkům a hvězdářům svým, aby pověděli uhodnúce, kteraký by konec jejich boj měl vziéti. Tehdy ti odpověděli a na dvě rozdělili trst na dli a položie před sebu na zemi a jedne straně převzděli Chinchíš a druhé Uncham.“ (Srovnej v Jaroslavu: i na dli trst črnu položihu — prvej pólě Kublaj imě vzděchu, vterej pólě králi imě vzděchu atd.). Z čehož vychází, že spis Marka Pavlova, jehož se zachoval jediný rukopis v Českém Museum z XV. století, přeložen jest do češtiny nedlouho po jeho sepsání (ok. r. 1320), když básně Kralodvorského Rukopisu byly ještě známy. Rukopis řečený, psaný v Letovicích na Moravě, obsahuje kromě toho některé zvláštnosti zvukoslovné v té krajině podnes obecné, na př. s velikým vojskem, mezi jiným králem, s jedním z jeho pánův a p.

Na též str. 130, po Mandevillově Cestě po světě polož:

8. Jedenácte povídek Boccacioových ze sbírky, řečené Dekameron. V ruk. ryt. z Neuberka z XV. století. Viz V. Nebeského rozpravu v Čas. Mus. na r. 1848, str. 129.

Str. 131, ř. 10. místo „v Praze 1581“ čti „od V. Hájka v Praze 1550 a tamtéž r. 1581.“

Tamtéž po Snáři Vavř. z Březové polož:

4. Lucidáš o rozličných věcech, jenž jsou na nebi, na zemi i v vodách. V Plzni 1498. Kniha ondy velmi oblíbená.

Str. 137, po bibli Leskovecké přidej:

11. Bible Mikulovská či Grünbüchlovská (první), rukopis na pergameně z počátku XV. století v kniž. Dietrichšteinské bibliotéce v Mikulově (č. 174). Jest neúplná, jdouc toliko až do druhých knih Šalomounových (přísloví), a náležela ondy Ferdinandovi Hofmannovi z Grünbüchlu, předsedícímu kr. komory dvorské († 1607). Šíře ji popsal

a podal z ní výpisy Beda Dudík ve spise: Handschriften der fürstl. Dietrichsteinschen Bibliothek in Nikolsburg. Wien 1868, S. 29—32.

Str. 148, ř. 14. po slově „totiž“ vlož: „Kutnohorském z r. 1491 a Bechynském z r. 1500,“ a dole v poznamenání, v řádku 2. po slově „tamtéž“ přidej: II. str. 182. a v ř. 3. po čísle 84: Čas. Mus. na r. 1848, I. str. 418.

Str. 150, ř. 6. po slovích „tištěna jest“ polož: „jakož podobno,“ a ř. 9. před slova „písmo svaté“ polož: Kronika Trojanská a

Str. 152, ř. 16. po slovích „na Horách Kutnách“ vlož: v Pelhřimově,

Str. 153, ř. 15. po slově „to“ vlož: r. 1419 v Předních knihách Opavských.

Tamtéž, ř. 20. místo 1481 polož 1480.

Str. 154, ř. 2. po čísle „1560“ vlož: zvláště pak český list polské šlechtičny Hasiliny z Řitonic a na Kepšteině, daný v Krakově r. 1500 Konrádovi Celtesovi, profesorovi Videnskému. ¹⁾

Tamtéž, ř. 21. místo 1434 polož: 1437.

Str. 156, ř. 21. po slově „vydány“ přidej: „Také zápisy (protokoly) kongregací stoličných na Slovensku, obsahující žaloby, rozsudky atd., psaly se česky, jakož ukazují zachované takové spisy stolice Liptovské z r. 1544, 1552, 1566—99, 1623 a z jiných let pozdějších.

Str. 175, ř. 10. po slově „Karla IV.“ vlož: Jindřich M. Hieserle z Chodů život svůj vlastní (r. 1614),

Str. 176, ř. 11. polož místo slova „Jiný“ (herbář atd.) toto:

Ze století XV. zachovalo se přeložení Rhazesova lékařství raného (tišt. 1863) a Viléma Placentinského ze Salicetti Lékařství raného (tišt. 1867), též Lékařství od Boha (Rukop. u p. J. Ranka), snesené z rozličných tehdejších lékařských spisů českých, nyní neznámých, na př. z knih Janových, Mikulášových, Vítových, Matúšových, z čehož patrno, že česká literatura lékařská druhdy bývala nemálo hojná. ²⁾

Str. 187. Po kancionálu Š Lomnického polož: Jana Rozenpluta z Švarcenbachu Kancionál (kat.), 3 díly. V Olomouci 1601.

Tamtéž ř. 17. Místo č. 7. Vavřince Benediktiho — str. 247. polož toto: 7. Některé žalmy, přeložené časoměrně od Jana Blahoslava, Mat. Benešovského a Vavř. Benedikta z Nudožer. Vydal Jos. Jireček. Ve Vídni 1861.

Str. 188, ř. 21. Místo „Tiskem vyšla“ polož: Sepsána jest r. 1467 a vydána tiskem v Praze

Tamtéž. Místo „Hynka z Poděbrad Májový sen“ polož:

c) 2. Dvě básně Hynka z Poděbrad dle německých složené. V první, nazvané „Veršové o milovníku,“ ježto se počíná verši „S velko-

¹⁾ V tomto listě, jež paní polská psala česky slovutnému učenci německému, český umějícímu, píše dopisovatelka, že v jedné vzdělané společnosti polské v Krakově nějaký mistr polský, kterýž přišel z Vídne, vykládal latinské básně Celtesovy po česku, z čehož jde na jevo, že té doby byla čeština ve společnostech polských velmi oblíbená a takotka vzdělávacím jazykem.

²⁾ Časopis lékařů českých. R. 1868, č. 19.

nocí v tom čase, když svět se rodí znovu zase“ vyličuje se v desti živých obrazech krása jara; báseň druhá obsahuje sen milence. Obě nešetří vůbec slov slušných a příliš bujnosti hoví. Tiskem vydal je V. Hanka v Starobylých skládáních, V. s nápisem „Májový sen.“ Šíře rozebral je V. Nebeský v Čas. Mus. na r. 1848, str. 132—137.

d) 2. K bájám, zvaným „Zrcadlo moudrosti,“ dolož na konci: Viz rozpravu V. Hanky o nich v Rozboru staroč. liter., II. 18.

Str. 194, ř. 32. 12. Jindřicha Mich. Hieserle z Chodů Život, obsahující zvláště jízdy a tažení válečné od něho vykonané a sepsané. Z r. 1614. (Rukopis).

Str. 198, po č. 8. polož: 9. Jana Dobřenského z Dobřenic a) Kniha moudrosti o potřebách hospodářských. Rukop. z r. 1550, z něhož výpis podán v Čas. Mus. na r. 1843, str. 426. b) Téhož Hippotrophia čili naučení o dobytku konském. Rukopis.

Str. 199, po Řádu apatekářském dodáno buď:

12. Alchymie česká, vybrána z rozličných autorův. Rukopis v někđ. kníž. Dietrichšteinské bibliotéce v Mikulově. Obsahuje pojednání Aristotela, Pythagora, Arnolda z Jindřichova Hradce, Antonia Florentina, Hermesa, M. Křišťana, M. Linhartě a j. Viz B. Dudík's Handschriften der Dietrichstein'schen Bibliothek. Str. 52.

Str. 200, v čísle 2. Ctibora z Cimburka Kniha Tovačovská, v řádku 2. slova „sepsaná r. 1480“ pomin, v řádku 7. po slově „spisů“ dodej: První část složena jest r. 1481, druhá mezi r. 1486—90, a na konci místo „dle kteréhož rukopisu — str. 227“ polož: Dle rukopisu Brněnského (r. 1511) vydal tutu knihu K. Demuth v Brně 1858, dle rukopisu Olomouckého (asi z r. 1494) V. Brandl v Brně 1868. Úvaha o ni podal H. Jireček v Čas. Mus. na r. 1863, str. 227.

Tamtéž v čísle 3. „Zřízení zemské“ ř. 3. místo: „zachovaly se — str. 416“ polož: zachoval se jediný výtisk v registratuře zemské v Brně; a v ř. 6. místo slov: „Zdržuje v sobě,“ polož: Prvotní zřízení zemské z r. 1516 zdržuje v sobě jen 22 článků, pozdější vydání obsahující.

Str. 201, ř. 4. po slově „str. 14.“ dodej: původní pak zřízení z r. 1516 péčí V. Brandla v knize Drnovské, vyd. r. 1868.

Tamtéž, ř. 25. po slově „str. 140.“ přidej: Tiskem vydal ji s titulem „Kniha Drnovská“ V. Brandl v Brně 1868.

Str. 205, č. 10, po slově Karla z Žerotína vlož a) a na konci dodej: b) Téhož Sněm, držaný léta 1612, vydaný od V. Brandla v Brně 1864.

Str. 207, ř. 9. slova „recense první“ pomin, taktéž v ř. 29. slova „Bible psané recense druhé“ (Husovy).

Číslo 6. Bible Mikulovská (první) změn takto:

6. Bible Mikulovská (druhá), rukopis na pergameně, z též doby co předešlá v někdejší bibl. Dietrichšteinské (Grünbühlovské) v Mikulově. Psána jest ortografií Husovou. Širší popsání o ní podal B.

Dudík v rozpravě: Handschriften d. Nikolsburger Bibl. S. 19—24. Výpis z ní, učiněný B. Dudíkem, viz v Příkladech (č. 51.)

Str. 208. Na místě 11. Bible Mikulovská (druhá) polož:

11. Bible Mikulovská (třetí) v někdejší knížecí Dietrichšteinské bibliotece v Mikulově. Starý i nový zákon, psaný ozdobně ortogr. Husovou, se znaky pánů z Kunštátu a z Cimburka (asi z r. 1437—56.) Zevrubně popsána od B. Dudíka ve spise: Handschriften atd. S. 24—29, kdež i výpisy z ní přiloženy.

Na místě: 12. Bible Mikulovská (třetí) polož: 12. Bible Mikulovská (čtvrtá) atd. Viz B. Dudík: Handschriften, S. 32.

Str. 214, ř. 17. po čísle „1588“ přidej: 16. Havla Žalanského Kázání o Janovi z Husince a Jeronymovi z Prahy krom jiných kázání V Praze 1619 a 1868.

Str. 215, ř. 6. Na místě: „Viz Výbor z lit. české“ polož: Vytisťen v Časop. kat. duchov. na r. 1864.

Str. 222, ř. 2. po čísle 1762 přidáno buď: Však při korunován až do času M. Theresie (r. 1743) nejvyšší hodnostáři hofmistr, purkrabí a kancléř, měli české promluvení a stavové česky holdovali.

Str. 227, ř. 8. před slovo „ohněm“ vlož: zároveň s gramatikou českou a sebráním ozdobných způsobů mluvení a přísloví

Str. 249, ř. 27. Po slově „uvedeno“ přidej: Nejnověji však (zákonem zemským ze dne 5. října 1868) opět ustanoveno, že se má němčině na gymnásiích českých a češtině na gymnásiích německých učit jen co předmětu neobligátnímu.

Tamtéž ř. 30. po slově „obligátnímu“ dolož: dle nařízení ministeriálního, dan. 12. února 1868, vyučuje se mu opět co předmětu neobligátnímu.

Slovo „a“ v témž řádku a slovo „však“ v řádku 31. pomíň.

Str. 250, ř. 14. po slově „nébrž“ polož: učilo a učí se dle nařízení ministeriálního, dan. 12. února 1868 posud

Mezi „Spisy znamenitější“ polož dodavkem tyto:

Str. 298, lit. b) mezi č. 6. a 7.: E. Vávry Ruský tlumočník. Praktický návod k rychlému naučení se jazyku ruskému. V Praze 1868.

Str. 299, lit. b) k č. 23. na konec: a pro 4. třídu. V Praze 1868. Tamtéž po č. 28.: J. Kořínka Cvičební kniha ku překládání z češtiny na řečtinu pro 5. třídu gymn. V Praze 1868.

Str. 300, ř. 4. po č. 1858 přidej „a 1869.“

Tamtéž po č. 12: a 13. Jos. Sokola Čítanka dějepisná. V Praze 1868.

Str. 302, po č. 18.: Fr. A. Rokosa Básně. V Praze 1827.

Str. 303, k č. 22. dolož: b) Téhož Jahůdky ze slovanských lesů. V Lipsku 1845.

Tamtéž po č. 24: Jitřenka či práce Levočských vzdělanců českoslovanských. V Levoči 1840 a Plody, práce vzdělanců Prešpurských. V Prešpurku 1840.

Tamtéž po č. 33.: Jos. Burgeršteina Deklamovánky a písně. V Praze 1846 a 1860.

Str. 304, po č. 53.: Em. Züngla Básně. V Praze 1868.

Tamtéž po č. 5. písní národních: V. A. Svobody Sbíрка českých písní národních s ilustracemi. V Praze 1845.

Str. 307, k č. 11. dolož: Téhož Epigramy. V B. Ďarmotech 1857—59, a k č. 12.: a J. Rozum V Praze 1851.

Str. 308, k č. 8. přidej: a drama Láska Čechova (r. 1868).

Tamtéž po č. 8.: Šeb. Hněvkovského a) Námluvy v Koloději. Veselohra. V Hradci Králové 1836. b) Téhož Jaromír. Truchlohra. V Praze 1836.

Tamtéž po č. 13.: A. V. Rirenšafta veselohry a) Lépe malým nežli velkým býti, a b) Stará láska nezahyne. V Praze 1846.

Tamtéž J. J. Melichara a) Pan Traube. Veselohra. V Praze 1847. b) Pan praktikant. Veselohra. V Praze 1848 a c) Divadelní ochotník. V Praze 1853.

Tamtéž po č. 27.: Ed. Rüffera Na Balkáně. Truchlohra. V Praze 1868 a Vinc. Furcha Poslední boje Slovanů baltických. Drama. V Praze 1868.

Str. 309, č. 1, po lit. c) vlož: Téhož Aias. Přel. J. Hanáček. V Brně 1860. a d)

Tamtéž, č. 10. po lit. d): Abbe del Epée a

Tamtéž, č. 12. po slově „Th. Körnera“ vlož: Tony, truchlohra; Hedvika, drama; Ponocný, veselohra a.. a na konci místo 1838 polož: 1823—38.

Str. 310, po č. 5.: Fr. Tomsy a) Jaré fiálky. V Hradci Králové 1823. b) Romantické povídky. Tamtéž 1825.

Str. 312, po č. 10.: Ol Goldsmitha Kazatel Wakefieldský. Povídka. Přel. V. Filípek. V Praze 1842.

Str. 316, po č. 18.: Moravský vykladatel. V Olomouci 1846. Red. A. B. Šenk, a Květy a Plody. V Praze 1848. Red. K. Štorch.

Tamtéž po č. 25.: Obecné listy naučné a zábavné. V Praze 1861—62. Pořadatelé V. Zelený, Fr. Řezáč a A. Mayer.

Str. 319, lit. e), po č. 7.: Jos. Jirečka O prvotním českém překladu evangelí. V Praze 1859.

Tamtéž k životům spisovatelů českých přidej: Život K. Máchy. Sepsal K. Sabina. V Praze 1843. Život J. K. Tyla. Sepsal V. Filípek. V Praze 1859. Životy matematiků českých. Sepsal J. Smolík V Praze 1863. Literární působení Jos. Dobrovského. V Praze 1867 (Ve spisech kr. české spol. vědecké.)

Tamtéž lit. b) po č. 1.: M. Krále Slávové, praotecové Čechů. V Praze 1825.

Str. 321, lit. d), po č. 14. polož: 15. Julia Caesara Commentarii de bello gallico. Vyložil V. O. Slavík. V Praze 1868.

Tamtéž lit. f), po č. 15.: 16. Jan Žižka. Historický obraz od J. Kořána. V Praze 1868.

Str. 323 lit. d) po č. 5.: A. Chalúčky Vypsání země sv. Kana-nejské. V B. Bystřici 1829. — Ryt. Ant Prokeše Cesta do země za-

slíbené, vyk. r. 1829. Přel. M. Knajzl. Ve Znojmě 1834. — Al. Dumas Hora Sinai. Obrazy cestopisné. Přel. V. Filípek. V Praze 1840.

Str. 329, ke spisům filosofickým přidej: Luciana Samosatenského spisy některé. Přel. Ig. Hájek. V Praze 1832. — Řeči Demosthenovy. Přel. E. Novotný. V Praze 1864.

Str. 322, lit. a) k č. 12. dodej: b) Téhož Základní zákonové státní cíl. Rakouského. Ve Vídni 1868.

Str. 335, lit. b) č. 9. Od listop. 1868 vydávají se za ně „Naše Listy“ redakcí Jakuba Arbese.

Tamtéž č. 14. Od pros. 1868 vydává se za ně „Občan,“ redakcí Ant. Henčla.

Tamtéž č. 20. Od listop. 1868 vydává se zaň „Koruna“ v Chrudimi, redakcí Frant. Müllera.

Str. 336, po č. 34. polož: Hlasy. Časopis politický, vyd. od listopadu 1868 ve Vídni. Red. Vratislav K. Šembera. — Obrana. Časopis polit. vydáv. od pros. 1868 v Pešti. Red. Vilém Erben.

Str. 343, k č. 13. dolož: Téhož rozprava o přísaze. V Praze 1839.

Str. 344, po č. 23.: B. Kuldy Horlivý a veselý budíček v rodinách křesťanských. V Brně 1856—59

Str. 346, lit. g), po č. 3.: J. V. Šimko Nábožnost domovní ve zpěvích. V Skalici 1828.

Str. 354, po č. 23.: Fr. Diebla Časopis pro lid mor. a slézský o hospodářství. V Brně 1842—43.

Str. 355, lit. b) po č. 31. dodej: Národní Hospodář. Týdeník V Praze 1868. Red. Ant. Henčl.

Str. 357, po č. 11.: Knihtlačitelství a umění pomocná a příbuzná. Sestavil V. J. Jahn. V Praze 1867.

Str. 360, po č. 8.: H. Jirečka Veselé čtení ze spisů českých sebrané, jinak Voksa z Plesu. V Olomouci 1860—62.

Str. 362, po č. 28. polož: 29. Nové divadlo české. Spořádal V. R. Kramerius. V Praze 1819—25. Zavírá ve 4 dílech práce divadelní, přel. od J. Chmely, J. Hýbla, V. Špinky, J. N. Štěpánka a j. 30. Thalia česká. Sbírka her divadelních. Pořádal J. K. Tyl. 5 dílů. V Praze 1837—41.

Tamtéž po č. 31. dodej: Spisy od Matice lidu vydané. (V Praze 1867 a 1868): a) Fr. Kořínka Obraz Slovanstva; b) a c) V. Vlčka Pašek z Vratu a Národní osvěta; d) S. Hellera Život na Rusi; e) Fr. J. Studničky Soustava sluneční a f) J. Kořána Jan Žižka.

Str. 363, ř. 6. po slovích „má čtení“ vlož: Ludvík Leger na koleji Sarbonské v Paříži a

Str. 365, po č. 7.: Karla Havlíčka Tyrolské elegie přeloženy jsou do ruštiny M. P. Petrovským. V Ruském Věstníku na r. 1862.

Str. 366, lit. c) k č. 3. dodej: Táž Babička a Pohorská vesnice přeložena do ruštiny od E. G. Petrovské a tišt. v Ruském Věstníku na r. 1863 a 1866.

Str. 367, ř. 8. přidej: a do ruštiny přeložil je V. Jakovlev r. 1868.

Tamtéž lit. f) po č. 3.: J. Dřízhala Měřictví pro nižší gymnasia (1862), přel. do chorvátštiny J. Peksider. V Záhřebě 1867.

Str. 369, Před M. Alberta polož: Akanthido — Mitis viz Velkopolský Jakub.

Str. 373, ř. 16. po č. 1794 přidej: Zemřel v Jindř. Hradci r. 1850.

Tamtéž po Kl. Borovém polož: Z Boskovic Tas, probošt u sv. Petra v Brně, od r. 1457 biskup Olomoucký. Sepsal (r. 1466—67) některé listy poselací králi Jiřímu, Zdeňkovi ze Šternberka a Ctiborovi z Cimburka, tištěné v Palackého Archivu českém. Zemř. 24. srpna 1482.

Str. 374, ř. 31. po slově „v Praze“ vlož: r. 1534—43.

Str. 375, u Ctibora z Cimburka ř. 1. na místo 1430 polož: r. 1437, ř. 3. po slově „dvorský“ vlož: od r. 1469—94 hejtman markr. Morav.

Tamtéž místo 72 polož 79 a v řádku 5. místo 1469 polož 1467.

Tamtéž U Lad. Čelakovského na konci dolož: a A. Pokorného Botániku.

Str. 378, mezi řád. 3. a 4. vlož: Dobřenský Jan z Dobřenic, od r. 1572 pán na Dobřenicích. Sepsal Knihu moudrosti o potřebách hospodářských (r. 1550) a jiný spis, nazvaný „Hippotrophia“ čili naučení o dobytku konském. (Rukop.) Zemřel 27. dubna 1593.

Str. 382, po V. Filípkovi vlož: Filomates Matouš z Wolkenberka, nar. v Dačicích, vychovatel. Sepsal rozpravu o vyvýšení a vysokém důstojenství lidského pokolení (rukop. z r. 1574), o vyvýšení nesmrtelné duše a výklad na žalm 28.

Str. 384, U Václava Gleicha místo: kazatel — 1734 polož toto: nar. r. 1678 v Lažanech blíž Morašic na Litomyšlsku. R. 1720 vystěhoval se do Žitavy, kdež se živil zahradnictvím. Ku konci přidej: zemřel r. 1737

Str. 385, U Jana Grilla, ř. 3. po č. 1595 dolož: Patriarchů čtyř životy (1587), Skutky Krista Pána (1595)

Grill z Grillova Mathiáš, syn předešlého, nar. r. 1551 v Rakovníku, správce školy Lounské a Tábořské, pak radní písař v Žatci. Sepsal zdařilou báseň o řízení a opatrování Božském (1592) a rozpravu o kometách (1578). Zemřel 2. září 1611.

Str. 303. po J. Chládkovi polož: Chleborad Frant. Lad. nar. 24. listopadu 1839 v Habrech v Čáslavsku, doktor práv v Praze. Sepsal Soustavu národního hospodářství politického (1868) a rozpravy: Pomoc chudým dělníkům, Spása dělnictva československého, O důležitosti životního pojišťování a j.; též přispěl do časopisů Dělníka a Včely (1868).

Str. 398, po H. Karlíkovi polož: Karolides Jiří z Karlsberka, nar. r. 1579, mistr učení Pražského a sudí zemský. Sepsal Navedení mladistvého věku k poctivým mravům a svobodným literárním uměním (r. 1606), Žalostné duše s tělem rozmlouvání, Modlitby ranní a večerní a mravné průpovědi. Zemřel r. 1612.

Str. 398, po J. Kaškovi polož: Kerner Jos. Libomír, nar. 24. dubna 1777 v Bydžově, farář v Kratonohách a v Lužci. Sepsal Pád prvního člověka v ráji (1822), Učení o odpustcích (1822), Cvičení ženichů a nevěst (1825) a Knihu ruční o navštěvování nemocných (1841).

Str. 401, ř. 7. po slovech „na Moravě“ dolož: a potom místopisatel markr. Moravského.

Tamtéž po J. Kopeckém polož: Kořán Josef, nar. r. 1839 v Nevěšicích blíž Varvažova, spisovatel v Praze. Sepsal Statistický přehled veškerých států (1866), historický obraz Jan Žižka (1868) a podal některé práce historické do Časop. Mus., Archeol. pam., Lumíra a Nauč. Sl.; též přispěl do Nár. Pokroku a do Koruny.

Str. 402, po Janu Kořínkovi vlož: Kořínek Josef, nar. r. 1829 v Trojovicích, prof. na gymnásium Jindřichohradeckém. Sepsal Ovičební knihu ku překládání z češtiny na řečtinu (1868) a vydal Rukopis Kralodvorský s výklady mluvnickými (1865).

Str. 403, Před Krbce polož: Kraus z Krausenthalu Martin, jinak Carchesius, r. 1602 radní písař Starého města Pražského. Přeložil historii o dokt. Janu Faustovi (r. 1611), Bič židovský (r. 1604) a Knížku o stavu městském (r. 1602).

Str. 409. Před K. Máchu polož: Madiera K. A., nar. 2. ledna 1831 v Ml. Boleslavi, prof. gymnasiální v Písku. Sepsal Rukověť slovesnosti (r. 1863), Německou knihu čítací pro dívčí školy (1864) a Mluvnici jazyka německého pro školy střední (1868).

Str. 412. U J. Mirotického, ř. 3. před slovo „Obyčeje“ vlož: „Jana Stubana,“ a ku konci přidej: „též některé výpisy z Historie české Jana Doubravského.“

Str. 420. U M. Poláka, ř. 4. po slově „umění“ přidej: do Dobroslava.

Str. 423. U Josefa Ranka, ř. 4. po č. 1863 polož: Rukověť ku poznání ruského jazyka (1867) a Konversační knížku českoruskou a ruskočeskou (r. 1867.)

Str. 426. Před Klenu Rozkochaného polož: Rozenplut Jan z Šwarcenbachu, kanovník Brněnský a arcijahen Znojemský, od r. 1588 probošt kláštera Augustiniánského ve Šternberku. Vydal Kancionál, do něhož sám mnoho písní složil (1601). Zemřel 4. června 1602.

Str. 427. Při jméně Rüffer Eduard pomině jméno (Züngel Em.) a v 2. řádku po slově: Sepsal vlož: román „Papež a revoluce“ (1867) a truchlohu „Na Balkáně“ (1868) a psal do Nár. Listů.

Str. 429. U Fr. Slámy vlož po slově František: (Bojenický) a v ř. 3. po č. 1838: Kázání postní (1867).

Str. 431. U Jer. Solaře, ř. 2. po slově „Sepsal“ vlož: „Místopis města Humpolce (1859) a“ a v ř. 3. místo (rukopis) polož: (r. 1868.)

Str. 438. U K. Štorcha přidej na konci: Zemřel 21. listop. 1868, a u V. Štulce ř. 5. po č. (1867) vlož: Harfu Sionskou (1868).

Str. 440. U J. Tábořského místo: Zemřel r. 1570, polož: Zemřel ku konci r. 1571.

Tamtéž po Heřm. z Tardy polož: Tesák Jiří Mošovský, farář u matky Boží na Louži v Praze, pak děkan v Kouřimi a úd konsistoře pod obojí. Sepsal rozličná kázání (1601—1616), Poutníka duchovního (1612), rozpravu o smrtedlnosti (1616) a jiné spisy nábožné.

Str. 441. Před L. Tkadlečka polož: Tille Antonín, nar. 28. listopadu 1835 v Starém Sedle blíž Březnice, dokt. filos. a ředitel reálního gymnásium v Třeboni. Sepsal Učební knihu zeměpisu a sestavil Zeměpisný atlas pro školy střední (1868).

Str. 442. U Fr. Trojana, ř. 3. místo „přeložil“ polož „a“ a slova „a psal“ pomíň.

Tamtéž po Fr. Trojanovi polož: Trojan Nigellus z Oskořína, nar. r. 1527 v Heřmanově Městci, správce škol Nimburské, Kutnohorské a j., též koleje Všeoh svatých v Praze a rektor vysokých škol Pražských. Přeložil O. Hyperia traktát o opatrování chudých (1592), Život poctivý (r. 1597) a Kázání sv. Ambrože o užitku smrti (r. 1601). Zemřel 9. srpna 1604.

Str. 444. Po J. K. Tylovi polož: Týn Emanuel, nar. 16. srpna 1825 v Náchodě, profesor na staroměstském gymnásium v Praze. Sepsal Časoslovo české ve významu a bohatosti svých tvarů (1866).

Str. 445, po Ad. z Veleslavína polož: Velkopolský Jakub jinak Akanthido-Mitis, farář v Dřinově a v Skramnicích r. 1612—1619. Sepsal spis o narození Krista P. (1612), traktátek o útočišti lidí pobožných (1613), Katechismus pro děti (1619) a některá kázání a písně. Zemřel po r. 1619.

Str. 447. U A. Vlasáka na místě „a do Lumíra“ polož: do Lumíra a do Nauč. Slovníka.

Tamtéž u V. Vlčka, ř. 4. po č. (1867) vlož: a rozpravu o národní osvětě (1868).

Tamtéž u J. E. Vocela, ř. 6. místo (1866) polož: (1866—68).

Str. 449. U Fr. Vymazala. ř. 3. slovo „redigoval“ polož před Besídky.

Str. 451. U J. L. Zieglera, ř. 6. po č. (1825) vlož: přeložil Příběhy Telemachovy.

Str. 451, po Fr. Zoubkovi vlož: Züngel Emanuel (Lužanský), nar. 21. června 1840 v Praze, spisovatel tamtéž. Podal básně do Lumíra (1860), do Zlaté Prahy, do Rodinné kroniky (1864) a do Květů (1867), též je vydal o sobě (1868.) Mimo to psal do Humoristických Listů a do Besedníků Vilímkových.

O p r a v y.

- Str. 41, ř. 17, místo Roháč čti Rakouský
- „ 49 „ 30 „ bedeš „ budeš
- „ 55 „ 12 „ Svinobrod čti Svinbrod
- „ 78 „ 11 „ Literatur „ Sprache
- „ 83 „ 31 „ generale „ particulare
- „ 102 „ 22 „ sám Hanka „ Linda
- „ „ „ 25 „ r. 1819 „ r. 1822
- „ 104 „ 17 „ vzdělána „ dodělána
- „ „ „ 17 slova „od Rudolta z Emže a“ pomin
- „ 123 „ 5 slova „dle toho vzdělání“ pomin.
- „ 124 „ 27 „ ze XIV. století čti z r. 1363—78
- „ 125 „ 3 „ v Star. Sklád. sv. IV. polož: s názvem: Tkadleček.
Památka XIV. věku. V Praze 1824.
- „ 125 „ 24 „ V. Hanka polož J. A. Dunder
- „ 125 „ 25 po slově „nalezl a“ vlož „V. Hanka“
- „ 148 „ 18 a 23 místo Polináře polož Poliráře
- „ 148 „ 35 „ VI polož II a po čísle 84 přidej: Čas. Mus.
na r. 1848, str. 415.
- „ 160 „ 5 místo nedbanlivot čti nedbanlivost
- „ 171 „ 14 „ sv. Crhy „ Crhy
- „ 178 „ 4 „ Bendla „ Rendla
- „ 187 „ 16 „ 1590 „ 1587
- „ 188 „ 31 „ sv. Crhy „ Crhy
- „ 194 „ 3 od důly místo 3. Dějepis polož c) Dějepis
- „ 201 „ 21 „ „ 1536 „ 1526
- „ 207 „ 26 místo z Čech polož z Mikulova
- „ 210 „ 4 od důly místo b) polož β)
- „ 227 „ 7 místo mnohá léta polož 44 let
- „ 227 „ 27 „ 1625 polož 1621
- „ 230 „ 25 „ Mluvničtí polož Mluvnictví.
- „ 238 „ 21 „ 1867 polož 1868.
- „ 282 „ 36 místo Georgias polož Gorgias.

Str. 288, ř. 7 slova „a hebrejských“ pomin.

- 297 • 10 po slově „pravopisy“ dolož „české.“
- 319 • 33 místo 1864 čti 1854
- 326 • 4 k číslu 1836 dolož „a 1868“
- 356 • 32 po slově „mechaniky“ přidej „a strojnictví“
- 371 • 44 místo Nedožer polož Nudožer.
- 372 • 2 od dŕly slovo „a charvátštiny“ pomin.
- 374 • 12 místo Koran polož Alkoran
- 374 • 13 slova: na př. o rytíři křesťanském“ pomin.
- 380 • 18 po slově Eneáš vlož (Enéas) a dále pomin slova: mistr svobodných umění ve Witemberce
- 384 • 13 místo Kortezy polož Korteza.
- 388 • 33 pomin slovo „Vládyka“ a ř. 34. slova „a Hyacinthy (1825)“
- 403 • 22 místo knihař polož knihtiskař.
- 411 u F. Mikovce, ř. 3. místo Ticha pol. „Tyha“
- 413 u J. Nerudy ř. 4. místo „Pražské“ polož „Pařížské“ a ř. 6. místo „jest“ polož „byl.“
- 416, ř. 33 • „Smíšené“ polož „Směšné“
- 427 • 4 • „Smířický“ • „Smržický,“ a ř. 21. místo „Zemřel“ polož Zemřela.
- 418 • 14 • podkomořím polož podkomořském.
- 419 u Hynka z Poděbrad, ř. 5. místo „června“ polož „července.“
- 427, ř. 8 místo „děkan“ polož „probošt.“
- 438 u A. Štrobacha místo „1856“ na konci polož „1858.“
- 442 u Fr. Trnky místo „r. 1804“ polož „13. února 1798.“

OBSAH.

ÚVOD.

	Str.
O řeči české vůbec	1
Rozvrh dějin a literatury české	10

VĚK STARÝ.

Doba první.

Od nejdávnějších památek řeči české až do zkázy království Moravského, čili až do r. 906 po Kr.

1. Dějiny vůbec	11
2. Dějiny řeči	19
3. Dějiny literatury	24
4. Památky písemné:	
a) Jména a slova z doby římské a pozdější. b) Rukopis Zelenohorský	26

Doba druhá.

Od zkázy království Moravského až do uvedení osad německých v zemích československých, aneb od r. 906 až do roku 1197.

1. Dějiny vůbec	31
2. Dějiny umění	35
3. Dějiny řeči	37
4. Dějiny literatury	48
5. Památky písemné:	
a) Zlomek evangelium sv. Jana. b) Otče náš a Věřím. c) Píseň Hospodine pomiluj ny. d) Píseň Svatý Václave. e) Seznamování statků kostela Olomouckého. f) Jména osob a míst na mincích a ve spisech latinských. g) Zlomky hlaholské, Evangelium Remešské a Začátek homilie sv. Jana Zlatoustého	53

Doba třetí.

Od uvedení osad německých v zemích československých až
do vystěhování cizozemců z vysokého učení Pražského, čili
od r. 1197 až do r. 1409.

1. Dějiny vůbec	56
2. Dějiny umění	61
3. Dějiny řeči	63
4. Dějiny literatury	81
5. Znamenitější památky písemné:	
A) Sbirky slov, jmen a přísloví.	
a) Česká jména místní a osobní. b) Přídavek český k listu Litoměřickému. c) Nekrolog Podlažický. d) Glosy v slovníku Mater Verborum. e) Zlomek Otčenáše. f) Glosy v Žaltáři Musejním. g) Bohemarius minor. h) Vokabulář Klana Rozkochaného. i) Téhož Bohemarius k) Nomenklátor latinskočeský. l) Průpovědi české a latinské. m) Kunratův Sekvencionář. n) Glosované vyložení hymnů. o) Přísloví česká	88
B) Básně.	
1. Básně epické a lyrické.	
a) Básně Rukopisu Kralodvorského	92
b) Jiné básně epické: Alexandreida, legendy a zpěvy ...	102
c) Jiné básně lyrické	113
2. Básně mravokárné. a) Satyry o řemeslnících. b) Smila Flašky Podkoní a žák c) Báseň o 27 bláznech. d) Desatero kázání Božích. e) Svár vody s vínem. f) Pravda. g) Smrt. h) Bohatec. i) Smrtnost. k) O pěti studnicích	114
3. Básně naučné. a) Zlomek Cisiojana Mnichovského. b) Cisiojan Musejní. c) Katonovy průpovědi. d) Smila Flašky Rada otce synovi. e) O postavě a mravích lidských	118
4. Básně alegorické a báchvy. a) Básně o mravném obnovení člověka (Alan). b) Spor duše s tělem. c) Smila Flašky Nová rada. d) Bájka o lišce a čbánu	120
5. Básně romantické a romány. a) Tristram. b) Tandariáš a Floribela. c) Štílfřid. d) Tkadleček. e) Kronika Trojanská. e) Román o Alexandru Velikém	123
6. Básně dramatické, a) Hra o vzkříšení Páně (Mastičkář). b) Jiné dva zlomky hry o vzkříšení Páně. c) Hry velkonoční. d) Zlomek hry o umučení Páně. e) Pláč sv. Marie	125
A) Spisy historické a vypsání zemí.	
a) Kronika Boleslavská či Dalimilova. b) Kronika Přibíka Pulkavy, c) Život císaře Karla IV. d) Kronika obecná. e) Kronika římská. f) Marka Pavlova Milion. g) Mandevilova Cesta po světě ..	128

D) Spisy naučné;

- a) Senekův spis o čtyřech stezejných otnostech. b) Rozprávký z Gest římských. c) Snář Vavřince z Březové . . . 130

E) Spisy právnické:

- a) Kniha starého pána z Rožmberka. b) Řád práva zemského. c) Majestát Karla IV. d) Řád korunování krále Českého. e) Ondřeje z Dubé Výklad na právo zemské české. f) Práva manská. g) Práva konšelská. h) Vysazení vinic. i) Knihy manské kostela Olomouckého. k) a l) Knihy pňhond 131

F) Spisy theologické:

1. Spisy biblické: a) d) Žaltáře. e) Proroci. f)—i) Evangelia k) a l) Bible 134
2. Svatí otcové, život Krista Pána a životy svatých a) Prologové sv. Jeronyma. b) Sv. Augustina Zrcadlo hříšných. c) Sv. Augustina Soliloquia. d) Život Krista Pána. e) Pašionál. f) Životové otcův egyptských 137
3. Řeči nedělní a jiné spisy vzdělavací: a) Tůmy ze Štítného Řeči sváteční a nedělní. b) Téhož Knihy šestery o obecných věcech křesťanských. c) Téhož Rozmluvy nábožné. d) Téhož Knihy o sedmi vstupních. e) Řeči nedělní. f) Knížky Hugovy o připravení svého srdce. g) J. Miliče Knížky o zarmouceních církve svaté. h) Alberta Velikého knihy mravní 138
4. Spisy nábožné, modlitby a duchovní romány: a) List s nebe seslaný b) Vidění sv. Brigity. c) Modlitby. d) Hodiny sv. Marie. e) Formule zpovědi. f) Poručenství 12 patriarch. g) Knihy o přísti Mesiáše. h) Život Adamův. i) Barlaam a Josafat. k) Kniha o Josefovi a Asenach 140

VĚK NOVÝ.**Doba první.**

Od vystěhování cizozemců z vysokého učení Pražského až do úpadku jazyka českého po bitvě Bělohorské, čili od r. 1409 až do r. 1620.

1. Dějiny vůbec 143
2. Dějiny umění 147
3. Dějiny řeči 151
4. Dějiny literatury 167
5. Spisové znamenitější:
  - A) Mluvnictví.
    - a) Dobropísemnosti, mluvnice a jiné spisy jazykoučné. . . . 182
    - b) Slovníky a přísloví 184
  - B) Básně.
    - a) Básně lyrické 185
    - b) Básně epické 187

	Str.
c) Básně alegorické	188
d) Bájky a jiné básně naučné	188
e) Básně dramatické	189
f) Romány a básně kratochvilné	190
C) Klasikové ěiměští a řečí	190
D) Dějepis.	
a) Český a moravský	191
b) Genealogie rodů šlechtických a životy mužů znamenitých	194
c) Dějepis obecný a jiný	194
E) Vypsání cest a zemí	195
F) Spisy naučné	197
G) Lékařství a přírodnictví	198
H) Hvězdářství a astrologie	199
I) Právníctví, státnictví a kancelářství:	
a) Zřízení zemská a práva zemská, městská a jiná. b) Knihy půhonů a nálezů. c) Spisové politické a správní. d) Spisové policejní a artikulové. e) Spisové vojenští, f) Listy poselací a tituláře	200
K) Bohosloví.	
a) Spisy biblické. b) Svatí otcové. c) Postilly, výklady a kázání. d) Spisy dogmatické a polemické. e) Spisy vzdě- lavací	207

Doba druhá.

Od úpadku jazyka českého po bitvě Bělohorské až do pa-
nování císaře Josefa II. čili od r. 1620—1780.

1. Dějiny vůbec	217
2. Dějiny umění	219
3. Dějiny řeči	220
4. Dějiny literatury	226
5. Spisové znamenitější:	
A) Mluvnictví	
a) Mluvnice a pravopisy ...	230
b) Slovníky a jiné spisy jazykoučné	231
B) Básně	232
C) Vychovatelství a filosofie	232
D) Počtářství	333
E) Dějepis	233
F) Popsání cest a zemí	235
G) Lékařství	235
H) Právníctví	235
I) Bohosloví.	
a) Spisy biblické. b) Postilly, výklady a kázání. c) Spisy dogmatické a polemické. d) Spisy vzdělávací	236

Doba třetí

Od panování císaře Josefa II. až na nynějších, čili od
r. 1780—1868.

1. Dějiny vůbec	238
2. Dějiny umění	240
3. Dějiny řeči ..	243
4. Dějiny literatury	258
5. Spisové znamenitější:	
A) Jazykověda.	
a) Mluvnice a pravopisy české. b) Mluvnice jiných řečí.	
c) Čítanky. d) Slovníky. e) Příslovnictví, fraseologie a jiné	
spisy jazykovědecké	301
B) Básnictví.	
a) Básně lyrické	302
b) Básně epické	305
c) Básně satyrické, báchky a idylly	307
d) Básně dramatické	307
C) Povídky a romány.	
a) Povídky, pověsti a novely. b) Romány. c) Almanachy.	
d) Časopisy zábavné	310
D) Dějepis.	
a) Národu Českého. α) Dějiny české vůbec. β) Dějiny rodů	
šlechtických. γ) Dějiny měst a hradů. δ) Dějiny práva če-	
ského. ε) Dějiny řeči a literatury české. ζ) Životy spiso-	
vatelů českých	317
b) Dějiny jiných národů slovanských	319
c) Dějiny národů rakouských	320
d) Dějiny národů cizích	320
e) Dějiny obecné	321
f) Životy osob znamenitých	321
E) Zeměpis a známost národů.	
a) Zeměpis český a rakouský. b) Zeměpis obecný. c) Mí-	
stopis. d) Cestopisy a popsání krajin. e) Národopis a sta-	
tistika	322
F) Přírodověda.	
a) Přírodopis vůbec. b) Mineralogie. c) Botánika. d) Zoolo-	
gie. e) Geologie a geognosie. f) Chemie. g) Fysika. h) Astro-	
nomie a meteorologie	324
G) Matematika a geometrie	327
H) Filosofie	328
I) Mythologie	329
K) Pěkná umění	329
L) Encyklopedie	330
M) Lékařství	331

N) Právníctví a politika.	
a) Spisy právnické. b) Spisy správní. c) Zákony soudní a správní. d) Jednání sněmovní	331
O) Publicistika a novinářství	334
P) Bohosloví:	
1. Katolické. a) Písmo svaté a spisy biblické. b) Pa- tristika. c) Dějepis církevní. d) Dogmatika. e) Morálka. f) Katechetika. g) Biblická historie. h) Homiletika. i) Pa- storálka a liturgika. k) Spisy vzdělavací. l) Časopisy theo- logické	336
2. Evangelické. a) Písmo svaté a spisy biblické. b) Dě- jepis církevní. c) Dogmatika. d) Katechetika. e) Liturgika. f) Postilly a kázání. g) Spisy vzdělavací. h) Časopisy theo- logické	345
R) Vychovatelství	347
S) Hospodářství	353
T) Průmysl a obchod	356
U) Spisy pro poučení lidu	357
V) Spisy sebrané	360
Spisy české na jiné jazyky přeložené	362
Seznamování spisovatelů českých	369
Příklady jazyka a pravopisu	455
Seznamování písemných památek starého věku podle času, z něhož se zachovaly rukopisy	553
Důležité příběhy v dějinách řeči a literatury české, chronologicky sestavené	558
Dodavky	561
Obsah	573

